

**SUZAN ALBEK'İN ÇOCUK EDEBİYATI
ESERLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Özge ARIK
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bilal UYSAL
Temmuz, 2021
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SUZAN ALBEK'İN ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNİN
DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hazırlayan
Özge ARIK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Bilal UYSAL

AFYONKARAHİSAR 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/07/2021

İmza

Özge ARIK

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Özge ARIK
	Numarası	180648107
	Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
	Programı	Türkçe Eğitimi
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi	
Tez Savunma Sınav Tarihi	16.07.2021	
Tez Savunma Sınav Saati	15.00 (Çevrimiçi)	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği – oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

SUZAN ALBEK'İN ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Özge ARIK

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Temmuz, 2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bilal UYSAL

Bu araştırmanın amacı, Suzan Albek'in çocuk edebiyatı alanındaki eserlerinde verilmek istenen değerleri tespit etmek ve bunların değerler eğitimi açısından önemini ortaya koymaktır. Çalışmada Suzan Albek tarafından kaleme alınmış iki roman, üç öykü, bir anı ve üç tiyatro eserinden meydana gelen bir bütüncü incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden mülakattan faydalanılmış, literatür taraması ve içerik analizi yapılmıştır. Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kuramsal çerçeve, ikinci bölümde Suzan Albek'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri, üçüncü bölümde ise Suzan Albek'in eserlerindeki değerler eğitimi ile ilgili bulgular ortaya konmuş ve değerlendirilmiştir. Belirlenen bu eğitsel değerler; evrensel, millî, dinî, kişisel ve ahlaki değerler olarak sınıflandırılmıştır. Eserler, belirlenen bu değerler açısından tek tek taranmış ve elde edilen bulgular örneklerle sunulmuş, tablolarla desteklenmiştir. İnceleme sonucunda bütüncüde en çok rastlanılan değer *yardımlaşma ve paylaşma* olduğu tespit edilmiştir. Bu değeri sırasıyla *sevgi, sorumluluk, merhamet izlemiş; sabırlı olma ve alçak gönüllülük* ise en az rastlanılan değerler olmuştur. İncelenen eserlerde değerler eğitimi açısından olumsuz örnek teşkil edebilecek iletilere rastlanılmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Değer, değerler eğitimi, Suzan Albek, çocuk edebiyatı, Türkçe eğitimi.

ABSTRACT

ANALYSIS OF SUZAN ALBEK CHILDREN'S LITERATURE WORKS IN TERMS OF VALUES EDUCATION

Özge ARIK

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION

July, 2021

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Bilal UYSAL

The aim of this research is to determine the values that are wanted to be given in Suzan Albek's works in the context of children's literature and to reveal their importance in terms of values education. In the study, a corpus consisting of two novels, three stories, a memoir and three theater works written by Suzan Albek was examined. In the study, interview one of qualitative research methods, was used, literature review and content analysis were made. The research consists of three parts. In the first part, the theoretical framework, in the second part Suzan Albek's life, literary personality and works, and in the third part, the findings related to the values education in Suzan Albek's works were presented and evaluated. These determined educational values were; It was classified as universal, national, religious, personal and moral values. The works were scanned one by one in terms of these determined values, and the findings were presented with examples and supported by tables. As a result of the examination, it was determined that the most common value in the corpus was cooperation and sharing. This value is followed by love, responsibility, compassion; Being patient and humility were the least common values. In the examined works, no messages that could constitute a negative example in terms of values education were found.

Keywords: Value, values education, Suzan Albek, children's literature, Turkish education

ÖN SÖZ

Çocuklarımıza daha yaşanabilir bir dünya bırakmanın en önemli yolu, onlara kişisel ve toplumsal yaşamı düzenleyen değerleri kazandırmaktır, bu yolda en büyük görev anne babalara ve eğitimcilere düşmektedir.

Eğitimin bir yüzünde bilginin edinilmesi varsa diğer yanında da kişilik eğitimi vardır. İyilik, dürüstlük, adalet, saygı, sorumluluk, paylaşma gibi değerlerin öğrenciye kazandırılması yetişkinlerin ana görevleri arasındadır. Böylelikle çocuklar da bu değerleri yaşamlarının bir parçası hâline getirmeye yatkınlaşır ve iyi bir kişiliğin değerleri özümsemek, davranışlarına yansıtma olduğunu kavrarlar. Uygurluk bağlamında kendi değerlerimize ve evrensel değerlere bağlı bireylerin oluşturduğu toplum daha sağlıklı, tutarlı ve huzurlu olacaktır. Değerlerin yaşatıldığı ve etkin bir şekilde sürdürüldüğü toplumda yetişen çocuk “iyi insan” olmaya istek duyar. Öğretmenlerin öğrencilerini, anne babaların çocuklarını sevgi ve saygı ile eğitmeleri, doğru davranışa yönlendirmeleri, yanlış davranışları düzeltmeleri eğitim açısından yararlı bir eylemdir. Yapılandırmacı eğitim anlayışına göre de en iyi öğrenme yolu yaparak ve yaşayarak öğrenmedir. Bu nedenle çocuklara bu değerleri davranış hâline getirebilecekleri ve içselleştirebilecekleri ortamlar oluşturulmalıdır. Çünkü çocukların doğru davranış biçimlerine ulaşması erdemleri deneyimlemesiyle ve yaşamında sıklıkla tanık olmasıyla mümkündür.

Türkçe öğretiminde öğrenciler yaşlarına uygun, yazınsal değeri olan nitelikli ve öğretici metinlerle yüz yüze getirilmelidir. Çocukların erken yaşlarda sevebileceği resimli ya da resimsiz metinlerle, karikatürlerle, çocuk şarkılarıyla, çocuk tiyatroları ve kısa filmlerle karşılaşması okuma ve yorumlama alışkanlığı kazanmalarında etkilidir. Diğer bir ifadeyle Türkçe öğretiminde öğrencilerin duyu algıları ve düşünceleri; seslerin anlam oluşturma olanaklarıyla uyarılmalı; öğrenciler öğretmenin rehberliğinde edebî metinlerle yüz yüze gelme deneyimi edinmelidir. Özgürce düşünmeye ve düşlemeye olanak sağlayan ortamda okuma yapan çocuk, kitapta kendisine sunulanları kendi yaşantısı ve bilgisiyle sınavabilir, kendi zihinsel ve dilsel birikiminin rehberliğinde anlamlar oluşturarak yeni yaşantılar edinebilir.

Duyguların ve düşüncelerin hızla kirlendiği, şiddetin yaygınlaştığı bir dünyada çocuklarımıza insanca duyarlılıklar kazandırabilmek temel bir amaç hâline gelmelidir. “Nasıl yaşamalıyız?” sorusunun cevabını arayan ve bu soruyla yola çıkan insan; ne yapacağını bilen, doğru yolda olmaya çalışan insandır. Duygularımızı, hislerimizi, aklımız ve irademiz ile bağdaştırabilirsek kendimize ve topluma faydalı bir hayat sürebiliriz. Çocukların duyu ve düşünce dünyalarını zenginleştirebilmek, değerleri kazanmalarını sağlamak için onları kitaplarla buluşturma anne, baba ve eğitimcilerin öncelikli sorumluluğu olmalıdır. İyiyi ve kötüyü ayırt etme yeteneğine sahip insan, doğruları görebilen insandır. Bu yeteneğe sahip olmak da bireyin kendisini geliştirmesiyle başlar. Sürekli olduğu yerde sayan, kendini geliştirmeyen insan, sadece kendisine değil, topluma da zarar verir. Bu nedenle çocukların iyiliği ve kötülüğü ayırt etmeleri sağlanmalı, çocuklar doğru ve yanlış gösteren eserlerle buluşturulmalı, kendilerini geliştirmelerine ve erdemli bir insan olmalarına öncülük olunmalıdır.

Bu çalışmada yazar Suzan Albek’in çocuk edebiyatına dair eserlerindeki eğitsel değerler; evrensel, millî, dinî, kişisel ve ahlaki değerler olarak sınıflandırılmış ve ortaya konmuştur.

Tezi hazırlama sürecinde sonsuz sabır, ilgi ve desteğiyle bana yardımcı olan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Bilal UYSAL’a, öneri ve yardımlarını gördüğüm kıymetli hocalarım Prof. Dr. M. Hilmi UÇAN’a ve Dr. Öğr. Üyesi Erhan AKDAĞ’a çok teşekkür ederim. Bugünlere gelmemde emeği olan, benden sevgi ve

desteğini esirgemeyen annem Münevver AYDIN'a teŖekkrlerimin en büyüğünü sunarım.

Özge ARIK
2021, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLOLAR LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. ÇOCUK VE ÇOCUK EDEBİYATI	8
1.1. ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER	13
1.2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN ÇOCUK EDEBİYATI	15
1.3. BAŞLICA ÇOCUK EDEBİYATI ANLATIM TÜRLERİ	17
1.3.1. Roman.....	17
1.3.2. Hikâye (Öykü).....	20
1.3.3. Tiyatro	23
1.3.4. Anı (Hatıra).....	27
2. DEĞER VE DEĞERLER EĞİTİMİ	29
2.1. DEĞERLERİN ÖNEMİ VE İŞLEVİ	31
2.2. DEĞERLERİN ÖZELLİKLERİ	35
2.3. DEĞERLERİN SINIFLANDIRILMASI	37
2.3.1. Spranger'in Değer Sınıflandırması.....	37
2.3.2. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması.....	38
2.3.3. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması.....	39
2.3.4. Ülken'in Değer Sınıflandırması.....	41
2.3.5. Fichter'in Değerler Sınıflaması	41
2.3.6. Lickona'nın Temel ve Ahlaki Değer Sınıflaması	42
2.4. DEĞERLER EĞİTİMİNDE AİLE	43
2.5. DEĞERLER EĞİTİMİNDE OKUL.....	46
2.6. TÜRK MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİNDE DEĞERLER	48
2.7. DEĞERLER EĞİTİMİNDE MEDYA	57

İKİNCİ BÖLÜM

YAZARIN HAYATI VE ESERLERİ

1. SUZAN ALBEK'İN HAYATI.....	62
2. SUZAN ALBEK'İN ESERLERİ.....	63
2.1. YAZARIN İNCELENEN ESERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

1. SUZAN ALBEK'İN ESERLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİNE YÖNELİK BULGU VE YORUMLAR.....	66
1.1. EVRENSEL DEĞERLER.....	66
1.1.1. Aile Sevgisi	66
1.1.2. Arkadaşlık.....	68
1.1.3. Barış	73
1.1.4. Doğruluk- Dürüstlük.....	76
1.1.5. Hoşgörü	81
1.1.6. İyilikseverlik.....	83
1.1.7. Merhamet	87
1.1.8. Özgürlük.....	93
1.1.9. Saygı.....	95
1.1.10. Sevgi	99
1.2. MİLLÎ DEĞERLER	108
1.2.1. Geleneklere Bağlılık	108
1.2.2. Komşuluk	112
1.2.3. Misafirperverlik.....	113
1.2.4. Vatan (Yurt) Sevgisi	118
1.3. DİNÎ DEĞERLER.....	123
1.3.1. Allah'a Saygı ve Sevgi	124
1.3.2. Dua	126
1.3.3. Sabır.....	129
1.3.4. Şükür ve Kanaat	130
1.4. KİŞİSEL DEĞERLER	133
1.4.1. Alçak Gönüllülük.....	133
1.4.2. Cesaret	134
1.4.3. Çalışkanlık.....	137
1.4.4. Duyarlılık.....	140
1.4.5. Fedakârlık	142
1.4.6. Kararlılık.....	145
1.4.7. Sorumluluk.....	148
1.4.8. Söz Vermek / Sözünde Durmak	153
1.4.9. Tutumluluk	157
1.5. AHLAKÎ DEĞERLER.....	158
1.5.1. Adalet/ Adil Olma	159
1.5.2. Cömertlik.....	162
1.5.3. Empati	165
1.5.4. Güvenilirlik	170
1.5.5. Kanaatkârlık	174
1.5.6. Pişmanlık ve Özür Dilemek	176
1.5.7. Temizlik ve Düzen	179
1.5.8. Umut	182
1.5.9. Yardımlaşma ve Paylaşma.....	186
SONUÇ VE ÖNERİLER	197
KAYNAKÇA.....	206

EKLER DİZİNİ.....	217
EKLER	218

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	39
Tablo 2. Schwartz'ın Değer Grupları.....	40
Tablo 3. Ülken'in Değerler Sınıflaması.....	41
Tablo 4. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Aile Sevgisi Değerinin Dağılımı	68
Tablo 5. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Arkadaşlık Değerinin Dağılımı	73
Tablo 6. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Barış Değerinin Dağılımı	76
Tablo 7. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Doğruluk ve Dürüstlük Değerinin Dağılımı	80
Tablo 8. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Hoşgörü Değerinin Dağılımı ..	83
Tablo 9. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde İyilikseverlik Değerinin Dağılımı	86
Tablo 10. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Merhamet Değerinin Dağılımı	93
Tablo 11. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Özgürlük Değerinin Dağılımı	95
Tablo 12. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Saygı Değerinin Dağılımı	99
Tablo 13. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Sevgi Değerinin Dağılımı ...	107
Tablo 14. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Geleneklere Bağlılık Değerinin Dağılımı	111
Tablo 15. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Komşuluk Değerinin Dağılımı	112
Tablo 16. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Misafirperverlik Değerinin Dağılımı	117
Tablo 17. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Vatan Sevgisi Değerinin Dağılımı	122
Tablo 18. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Allah'a Saygı ve Sevgi Değerinin Dağılımı	126
Tablo 19. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Dua Değerinin Dağılımı	128
Tablo 20. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Sabır Değerinin Dağılımı	130
Tablo 21. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Şükür Değerinin Dağılımı ..	132
Tablo 22. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Alçak Gönüllülük Değerinin Dağılımı	134
Tablo 23. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Cesaret Değerinin Dağılımı	137
Tablo 24. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Çalışkanlık Değerinin Dağılımı	140
Tablo 25. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Duyarlılık Değerinin Dağılımı	141
Tablo 26. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Fedakârlık Değerinin Dağılımı	145
Tablo 27. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kararlılık Değerinin Dağılımı	147
Tablo 28. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Sorumluluk Değerinin Dağılımı	153
Tablo 29. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Söz Vermek ve Sözünde Durmak Değerinin Dağılımı	156

Tablo 30. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Tutumluluk Değerinin Dağılımı	158
Tablo 31. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Adil Olma Değerinin Dağılımı	162
Tablo 32. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Cömertlik Değerinin Dağılımı	165
Tablo 33. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Empati Değerinin Dağılımı	170
Tablo 34. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Güvenilirlik Değerinin Dağılımı	173
Tablo 35. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kanaatkârlık Değerinin Dağılımı	176
Tablo 36. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Pişmanlık ve Özür Dileme Değerinin Dağılımı	179
Tablo 37. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Temizlik ve Düzen Değerinin Dağılımı	182
Tablo 38. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Umut Değerinin Dağılımı ...	186
Tablo 39. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Yardımlaşma ve Paylaşma Değerinin Dağılımı	196

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Değerlerin İşlenme Sıklığı	197
Şekil 2. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Değerlerin İşlenme Sıklığı	198
Şekil 3. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Değerlerin İşlenme Sıklığı	199
Şekil 4. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Evrensel Değerlerin Dağılımı	200
Şekil 5. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Millî Değerlerin Dağılımı	200
Şekil 6. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Dini Değerlerin Dağılımı	201
Şekil 7. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kişisel Değerlerin Dağılımı ...	201
Şekil 8. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Ahlaki Değerlerin Dağılımı....	202
Şekil 9. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde İncelenen Değerlerin İşlenme Sıklığı	202

GİRİŞ

Değerler sayesinde toplumla iç içe bireyler var olmaktadır. Toplum içerisinde iyi ile kötü arasındaki farkı, doğru ile yanlış, adil olanla olmayı ayırt etme noktasında değerlerimizin ve aldığımız karakter eğitimimizin çerçevesinde hareket eder, yorumda bulunuruz. Bu bağlamda değerler ziyadesiyle önemli bir yere sahiptir. Düşünme ve davranışa, tutum ve karaktere kadar değerler birçok ögeyi içerir. Değerlerin olmadığı bir toplumda ne düzen ne de insanların birbirine saygısı olur. Bunlar da beraberinde mutsuz ve huzursuz bir yaşamı getirir. Kişinin kendisini erdemli bir birey olarak yetiştirmesi neticesinde toplum içerisinde sükûnet olur. Değişmesi gereken düzen değil, insandır; toplumdan evvel bireylerdir. Kabahatler bizden başlar; yaşam özelden genele doğru iyileşir. Toplum içerisinde mutluluğun var olabilmesi için öncelikle bireyin kişisel değerimiz olan iç huzura sahip olması gerekir. İstenilen değerlere sahip olmak sağlıklı toplumu doğurur. Bunun için çocuklara değerleri aktarmalı, millî ve manevi değerlere sahip çıkmanın bilincini onlara kazandırmalı ve kazandırılan tüm değerler birbirinin tamamlayıcısı olmalıdır.

Eğitim sistemi öğrencilere bilgi, beceri, tutum kazandırmanın yanında sağlıklı bir kişiliğe sahip, temel insani değerleri kazanmış, iyi insan iyi vatandaş olarak yetiştirme misyonunu üstlenmiştir. Ahlaki, insani, sosyal ve manevi değerleri tüm bireylere kazandırmada eğitim önemli bir rol oynar. Bu kazanımların öğrencilere aktarılması da değerler eğitimini oluşturur.

Çocuk edebiyatı türlerinin sanatsallığının yanında eğitici yönünün de olması gerekir. Bu nedenle değerlerin eserler aracılığıyla bireye aktarılmasında Türkçe dersine büyük rol düşmektedir. Çocukların okuduğu kitaplar ve metinler çocuğa rol model olur. Bunun için eserlerimizdeki değerler titizlikle ele alınmalıdır. Çünkü çocuğa küçük yaşta ne verilirse onu almakta ne öğretilirse onu yapmaktadır. “Bir çocuğun en önemli özelliklerinden birisi ‘taklit’ tir. Yetişkinlerden ne görürse belleğine kazır, bir fotoğraf makinesi gibi ne görürse onun resmini çeker alır, aynısını yapar. Çocuk büyüdükçe büyükleri tarafından, kurumlar tarafından, toplum tarafından şekillendirilir, kirletilir veya temiz olmaya devam eder.” (Uçan, 2015: 18). Eğitimle hızlı bir şekilde çocuğa aktarılan değerler bazen kararları etkileyebilir veya kişiyi bir yanlıştan döndürebilir. Nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinin varlığı, çocuklara değerler kazandırmada ve okuma alışkanlığı edinmelerinde büyük bir önem teşkil eder. Çocuğun yaptığı yanlışın farkına varması, doğru tutum ve davranışlar içerisinde olması, okuma alışkanlığı edinmiş,

erdemlere sahip bir birey olarak yetişmesi nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinin edebî olmasının yanı sıra çocuğa göre olmasıyla da mümkündür.

Çocukluğumuzdan bugüne kadar hazır bulduğumuz davranış kalıpları bizleri şekillendiren en önemli etkidir. Güzel olan erdemli amaçlara yönelmektir. İnsanın yaratılışı iyilik üzerinedir ancak insanın kendi iradesi onun nasıl bir insan olacağını belirler. Esasında insan eliyle var edilen bilinçli kötülük dışında bir kötülükten söz edilemez.

“Çocuğun zihnen ve ruhen gelişmesinde, edebiyatın ve çocuk kitaplarının önemi büyüktür. Çocuğun gelecekteki başarısında diğer etkili bir unsur ise ruh dünyası ve algılama gücünün artırılmasına yönelik olarak yapılacak özenli çalışmalardır.” (Yalçın, 2002: 1). Bu bağlamda okumanın etkisi daha da artmakta, çocukta yaratılıştan gelen güzel huyların sürdürülmesinde edebiyatın öneminin göz ardı edilmeyeceği çıkarımında bulunmaktadır. Çocuk çevresinden etkilenen bir varlık olduğu için onun karakterini zedeleyici, değerlerini yozlaştırıcı toplumun içerisinde ise bu durum örnek anne baba ve öğretmenlerin aracılığıyla ve nitelikli çocuk edebiyatı eserleri ile engellenebilir.

“Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları, çocuklarda insana, doğaya, toplumsal olaylara karşı bir duyarlılık oluşumuna ve çocuğun hayatı boyunca insanı tanımaya ve yaşamın anlamını kavramasına yardımcı olur.” (Aslan, 2014: 51). Başka bir deyişle çocuk edebiyatı, çocuğun diğer bireylerin yaşantılarını gözlemlemesinin sonucunda yeni deneyimler edinmesini sağlamaktadır. Akyüz’e göre (2014:389) çocuklar, yazınsal nitelikli kitaplarda kahramanların sorunlara karşı geliştirdiği çözüm yollarıyla buluşturulduğunda yeni yaşam alanlarına katılarak kendi yaşamlarında henüz karşılaşmadıkları ya da belki hiç karşılaşmayacakları bireylerle, onların yaşadıkları çatışmaları çözme yöntemleriyle tanışır. Çocuk okuma yoluyla yaşamın birçok alanında yer alır ve gizil öğrenme gerçekleştirir. Bu nedenle nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları çocukların empati yeteneklerini geliştirmeye ve duyarlılık oluşturmalarına yardımcı olabilir.

Aile ve okulun çocuğa kitap okuma alışkanlığı kazandırmada özverili olması ve bilinçli kitap seçimi yapabilmesi için “okur-yazar” kimliğine sahip olması gerekir. Bu nedenle çocuğa rol model olan sosyal çevre kitap sevgisi kazandırmada etkilidir. Çocuğu ilk yaşlarından itibaren kitapla tanıştırmak ve çocuğa küçük yaşta masal anlatmaya başlayarak kitap sevgisi kazandırılabilir. Uslucan’a göre (2015: 35) bellekleri

çok kuvvetli olan çocuklar, sevdikleri masal ve hikâyeyi defalarca dinlemekten keyif alırlar. Ayrıca bu dönemde resimli kitaplarla olumlu bir tanışma, kitap sevgisinin doğmasına, kitapların bir eğlence ve bilgi kaynağı olduğunun anlaşılmasına katkı sağlar.

“Edebiyatla yüz yüze gelen bir insan, duyarsız bir insan değildir. İnsan edebiyatla dünyayı algılar, farklı bakış açılarını tanır, düşünür yorum yapar, sever, nefret eder. Edebiyatın bu işlevleri çocuk edebiyatı açısından da geçerlidir. Çocuk edebiyatı yazarının, çocuğa bir kişilik kazandırmak en azından yanlış örneklerle çocuğu güdülememek gibi bir tutumu olacaktır. Çocuk bakış açısını gözetken bir yazar, sözcük seçiminden, sözdiziminden, toplumsal değer yargılarına kadar her şeyi göz önünde bulundurmamak, çocuğa zarar vermemek gibi zorunluluk altındadır” (Uçan, 2015: 19 - 20).

Kendi millî kültürüne, evrensel ve ulusal değerlere sahip olan birey kalbinde insanlara ve vatanına sevgi barındıran, çevresine yardımcı olmaktan kaçınmayan biri olma yolunda adım atmış olur. Uslucan’da (2015: 40) bu durumun kültür aktarımıyla mümkün olduğunu ifade eder. Ona göre o kültürü yansıtan eserler okunmalı, o kültürün izlerini taşıyan muhabbetlere dahil olunmalıdır. Günümüz toplumunda kültür, medyanın ve teknolojinin etkisiyle unutulup kaybedilmeye yüz tutmuştur. “O kültürel değeri evlerimizde yaşayan, anlatan dedelerin ve ninelerin oturduğu başköşenin yerini televizyon almış, sohbet ortamları kalmamıştır. Ancak bu olumsuz etki içindeki yaşamda kültürümüzü ve değerlerimizi sayfalarında barındıran kitaplar istenen nicelikte olmasa da var.” (Uslucan, 2015: 40). Teknolojik gelişmeler yakın zamana dek insanlığa yararlı bir olgu iken günümüzde sağladığı yararları gölgeleyecek sorunları da beraberinde getirmiştir.

Elimizdeki kitaplardan olabildiğince yararlanmalı, çocukları teknolojinin esirliğinden kurtarmalı, çocuklarla kitapları buluşturup aralarında kuvvetli bir bağ oluşturmak için aileler ve okuldaki bireyler iş birliği içerisinde olmalıdır.

Bu çalışmada Suzan Albek’in dokuz çocuk edebiyatı eseri incelenmiş, eserlerdeki değerler; evrensel, millî, dinî, ahlaki ve kişisel değerler olarak sınıflandırılmıştır. Bu eserlerden üç tanesi öykü, üç tanesi tiyatro, bir tanesi anı ve iki tanesi romandan oluşmaktadır. Bir öykü kitabı içerisinde toplam üç öykü bulunurken bir diğer öykü kitabı beş öyküden oluşmaktadır. Yazarın “Gecegelen’in Ak Unu” isimli eseri ise ödüllü kitaplarından. Bu kitapların hitap ettiği kitle ise 7-13 yaş grubudur. Yazılan eserlerde hitap edilen kitle bilgisi yoktur.

Şahsıma ait olan cümlelerde ve özet halinde yapılan alıntılarda TDK'nin Yazım Kılavuzu dikkate alınmıştır. Metin içinden yapılan alıntılarda ise metne bağlı kalınmıştır. Eserlerin özeti tezin sınırlılığı nedeniyle ekler kısmında verilmiş, tiyatro metinlerinde özetleme yapılmamış, metnin direkt aslı verilmiştir. *İlk öğrencilerim* adlı eserin sadece değerler eğitimine dair bulgu bulunan anıları özet hâlinde verilmiştir, bulgu bulunmayan anılara ekler kısmında yer verilmemiştir.

Bu bölümde; problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları, araştırmanın yöntemi, araştırmanın evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve analizi hakkındaki bilgilere yer verilmiştir.

Problem Durumu

Çocuk ve çocukluk kavramı ile ilgili birçok tanım vardır. İlk öncelikle çocuk ve çocukluğun kapsadığı yaş grubunu bilmek gerekir, çünkü yazar kitaplarını kaleme alırken bu hedef kitleyi bilmelidir. Çocuk, erken çocukluk döneminden (0-2 yaş) başlayıp ergenlik dönemi (13-14 yaş) arasındaki grubu ifade eder.

“Edebiyat, malzemesi dile dayanan insanların duygu, düşünce ve hayallerini dile getiren, edebi estetik değeri olan, bayağılık ve çirkinliği kabul etmeyen sözlü ve yazılı verimlerin tamamına denir” (Yalçın ve Aytaş, 2003: 17).

Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce yeteneklerine, zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerdir.

Çocuk edebiyatı çocuk için doğrudan eğlence aracıdır. “Çocuğun hayal dünyasını geliştirir, onu mevcut durumundan kurtararak farklı dünyalara sürükler. Her şeyden önce çocuğun kendini ve etrafında olup bitenleri fark etmesini sağlama açısından çocuk için vazgeçilmezdir” (Yalçın ve Aytaş, 2003: 5).

Bazı temel ihtiyaçlar birçok kişi için her zaman ortak ihtiyaçlar içerisinde. Çocuğun başlangıçta kişisel olan ihtiyaçları çocuk büyüdükçe genişler ve toplumsal bir hâl alır. Kitaplar, çocuğun kişisel mutluluğu ile toplumsal uyumu sağlama arasındaki dengeyi sağlamada oldukça önemlidir. Kamusal bir kurum olan okullarda çocukların iyi yetiştirilmesi ve onların ahlaki gelişimlerinin sağlanması da kamusal bir konudur. Öğretmenler, öğrencilere karakter gelişiminde olumlu deneyimler sağlamak için toplumsal gruplar, aileler ve okul bünyesindekilerle iş birliği içinde çalışmalıdır.

Bu araştırmada Suzan Albek'in çocuk edebiyatı eserlerindeki değerler; evrensel, millî, dinî, ahlaki ve kişisel değerler olarak beş grupta incelenmiştir. Kitaplarda hangi değere ne kadar sıklıkla yer verildiği ortaya konmuştur.

Problem Cümlesi

Suzan Albek'in çocuk kitaplarındaki eğitsel değerler nelerdir?

Alt Problemler

1. Suzan Albek'in çocuklara yönelik kitaplarındaki evrensel, millî, dinî, kişisel ve ahlaki değerler nelerdir?
2. Çocuklara yönelik olan bu eğitsel değerler eserlerde nasıl verilmiştir?
3. Değerler eğitiminin önemi nedir?

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı yazar Suzan Albek'in çocuk edebiyatı eserlerindeki eğitsel değerleri tespit etmektir.

Araştırmanın Önemi

“İlk kez 1918’de Znaniecki tarafından sosyal bilimler literatürüne kazandırılan değer kavramı Latince ‘değerli olmak’ veya ‘güçlü olmak’ anlamına gelen *valere* kelimesinden türetilmiştir” (Bilgin, 1995: 83). Bundan yola çıkarak değer kavramı kişiye kazandırılan değerli ve güçlü olan nitelikler olarak da tanımlanabilir. Bu niteliklerin çocuğa kazandırılmasındaki en etkili olan edebî metinler ise değer ağıısından oldukça zengin araçlardır. Bu açıdan çocuk edebiyatı eserlerine değerler bakımından katkısı olan Suzan Albek'in eserlerinin incelenmesi önem arz etmekle beraber eserleri çocuk edebiyatına kaynak olması bakımından da önemlidir.

Araştırmanın Kapsamı Ve Sınırlılıkları

Bütüncü, Suzan Albek'in çocuklar için yazdığı dokuz kitabından meydana getirilmiştir.

1. Bizim Gezegenimiz Dünya (roman)
2. Çift Püsküllü Uçurtma (roman)
3. Gece gelen'in Ak Unu (öykü)
4. Hayvanlar Konuşurlar mı? (öykü)
5. Yeşilkaya Çiftliği (öykü)
6. Düş Makinesi (tiyatro)

7. Çakmaktaşı (tiyatro)
8. Tarih Düşü (tiyatro)
9. İlk Öğrencilerim (anı)

Bu eserler, temel değerler çerçevesinde evrensel, millî, dinî, ahlaki ve kişisel değerler olmak üzere sınıflandırılarak incelemekle sınırlı tutulmuştur. *Çift Püsküllü Uçurtma* romanı, *İlk Öğrencilerim* adlı anı ve üç tiyatro eseri basılı olmayan eserlerdendir. Ancak yazarın üç tiyatrosu uzun yıllar Bakırköy Belediye Tiyatrosu'nda oynanmıştır. Değer çeşitliliği bakımından fazlaca bulguya sahip olan basılı olmayan eserlerin de incelenmesi çocuk edebiyatına kaynak olması açısından önemli görülmüştür. Bu eserler yazarın oğlu Prof. Dr. Ahmet Erdem Albek ile gerçekleştirilen mülakatta elde edilmiş ve ekler kısmına konmuştur. Basılı olmayan bu eserlere Prof. Dr. Ahmet Erdem Albek'ten ulaşılabilir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma bir durumu ortaya koyma amacı taşıdığından betimsel tarama modelinde ve tarama modellerinden doküman inceleme metodu esas alınarak gerçekleştirilmiştir. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır” (Karasar, 2007: 77).

“Doküman inceleme; araştırmanın amacına yönelik olarak kaynak bulma, okuma, not alma ve değerlendirme aşamalarını barındırır” (Karasar, 2009: 183). “Bu durum nitel araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini arttırmaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 220).

Ayrıca bu çalışmada nitel veri toplama tekniklerinden biri olan görüşme tekniğinden de yararlanılmıştır. Suzan Albek'in oğlu Prof. Dr. Erdem Ahmet Albek ile elektronik ve yüz yüze görüşme yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Suzan Albek'in çocuklar için yazdığı eserler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise çocuk edebiyatı kitapları arasından seçilen üç öykü, iki roman, bir anı, üç tiyatroluk bütüncü oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada çocuk edebiyatı ve değerler eğitimi ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Değerler eğitimi ile ilgili ortak bir sınıflandırma olmadığı için Suzan Albek'in eserleri taranarak tespit edilen değerler evrensel, millî, dinî, ahlaki ve kişisel değerler olarak sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır. Sınıflandırma Rokeach, Schwartz, Spranger, Fichter, Lickona Ülken ve Güngör'ün çalışmalarından ve değerler eğitimiyle ilgili tezlerden yola çıkarak yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. ÇOCUK VE ÇOCUK EDEBİYATI

Çocuğun tanımı kesin çizgilerle belirlenmemiş olmakla birlikte, genel bir ifadeyle, çocuk 2-13/15 yaş arasındaki bireydir. Ancak bu birey, gelişim özelliklerini tam olarak tamamlayamamış, zihinsel ve fiziksel açıdan birtakım ihtiyaçları olan bireydir.

Osmanlı Türkçesi sözlüğünde çocuk “1. Küçük yaşta olan insan yavrusu, tıfl, sabî. 2. Genç, delikanlı” (Parlatır, 2011: 301) olarak tanımlanmış. Tıfl ve sabî kelimelerinin de günümüzdeki karşılığı “küçük çocuk” tur. “Çocuk, doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan 0-15 yaş grubundaki küçük insandır” (Bastem, 2018: 17).

“Edebiyat, gündelik dilin üstünde bir çokanlamlılığı içerir, hissettirir, düşündürür; anlayıp da anlatamadılarımızı dile getirir. Başka bir deyişle edebiyat, güzel sanatlar arasında yer alan bir çalışmanın adıdır.” (Uçan, 2018: 108).

Çocuk edebiyatı, çocukluk çağındaki kimselerin hayal, duygu düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar.

“Çocuk edebiyatı genel anlamıyla, duygu, düşünce ve hayallerin çocukların dünyasına uygun söz ve yazı ile güzel ve etkili şekilde anlatılması sanatıdır” (Yalçın, 2017: 2).

İlk *Çocuk Edebiyatı* kitabını yazmış olan Gökşen (1980) “Çocuğun fikir ve sanat eğitimine yarayacak tekniği, ilkeleri olan ayrı bir edebiyat” tan söz eder. “Çocuk edebiyatı; erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” (Sever, 2010: 17).

Oğuzkan çocuk edebiyatını, “Usta yazarlarca özellikle çocuklar için yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan yapıtlardan oluşan edebiyat” (Oğuzkan, 2000: 3) olarak tanımlar ve çocuk edebiyatının, çocukluk çağında bulunan kimselerin duygu, düş ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün yapıtları kapsadığını belirtir.

Alpöge'ye göre (2003: 32) çocuk edebiyatı, çocuklar için yazılmış düşünce, duygu ve düşlerin güzel ve etkili bir biçimde anlatılması sanatıdır.

Çocuk kitaplarını yetişkin kitaplarından ayıran temel özellik, edebiyat olma özelliklerinin yanında çocuğun özel koşullarının dikkate alınması, çocuğa göre olması gerekliliğidir. Dilidüzgün (1996: 22), çocuk kitaplarında çocuk gerçeğinin ele alınması ve onun dünyasına benzer bir dünya kurgulanması gerektiğini söyler.

“Birey, temel dil becerileri edinip gelişirken, bir okur hâline dönüşürken, toplumsal bilinç kazanırken, temel değerleri öğrenirken doğrudan doğruya çocuk edebiyatından istifade eder. Bu fayda edebiyatın temel anlamında yatmaktadır. Edebiyat Arapça ‘edeb’ kelimesinden gelir ve bu ad, ‘terbiye, naziklik, usluluk’ anlamlarına gelir. Bu doğrultuda çocuk edebiyatı terbiye sürecinin belirleyicilerindedir. Terbiye bir yönü ile eğitimidir.” (Baş, 2015: 5-6). Çocuk edebiyatı bireyin kişiliğinin oluşmasında son derece etkilidir. Eğitim ile kendini geliştiren insan kişiliği oturduktan sonra da edebiyata gereksinim duyar.

Uçan'a göre (2018: 114) edebiyata, yazınsal metne bakış açımızda yanlışlık vardır. Ona göre edebiyat ve yazınsal metin ya bayağılaştırılıyor, hor görülüyor ya da kutsallaştırılıyor. Edebiyat bir dil çalışmasıdır, malzemesi dil olan bir sanat dalıdır; yazınsal ürün bir başkasının söylemi, bir başkasının sözcüsidir. Bu söylem dil ile oluşturulmuştur. Okuyucuya düşen görev bu dili çözmek, çözümlenmek, anlamaktır, estetik boyutu keşfedebilmektir.

Okumak düşündürmektir, edebiyatın en temel işlevlerinden birisi de hissettirmek ve düşündürmektir. Çocuk okuduklarını yorumlayabilmeli, yeni durumlara aktarabilmeli ve okuduklarından yola çıkarak yeni yaşantılar oluşturabilmelidir. Ayrıca çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğa uygun olmalı; ancak çocukça olmamalı, çocuğun kültür gelişimine, hayal gücünün gelişmesine, okuma alışkanlığı kazanmasına katkıda bulunacak nitelikleri taşımalıdır. Edebî metinlerde amaç bilimsel bir nesnelliğe ulaşmak değildir, edebî metnin amacı güzelliştir, insanî bir güzelliği dil ile ifade etmektir.

Çocukların gelişim düzeylerine uygun, nitelikli edebî metinlerle karşılaşması; toplumsal ilişkilere yönelik deneyimler edinmesi, dilsel ve görsel anlatımın güzelliğini ve etkisini tanıması demektir. Bu süreç hem estetik zevkin hem de düşüncenin gelişmesine olanak sağlar.

Ekşi'ye göre (2003: 80) okulda rol modeli öğretmenler tarafından verilen ve değerler eğitimi yoluyla karakteri olumlu yönde şekillendirilen çocuk, moral yaşamın bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarını kavrayarak, ahlaki değerleri anlama ve onları yaşatma konusunda hassasiyet taşımaya başlayacaktır.

“Çocukluk çağı, çocukların bilişsel, dilsel, toplumsal ve kişilik gelişimleri açısından en hızlı olduğu dönemdir. Dolayısıyla her gelişim alanı en iyi şekilde desteklenmelidir” (Gönen ve Balat, 2002: 163). Doğru ve sağlıklı bir şekilde düzenlenen eğitimler sonucunda sadece çocukların kendilerine değil toplumun şekillenmesine de katkı sağlar.

Sever (2015), çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuğun gelişim sürecine olan etkilerini, “Toplumsal Gelişim”, “Kişilik Gelişimi” ve “Bilişsel Gelişim” olarak üç aşamada değerlendirmiştir.

Toplumsal gelişim, bireylerin özellikle de çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri hâline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları süreçtir. Bu gelişim döneminde çocuk edebiyatı yazarının eserinde yer verdiği olay ve durumlar genellikle yaşadığı, içinde bulunduğu toplumun değerleriyle ilgilidir. Kimi zaman olumlu bulunan kimi zaman da karşı çıkılan bu değerler, okura o toplumun önemseydiği davranışlara ilişkin ipuçları sunar.

“Bireyler, içinde yaşadığı toplumun kültür değerlerini genellikle benimseyerek, bunları karar ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar. Böylece daha iyi, daha doğru, daha uygun, daha güzel, daha önemli ve daha adil gibi genel yargılara varma olanağını elde ederler. Değerler toplumdaki normal ya da anormal davranışların belirlenmesinde önemli rol oynarlar. Bireysel tutum ve davranışlar, ahlaki değerlerle, örf ve adetlerin içerdiği değerlerin etkisi altında kalır” (Dilmaç, Ertekin ve Yazıcı, 2009: 29).

Masal, roman, öykü gibi türlerdeki kahramanların kendisiyle, çevresiyle, doğa ve toplumla yaşadıkları çatışmalar, toplumun benimsenen ya da karşı çıkılması gereken değerlerini, inançlarını okura sezdirir.

Toplumda gerçekleşen olay ve durumlar bireylerin kişilik gelişiminde de etkilidir. *Kişilik*, bireyin, toplumsal çevresi içinde karşılaştığı ve edindiği izlenimlerle oluşturduğu davranış özelliği, kendine göre belirgin bir özelliği olması durumudur.

Değerlerin sarsıldığı, önemini yitirdiği veya kaybolduğu toplumlarda çocuk ve gençler sağlam bir karakter ve bütünleşmiş bir kişilik geliştiremezler. Hökelekli'ye göre (2007: 64) değerlerin zayıflaması ya da eksik öğrenimi durumunda kişilik yetersiz ve etkisiz kalır; yeterince üretici ve yaratıcı olunamadığı için yıkıcı, saldırgan ve geriletici eğilimler güç kazanır.

“Kişilik gelişmesi her insanın kendi eğilimlerine, yeteneklerine göre gelişmesi, hayatta karşılaştığı yeni şartlara göre izleyeceği yolu kendisinin seçmesi demektir. Böyle bir hayat ve eğitim anlayışı, insanda çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme bilincinin bulunmasını gerektirir” (Kavcar, 1994: 4).

Edebiyat ise bu bilinci uyandırmaya yarayan araçların başında gelmektedir. Çocuk kitapları değişik karakter özelliklerini, çeşitli kişilikleri canlandırır. Karakterlerden ve onların ilişkilerinden esinlenerek yaratılan kurgularla çocukların insanı, doğayı ve yaşamı tanımaya ilişkin bir deneyim alanı oluşturulur. Çocuk kitaplar aracılığıyla kendini ve çevresini tanıma fırsatı bulduğu gibi kendini ve yaşadığı olay ve durumları başkalarıyla karşılaştırarak diğerleriyle benzer veya farklı yönlerini görür ve idrak içerisinde olur. Bu durum da çocuğun analiz ve sentez becerisini geliştirmesine katkı sağlar.

Bilişsel gelişim ise çocuğun zihinsel beceri ve yeteneklerinde süreç içerisinde oluşan değişiklik anlamında tanımlanabilir. Gandner ve Gardiner'e göre, “Bilişsel terimi, bilgiyi, belleği, akıl yürütmeyi, sorun çözmeyi, kavramları ve düşünmeyi, yani zihni içine alır.” (2002 :166).

Edebiyat, okurun algı yeteneğini ve anlayışını olumlu yönde etkilediği gibi çocuk edebiyatı da *gözleme, karşılaştırma, sınıflandırma, uygulama, eleştirme* yapma olanakları yaratarak çocuklarda düşünme ile ilgili bazı temel işlemlerin gelişmesine katkı sağlar.

“Bilişsel yeteneklerin gelişmesi, eşduyumsal duyuların farklı biçimlerde ortaya çıkmasında rol oynamaktadır. Çocukların, başkalarının sıkıntılarının farklı belirtilerini anlamalarının, gelişim süreci içinde sosyal, algısal ve bilişsel yeteneklerinin olgunlaşmasıyla kendisi ve başkaları arasındaki ilişkiyi anlama durumlarıyla ilişkili olduğu görülmektedir” (Ünal, 2007: 176). Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları, çocukların dil, kişilik ve toplumsal gelişimlerine olduğu gibi bilişsel gelişimlerine de katkı sağlamaktadır. Çocukların küçük yaşlardan itibaren nitelikli kitapla buluşturulması

okuma sevgisi kazanmalarının yanında onların algı düzeyinin yükselmesini ve üst düzey düşünme becerilerinin gelişmesini sağlayacaktır. Ancak bu kitaplar düşünme, sorgulama, çıkarımda bulunma, yorumlama ve değerlendirme gibi sorumlulukları okura bırakmalıdır.

Kitapların çocukların okuma kültürü edinmelerinde kendilerinden beklenen işlevi gerçekleştirebilmesi için çocuklar adına yazma sorumluluğu üstlenenlerin; çocuğun gözüyle dünyaya bakan, yaşamı ve olayları çocuğun bakış açısıyla algılayan bir anlayışta olması gerekir. Edebî çocuk kitaplarında, yazarın duygu ve düşüncelerini çocuklarla paylaşabilmesinin temel koşullarından biri de çocuk gerçekliğini iyi bilmesidir. Sever'e göre (2003: 21):

1. “Çocuklar nelerden hoşlanır, nelere güler?
2. Heyecanları nelerdir? Nelere üzülür?
3. Arkadaşları ve çevresiyle neleri paylaşmak ister?
4. Neler, nasıl paylaşılırsa sevinç ve mutluluğu artar, onun coşkusuna yenileri eklenir?
5. Onu örseleyen, onun yeteneklerini körelten, gizil güçlerini solduran olaylar nelerdir?
6. Çocuklar hangi ortamlarda yeti ve yeteneklerini bütün doğallığı ile yaşama geçirir?
7. Onun yaşam sevgisi nasıl beslenir?
8. Çocuklarla yaşamın hangi sorunları paylaşılmalıdır?
9. Onlar, sorunların çözümüne nasıl ortak edilmelidir?”

gibi soruların yanıtlanabilmesi için sanatçının sezgi ve anlatım gücünün yetkinliğinin olması ve çocukların yaşlara göre değişen, çeşitlenen ilgi ve gereksinimlerini tanıması gereklidir.

Yazarın çocuğa ilettiklerinin ya da çocukla paylaşmak istediklerinin, çocuğun dünyasında yaratacağı etkiyi ve bu etkinin sonuçlarını tahmin etmesi gerekir. Bu öngörü, yazarın çocukla özdeşim kurma sürecini başlatır.

Çocukların deneyimleri sınırlı olduğundan, yetişkinlerin anlamlandırabileceği düşünce karmaşıkları anlamayabilirler. Bu nedenle yazarın öncelikli sorumluluğu, çocukları kendi deneyimleriyle bilgilendirme ve yetiştirme anlayışından ziyade

eserlerinde çocuğun kendini, insanı ve yaşamı tanımaya olanak sağlayacak yaşam durumları oluşturmak olmalıdır.

1.1. ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

“Çocuk edebiyatı, edebiyatın bir parçasıdır ve çocuğun gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Çocuk edebiyatı anlamadan, sorgulamadan karar veren insanlar yerine; düşünerek, duyumsayarak karar verebilecek duyarlı insanların yetiştirilmesine dönük bir çabanın ürünü olarak da adlandırılabilir”(Sever, 2010: 24).

Bir edebiyat eseri oluşturmak başlı başına zor bir durum iken çocuklar için yazmak daha fazla emek gerektiren hassasiyet gerektiren bir uğraştır. Bunun en temel sebebi çocuk gerçekliğini çok iyi bilmenin ve anlamının gerekliliğidir. Nitelikli bir çocuk edebiyatı eseri çocukların dikkatini çekmeli, onları sıkmadan belli bir kurgu içinde düşündürmeli ve eğlendirmelidir. Kuru ve çocuksu anlatımın egemen olduğu, yapay bir öğreticiliği temel ilke edinmiş yayınların çocuğun gereksinimlerine yanıt vermeyeceği, üstelik zamanla çocuk ve kitap arasındaki ilişkiyi zayıflatacağı gerçeği, anne baba ve eğitimciler tarafından göz önünde bulundurulmalıdır.

Çocuk edebiyatı ürünlerinde çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkeleri göz önüne alınmalıdır. Çocuk edebiyatı da yetişkin edebiyatı gibi öncelikle edebiyattır ve edebiyat niteliklerinden ödün vermemelidir. Çocukça ele alınmış bir çocuk edebiyatı, çocuğu küçümsemek anlamına gelir.

Uçan’a göre (2018: 111) edebî metinler sadece sözcük bilgisinin, dil bilgisi ediniminin aracı olmamalıdır. Edebî metinlerin amacı okuyucuya estetik haz uyandırmaktır. Bir düşünce, bir duyuş, bir duyarlık kazanmanın aracı olan edebî metinlerdeki bir cümle, bir sözcük bize beklenmedik ufuklar açabilir; yeni, hissedip de anlatamadığımız, dile getiremediğimiz ya da farkına varamadığımız bir duyguyu, bir düşünceyi akla getirebilir, yaşatabilir.

Çocuk gerçekliği, aynı nesnel olayı çocukların yetişkinlerden farklı olarak algılamasıdır. Çocuklar için yazılmış olan edebî metinler, konularını çocukların yaşantısından almalıdır. Çünkü “benmerkezli çocuk” kendisini ilgilendiren konuların dışına çıkıldığında çok çabuk dikkatini yitirir. Bu nedenle çocuğun kendi ilgisinin sınırlarında gezinen bir dünya; çocuğu okumaya yüreklendirecek ve çocuk okudukça edebiyatın kurgusu aracılığıyla daha sistemli düşünmeyi öğrenecektir. Böylece hem

okuma alışkanlığı geliyecek hem düşünme ve yorumlama yeteneği artacak olan çocuk, okumanın amaçlarından biri olan eleştirel bakış açısını da kazanmış olacaktır.

Çocuklarda geliştirilmesi istenen davranışların kalıcılığını sağlayabilmesi için, çocuk edebiyatı ürünlerinin bazı temel eğitim ilkelerine uygun olarak hazırlanması gerekir. Bu ilkeler Sever tarafından şöyle sıralanmıştır:

- “Çocuk kitaplarında öğüt veren yaptırımcı anlayış yerine çocukları eğlendirirken düşündüren, düşündürürken de eğlendirmeyi başaran bir yaklaşım esas alınmalıdır. Anlatımda mantık yanlışlığına düşülmemelidir. Okulöncesi dönemdeki çocuklarda vicdan gelişimiyle birlikte ahlaki değerler de biçimlenmeye başlar. Bu nedenle doğruyu yanlış, iyiyi kötü gibi göstermek; çocuğun sağlıklı bir değerler sistemi oluşturmada sorunlar yaratabilir.
- Kitaplarda cinsel roller çağdaş yaşamın gereklerine uygun olarak örneklendirilmeli, kadına ve erkeğe verilen değer ve yüklenen anlam arasında farklılık olmamalıdır. Kitaplar, çocukların kendi cinsiyetleri içinde kişiliklerini bulmalarına ve geliştirmelerine yardımcı olmalıdır. Bunun için de kitaplarda özellikle geleneksel anlayışın oluşturduğu cinsel kimliklere ilişkin (erkekler ağlamaz, kızlar uslu olur vb.) yargılara yer verilmemelidir.
- Kitaplarda denetimci ve otoriter tavırlar onaylanmamalı, demokratik kültürün birey ve toplum yaşamındaki önemi sezdirilmelidir.
- Kitaplar, çocuğun iç denetimini geliştirmesine katkı sağlamalıdır.
- Kitaplarda fiziksel ve onur kırıcı cezalar onaylanmamalı, çocuklar yapılan ya da düşölen yanlışın nedenleri üzerinde düşünmeye yöneltilmelidir.
- Kitaplarda bireysel ilişkilerde ortaya çıkan her sorunun öncelikle konuşularak, iletişim kurularak çözümlenebileceği sezdirilmelidir.
- Kitaplar; çocukların algısal-kavramsal gelişimini desteklemeli, onlarda benlik kavramının ve güven duygusunun oluşumuna katkı sağlamalıdır.
- Kitaplar, okulöncesi dönemdeki çocukların bilişsel boyutlu öğrenmelerini desteklemek amacıyla nesnelere hem sözcüklerle adlandırmalı hem de resimleriyle görselleştirmelidir. Çünkü çocuklar, ilk kez adını duyduğu ya da gördüğu bir nesneyi, zihinlerinde o nesnenin görsel imgesi olmadığı için kısa sürede unuturlar.
- Bilişsel öğrenmelerine alt yapı oluşturmak amacıyla kitaplarda, çocukların çevrelerinde de gördüğu ve kolayca anlamlandırabileceği nesnelere

kavramsallaştırılmasına özen gösterilmelidir. Kitaplar her türlü önyargıdan, siyasi ve dini telkinlerden bütünüyle arındırılmış olmalıdır. Çocukları boş inançlara ve yazgıcılığa sürüklememelidir.

- Kitaplar çocuklarda sorgulama, deneme ve araştırma isteği uyandırmalı; onları yaratıcı ve girişimci bir kişilik yapısı edinmeye özendirmelidir.
- Kitaplar, çocuklarda görsel ve dilsel duyarlık geliştirme amacına yönelik olarak çocuğun doğasına ve gelişim evrelerine uygun bir yaklaşımla yaparak yaşayarak öğretme ve öğrenme anlayışını yansıtmalıdır.” (Sever,1995: 15; 2005 : 25).

1.2. TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN ÇOCUK EDEBİYATI

Bireyin ana dilini edinme ve geliştirme süreci doğrudan doğruya o dilin edebiyatı ile bağlantılıdır. Bu sebeple Türkçe öğretiminin niteliği, çocuk edebiyatından faydalanma düzeyiyle ilişkilidir. Dil öğretiminde temel dil becerilerini meydana getiren dinleme, konuşma, okuma ve yazma bunun yanında dil bilgisi öğretimi süreçlerinde de çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanır. “Ana dil bilinci çocuk, aile, öğretmen, yazar ve toplumun bu yöndeki tutumları ve düzeyleri ile sarmal bir döngü oluşturur. Nitelikli bir okur, nitelikli yazarların ve öğretmenlerin bulunduğu nitelikli bir toplumda yetişir” (Baş, 2014: 486). Bu süreçte ailenin ve toplumun etkisi de son derece yüksektir. Türkçe öğretmeni çocuk edebiyatını ve ondan nasıl yararlanacağını çok iyi bilmeli, çocuk kitaplarına, yazarlarına ve ders kitaplarındaki temalara aşina olmalıdır. Öğretmen kullanacağı tema içerisinde yer alan değerlerin işlevini çocuklara doğru yöntem ve teknikleri kullanarak kazandırmalı, onlarda bir bilinç oluşturmalıdır.

“Karşılıklı anlaşma aracımız olan dilin çocukluk dönemlerinde daha çok geliştiği ve kökleştiği unutulmamalıdır”(Yalçın ve Aytaş, 2002: 5). Çocuk edebiyatının amaçlarından biri de çocuğun yaş grubuna göre duygu ve düşüncelerini eksiksiz olarak anlatmasını sağlamaktır.

Yaratıcı düşünmenin gelişmesi için sanat ve estetiğe ait ilgi ve becerilerin geliştirilmesi gereklidir. Çocuk kitaplarındaki biçim, renk, desen ve çizimler yaratıcı düşünmede etkili unsurlardır. Bu nedenle çocuk kitapları biçim bakımından da iyi düzenlenmelidir. Konu bakımından ise yaş grubu mutlaka dikkate alınmalıdır. Çünkü çocuk okuduğu kitaptaki kahramanların ve olayların etkisinde kalır ve bu olaylar çocukta ileriki yaşlarda kendi doğrularını bulamaması gibi ciddi davranış

bozukluklarına sebep olabilir. Bunun için çocukların psikolojisine zarar vermeyecek konulara yer verilmelidir. Çocukların eserlerde gördükleri durumlarla yaşamında karşılaşması hâlinde bu olaylara nasıl tepki vereceklerini kestirebilmeleri hata yapma ihtimallerini zayıflatmakta, onlara hayatla ilgili deneyimler kazandırmaktadır.

Çocuğun ilgi duyduğu konu cinsiyetine ve yaşına göre değişkenlik göstermektedir. İlköğretimin ikinci devresinde bulunan kızlar genellikle sevgi, arkadaşlık, özveri konularını işleyen duygusal eserler, sanat değeri olan kitap ve dergilere ilgi duyarken; erkekler ise daha çok fantastik, bilim-kurgu türünde eserler, gazetelerdeki güncel olaylar, spor yazılarına ilgi duyarlar. Ele alınan konu, çocuğa evrensel ve ahlaki doğruları çocuğa kazandırmalı, çocuğun kişiliğini geliştirerek onun toplum içinde saygın ve başarılı bir yere sahip olmasını sağlamalıdır. Çocuk edebiyatı yazarları konu seçiminde bu etmenleri de göz önünde bulundurmalıdır. Aile, doğa, iyi ve güzel değerler çocuk kitaplarını zenginleştirecek unsurlardır.

“... Edebî metin çokanlamlıdır; metinde söylenen, yazarın kastettiği anlamla sınırlı kalmaz. Diğer taraftan, sınıf içinde, öğrencinin isteklendirilmesi (motivasyon) için yazardan, toplumsal, tarihsel olgu ve durumlardan söz etmek, yazarın ilginç bazı görüşlerini, özelliklerini anmak gerekebilir. Yazarı mitleştirmeden sınıf içinde verilecek bu tür ön bilgilerin, öğrencinin okuma isteğini, ilgisini artırdığını her öğretici görebilir. Yapılması gereken, öğrenciye yorum payı bırakmak, yaptığı yorumları metinle desteklemesini istemektir.” (Uçan, 2018: 121).

Değerler çocuğun dünya görüşünü zenginleştirmeli, olumlu davranışlar kazanmasını sağlamaya yönelik işlenmelidir. Yalçın ve Aytaş (2002:31)’e göre soyut kavramlar olan değerleri ele alan çocuk edebiyatı yazarı çocuk psikologlarıyla iş birliği içinde olmalıdır, bu soyut değerlerin çocuklar tarafından doğru algılanması için özel teknikler kullanılabilir.

Yalçın ve Aytaş’a göre (2002: 29) çocukların okuma becerilerinin gelişmesi, onların anlamını bilmediği fakat günlük hayatta kullandığı söz varlıklarının zenginleşmesini sağlar. Konuşma ve yazma becerisi bakımından ise çocuğun anlamını da bildiği daha çok sayıdaki kelimeyi kullanabilmesi hedeflenmektedir. Çocuk edebiyatında söz varlığı belirlenirken çocuğun ailesi ve çevresinde sıkça karşılaştığı kelimeler göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak çocuğun anlamını bilmediği,

bağlamdan hareketle çağrışım yoluyla anlamlandırabileceği belirli sayıda bilinmeyen kelimeler de çocuk kitaplarında olmalıdır.

Anlatımda farklı bakış açılarının yer alması sayesinde çocuk kendi bakış açısını da oluşturabilmektedir. Olaylar çocuğun ilgisini çekebilir ve yorumlanabilir bir biçimde ele alınmalı, çocuğun değerlerini ve doğrularını pekiştirmelidir. “Edebiyat eğitimi bir sanat eğitimidir. Kolay konuşabiliriz, kolay yazabiliriz. Zor olan hissetmektir, hissettiğini, inandığını yaşamaktır. Eksikliğimiz duyarlıktadır. Eğitimin hedefi rasyonel, pozitivist bir düşünce sistemini dayatmak değildir. Müfredat programları insanın varoluş nedenini, yaşamı anlamlandırabilmenin yöntemini göstermelidir. Sadece başarıya, sadece ekonomik kaygılara kilitlenmiş bir eğitim anlayışı insanımıza ve toplumumuza huzur getirmekte yetersiz kalacaktır.” (Uçan, 2018: 196). Kendilerine özgü kişiliğin gelişmesinde çocuk edebiyatı eserlerinin önemi yadsınamaz. Çocuk kendini fark etmeye başladığı andan itibaren kendini sorgulamakta, kimliğini ve kişiliğini bulmaya çalışmaktadır. Bu durumda yapılacak yanlış yönlendirmelerin onun bütün hayatını olumsuz bir şekilde etkileyeceği gerçeğinden yola çıkarak çocuklara yönelik eserlerde kişilik ve kimlik gelişimine katkı sağlayıcı güzel örneklere yer verilmesi yararlı olacaktır.

1.3. BAŞLICA ÇOCUK EDEBİYATI ANLATIM TÜRLERİ

Bu bölümde Suzan Albek’in eserlerinden yalnızca çocuk edebiyatı bağlamında değerlendirilebilecek türlerden roman, öykü, tiyatro ve anıyla ilgili başlıklar açılmış, araştırma bu türler ile sınırlı tutulmuştur.

1.3.1. Roman

Genel olarak roman, yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olay ve durumları, yer, zaman, şahıs ve mekâna bağlı olarak ele alan uzun anlatımlar olarak tanımlanmaktadır. Kavcar ve diğerleri (2012: 99) roman türünün özelliklerini öyküye göre uzun oluşu, kişilerin sayıca çok oluşu, ana karakterin yaşamının ayrıntılı olarak ele alması, geniş zaman dilimini kapsamı gibi yönlerden öyküyle karşılaştırarak sıralandığını; bu özelliklerin her roman için belirleyici olmadığını belirtmişlerdir.

“Edebi türler içinde çocukların yaralanabileceği en zengin türler hikâye ve romandır. Hikâye ve romanlar, çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar; gelişmekte olan değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur. Böylece çocukların içinde yaşadıkları

toplumsal ve kültürel ortama uymalarını büyük ölçüde kolaylaştırır.” (Gürel vd. 2007: 107, Oğuzkan, 2001: 98).

Romanın hayatı model olarak gerçek hayata farklı şekilde bakmayı öğretmesi, onu diğer türlerden ayıran bir özelliktir. Bu özelliği, romanı eğitimde daha da önemli bir yere koymaktadır. Çocuğu çeşitli uyarıcılarla karşılaştırma amacı çocuk romanının gelişmesinde etkili olmuştur.

“Çocuk edebiyatı türü olarak roman, çocuğun somut işlemler dönemini bitirdikten sonra olayları çok boyutlu düşünmeye başladığı on bir yaşından sonra zevkle okuyabileceği sanat ürünleridir. Roman çocuklara, olayların ‘neden ve niçin’leri üzerinde geniş düşünme, olaylar arasında bağ kurma, olayları bütün içinde ayrıntılara inerek görme fırsatı verir. Çocuk romanla hayal gücünü, düşünce ufkunu ve yaratıcı gücünü geliştirebilir” (Güleryüz, 2006: 275).

Çocuk hikâye ve romanlarının alt türlere ayrılmasında konu, ileti, kişilerin ele alınış biçimleri gibi bazı özellikler etkilidir. Oğuzkan (2010: 99 -106), bu ayrımı şu şekilde yapmaktadır:

- Yakın çevreyle ilgili romanlar,
- Hayvan hikâye ve romanları,
- Mizahi hikâye ve romanlar,
- Serüven hikâye ve romanları,
- Duygusal hikâye ve romanlar,
- Tarihi hikâye ve romanlar,
- Gezi hikâye ve romanları.

Ciravoğlu (1997: 78) çocuk romanı türlerini şu şekilde sıralamıştır:

- Çocuğun yakın çevresini işleyen romanlar,
- Doğal çevreden söz eden romanlar,
- Mitolojik olayları işleyen romanlar,
- Güldürü ağırlıklı romanlar,
- Serüven romanları,
- Duygusal romanlar,
- Konusunu tarih, gezi ve anı izlenimlerinden alan romanlar.

Türkçe Öğretim Programı'nda (MEB, 2006: 57) ise tür olarak roman ilk defa 8. sınıfta geçer. Roman, içinde birden fazla olay ve detay bulunduran birçok kahramanı bulunan bir türdür. Çocukların on yaşından önce roman okuması bilişsel gelişim dönemlerine göre uygun değildir. Bu sebeple on yaşından küçük bir çocuğun roman gibi karmaşık bir yapıya sahip olan edebî türü anlaması ve ondan zevk alması güç bir durumdur. Çocuğun eserdeki kahramanları aklında tutması ve olay örgüsünü çözebilmesi bilişsel gelişim düzeyiyle ilişkilidir. Çocuklarda eleştiri ve paylaşım duyguları on yaşından itibaren gelişmeye başlar. Bu nedenle çocuk romanları çocukların düşünme, karşılaştırma, eleştirme gibi bilişsel süreçlerin ilerlemesine imkân tanıyan yapıtlar olmalıdır. Zihinsel gelişimlerine yardımcı olan hayal ve imgeler ruhsal gelişimlerini de desteklemelidir.

Çocuk romanlarının çocuğun gelişimindeki önemini Yalçın ve Aytaş (2003: 162) şöyle ifade eder: “Romanların çocukların okuma alışkanlığı ve zevkini kazanmalarında eğitime katkısı tartışılmayacak kadar büyüktür. Bunun yanında kurgulanmış dünyanın içine girerek duygusal paralellik kurmaları sebebiyle çocukların eğitilmelerinde çok önemli katkıya sahiptirler. Eğitim öğretim içinde değil, eğitim öğretim dışında kullanılmaları sebebiyle öğretmenlerin çocukları romanlara yönlentmeleri adeta eğitimin sınıf dışında da devamı anlamı taşımaktadır.”

Romanlar çocukları geleceğe hazırladığı gibi onlara geçmişe dair bilgiler de kazandırabilir. Tarihi romanlar aracılığıyla çocuklar milletin geçmişini ve bu süreçte yaşadıkları toplumsal ve kültürel değişimi görebilir. Romanların çocuklara tarihsel ve toplumsal olayların zihniyetini ve atmosferini yaşatabileceğini savunan Uçan (2006: 28), Küçük Ağa ya da Devlet Ana'daki olayların bir kurgu, kişilerin ise kâğıttan varlıklar olduğunu; buna rağmen okuyucunun Küçük Ağa'da Kurtuluş Savaşı'nın sıkıntılı günlerini, Devlet Ana'da Osmanlı'yı kurtaran zihniyeti çok iyi hissedebileceğini belirtmiştir. Üstelik bu hissediş çocuklara kuru bilgi vermekten çok daha etkilidir.

Çocuklara romanlarda sergilenen örnek yaşantılar ve olumlu karakterler aracılığıyla değerler, görgü kuralları, gelenek ve görenekler kazandırılabilir. Bu bağlamda roman çocuk edebiyatında yer alması gereken bir türdür. Çocuk edebiyatında önemli bir yeri olan çocuk romanları yazılırken yetişkinlere yönelik romanlardan farklı olarak çocuğa görelilik ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır.

Yalçın ve Aytaş (2012: 163-164) çocuk romanlarında bulunması gereken özellikleri şu şekilde sıralamıştır:

“1. Romanların sağlam bir mantığa sahip olması gerekir. Çocuk romanı yazacak kimselerin, bu mantığı sürekli göz önünde bulundurması, anlatım planındaki dengeye dikkat etmesi gerekmektedir.

2. Çocuğun ruh ve beden gelişimine uygun olmayan konulara yer verilmemelidir. Bu çağın getirdiği ahlak ölçülerine göre zaman içinde değişebilen değerlerle değişmeyen değerler olmak üzere ikiye ayrılmalıdır. Hırsızlık, yalan söyleme, başkalarına zarar verme genel geçer ölçüler olarak ele alınmalıdır. Bunun dışında batıda çocuk edebiyatı kitaplarında aile içindeki bazı olumsuzlukların çocuk edebiyatına yansıtılmaması düşüncesi, zenci-beyaz ayrımı, erkek veya kız arkadaş edinme ölçüleri tamamen değişmiş bulunmaktadır.

3. Eserde yer alan karakterler, gerçek hayatla uyumlu olmalı, abartılı ve gerçek hayattan kopuk tip ve karakterlere yer verilmemelidir.

4. Özellikle çocukların serüvenci yapıları göz önünde bulundurarak, detaylı ve uzun tanım ve tasvirlerden kaçınarak, diyalogları bol, heyecan, ilgi ve kurgusal gelişim zevki uyandıracak olaylara yer verilmelidir.

5. Olaylar ve kahramanların anlatımında kahramanların kimlik ve kişilikleri ile ilgili bilgiler daha kesin bir dille anlatmalı, olaylar arasındaki geçiş de yine keskin çizgilerle verilmelidir.”

Yalçın ve Aytaş’a göre (2002: 143), toplumdan soyutlayamayacağımız çocuk etrafında görüp izlediği her konuya ilgi duyar, merak duygusuyla gözlem yapar. Çocuklar için kaleme alınan romanlar onların gelişimlerine uygun olmalı ve çocuk psikolojisi dikkate alınmalıdır.

1.3.2. Hikâye (Öykü)

“Öykü, Türkçe *öykünmek* fiilinden türetilmiş bir kelimedir. Öykünmek; taklit etmek, başkasının beğenilir, sevilir davranışlarına özenmek, başkasını izlemek, onun gibi görünmeye çalışmak ve benzeri anlamlara gelen bir fiildir.” (Eyüboğlu, 1995: 539). Hikâye kelimesinin ise *anlatmak, söylemek, demek, konuşmak, taklit etmek* anlamlarına gelen *ha - kâ* fiilinden türemiş bir Arapça isim olduğu belirtilmiştir. (Mutçalı, 1995:

188). Türkçede öykü teriminin Nurullah Ataç tarafından ilk kez kullanıldığı söylenmektedir.

“Hikâye, yaşadığımız dünyada yaşanmış, yaşanabilir veya hayal ürünü olan olayları anlatır. Hikâyenin iskeletini, yazar belli bir düzen içinde, olay örgüsü ve vaka zincirini de oluşturarak kurgular. Destan, masal, halk hikâyesi, hikâye ve romanda vaka temel unsurdur.” (Aktaş, 1984; 10-11). Hikâye, insan yaşamının bir bölümünü, yer ve zaman kavramına bağlayarak ele alır. Hikâyede olay ya da durum söz konusudur.

Hikâyelerde genellikle gizemlilik söz konusudur. Okuyucuların hikâyeye çok ilgi duymasının nedeni, meraktır. İnsan neyin nasıl olduğunu öğrenme merakıyla hikâyeye yönelir. Çocukların hikâye okumasıyla merak duygusu gelişir, böylece araştırmaya ve sorgulamaya yönelirler.

Yalçın ve Aytaş (2002: 126-127), yaş gruplarına göre öyküyü üç gruba ayırır:

“1. Okul Öncesi: Bu yaş grubuna dâhil çocukların en önemli özelliği bir öykü metnini, okunmasının yanında, kendilerinin de öyküde anlatılan olayı yaşamak istemeleridir. Bu yüzden, öykülerde anlatılan olay, çocukların sadece duygularına hitap etmemeli, onların gözlediği ve yaşadığı olaylardan seçilmelidir.

2. İlköğretimin Birinci Devresi: Eğilimleri içten dışa doğru olan bu yaş grubundaki çocukların, çevreleriyle daha uyumlu ve onlarla ilişki kurma arzusu içinde oldukları görülür.

3. İlk Gençlik Devresi: Bu yaş grubundaki çocuklar büyüklere yönelik öykü metinleri ile çocuk öyküleri arasında köprüdürler. Diğer yaş grubuna bağlı çocuklarda öyküler genellikle hayal mahsulü iken, bu yaş grubuna yönelik öyküler daha gerçekçidir. Hikâyelerin hazırlanmasında çocukların yaş seviyeleri çok önemlidir. Buna dikkat edilmemesi, hâlihazırda herkesin çocuklar için hikâye kaleme aldığı ülkemizde, daha büyük sıkıntılara yol açacaktır. Hikâyeyi her yaşta insan okuyabilir, ama bu türün çocuklar için vazgeçilmez önemi vardır. Hikâye çocuğu güdüler. Bu türün kısa olması çocukların okuma eğilimleri açısından da önemlidir. Çocuk bir hikâyeyi bazen tek solukta okuyabilir. Hikâyenin çocukta meydana getirdiği bu kısa aralıklı sürükleyicilik, çocuğun uzun dönemde iyi bir okuma alışkanlığı kazanmasına da yardımcı olur.”

Aydın’a göre (2011: 5) eğitim bir bakıma hikâye anlatma ve anlama sanatıdır. Sevgi, erdem, hoşgörü, dostluk, aşk, onur, bilgelik, sadakat, vefa, şefkat gibi temalar

üzerine kurulu hikâyelerin, öncelikle vicdan ve karakter eğitimi üzerinde etkili olacağını düşünmektedir.

Kasapoğlu'na göre (2003: 103) hikâyeleri etkili bir şekilde anlatabilen ve çocukların hayatında farkındalık yaratabilen öğretmenler, öğrenciler için yol gösterici, rehber olarak görülebilir. Fakat hikâyelerin anlatımındaki etkililik kadar hikâyelerin seçiminde de bazı özelliklere dikkat edilmelidir. Unkovich, (2011: 58-62)'den aktaran Kasapoğlu, bu özellikleri şu şekilde ifade etmektedir:

1. “Canlandırıcı ve yönlendirici hikâyeler seçilmelidir. Seçilen öyküler öğrencileri hayat, sevgi, umut üzerine düşündürmeli, hatta umutsuzluğa çözüm bulmalıdır.
2. Gerçek hikâyeler her zaman yapılabilir, gerçekleştirilebilir olmalıdır. Öğrenciler, başkalarından, amaçlarına ulaşabileceklerini ve engellerin üstesinden gelebileceklerini duymak isterler.
3. Hikâye seçimi ile, öğrencilerin duygularını rahatça ortaya koyabilecekleri, kendilerini güvende hissedebilecekleri bir sınıf ortamı sağlanmalıdır. Bu onları hayatla başa çıkmak için güçlendirir.
4. Eylemleri ve sonuçlarını gösteren hikâyeler seçilmelidir. Hayat dersleri öğüt veren bir yetişkin ya da vaazdan çok iyi bir hikâyeden öğrenilir.
5. Yaşama ve karşılaştıkları zorluklarla ilgili olduklarında öğrencilerin hikâyeyi benimsemesi daha kolay olur.” (Kasapoğlu, 2013: 103).

Hikâyeler zihinde anlam oluşmasını sağlayan en temel yollardan biridir. Yapılandırıcı eğitim ve öğretimin asıl amacı teorik bilgi öğretmekten ziyade çocukların öğrendiklerini yaşamlarına aktarabilmelerini sağlamaktır. Hikâyelerde soyut değerler çocuğun zihninde somut hâle getirebilir.

Öğrenciler, eğitici hikâyeler yoluyla gerçek yaşamla ilişkili kavram ve olayları inceleme, analiz etme ve kendi düşünceleri ile açıklama fırsatı bulabilmektedirler. Ayrıca bu fırsat öğrencilerin kişisel anlamda eksik gördükleri noktalarda kendilerini tamamlamalarına da yardımcı olur. Böylelikle öğrencilerin hem kendileri ile hem de diğer insanlarla etkileşimlerini arttırıp onları daha iyi bir insan olma sorumluluğu içerisinde oldukları yargısına ulaştırabilir. Ayrıca hikâyeler bir çocuk için günlük yaşamda kullanılan dil ile eğitim ortamlarında kullanılan dil arasında bir köprü işlevi görür.

Çocuk öyküsü yazmak, tam anlamıyla uzmanlık ister. Çocuğu ve onun dünyasını tanımayan; bilişsel, duyuşsal, devinişsel ve dil gelişimini bilmeyen; onların hayal dünyasına uzak biri çocuk öyküsü yazamaz. Çocuk öykücüsü, çocuğu her yönüyle tanıyan, çocuk gerçekliğini bilen kişidir. Buna göre çocuk öykülerinde onların ilgi alanları dışında, ümitsizlik ve karamsarlığa itecek konulara yer vermemeli, işlenen konuların olay örgüsünde tutarlılık, sürükleyicilik ve anlaşılabilirlik olmalıdır, uzun ve sıkıcı betimlemelerden kaçınırken çocuğa doğrudan öğüt verici bir dil kullanılmamalıdır.

Tarihi hikâye ve romanlar çocuklarda millî değerlere duyarlılık, geliştirdikleri değer yargılarına ise açıklık kazandırır; vatan ve millet sevgisini geliştirmede, ulusal bilinci güçlendirmede, tarihi kişilerin yakından tanınmasında ve onların anlaşılmasında da oldukça etkilidir. Hikâye ve romanlar aracılığıyla çocuklar hem kendi ülkelerindeki hem de başka ülkelerde yaşayan insanlar hakkında bilgi ve görüş sahibi olur.

1.3.3. Tiyatro

Dramatik bir tür olarak tiyatro, insanların bireysel ve sosyal hayatlarıyla ilgili olay ve olguları gerçeğe uygun olarak kurmaca canlı bir yaşantı hâlinde sahnelenmesi demektir.

“Tiyatro, insana kişilik ve kimlik kazandıran en önemli sanat dallarından biridir” (Yalçın ve Aytaş, 2002: 194). Tiyatro çocuğun çok yönlü gelişmesinde oldukça etkilidir; çocuğun aktif, kendine güvenen, çevresi ile sağlıklı ilişkiler kuran, öğrendiklerini hayata geçiren birey olmasında tiyatronun etkisi göz ardı edilemez.

Tiyatro; insanı insana, insanla anlatan bir sanat dalıdır. Baltacıoğlu'na göre (2006 : 134) göre çocuk tiyatrosu, çocukların aktör olduğu yani çocukların oynadığı tiyatrodur. Çocuk tiyatrosu deyince “çocuklar tarafından oynanan tiyatro” ile “çocuklar için oynanan tiyatro” akla gelir. Ancak ona göre bunlar ayrı ayrı şeylerdir. Çocuklar büyük insanların sandıkları gibi hiç toplumsallaşmamış, yabani insan yavruları değildir. Çocuklar da büyük insanlar gibi kendilerine göre kültürleri ve medeniyetleri olan toplumsal varlıklardır. Bu anlayışın ve bu iddianın en büyük delili çocuklar tarafından yapılan temsillerdir. Çocuklar aktördürler, roller yaparlar ve piyes oynarlar. Bütün bu oyunlarda çocuklar gündelik kişiliklerini unutup yepyeni kişiliklere bürünürler. Çocuk tiyatrosu çocuğun dünyasına özgü, çocuğun gelişimini dikkate alan bir üslupla hitap

eden tiyatro olarak tanımlanabilir. Çocuğun yaratıcılığını keşfetmesi için eğitimde tiyatroya yer verilmelidir.

Taklit, insanın doğuştan getirdiği bir özelliktir. Sanat taklitle başlar, özgünlükle zirveye ulaşır. “Çocuk, taklit yoluyla öğrenmeye başlar. İnsanların doğal bir yanları da taklitle dayanan işleri seyretmekten tat almalarıdır.” (Fuat, 2010: 13). Maden’e göre (2010: 235) çocuk tiyatrosu çocuğa yaşamın içerisindeki olayları, durumları ve canlıları taklit imkânı sağlarken kişiliğine hem söylem hem davranış düzeyinde sahiplik güdüsü verir. Bu, çocuk tiyatrosunun kimlik kazandırmada etkili olduğunu gösteren bir işlemdir. Ayrıca rol oynama ile yaparak yaşayarak öğrenme imkânı tanır.

“Tiyatro sanatı öykünmeden (taklitten) doğmuştur, insanın oyun oynama isteğinden kaynaklanmıştır. Oyun, insanın doğasında vardır; ilk insanların yaşamı, doğayı öğrenmek için yaptıkları ilk etkinliktir. İnsan doğuştan ‘Homo Ludens’ (Oynayan İnsan) tir. Çocuk öykünen bir varlıktır ve ilk olarak yaşama öykünür. Önce öykünerek sonra yaratıcılık yoluyla oluşturduğu oyunlarla tiyatroya yönelmekte, tiyatroya yaklaşmaktadır. Tiyatro çocuğu bireycilikten çıkarıp dünyayı ve yaşamı tanımaya, toplumsallaşmasına yardımcı olur” (Nutku, 2006: 80). Bizde, Cumhuriyet öncesinde çocuklar geleneksel tiyatronun ürünleri olan kukla, Karagöz ve Orta oyunlarını seyretmişlerdir.

Çocuk tiyatrosu, çocuğa çevresine karşı duyarlılık kazandırır. Yaratıcı ve eğitici bir alan olan çocuk tiyatrosu, çocuğun hayal dünyasını genişletirken sosyalleşmesine de katkı sağlar.

Çocuk tiyatrosunda aranması gereken ana özellikler şu şekilde maddelendirilebilir:

- “Çocuğun karakterleri kendine yakın hissetmesi adına karakterler hayatın içinden seçilmelidir.
- Batıl inanç, kadercilik ve doğüstü güçlere inandırma boyutuna varmadan gerçek ya da hayalî olaylar işlenebilir.
- Çocuk hareketli olduğundan oyunda eylemlere çok yer verilmelidir.
- Oyunun eğitici yönleri oyunun içerisine sindirilmelidir. Oyunda çocuğa evrensel değerler sunulmalıdır. Oyun içerisindeki bildiri tutarlı ve akıcı olmalıdır.
- Çocuk oyunda yaşamdan izler bulmalıdır.” (Ayrancı,2018: 181-182).

Tiyatro sahnelendiği için gösteri sanatı olduğu gibi metin halinde de edebî nitelikler taşınmalıdır. Çocuklar için yazılmış olan ya da çocuklar için sahnelenen tiyatro oyunlarının/metinlerinin çocuğa görelilik ilkelerine ve çocuk gerçekliğine uygun olması gerekir. Bu niteliklere uygun olan çocuk tiyatrosu çocuğun gelişimine katkı sağlayacaktır. Bu anlamda hem Türkçe derslerinde hem de bir sanatsal etkinlikte çocuğun dünyasına seslenen tiyatro metinlerinin etkililiği göz ardı edilmemelidir. Amacına uygun olarak yazılan ve sahnelenen çocuk tiyatroları çocukların dilsel, ruhsal ve sosyal gelişiminde önemli bir yer tutar.

Şen'e göre (2009: 12-13) çocuk tiyatrosunda oyunun dekor, müzik, oyuncu, yönetmen, metin, ışık gibi tüm öğeler dikkatle oluşturulmalıdır. Çocuğun dünyası dikkate alınarak eğlendirirken güzelin de gösterilmesi gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuk tiyatrosu için yaş gruplarının sahip olduğu bilişsel, duyuşsal, psikomotor özellikler göz önünde bulundurulmalı ve her yaş grubu için farklı oyunlar hazırlanmalıdır. Oyunlar hazırlanırken müzik, dans, aksesuar, dekor gibi tiyatro öğeleri de çocuğun ilgisini çekebilmelidir. Ayrıca çocuk tiyatrosu metinleri oluşturulurken oyunların alt ve üst yaş düzeylerinin ortaya konulması gerektiğini (2009: 78)'de ifade eder. Ona göre çocuklara yönelik programlarda, filmlerde, çizgi filmlerde kullanılan dil çocuğun sahip olduğu söz varlığından hareketle oluşturulmalıdır.

Tarhan'a göre (2010: 84) çocuk tiyatrosunun estetik ve eğlence boyutları da en az eğitim boyutu kadar önemlidir. Ona göre çocuk, eğlendiği yerde daha çok öğrenir. Bu nedenle çocuk tiyatrosu yazarının kullandığı cümleler, kelimeler çocuğun estetik algısını, söz varlığını geliştirecek nitelikte olmalıdır. Çocuk oyunlarında olumsuz mesajlar yer almamalı ve kelimeler özenle seçilmelidir. Aşağılama, küçük düşürme, sürtüşme, hor görme gibi anlamlar içeren replikler olmamalıdır.

Çocuk tiyatrosunda verilen mesaj çocuğun bildiğinden hareketle basit ve tekrarlarla pekiştirilmiş olmalıdır. Bu ritmik, sanatsal özelliklerle birlikte tiyatro metninin dilinde doğru bir Türkçe kullanımı söz konusu olmalıdır. Çocukların buldukları gelişim dönemlerine göre dikkat ve ilgi süreleri değiştiği için çocuğun yaş grubu göz önünde olmalı, ayrıca konu da buna göre seçilmelidir. Köksal (1992: 3) için söz konusu çocuk tiyatrosu ise yazarın ele aldığı konu çocuğun dünyasına ve sorunlarına yöneliktir. Konu, evrensel mesajların yanında kültürel mesajlar da içermelidir. Bu bağlamda tiyatro sahnelenmeden önce hedef kitlenin belirlenmesi önem teşkil etmektedir. Çocuk tiyatrolarının eğitimdeki kullanışlılık durumu için Erkek

(2016: 48) de şunları söylemektedir: “Çocuklar, onların yaş grubu, algılama düzeyleri, sözcük dağarcıkları göz önüne alınarak oluşturulmuş oyunun sözel dilinden de tat alır. Dilin tekerlemeli, şiirsel, yer yer ironik, ilginç soru ve yanıtlardan oluşan diyaloglu yapısını eğlenceli bulurlar.”

Akyüz’e göre (2019: 1177) bir oyun türü olan çocuk tiyatrosu da insanı, insana, insanla, insanca anlatan bir sanat olarak çocuğun dünyasını zenginleştirecek olan önemli bir araçtır. Onun bir araç olarak gücü buradan kaynaklanmaktadır: İnsanı tanıtmak, insana tanıtmak, insanla tanıtmak ve insanca tanıtmaktır.

Okullarda öğrencilerle gerçekleştirilen tiyatro ile farklı alanlarda sorumluluk alan öğrenci, hem grubu oluşturan hem de yönlendiren olarak gerçek anlamda adil bir çalışma ortamının parçası olur. Böylece tiyatro önemli bir eğitim aracı olma görevi üstlenerek çocuklarda liderlik duygusunun oluşmasına zemin hazırlar. Ayrıca bunun yanı sıra diğer önemli etkileri şunlardır:

- Öğrencilerin konuşma becerisini geliştirir.
- Onlara belli konuları sözlü ve fiziki olarak canlandırma yeteneği kazandırır.
- Çocuğun kişiliğinin gelişmesine yardımcı olur.
- Çocukların hayal dünyalarının güçlenmesine yardımcı olur.
- Çocukların var olan yeteneklerini geliştirir.

“Çocuk tiyatroları ‘gerçekçi, masalsı ve fantastik’ olmak üzere üçe ayrılmaktadır” (Kuyumcu, 2000: 71). Yalçın ve Aytaş’a göre (2002: 196) biyolojik gelişim süreci içinde, insanın en hareketli olduğu dönem çocukluk dönemidir. Bu yüzden fantastik oyunlar, çocuklar tarafından çok beğenilmektedir. Sahnelenen oyunda bir hareket varsa, o oyun çocuk için izlenirlik açısından etkili olmakta; ağır ve anlatma unsurlarının çok kullanıldığı sahne eserleri, çocuklar tarafından sıkıcı bulunmaktadır. Özellikle şarkı, müzik ve dansın sahnede yerli yerinde kullanılması çocukları etkilemektedir.

Oğuzkan’ın (2013: 297) tespitlerine göre çocuk tiyatrolarının yazılmasında 5-12 yaşlarındaki çocukların ilgi ve dikkat süreleri daima hatırlanmalıdır. Bilindiği üzere küçük çocuklar peri masalları ile hayvan hikâyelerini çok severler, 11-12 yaşlarındaki çocuklar serüvenden hoşlanırlar, daha ileri yaşlarda ise gerçek hayat hikayelerini tarihi ve biyografiyi severler. Küçük çocuklar genellikle bir saatten uzun süren sahne

eserlerini tam bir dikkatle izleyemezler. Buna karşı büyük çocuklar bir buçuk veya iki saat süren piyesleri ilgiyle seyredebilirler .

Yavuzer'e göre (2003: 216) ise 7-11 yaş dönemindeki çocuğun sahip olduğu özellikler farklıdır. Bu yüzden bu yaş dönemine hitap eden çocuk tiyatrosu toplumsal konulara değinmeli; toplumsal kuralların yanlış ve doğru yönlerini konu edinmelidir. 12 yaşından itibaren ise çocuk tiyatrosunda, ergenlerin bilişsel düzeyleri göz önünde bulundurularak daha karmaşık olan toplumsal ve kültürel konular işlenmelidir.

Yavuzer'e göre (2003: 216) izleyen çocuk aynı zamanda çözümlemeler ve değerlendirme yaptığı için oynayan çocuktur. "Sahne olsaydım nasıl yanıt verirdim?" sorusunu sık sık kendine sorar. Böylece sahnede bulunanlarla özdeşim kurarak kendi yeteneklerine ve yaratıcı isteklerine çıkış yolu bulur. Çocuğun kendisine bakmasına, kendini sorgulamasına ve öz değerlendirme yapmasına yardımcı olur. Kendini başkasının yerine koyabilme, başkası gibi düşünüp hissedebilme ve onu anladığını iletebilme olarak tanımlanan empatiyi sağlamanın önemli bir yolu, başka insanların rolüne geçici olarak girmek olabilir. Rol oynama, başka kimliklere geçici olarak girme olanağını sağlayarak empati gelişimine katkıda bulunabilir.

Küçük çocuklar, kişileri sadece iyi ve kötü olarak algırlar; bir kimsenin olaylar içinde veya karşısında hatalı veya erdemli, zayıf veya güçlü, cesur veya korkak olabileceğini ancak daha ileri yaşlarda anlayabilirler. Bu nedenle bu değerler mümkün olduğu kadar basit ve somut biçimde işlenmelidir.

Tiyatro, birlikte yapılan bir sanat faaliyeti olduğu için görev alan çocuklar birlikte bir işi başarmanın yanında, dayanışmanın ve birbirlerine destek olmanın önemini de kavramış olurlar. Çocuğun daha sonraki dönemlerinde paylaşımcı olması, bir ekip içinde rahatlıkla çalışmasında tiyatro etkinliklerinin yeri oldukça fazladır.

1.3.4. Anı (Hatıra)

Bir kimsenin başından geçen veya tanık olduğu olayları ve durumları anlatan yazılara *anı* denir. Anının diğer bir karşılığı olan "Arapça 'huttur' kelimesinden gelen hatıra sözcüğü ise hatırda kalan şey anlamına gelmektedir" (Özdemir, 1972: 246).

Bir insanın kendi başından geçenleri anlattığı yazı türü olarak, tanımlanan hatıra, Özkırımlı tarafından; "Edebiyatta, bir kimsenin kendi başından geçen ya da tanık olduğu olay ve olguları, gözlemlerine, izlenimlerine, bilgilerine dayanarak, kimi zaman

kişisel duygularını ve düşüncelerini de katarak anlattığı yazı türü” (1982: 111) şeklinde ifade edilir.

“Çocuk edebiyatı, edebiyatın içinde yeni bir türdür. Edebiyat alanında olduğu gibi yeni gelişmekte olan çocuk edebiyatı alanında da anı türü çok önemli yere sahiptir. Anılardaki olaylar gerçek hayattan alındığından ve gözlemler ayrıntılı bir şekilde aktarıldığından bu türde verilen eserler, çocuklar için, özellikle ilk gençlik çağı çocukları için vazgeçilmez ürünlerdir.” (Ay, 2009: 42).

Anıyı otobiyografiden ayıran özellik, yazarın kendi yaşamıyla birlikte döneminde olup biteni de yazmasıdır. “Anılar sadece belli kişilerin serüvenlerini düşünce ve gözlemlerini dile getirmekle kalmazlar, aynı zamanda o kişilerin yaşadıkları dönemin toplumsal durumunu ve özelliklerini yansıtır. Bu bakımdan anılar, okurların birtakım tarihi olayları daha kapsamlı ve canlı olarak öğrenmelerine yardım ederler” (Oğuzkan, 2013: 184).

Bir insanın başından geçen olay ve durumları; bilgilerine, izlenimlerine bağlı olarak anlattığı bu tür; diğer yazı türlerinde olduğu gibi kişinin yaşadıklarını başkalarıyla paylaşma ihtiyacından doğmuştur. Çocukların bu türü zevkle okuyabilmesi için anı türü eserler samimi bir üslupla ve sade bir dille yazılmalıdır. Anı yazarları uzun ve sıkıcı ruh çözümlenmeleri ile bilgi aktarımlarına yer vermemeye dikkat etmelidir.

Anı türünün en önemli özelliklerinden biri diğer edebî eserlerde kendini kitabın arkasına gizleyebilen yazarın, bu türde kendisini açıkça göstermesidir. Öyle ki anı yazarı sadece kendine ait yaşananları değil, ailesi, arkadaşları, içinde olduğu sosyal çevre hakkında da geniş ve ayrıntılı bilgiler vermektedir. Anılarda kitabın ana kahramanı yazarın kendisidir. Bu nedenle anının belirgin özelliklerinden biri de tek bir anlatıcının olmasıdır.

Kıbrıs (2002: 209) anıların çok sağlıklı ve titiz bir gözlem sonucu yazılmış olması gerektiğini belirtir. Ona göre tutulmuş notların, yararlanılan belgelerin doğru ve eksiksiz olmasına özen gösterilmelidir. Anıların dikkatli bir gözlem sonucu yazılması, anılarda anlatılan bazı olay ve durumların çocuklar tarafından yanlış anlaşılmasını engeller.

Anı türü çocukların dikkatini çeken bir türdür. İçerisinde gerçek olayların yer aldığı anı türünü çocuklar ilgiyle okumaktadırlar. Anılardaki olaylar gerçek hayattan alındığından ve gözlemler ayrıntılı bir şekilde aktarıldığından bu türde verilen eserler,

çocukların tecrübe edinip dersler çıkarması açısından önemlidir. Bu tecrübeler ve okuyucunun eserdeki kahramanı örnek alması hayata farklı açıdan bakabilme ve sorunların üstesinden gelebilme gibi durumlarda fazlasıyla etkilidir. Ayrıca anılarda tarihte yaşanmış olaylar daha canlı bir şekilde anlatıldığından olaylar çocukların daha çok ilgisini çeker. Çocuklar okudukları anılardan karakterlerin yaşadıkları dönemler ve o dönemdeki yaşayış biçimleri hakkında bilgi sahibi olur. Böylelikle anılar çocukların genel kültürlerinin gelişmesinde de etkilidir.

Eğer anılarda yazarlar gördüklerini olduğu gibi aktarabilirlerse çocuklar olaylara tarafsız bakabilmeyi öğrenerek doğru ve yanlış davranışları rahatlıkla birbirinden ayırabilirler. Çocuklar için yazılan anılarda gereksiz ayrıntılara, bilgi aktarmalarına, uzun tasvir ve tahlillere yer verilmemelidir. Çocuklar gereksiz ayrıntıların uzun tasvir ve tahlillerin yer aldığı eserlerden hoşlanmazlar. Bazı anılarda yazarlar felsefi, edebî ve siyasi görüşlerini anlatabilir, ancak bu anılar çocukların seviyesine uygun değildir.

Sanat, edebiyat, bilim, spor vb. alanlarda başarı kazanmış insanların anılarının okunması ise çocukların azmini arttırır. Çocuklarda gayret etme, çalışma ve başarılı olma duygusu geliştirir.

2. DEĞER VE DEĞERLER EĞİTİMİ

Türkçe Sözlük'te değer (TDK, 2011: 607), “1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör. 3.Üstün nitelik, meziyet, kıymet. 4.Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse.” olarak tanımlanmaktadır.

“İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince ‘kıymetli olmak’ veya ‘güçlü olmak’ anlamına gelen ‘valare’ kökünden türetilmiştir.” (Bilgin, 1995: 83).

Tezcan değeri “Değerler, insan davranışlarını ele alır ve yorumlar. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı niteliktir.” (2018: 9) şeklinde tanımlamıştır.

“Bireyin gerekli değerleri kazanması, yeni değerleri benimsemesi, değerleri kişilik oluşumuna getirerek davranışa dönüştürmesi gerekmektedir. Neredeyse yaşam süresince devam eden bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine değerler eğitimi denir.” (Yaman, 2012: 18).

Yaman'a göre (2016: 17) değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum ve karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklarıdır. İnsani, ahlaki, kültürel, ruhsal, toplumsal ve evrensel boyutlarda oluşan bu duyarlılıkların özümsemesi ve benimsenmesi süreci değerler eğitiminin temelidir.

“Eğitim, bir toplumun ya da bireyin sahip olduğu kültürü, bilgiyi, inancı, beceriyi, değerleri, sanatı ve benzerlikleri kendisinden sonra gelenlere aktarma sürecidir” (Tezcan, 2018: 19). Birey eğitim yoluyla ideal toplumun bir üyesi olmaya hazırlanır, yetenekleri onun sayesinde gelişir, yaratılış amacına onun sayesinde ulaşır. Bu bağlamda, eğitim-öğretimin en temel işlevi, ideal devletin/toplumun bir üyesi olması için insanın mükemmelleşmesini sağlamaktır.

“İnsan melek tabiatlı değildir fakat şeytan gibi sırf kötülükle de donanmış değildir. Nitelikli bir eğitimle ‘iyi insan’ ve ‘iyi vatandaş’ olmaya daha yatkın ve yakın duruma geliriz. İnsanın karakterini yüceltecek, iyi olma kapasitesini artıracak ve onu erdemli kılacak olan bir eğitim olmadan, insanın kendi kendisine iyi işler başarması çok zordur. Bu bakımdan, her türlü eğitim öğretimin nihaî amacı insanın erdeme ulaşmasına yardımcı olmaktır. Eğitim, iyi kişilikler, sağlam karakterli insanlar yetiştirmeyi hedef almalıdır. İnsanın ahlak ve karakterinin yücelmesine hizmet etmeyen bir bilgi ve eğitim anlayışı yetersiz, bozucu ve yıkıcı etkilerden kendisini kurtaramaz” (Hökelekli, 2007: 73). Toplumsallaşma sürecindeki çocuklar ve gençler içinde yaşadıkları kültürün değerlerini edinmiş, sağlam bir kişilik geliştirmiş olarak hayata kazandırılmalıdır. Eğitim süreçlerinin her aşamasında öğrencilere evrensel ve millî değerleri benimsetmek, öğretmenin başlıca görev ve sorumluluğudur. Aksi takdirde geleceğimizi şekillendirecek olan gençler başlıca sorunların ta kendisi olurlar.

Değer, bir terim olarak tanımlanabileceği gibi, farklı bakış açıları ile de tanımlanabilmektedir. Değer, neyin, hangi ve nasıl davranışların “iyi”, “güzel”, “doğru” ve “kutsal”, olduğuna dair inanç ve kabullerimizdir. Değer; “İyi insan, iyi vatandaş, iyi anne baba, iyi öğretmen kimdir ve nasıl olmalıdır?” sorusuna cevap oluşturan niteliklerdir. İnsanın dürüst, adaletli, merhametli, güvenilir, sabırlı, sorumlu, başkalarını düşünen, çalışkan, cesaretli bir kimse olması hemen hemen her kültürde iyi kabul edilen ve takdir edilen değerlerdendir.

Fârâbî'nin *Mutluluğun Kazanılması* kitabında genel olarak eğitim öğretimin insan nefsiyle ilgilidir. Birey eğitim sayesinde toplumun bir üyesi olur. Ona göre insanlığın dünyadaki varlık amacı en yüksek iyiyi ve en mükemmeli ifade eden mutluluğu

kazanmaktır. Fârâbî, mutluluğun erdemleri kazanmakla ilgili olduğunu düşünür. “Sokrates, eğitimin amacının topluma dogmatik ve ön yargılı olmayan açık zihinli, erdemli ve evrensel değer ve doğruların olduğuna inanan bireyler yetiştirmek olduğunu ileri sürer. Platon’a göre eğitimin amacı, iyi ve doğru vatandaş yetiştirme biçimiyle adaletli bir topluma ve devlete ulaşmaktır” (Ulusoy ve Dilmaç, 2016: 2). İsmi geçen filozofların eğitimin temel işlevi ile ilgili görüşü topluma faydalı ve doğru vatandaş yetiştirme yönündedir.

Değerler ile isteklerimiz sınırlanır, aklımızdan her geçeni yapamayız. Olaylar karşısında tutumlarımızı değerlerimize göre belirleyip toplum içinde sergileyebileceğimiz davranışlar içerisinde olabiliriz. Toplumda uyum ve birlikteliği sağlayan, toplum tarafından kabul gören değerlerin en temel özellerinden biri maneviyat içermesidir. Bu ortak kabuller, kanunların bile yetersiz kaldığı durumlarda düzeni sağlar, toplumu ayakta tutar.

“Değerler eğitimi süreci her zaman geçerlidir. Kişilik gelişimi beş yaşına kadar olan süreçte yüzde seksen oranındadır. Bu da küçük yaşlarda kişilik biçimlenmesinin temellerinin atılmış ve ilk yılların öneminin daha büyük olduğunu göstermektedir” (Tezcan, 2018: 20). Aile çocuğun kişiliğinin oluşmasında çocuğa katkıda bulunur, küçük yaştan itibaren her daim yanında olduğu için kişiliğin gelişmesinde belirleyici bir rol modelidir.

Yaman değerlerin belirleyiciliğini şu şekilde ifade etmiştir: “Değer yargısı olmayan insan ve toplumların değeri de olmaz. İnsana değer katan insanın dış dünya ile ilişkilerini belirleyen duyarlıkları kazanmasını sağlayan değerler; aile, okul, iş yeri ve çevre ekseninde yürütülecek değerler eğitimi sayesinde kazandırılabilir” (2016: 222).

2.1. DEĞERLERİN ÖNEMİ VE İŞLEVİ

“Değerler eğitimi geçmişinin 1920’li yıllarda Amerika’da “karakter eğitimi” adı altında yapılan çalışmalara dayandığı görülür. Değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar 1970’li yılların ortalarından sonra yayımlanmıştır. Değerler eğitimi ile ilgili yayınlarda Rokeach, Simon, How, Rath, Harmin, Kirschenbaum, Kohlberg gibi isimler ön plana çıkmıştır” (Tezcan: 2018: 25).

Kluckhohn (1951: 400) “Değerler niçin vardır?” diye sorar ve şu cevabı verir: “Çünkü toplumsal hayat onlar olmadan imkânsızdır. Toplumsal sistem grup amaçları ve değerleri olmaksızın işlemez.”

Değerler toplumsal hayat için bir tatmin ölçütü sunarlar. Bu bağlamda değerlerin topluma katılımın koşulu, amacı, geleceğin güvencesi olduğu söylenebilir. Hayatımıza yön veren değerler eş, arkadaş, meslek gibi tercihlerimizde de etkileyici faktördür. Hayatımızın her kademesinde ömür boyu etkili olduğu gibi bizim nasıl ölmemiz gerektiğini dahi söyleyebilir. Kişi dinî inancına göre ölüm anında kelime-i şehadet getirir, cenaze öncesi ve sonrasında yapılanları dinî değerlerimiz belirler. “Bizim uygarlığımızda doğum ile ölüm birbirine benzetilir: İnsan doğar, bir ‘kundak’a sarılır; ölür, ‘kefen bezine’ sarılır. İnsan doğar, yıkanır, tuzlanır, beşiğine konur; insan ölür, yıkanır, kokular sürülür, tabuta konulur... İnsan doğar, çevresindekiler, anne baba güler, çocuk ağlar; insan ölür, çevresindekiler ağlar... İslam uygarlığında ölüm, yeniden doğuştur, sonsuzluğa geçiştir. Ebedî alem, ebedi yolculuk, sonsuzluğa uğurlamak denilir. Başka bir uygarlık için ise ölüm bir yok oluş olabilir; dünya hazlarından yoksun kalmanın üzüntüsü olarak algılanabilir; cesedi yakılıp bir nehre atılabilir... Firavunlar gibi ceset mumyalanabilir.” (Uçan, 2018: 128). Toplumun değerlerine göre şekil alan bu örf ve adetler üzerinde görüş birliğine varılmış ortak kabullerdir.

Şen’e göre (2007: 16) değerlerin öğrencilere aktarılması sırasında bir yol, sistem takip edilmediği sürece başarıya ulaşmak zordur. “Değer, kültürden bağımsız olarak düşünülemez. Değerler, simgeler, ideolojiler, inançlar ve yaşantılar ise kültürün parçasıdır” (Akbaba ve Altun, 2003: 8). Değerlerin yıllarca sürüp kalıcı olması yahut önemsenmeyerek zamanla kaybolması toplumdaki bireylerin o değerleri koruması veya göz ardı etmesiyle ilişkilidir. Toplumun kültürü, değer ve inançları kişinin davranışlarının geçerli olmasını etkileyen başlıca etmendir. Yaşadığı toplumdaki genel kabul gören değerler ile ortak değerlere sahip kişinin davranışları örtüştüğü takdirde değerlerin devamlılığı gözlenir.

Hökelekli, değerlerin toplumdaki yeri ve önemini “Toplumsal bütünlük ve huzurun sürdürülebilmesi, ancak toplumdaki değerlerin yeni kuşaklara aktarılması ile olanaklıdır. Değerlerden arındırılmış bir eğitim anlayışı söz konusu olamaz. Böylece eğitimin hedeflerinden biri de toplumun ortak değerlerini yeni yetişen kuşaklara aktarmak ve öğretmektir. Bu durumda değişen değerlerin yerine uygun olan yeni değerler koyarak değerlerini davranış durumuna getiren bireyler yetiştirmektir. Çocukların ve gençlerin iyi insan, iyi vatandaş, kendisiyle ve çevresiyle barışık ve uyumlu bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olmaktır” (2010: 7) şeklinde ifade etmiştir.

Kirschenbauma'a göre değerler eğitiminin doğasında diğerlerine yardımcı olma duyguları vardır. Bundan dolayı da değerler eğitimi Şu hedeflere yöneliktir:

- “Genęlerin ya da diğer bireylerin daha karakterli bir yaşam sürmesi ve yaşadıkları yaşamdan memnun kalmasını sağlamaktır.
- Toplumun iyiliğine katkıda bulunmaktır” (Ekşi ve Katılmış, 2016: 13).

Hedefleri incelediğimizde değerler eğitiminde, bireyden baŐlanarak mutluluk ve iyiliğin tüm topluma yayıldığı yorumunu yapabiliriz. Fakat toplumumuz ahlaki bir çöküntü içindedir. Esmer'e göre (1998: 45) bu durumun başlıca sebepleri Şunlardır:

- “Yaygın bir bencillik ve kişisel çıkarın diğer amaçların önüne geçmesi,
- Maddiyatın ve maddi baŐarıların aşırı önem kazanması,
- Maddiyata ulaşmada her yolun geçerli olduğunun görülmesi,
- Yolsuzluk ve rüŐvet gibi davranışların bile ayıplanır olmaktan çıkması, adeta beceriklilik ve iş bilirlilik olarak görülmesi,
- Bu tür davranışların cezalandırılacağı inancının kaybolması,
- Toplumun temel kurumlarına duyulan güvenin azalması,
- Yaygın bir güvensizlik, bireylerin birbirine güvenmemesi” (Esmer, 1998: 45).

ocuklarımıza standart eğitimin yanı sıra ‘değerler eğitimi’ de verilmesi gerektiğini Tezcan (2007:16)'da Şu rneklerle sıralamıştır:

- Bilim ve tekniğin bu denli ilerlemiş olduğu dünyamızda, Şiddet normal kabul ediliyor.
- Çocuklarımız doğruyu yanlıştan ayırt edemiyor.
- Değil topluma, anne babalarına bile saygı göstermiyorlar.
- Paylaşma, sabır, Şefkat, hoşgörü, sorumluluk, erdemlerinden uzaklar.
- Bencil, umursamaz ve doyumsuzlar.
- Dürüstlük, yerini yalan ve rüŐvete; sevgi, nefret ve kıskançlığa; merhamet, acımasızlığa bırakıyor.
- Huzurun sadece maddi zenginlik sayesinde elde edileceğine inanılıyor.
- Bencilce tükettiğimiz dünya kaynakları sonucunda yiyecekler, sular, teneffüs ettiğimiz hava kirlenmiŐ bir durumdadır.

İyi ve verimli bir değer eğitimi verildikten sonra nasıl bireyler yetişmiş olacağını Turan ve Ulusoy (2016: 12)'da Şöyle belirtmiştir:

- İyiyi, kötüyü ayırt edebilen bireyler,
- Doğru yolu bulmuş bireyler,
- Toplumun temel değerlerine sahip çıkacak ve yön verecek bireyler,
- Davranışlarını denetleyen bireyler,
- Kendisi ve başkaları ile ilgili kararlar verirken adil ve dürüst olan liyakata önem verebilen bireyler,
- İnsanî değerleri özümseyen temel hak ve özgürlükleri benimseyip uygulayan, kimseyi ötekileştirmeyen bireyler yetiştirebilir.
- Değerler eğitiminin amaçları :
- Çocuğun doğuştan getirdiği iyi özellikleri ortaya çıkarmak,
- Kişiliğin çeşitli yönleri ile gelişimini sağlamak,
- Bireyi ve toplumu kötü ahlaktan korumak,
- Bireyi ahlaki davranışlarla donatmak ve bunun devamını sağlamak.

Değerler iyi olanla ilişkilidir, insanlarda güzel davranış ve eylemlerin var olmasını sağlar. Eğer toplumu oluşturan her bir birey güzel ahlaklı, erdemli, iyi bir vatandaş olursa ve değerleri bünyesinde bulundurursa toplum da huzur içinde olur. Toplumdaki düzen, barış, dayanışma ve birliktelik ahlak ve değerler olgusu sayesinde.

Değerleri özellikle çocuklara ve gençlere benimsetmenin ve özümsetmenin yolu, sözlü uyarılardan daha çok söz konusu değerleri yaşamak ve yaşatmaktır. Değerler eğitimi soyut kavramlardan oluşur. Bu nedenle soyut kavramları içselleştirmek zordur. Bu kavramları somutlaştırmak gerekir. Edebî eserler, önemli kişilikler, örnek olaylar, filmler değerleri çocuğa sezdirir. Bu sayede çocuğun bu değerleri öğrenmesi kolaylaşır.

Çocuklar ve gençler için model insanlar doğru belirlenmeli davranışlar üzerinde toplumca uzlaşmalar sağlanmalıdır. Eğitim sistemimiz iyi insan iyi vatandaş olarak yetişmelerini sağlama misyonunu üstlenmiştir. Okullar iyi ve güzel karakterli bireylerin yetişmesi için bilinçli bir gayret göstermelidir. Bu durum nitelikli öğretmenler ve okul bünyesinde bulunan güzel ahlaklı insanların varlığı ile mümkündür.

Akbaş, Rokeach'dan alıntı ile değerlerin işlevlerini şu şekilde açıklamıştır:

- I. "Değerler davranış standartlarını belirler. Değerler bireyin toplum içindeki davranışlarını belirler. Bireyler toplumsal olayları değerlendirirken ve yargımlarken değerlerini kullanır. Değerler sayesinde insanlar inanç, tutum ve

eylemlerini akıl süzgecinden geçirir ve toplumsal alanda kabul edilmezlik sonucu oluşan benlik zedelenmesini engeller.

- II. Değerler karar vermede ve çatışmaları çözmeye kullanılır: Birey çatışma ve karar verme durumuyla karşılaştığında değerler danışmanlık görevini yerine getirir. Böyle bir durum karşısında değerlerin biri değil birkaçı birden harekete geçer ve birey değerlerini kullanarak karar vererek çatışmaları çözer.
- III. Değerler önem derecesine göre sıralanır: Değerler tek başına değil, birlikte var olurlar. Bir araya gelerek tutarlı ve sistemli organizasyonlar oluştururlar. Birey, aile, kişisel ilişkiler ya da iş yaşamı için ayrı değer sınıflaması yapabilir.
- IV. Değerler öğrenme sonucu oluşur: Değerler kalıtsal olmayıp öğrenme sonucu kazanılır. Birey içinde bulunduğu ortama göre değer geliştirir. Toplumsal yapı değiştiğinde değer sistemleri de değişerek yeni yapıya ayak uydurur. Toplumun ekonomik seviyesi geliştikçe değerler gelişmekte, eski değerler yeniden yorumlanmakta ve değerler sistemindeki hiyerarşi değişmektedir. Dini değerler ile aile kurumuna ait değerlerde değişme diğerlerine oranla daha yavaş yaşanmaktadır.” (2004: 46).

Araştırmacıların değerlerin işlevlerine dair açıklamalarını incelediğimizde değerlerin öncelikli işlevinin toplumsal yapı içerisinde birlik beraberliği ve uyumlu bireylerin varlığını sağlamak olduğunu görüyoruz. Ayrıca rehber konumundaki değerler toplumsal yapıya göre de değişime açıktır.

2.2. DEĞERLERİN ÖZELLİKLERİ

Mutlu bir toplum, iyi bir yaşam için gerekli olan değerler bazı özellikler taşır. Değerler temel özellikleri kavrandığı takdirde tam anlamıyla anlaşılacaktır.

Akarsu'ya göre (2006: 26) değerler, mutlak ve değişmez değildir. Bu yüzden de hiçbir zaman durağan olmamıştır. Toplumda meydana gelen değişiklikler, baştan aşağı kurumları ve her şeyi değiştirdiği gibi değere olan bağlantıları da değiştirecektir. Toplum ve dünya her geçen gün gelişip değiştiği gibi değerler de devamlı olarak değişmekte, döneme ait kabul gören unsurlara göre şekillenmektedir.

“Bir toplumda kültürün etkisi altında kalan davranışlar, o kültürün değerlerini yansıtır. Her toplumun kendine ait kültürü, her kültürün de kendine özgü öz değerleri vardır. Değerler toplumdan topluma değişiklik gösterebileceği gibi, bazı değerler bazı toplumlarca ortak olarak da benimsenebilirler” (Balay ve Kaya, 2014: 10).

Değerler konusunda araştırmalar yapan Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000: 60), Schwartz ve Bilsky'den alıntı ile değerlerin özelliklerini altı maddede toplamıştır. Bu özellikler sırasıyla şunlardır:

1. Değerler inançtır. Ancak tümüyle nesnel ve duygulardan arındırılmış değillerdir. Fikir niteliği taşımazlar. Soyut ve kişiseldirler, etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
2. Değerler bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hakbilirlik, yardımseverlik vb.) ilişkilidir.
3. Değerler özgül eylem ve durumların üzerindedir. Örneğin itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.
4. Değerler davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görür.
5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanır. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.
6. Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir.

Aydın ve Gürler (2012: 7) *Okulda Değerler Eğitimi* adlı kitaplarında değerlerle ilgili şu bilgilere yer vermişlerdir:

1. “Tarihi birikimlerden oluşan köklü inançlardır.
2. Üzerinde görüş birliğine varılmış kabullerdir.
3. Sosyal hayatı düzenleme rolleri vardır.
4. Karar vermede kullanılan ölçütlerdir.
5. Sosyal kontrol unsurlarıdır.
6. Kültürün devamlılığını sağlarlar.
7. Çevreyle etkileşim sonucu işlevsellik kazanırlar.
8. Tutumların alt yapısını oluştururlar.
9. Güdüleyici ve özendiricidirler.
10. Bireylerin sosyal rol seçmelerine rehberlik ederler.
11. Dışlanmışlık ve yalnızlık karşısında koruyucudurlar.
12. Farklılıkların çarpıştığı noktada ortak anlaşma zeminini oluştururlar.
13. Kalıtsal değil, yaşayarak öğrenilirler. Dolayısıyla öğrenilebilir ve öğretilbilir olgulardır.
14. Ahlaki olgunluğa ulaştırırlar.

15. Bütünleyici ve birleştiricidirler. Hızlı ve bilinçsiz değişimlerde çatışmaya da yol açabilirler.
16. Dayanışma araçlarıdır.
17. Değerleri yaşayan ve yaşatan insanlardır. Bu yönüyle değerler insanidir.
18. Bireylere amaç ve yön belirlemede yardımcı olurlar.
19. Nitel özelliklere sahiptirler.
20. Değerler birbiri ile ilişkilidirler.”

Değerlerin özellikleri incelendiğinde kabul gören bir durumu gösterdiklerine, belli bir inancı yansıttıklarına, sosyal hayatı düzenleyici ve insan ilişkilerini yönlendirici yönleri olmasına özellikle vurgu yapılmaktadır.

İnsanlara kılavuzluk eden ve davranışların iyi ya da kötü olması konusunda belirleyici olan değerlerimiz insanlara ne yapacağını yönlendirmekle kalmaz aynı zamanda yanlış olan davranıştan da uzaklaştırarak kişiye iyiye yöneltir. Değerler tek bir kişinin görüşünü değil toplumun ortak görüşünü yansıttığı için toplumun uyum içerisinde olmasını sağlar, huzur ve mutluluğu beraberinde getirir.

2.3. DEğERLERİN SINIFLANDIRILMASI

Değerler eğitimi çalışmalarında kolaylık sağlaması için araştırmacılar çeşitli sınıflandırmalar yapmışlardır. Değerlerin, tüm felsefe tarihi boyunca öznelci ve nesnelci bakış açılarına göre farklı sınıflamalara tâbi tutulduğu görülür:

1. Hazcı (hedonist) değerler (olumlu: haz; olumsuz: acı),
2. Bilişsel değerler veya bilgi değerleri (olumlu: doğru; olumsuz: yanlış),
3. Ahlaki değerler (olumlu: iyi; olumsuz: kötü),
4. Estetik değerler (olumlu: güzel; olumsuz: çirkin),
5. Dinsel değerler (olumlu: sevap; olumsuz: günah) (Özlem, 2002: 284).

Ancak genel kabul görmüş sınıflandırmalar Spranger, Rokeach ve Schwartz’a aittir. Diğer sınıflandırma yapan araştırmacılar Ülken, Frichter ve Lickona’dır.

2.3.1. Spranger’in Değer Sınıflandırması

Değerlerin sınıflandırılmasıyla ilgili birçok çalışma vardır. Değerlerin sınıflandırılmasıyla ilgili ilk çalışmayı yapan bilim insanı Spranger’dır. “Psikolojide değer testi ilk defa Spranger tarafından 1928 yılında kullanılmıştır. Spranger, deneklerinin her birinde hâkim olan değerlere göre onları kişilik tiplerine ayırmaya

çalışmış ve herkesin altı temel kişilik tipinden birine gireceğini ifade etmiştir. Spranger ve ondan ilham alarak “Study of Values” adlı çalışma yapan Allport, Vernon ve Lindzey’den sonra değerleri altı grupta toplamak alışkanlık haline gelmiştir” (Güngör, 2000: 84-87). Bu değerler şu şekildedir:

1. Bilimsel Değer: Gerçeği önemsemeyi, bilgiyi, muhakemeyi, eleştirel düşünmeyi içerir. Bilimsel değeri olan insan, deneysel, akılcı ve entelektüeldir.
2. Ekonomik Değer: Yararlı ve pratik olana önem verilir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiği ifade edilir.
3. Estetik Değer: Deneyim, tercih ve kabulleri kapsar. Birey, hayatı, olayların bir çeşitliliği olarak görür ve sanatın toplum için zorunlu olduğunu düşünür.
4. Sosyal Değer: Toplumsal ve bireysel ilişkileri kapsar. Bencil olmama, başkalarını sevme ve onlara yardım etme esastır. En yüksek değer insan sevgisidir.
5. Politik Değer: Güç, yetkinlik, liderlik vb. değerleri kapsar. Kişisel güç, etki ve şöhret her şeyin üstündedir.
6. Dini Değer: Dünya ve evren hakkındaki genel değerleri kapsar. Bu değere sahip olan insanlar evreni bir bütün olarak kavrar ve kendini onun bütünlüğüne bağlar.

Güngör (2000: 85), bu değerlere ahlaki değerleri eklemiş, dürüstlük, doğruluk, yardımseverlik ve hoşgörülü olma gibi değerlerin ahlaki değerler olduğunu ifade etmiştir.

2.3.2. Rokeach’ın Değer Sınıflandırması

Değerler eğitimi sınıflandırmasında söz edilen bir diğer isim ise Rokeach’tır. “Rokeach dünyadaki bütün insanların toplam 36 benzer ana değere sahip olduğunu vurgulamakta bununla birlikte bu değerlerin öneminin her kişi için de aynı olma zorunluluğunun bulunmadığını ifade etmektedir” (Güven, 2014: 22).

Maslovaty 2003’ten aktaran Demircioğlu ve Tokdemir “Rokeach bu 36 ana değeri amaç ve araç değerler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Yaşamın temel gayelerini ifade eden değerleri amaç değerler, bu gayelere ulaşmak için kullanılacak davranışları ise araç değerler olarak anlatmıştır” (2008: 72) .

Tablo 1. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması

AMAÇ DEĞERLER	ARAÇ DEĞERLER
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcılık
Başarılı olma	Cesaret
Bilgelik	Dürüstlük
Dinî olgunluk	Entelektüellik
Eşitlik	Geniş görüşlülük
Gerçekler dünyası	İtaatkârlık
Gerçek dostluk	Hırslılık
Güzellikler dünyası	Kendini kontrol
Heyecan verici bir yaşam	Kibarlık
İç huzur	Kendine hâkim olma
Kendine saygı	Mantıklılık
Mutluluk	Neşelilik
Özgürlük	Sevecenlik
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi olma
Sosyal kabul	Temizlik
Ulusal güvenlik	Yardımsaverlik
Zevk	Yaratıcılık

Kaynak: Yılmaz (2015: 24).

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi amaç değerlere ulaşmak için sahip olunması gerekenler araç değerler altında verilmiştir. Örneğin; gerçek dostluk için dürüst olmak, çevre tarafından sosyal kabul görmek için temiz olmak, bilgi olmak için entelektüel olmak gibi araçlar sunulabilir.

2.3.3. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

Schwartz, değerleri bireysel ve kültürel olmak üzere iki düzeyde ele almıştır. Bireysel değerler kişilerin yaşamlarını yönlendirmedeki önemlerine göre ele alınırken kültürel değerler de amaç toplumun genelinde paylaşılan ve toplumsal kurallara dayanan soyut fikirlere ilişkin bilgi üretmektir. Bu iki düzeyi birbirinden ayıran özellik amaçlarıdır. Bireysel değerler kişinin önceliklerine göre şekillenirken kültürel değerler toplum için faydalı olmaya çalışmaktadır.

“Schwartz, belirlediği 56 değeri güdüsel yönden farklı on temel tipe ayırmıştır.” (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60-66)

Tablo 2. Schwartz'ın Değer Grupları

DEĞER GRUPLARI	DEĞER GRUP ÖZELLİĞİ	DEĞERLER
Hazcılık	Bireysel zevke ve hazza yönelim	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılma/ Harekete Geçirme	Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olma
Özyönelim/ Kendi Kendini Yönlendirme	Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, (kendine saygısı olmak)
Evrenselcilik	Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, (iç uyum)
İyilikseverlik	Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, (gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat).
Geleneksellik	Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (dünyevi işlerden el ayak çekmek, mahremiyet).
Güvenlik	Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, (bağlılık duygusu, sağlıklı olma)
Güç	Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsenmek)
Başarı	Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin (muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, (zeki olmak).
Uyma	Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kibarlık, itaatkar olmak, anne babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek

Kaynak: Schwartz, 1992'den akt. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000: 61).

2.3.4. Ülken'in Değer Sınıflandırması

Ülken insanların değere maddi ve manevi anlamda ihtiyaç duyduğunu, değeri aradığını ve insanları tamamlayan bu değer ancak sezgi ile kavranabileceğini belirtir. Ülken (2001: 218)'e göre değerler, karşılıklı etkileşim özelliği gösteren bilmeyi ve inanmayı kaynak olarak alır.

Değerlerin sınıflandırılması pratik bir amaca hizmet etmesi açısından gereklidir. Ülken, değerleri öz karakterlerine içkin, aşkın ve normatif değerler olarak üçe ayırmaktadır (Ülken, 1965: 6-7). Karakterin bünyesinde bulunan değerleri içkin, karakterin dışında olan değerleri aşkın, kurallar içeren değerleri ise normatif olarak isimlendirmiştir.

Tablo 3. Ülken'in Değerler Sınıflaması

DEĞERLER	ÖZELLİKLERİ
İçkin Değerler	Teknik, sanat ve bilgi değerlerini içeren bilinç verileridir. İnanmadan daha çok bilmenin hâkim olduğu değerlerdir.
Aşkın Değerler	Bireyin sosyal çevresiyle etkileşiminden doğan kişiler arası değerlerdir. Yazılmış bir sözleşmeye dayanan iki insanın bu sözleşmeye sadık kalması ya da verilmiş sözlere sadık kalması gibidir. Bilgiden çok inanma üzerine kuruludur.
Normatif Değerler	Kişilerden doğan sözler ve eylemlerin değişiminden doğan değerlerdir. Bunlar bütün değerlerin ölçüleri, değişim örnekleridir. Bu değerlerin görevi başka değerleri birbirleriyle karşılaştırmak ve ölçmektir. Bu ölçü değerler iktisadi, hukuki, lisani değerlerdir.

Kaynak: Ülken (1965: 6-7).

2.3.5. Fichter'in Değerler Sınıflaması

Fichter'e göre (1996) değerler, kültüre ve topluma önem veren, anlam katan ölçütler olup toplumların özverili şekilde ciddiye alarak paylaştığı bir uzlaşma sistemidir. "Değerler sistemi, bireylerden ne istendiğini, onlara neyin yasaklandığını, ödül ve ceza kriterlerini ortaya koyar"(Fichter, 1996: 142).

Fichter (1996), değerleri sosyal kişiliği, toplumu ve kültürü iç içe olmalarından hareketle üçe ayırmıştır:

1. Zorlayıcılık Düzeylerine Göre Değerler: Sosyal kişiliği etkileme derecesi göz önüne alınarak düzenlenen değerler, kişinin bilinçli olarak kabul ettiği içselleştirilmiş ve ahlaki açıdan en güçlü değerlerdir.

2. Süreklilik Gösteren Ortaklaşa İşlevlerine Göre Değerler: Toplumun sürekliliği ve kamu refahı için neyin istendiğine ve hatta neyin önemli olduğuna işaret eden değerlerdir.

3.Kurumsal İşlevlerine Göre Değerler: Kurumların işlevlerinden hareketle kuruma özgü olarak belirginleşen değerler olup dini, siyasal, ekonomik ve benzeri değerlerdir.

2.3.6. Lickona'nın Temel ve Ahlaki Değer Sınıflaması

Ahlak, bireyin doğru ve yanlış ayırt edebilmesini sağlayan değerler bütünüdür. Ahlaki gelişim ise çocuğun toplumun normları doğrultusunda, doğru ve yanlış ilişkini kendi kişisel değerlerini oluşturabilme sürecidir. Bireyin duygu, düşünce ve yargı, tutum ve davranışlarındaki her türlü ahlak dışılığı ve sapmayı hemen hissedebilmesini sağlayan duruma ise ahlaki olgunluk denir. “Lickona 1991’den aktaran Kaymakcan ve Meydan, değerleri ahlaki ve ahlaki olmayan değerler olmak üzere ikiye ayırır. Bu ayrıma göre ahlaki değerler sorumluluk ve dürüstlük gibi yükümlülükleri içerir, bunlar bireyin hoşuna gitmese dahi uygulanmalıdır. Adaletli olmak, başkalarının yaşam haklarına saygı duymak, özgürlük, bağımsızlık gibi ahlaki değerlerin bir kısmı evrenselidir. Evrensel olmayan ahlaki değerler ise tüm insanlığı bağlamayan, bireysel kabullere dayanan yeme içme kuralları gibi değerlerdir. Ahlaki olmayan değerler ise, insanlara belirli bir sorumluluk yüklemeyen, neyin yapıp neyin yapılamayacağı noktasında kişinin tercihine bırakılan değerlerdir. Kişinin tercihte bulunduğu müzik, edebiyat gibi türlere atfettiği değerlerdir” (2011: 31). Görüldüğü gibi Lickona değerleri herkes tarafından kabul geçer olmasına ve kişinin tercihine bağlı olup olmamasına göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmada evrensellik ön plana çıkmaktadır.

1.Ahlaki Değerler: Bireye dürüstlük ve sorumluluk gibi görevler yükleyen, bireyi bu değerlere uymaya zorlayan ve bireyin nasıl davranması gerektiğine rehberlik eden değerlerdir.

Ahlaki değerler; evrensel ahlaki değerler ve evrensel olmayan ahlaki değerler olarak ikiye ayrılmaktadır

1.1. Evrensel Ahlaki Değerler: Adil olmak, yaşam hakkına saygı, özgürlük, eşitlik, bağımsızlık, sorumluluk gibi değerler.

1.2. Evrensel Olmayan Ahlaki Değerler: Dinlerin özel günleri, yeme içme ile ilgili kurallar gibi değerler.

2. Ahlaki Olmayan Değerler: Ahlakla ilişkisi kurulamayan, bireye benimseme ve uygulama konusunda tercih sunan ve bireysel arzularından hareketle oluşan değerlerdir.

Ahlak ve etik aralarında farklılık, benzerlik ve ilişki bulunan iki kavramdır. Ahlakın kuramsal boyutuna ve felsefesine etik denir. Etik, ahlak üzerine konuşmaktır, ahlakın kendisi değildir. Uçan'a göre (2021: 93) etik sözcüğü alışkanlıklar, töre anlamına da gelir ve bazı alışkanlıklar, normlar etik olabilir ama ahlaki olmayabilir. Etik bir tutum ve davranışın daha düşünce planında ilk ortaya çıktığı andan sonuçlarının uzandığı en uç noktaya kadar irdeleme yapmakta iken ahlak daha çok uygulamanın yapılışı ve etkileri ile ilgilenmektedir. İnsan yaşamı sürekli bir karar verme sürecini gerekli kılmaktadır. Bu karar verme süreci sonrasında tutum ve davranışlar etik ilkeler doğrultusundan gerçekleştiğinde ahlaki olarak değerlendirilir.

2.4. DEĞERLER EĞİTİMİNDE AİLE

Ailenin en değerli varlığı yetiştirdikleri çocuklarıdır. Çocukların da en güven duyduğu kişiler aileleridir. Çocuğun ilk ilişkileri anne-babasıyla başlar. Bu öylesi bir beraberliktir ki bıraktığı izler yaşam boyu varlığını sürdürebilir ve insanın ömür boyu dünyayı algılama biçimini etkileyebilir.

Aile, bireyin yetişme alanı ve toplumun temel taşıdır. Yaman'a göre (2016: 222) aileyi sağlamlaştırmak geleceğe sahip çıkmaktır. Çünkü aile yaş ve zaman sınırlaması tanımayan en temel eğitim yuvasıdır. "Çocuğun içinde yetiştiği aile tipi, onların yaşayacakları toplumsal ilişki türünü ve sayısını büyük ölçüde belirleyecek, bu ilişkiler de çocuğun hem kişilik gelişimini hem de toplumsal davranışlarını büyük ölçüde etkileyecektir" (Gander & Gardiner, 1988: 251-255).

Çocuk. çevresinde gördüğü davranışları taklit ederek gerçekleştirdiği için anne ve babanın çocuğa iyi örnek olması değerler eğitiminde en etkili yoldur. Bu nedenle çocuğun çevresinde fazlaca doğru davranışlar sergilenmelidir. Çocuk kendisine yansıtılan karakter niteliklerini zamanla sahiplenerek benzer durumda ailesinden gördüğü gibi bir tavır ve tutum içerisinde olabilir.

"Çocuklar, aile ortamında, insan ilişkilerinin bütün karmaşıklığını gözlemler ve yorumlar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, bağlılık ve iş birliği gibi öğelerle anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda da takınacakları tutumu aile ortamında öğrenirler....Anne, baba ve kardeşleriyle sürekli bir etkileşim içinde olan çocuk keskin bir gözlemcidir. Aile bireylerinin birbirleriyle ilişkilerini sürekli gözlemler

ve değerlendirir. Bu nedenle aile ilişkilerinin temelini anne ve babanın birbirlerine karşı tutumları oluşturur” (Özensel, 2004: 78-79).

Aile, çocukları yetiştirme biçimleriyle ve tutumlarıyla çocuğun kişiliğinin oluşmasını geniş ölçüde etkiler. Kendilerine ve çevresine uyum sağlamış anne-babaların çocukları, kendilerine sağlanan destek ve önderlik sayesinde giderek benliklerini geliştirir, bütünleştirir ve özerk bir varlık olarak yetişkin yaşamına ulaşırlar. Kendi yetersizlikleri nedeniyle reddedici ya da aşırı koruyucu tutumlar gösteren anne-babaların çocukları ise kendilerine ayrı bir varlık olarak değer verilmediğinden kişiliklerini bütünleştiremezler. Destek ve dayanışma ortamında yetişen çocukta yapıcı duygular, kendini gerçekleştirme yollarını engelleyen bir ortamda büyüyen çocukta ise bencil ve yıkıcı eğilimler görüldür. Çevreden gelen uyarılar bireyin yaşantısını belirler. Değerlerin kazanıldığı en uygun yer aile iken en uygun zaman da çocukluktur. Çocukluk döneminde bireyin değerlerimizi en iyi şekilde kazanabilmesi için aile değerlere sahip olmalı ve bu değerleri bilinçli olarak hayatlarına yansıtmalıdır. Dede Korkut Efsaneleri’nde geçen

“Kız anadan öğrenir sofraya dizmeyi

Oğul babadan öğrenir, sohbet gezmeyi”

sözü aile bireylerinin farkında olmadan da birbirilerini etkilediğini, başlıca kazanımların ilk anne babayı örnek alarak edinildiğini göstermektedir.

Köylü’ye göre (2016: 109) aile, kültür, bilgi ve davranış kalıplarını okul gibi düzenli ve sistemli bir şekilde öğretmeye de çocuk okulda öğrenmediği birçok bilgiyi, beceriyi ve yeteneği aile ortamında edinir.

“Anne, babasını ve diğer aile üyelerini örnek alan çocuk için aile olumlu ya da olumsuz doğal eğitim ve öğrenme modelleridir” (Köylü, 2016: 123). Model olma ile ilgili aşağıdaki tespitler son derece önemlidir :

- Eğer bir çocuk, sürekli eleştirilmişse, kınama ve ayıplamayı öğrenir.
- Eğer bir çocuk, kin ortamında büyümüşse, kavga etmeyi öğrenir.
- Eğer bir çocuk, alay edilip aşağılanmışsa, sıklıkla utanmayı öğrenir.
- Eğer bir çocuk, sürekli utanç duygusuyla eğitilmişse, kendini suçlamayı öğrenir.
- Eğer bir çocuk, hoşgörü ile yetiştirilmişse, sabırlı olmayı öğrenir.

- Eğer bir ocuk, desteklenip yreklendirilmiŐse, kendine güven duymayı öğrenir.
- Eğer bir ocuk, övülmüŐ ve beęenilmiŐse, takdir edilmeyi öğrenir.
- Eğer bir ocuk, hakkına saygı gösterilip bytlmŐse, adil olmayı öğrenir.
- Eğer bir ocuk, güven ortamı içinde yetiŐmiŐse, inançlı olmayı öğrenir.
- Eğer bir ocuk, kabul ve onay görmüŐse, kendini sevmeyi öğrenir.
- Eğer bir ocuk, aile içinde dostluk ve arkadaşlık görmüŐse, bu dünyada mutlu olmayı öğrenir (Cüceloğlu, 1975: 43).

Ailelerin en önemli görevi iyi, nitelikli, faydalı çocuklar yetiştirmektir. İyi rol model olmaktan ziyade iyi insan olunmalıdır; iyi insan olunursa aynı zamanda örnek anne-baba da olunur. Değerler, ocuklara kazandırılırken dayatma ve baskı olmamalıdır. Zorla kazandırılmaya çalıŐılan değerler bireyde devamlı olarak ve içten gelerek gösterilmez. Davranışları konusunda denetim ve müdahale kabul etmeyen çocuklar ve gençler değerlere uyumluluk göstermekte direnebilirler. Bu sebeple zoraki bir Őartlandırma yerine örnek davranışlar sergilenmelidir. Bireyin aile içinde kazandığı değerler sağlam temelli, kendi içinde tutarlı ve toplumun diğer değerleriyle uyumlu olmalıdır.

“İnsanın psikolojik yaşamında önemli bir yere sahip olan olumlu ‘benlik saygısı’da aile ortamında kazanılır. Olumlu bir benlik saygısı ancak çocuğun düşüncelerine değer verilen, sözleri dinlenen, anne-babasından destek gördüğü bir ortamda filizlenir” (Yavuzer, 1995: 41).

Ailesinden yeterli güven ve desteği alamayan çocuklar, ileride daha içe kapanık olur ve davranışlarında bazı sorunlar yaŐayabilirler. Çocuğun ailesinden gördüğü sevgi, ilgi ve tutum çocuğun başkalarıyla olan ilişkisini de etkiler.

Anne ve babanın davranışları örtüŐmelidir. Annenin hatalı bulduğu davranış baba tarafından onaylanır, babanın hoş karŐılamadıęı bir davranış anne tarafından teşvik edilirse ocuk nasıl davranacağını Şaşırır, nerede ne yapması gerektiğini bilemediği gibi neyin iyi veya kötü olduğunu ayırt edemez. Aynı zamanda ailede üzerinde durulan değerler ile okulda kazandırılmaya çalıŐılan değerler birbiriyle örtüŐmelidir. Yoksa ocuğun karakter gelişimini desteklemek için okul ile aile arasında kurulan iş birliği etkili sonuçlar vermez. Anne-baba, evin değerleri ile okulun değerleri arasındaki uyumu sağlamalıdır, farklılıklardan dolayı oluŐacak tutarsızlıkların önüne geçmelidir.

Günümüzde aile yapısını tehdit eden en önemli tehlike sohbet ortamlarının kaybolmasıdır. “Bugün çağdaş zaman hırsızları olan televizyon, gazete gibi iletişim araçları ile sanal iletişim araçları olan internet ve cep telefonu mesajları ayrık otları gibi insanımızın zamanını çalmakta ve ruhlarını boğmaktadır. Teknolojiden gereğince ve kararınca istifade etme konusundaki ölçsüzlük, aile sohbetlerini engellemekte; sorunları çözmek yerine yeni sorunlar üretmektedir” (Yaman, 2016: 88). Aileler çocuğun çevresindeki kişileri, okul yaşantısını, arkadaşlarını ve medyayla olan ilişkisini yakından takip ederek olumsuz etkilerin önüne geçebilirler.

Medyada sunulan olumsuz rol modellerden dolayı çocuklarda ve gençlerde şu olumsuzluklar artmıştır: Şiddet, yalan, hile, büyüklere ve otoriteye saygısızlık, siber zorbalık, kıskançlık, olumsuz yönde yarış ve nispet yapma, özenme, duyarsızlık, akranlarına ve küçüklerine kötü davranma, onlarla alay etme, bencillik, sorumsuzluk, kendi içine kapanma ya da saldırganlık ve ahlaki bilgisizlik... Bu nedenle değerleri olumsuz yönde etkileyen başta TV, internet gibi kitle iletişim araçları olmak üzere, tüm basın ve yayın organlarının sistemli bir şekilde kontrol edilmesi için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile RTÜK iş birliği içerisinde olmalı gerekirse yasal düzenlemeler yapmaktan kaçınılmamalıdır.

“Sevgi ve güven duygusunun baskın olduğu aile, dış dünyanın yaratmış olduğu üzüntü ve kaygılardan kurtaracak bir sığınak ortamı oluşturur” (Cüceloğlu, 1993: 53). Huzurlu aile ortamı olmadan çocuklara değerleri kazandırabilmek güçtür.

2.5. DEĞERLER EĞİTİMİNDE OKUL

Okul, bireyde var olan değerleri geliştiren, pekiştiren bunları kişilik haline getiren ve yeni değerler kazandıran sistemli, programlı, sürekli denetlenen bir kurum olarak değerler eğitiminde önemli bir rolü üstlenmektedir. Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin etkili olabilmeleri için iyi karakter özelliklerine (dürüst, bütünleştirici, saygılı, içten olmak vb.) sahip olmaları gerekir.

“Okullar çocuklara değerlerin eğitimi ile sadece bazı değerleri öğretmemekte, aynı zamanda çocuklara çevrenin olumsuz etkilerini değerlendirme ve eleştiri yapabilme anlayışı da kazandırabilmektedir. Okulda değerler eğitimi bir taraftan başkalarına bağımlı birey olmayı engelleme görevini yürütürken, bir taraftan da birlikte yaşama kültürünün temellerini atmaktadır. Okulda birlikte yaşama kültürü kazanan

öğrenci gerçek hayata çoğulcu bir toplum yapısına daha kolay uyum sağlayabilmektedir” (Köylü, 2016: 133-134).

Son yıllarda artan şiddet olayları, aile kurumunun zayıflaması, suç oranlarının artması, iş ahlakının kaybolması ve gençlerin topluma yabancılaşması gibi olumsuzluklar değerler eğitimine büyük bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

“Okul öncesi dönem, çocuklara değerlere ilişkin bilgilerin temellerinin atıldığı ilk dönemdir” (Balat, 2006: 197). Piaget’e göre ahlak gelişimi, çocuğun bilişsel gelişimine bağlı olarak arkadaş çevresiyle olan toplumsal etkileşimi çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Birey gelişen vicdanı sayısında değerleri benimser ve başka otoriteye gerek kalmadan ahlaki davranışlarda bulunur. Çünkü birey ilk olarak değerlerin, ahlaki kuralların insanın kendisini ve diğer kişileri mutlu ettiğini görmüş ve toplumsal huzur sağladığına tanık olmuştur. Böylelikle birey olumsuz eğilimlerde bulunmaktan kaçınır ve iradesini korur. Okullarda öğrencilerin olumlu yanlarını kuvvetlendirmek, olumsuz yanlarını zayıflatmak için kötü eğilimlerini ortadan kaldırarak iyi eğilimlerin oluşmasına imkân hazırlanmalıdır. Öğrencilere teşvik edilen iyi eğilimler için rol model olunurken onları kırııcı ifadeler kullanmaktan kaçınılmalıdır.

Öğretmen öğrenci ilişkileri sevgi ve güven içerisinde sürmelidir. Süreç içerisinde öğrencilere sınıfta ahlaki değerlerden ne anladıklarını ve günlük yaşamda bu değerleri nasıl uygulayabileceklerini tartışacakları ortam oluşturulmalıdır. Saygı ve güvenin olmadığı okullarda ne kadar bilgi üretilip aktarılsa da iyi ve doğru bir insan yetişemez.

Eğitimi kendileri için bir meslek olarak seçen, ahlaki değer yönelimlerinin diğer insanlardan çok daha güçlü olması beklenen öğretmenler için Mevlana “Öğretmen önce insandır. O bir ahlak öğreticisidir. İlimiyle, manevi donanımıyla, aşkıyla ahlakı yücelten, bizatihi yaşayan bir örnektir. Yaptıklarıyla, yaşadıklarıyla, manevi eğitimiyle insanı artırır, ahlaklaştırır ve yüceltir” görüşündedir. Benimsendiği söylenen değerler ancak yaşama geçirilerek modellenebilir. Erdemleri hayatımıza davranışlarımızla dahil etmeliyiz. “ Yere çöp atmayın demek” yerine çöp bize ait olmasa bile yerdeki çöpleri alıp çocuklara örnek olmalıyız. Bu davranışımız çevre temizliği ve geri dönüşüm konuşmalarından daha anlamlı olacaktır.

Bir eğitimci öğrencisinin yerine düşünmemeli, onun kendi başına düşünme becerisini kazanmasını sağlamalı ve öğrencilerine yollar gösteren rehber olmalıdır. Öğretmenler, sınıf içinde yaşanan olayları kendi yorum ve düşüncelerinden uzak tutmak koşuluyla tartışmaya açarak öğrencilerin doğru ve yanlış sorgulamalarını sağlayabilirler. Sınıf içinde ya da toplumda yaşanan örnek olaylardan yola çıkarak öğrencilerin sorgulama ve doğruya ulaşma becerilerine katkıda bulunabilir.

“Çocukların ve gençlerin iyi insan, iyi vatandaş; kendi kendisiyle ve çevresiyle barışık ve uyumlu kişilikler, sağlam karakterli bireyler olarak yetişmeleri okul başarısından daha az önem taşıyan bir konu değildir. Bu yüzden okulun, öğrencilerde iyi ve sağlam bir karakter yapılına yol açan ahlaki ve insani değerlerin pekiştirildiği, modellendiği ve uygulandığı bir mekân olması gerekir” (Hökelekli, 2011: 140). Hökelekli, bir toplumun geleceğinin iyi yetişmiş ve sağlam, üstün karakterli kişilerin varlığına bağlı olduğu görüşündedir. Ona göre iyi bir ahlaki karakter kendiliğinden ortaya çıkmaz.

Okul, farklı fikirlerin ve beklentilerin olduğu demokratik iklime sahip bir yer olmalıdır. Öğretmenler, karşı tarafın görüşüne saygı gösteren, olası kişisel hataları kabul eden, okul içindeki görüş ayrılıklarını saygıyla karşılayan bir anlayış sergilemelidir. Sayar ve Aysun (2011: 9), vicdani değerlerin öğrenciler tarafından içselleştirilmesinde öğretmenlerin çok büyük rolü olduğunu, bu rolü hiçbir sınav sistemi ve katsayının telef edemeyeceğini ifade etmiştir. Bu sorumluluğun farkında olan öğretmenler yeri geldiğinde bir anne baba şefkatiyle öğrencilerine yaklaşmalı ve onların değerler eğitimi kazanmalarında duyarlı olmalıdır.

2.6. TÜRK MİLLİ EĞİTİM SİSTEMİNDE DEĞERLER

Eğitimin amaçlarından birisi de toplumun değer yargılarını bir sonraki nesle aktarmaktır. Bu aktarım, hazırlanan programlar yoluyla açık veya örtük şekilde gerçekleştirilmektedir. Eğitimciler; programların hazırlanmasında ve bu değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu sebeple hangi değerlerin, ne şekilde aktarılacağı, eğitimcilerin bunu gerçekleştirirken nasıl davranacağı belli etik ilkelere bağlanmalı ve eğitimciler rehber olan bu etik ilkeleri içselleştirmelidirler.

“Örgün eğitim kurumlarının Türk çocuklarının millî, ahlaki, manevi ve kültürel değerlerini tanıyan, bilen ve benimseyen fertler olarak yetişmesinde; değerlerimizin aktarımında, korunmasında ve yayılmasında önemli bir görevi vardır” (Şen, 2008: 769).

Bu görev eğitimin her kademesi ve bu kademede öğretimi gerçekleştiren her disiplin için eğitim ve öğretim programlarıyla planlanmıştır. “Öğretim programı, ilgili dersin hedeflerinin belirlendiği, hedeflere yönelik yapılacak uygulamaların nasıl olacağını belirttiği, muhatabı olan öğretmenlerin her aşamada bir başvuru metni olarak kullanacağı programdır. Bu yüzden nitelikli, eğitilmiş insan gücünü, toplumun ihtiyaçlarına uygun biçimde ve istenilen kalitede yetiştirebilmek için, eğitim programları, belirli aralıklarla, tarafsız olarak gözden geçirilmeli ve gerekli değişiklikler yapılmalıdır” (Girgin, 2011: 12).

Bir ülkenin eğitim sistemi, o ülkenin önem verdiği değerlerle başlar. Doğan’a göre (1997: 18) bu değerler eğitimin çerçevesini, amaçlarını ve yönünü belirler. “Değerler, eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Eğitim kelimesinin başına değer kelimesi getirilerek, değer öğretiminin özel bir alanda açılımı incelenmiş olmaktadır. Çünkü değerler duyuşsal özellik gösteren yapılardır. Dolayısıyla bireyde kazanım hâline gelmeleri de farklı yöntem ve teknikleri, farklı eğitim durumlarını gerektirir. Dört işlemi öğretir gibi değerleri öğretemeyiz. Değer öğretimi de kendine has bir disiplin alanıdır” (Akyol, 2010: 43).

Eğitimcilerin aldıkları kararlar hem kendileri için hem de öğrenciler için yararlı ve etik olmak durumundadır. Bu nedenle başkalarının yaşamında etkili olan eğitimciler, karar alırken değerler eğitimi ve iş etiği açısından sorumluluklarının bilincinde olmalıdırlar. Eğitimci olarak sahip olunması gereken başlıca değerler gözetilmelidir. Ateş (2013)’de *Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri* üzerine yaptığı araştırmasında değerler eğitimine ilişkin sorunlarla ilgili ulaştığı bulgularda en dikkat çekici hususlardan birinin MEB’in, velinin, öğretmenlerin ve okulun akademik başarıya öncelik verdiklerini, değerler eğitimini ikinci plana ittiklerini belirlemiştir. Oysaki Fârâbî’ye göre birey eğitim sayesinde toplumun bir üyesi olmaya hazırlanır; yetenekleri onun sayesinde gelişir ve mükemmelleşir, yaratılış amacına eğitim sayesinde ulaşır. Sokrates de eğitimi çocuklara bilgi ve erdem kazandırma faaliyeti olarak ifade etmiştir. Onların felsefesine göre ahlak, eğitimin ve erdemlerin bozulmamasının önemli koşuludur.

Aklın dolayısıyla bilimin dolduramadığı alanı sezilere dayalı, doğaüstü güçle doldurma yetisine *irfan* adı verilmektedir. Bu alan inancın alanıdır, karşıtı inkârdır. İrfan daha çok kalbin kazanımı, insanın bildiklerinden hareket ederek bilmedikleri hususunda da belli bir kavrayış düzeyine ulaşmasını sağlayan ruhi bir olgunluktur.

Nezaket irfanilikle, eğitim ve görgüyle artar. Kültürlü insan ile irfan sahibi insan aynı kavram alanlarında görünse de farklıdırlar. Kültürlü kişinin, toplumun değerlerini benimseyip benimsemediğini anlayamayız. Kültür maddi bir vakayı dile getirirken irfan ruhi bir vakayı dile getirir. Her alimin, eğitilmiş kişinin irfan sahibi (arif) olduğu söylenemez. Alim bilen iken arif bildiklerini hayata geçiren uygulayandır. Buradan yola çıkarak okullar sadece teorik bilgileri aktarmakla değil, aynı zamanda belirli değerlerin aktarımını ve ahlak gelişimini sağlamakla da yükümlüdür. Bu nedenle eğitim öğretim programlarında değerler eğitimine önem verilmelidir, bütün ders programlarını ve okul içi etkinlikleri içine alan bir müfredat çerçevesinde yürütülmelidir. Okul programında yer alan bütün derslerin kazanımları bu amacı gerçekleştirecek şekilde birbiriyle ilişkili olarak bütünlük oluşturmalıdır.

“Öğrenim çağındaki her bireyin uygun ahlaki kararlar ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması, eğitim programlarının temel hedefleri arasında yer almalıdır” (Ekşi, 2003: 80). Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda zorunlu temalardan biri değerlerimiz temasıdır. Bu temada; *Türk kültürü, Türkçemiz, vatan, bayrak, önemli değerlerimiz, bayramlar ve törenler, türkü, halk oyunları, kahramanlık* gibi konu başlıklarına yer verilmiştir. Önemli değerlerimiz başlığı altında ise daha çok *somut olan kültürel mirasımızdan* bahsedilmektedir.

Millî Eğitimin amaçlarında bireylerin millî, manevi, ahlaki, tarihi, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek olduğu belirtilmiştir. O hâlde kanunda da belirtildiği gibi değerlerin sağlanması önemlidir.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda bireylerimizin kazanması gereken değerler şu şekilde ifade edilmiştir (MEB, 1973: 5101-5102):

Türk milletinin bütün fertleri:

1. Atatürk inkılaplarına bağlıdır.
2. Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlıdır.
3. Türk Milletinin millî değerlerini benimser, korur ve geliştirir.
4. Türk Milletinin ahlaki değerlerini benimser, korur ve geliştirir.
5. Türk Milletinin insani değerlerini benimser, korur ve geliştirir.
6. Türk Milletinin manevi değerlerini benimser, korur ve geliştirir.

7. Türk Milletinin kültürel değerlerini benimser, korur ve geliştirir.
8. Ailesini sever ve daima yüceltmeye çalışır.
9. Vatanını sever ve daima yüceltmeye çalışır.
10. Milletini sever ve daima yüceltmeye çalışır.
11. Ahlaki bakımdan dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş kişiliğe sahiptir.
12. Ahlaki bakımdan dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş karaktere sahiptir.
13. Ruh bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş kişiliğe sahiptir.
14. Ruh bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş karaktere sahiptir.
15. Duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş kişiliğe sahiptir.
16. Duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş karaktere sahiptir.
17. Geniş bir dünya görüşüne sahiptir.
18. Kişiliğe değer verir.
19. Teşebbüse değer verir.
20. Topluma karşı sorumluluk duyar.
21. Birlikte iş görme alışkanlığına sahiptir.

“Türkçe dersinin konuşma, yazma, okuma, dinleme, izleme, görsel okuma, dil bilgisi gibi becerileri geliştirme misyonunun yanında kültür ve değerleri gelecek nesillere aktarma misyonu da vardır. Çünkü dil bir toplumun değerlerinin taşıyıcısıdır. Bir milletin tüm ahlaki, sosyal, kültürel değerleri dilde gizlidir” (Akyol, 2010: 5).

Türkçe dersi ana dili öğretiminin yanı sıra edebî metinler aracılığıyla değerlerin edinilmesinde aktif bir rol oynar. Özellikle Türkçe dersinin diğer disiplinlerin öğretimindeki etkisi, anlama ve anlatma becerileri boyutları ile ele alındığında değer öğretimi ve aktarımındaki önemi yadsınamaz. Dolayısıyla değerlerin ve kültürün gelecek nesillere aktarımı daha çok dil aracılığıyla olduğu için dilin bu noktadaki önemi ortaya çıkmaktadır. Aşıcı’ya göre metinler yoluyla Türkçe öğretiminin iki çalışma alanı vardır:

- I. Metinde kullanılan dili çözümleyerek öğrencilerin dil becerilerini geliştirme.
- II. Metnin konusu ile öğrencinin yaşantıları arasında ilişkiler kurarak öğrencinin kişisel ve sosyal değerlerini geliştirme.” (Aşıcı, 2006: 248).

Ancak ilkököl Türkçe öğretim programlarında değerlerle ilgili doğrudan bir başlık bulunmamaktadır. Genel amaçlar içerisinde bireylerin millî, ahlaki, tarihi vb. değerlere önem verme, millî duygu ve düşüncüyü güçlendirme, yazılı ve sözlü ürünlerde Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlama, okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığını kazanma gibi ifadelerle değerler eğitime vurgu yapılmaktadır.

Öztürk edebî eserlerin değerler üzerindeki etkisini şöyle ifade etmiştir: “Türkçe derslerinde öğrencilerin karşılaştığı metinler, gölge oyunları, masallar, destanlar, ninniler, mâniler, halk hikâyeleri, çocuk oyunları, yazılı edebî eserlerdir ve bunlar bireyin değerlere bakış açısını oluştururken aynı zamanda da toplumun değer yargılarını da oluşturmaktadır” (Öztürk, 2005: 42). Öğrenciler bu tür metinlerle karşılaştıkça sağlam bir değer sistemine sahip olacak; aynı zamanda metinler öğrencilere, topluma ve hayata uyum noktasında rehber olacaktır. Bu nedenle Türkçe derslerinde değer kazandırmaya yönelik olarak yapılabilecek uygulamalara rehberlik etmek, öğrencilerin sahip oldukları değerleri ve değerlerle günlük yaşam içerisinde nasıl karşılaştıklarını belirlemek son derece önemlidir.

“Öğretim programlarında da yer aldığı gibi değerlerin öğretimi toplumun geleceği için önem arz etmektedir. Birey davranışlarının temeli, kişiliği oluşturan değerlerin nitelikleriyle bağlantılıdır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır” (MEB, 2019: 4).

Türkçe ders kitaplarındaki metinler öğrenci tarafından yorumlanmalıdır. Öğretmen, öğrencinin bireysel farklılıklarını gözlemli, ona nasıl yararlı olabileceğinin hesabını yapmalıdır. Öğretmen öğrencinin rehberidir. Uçan’a göre (2018: 124) öğretmen her şeyi bilen, her şeyi kendisi anlatan bir konumda olmamalıdır, öğrenci için izlenecek yolları inşa etmelidir. Öğrenci yerine metni yorumlayan değil, zorlandığı noktada önünü açan, gerektiği kadar açıklama yaparak onun keşfetmesine yardımcı olmalıdır.

“Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler millî kültürden beslenerek edebi bir dille oluşturulmalıdır. Öğrenciler bu metinlerden yararlanarak yaşadıkları ülkenin doğal güzelliklerini, her alandaki yaşam tarzını, sanat eserlerini, tarihi eserlerini, sosyal değerlerini, tarihî kahramanlarını, devlet büyüklerini, vatan ve bayrak sevgisini, manevi değerlerini, inanç sistemini tanırlar ve öğrenirler” (Karadüz, 2008: 386). Türkçe ders kitapları öğrencinin birinci kaynağı olduğu için hassasiyetle hazırlanmalı, değerler

açısından zengin olmalıdır. Öğrenci kitaptaki metinlerden dersler çıkardığı gibi değerlere dair çıkarımlarda bulunmalıdır. “Ana dili öğretimi işlevine sahip Türkçe derslerinde kullanılan temel materyal olan ders kitapları, kültür aktarımı için gerekli özelliklere sahip olmalıdır” (Güfta ve Kan, 2011: 240). Bu bağlamda öncelikle öğretmene kaynaklık edecek ders kitaplarındaki metin ve etkinliklerin değerlerimizi yansıtması, etkili ifade yollarını barındırmaya özen göstermesi nitelikli bir eğitim için yararlı olacaktır.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununa göre Türk milli eğitim sisteminin genel amaçlarına bakıldığında en öncelikli hedeflerinin, millî, manevi, ahlaki, insani ve kültürel değerlerin öğrencilerimize kazandırılması olduğu görülmektedir. Bu kapsamda ülkemizde değerler eğitimine verilen önem son yıllarda daha çok önem kazanmış ve güncellenen öğretim programlarında değerler eğitimine özel olarak yer verilmiş ve değerler eğitimi müfredatların ana odağını oluşturmuştur. Güncellenen öğretim programlarında adalet, dürüstlük, dostluk, saygı, sevgi, öz denetim, sorumluluk, sabır, yardımseverlik, vatanseverlik gibi kök değerler belirlenerek bu değerlerin bütün derslerde işlenmesi, sınıf ortamında uygulamalarla hayata geçirilmesi ve öğrenciler tarafından içselleştirilerek davranışa dönüştürülmesi hedeflenmektedir (MEB, 2018: 2-8).

Öğrencilere değer aktarımı konusunda resmî program kadar örtük programda önemli bir yere sahiptir. Okulda bilinçli ve açık olarak uygulanan programların, kararların, ilkelerin dışında kalan okul ortamı ve yaşamı örtük programdır. İçeriği çok geniştir, ders dışı etkinlikleri de içine almaktadır. Bu programın en önemli özelliği yazılı olmamasıdır. Okul içinde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin davranışları, yaklaşımları, inançları, değer yargıları, okul atmosferinin niteliği, değerleri, kültürel tutum gibi etkenler bu kavramın içeriğini oluşturmaktadır.

Ulusoy ve Dilmaç’a göre (2016: 78) resmî program ne kadar iyi olursa olsun programın tam anlamıyla öğrencilere ulaşması yeterli olmayacaktır. Bu nedenle kimi zaman örtük programın resmî programa göre daha işlevsel olabileceği söylenebilir. Ders programına yapılan eklemeler ahlaki bazı değerleri kapsayabilir, ancak öğrencide kalıcı olabilmesi ve toplum içinde de yer bulabilmesi için örtük programın tespiti şarttır.

Okul kültürünü oluşturan öğretmen tutumları, öğrenme - öğretme ortamı, okuldaki disiplin uygulamaları, aile ve çevre ile ilişkiler aynı zamanda örtük program

içerisindedir. Bu nedenle değerlerle örtük program ayrılmaz bir ilişki içindedir. Bu ilişkiden dolayı Sarı'ya göre (2007: 359) örtük program değer gelişimine katkıda bulunduğu gibi bazen değer eğitimi engelleyerek istenmeyen davranışların oluşmasına da neden olabilmektedir. Okuldaki örtük program, olumsuz değerlere imkân tanıdığı öğrenciler daha olumsuz davranışlar sergileme eğiliminde olmaktadır.

Keskin (2008: 38) örtük program kapsamında okuldaki arkadaş ilişkilerinin ve akran etkilerinin değerler eğitimi açısından son derece önemli olduğunu belirtir. Okul çağında zamanlarının çoğunu arkadaşlarıyla geçiren öğrencilerin birbirlerinin ahlaki tutum ve davranışlarından etkilendiğini ileri sürer. Bu sebeple değerler tüm eğitim etkinlikleri esnasında, ders saatleri dışında, okul koridorlarında ve bahçesinde de kazanılabilir. Birçok eğitimci değerler eğitiminde en yaygın olan yaklaşımın örtük program olduğunu ve bu programın formal program kadar hatta formal programdan daha fazla önemli olduğunu ileri sürmektedir.

Değerler eğitimi çocuğun hem kişiliğinde hem de olumlu bir karakter geliştirmesinde etkilidir.

Tezcan (2018: 41), karakter eğitimi boyutunu örtük ya da açık program aracılığıyla yetişen yeni kuşağa temel insani değerleri kazandırma, sorumluluk sahibi olabilme, değerlere karşı duyarlılık ve bu duyarlılıkları davranışa dönüştürmeye yardımcı olma çabası olarak tanımlamaktadır.

Benlik bütünlüğüne ulaşmış, olumlu karakter özellikleri barındıran bireyler yetiştirmek okulun temel işlevlerinden birisi olmalıdır ve kişi olabilmek de bir değer olarak görülmelidir. Şöyle ki bireysel ve toplumsal değerlerin insanın kişileşmesi sürecinde fazlasıyla önemli katkıları vardır. Bireyin değerleri kazanması, onlarla kendini biçimlendirmesi ve kişiliğini oluşturması ile ilişkili bu süreç kişi olma sürecidir.

Yunus Emre'nin "İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir. Sen kendini bilmezsen, ya nice okumaktır." sözü bireyin kendini bilmesinin önemine dikkat çekmektedir. İnsanın bilgisi içten dışa, dıştan içe gider gelir. Önce kendimizi tanırız, kendimizden pay biçerek başkalarını; başkalarından ve doğadan öğrendiklerimizle yeniden kendimizi tanırız. Bugünü ve geleceğimizi kurarız. Bilgi, her şeyden önce insanın kendini bilmesini sağlamalıdır. Anadolu'da çağlar öncesinden kalan tapınakların altında "Kendini Bil" yazar. Bilgi, öncelikle insanı ve insan ilişkilerini, hak ve görevlerimizi içermelidir. Ne istediğimizi, bunları neden istediğimizi bilinçle belirlemiş

olmalıyız. Bu anlayış Sokrates'in ünlü "kendini bil" düsturu ile desteklenebilir. "Kendini bil" tavsiyesi ile kişi olmanın önemine vurgu yapılmakta ve bu hedef haline gelmektedir. Sokrates için insan bilgisini arttırdıkça kötülükten uzaklaşır, erdemli bir varlık olur. İnsan kötülüklerden kurtulmak ve erdemli bir varlık olmak için hem iyinin bilgisine sahip olmalı hem de bir insan olarak kendini bilmelidir. Kişi kendini tanımalı, insan olmasının gereğini kavramalı, anlamalı ve kendini ona uygun biçimde şekillendirmelidir. Bu anlayış Sokrates'in ünlü "kendini bil" düsturu ile desteklenebilir. "Kendini bil" tavsiyesi ile kişi olmanın önemine vurgu yapılmakta ve bu hedef haline gelmektedir. Sokrates için insan bilgisini arttırdıkça kötülükten uzaklaşır, erdemli bir varlık olur. İnsan kötülüklerden kurtulmak ve erdemli bir varlık olmak için hem iyinin bilgisine sahip olmalı hem de bir insan olarak kendini bilmelidir. Kişi kendini tanımalı, insan olmasının gereğini kavramalı, anlamalı ve kendini ona uygun biçimde şekillendirmelidir.

Karakter ancak değerlerle inşa edilebilir. İnsanlar arasında öne çıkan, hayran olunan ve saygı duyulan insanın özellikleri hep aynıdır. İyi karakterin tanımı aynı zamanda hangi değerlerin öğretilmesi gerektiğinin de cevabıdır. Karakter eğitiminin amacı erdemli bireyler yetiştirmektir. Bu eğitim çocuğun nasıl bir insan olarak yetiştirileceğiyle doğrudan alakalıdır.

Yahya Kemal Beyatlı'nın gelecek nesiller için şöyle bir endişesi vardır: " Kendi kendime diyorum ki: Şişli, Kadıköy, Moda gibi semtlerde doğan, büyüyen, oynayan Türk çocukları milliyetlerinden tam bir derecede nasip olabiliyorlar mı? O semtlerdeki minareler görülmez, ezanlar işitilmez, Ramazan ve kandil günleri hissedilmez. Çocuklar Müslümanlığın çocukluk rüyasını nasıl görürler?" (1989: 126). Bir insan büyüdüğü, yaşadığı yerin maneviyatından etkilenir. Yaşadıkları, insanın bilinçaltını etkiler ve fikirlerinde etkili olur. Toplumu ayakta tutan ortak değerler ve hassasiyetlerdir. Yazarın bu endişesinin gelinen süreçte ne denli haklı olduğu dikkate alınır, çocukları bayram namazına götürmek ve bayram coşkusu hissettirmenin önemi daha iyi anlaşılır. Günümüzde kimliksiz yükselen semtler olması, insanın manevi kimliğini yansıtmaktan çok uzak, boy boy yükselen konutlar bu tehlikenin boyutunu göstermektedir. Yahya Kemal Beyatlı yıllar önce *Ezansız Semtler*'de bu tehlikeye dikkat çekmiştir: " Biz ki bu minareler ve ağaçlar arasında ezan seslerini işiterek büyüdük. O mübarek muhitten çok sonra ayrıldık. Biz böyle bir sabah namazında anne millete dönebiliriz. Fakat minaresiz ve ezansız semtlerde doğan, frenk terbiyesiyle yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri

hatırlamayacaklar!” (1922: 76). Gelenek ve kültürle buluşmayan, hayatla içkin olmayan ve de sosyal gerçekliği bulunmayan dinî bilgi ve tecrübelerin içselleştirilip benimsenmesinde zorlanılmaktadır. Bu sebeple manevi iklim ve değerlerin zaman ve mekânı aşan yönlerinin güncel karşılıkları üzerinde hassasiyetle düşünmek gerekmektedir. “Çocukların kültürel çözülmenin ortasında, teknoloji ve beton yığınları ile kuşatıldıkları, yalnızlaştıkları bir dünyada ruhsal sağlıklarını korumak, iyi hissetmek, kendileri ve çevreleri için güvenli ve sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri için güçlü bir karaktere ve kendilerini koruyacak değerler sistemine ihtiyaçları vardır” (Şirin ve Ulaş, 2015: 286). Değerler eğitimi ve iyi insan olabilme gayesi için karakter eğitiminde pek çok unsur göz önünde bulundurulmalıdır. Kişiliğin olmazsa olmaz koşulu olan değerlerin kazanılmasının değişen toplum düzeninde ve çağda ne kadar önemli olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Etkili karakter eğitiminin sadece okul sınırları içinde ve okuldaki kişilerin katılımı ile gerçekleştirilmesi oldukça zordur. Etkili bir karakter eğitiminin gerçekleştirilmesi için okulların, ailelerin, dinî kurumların, sivil toplum örgütlerinin, medya ve yerel yönetimlerin vb. desteğini alması gerekmektedir. Bu çerçevede öğretim programlarının içeriğinin, öğrenme ve öğretme sürecinin, sınıf içi ve sınıf dışı ilişkilerde benimsenen tarzın disipline yönelik uygulamaların ve okulun değerler sisteminin öğrencinin karakter gelişimini en üst düzeyde destekleyecek yeterlilikte düzenlenmesi gerekmektedir. Karakter eğitimi uygulamalarının başarılı olabilmesi ve karşılaşılabilecek zorlukların üstesinden gelebilmek için öğretmenlerin değer edindirme konusunda kendilerini bu toplumun örnek değerleriyle donatmaları gerekmektedir.

Ancak bazı öğretmenler öncelikle öğretimle ilgili kaygı ve tercihlerinden dolayı okullardaki ahlak eğitimini yetersiz bırakmaktadırlar. Arthur’dan alıntı ile Ekşi ve Katılmış (2016: 127) öğretmenlerin uygun rol model olamaması sebebi olarak şunları söylemişlerdir:

- Bazı öğretmenlerin derslerinde verilmesi gereken bilişsel hedeflerin eksik kalacağı ve bunun sonunda başarısız olarak nitelendirileceklerini düşünmeleri
- Bazı öğretmenlerin açık olarak bir ahlak pozisyonu benimsemek istememeleri
- Bazı öğretmenlerin ideolojik görüşlerini öğrencilere aktarmak istemeleri (Ekşi ve Katılmış, 2016: 127).

Ekşi ve Dilmaç için (2012: 66-67) mesleki ilgiler, bireyin sahip olduğu değerlerle ilişkilidir. Değerler bireyin seçeceği mesleğin niteliğini dolayısıyla da bireyin yaşamdan aldığı doyumunu doğrudan etkiler.

Öğretmenlerin sınıf içinde benimsedikleri sınıf yönetim tarzları değerlerin kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir. Öğretmenler, öğrencilerin gelişimlerinde sorumluluk hissetmeli, iyi bir karakter örneği sergilemelidirler. Ayrıca karar alma süreçlerinde öğrencilere model olunmalı, ortak değerler oluşturmak ve ahlaki konularda tutarlı bir anlaymayı sağlamak için öğrenciler sürece dahil edilmelidir.

2.7. DEĞERLER EĞİTİMİNDE MEDYA

Toplumsal duyarlıklarımız medya içerikleriyle bir dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Alınan rol modeller, özdeşlik kurulan karakterler ya da öğrenilen ve tasvip edilen ilişki biçimleri, bugüne kadar sahip olduğumuz veya olduğumuzu sandığımız ahlak kurallarını yıkmaya değiştirmeye ve dönüştürmeye başlamıştır.

Medyanın yönlendirme etkisini güçlü bir şekilde hissettirdiği konulardan birisi de değerler üzerinedir. Özellikle ailedeki değerler, medyanın etkisiyle değişmeye ve bozulmaya uğramaktadır. “Bilindiği gibi yazılı kültür, düşünmeyi, yorumlamayı ve sorgulamayı sağlar insanlara. Oysa televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte bir ‘gösteri’ çağı başlamış, bu eğlence ve gösteri çağının başlamasıyla birlikte insanlar sadece gösterilenleri almakla yetinir olmuşlardır. Artık bırakın yorumlamayı, düşünmek bile en son düşünülen şey olmaya başlamıştır. Kırk yılda bir düşünmeye iten bir program olsa bile insanlar ‘bütün gün yoruluyoruz zaten’ diyerek eğlenceyi ve gösteriyi tercih etmektedirler. Oysa bilindiği gibi ‘Antik Yunanda, boş zamanda yapılan tek şey düşünmektir. Öyle ki ‘boş zaman’ ya da ‘serbest zaman’ı karşılayan leisure, okul için kullanılırdı.” (Postman, 1995: 18). Aile bireylerinin birbirleri ile olan ilişkileri, genellikle sosyal medyanın bozulmuş dili üzerinden gerçekleşmekte, anne babanın çocuğuna, çocuğun anne babasına karşı davranışları, sözleri bu araçlar tarafından şekillenmektedir. Aile içi ilişkilerde saygı ve sevgi kavramıyla özgürlük kavramının çatışması söz konusu olmakta, yetişkinlerin saygısızlık olarak nitelendirdikleri bazı tutum ve davranışlar medyanın etkisiyle özgürlük olarak görülmektedir.

Hökelekli’ye göre, “Kültürümüzde yer alan mevcut norm ve değerlerden gittikçe uzaklaşmakta, reklâm ve dizilerde yer alan yaşam biçimleri herkesi etkisi altına almaktadır. Pek çok olumsuz unsur normal ve olması gereken doğal durumlar gibi

sergilenmekte ve neredeyse özendirici bir tarzda kamunun önüne sunulmaktadır. Televizyon programlarının yer verdiği birçok kavram ve değer henüz gelişim aşamalarını tamamlamamış olan çocuk ve gençlere yabancı olması bakımından, eğitsel açıdan sakıncalıdır. Bu yüzden, çocuk ve gençlerimizin ruh sağlığını bozan, kötü alışkanlıklara sürükleyen, zararlı yayınların ilgililer tarafından sıkı bir şekilde denetiminin yapılması ve önlenmesi gerekir.” (Hökelekli, 2007: 72) Çocuğun aşırı biçimde TV izlemesi, onu okumaktan, sinema ve tiyatroya gitmekten hatta çoğu kez oyun oynamaktan bile yoksun bırakmaktadır. Sosyal ilişkisi zayıflayan çocuk, yemek yemek için sofraya ailesinin yanına gitmeyip yemek tepsisi ile televizyonun ya da bilgisayarın karşısına geçmektedir.

“Bugün hemen hemen bütün çocuklar özellikle televizyon ve internetteki reklamları, videoları izleyerek, bir çeşit büyüdü tekrar dünyasında yetişmektedir. Bireyin kendisini ‘ötekine’ göre şekillendirdiği bu sanal dünya, geçici haz ve tatminlerin yolunu bireye göstererek yerleşik değerlerin bozulmasına yol açabilmekte, kuşak farkı ve çatışmaları körüklemekte, bireyi ciddi anlamda zaman kaybı ile esasen edinebileceği kültürel sermaye ve sağlıklı toplumsal ilişkilerden alıkoyabilmektedir.” (Nacaroğlu, 2018: 61).

Toplumumuzda medyanın bireyi her anlamda esir aldığı, kendisine bağımlı kıldığı bir gerçektir. İnsanlar özellikle sosyal medyada ötekilerin nasıl olduğu ile ilgilenirken, nasıl olunması gerektiği kısmını yani değerleri unutmuştur. Olgulara odaklanan insanlar, kendilerine ilişkin olarak da nasıl olunması gerektiğini atlayarak izledikleri, takip ettikleri, gözetledikleri, özendikleri, beğendikleri, kıskandıkları örnek olmayan kişiler gibi olma yoluna girmişlerdir. “Yozlaşan değerlerin kabul edilebilirliğini aşlamaya çalışan medyaya karşı toplumun elindeki en büyük güç olumlu değerlerin etkili ve estetik bir şekilde verildiği kitaplardır. Çocuk edebiyatı, çocuğu hikâyeye ortak olmaya davet eder. İnsan olmanın ne olduğu hakkında yetişkinle yüzleştirip, kafasını karıştırarak ve bu konuda araştırmaya devam etmesini sağlayarak çocuğu hikâyeye dahil eder. Böylelikle çocuğu, yaşamın derin hikâyeleri içerisine sokmak için fırsatlar sunmuş olur.” (Ersoy ve Bayraktar, 2014: 156).

Günümüzde sosyal medyayı yaygın bir şekilde kullanan bireylerin gündelik hayatında yaptığı pek çok şey sosyal medyaya endeksli bir hâle gelmiştir (Solmaz, Tekin, Herzem ve Demir, 2013: 31) Sosyal medya kullanımının bağımlılık düzeyinde arttığı günümüzde, değer yargıları da teknolojiyle beraber değişime uğramaktadır.

Sosyal medyada yer alan olumsuz uyarıların çocukta sosyal ve duygusal anlamda gerileme, insani değerlerden uzaklaşma gibi durumlara yol açtığı görülmektedir. Örneğin çocuk, sosyal medyada başlatılan yardım kampanyaları üzerinden yardıma muhtaç hayvanlara bağışta bulunur, ancak sokakta sıcak bir günde susuz kalmış bir hayvanı gördüğü hâlde önünden aldırış etmeden geçip gitmektedir. Bu gibi durumlar çocukların yardımseverlik değerini gerçek hayattakinin dışında algıladığını açıkça göstermektedir.

Günümüzde sevgi eksikliğinden dolayı beğenilme isteği artmaktadır. Sevgi çağ itibari ile çıkarlar üzerine kurulu bir ilişki hâline geldiğinden özellikle sosyal medyada gençler ve çocuklar beğenilmeyi, kendilerini toplumda bir yer edinme olarak görmektedir. Sosyal medya üzerinden yapılan suni beğenilerin sayısının büyüklüğü ile sevgi ihtiyaçlarını sanal olarak giderdiklerini sanmaktadırlar. “İnsan ister kavuşamaz, mutsuz olur. İnsan hırsıyla sahip olmak ister, sahip olamazsa bir düş kırıklığı yaşar. İnsanı mutsuz eden umduğunu bulamamasıdır, düşündüğüne kavuşamamasıdır. İnsan yaşadığı düş kırıklıklarıyla dünyanın kendi elinde olmadığını, istese de bazı şeyleri yapamadığını ya da istemediği hâlde bazı olayları yaşadığını fark eder. Bir başkasının kendisini, bir başka gücün dünyayı yönettiğini sezer.” (Uçan, 2021: 133). Gençler ve çocuklar gerçek duyguların yerini alan bu sahte duygulara anlam yükleyerek sanal âlemde kaybolmakta ve gerçekliği kaybetmektedirler. Doğrular yanlış, yalanlar gerçek olarak anlaşılmaya başlandığından değer çatışması meydana gelmektedir. Toplumdaki bireyler mutsuz hâlde gelmiştir, mutlu görünenler ise aslında yapay bir mutluluğun içerisinde.

Bir insanın kendi gerçeklerini algılayış biçiminde diğer insanların onun hakkında söyledikleri ve düşündüklerinin payı oldukça önemlidir. Kendisinde olmayan güveni, çevresinden sağlayabilmek için diğer insanların onay vereceği tutumlar geliştirir. Bu nedenle davranışlarını, diğer insanlara göre yönlendiren, kabul görme ihtiyacından dolayı sahte tutum ve davranışlarda bulunan çocuklar yetişmektedir. Hâlbuki kişinin kendini kabul etmesi, değerleri içselleştirmesi ve doğal davranması gerekir. “Kendi benliğine yabancılaşmış bir insanın değerleri ve inançları tehlikeye karşı savunma niteliğinde olduğundan, davranışları da katı, inatçı ve esneklikten yoksundur” (Geçtan, 1983: 163). Kendini anlamayan, kendinin farkında olmayan kişi diğer kişileri ve yaşadığı hayatı da anlamakta güçlük çeker. Kendisini güzelleştirmeyen bir insanın da çevresini ve yaşadığı dünyayı güzelleştirmesi pek mümkün değildir. Onun için çocuklarımızın kendilerinin farkına varmalarını sağlamalı, yanlışlara karşı dimdik

durabilmelerini, kolay olanı bu doğrudur diye yapmak yerine zor da olsa gerçek olanı bulup başarmak için çalışma erdemini göstermeliyiz.

Sosyal medyada geçirilen sürenin fazlalığı gençlerin sosyal çevreleriyle bağlarını koparttığına bir göstergesidir. “Gençlerin değer kaymasında sosyal ilişkilerden kopuş önemli bir bağlamdır. İnsani ilişkilerin zayıflaması bir sonraki süreçte sosyal etkileşimlerin kopmasına ve insanlar arasındaki iletişimin günlük hayattaki karşılaşmalarda dahi gerçekleşmemesine neden olmaktadır. Sevgi, saygı, paylaşım vb. gibi birçok değer de bu etkileşimlerde yaşanan kopmalarla anlamlarını kaybetmeye başladığı görülmektedir” (Sağır ve Eraslan, 2018: 79).

Güneş'e göre (2018: 13) özellikle çocuklar ve gençler internet kullanımı konusunda çok iyi eğitilmeli, olası tehlikelere karşı önlemler alınmalıdır. İnternet kullanımı sırasında zararlı içeriklerin engellenmesi için içerik filtresi, şifreleme, dijital imza ve sertifika kullanımı, güvenlik duvarları ve izleme yazılımları ile önlemler alınmalıdır. Bu şekilde kısmen de olsa internetin zararlı yönlerinden korunmanın olası olduğu öngörülebilir. Çocukları televizyon ve medyanın olumsuz etkilerinden korumak adına ise RTÜK uygulamaya konulan “iyi uykular çocuklar” ve “akıllı işaretler” projesi sorunun çözümünde belli ölçüde etkili olsa da tam anlamıyla yeterli olduğu söylenemez. Bunun yanında okullarda son yıllarda yaygınlaşan medya okuryazarlığı dersi ile çocukların kendileri için zararlı olabilecek yayınlar konusunda bilinçlendirilmektedir. Bu sayede dikkatli birer izleyici olma konusunda bir çaba gösterilmektedir. Aileler kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerini en az düzeye indirme konusunda bilinçli olmalı ve toplumsal ahlaka aykırı, millî, manevi değerlere ters düşen programların izlenmemesi hususunda çocuklarını yönlendirmelidir. Bu düşünce de ancak farklı sosyo - ekonomik ve kültürel sınıflara mensup ebeveynlerin ortak bir akılla hareket etmesi, çocuklarını bilinçlendirmesi, bu bilince kendilerinin sahip olması ile mümkündür. Böylelikle medyanın ve internetin değerler üzerindeki olumsuz etkilerini asgari düzeye indirmek mümkün olabilecektir. Bunların hepsinden de önemlisi bu tür önlemlere gerek kalmadan, değerleri önemseyen nesiller yetiştirmemizdir. Tüm toplumların en önemli çekirdeğini oluşturan ailelere bu konuda görevler düşmektedir. Medyanın olumsuz içerikleri karşısında savunmasız kalan aile yapısı ve değişen kültürel değerler sağlıklı bir toplum ile iyileşir. Sağlıklı toplum, sağlıklı insanlardan oluşur. Sağlıklı kişilerin yetiştirileceği en verimli zemin ise ailedir. Toplumların ilk eğitim yeri olan aile ortamında bu noktada çocuklar titizlikle eğitilmelidir. Aile, çocuğunu medyada gördüğü

olumsuz örneklerin yanlış olduğunu farkında olarak ve bunlara hiçbir zaman aldanmayacak iradede ve kişilikte yetiştirmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

YAZARIN HAYATI VE ESERLERİ

1. SUZAN ALBEK'İN HAYATI

Suzan Albek (Öztürk) 11 Ocak 1927 tarihinde Eskişehir'de doğmuştur. Kadriye Hanım ile serbest meslek sahibi Ali Osman Bey'in kızıdır. Çocukluğunu ve gençliğini Eskişehir ve İstanbul'da geçirmiştir. İstanbul Kız Lisesini ve İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisi'nden 1950 yılında mezun olmuştur. Grenoble Üniversitesinden “Diplôme des Hautes Etudes” (Yüksek Öğrenim Diploması) derecesi almıştır. Bir dönem Galatasaray Lisesinde ve Beykoz Lisesinde Fransızca öğretmenliği yapmıştır. İstanbul Üniversitesinde okutmanlık yapmış; 1989'da emekliye ayrılmıştır. 1952 yılında arkeolog ve belgesel film yapımcısı Aziz Nejat Albek ile evlenmiş, 1955 yılında Emre Murat ve 1961 yılında Erdem Ahmet adlı oğulları doğmuştur. Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde doktorluk yapan Emre Murat Albek 2011 yılında vefat etmiştir. Yazar Suzan Albek 17 Ağustos 2010 tarihinde, yazarın eşi Aziz Nejat Albek ise Temmuz 2019'da yaşamını yitirmiştir.

Yazar edebiyat yaşamına çeviriyle başlamıştır. 1968 yılında Meydan-Larousse'a çeviriler yapmış; *Fransızcada Telaffuz ve Tıp Öğrencileri için Fransızca* adlı kitaplar yazmıştır. Kendisinin tarih, arkeoloji ve yazarlığa olan ilgisi eşinin çevirdiği belgesel filmlerin metinlerinde de kendini göstermiştir. “Yufka Ekmeği Yapımı”, 1969, Encyclopedie Cinematografica; İstanbul Üniversitesi Film Merkezi yapımı “Çini” filminin metnini yazdı, bu film 1978'de 32. Bilimsel Film Kongresi'nde “ISFA” Şeref Diploması aldı. Ayrıca Kurtuluş Savaşı yıllarını anlatan belgeselde Ceyhun Atıf Kansu'nun şiirini okumuştur.

Suzan Albek, bilgi birikimini aktarmak ve çok sevdiği çocuklara faydalı olabilmek, onlara iyiyi, doğruyu, güzeli göstermek adına yazarlık hayatına başlamıştır. Yazarımızın oğlu değerli hocamız Prof. Dr. Erdem Ahmet Albek'in “Annem her zaman iyiliği yazıp, çocuklara değerleri aktarmaya çalışmıştır. Annemizin yazdığı eserlerde kötülük, hile, yalan, saygısızlık yoktu...O çocukların basit ilişkilerini işlemiştir. Abimle biz de bazı değerleri onun yazmış olduğu kitaplarla içselleştirme şansına sahip olduk. Eserlerinde geçmişe dair anıları aktaran annem büyük büyük dedemizin Bulgaristan'dan göçü sırasında yaşananlara *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında, *Hayvanlar Konuşurlar mı?* adlı eserinin içerisinde bulunan *İşe Giden Martılar ve Isıran Köpek* öyküleri abimle

benim başımdan geçen olaylara yer vermiştir.” ifadesiyle öğretmen kökenli yazarımızın eserlerinde değerleri aktarmaya hassasiyet gösterdiğini bunun için sık sık gözlemlerinden ve hatıralarından yararlandığını anlamaktayız.

Gece gelen'in Ak Unu ile 1972-73 Arkın Kitapevi Çocuk Edebiyatı Dizisi Birincilik Ödülü; *Çakmaktaşı* adlı çocuk oyunu ile Türk Ticaret Bankası Çocuk Oyunları Yarışması Üçüncülük Ödülü almıştır. *Gece gelen'in Ak Unu* adlı öyküde Suzan Albek dedesinin Eskişehir'de nasıl değirmencilığe başladığını anlatmıştır. Eserde yer alan resimler yazarın ablasının eşi olan İlber Altıntaş'a aittir. *Çakmaktaşı* adlı çocuk tiyatrosu uzun yıllar Bakırköy Belediye Tiyatrosu'nda oynanmıştır.

1974 yılında yayınlanan *Bizim Gezegelimiz Dünya* adlı çocuk romanı bir çocuk grubunun yaptığı geziyi anlatır. Çocuklar dünyanın çeşitli yerlerinde gezerlerken oraların coğrafi ve jeolojik özelliklerini de öğrenirler ve maceralar yaşarlar. Bu eser İstanbul Radyosu'nda seslendirilmiştir.

Hayvanlar Konuşurlar mı? adlı kitap hayvanlarla ilgili kısa öyküler içerir ve Suzan Albek kitabın tanıtım yazısında “Bu kitabı, bizimle dünyamızı paylaşan, doğayı şenlendiren hayvanları sizin de tanımanız, sevmeniz ve onları incitmemeniz için yazdım. Onları koruyun, onlar da sizi koruyacaklardır...” der.

Arkeoloji ve tarihe de ilgi duyan Suzan Albek doğduğu ve çok sevdiği şehir olan Eskişehir'e kendi deyimi ile gönül borcunu ödemek için *Dorylaion'dan Eskişehir'e* adlı kitabı yazmıştır. Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı tarafından 1991 yılında basılan kitap her yönüyle Eskişehir'i tanıtmakta ve alanında çok başvurulan bir eser niteliğini korumaktadır.

Suzan Albek 1991 yılında Fernand Lequenne'nin *Galatlar* adlı kitabını tercüme etmiş ve kitap Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanmıştır.

2. SUZAN ALBEK'İN ESERLERİ

Çocuk Kitabı:

Gece gelen'in Ak Unu, İstanbul: Arkın, 1972

Bizim Gezegelimiz Dünya, İstanbul: Koza, 1974.

Hayvanlar Konuşurlar mı?, İstanbul: Çınar, 2003.

Araştırma:

Dorylaion'dan Eskişehir'e, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, 1991.

Dil:

Fransızcada Telaffuz, İstanbul: Fono, 1971.

Tıp Öğrencileri İçin Fransızca, İstanbul: İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, 1982.

Çeviri: Galat'lar (F. Lequenne), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1979.

Tiyatro:

Çakmaktaşı (Müzikli, danslı çocuk oyunu)

Düş Makinesi (2 perdelik müzikli çocuk oyunu)

Tarih Düşü (Müzikli çocuk oyunu)

2.1. YAZARIN İNCELENEN ESERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Suzan Albek'in ailesi millî mücadele döneminde yaşamış ve çocuklarını vatansever olarak yetiştirmiştir. Millî duyguları yüksek olan yazarımız, vatanına ve doğup büyüdüğü Eskişehir'e kendini borçlu görmüştür. Millî mücadele döneminde atalarının Eskişehir'e göç etmelerini, savaş sırasında çektikleri sıkıntıları ve olayları *Çift Püsküllü Uçurtma* adlı romanda ele almıştır. Eserde tarih bilinci ve vatan sevgisi okuyucuya etkili bir biçimde yansıtılmıştır. *Yeşilkaya Çiftliği* hikâyesinde ise millî bilinç, vatan sevgisi, çalışkanlık, azim gibi değerler ön planda olmuştur. *Tarih Düşü* ve *Düş Makinesi* adlı tiyatro eserlerinde Hititler, Frigyalılar, Lidyalılar, Selçuklu Devleti, Osmanlı, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet dönemlerinde yaşananlar sahnelenir. Yazarımız böylelikle tarihi ve kültürel konular işleyerek çocuğun geçmişi araştırmasını ve millî bilinçte olmasını hedeflemiştir. İnsanların çevreyi kirletmesi, hayvanları korumaması, sorumluluklarını yerine getirmemesi gibi konuları eserlerinde işleyen Suzan Albek, öğüt vermek yerine okuyucuya satır aralarında iletiler göndererek bilinç uyandırmaya çalışmıştır. *Gece gelen'in Ak Unu* öyküsünde ve *Çakmaktaşı* tiyatrosunda okuyuculara çalışmanın, azmin, yardımseverliğin önemini gözler önüne sermiştir. Böylece okuyucuyu sıkmamış doğru davranışa teşvik etmiştir. Yazarın öğretmenlik yaptığı yıllarda başından geçen olayları derlediği *İlk Öğrencilerim* adlı anıda doğru davranışları kahramanlar aracılığıyla aktarmıştır. *Bizim Gezegelimiz Dünya* adlı romanın olay örgüsünde 5 Haziran - 23 Eylül 1973 tarihleri arasında Uluslararası Yerbilim Araştırmaları ekibinin dünya gezisindeki maceraları aktarılır. Romanda Dünya, gezegenler, okyanus ve kıtalar, volkanlar, madenler, boğazlar, fay hatları, depremler, tsunami, göktaşı sismografi, yerbilimi, fosiller, jeoloji ve bilimsel çalışmalar; *Hayvanlar Konuşurlar mı?* adlı eserde yer alan öykülerde ise hayvanlar ve yaşam döngüleri, kömürler ve fabrikaların doğaya verdiği zararlar hakkında bilgi

vererek çocukların fikir sahibi olmalarını sağlamış; yazarımız eserleri aracılığıyla onların araştırmacı ve girişimci bir kişilik geliştirmelerine öncü olmuştur. Çocukların bilimsel konularda ilgi ve merakın giderilmesi amacıyla yayımlanan, bilimsel buluşları, fen ve doğa olaylarını anlatan bu tür eserler, içerikleri itibariyle çocukların hem zevkle vakit geçirmelerini hem de bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır. Bu eserler sayesinde çocuklar; önce yakın sonra uzak çevrelerini tanıyabilirler, gözlem yapma becerilerini geliştirebilirler, okudukları ya da kendilerine okunan eserlerdeki teorik bilgiler ile gerçek hayatta karşılaştıkları olaylar arasında ilişki kurarak sentez yapabilirler, eleştirel düşünebilirler ve yaratıcı etkinliklere aktif bir şekilde katılabilirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

1. SUZAN ALBEK'İN ESERLERİNDE DEĞERLER EĞİTİMİNE YÖNELİK BULGU VE YORUMLAR

1.1. EVRENSEL DEĞERLER

1.1.1. Aile Sevgisi

Aile kavramı Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 57), “1. Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik. 2. Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü. 3. Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü. 4. Eş, karı. 5. Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü. 6. Temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya” olarak açıklanmaktadır. Toplumun çekirdeği olarak kabul edilen aile sosyal bir yapıdır ve bu yapıdaki ilişkiler doğal, samimi ve karşılıksız olarak kurulur. Sağlam bir aile yapısına sahip toplum da bir o kadar sağlam olur. Bu değerle yetişen birey model aldığı ailesinin benzerini kurup toplumsal düzeni devam ettirecektir.

Toplumun temel taşı olan ailenin insan ilişkilerindeki yeri ve önemi inkâr edilemez. İnsan ilişkilerinde sevgi ve saygı en önemli unsurlardandır; bu değerler aile bireyleri arasındaki ilişkiyi düzenler ve güçlendirir. Aile bireylerinin birbirini anlaması, aralarında kuracakları sevgi ve kabule bağlıdır.

Anne babanın karşılık beklemeden her şeyini vermede tereddüt etmediği tek varlığı çocuktur; çocuklar anne ve babasından sevgi, ilgi, kabul ve destek bekler. Çocuğun ihmal edilmesi toplum içinde çocuğun uyumsuzluğuna sebep olur. Sevgiyi bilmeyen, tanımayan çocuk çevresine karşı da sevgisiz, acımasız olabilir. Ailesi tarafından sevilen çocuklar ise kendilerini güvende hissederek huzurlu bir yaşam sürerler.

Değerlerin çocuğa ilk aktarıldığı kurum ailedir. Büyükdüvenci'ye göre (1991: 325) değer yargıları bireylere hayat görüşleri, örf ve adetler aracılığıyla aktarılır. Sevgi, saygı, dayanışma, merhamet gibi kavramların aile ocağında verilmesiyle bireyler sağlam bir değerler sistemi oluşturur. Bundan dolayı çocuklara küçük yaşlardan itibaren

ailenin önemi kavratılmalı ve çocuklar aile kurumunun saygınlığına inandırılmalıdır. Suzan Albek'in eserlerinde aile sevgisi ile ilgili şu bulgular tespit edilmiştir:

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda Engin, uluslararası araştırma kurumuyla dünya gezisine katılan abisini çok özlemiştir. Burada kardeşlerin birbirine olan sevgisini görmekteyiz:

“- Sanki ne olurdu, sabah geçseler, ağabeyimle dayımı görseydik!

Babası Engin'in elinden tuttu:

-Olur mu çocuğum? Bu gezi programlı. Nereye kaçta varacakları hesaplı. Ağabeyini çok mu özledin sen?” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.64).

Aynı eserde dünya gezisine katılmış olan Aydın da ailesini özlemiştir. Aile sevgisi birbirine olan bağın bir yansımasıdır:

“Aydın parmaklığa yaslanmış kıyıları seçmeye çalışıyordu. Dayısı yanındaydı.

-Aşağı yukarı Anadolu Hisarı'nın önünden geçerken Engin'le babamın sesini duyar gibi oldum. Orada mıydılar acaba? Işıkla işaret verdiğimizizi görmüşler midir?

-Aydın, neredeyse ağlayacaksın. Çok mu özledin kardeşini?” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.64).

Birbirini çok özleyen Özbilen ailesi İzmir'de buluşup kısa sürede olsa özlem giderirler:

“Rıhtımda Özbilenler ve Metin Toprak sevinçle kucaklaştılar:

Aydın annesini ve Engin'i arkadaşlarıyla tanıştırdı. Metin Toprak da Okado'yla. Aydın'ın elini tutmuş Engin anlatıyordu; babası işimi bırakıp gelememişti. Annesiyle kendisi telgrafi alır almaz uçakla İzmir'e gelmişlerdi.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.73).

Yine aynı eserin devamında Aydın ailesi ile vedalaşırken onlara olan sevgisi şöyle aktarılmıştır:

“Engin'i yanaklarından öptü. Aydın aşağıya inip son bir defa annesine sarıldı, tekrar gemiye çıktı.”(Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 78).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda selde ayrı düşüp kaybolan Saffet ve Rıfat'ı aramaya çıkan Adem Ağa Saffet'i bulduğunda Saffet'in Rıfat'tan endişelenmesi kardeş sevgisini göstermektedir:

“Ben seni aramak için geldim nerelerden. Saffet başını kaldırdı:

-Ya Rıfat? Rıfat ı aramadın mı? Adem ağa hafifçe gülümsedi:

-Hı Rıfat. Saffet' i çekti yanına oturttu, elini omzuna koydu.

-Haydi gidelim bizim Kireççi Çiftliği'ne.

-Ya Rıfat? Aramayacak mısın onu baba?” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.117).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda kaybolan Saffet bulunduğu tüm aile çok sevinir, ona sarılırlar böylelikle eserde aile sevgisi okuyucuya hissettirilmiştir:

“Herkes karşılamaya çıktı. Saffet sarıldı annesine, yengesine, Gülbahar Gülizar ablalarına, Emine kardeşine. O akşam bayram ettiler Ali ağanın evinde.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 120).

Yine aynı eserde selde kaybolan Rifat’ı bulduklarında da babası ve kardeşi Rifat’a olan sevgiyi sarılıp hasret gidererek gösterirler:

“Adem ağa kenara çekti arabayı. İndi, bağrına bastı öksüz kuzusunu. Arkasından Saffet sarıldı kardeşine.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.129).

Tablo 4. *Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Aile Sevgisi Değerinin Dağılımı*

Değer: Aile Sevgisi (7)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	4	64, 64 ,73, 78
Çift Püsküllü Uçurtma	3	117, 120, 129
Gece gelen’in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Tarih Düşü	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Bütüncede aile sevgisi değerine 7 yerde rastlanılmıştır. *Aile birliğine verilen önem, aile sevgisi değeri* aile üyelerinin birbirinden uzak kaldıklarında derinden özlem duygusu hissetmeleri, birbirleri için endişelenip koruyup kollama güdüsü, yaşamın getirdiği sorunlara birlikte göğüs germe, bazen kişi hata yapsa da arkasında durma gibi tutum ve davranışlarla gösterilmiştir. *Bizim Gezegenimiz Dünya* adlı romanda aile üyelerinin kuvvetli bağı, *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında ise savaş döneminde ailedeki her bireyin birbirine destek olup daha da sıkı sıkıya kenetlendikleri görülmektedir. Her iki romanda da aile sevgisinin önemi saygı, merhamet değerleriyle ve gösterdikleri fedakârlıkla pekişmektedir.

1.1.2. Arkadaşlık

Arkadaş, Türkçe Sözlük’te (TDK, 2011: 153) “1.Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri, bacanak, eş, yâren, yoldaş. 2. Bir ortamda birlikte bulunanlardan her biri, hempa, refik” olarak açıklanmıştır. Arkadaşlık ise Türkçe Sözlük’te (TDK, 2011: 153) “Arkadaş olma durumu, arkadaşça yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet” olarak tanımlanmıştır.

Aileden sonra çocuğun gelişimini ve kişiliğini etkileyen en önemli unsurların başında arkadaşlık gelir. Çocukluk döneminde başlayıp yaşam boyu devam eden bu sosyal olgu çocuğa uyum ve gerekli sosyal beceriler kazandırmak için imkân tanır. Arkadaşlık çocuğa paylaşmayı, başkalarının duygularını anlamayı, cesareti ve girişken olmayı, saygılı olmayı, kendinden küçükleri sevmeyi ve korumayı, yardımlaşmayı vb. öğretir. Çocuğa şahsiyetli, terbiyeli, görgülü insanlarla arkadaşlık kurması telkin edilmelidir. Akranlarıyla ve arkadaşlarıyla ilişkisi iyi olan çocuğun karakteri ve davranışları olumlu yönde gelişir, kendine güveni artar; aidiyet duygusu gelişen çocuğun mensup olduğu toplumla uyumu da kolay olur.

Zengin'e göre (2017: 101) insanın bireysel olarak bir çevrede yaşayabilmesi için bir topluluğa dâhil olması gerekir. Öğrenim hayatımız boyunca almış olduğumuz eğitim bizi dostane ilişkiler kurmaya yönlendirebilir. Buna karşı eğitimin etkisini yitirdiği bireylerde kötü duygu, düşünce ve davranışlar sonucunda düşmanlık ortaya çıkabilmektedir. Bu açıdan eğitim, bireyi dost ve düşman ayrımı yapabilecek güce ulaştırmalıdır. Fârâbî iki türlü dostluktan söz eder. İlki samimi ve çıkara dayanmayan dostluktur diğeri ise şöyle izah eder: "Dost gibi görünüp dostunuz olmayanlara güvenmeyin. Ancak onlarla ilişkinizi de koparmayın. Onlara iyi davranın, zira ileride gerçek bir dosta dönüşebilirler." Fârâbî'nin bu sözünden de anlaşıldığı gibi o her insanın bir erdemli tarafının olabileceği görüşündedir, insandan hiçbir zaman vazgeçme taraftarı değildir.

Çocuk kendisine yakın bulduğu kişilerle arkadaşlık kurar onunla derdini paylaşır ve yeri gelir yakın arkadaşı için fedakârlıkta bulunur. İyi bir arkadaşına sahip olmak en önemli değerlerdendir. Arkadaşlarımızı seçerken dikkat edilmesinin önemi, dostluğun iyi ve kötü zamanda arkadaşının yanında olmayı gerektirdiği, gülyüz ve sohbetin dostluğu pekiştireceği çocuklara anlatılmalıdır. Geçtan'a göre (1983: 84) dostluk ve yardımseverlik toplumsal insan türünün kalıtsal bir parçasıdır. Bu eğilimler insanın çocukluk döneminde çevresiyle olan sıcak etkileşimi sonucu gelişir ve zenginleşir. Dostluk değeri toplumdaki herkes için önemli bir unsurdur. Bireylerin dostunu, düşmanını iyi ayırt etmesi, gerçek dostluğun nasıl olacağını kavraması ve gerçek dostların birbirlerine karşı nasıl olduklarını anlaması açısından bu değer aileler ve eğitimciler tarafından çocuklara aktarılması oldukça önemlidir. Suzan Albek bu değeri eserlerinde pek çok kez işlemiştir:

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı eserde dünya gezisine katılan çocuklar güzel arkadaşlıklar kurarlar ve birbirlerini ülkelerine davet ederler:

“Vakit, öğleyi geçmişti. Colorado kanyonunu yoğun bir sis kaplıyordu. Kayalar görünmez olmuştu.

— Acıktık. Dönelim artık! dedi Tung.

Son bir kez kanyona bakarak geri döndüler. Cipe doğru yürüdüler. Binmeden önce A-B-C, Tom’a teşekkür ettiler. Tung da onlara katıldı:

— Tom, gerçekten çok güzel bir gezi oldu. Sen de Japonya’ya gelersen biz de seni gezdiririz. Adresini vermeyi unutma. Mektuplaşalım.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.135).

Aynı eserin sonunda dünya gezisi bitse de arkadaşlıklarının sürmesi için birbirlerine mektup yazma konusunda anlaşırılar:

“Uçağa giriş kapısının önünde toplanan öğrenciler birbirlerine mektup yazacaklarına söz verdiler. Kurt ile Bettina onları gelecek yaz Emilia van Loon ile Avrupa nehirlerinde botla yapacakları geziye çağırdılar”. (Bizim Gezegenimiz Dünya, 143).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı eserde Uluslararası Araştırma Kurumunun düzenlediği geziye katılan Aydın ile diğer ülkelerden gelen çocuklar güzel dostluklar kurarlar, birbirlerini kendi ülkelerine davet ederler:

“- Tom, bizi çok güzel gezdirdin. Bu kaya parçası sana armağanımız olsun.

Tom lav parçasının üstüne oturdu. Elini cebine attı:

-Aydın, benim de sana bir armağanım var.

-Teşekkür ederim. Hoşça kal! Hoşça kal! Sen de Türkiye’ye gel. Bizde de çok görülecek şey var.

Tung, Tom’un önünde eğildi:

-Hoşça kal Tom! Japonya’ya bekliyoruz!” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.148).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı eserde Aydın hayal oyunu oynamak ister, Mikio başta yanaşmaz fakat arkadaşını da kıramaz ve birlikte hayal kurarlar:

“-Mikio gel bir düş kuralım. Bu bot batiskaf olsun, okyanusun dibine inelim.

-Amma çocuksun Aydın!

-Ne olur Mikio! Oyun bu.

-Haydi geliyorum. Hatırın için.”(Bizim Gezegenimiz Dünya ,s.159-160) .

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda arkadaşlığa verilen önem çarpıcı bir olayla anlatılmıştır:

“Bin iki yüz yıl önce Bizans kafiriyle dövüşmek için Arap ordusuyla geldik bu ülkeye. Arkadaşım şehit düştü. Gömdük buraya. O gün bu gündür, yani dört yüz otuz sekiz bin gündür beklerim arkadaşımın başını.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.105).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda Saffet yeni tanıştığı çocuklarla iyi geçinir ve birlikte güzel zaman geçirirler:

“İyice arkadaş olmuştu Saffet çocuklarla. Uzun uzun konuştular. Söz bitince Saffet, yanında oturan çobanın elinden kavalını aldı, üfledi, denedi, öyle bir hava çaldı ki, hepsi susakaldılar.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.109).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *Hayvanları Seven Çocuk* adlı öyküde hayvanlarla da samimi arkadaşlıklar kurulabileceği, arkadaşlığın sadece insanlar arasında olmadığı şu şekilde aktarılmıştır:

“Köpeklerin dostlukları, sahiplerine bağlılıkları onları tüm öteki hayvanlardan ayırır. İkinci Dünya Savaşı çıkıp Doktor Lorenz askere alınınca, köpeği Stasi için kötü günler başlar. İlk önce Doktor Lorenz’i götüren trenin peşinden koşar, koşar ve trene atlar.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.4).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *İşe Giden Martılar* adlı öyküde bir pazar sabahı, martılar geçtikten hemen sonra Aydın babasıyla Okmeydanı’na gider, oradan Kağıthane’ye inerler. Aydın, orada bulunan parktaki çocuklarla arkadaş olur:

“Arkadaşlarıma tekrar onlarla oynamaya geleceğimi söyleyerek, babamla oradan ayrıldım.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.22).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *Leylek Leylek Havada* adlı öyküde farklı ülkelerdeki leyleklerin bacaklarındaki halkalarını bulan tüm çocuklar Kuşbilim Kurumunun toplantısına katılır ve çocukların her biri çok güzel dostluklar kurar:

“Ayrılacakları gün hepsi üzgündü. Hans, Selim ve Gülsüm birbirlerine hep mektup yazacaklarına söz verdiler. Hans, “ Bir gün kesinlikle sizlerin ülkelerine geleceğim” dedi. Havaalanına onları geçirmeye geldi. Alanın önündeki bir parkta, öğrencilerden kurulu bir orkestra, kuşsever çocukları bekliyordu. Bütün çocuklar, gençler, uçak saatleri gelinceye kadar, türküler, şarkılarla çoştular, hepsinin öğrenmiş olduğu “Eğer bütün dünyanın çocukları” şarkısını söylediler.”(Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.42).

Aynı eserin sonunda çocukların söyledikleri şarkıda tüm çocukların arkadaş olabileceği dostluğun önemi aktarılmıştır:

“Eğer dünyanın bütün çocukları
İsteselerdi el ele vermeyi,
Halka olup dönebilirlerdi
Dünyanın çevresinde.”(Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.42).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan *Seni Isıran Köpek* başlıklı öyküde köpek bacağına ısırıldığı Ahmet’ten mektubunda özür diler ve ona dost olmayı teklif eder:

“Evin çocuğu Ali’yi çok severim. Gelir, başımı okşar, ‘Tümtüm nasılsın?’ der. Ben de patimi uzatır, elini sıkarım. İstersen sen de birkaç gün için gel bize, kurallara uygun davran, dost olalım.”(Hayvanlar Konuşurlar mı?, s. 55).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodan kurtlardan korkan çocuklar vahşi hayvanlardan korunmak için aralarında anlaşılır. Ağaca tırmanan orman çocuğunu aralarına alan Ali ve Ayşe üzerinden arkadaşlık değeri şu şekilde ön plana çıkartılır:

“Orman çocuğu: Ana! Baba! Dede! Hu! Hu! Musu! Musu!
Ali : Seslenmiş herkese, ana, baba, dede diye. (Orman çocuğu bağıra bağıra uzaklaşır.)
Çan Çan Musu (Döner, sahnenin ortasında yere yatar, hareketsiz kalır.)

Ayşe: Kaldı çocuk tek başına.

Çoban: Bazen bir kuzu sürüden ayrılır, kalır dağbaşında. Sesi kısılıncaya kadar bağırır, bağırır, bağırır, duymazsak bitiktir işi.

Ayşe: (Korkuyla) Ne olur? Ne olur duymazsanız?

Çoban: Kurt gelir, yer kuzuyu. (Orman çocuğu konuşulanı dikkatle dinler, kurt sözünü duyunca bağırır) Uuuuuuuu. Uvvvvvvv Uvvvvvvvvv (Ayağa kalkar, korkmuş gibi yapar.)

Ali :Kurtlar, çakallar bağırınca korkmuş çocukçağız. (Orman çocuğu ağacın yanına gider, tırmanır gibi yapar.)

Ayşe: Vahşi hayvanlardan korunmak için ağaca tırmanmış. (Orman çocuğu başını sallar, hepsinin aralarından dolaşır, sürtünür.)

Ali :Bakın, anlaştık artık. (Orman çocuğunun elini tutar.) Korkma! Gel yanımıza. (Hep beraber ağacın altına giderler. Sahne yavaş yavaş kararır.)” (Çakmaktaşı, s. 7-8).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodan hayvanların tümü ve çocuklar arkadaş olmuş ormanda kendi yaşam alanlarını oluşturup bir arada yaşamaktadırlar:

“Avcı bunu söylerken sahnenin bir yanından başında sazdan şapkası ile ayı girer. Ağzında meyve yüklü koca bir dal vardır. Öteki taraftan su samuru ile kunduz çok büyük bir yumurtayı, dikkatle yuvarlaya yuvarlaya sahnenin ortasına getirirler. Arkalarından Uvi Uvi sırtında koca bir demetle girer.” (Çakmaktaşı, s.47).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodan Merdan karanlıkta bir kuyuya düşer onu oradan kurtaran Adem ile arkadaşlıklarını güçlendirmek için ona kardeş olmayı teklif eder:

“Merdan (Ayağa fırlayarak): Geri döndüm, koştum o ışığa doğru. (Adem’in yanına gider, elini omzuna koyar.) Beni sen kurtardın ormanın derinliğinden. Gel seninle arkadaş olalım.

Adem: Kardeş mi olalım?

Merdan: Evet, istemez misin? Kardeş olalım, hep birbirimizi koruyalım.

Adem: (Düşünceli) Koruyalım.” (Tarih Düşü, s.16).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodan Merdan ile Adem daima birbirini koruyan, seven iki yakın arkadaş, kardeş olmak için anlaşırlar. Arkadaşlık değeri şu şekilde izleyicilere aktarılır:

“Adem: Yaşa Merdan, akıllı Merdan! Haydi, kardeş olalım seninle!

Merdan: Peki öyleyse olalım kardeş.

Adem: Nasıl olalım kardeş?

Merdan: (Adem’i karşısına alarak) Kardeş olalım.

Adem: Olalım!

Merdan: Birbirimizi koruyalım!

Adem: Koruyalım! (Karşılıklı el ele tutuşurlar.)

Merdan: Özümüze sözümüze güvenelim!

Adem : Güvenelim!

Merdan: Birbirimizi sevelim!

Adem: Sevelim!

Merdan: Beraber gülelim, eğlenelim!

Adem: Gülelim, eğlenelim! (Bundan sonra Adem ve Merdan, pantomim gibi sessiz bir kardeşlik oyunu oynarlar. Sırt sırta verip, tekrar dönüp birbirleriyle selamlaşp, ellerini çapraz tutarlar, yere çömelir, kalkarlar.)”(Tarih Düşü, s.30).

Tablo 5. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Arkadaşlık Değerinin Dağılımı

Değer: Arkadaşlık (15)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	4	135, 143, 148, 159 - 160
Çift Püsküllü Uçurtma	2	105, 109
Gecegele'nin Ak Unu	-	-
Hayvanlar Konuşurlar mı?	5	4, 22, 42, 42, 55
Yeşilkaya Çiftliği	-	-
Çakmaktaşı	2	7, 8, 47
Düş Makinesi	-	-
Tarih Düşü	2	16, 30
İlk Öğrencilerim	-	-

Arkadaşlık değerine bütüncede on beş yerde rastlanılmıştır. Bu bulguların en fazla yer aldığı *Hayvanlar Konuşurlar mı?* adlı eserde leylekleri inceleyen araştırmacılara yardım eden çocukların farklı ülkelerde olmalarına rağmen iletişim kurmaları, bir araya geldiklerinde güzel ve örnek bir dostluk gerçekleştirmeleri ile beraberinde insan sevgisi ön plana çıkmaktadır. Farklı ülkelerde leyleklerin göç zamanı bacaklarındaki halkaları bulan tüm çocuklar Kuşbilim Kurumunun toplantısı bitince ayrılacakları için üzülmüşler fakat arkadaşlıklarını sürdürmeye karar verirler. Çocukların söyledikleri şarkı ile tüm dünya çocuklarının dost olabileceğine vurgu yapılır; Türk ve dünya çocuklarının sevgi, hoşgörü ve bağlılıklarıyla yarının huzur dolu, barışçı dünyasının temellerini atacağı iletisi okuyucuya kazandırılmak istenmiştir. Aynı ileti *Bizim Gezegenimiz Dünya* romanında ve *Çakmaktaşı* adlı tiyatroda da ele alınmıştır. *Bizim Gezegenimiz Dünya* adlı romanda yer alan Aydın katıldığı dünya gezisinde, *Çakmaktaşı* tiyatrosundaki kahramanlar Hasan, Elif ve Ali kayboldukları ormanda çok güzel dostluklar kurarlar. *Tarih Düşü* adlı tiyatro da ise Merdan ve Adem isimli kahramanların birbirlerine güvenmeyi seçen iki yakın arkadaş, daima birbirini koruyan ve seven dost olmalarının yansıması görülür. Sonuç olarak Suzan Albek eserlerinde çocukluğun getirdiği samimiyeti ve sıcakkanlılığı, arkadaşlığın önemini ön plana çıkarmıştır.

1.1.3. Barış

Barış, Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 255) şu şekilde tanımlanmıştır:

“1. Barışmak işi. 2. Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh.3. Böyle bir antlaşmadan sonra insanlık tarihindeki süreç. 4. Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.”

Barış, öncelikle insanın kendisiyle barışıdır. Ardından kişi çevresindekilerle de barış içinde olur. Barış içinde yaşamak dünyada ve toplumda en önemli ölçütlerden birisidir.

“Kusurlu adamın kusurunu affet,

Düşmanlık kökünü kazıp, ortadan kaldır;

Hiddet ve düşmanlık ateşi tutuşarak, alevlenirse,

Yumuşaklık suyunu serp ve o ateşi söndür”(Arat, 1992: 94)

Gündelik yaşam içerisinde hata yapan kişilerle karşılaştığında onun affedilmesi gerektiğini anlatan Edip Ahmet Yükeki, toplum içerisinde oluşabilecek düşmanlık ve çatışma gibi huzursuzluğa neden olacak düşüncelerin yok edilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Bu şekilde davranılmadığı takdirde düşmanlık toplumda yaygın hâle gelir, barış o toplumda yer bulamaz.

Gerçek eğitim, dar görüşlülüğü kaldıran, birliği, kardeşliği ve eşitliği içine alarak dünya barışını bize öğretendir. Barış içinde yaşamak son derece önemli bir ihtiyaçtır. İnsanlar barış ortamında daima huzurlu ve mutlu olur. İnsanı mahveden kötülüklerin başında savaş gelir; milletlerin varlığını yok eder, güzel ülkelerin ziyan olmasına sebep olurken en iyi insanları yok eder ve kötülükleri yüceltir. Bir ülkeye her türlü karışıklığı, anarşiyi ve yozlaşmayı getiren savaşın çevreye verdiği zarar insanlarda çok büyük etkiler bırakmaktadır.

Barış eğitiminin temel hedefi, öğrencilere gündelik yaşamlarında karşılaşılabileceği sorunları ve çatışmaları, yaratıcı, yapıcı ve barışçıl bir biçimde çözenin yollarını öğreterek toplumu barışçıl hale getirmektir.

Özgürlük, dayanışma, paylaşma, birlik içinde olma barışın sağlanması açısından mühim olduğu kadar insanların barış değerini benimsemeleri de bir o kadar önemlidir. Bu nedenle ailede ve okulda bu değeri çocuklara kazandırmak için hassasiyet gösterilmelidir. Suzan Albek’in incelenen bütüncesinde şu bulgulara ulaşılmıştır:

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında savaşta yaralanan düşman askeri af dilediğinde ona yardımcı olunur. Burada barış değeri şöyle ön plana çıkartılmaktadır:

“Yaman saldırıyorlar düşmana. Ama ayağının altında yatan düşman teslim oldum deyip aman diledi mi elinden tutup kaldırıyorlar hemen, yaralarını sarıp, bakıyorlar, dost ediyorlar düşmanı kendilerine.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s. 48).

Aynı romanın devamında savaş biter ve gazetelerde barış antlaşmasının olduğuna dair yazı yayınlanır:

“Adem ağanın elinde bir gazete vardı. Girdi Hacı Çakır ağanın odasına. Başladılar yüksek sesle okumaya. Muhtar Paşa'nın Çatalca Müdafaası. Sulh imzalandı.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 51).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında savaştan çıkan milletin barış sağladığına dair iletiler mevcuttur:

“ Sakarya savaşında düşmanı püskürttükten sonra ordumuz, büyük devletler, anladılar bizim gücümüzü. Elçiler yolladılar Ankara'ya. Sulh anlaşmaları imzalanıyor teker teker.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.172).

Aynı romanda savaş bittikten sonra diğer ülkelerle barış içinde olunması insan sevgisi mesajıyla verilmektedir:

“Bulgarlar iyi dostumuzmuş. Onlar vermişler. Duydun mu Adem ağa? Dost olmuşuz Bulgarlarla!

-Elbette dostuz, ne var bunda? Niye söylüyorsunuz bunu bana?

-Hani, yani, şey, dedi bir yaşlı köylü. Hani sen anlatmıştın ya Adem ağa, Balkan savaşında Bulgarlar bize çok eziyet etti demiştin.

Adem ağa güldü:

-Balkan savaşı biteli yirmi yıl oldu. Zaten savaş bitip barış oldu mu kin tutulmaz. Gazi Paşa da Yunan Başvekilini Ankara ya çağırıp ağırlamadı mı? Hepimiz Allah'ın kuluyuz. Dost düşman diye ayrılmaz insanlar barışta. Hem komşuluk da var. Şuradan denizi aşın mı Yunanistan. İstanbul'dan bir adım attın mı Bulgaristan.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.189).

“Düş Makinesi” adlı eserde Evliya Çelebi Avusturya Kralı barış istediği için tekrar yola çıkar, bu sırada rastladığı yabancı ile konuşmasında barış değeri ön plana çıkartılmıştır:

“ Yabancı: Uğurlar ola Evliya Çelebi, gene mi sefere?

Evliya Çelebi: Hayır cerrahbaşı, bu kez sefere değil, sulh etmeye. Sizin memlekete gidiyoruz. Elli araba, beş yüz at, üç yüz yüklü deve, iki yüz katır, on fil, kırk deve kuşu, üç aslan ile...”(Düş Makinesi, s. 30).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodan sultanın kızları bir önceki perdede Merdan ve Adem ile alay etmiş onlara gülmüşlerdir fakat daha sonra çocuklardan özür dileyip barışırılar:

“Merdan: Hor görüp eğlendikleriniz!

Gülümser: Ya siz! Bize neler dediniz?

Adem: Bizi zindana attırmak istediniz.

Gevher: Biz mi? Biz mi?

Merdan: Siz ya...

Gülümser: Ay Gevher, nasıl yaptık bu işi?

Gevher: Çok pişmanız, özür dileriz.

Adem: Biz de özür dileriz.

Merdan: Unutalım olanları!”(Tarih Düşü, s. 56).

“İlk Öğrencilerim” adlı anı kitabında öğrencilerin hep beraber söyledikleri şarkıda tüm insanların barış içinde yaşaması gerektiği mesajı verilmektedir:

“ İşte o zaman halka olup dönülürdü
dünyanın çevresinde ,
eğer dünyanın bütün insanları
isteselerdi el ele vermeyi.”(İlk Öğrencilerim, s. 81).

Tablo 6. Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Barış Değerinin Dağılımı

Değer: Barış (7)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	4	48, 51, 172, 189
Gece gelen’in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	1	30
Tarih Düşü	1	56
İlk Öğrencilerim	1	8

Barış değerine bir roman, bir anı, iki tiyatro türünde olmak üzere yedi yerde rastlanılmıştır. *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında dört iletide görülen bu değer savaş sonrası barış sağlandığında düşmanlığın sürdürülmemesi, diğer eserlerde ise aile bireylerinin ve arkadaşların küsmemesi olarak telkin edilmiştir. Ancak millî değerleri fazlasıyla içeren ve Kurtuluş Savaşı dönemini anlatan *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında sınırlı sayıda bulguya ulaşırken *Yeşilkaya Çiftliği* adlı eserde yer alan *Kolsuz Usta* başlıklı millî mücadelemizi anlatan öyküde hiç barış değerine dair bulgu tespit edilmemiştir. *Düş Makinesi* adlı çocuk tiyatrosunda Evliya Çelebi’nin yabancıya barış için yola çıktığını söylemesi, *Tarih Düşü* tiyatrosunda çocukların küslüklerini sürdürmemesi ile onların dünyasında kavgaya, savaşa yer olmadığı, çocukların penceresinden dünyaya bakmanın barışı sağlayacağı, *Bizim Gezegenimiz Dünya* romanında çocukların söyledikleri şarkı ile bu değer gözler önüne serilmektedir. Neticede ise bütüncede barış değeri ile ilgili bulguların sınırlı olması sebebiyle iletinin çok az olduğu görülmüştür.

1.1.4. Doğruluk- Dürüstlük

Doğruluk ve dürüstlük kavramları aralarındaki anlam yakınlığından dolayı çoğu zaman birbiri yerine kullanılan değer kavramlarıdır. Doğruluk Türkçe Sözlük’te (2011:

692) “1. Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet; 2. Düşüncenin gerçeğe uyuşması. Yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması, verilmiş bir olguyla uyuşması” olarak tanımlanmıştır.

Dürüstlük ise (2011: 739) “doğruluk” şeklinde açıklanmıştır. Görüldüğü üzere iki kavram açıklanırken birbirini yerine kullanılmaktadır. Ancak açıklama göz önünde bulundurulduğunda doğruluğun daha fazla eylemsel olduğu görülür. Dürüstlük kişiliğin tanımlanmasında daha doğru bir kullanımdır. Dürüst, “doğru” kimse anlamına gelir.

Dürüstlük içtenlik, doğruluk, açıklık, doğrudanlık gibi kişilik özelliklerine sahip olmaya işaret eder. Yalan, hile, düzenbazlık gibi olumsuz eylemleri değil, doğruluk ve gerçekçilik gibi olumlu eylemleri içerir. Güvenilirlik, içtenlik, insafılık ve adalet gibi erdemleri de beraberinde getirir.

Doğru insan yalan söylemez, başkalarının hakkını yemez, hakkı olmayan şeyi almaz. İnsanların hatalarını aramaz, hatası olanların hatasını yüzüne vurmaz. İnsanlara kötü söz söylemez, insanlara lakap takmaz, insanlarla alay etmez. İnsanlara eli ile ve dili ile zarar vermez. İnsanların hoşlanmadığı tavır ve davranışlarda bulunmaz. Menfaatinin değil, doğru olanın peşinde olur.

Doğruluk tek başına anlamı olan soyut bir erdem değildir. Doğruluk insanın hayatının her alanında söz ve davranışlarına yansımaları gereken somut, belirgin ve gözlenebilir ahlaki özelliktir. Doğru insan, darda kalan insanlara yardım eder, sahip olduğu imkânları ihtiyacı olan insanlarla paylaşır. İnsanların sevinçlerine ve üzüntülerine ortak olur. Empati yapar (kendisini karşısındakinin yerine koyar), kendisi için istediğini başkaları için de ister. Kendisine yapılmasını istemediği şeyi başkası için de istemez. İnsanlara faydalı olmaya çalışır. Öfkesine yenik düşmez. İnsanlara iyiyi doğruyu ve güzeli tavsiye eder. Güzeli olan tavır ve davranışlarda bulunur. İnsan kendi iç dünyasında, kendisiyle baş başa iken dahi dürüst olmalıdır.

Özellikle anne babaların ve eğitimcilerin bu konuda daha hassas olması gerekir. Çünkü onlar sadece konuşarak ve ders anlatarak değil, otururken, yürürken, dinlerken, yerken, içerken her an her yerde öğreten, eğiten kişilerdir. Çocukların ve gençlerin gözleri daima onların üzerindedir. Onların giyim-kuşam, yeme-içme, oturup kalkma, selamlaşma gibi davranışları çocuklar ve gençler tarafından taklit edilmeye müsaittir. Çocuklarda sağlıklı bir dürüstlük erdemi gelişimi için anne baba ve eğitimcilerde bilgi, inanç ve davranış bütünlüğü son derece önemlidir.

Çocuğa bu değeri kazandırmak ilk ailenin sonra eğitimin görevidir. Aile rol model olarak çocuğa doğru kavramını aşılamalı, çocuk dürüst insanın güvenilir insan olduğunun farkına varmalıdır. Böylelikle çevresindeki insanların kötü davranışlarına uymamalı, yalanlarına ortak olmamalıdır. İnsanların birbirleriyle olan ilişkilerinde dürüst ve doğru olmanın payı büyüktür.

Kutadgu Bilig’de dürüstlük değeri ile ilgili olarak; büyüklerin, devlet liderlerinin halkı ve devletin geleceği için her zaman dürüst olması gerektiği, insanın dürüstlük gibi bir değere sahip olursa mutluluğa erişeceği şu sözlerde belirtilmiştir:

“İkinci hayadır, sonra doğruluk,

Bu üç şeyle bulur, parlak kutluluk.” (Beyit, 1660: 145)

Dürüst insan, yalan söylemediği ve yanlış davranmadığı için çevresi tarafından saygı görür. Dürüstlük değeri insan onurunu yükseltir. Bu derece önemli olan dürüstlük değeri çocuklara kazandırılmalı, çocuklar doğru söylemeye teşvik edilmeli ve çevresinde bulunan kimseler de doğru davranışlarda bulunarak ve yalan söylemeyerek çocuğa iyi birer örnek olmalıdır.

Çocuk,kitaplardaki kahramanlar aracılığıyla doğru olan her şeyin kazanırken yanlışın daima kaybettiğini görmelidir. Suzan Albek, doğruluk kavramına önem vermiş ve eserlerinde bu değer somut bulgularla yer yer sezdirilmiştir.

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda dünya gezisinde olan çocuklara depremlerle ilgili araştırma ödevi verilir. Aydın ödevin sorularını araştırıp yapar fakat İngilizceye dayısı çevirir. Ödevi teslim ettiğinde bunu kimseden saklamaz ve dürüstçe açıklar:

“Okado bir süre kağıtları okudu. Sonra Aydın’ a döndü:

-Sizi kutlarım. İstediğim gibi bir ödev bu, dedi. Aydın’ın elini sıktı. Aydın biraz kızarak şunları söyledi:

-Yalnız, şey... şunu belirteyim ki... Bu benim İngilizcem değil! Cevapları hazırladım. Dayım İngilizceye çevirdi.

(Bizim Gezegenimiz Dünya, s.189).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda Yanardağ ile ilgili soru sorulduğunda cevapsız bırakmamak için hazırlanan öğrencilerden biri bilemedikleri bir soruda biliyormuş gibi davranalım dediğinde Bettina bunun doğru olmadığını söyler ve dürüstlük ve doğruluk değeri şöyle ön plana çıkarılır:

“Arkadaşlar! Hemen konumuza girelim:Yanardağımıza.Daha önce konuştuğumuz gibi hazırlıklı olursak gezimizin bu son günlerinde ödev vermezler bize.

Kurt: Sözün kıyası, konuyu bilelim, açık vermeyelim.
Tung: Bilmediğimizi de biliyormuş gibi görünelim!
Bettina: Öyle şey olmaz. En iyisi güzelce çalışalım hep beraber. Ben yanardağın oluş nedenini bilmiyorum.
Aydın: İyi ya işte. Biz de buraya bunun için toplandık. Bilenler bilmeyenlere öğretsin diye.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.197-198).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında ülkelerinden göç eden aile yolda giderken komşuları Panayot ile karşılaşırlar, Panayot onlara daha güvenli bir yoldan gitmeleri için tembihler. Eserde doğruluk değerine şöyle yer verilir:

“Dağ yolunun üstünde, ta uzakta, iki araba ağır ağır ilerliyordu. Dere boyundan yolu çok uzatırız, dedi Değirmenci dayı.
Mustafa:
-Biz Panayot’ un dediği yoldan gidelim. Niye yalan söylesin? dedi.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 19).

Aynı romanda Hüseyin ile Gülbahar kendi aralarında nişanlanırlar. Gülbahar teyzesinin ona verdiği saati hatıra olarak nişanlısına verir. Burada Gülbahar’ın nişanlandıklarını teyzesinden saklamaması ile doğruluk değerine yer verilir:

“Küçük kutunun içinde bir cep saati vardı.
-Nereden buldun bunu? Erkek saati. Hem de gümüş.
-Teyzem verdi. Rukiye teyzem. Bir nişanlısı varmış. Sonra ninem bozdurmuş nişanı. Teyzem de başka kimseyle evlenmemiş. Nişanlısı vermiş ona bu saati giderken. Teyzem korkuyordu üstünde taşımaya. Sen sakla dedi bana.
-Ya teyzen kızarsa bana verdiğin için? Kızmaz. Nişanlandığımızı söylerim ona.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.34).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde “Hayvanları Seven Çocuk” adlı öyküde papağan her şeyin nedenini açıkça söyler, hep doğruları söyler. Böylelikle okuyucuya doğruluk-dürüstlük değeri aktarılır:

“Zararlarının, kavgalarının yanında çok eğlendirici olan hayvanlar da vardır, örneğin konuşan karga Hans.
Hans başına bir iş geldiği, yaralandığı zaman nedenini söyler. ‘ Ökse Ökse yaptı bu işi!’, ‘Taş, taş geldi!’ der.” (Hayvanlar Konuşurlar mı ?, s.10).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde “Lodos” başlıklı anıda yatakhane kalan çocuklar gece uyuduklarında çıkan lodostan korkarlar, sabah sınıfta öğretmenleri ile konuşurlarken doğruluk-dürüstlük değeri ön plana çıkarılır:

“Yalan, yalan ağlamadım. Temel de yalan söylüyor, hiç okulun üst katının penceresine dalga vurur mu?” (İlk Öğrencilerim, s.15).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde “Baba Konçaroğlu” başlıklı anıda öğretmen Mahmut’un, babasının adamları tarafından kaçırıldığını düşündüğü için söz hakkı tanımadan, dinlemeden üsteler ve babayla anlaşmazlık yaşarlar. Olayın sonunda doğruluğun önemi anlaşılır:

“ Konçaroğlu, oğlunun kaçırtdđı suçlamalarının üzerine:
'... Ben Mahmut'u ne kaçırtdım ne kaçırtdım ne de tehdit ettim. Sadece yasal yollardan yürüdüğm. Hafta sonları çocuğumu görmek, tatillerde yanıma almak için mahkemeden karar aldım. Böyle bir hakkım var sanırım.' der.” (İlk Öğrencilerim, s.51).

Tablo 7. *Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Doğruluk ve Dürüstlük Değerinin Dağılımı*

Değer: Doğruluk ve Dürüstlük (7)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	2	189, 197-198
Çift Püsküllü Uçurtma	2	19, 34
Gece gelen'in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	1	10
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	2	15, 51

Bütüncede *doğruluk ve dürüstlük* değerine yedi yerde rastlanılmıştır. Bütüncede kahramanların çoğunlukla dürüst oldukları görülmüş; yalan söylemenin yanlış olduğunu bilmeleri ile karşılıklı güvenin olması için doğruyu söylemenin ve dürüst olmanın önemi sıklıkla vurgulanmıştır. İnsanlar arası ilişkilerin güvene dayalı olduğu bunun içinde dürüstlüğün en büyük etken kabul edilmesi gerektiği mesajı verilmektedir. *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında ailede birbirinden bir şey saklanıldığında çocuğun yalan söylemese de bunu gizlemesinden dolayı rahatsızlık duyması dürüst olmanın önemini kavradığından ileri gelmektedir ve bu nedenle Hasan abisinin ailesine söylemeyerek savaşa katıldığını bilen Saffet, bunu haber vermediğinden dolayı ailesinde güvensizlik oluşturduğu için endişelenmiştir. *Bizim Gezegenimiz Dünya* romanında Aydın ödevinde dayısından yardım almış bunu saklamamıştır, burada Aydın'ın işine hile karıştırmadığını sadece yararlanmak niyetli olduğunu görmekteyiz. “Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz” sözünden hareketle kişi dürüst değilse o kişinin çevresindeki insanların güvenini kazanması da beklenilemez. Yazar eserlerinde bu duruma ve insanın yaptıkları ile söyledikleri arasında tutarlı olmasına dikkat çekmiş; doğruluk ve dürüstlük değerini ön plana çıkarmıştır. Fakat değerlerin bütüncede yeterli bulguya sahip olduğu söylenemez.

1.1.5. Hoşgörü

Hoşgörü kavramı Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 1112) şu şekilde tanımlanmıştır: “Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans.”

“Bireysel bir tavır olarak ortaya çıkan farklı sonuçları itibariyle toplumsal barış ve huzura katkı sağlayan hoşgörü, insan ilişkilerini düzenleyen ve insan haklarını gözeten olumlu bir tutumdur. Bu erdem insani bir sorumluluk olarak bireylerin birbirlerini tanıması, kabullenmesi ve toplumsal barışın sağlanabilmesi adına önemli bir adımdır” (Köylü, 2016: 219).

Hoşgörü yapılan her yapılan yanlışı görmezden gelmek, kötü alışkanlığa dönüşecek kusurları affetmek şekline de dönüşmemelidir. Toplumun benimsemiş olduğu görüşlere ve düzene göre hareket etmemek karşı tarafın hoşgörüyle karşılayacağı gerekçesine dayanmamalıdır. “İnsanlar arası ilişkilerde dengeyi koruyan ve onları birbirlerine yakınlaştıran hoşgörü, duygusal bir tavır olarak her konuda hemfikir olma, aldırış etmeme ve kayıtsız kalma durumu değil; farklılıkların bilincine varmadır”(Yürüşen, 1998: 260; Keskin, 1997: 13). Öner'in (1987: 113) ifadesiyle hoşgörü, bireylere başkalarından nefret etmeme bilincini kazandıran bir erdemdir. Keskin için “Ahlaki sistemlerin en temel unsuru ve diğer unsurlara da kaynaklık edebilecek önemli bir ruh disiplini” (Keskin, 1997: 14).

Hoşgörünün olduğu ortamda saygı ve birbirini anlama da vardır. Her bir değer diğer değerleri de beraberinde getirir. Hoşgörülü insan hataları affeder, eksiklikleri anlayışla karşılar, farklılıklara tahammül gösterir. Bu sebeple çocukların ileride insanlarla daha uyumlu ilişkiler kurabilmesi, başkalarının haklarına saygı gösterip bencilce davranmaması için onlara hoşgörü değeri kazandırılmalıdır. Bunun için öncelikle aileler, öğretmenler ve çocuğun yakın çevresi çocuklara örnek olmalı, onlardan hoşgörüyü esirgememelidir. Özellikle bireylerin gelişiminde nefret ve kin gibi duyguları törpülemenin yolu hoşgörüden geçmektedir.

Aile kişilik ve benlik algılarının oluşumunda rol oynamaktadır. “Çocukların ve gençlerin hoşgörüsüz davranmalarına en büyük neden, anne-babalarının birbirine karşı kırıcı, hoşgörüsüz davranmalarını görmeleri aynı zamanda anne-babalarının kendilerine karşı hoşgörüsüz, kırıcı, azarlayıcı davranmalarıdır” (Tezcan, 2018: 93).

Geleneksel kültürümüzde hoşgörü, köklü biçimde yer almıştır. Özellikle tasavvuf felsefesinde hoşgörü ile sevgi üzerinde durulan ve vurgulanan bir konudur. Yunus Emre ve Mevlana insanlara renk, ırk, dil, maddi durum ayrımı yapmaksızın bakmanın gerekliliği üzerinde durmuştur, insanlara sevgi kucağını açmıştır.

Atatürk ise hoşgörü değeri için şöyle demiştir: “Düşüncelerin ve inançların başka başka olmasından yakınmamak gerekir. Tersine, eğer bir toplumda bütün düşünceler ve inançlar aynı noktada toplanıyorsa bu hareketsizlik belirtisidir. Bu nedenle hoşgörü toplumdaki yaşamında en yaygın huy olacak ölçüde yerleştirmek gerekir. Çünkü hoşgörüsüz kişi, kendisi gibi düşünüp inanmayanları dilediği gibi ezemediği sürece kendisini cenderedeymiş gibi duyar.” Huzurlu bir toplumu oluşturmada çocukların da etkin rol oynayabilmesi için onları hoşgörülü vatandaşlar olarak yetiştirmeliyiz.

İnsan ilişkilerinin karşılıklı anlayış, saygı, tolerans ve yardımlaşma temeline dayalı olarak gerçekleşebilmesi için ailede, okulda, sokakta, çalışma hayatında, kısacası insanın olduğu her yerde hoşgörü kültürünün geliştirilmesi gerekir. Çünkü hoşgörü, sosyal ilişkilerin sağlıklı bir zeminde devam etmesi açısından önemli bir değerdir.

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda Rıfat Mavi Hoca'nın yanında kalır, orada eğitim alır. Kardeşi Saffet annesinden izin almadığı için endişelenir fakat annesi bunu hoşgörüyle karşılar:

“Saffet bir ara sordu annesine:

-Rıfat'ı bilmediğim insanlara bıraktım diye kızmadın mı bana?

-Yok, yok... Ben gördüm düşümde Rıfat'ımı. Hocanın karşısında oturmuş, sallana sallana ders belliyordu.

-Hoca vurmuyor mu sopasıyla Rıfat'a? Eh, arada şöyle bir dokunuyor omzuna.

-Zarar yok. Kardeşin okuma yazma öğrensün de ...” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.120).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda tüm insanların bir arada hoşgörü içerisinde yaşamasına şöyle değinilmektedir:

“Bulgarlar iyi dostumuzmuş. Onlar vermişler. Duydun mu Adem ağa? Dost olmuşuz Bulgarlarla!

-Elbette dostuz, ne var bunda? Niye söylüyorsunuz bunu bana?

-Hani, yani, şey, dedi bir yaşlı köylü. Hani sen anlatmıştın ya Adem ağa, Balkan savaşında Bulgarlar bize çok eziyet etti demiştin.

Adem ağa güldü:

-Balkan savaşı biteli yirmi yıl oldu. Zaten savaş bitip barış oldu mu kin tutulmaz. Gazi Paşa da Yunan Başvekilini Ankara'ya çağırıp ağırlamadı mı? Hepimiz Allah'ın kuluyuz. Dost düşman diye ayrılmaz insanlar barışta. Hem komşuluk da var. Şuradan denizi aşın mı Yunanistan. İstanbul'dan bir adım attın mı Bulgaristan.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.189).

Tablo 8. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Hoşgörü Değerinin Dağılımı

Değer: Hoşgörü		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	2	120, 129
Gece gelen'in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Bütüncede en az rastlanılan değerlerden olan *hoşgörü* değeri, sadece *Çift Püsküllü Uçurtma* romanındaki bulgularla sınırlıdır. Romanda bu değer affetmekten ziyade anlayışla karşılayıp müsamaha gösterme boyutuyla ele alınmıştır. *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında savaştan çıkmış, düşmanlarla barış sağlanmıştır, romandaki kahramanımız Adem Ağa Bulgarlarla dost olmanın yadırganmaması gerektiğini belirtmiştir. İnsanların birbirlerine karşı kin gütmelerinin toplumsal ilişkilerde rol oynayacağı, barışı sağlamayacağı bunun için tüm dünya insanların birbirine hoşgörülü davranması gerektiği vurgulanmıştır. Fakat hoşgörü değerine yazarın bir eserinde iki yerde rastlanılmış, değer aktarımında zayıf kalınmıştır.

1.1.6. İyilikseverlik

İyilik kavramı, Türkçe Sözlük' te (TDK, 2011: 1237) “1. İyi olma durumu, salah. 2. Karşılık beklemeden yapılan yardım, kayra, lütuf, kerem, ihsan, inayet” şeklinde tanımlanmaktadır. İyilikseverlik, (TDK, 2011: 1237) hayırseverlik kavramı ile açıklanmıştır.

Hayırseverlik, Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 1071) “Yoksullara, düşkünlere, yardıma muhtaç olanlara iyilik ve yardım etmesini seven, iyiliksever, yardımsever, hayırperver” olarak tanımlanmıştır.

İyilikseverlik bireyin insani ilişkilerinde birlik ve huzuru sağlayan önemli bir kişilik özelliğidir. İyilik mutluluğun kaynağıdır, huzurlu bir yaşamın adıdır. Ancak iyilikler sessizce, duyurmadan, kimseyi utandırmadan, nezaketle yapılmalıdır. İyilikseverlik değeri, çocuğa kazandırılırken özellikle bu durumun üzerinde durulmalıdır. Atalarımızın da dediği gibi sol elin verdiği sağ el bilmemelidir.

Menfaat karşılığı, beklenti hâlinde yapılan iyiliğin kötülük barındıracağı çocuğa öğretilmelidir. İyi insanlar merhametli olur ve daima iyilikleri karşılık bulur. Bu değer çocuklara yazarın eserleri aracılığıyla sıklıkla verilmekte, iyiliğin iyilik, kötülüğün ise kötülük getirdiği mesajı verilmektedir.

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda Uluslararası Araştırma Kurumunun düzenlediği gezideki ekip üyeleri gemide iken samyeli güverteyi çamur ve kumla kaplamış, kuşları sürüklemiş yaralamıştır. Aydın ve arkadaşları yaralı kuşu bulunca onunla ilgilenirler. Bu davranışları çocukların iyiliksever olduğunu göstermektedir:

“YEMEKTEN sonra öğrenciler eski blucinlerini giydiler, ellerine kovaları alıp güverteye çıktılar, temizliğe başladılar. Az sonra burunda çalışan Aydın’ın sesi duyuldu:

Hepsi işlerini bırakıp Aydın’ın yanına koştular. Aydın elinde kocaman bir martı ölüsü tutuyordu. Kuşun geniş kanatları çamura bulanmış, başı yana düşmüştü.

– Sam Yeli önünde sürüklenip öldürmüş hayvanı, ne yazık! diye Bettina içini çekti.

Az ötede Mikio seslendi:

– A! Burada da bir kuş ölüsü var!

Halatların arasında büyük bir martı yatıyordu. Kanatlarının genişliği 1 metre vardı. Akşam oluyordu. Hepsi ölü kuşları kanatlarından tutup denize atarlarken üzgündüler. İşlerini bitirmiş tam aşağı inmek üzereydiler ki kaptan köşkünden Kurt seslendi:

– Buraya gelin! Bir şey göstereceğim!

Kurt’un kucığında uzun gagalı uzun bacaklı martıya hiç benzemeyen bir kuş vardı. Bettina hayvanın tüylerini okşarken eline bir sıcaklık geldi.

– Bu kuş sıcak, galiba yaşıyor!

Kurt kuşun tüylerindeki çamurlarını temizledi, usul usul yokladı. Hayvan gerçekten yaşıyordu. Bu uzun gagalı kuşun adını hiçbiri bilmiyordu. O sırada yanlarına gelmiş olan Japon kaptan kuşun başına kanatlarına dokundu.

– Turna kuşu bu. Vücudunun büyüklüğüne bakmayın. Çok güzel uçar. Fakat bu hiçbir zaman uçamayacak. Kanatları kırılmış.

Kuşu özenle taşıyarak aşağı indirdiler. Bir köşede yer hazırlayıp önüne su ve yem koydular. Turna kuşu usul usul başını kaldırdı. Çatlak bir sesle uzun uzun bağırdı.

O akşam Fuji-Yama Cebelitarık Boğazı’nı geçti. Öğrenciler yaralı kuşla uğraştıkları için Afrika’yı Avrupa’dan ayıran, Akdeniz’i Atlantik’e bağlayan bu önemli boğazı görmediler bile. Kuşa Afrika’dan gelen deli rüzgârın anısına ‘Simun’ adını verdiler.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 93-94).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı eserde geziye çıkan araştırmacılar Mavi Gezegen’i gözlemlerken derin denizlerinin üstünde hava akımlarının olup gibi aktığını gördüklerinde paniklerler. Karabiber Denizi’nin kuzeyinde fırtına olacağı haberini verirler:

“Eyvah! Küçük gezegenimizde çok kötü şeyler olacak. Elimizde olsa da haber versek! diye düşündüler.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 103).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan *Eşeğin Bildiği Var* adlı öyküde eşek yamaçtan geçmemek için hep direnmiştir çünkü toprağın kayacağını sezen eşek Hasan Ağa’yı korumuş ona iyilikte bulunmuştur:

“Toprağın kayacağını bütün hayvanlar anladı da ben anlamadım. Toprağın altında kalacaktım, canımı sen kurtardın benim akıllı eşeğim” dedi. Eşek, kulaklarını oynattı, usul usul çaldı çingırağı.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.15).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan “Leylek Leylek Havada” öyküsünde leylekleri gözetleyerek koruyan Gülsüm onlara iyilikte bulunmuştur:

“Gülsüm avluda çamaşır yıkarken, bir yandan yuvayı gözlüyor, köy çocuklarını, kedileri yaklaştırmıyordu oraya”. (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.36).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodanda ormanda kalan çocukları kurtarmaya gelen pilotlarla gitmeyen Ali ve Ayşe’ye ihtiyar ve avcı göz kulak olmak için gönüllü olurlar. Burada iyilik değeri kazandırılmak istenmiştir:

“Siyah şapkalı: İyi ettiniz. İyi ettiniz (Duraklar) Biz de sizi almaya geldik.

Ali: Bizi almaya mı geldiniz?

(Ayşe ile Hasan’ a döner, ne yapalım der gibi bir jest yapar.) (Üçü el ele tutuşarak geri geri giderler.) Biz gitmeyiz, biz gitmeyiz, burası bizim yerimiz. (Nuh baba ve Uvi uvi el ele çocukların yanına gelirler. O sırada kunduz, su samuru, ayı arka arkaya sahneye girip çocukların etrafını sararlar. Avcı kucağında tüfeğiyle yerde bağdaş kurmuş, olanları seyreder.)

Ayı: (Ayağa dikilir) Homur Homur...

Pilot: Eyvah! Çatallaştı iş!

Siyah şapkalı: (Pilota ve yardımcısına dönerek) Siz dememiş miydiniz, o çocuklar orada açtır, çıplaktır diye?

Pilot: Öyle ama şey ...

Siyah şapkalı: (İhtiyara) Peki dede, sen ne dersin bu işe?

İhtiyar: Bilmem ki ne diyem. İsterseniz bırakın çocukları yerinde. Yakına kurdum obamı. Gelir gider, kollarım onları.

Avcı: Ben de buralardayım. Arada bakarım.” (Çakmaktaşı, s.56).

“Düş Makinesi” adlı eserde kralın savaşı sürdüreceğinden endişelenen Ahmet’i Telepinu yatıştırır, burada iyilik değerine şu şekilde yer verilmiştir:

“Ahmet: Ya savaş? Savaş olmayacak mı şimdi?

Telepinu :Elbet olmayacak. Mitanniler büyük kral kendilerini bağışladı diye çok sevinecekler, armağanlarla gelecekler buraya.” (Düş Makinesi, s.15).

“Düş Makinesi” adlı eserde çocuklar ve Telepinu Kresus’a ona saldıracak olan perslerden haberdar edip kurtarmak için uyarırlar, onu kötü insanlardan kurtarma istekleri iyilikseverliklerinden kaynaklanmaktadır:

“Telepinu: Dur bakalım... Dur bakalım... Neler olacak görelim... (Bu sırada dışarıdan ayak sesleri gelir. Başları miğferli iki asker ellerinde mızraklarla girerler.)

Telepinu: Kaç Kresus! Kaç! Persler geliyor!

Ahmet ile Elif: Kaç Kresus kaç! Persler geliyor! (Kresus kaçmak ister, öbür taraftan karşısına gene iki asker çıkar, mızraklarıyla yolunu keserler. Kresus geri döner. Altın torbalarının yanına gelir. Onları askerlere vermek ister gibi bir jest yapar. Askerler Kresus’ u yakalar, ortalarına alıp götürürler.)” (Düş Makinesi, s.21).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodanda yolda denk gelen bir köylü kadın Adem ve Merdan’a yemeleri için yaptığı ekmeği paylaşır:

“Köylü kadın: Durun delikanlılar! Ünleyip dururum da neden ses vermezsiniz?

Adem: Aa! Nereden ünledin teyze?

Köylü kadın: Kavakların dibinden. Sabah erkenden kalktım, taze ekmek yaptım, geldim yolun kenarına oturdum, gurbete giden garip yolculara vereyim diye. (Bohçasını açar, çocuklara birer ufak ekmek ya da yufka uzatır.)” (Tarih Düşü, s. 22).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodan Adem okuma yazma bilmemektedir. Merdan ona okuma yazma öğreterek çok önemli bir iyilikte bulunmanın sözünü vermiştir:

“Merdan: (Adem’ in gönlünü almaya çalışarak) Yok kardeşim, eğlenmiyorum seninle. Çok yordum seni... Ama bir yerimize varalım.

Adem: (Çıkar gibi yaparken durur) N’olacaktı varınca yerimize?

Merdan: Sana okuma yazma öğretirim, her şeyin doğrusunu, gerçeğini belletirim.

Adem: (Merdan’a doğru koşarak) Hı... Sahi bana okuma yazma öğretir misin? Okur muyum her kitabı?

Merdan: Elbette, görürsün insan dili neler söylemiş.” (Tarih Düşü, s.25).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserdeki *Yıldız Parkı* anısında pantolonun lastiği kopan öğrencisine yardım eden öğretmenimiz iyilikte bulunmuş, öğrencilerine de örnek olmuştur:

“-Ali nerede? Hiç görünmüyor.

-Öğretmenim pantolonunun lastiği kopmuş, saklanıyor.

Seslendim. Utana sıkıla geldi. Arkama büzüldü. Pantolonunu aldım, saçımın çıkardığım tokayla lastiğe geçirmeye koyuldum. Sırtım çok ısınmıştı. İyice yaslanmıştı bana Ali.” (İlk Öğrencilerim, s.86).

Aynı anının devamında öğrencilerde arkadaşlarına yardım ederek iyilikte bulunmuştur:

“-Kim eksik? Nerede bunlar? Dedim.

Bir çalının arkasından Mehmet Ali’nin başı görüldü:

-Öğretmenim, Tamay’ın pantolonunu giydiriyoruz! dedi.

Murat uzandı aradan:

-Çalının üstüne sermiştik kurusun diye. Çekmiş pantolon!

Koştum o yana. Tamay yere oturmuş, bumburuşuk pantolonun içine girmeye uğraşılıyor, Mehmet Ali ile Murat bacaklarından çekiyorlardı. Pantolonun belini iki yanından birer karış yırttım, sığıdı içine Tamay.” (İlk Öğrencilerim, s.88).

Tablo 9. *Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde İyilikseverlik Değerinin Dağılımı*

Değer: İyilikseverlik (11)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	2	93 - 94, 103
Çift Püsküllü Uçurtma	-	
Gece gelen’in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	2	15, 36
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	1	56
Düş Makinesi	2	15, 21
Tarih Düşü	2	22, 25
İlk Öğrencilerim	2	86, 88

İyilikseverlik değeri bütüncede merhamet, yardımlaşma ve paylaşma değerleri ile birlikte ön plana çıkmıştır. Kahramanlar çoğu zaman duydukları merhamet ile iyilikte bulunmuş veya başkalarından yardım görmüştür. İyilik sadece maddi yönde değildir; bazen bir öğüt, bir yol gösterme, tecrübe aktarma da iyiliktir. *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında Mavi Hoca'nın Rifat'a sahip çıkması onu evine alıp bakımını üstlenerek eğitimini desteklemesi; *Düş Makinesi* adlı tiyatrodaki ve *Bizim Gezegenimiz Dünya* romanında görülen kötü bir durum veya olayı engellemek için haber verilip uyarılması da bunun bir örneğidir. Yardım etmek, birisiyle bir şeyi paylaşmak en somut iyilikte bulunma davranışıdır. Bütüncede bu değere on bir yerde rastlanılmış, diğer değer başlıklarının altında da ilişkili olarak yer almıştır.

1.1.7. Merhamet

Merhamet, Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 1657) “Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma” olarak tanımlanırken şefkat, (TDK, 2011: 2080; 2011: 2210) “Sevecenlik, acıyarak ve koruyarak seven, şefkatli, müşfik” olarak açıklanır.

Kökleri Arapça olan şefkat ve merhamet sözcükleri anlam olarak birbirine çok yakındır. Rahm kökünden gelen merhamet acıma, rahim, acırgama anlamına geliyor; acırgama da himaye etme, kanatlarının altına almaktır. Şefkat ise acıyarak ve esirgeyerek sevmeye, kalbi ve karşılıksız sevgidir. Merhamet tüm canlılardaki koruma ve acıma hissi iken şefkat insana mahsus koruma ve acıma hissidir.

Merhamet kavramı ile şefkat arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Hökelekli (2008: 79) merhametin büyük oranda şefkat içerdiğine değinmiştir. Acıma ve koruma duygusu ile sevmeye şefkat denir. Sevgi olmadan şefkat ve merhamet değerlerinden söz edilemez. Ercan'a göre (2014: 435) sevgi değerinde koşulsuzluk vardır. Vermeyi, almayı, paylaşmayı, fedakarlığı barındırır. Bu durumda sevgi ile merhamet arasında da bir ilişki bulunmaktadır.

Merhameti besleyen kavramlardan biri de vicdandır. “Vicdan; doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayıran içsel bir denge ve bilinçtir” (Doğan, 1981: 1025). Vicdanla hareket edildiği takdirde iyi davranışlar sergilenir. Çünkü vicdanımız kötülük yapmamızın önüne geçmektedir.

Köylü, merhamet değeri için şu görüşleri ifade eder: “İnsanın yaşamında son derece önemli olan merhamet, insani değerler içerisinde en kuşatıcı ve en evrensel

olanıdır. Merhamet erdemi ile affedicilik, sevgi, sabır, azim, tevazu, insaf, yumuşak huyluluk, hoşgörü, öfke kontrolü, barışseverlik gibi pek çok güzel ahlak özellikleri bağlantılıdır. Şefkat ve merhamet duygusu insanları diğer varlıklara karşı kötülük yapmaktan alıkoymakla kalmaz, bir adım ilerisi olan iyilik yapma konusunda harekete geçirir”(Köylü, 2016: 239).

Merhamet değerinin öğrenilmeye başlandığı ilk kurum ailedir. Sevgi, şefkat, güven ortamında yetişen bir çocuk ilerleyen zamanda insani değerleri daha rahat gösterir. Merhamet değeri, okulda doğru ve bilinçli bir eğitim anlayışıyla geliştirilmelidir. Nitekim bu tür insani değerlerin öğrencilere kazandırılmasıyla iyi bireylerin sayısı da artacaktır.

Bu değer çocuğa kazandırıldığında diğer erdemlerin birçoğuna da sahip olur ve böylelikle çocuğun masumiyeti pekişir. Başkalarının acısını paylaşan, sevmeyi bilen bireyler olur. Suzan Albek’in eserlerinde birçok değerimize vesile olan merhamet değerine ait şu bulgular bulunmuştur:

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı eserde deniz yolculuğunda olan araştırma ekibi ölü kuşlara denk gelirler ve onlara acırlar. Böylelikle eserde merhamet değeri şöyle ön plana çıkmıştır:

“Az ötede Mikio seslendi:

-A! Burada da bir kuş ölüsü var! Halatların arasında büyük bir martı yatıyordu. Kanatlarının genişliği 1 metre vardı. Akşam oluyordu. Hepsi ölü kuşları kanatlarından tutup denize atarken üzgündüler.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.93).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Hasan ailesinden gizlice cepheye savaşmaya gidince annesi çok üzülür, kızı Melek annesinin üzüntüsüne daha fazla üzülmeye onu avutmaya çalışır:

“Herkes elinden geldiğince avuttu kadıncağızı. Kızı Melek geldi dizine başını koydu:

-Anne ben yanıdayım. Hem Hüseyin ağabeyim de var. Döner gelir Hasan ağabeyim bir gün.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.30).

Aynı romanın devamında evladı için ağlayan kadını komşuları da yatıştırmaya çalışır, ona üzürlüler:

“Dönmez Değirmenci dayının karısı ağlayıp çığırma başlamıştı:

Ah Hasan’ım! Ne yapacaksın şimdi dağlarda? Vururlar seni Mustafa araya girdi:

-Üzülme teyze, koca adam, korur kendini.

-Ne koca adamı? On beşine yeni girdi daha Hasan’ım. Sen onun boyuna ne bakıyorsun? Küçük çocuk. Ah benim Hasan’ım ne yaptın böyle? Aç çıplak dağlarda!

Mehmet atıldı:

- Aç değil teyze, koca bir çikin yiyecek aldı. Gocuğunu da giydi üstüne. Hem hançeri de var. Beni de götür dedim, sen küçüksün dedi bana.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.30).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında öksüz çocukları kendi çocuğu gibi seven onları yanına alan Adem Ağa çocukları korkutan kızına kızar, Saffet ile Rıfat’a merhametini sürdürür ve onları bırakmayacaklarını söyler:

“Benim öksüz kuzularım. Kim demiş ben sizi bırakırım diye. Kim demiş, o Emine kız mı? Ben gösteririm ona. Kim yardım edecek bana çiftlikte? Yarın büyür, aslan gibi delikanlı olursunuz, bütün işi size bırakırım. Ben köşeme çekilir, dinlenirim. Zaten o çiftliğin yarısı sizin, annenizin. Siz de bizim gibi göçmen değil misiniz?” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 61).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Saffet ile Rıfat çiftlikte sele kapılır ve kaybolurlar. Adem Ağa çocukları üzülür, köylüler Adem Ağa’nın haline acır:

“Ne çocuklar var ne koyun ne kuzu ne keçi. Dönüşte Adem ağa durmadan yakındı arabada:

-Ah benim öksüz kuzularım! Düşman önünden kaçırdım da kendi yurdumuzda yitirdim sizi! Alpu köylüler avutmaya uğraştılar.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.95).

“Gece gelen’in Ak Unu” adlı öyküde Hasan Ağa ve Gülsüm ananın hiç tanımadığı bir adam kapıya bir çocuk bırakıp gider. Çocuğu eve alıp yüzüne uzun uzun bakarlar. Tanımadıkları bu emaneti sahiplenen ailede merhamet değeri şu şekilde yer alır:

“Gülsüm ana koşup ocaktaki bakraçtan bir tas süt aldı, içirdi çocuğa. Sonra yatırdı sedirin üstüne.” (Gece gelen’in Ak Unu, s.3).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” eserinde yer alan *Eşeğin Bir Bildiği Var* adlı öyküde Hasan Ağa’nın eşeği tarlaya giderken yoldaki yamaçtan geçememektedir. Buna öfkelenmesine rağmen hayvanını üzgün görünce ona kıyamaz burada merhamet değerini görmekteyiz:

“Hasan Ağa eşeğinin bu halini, hele o iri kederli gözlerini görünce, unutuverdi öfkесinin, hayvanın sırtını okşadı, içeri alıp önüne samanı koydu.”(Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.20).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” eserinde yer alan *Eşeğin Bir Bildiği Var* adlı öykünün devamında Hasan Ağa eşeği yamaçtan geçirmek için ne kadar çok uğraşsa da başaramadı. Bu duruma öfkelenip eşeği bırakıp gider fakat içi rahat etmeyen Hasan Ağa eşeğinin sesini duyar ve ona merhamet eder:

“Neredeyse varıyordu yamacın dibine ama içi rahat değildi. ‘Beddua ettim hayvan. Ya sahiden kurt gelirse? Dün akşamki gibi semerini atıp kaçmadı. Kazık kesildi hayvan. Hasta masta olmasın?’ diye düşünürken dönüp arkasına baktı. Onu gören eşek koca ağzını açtı, iri dişlerini göstere göstere öyle sesler çıkardı ki ağladı sanki!

Hasan Ağa yüzgeri etti. Bir koşuda hayvanın yanına vardı.”(Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.22).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan *Leylek Leylek Havada Kaldı* öyküsünde kimsesiz yavru leylek bulan merhamet sahibi çocuklar kuşa acır ve onu koruyup besleme kararı alırlar:

“Yamukkanat uçamadı, yalnız kaldı, yavruları da bizim gibi anasız kaldı! Dedi. Selim: ‘Ona biz bakarız, ben tarladan yiyecek taşıırım. Yavruları da çok güçlendiler artık annelerine muhtaç değiller.’ diye yatıştırdı Gülsüm’ü.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.39).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodan ormanda kalan Ayşe ve Ali ile rastlaşan çoban, konuşmayı bilmeyen orman çocuğunu görünce ondan korkar ve üstüne atlar. Orman çocuğunu çobanın elinden ona merhamet eden Ayşe kurtarır:

“Orman çocuğu atlayarak sahnenin ortasına gelir. Üstünde bir hayvan postu vardır. Saçları uzundur. Çevik hareketlerle dört ayak üstünde sıçrar. Yerleri koklaya koklaya ağaca doğru yaklaşır. Çoban çocuk elinde sopayla fırlar, orman çocuğunun üstüne çullanır. Bir boğuşma olur. Çoban, orman çocuğunu yatırır, sopasını kaldırıp vuracakken Ali ile Ayşe koşarlar.)

Ayşe: Dur! Dur! Vurma!

Ali: Vurma. Hayvan değil, çocuk bu.

Ayşe: Zavalıcık, ne kadar korkmuş, titriyor (Orman çocuğu garip sesler çıkarır, kendini kurtarır, ayağa kalkar.)

Çoban: Dur, dur bakalım O kadar kolay kaçamazsın.

Ali: Kimsin? Nesin? Konuşsana!

Ayşe: Görmüyor musunuz? Konuşmak bilmiyor, bırakın çocuğu!” (Çakmaktaşı, s. 5).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodan Orman Çocuğunun dediğini anlamaya çalışırken çoban ürkütücü hayvanlardan bahsedince Orman Çocuğu korkar, diğer çocuklar onun bu haline üzülmürler. Tiyatrodan merhamet değeri şu şekilde yansıtılmıştır:

“Ali: Söyleneni anlıyor. Bir küçük çocuk varmış. Bir de deve.

Orman çocuğu: (Bağırarak) Ho!... Ho!... Paldır küldür Paldır Küldür. (Bir yerden düşer gibi yapar, yerlerde yuvarlanır.)

Ayşe: Anladım, anladım. Çocuk devenin üstünde imiş, düşmüş uyurken.

Ali: Öyle olmalı.

Orman çocuğu: Ho!.. Ho!... Hu!... Hu!... Musu!... Musu!... Hu!... Hu!... (Ağlama taklidi yapar) Hi! Hi!

Ayşe: Düşünce ağlamış zavalıcık.

Orman çocuğu: Ana! Baba! Dede! Hu! Hu! Musu! Musu!

Ali: Seslenmiş herkese, ana, baba, dede diye. (Orman çocuğu bağıra bağıra uzaklaşır.)

Çan Çan Musu (Döner, sahnenin ortasında yere yatar, hareketsiz kalır.)

Ayşe: Kaldı çocuk tek başına.

Çoban: Bazen bir kuzu sürüden ayrılır, kalır dağ başında. Sesi kısılıncaya kadar bağırır, bağırır, bağırır, duymazsak bitiktir işi.

Ayşe: (Korkuyla) Ne olur? Ne olur duymazsanız?

Çoban: Kurt gelir, yer kuzuyu.

(Orman çocuğu konuşulani dikkatle dinler, kurt sözünü duyunca bağırır) Uuuuuuuu.

Uvvvvvvvv Uvvvvvvvvvv (Ayağa kalkar, korkmuş gibi yapar.)

Ali: Kurtlar, çakallar bağırınca korkmuş çocukcağız.”(Çakmaktaşı, s.7).

Aynı tiyatronun devamında çocuklara acıyan avcı onlara yardıma gelir ve merhamet değeri ön plana çıkarılır:

“Ali ile Ayşe: Aman avcı, yaman avcı Torbası dolu avcı, Hoş geldin! Hoş geldin!
Avcı: Hoş bulduk! Hoş bulduk! Ne arıyorsunuz siz burada?
Hepsi birden: Selden kaçtık! Yalnız kaldık, açıkta kaldık!
Avcı: Zavallılıklar... Zavallılıklar... Karnınız da açtır.”(Çakmaktaşı, s. 20).

Tiyatronun devamında Hasan ormandan kurtulmak için bataklıktan geçmeyi göze alır fakat bataklık onu içine çeker oradan zor kurtulur, Ali ile Ayşe’ye olanları anlattığında Ayşe ona üzülür:

“Hasan: Sorma, sorma! Usul usul attım ayağımı (Gene çamurda yürür gibi ayaklarını kaldıra kaldıra yürür.) Bir bastım, Vrak! Vrak! Sıçradı bir kurbağa! Öteki ayağımı bastım, Vrak! Bir kurbağa daha! Vrak! Vrak! Vrak! (Müzik eşliğinde hızlı bir tempoyla zıplamaya başlar.) Vrak! Vrak! Kurbağa dolu bataklık! (Hasan’ın girdiği tarafta projeksiyon, büyük bir kurbağa aksettirir.)
Ayşe: Ne zararı var? Seni yemez ki kurbağa!
Hasan: (İğrenerek) İhhh! Her yanım vıcık vıcık Sıçradı kurbağa, ezildi kurbağa, koynuma girdi kurbağa! Bırrrr Bırrrr!
Ayşe: Zavallı Hasan! Sonra, sonra ne oldu?” (Çakmaktaşı, s.30).

Devamında ise Ali ormandan kurtulmak için akarsuda yaşadıklarını anlatır, onunda başından geçenlere Ayşe üzülür ve karakterimiz Ayşe üzerinden merhamet değeri sıklıkla ön plana çıkarılmıştır:

“Ayşe: Akıllı! Bu su kaplumbağası. Sonra abi? Anlatsana!
Ali: Takur tukur dolaşıyorlar dört yanımda. Döneyim dedim, döndürmezler; itiş, kakış, az kalsın boğuluyordum.
Hasan: Tam yuvalarına düşmüşsün, kızmışlar sana.
Ali: Ama ne kızmak! Sırtına bindim en kocamanının, batıverdi suya. Bir başkası bindi benim sırtıma. Tam o sırada bir kütük geçti yanımdan, tutundum, kurtardım canımı. Uzun süre dolaştım suların ortasında. Bırrr Bırrr Bırrr (Yeniden titremeye başlar.)
Ayşe: Ah zavallıcım, canını kurtardın ama hasta olacaksın. Ne yapsak? Nasıl ısıtsak sizi? (Uvi uvi hızla sahneden çıkar.)
Ayşe: Gelin şu kebenin altına.” (Çakmaktaşı, s.32).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatronun devamında ormana çocukları kurtarmaya gelen ihtiyar konuşmayı bilmeyen Orman Çocuğuna merhamet eder onu da götüreceğini söyler:

“Paldır Küldür Çan Çan Ana Baba Dede! Uvi uvi! Hah, tamam! Bu dede, o dede.
İhtiyar(Seslenir) : Neler konuşuyorsunuz orada? Neymiş o Ubi ubi, kubi kubi?
Ali: Susun, şimdi bir şey söylemeyin. (Üçü ihtiyarın yanına giderler.)
Ayşe: Bizi götürmek istiyorsun ama Nuh baba, biz bu kadar değiliz ki!
Ali: Bir de Uvi uvimiz var.
İhtiyar: Ubi uviniz şu çakal gibi bağırın, tavşan gibi sıçrayan mı?
Ali, Ayşe, Hasan: Evet, evet, o.
İhtiyar: Eh, alırsız o garibi de.”(Çakmaktaşı, s.51).

“Düş Makinesi” adlı tiyatrodaki köylüler cephe savaşan askerleri düşünerek onlara şefkatle çorap, fanila örüp gönderirler:

“Üşümesin Kemal Paşa’mızın askerleri;
Fanila öreyim sırtlarına, çorap öreyim ayaklarına.
Bütün gizli dağ yollarını bilirim.” (Düş Makinesi, s.7).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodaki Adem dedesini değırmende bulamayınca Merdan’a gece burada beraber kalmak istediğini söyler. Fakat Merdan karşı çıkar daha sonra ise Adem’e üzülp ikna olur:

“Merdan (Güler, öfkesi geçer): Peki. Gönlün olsun, eşiğin dibinde uyuyalım bu gece. (Adem değırmenin arkasından ufak bir çıkın alır gelir, uzanır, yanına koyar, Merdan gizlice boynundaki torbacığı yoklar, kara kaplı kitabını belinden çıkararak başının altına koyar. Işık hafifler.” (Tarih Düşü, s. 11).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde yer alan *Lodos* başlıklı anıda gece lodos çıkmış, rüzgar yatakhane kalan çocukları üşütür ve bunu düşünen öğretmen üzerinden merhamet değerine şöyle yer verilir:

“Öyledir o lodos. Pencere aralıklarında, kapılardan içeri girmiş, fır dönmüşü, çocuklarının yatakhanesinde. Üfleye üfleye battaniyeleri kaldırmış, benim güzel çocuklarımin minik ayaklarını üşütmüşü.” (İlk Öğrencilerim, s.15).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde yer alan *Kar* başlıklı anıda İstanbul’a Van’dan gelen Tamay, sınıfta kar muhabbeti olunca karlı memleketini özler ve ağlamaya başlar. Eserde merhamet değeri ön plana çıkarılır:

“-Öğretmenim ben trenle Van’dan gelirken gördüm o karlı dağları. O küçük tahta evi de gördüm, dedi. Bir hıkladı başladı ağlamaya. Herkes sustu sınıfta. Ne diyeceğimi bilemedim. Ah kurbağa gözlü oğlum, kaç aydır hiç sesin çıkmadı da niye özleyiverdin şimdi memleketini? Gözlerim doldu.” (İlk Öğrencilerim, s.24).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde yer alan “Dana” başlıklı anıda ise öğrencilerden Konçaroğlu sınıfa civciv ve tavşan getirir. Hayvanları çok seven Barış teneffüste civcivlerin kümesine girer, onlardan ayrılmak istemez. Anıda merhamet değeri şu şekilde yer alır:

“-Barış neden çıkmıyorsun kümeden?
-Çok seviyorum civcivleri!
-Peki öyleyse cumartesi günü birkaç tanesini sana verelim, evine götür, bak onlara. Olmaz diye başını salladı Barış. Annem titiz. İstemez evde. Ben köpek, kuzu, kedi de beslemek istiyorum ama annem apartmanda olmaz diyor. Çok acıdım bu annesi titiz, evi bahçesiz çocuğa.” (İlk Öğrencilerim, s.76).

Tablo 10. *Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Merhamet Değerinin Dağılımı*

Değer: Merhamet (20)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	1	93
Çift Püsküllü Uçurtma	4	30,30,61,95
Gece gelen'in Ak Unu	1	3
Hayvanlar Konuşurlar mı?	3	20,22,39
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	6	5,7,20,30,32,51
Düş Makinesi	1	7
Tarih Düşü	1	11
İlk Öğrencilerim	3	15,24,76

İncelenen bütüncede *merhamet* değerine yirmi yerde rastlanılmıştır. Bu değer en fazla tespit edildiği eser olan *Çakmaktaşı* adlı tiyatrodaki ormanda kaybolan çocukların ve hayvanların yaşadıkları sıkıntılarda bu değer ön plana çıkmış; aç ve korunmaya muhtaç çocuklara tiyatrodaki diğer kahramanlar acımış ve yardım etmek için ormana tekrar gelmişlerdir. Bu durum merhamet duygusunun yansımasıdır. Neticede ise yazarın çoğu eserinde yer alan bu değer yeterli bulguya sahip görülmüştür.

1.1.8. Özgürlük

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 1869) "Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî" olarak tanımlanmıştır.

En önemli özgürlüklerden birisi de düşünce özgürlüğüdür. İnsanlar istediği gibi düşünebilmeli, istediği düşünceyi savunabilmeli ve bunu açıklayabilmelidir. Hiç kimse dininden, dilinden, mezhebinden, milletinden veya renginden dolayı yargılanmamalıdır. Türklerin de geçmişten beri en çok önem verdikleri değerlerden birisi özgürlüktür. Türklerde özgürlük kavramı önemli bir yer tutar. Bu nedenledir ki bilinen en eski Türk tarihinde bile atalarımız özgürlükleri uğruna savaşmışlardır.

Gelişim psikolojisi bulgularına göre sağlıklı bir gelişim için özgürlük çok önemli bir unsurdur. Çocuğun yaşadığı çevreyi tanıyıp kendini geliştirmesi ancak özgür olmasıyla mümkündür. Bu nedenle aile ve eğitim hayatı içinde kendi gelişimini belirleyen, özgürce kararlar alan, aldığı kararların sorumluluğunu üstlenen ve ileriki hayatında mutlu olacağına inanan bireylerin yetişmesinde anne babaya ve öğretmenlere

de büyük bir sorumluluk düşer. Ancak özgürlüğün sınırsız hak sahibi olmak olmadığı ve her istediğimizin her an her yerde yapılmayacağı bilinmelidir.

*“Halk mallı olan kimseye teveccüh edip,
Hepsi hür olan nefislerini (ona) kul yaparlar;
Malı olmayanı görünce, başlarını çevirip,
Gözlerini yumarak, geçerler” (Arat,1992: 97).*

Edip Ahmet Yükneki, insanların malı olan kimseye doğru yönelirken kendi özgürlüklerinden vazgeçtiklerini, mal sahibi olmayan kimselere karşı ise yüz çevirdiklerini ifade etmiştir. Dörtlükte, dünya malı uğruna insanın iradesini başkasına teslim edip özgürlüğünden vazgeçmesi eleştirilmiştir. Dünya “denî” kelimesinden gelir, alçak anlamındadır. Dünya yalandır, bizi kandırır, peşinden koşturur. Dünyaya kanmadan, kanaatkâr olup kişi özgür iradesini ortaya koymalı ve özgürlüğünden taviz vermemelidir. İnsana en çok eziyet eden durumlardan biri özgürlüğünün elinden alınmasıdır. Bir söz vardır: “Bülbülü altın kafese koymuşlar, ille de vatanım.” demiş. Bu sözü özgürlük bazında da ele almak mümkündür. İnsan esaret altında, istediği gibi yaşamayıp, istediği gibi gezip görmedikten sonra varlıklı yaşamasının kıymeti yoktur. Muteber olan mal, mülk değildir, itibar gösterilmesi gereken eşyadan evvel insandır. Özgürlük insanın gelişimini sağlayan, toplumların kalkınmasını sağlayan büyük bir değerdir. Esaret altında olan hiçbir devlet gelişemez, ilerleyemez. Bizler de öncelikle her türlü konuda özgürlüğümüzü kazanmak veya korumak için uğraşmalı, çocuklara doğru bir bilinçle özgür iradeli olmanın önemi kavratılmalıdır.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında ülkelerine düşmanlar saldırınca Eskişehir’e göç eden ailenin yolunu eşkıyalar keser, aile onları sağ salim atlatıp özgürce yaşama doğru ilerler:

“Atlar dört nala kalktılar, arabaları iki yana savura savura yıldırım gibi geçtiler karakolun önünden. Silahlar patladı arkalarından. Hepsi sinmişti yorganların altına. Tepelerinde kurşunlar vızıldıyordu. Karakolun ışığı gözden yitip silah sesleri duyulmaz olunca, Mustafa’nın yanında oturan Adem ağa bir soluk aldı:
-Çok şükür, çok şükür! dedi, arkadaki arabaya seslendi:
Hepiniz tamam mısınız? Sesler geldi arkadan:
-Tamamız. Tamamız.
O zaman dizginleri çektiler Mustafa ile Hüseyin. Atlar yavaşladı”. (Çift Püsküllü Uçurtma, s.35).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodan Merdan’ın dayısı ve Adem’in dedesi uzun süre ortalıkta yoktur. Çünkü düşmanlar tarafından esir alınmışlardır fakat ülke savaşı kazanınca her ikisi de özgürlüklerine kavuşurlar:

“Merdan: Neredeydiniz yıllar yılı?

Sencer dayı: Tutsaktık eski kentte. Orada rastladık birbirimize.

Dede: Selçuklu orduları gelip alınca eski kenti, biz de kurtulduk.” (Tarih Düşü, s. 69).

Tablo 11. *Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Özgürlük Değerinin Dağılımı*

Değer: Özgürlük (2)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	1	35
Gecegele’nin Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	1	69
İlk Öğrencilerim	-	

Özgürlük değeri *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında istediği yerde özgürce yaşayabilme, *Tarih Düşü* tiyatrosunda da başkaları tarafından tutsak edilme boyutuyla işlenmiştir. İncelenen bütüncede yalnızca iki bulgu tespit edilmesi nedeniyle bu değer in iletiminin zayıf kaldığı görülmüştür.

1.1.9. Saygı

Saygı, Türkçe Sözlük’te (TDK, 2011: 2047), “1.Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram: 2.Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” olarak tanımlanmıştır. Toplumun bir arada kalması, birbirini anlaması, sevebilmesi ve kabullenmesi ancak saygı ile oluşur. Toplumun en küçük birimi olan ailede huzurlu bir yaşam birbirine saygılı davranan bireylerle mümkündür. Aynı şekilde yaşadığımız çevredeki insanlarla kurduğumuz ilişkiler de saygı çerçevesinde olduğu sürece birlikte barış, huzur ve güven içerisinde yaşayabiliriz. Ayrıca saygı sadece insanlara gösterilen bir değer değildir. Kültürel değerler, yasalar gibi insan dışındaki şeylere karşı da saygı gösterilir. İnsanların birbirine karşı saygılı olması toplumsal huzur için gereklidir. Aynı toplum içerisinde yer alıp ortak bir şeyleri

paylaşan insanlar, başkalarına değer verip düşüncelerine saygılı olduğu takdirde yaşanabilecek olumsuz durumlar ortadan kaldırılabilir.

“Saygı değerinin üç alt başlığı bulunmaktadır. Bunlar ‘yaşça büyük olanlara gösterilen saygı, başkalarına saygı ve farklılıklara olan saygı’dır. Özellikle Doğu toplumlarında büyüklere olan saygı önemli yer tutmaktadır. Başkalarına duyulan saygı da kişi için önem taşımaktadır. Çünkü birey saygı görmek istiyorsa başkalarına da saygılı olmak zorundadır. Farklılıklara olan saygı ise herkesin bir dünya görüşü vardır. Bu sebeple kişilerin bakış açılarına, onların dünyayı algılama şekillerine saygı duymamız bir gerekliliktir” (Güven, 2016: 91-92).

Kutadgu Bilig’de küçüklerin büyüklere saygı gösterdiği gibi büyüklerin de küçüklere saygı göstermesi gerektiği beyitte şöyle yer almaktadır:

“Küçükten büyüğe saygı vardır

Aynı şeyi yapar, büyük küçüğe” (Beyit, 4154: 337)

Bir kimseye karşı ölçülü bir tutum sergilememize neden olan saygı duygusu ise insana verilen değerden ve sevgiden kaynaklanmaktadır. Birbirini seven ve birbirine saygı gösteren insanlardan oluşan toplumlarda huzur ve güven ortamı oluşmakta, diğer değerler de yaygınlaşma imkânı bulmaktadır. Toplumsal düzenin düzgün bir şekilde işleyebilmesini sağlamak için çocuklara bu değer kazandırılmalıdır. Suzan Albek’in eserlerinde bu değerle ilgili tespit edilen bulgular şunlardır:

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında ülkelerinden göç eden nine üzüntüsünden yataklara düşmüş, gün boyu yattığı yerden kalkmaz. Torunları ona saygıda kusur etmeyip her biri nineleriyle ilgilenmiştir:

“Nine bir daha çıkmadı yatağından o günden sonra. Çocuklar dört dönüyorlardı çevresinde:

-Nine su ister misin?

-Nine yoğurt getireyim mi sana? Rıfat annesinin akşam yemeğinde önüne koyduğu elmayı yemiyor, götürüp ninesinin yastığının altına koyuyordu. Emine yeni bez bebeği Alime’yi sokuveriyordu ninesinin koynuna:

-Nine bak Alime seni çok seviyor. Ben ninemle yaticam diyor. Gülizar hep soruyordu:

-Nine ne zaman iyi olacaksın? Ne zaman anlatacağsın bize öykünün sonunu?” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.49).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında misafirliğe gelen Çakır Ağa’yı uğurlarken çocuklar saygı gereği büyüklerinin elini öperler. Bu değer romanda şu şekilde yansıtılır:

“Kadınlar birbirlerine sarılıp ağlaştılar. Çocuklar Çakır ağanın elini öptüler. Herkes vedalaştı”. (Çift Püsküllü Uçurtma, s.63).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında misafirperverlik ve saygı değerinin ilişkili olduğu görülür. Romandaki Adem Ağa ve ailesi Mavi Hoca’nın evinde saygıyla karşılanır ve misafir edilirler:

“O gece hep beraber Mavi Hoca’nın evine gittiler. Ağırlandılar, saygı gördüler.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.137).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanın devamında misafirlikte iken Adem Ağa oğlu Saffet’e saygı gereği konuşma nezaketine dikkat edilmesi gerektiğini açıklar. Baba ve oğulun konuşmasında bu değerimiz şu şekilde aktarılmış, okuyucuya da açık olarak bu konuda bilgi sağlanmıştır:

“Saffet Adem babasına sordu:

-Acaba görmeden, işitmeden, oturduğu yerden nasıl bilirmiş her şeyi? Sorsak ayıp olur mu?

-Konuşmanın kuralları vardır. Pat diye söze girilmez, kimsenin lâfi kesilmez, el kol sallanmaz, esnenmez, yerli yersiz gülünmez.

Adem ağa bilirdi bu kuralları. Sırası gelince konuştu.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.140).

Aynı romanda, Mavi Hoca’nın yanında kalan Rıfat çok efendi bir çocuk olmuş. Nezaket ve görgü kurallarına dikkat ettiği gibi büyüklerine karşı saygıda kusur etmemektedir. Mavi Hoca insanların çalışması gerektiği ile ilgili öğütlerde bulunurken Rıfat’ın düşüncesini sorar ve Rıfat saygıyla cevap verir:

“ Öyle değil mi Rıfat?

Rıfat yanıtladı saygıyla:

-Evet, öyledir Hoca efendi.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.142).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan *Hayvanları Seven Çocuk* öyküsünde papağanın öğrendiği söz öbekleri nezaket ve saygı içermektedir:

“Papagelle adındaki papağan ise, “Günaydın!”, “İyi akşamlar!” demeyi , hem de tam zamanında, hiç unutmaz. Bir konuğun gitmek üzere olduğunu anladı mı “Haydi güle güle!” der.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.10).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *Seni İsriran Köpek* başlıklı öyküde köpeğin Ahmet’e yazdığı mektupta saygı değeri şöyle ön plana çıkarılır:

“ Eğer sen bahçeye girmeden önce üzüm satan sahibimle selamlaşsaydın ondan bahçeye girip elini yıkamak için izin alsaydın ben gene anlardım, senin dost olduğunu, saldırmazdım.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.65).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde askerlerle onları karşılayan kişilerin aralarında geçen konuşmada güzel bir karşılama ile saygı değeri şöyle yer almaktadır:

“- Hoş geldiniz ağalar, epeyce geciktiniz, dedi.

İki arkadaşı şaşırıldılar.

-Hoş bulduk, demek haber aldınız geleceğimizi. (Yeşilkaya Çiftliği, s.34).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı öykü kitabında yer alan *Kolsuz Usta* başlıklı öyküde Kolsuz Usta subayı gördüğünde ona olan saygısını gösterir:

“Kolsuz Usta geldi, durdu karşılarında. Tek elinde kurmay subayın elini yakalayıp, öptü, başına koydu.”(Yeşilkaya Çiftliği, s.39).

“Çakmaktaşı” adlı çocuk tiyatrosunda sahneye gelen avcıyı karşılayan çocukların üslubuyla saygı değeri verilmek istenmiştir:

“Pat! Pat! Pat! (Uvi uvi, ayı kaçarlar. Elinde çok eski bir tüfekte bir avcı girer. Yanında torbası asılıdır. Havaya bakar.)

Çoban: (Karşılar) Hoş geldin avcı!

Ali ile Ayşe: Aman avcı, yaman avcı Torbası dolu avcı, Hoş geldin! Hoş geldin!

Avcı: Hoş bulduk! Hoş bulduk! Ne arıyorsunuz siz burada?

Hepsi birden : Selden kaçtık! Yalnız kaldık, açıkta kaldık!

Avcı: Zavallicıklar! Zavallicıklar! Karnınız da açtır.

Hasan: Eh Pek tok sayılmaz.” (Çakmaktaşı, s. 20).

Yine aynı tiyatronun son perdesinde çocuklar el ele tutuşarak siyah şapkalı adamın karşısına geçerler. Onları almak için gelen pilot ve yardımcısına okula gelemeyeceklerini nezaket kuralları çerçevesinde dile getirirler:

“-Sayın bayım! Kusura bakmayın, güzün geliriz okula.”(Çakmaktaşı, s.58).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodaki çocukları almak için gelen pilot ve yardımcısı döneceği esnada, Ali’nin onlara karşı üslubuyla saygı değerinin verildiğini görmekteyiz. Onlar sahneden tam çıkacakları sırada Ali elinden baltayı bırakır, seslenir:

“Ali: Bir dakika, bir dakika bekler misiniz? Biraz dinlenmez misiniz?

(Siyah şapkalı ve diğerleri dururlar. Ali Ayşe’nin yanına gider, Musa damdan atlar. Hasan yaklaşır. Bir süre konuşurlar.)

Ayşe (Pilot ve yardımcısına) : Buyrun, buyrun şöyle.

Ali :Biz bir şey düşündük de bilmem ne dersiniz? Madem ki okullar tatil olacak yakında, sizin çocuklar gelsin buraya.

Ayşe: Güzün hep beraber gideriz okula.”(Çakmaktaşı, s.59).

“Tarih Düşü” adlı tiyatro eserinde yer alan sahnede köylü kadının çocuklara uzattığı ekmeği alan Merdan yaşlı kadına iyi dilekte bulunarak saygısını gösterir:

“Köylü kadın :Alın, alın sıcak sıcak alın birer tane!

Merdan : Eline sağlık teyze!” (Tarih Düşü, s.23).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde Mahmut sınıfın sessiz çocuklarından. Annesi ve anneannesinin cebine doldurduğu kağıtlı şekerleri, çikolataları derste hışır hışır açardı fakat yemezdi. Anının devamında saygı değeri şu şekilde ön plana çıkarılır:

“Kağıdını açtığı şekerleri, ben arkama döndüğüm zaman ağzına atmayacak kadar terbiyelidir. Onları sırasının üstüne dizer ve zil çalar çalmaz kalemtıraş artıkları yapışmış bu renk renk şekerlerin hepsini birden ağzına doldurur. Bazen de ikram olsun bir iki tanesini belli etmeden benim cebime koyar.” (İlk Öğrencilerim, s. 9).

Tablo 12. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Saygı Değerinin Dağılımı

Değer: Saygı (14)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	5	49, 63,13,140,142
Gece gelen'in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	2	10, 65
Yeşilkaya Çiftliği	2	34,39
Çakmaktaşı	3	20,58,59
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	1	23
İlk Öğrencilerim	1	9

Bütüncede *saygı* değerine on dört yerde rastlanılmıştır. Bütüncede yer alan kahramanlar kendilerinden yaşça büyük insanlara saygı göstermiş, büyüklerin yanında görgü ve nezaket kurallarına dikkat etmeye özen göstermiştir. Yazar kahramanlar aracılığıyla dinleme ve konuşma önceliğini büyüklere bırakma, el öpme, selamlaşma, karşılama ve vedalaşma gibi davranış kalıpları ile okuyuculara örnek olmuştur. Ayrıca kahramanların kendinden yaşça büyüklere saygı gösterdiği kadar subay, asker, öğretmen, bilim insanı gibi önemli görevlerde bulunan kişilere de hürmet gösterdiği görülmüştür. Bütüncede kişilerin düşünceleri ve gerçekleştirdikleri eylemler saygıyla karşılanmış, böylelikle okuyucuyu başkalarıyla aynı fikir ve görüşte olmasa da saygı göstermeye özendirmiştir. Saygı değerinin en fazla görüldüğü *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında bu değer misafirperverlik değeri ile ilişkilendirilmiştir. Eve gelen misafiri saygıyla karşılamışlar ve misafire hürmet göstermişlerdir; kahramanlardan Saffet ve Rıfat, Adem Ağa'ya ve Mavi Hoca'ya saygılı olmaya dikkat etmiştir. Sonuç olarak diyaloglar ve davranışlar üzerinden bu değer ön plana çıkarıldığı, yeterli iletiye sahip olduğu görülmüştür.

1.1.10. Sevgi

Sevgi, Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 2081) “İnsanı, bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” olarak tanımlanmıştır. Sevgi bir şeyden zevk almayı, hoşnut ve memnun olmayı, onu güzel görmeyi sağlar. Sevgi, canlı cansız tüm varlıkları kapsar. Benlik sevgisi, anne baba sevgisi, eş sevgisi, çocuk sevgisi,

arkadaş sevgisi, vatan sevgisi, doğa sevgisi, hayvan sevgisi, Allah sevgisi bunların başında gelir.

Sevgide iki bireyi birbirine yaklaştırma ve bütünleştirme gücü vardır. Sevgi ilgiyi, ilgi de iyilik etmeyi gerektirir. İnsanlar arasında barış, uzlaşma, hoşgörü, yardımseverlik, fedakârlık gibi olumlu değer ve davranışların gelişmesinde etkilidir.

Ay'a göre (1998: 148) eğitimde sevgi unsurunu gözetmek temel bir ilkedir. Özellikle çocuklara ahlak ile ilgili konuları öğretmede ve onlara yapabilecekleri olumlu davranışlar kazandırılmaya çalışılırken telkinde bulunmada sevgi duygusunun gücünden yararlanmanın önemli olduğunu savunur. Sevgi gösterilerek eğitilen bireylerin daha neşeli, ümitli, atılgan ve medeni cesareti yerinde bir kişiliğe sahip olacağı görüşündedir.

Temel ihtiyaçlardan biri olan sevgiyle büyütülen bir çocuk çevresine de bunu yayar, arkasında ailesi veya arkadaşları olduğunu bilir ve çocuğun kendine güveni tam olur; kendisi de sevginin paylaştıkça çoğalan bir değer olduğu unutmuyarak hayatına yansıtır. Ayrıca çocuk eğitimi sırasında hayvanlardan yararlanmak da mümkündür. Çocuklara hayvan sevgisini aşılamanın yanında istenilen pek çok özellik de kavratılabilir. “Küçük yaşlardan itibaren çocukları hayvan sevgisiyle tanıştırmak gerekir. Hayvan sevgisi insanlara çok şey kazandırır. Hayvanları seven onlarla ilgilenen çocuk daha merhametli ve paylaşıma daha açıktır. İnsanlar hayvanlara gösterdiği sevgide şefkati, merhameti ve yardımlaşmayı keşfeder. Hayvanları seven çocuk, insan ilişkilerinde de başarılıdır” (Kaya, 2007: 137).

Çocuklara hayvan sevgisi değerini kazandırmak amacıyla edebî eserlerde bu değere yer verilmelidir. Eserler aracılığıyla çocuklara; hayvanlarla güzel bağlar kurmanın önemi, hayvanları korumanın ve onlara yardım etmenin gerektiği duygusu edindirilmelidir. Sevgi değerini ailede ve okulda alan çocuk okuduğu edebî eserlerle de bu evrensel değeri dolaylı olarak edinebilir.

Sevgi değerine ait otuz dört bulgu tespit edilmiştir. Bu bulgulardan altısı insan sevgisi, on beşi hayvan sevgisi ve ikisi de doğa sevgisi ile ilgili bulgulardır. Bunlar şu şekildedir:

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda kahramanımız Aydın geziye katılır. Köpeği Mika'yı kardeşi Engin'e emanet eder, Aydın'ın mektubunda yazdığı şu cümleden köpeğine değer verdiğini görebiliyoruz:

“Bizim Mika’ya iyi bak! Çok şeker verme, gözleri sulanır.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 23).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda Aydın’ın köpeği Aydın’ın peşinden iskeleyle gelmiştir, aralarındaki sevgi bağı şu şekilde aktarılmıştır:

“Uzun iskelede yürürlerken Aydın bir köpek havlaması duydu. Arkasına döndü. Kısa boylu, uzun beyaz tüylü, ıslak kara burunlu bir köpek gördü. Hayvanın başını okşadı, sonra önden giden arkadaşlarına seslendi:

– Bakın güzel bir köpek geliyor peşimizden! Kurt döndü baktı.

– Cins bir köpek! dedi. Aydın tekrar seslendi:

– Benim tıpkı bunun gibi bir köpeğim var, adı Mika. Rüzgâr seslerini dağıtıyordu. Kurt bağırırdı:

– Ne diyorsun?

– Mika! Mika! Benim köpeğimin adı Mika!

Aydın “Mika, Mika!” diye bağırırken küçük köpek bacaklarının arasında dolaşıyor, kuyruğunu sallayarak kesik kesik havlıyordu. Aydın çömeldi:

- Mika! Mika! Ne var?

Küçük beyaz köpek sevinçle ayaklarını Aydın’ın dizlerine dayayıp yüzünü yalamaya başladı. Aydın yalandan kızdı:

– Dur Mika! O kadar şımarma!” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 41-42).

Aynı romanın devamında köpek Aydın’ı iskelede beklemektedir, o vapurdan çıkıp iskeleyle geldiğinde Aydın tekrar vapura dönene tek beraber vakit geçirirler. Köpeği gören mühendis Aydın yokken onu koruyacağına dair Aydın’a söz verir:

“BAKÜ’de vapurdan iskeleyle çıkarırken, Aydın’ın üstüne yumak gibi beyaz bir şey atladı. Aydın geriye sıçrayarak:

– Korkuttun beni Mika! dedi.

Köpek Aydın’ı kaldıkları yere kadar geçirdi.

Ertesi sabah yine kapısının önündeydi. Bütün gün şehri beraber dolaştılar. Mika, Aydın’ın elinden şeker yedi.

Yola çıkacakları gün, havaalanına gitmek üzere otobüse binmeden önce Aydın köpeği sevdi, okşadı:

– Hoşça kal Mika! Dönüşte Semerkant’tan doğru Batum’a gideceğiz. Gemimiz orada bekliyor. Seni tekrar göremeyeceğim.

Beyaz köpek başını Aydın’ın dizine dayamış, söylediklerini anlar gibi kıpırdamadan dinliyordu. Otobüs kalkınca uzun süre arkasından koştu, sonra gözden kayboldu.

Azerbaycanlı mühendis bu işe çok şaşmıştı:

– Bu hayvanı buralarda hiç görmemiştim. Çok cins ve akıllı bir köpek... Dönüşte onu alır, ben bakarım. Siz merak etmeyin, dedi.

Aydın teşekkür etti.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 45-46).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda Uluslararası Araştırma Kurumunun düzenlediği gezideki ekip üyeleri gemide iken samyeli güvertelyi çamur ve kumla kaplar, kuşları sürüklemiş yaralamıştır. Aydın ve arkadaşları yaralı kuşu bulunca onunla ilgilenirler:

“YEMEKTEN sonra öğrenciler eski blucinlerini giydiler, ellerine kovaları alıp güvertelye çıktılar, temizliğe başladılar. Az sonra burunda çalışan Aydın’ın sesi duyuldu:

Hepsi işlerini bırakıp Aydın'ın yanına koştular. Aydın elinde kocaman bir martı ölüsü tutuyordu. Kuşun geniş kanatları çamura bulanmış, başı yana düşmüştü.

– Sam Yeli önünde sürüklenip öldürmüş hayvanı, ne yazık! diye Bettina içini çekti.

Az ötede Mikio seslendi:

– A! Burada da bir kuş ölüsü var!

Halatların arasında büyük bir martı yatıyordu. Kanatlarının genişliği 1 metre vardı.

Akşam oluyordu. Hepsi ölü kuşları kanatlarından tutup denize atarlarken üzgündüler.

İşlerini bitirmiş tam aşağı inmek üzereydiler ki kaptan köşküden Kurt seslendi:

– Buraya gelin! Bir şey göstereceğim!

Kurt'un kucığında uzun gagalı uzun bacaklı martıya hiç benzemeyen bir kuş vardı. Bettina hayvanın tüylerini okşarken eline bir sıcaklık geldi.

– Bu kuş sıcak, galiba yaşıyor!

Kurt kuşun tüylerindeki çamurlarını temizledi, usul usul yokladı. Hayvan gerçekten yaşıyordu. Bu uzun gagalı kuşun adını hiçbiri bilmiyordu. O sırada yanlarına gelmiş olan Japon kaptan kuşun başına kanatlarına dokundu.

– Turna kuşu bu. Vücudunun büyüklüğüne bakmayın. Çok güzel uçar. Fakat bu hiçbir zaman uçamayacak. Kanatları kırılmış.

Kuşu özenle taşıyarak aşağı indirdiler. Bir köşede yer hazırlayıp önüne su ve yem koydular. Turna kuşu usul usul başını kaldırdı. Çatlak bir sesle uzun uzun bağırdı.

O akşam Fuji-Yama Cebelitarık Boğazı'nı geçti. Öğrenciler yaralı kuşla uğraştıkları için Afrika'yı Avrupa'dan ayıran, Akdeniz'i Atlantik'e bağlayan bu önemli boğazı görmediler bile. Kuşa Afrika'dan gelen deli rüzgârın anısına 'Simun' adını verdiler." (Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 93-94).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda Aydın katıldığı geziden döndüğünde köpekleri Mika ortaya çıkar ve iki kardeşin üstüne atlar, köpekle çocuklar hasret giderirler:

“24 EYLÜL günü Özbilenler, Aydın'ı havaalanından alıp eve geldiklerinde hava kararmıştı. Aydın evine dönme kıvancıyla yüreği çarparak bahçenin demir kapısını açtı.

O anda üstüne bembeyaz, top gibi bir şey atıldı. Aydın'la Engin bir ağızdan bağırdılar:

– Mika! Mika! Neredeydin sen?” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 219).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında aileleriyle göç eden çocuklar arkadaşları Ali'yi görünce onu da yanlarında götürmek isterler. Burada sevgi değerini görmekteyiz:

“Mehmet ile Saffet arabadan ellerini uzatmışlardı Ali'ye:

-Ali! Ali! Haydi atla! Sen de gel!

-Olmaz çocuklar, bırakın Ali'yi, dedi Adem ağa. Annesi bağda. Götüremeyiz onu. Hem ahırda hayvanlar var. Kim bakacak onlara?” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.9).

Aynı romanın devamında çocuklar Ali'ye veda ederken hayvanları ona emanet etmektedirler. Çocukların hayvanlara değer verip onları sevdikleri yorumunu yapabiliriz:

“Ali! Ali! Hoşça kal!

Hayvanlara iyi bak! Gene döneriz bir gün.

Hoşça gidin! Güle güle!

Karabaş'a iyi bak! Koyunlara da! Keçilere de! Sarı ineğe de! Sarman kediye de!” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.10).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda Adem Ağa Palpu’daki çiftliği yapmadan önce Çakır Ağa’nın evinde kalırlar. İşlerini halletmek için Palpu’ya gidecek olan Adem Ağa’dan Saffet ve Rıfat babalarına olan sevgilerinden dolayı ayrılmak istemezler:

“Tövbe de bakim! Rıfat gerçeği söylemek zorunda kaldı sonunda:
Tövbe! Tövbe! Seviyorum Çakır amca’yı ama ben Adem babamdan ayrılmam. O nereye giderse ben de giderim. Saffet de başlamıştı ağlamaya:
-Ben de ayrılmam Adem babamdan, bizi de götürsün Palpu’ya.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.60).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Saffet’in fiziksel özelliklerini yadırgayan çocuğa söylenen söz insan sevgisi değerini aktarmaktadır:

“Biraz ötede oturan bir çocuk sordu Saffet’e:
-Sen böyle uzak yerlerden geldiğin için mi saman saçlı, çini gözlüsün? Bizim dilimizi konuşuyorsun ama hiç benzemiyorsun bize. Saffet’ in öyküsünü başından beri izleyen Delibalta şöyle dedi:
-Saçının, gözünün rengi neyine gerek! O da bizim gibi bir Adem oğlu işte!”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.109).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda selde ayrı düşüp kaybolan Saffet ve Rıfat’ı aramaya çıkan Adem ağa Saffet’i bulduğundan Saffet’in Rıfat’tan endişelenmesi kardeş sevgisini göstermektedir:

“Ben seni aramak için geldim nerelerden. Saffet başını kaldırdı:
- Ya Rıfat? Rıfat’ı aramadın mı?
Adem ağa hafifçe gülümsedi:
-Hı Rıfat. Saffet’ i çekti yanına oturttu, elini omzuna koydu. Haydi gidelim bizim Kireççi Çiftliği’ne.
- Ya Rıfat? Aramayacak mısın onu baba?” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.117).

Aynı romanın devamında kaybolan Saffet’i Adem Ağa eve bulup getirdiğinde tüm aile çok sevinir onu sevgiyle, sıcakkanlılıkla karşılarlar:

“Herkes karşılamaya çıktı. Saffet sarıldı annesine, yengesine, Gülbahar, Gülizar ablalarına, Emine kardeşine. O akşam bayram ettiler Ali ağanın evinde.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.120).

Yine aynı eserde selde kaybolan Rıfat’ı bulduklarında da babası ve kardeşi Rıfat’a olan sevgiyi sarılıp hasret gidererek gösterirler:

“Adem ağa kenara çekti arabayı. İndi, bağrına bastı öksüz kuzusunu. Arkasından Saffet sarıldı kardeşine.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.129).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında çocuklar Mavi Hoca’nın aracılığıyla Eskişehir’de işe girerler. Saffet demircilik Rıfat ise katiplik yapmaktadır. Çocukları özleyen Ulviye hala onlar için endişelenmektedir. Çocuklara olan sevgisi eserde şöyle aktarılmıştır:

“Eskişehir deyince hop ediyordu Ulviye halanın yüreği:

-Ya Saffet’ im? O ne yapıyor orada? Düşmanın karşısında? Ya Rıfat’ım?

-Sen merak etme. Ahmet usta Saffet’ le beraber çoktan taşıdı imalathanesini Ankara’ya. Gece gündüz çalışıyorlar. Bir iş çıkarıyor ki Saffet, gören şaşıyor. Ünü yayıldı bütün Ankara’ ya. Rıfat dersin Meclis ‘te. Mavi Hoca’nın yanında çatır çatır yazı yazıyor.

Ulviye hala uçu kıvancından:

-Ah ağabey, gördün de evlatlarımı neden söylemezsin?

-Sırası geldi, söyledim işte.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.164).

Aynı romanda savaş bittikten sonra diğer ülkelerle barış içinde olunması insan sevgisi mesajıyla verilmektedir:

“Bulgarlar iyi dostumuzmuş. Onlar vermişler. Duydun mu Adem ağa? Dost olmuşuz Bulgarlarla!

-Elbette dostuz, ne var bunda? Niye söylüyorsunuz bunu bana?

-Hani, yani, şey, dedi bir yaşlı köylü. Hani sen anlatmıştın ya Adem ağa, Balkan savaşında Bulgarlar bize çok eziyet etti demiştin.

Adem ağa güldü:

-Balkan savaşı biteli yirmi yıl oldu. Zaten savaş bitip barış oldu mu kin tutulmaz. Gazi Paşa da Yunan Başvekilini Ankara ya çağırıp ağırlamadı mı? Hepimiz Allah’ın kuluyuz. Dost düşman diye ayrılmaz insanlar barışta. Hem komşuluk da var. Şuradan denizi aştın mı Yunanistan. İstanbul’dan bir adım attın mı Bulgaristan”. (Çift Püsküllü Uçurtma, s.189).

“Gece gelen’in Ak Unu” adlı öyküde kapıya küçük bir çocuk bırakılır. Hasan

Ağa ve ailesine emanet edilen çocuğu Ayşe çok sever onu öz kardeşi gibi benimser:

“Çocuk yanmış, hiç ses çıkarmadan, şırl şırl mavi gözleriyle bakıyordu hepsine. Büyük kız Ayşe pek hoşlanmıştı ondan. Hiç böyle mavi gözlü, sarı saçlı çocuk görmemişti. Hepsi kara gözlüydüler kardeşlerinin.

-Gece gelen, ben senin de aban olurum, bakarım sana. dedi.” (Gece gelen'in Ak Unu, s.2).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *Hayvanları Seven Çocuk* başlıklı öyküde annesinden izin alan Lorenz evinde birçok hayvan beslemektedir:

“Viyana’daki küçük apartmanı yavaş yavaş çeşitli hayvanlar doldurdu: Sincap, kedi, maymun, papağan, hatta yavru bir timsah!” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.7).

Aynı öykünün devamında hayvanları çok seven Lorenz’in onları gözlemlediği ve onlarla sevgi bağı eserde şöyle aktarılmıştır:

“Akvaryumun içinde kıvıl kıvıl oynayan kurtçukları, birbirleriyle savaşıyor küçük balıkları, dipteki kuma kök salmış bitkileri saatlerce bıkmadan seyredirdi Konrad. Hayvanları bu kadar seven, sevmekle kalmayıp, onların davranışlarını dikkatle izleyen bu çocuk, yıllar sonra Nobel Tıp Ödülü’nü alan (1973) Doktor Konrad Lorenz’dir.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.8).

Yine aynı öyküde hayvanlar arasında da arkadaşlık vardır, birbirlerini seven hayvanlar güzel güzel anlaşmakta bir arada yaşamaktadır:

“Küçük maymun, bebeklere de çok düşkündür. Neyse ki onları ağacın tepelerine kaçırmaz. Konrad Lorenz’in küçük kızının arabasının başında bekçilik eder. Çocukları seven sadece maymun değildir. İnsana korku veren o çoban köpekleri küçük çocukların

yanında kuzu gibi olurlar. Hatta bebeğin ayağa kalkabilmesi için kuyruğuna asılıp var gücü ile çekmesine bile hiç ses çıkarmaz o koca köpek.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.9).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” da yer alan “Eşeğin Bir Bildiği Var” adlı öyküde Hasan Ağa’nın eşeği tarlaya giderken yoldaki yamaçtan geçemez. Buna öfkelenmesine rağmen hayvanını üzgün görünce onu sever, eşeğe kıyamaz ve samanını verir:

“Hasan Ağa eşeğinin bu halini, hele o iri kederli gözlerini görünce, unutuverdi öfkesinin, hayvanın sırtını okşadı, içeri alıp önüne samanı koydu.”(Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.20).

Aynı öykünün sonunda toprak kayması olacağını eşeğin sezdiğini bundan dolayı yamaçtan geçmemek için direndiğini anlayan Hasan Ağa eşeğine minnettar olur ve ona kızdığı için pişman olup ona olan sevgisini gösterir:

“Hasan Ağa öptü eşeğinin kara gözlerini.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.23).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” da yer alan *Leylek Leylek Havada Kaldı* adlı öyküde geçmişte göç zamanı gelen leylekleri insanların sevdiğinden ve onları koruduğundan bahsedilmiştir:

“Eskiden bizim ülkemize her türlü kuş gelirdi. Hele leylekler pek çoktu. Herkes onları sever, yuvalarını baharda dönüşlerine kadar korurdu...” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.32).

Aynı öyküde çocuklar yaralı kuşla ilgilenir. Eserde kuşu besleyip büyütürler ve okuyuculara hayvan sevgisi değeri aktarılır:

“Yamukkanat uçamadı, yalnız kaldı, yavruları da bizim gibi anasız kaldı! dedi. Selim: ‘Ona biz bakarız, ben tarladan yiyecek taşırım. Yavruları da çok güçlendiler artık annelerine muhtaç değiller.’ diye yatıştırdı Gülsüm’ü. (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.39).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *Leylek Leylek Havada Kaldı* öyküde farklı ülkelerdeki leyleklerin bacaklarındaki halkalarını bulan tüm çocuklar Kuşbilim Kurumunun toplantısına katılır çocukların leylekleri korumasıyla hayvan sevgisi değeri şöyle verilmiştir:

“Kuşbilim Kurumuna dünyanın pek çok ülkesinden gençler, çocuklar çağırılmıştı. Bazıları bacağı halkalı kuşları bulmuş, kuruma haber vermiş, diğerleri yaralı kuşlara bakmış, yavruları korumuş ya da onların nasıl yaşadıklarını incelemiş, kuruma yazmışlardı.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.40).

Aynı öykünün devamında farklı ülkelerden gelen çocuklar kaynaşmış arkadaş olmuşlardır ve birbirlerini çok sevmişlerdir:

“Selim birden bağırdı: “Zugulugubamba!” Afrikalı çocuk onlara dönüp güldü, bembeyaz dişleri çıktı ortaya. Selim ile Gülsüm ona yaklaştılar, el ele tutuştular.”(Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.40).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *Leylek Leylek Havada Kaldı* öyküde çocuklar toplantıda yaralı kuşa olan sevgilerinden şöyle bahsetmektedir:

“Gülsüm ile Selim baba leyleği, yavruları, yuvasında yalnız kalan Yamukkanat’ı anlattılar. ‘Ona biz bakıyoruz şimdi. Hem de çok seviyoruz.’ dediler. (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.41).

Eserin sonunda tüm çocuklar dost olup şarkı söylerler, şarkının sözlerinde insan sevgisi mesajı aktarılmıştır:

“Bütün çocuklar, gençler, uçak saatleri gelinceye kadar, türküler, şarkılarla çoştular, hepsinin öğrenmiş olduğu ‘Eğer bütün dünyanın çocukları’ nı söylediler:

Eğer dünyanın bütün çocukları

İsteselerdi el ele vermeyi,

Halka olup dönebilirlerdi

Dünyanın çevresinde.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s. 42).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde yer alan *Kolsuz Usta* öyküsünde çocuk sevgisi şöyle aktarılmıştır:

“Sokağın başında bir asker, sokakta oynayan sarışın çocuğun başını okşuyordu.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.30).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde *Sarı Mehmed ile Çoban* adlı öyküde eşkıyalar tarafından çalınan hayvanları öğrenen Mehmet onlara üzülür böylelikle hayvan sevgisi değeri aktarılmıştır:

“-Ah Zeynep Bacı’mın kırmızı ineği! Ah muhtar emmimin koca tekesi! Ah köyümün kara gözlü kuzuları! Hepinizi mi yedi yahu eşkıyalar? diye söylene inleye sabahı zor etti.” (Yeşilkaya Çiftliği, s. 65).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodan çocuklar tek başlarına ormanda kalırlar. Orada bulunan hayvanlarla çok güzel arkadaşlık kurarlar. Sahnede Ayşe’nin ayıyı sevmesi ile okuyuculara hayvan sevgisi değeri aktarılmıştır:

“Ayşe ayının kürkünü okşar Ayının kürkü ne sıcak! Pataları yumuşak yumuşak! Hepsini birden (Müzikle):

Hom hom ayı, dost ayı,

Su samuru, kunduz arkadaşı,

Gelin çocuklar konuşalım,

Dost ayıyla anlaşalım.” (Çakmaktaşı, s.14).

Aynı eserde, ormanda kimsesiz kalan çocuklar çok acıkınca çoban olan arkadaşlarının kuzularını yeme hayali kurduklarında Hasan karşı çıkararak kuzularına olan sevgisini göstermiştir:

“Ali: (Sahnenin önüne gelir) Çok keyifli bizim ayı.

Çoban: Karnı tok galiba.

Ayşe: Oysa ben açlıktan ölüyorum.

Ali: Ben de Hasan'ın yağlı kuzularından biri olsaydı şimdi .

Çoban: Ne? Ne olacakmış benim yağlı kuzularıma?

Ali: Keser, yerdik!

Çoban: Ben kestirir miyim sana yağlı kuzularımı? Çok acıktınsa kunduzu kes ye".
(Çakmaktaşı, s.15).

Oyunun devamında Ali ve Hasan ormandan ayrılıp başka yere gitmeyi planlarlar. Ayşe hayvan dostlarından ayrılmak istemez. Onları çok sevmiş ve orada onlarla yaşamaya alışmıştır. Hayvan sevgisi değeri şöyle aktarılmıştır:

“Ayşe:Ben de gelmem. Hem niçin gidecekmişiz buradan? Daha iyi yer mi bulacağız? Hem Uvi uvi var, ayı var, kunduz, su samuru var burada.

Ali: Onlar alışık burada yaşamaya. Uvi uvi beraber büyümüş ayıyla. Ne zamandır da yoklar ortada.

Ayşe: Bize yiyecek bulmaya gitmişlerdir.

Ali : Pek o kadar da güvenme.

Hasan: O kunduzla ısınmadım nedense... Hırılıyor dişlerini göstere göstere.

Ayşe: İkiniz de yanılıyorsunuz. Onlar bizim dostumuz.” (Çakmaktaşı, s.26).

“Çakmaktaşı” adlı oyunda sahneye gelen ihtiyar kaybolan torunundan konu açıldığında duygulanır, ona olan sevgisi ve özlemi şöyle aktarılmıştır:

“Ali: Peki, senin çocukların, torunların yok mu Nuh baba?

İhtiyar: Hiç sormayın onu. Çocuklarım büyüdü, dağıldı o yana bu yana.

Bir torunum vardı, Musa. Yıllar önce... Bırakın, deşmeyin yaramı.”(Çakmaktaşı, s.51).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde *Bahçe Nöbeti* başlıklı anıda öğretmen olan yazarımız öğrencileriyle aralarındaki bağı şöyle aktarmıştır:

“- Ne demek özenerek, severek öğretmenim?

-Özenerek: Sizin defterlerinize kenar süsü yaptığınız gibi.

Severek: Benim sizi sevdiğim gibi.

Bunu söylerken kollarımı yana açtım. Tavuk analarının kanatlarının altına giren civcivler gibi sokuldular, ısındılar.” (İlk Öğrencilerim, s.60).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde “Son” başlıklı anıda öğretmen çok sevdiği öğrencilerinden ayrılırken hepsi çok duygulanır:

“Okuldan ayrılırken bütün çocuklarım birer birer geldiler, yanaklarımdan öptüler. Ben de hepsini kucakladım. Göğsüme bastırdım. Biraz da ağladım galiba.” (İlk Öğrencilerim, s.91).

Tablo 13. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Sevgi Değerinin Dağılımı

Değer: Sevgi (34)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	5	23, 41-42, 45- 46, 93-94, 219
Çift Püsküllü Uçurtma	9	9,10,60,109,117,120,129,164,189
Gecegeleğin Ak Unu	1	2
Hayvanlar Konuşurlar mı?	11	7,8,9,20,23,32,39,40,40,41,42

Tablo 13 (Devam). *Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Sevgi Değerinin Dağılımı*

Yeşilkaya Çiftliği	2	30,65
Çakmaktaşı	4	14,15,26,51
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	2	60,91

Sevgi değeri, bütüncede en çok bulguya sahip ikinci değerdir. Tespit edilen 34 bulguda, en çok bu değeri içeren eser ise *Hayvanlar Konuşurlar mı?* adlı öykü kitabıdır. Eserde yer alan *Leylek Leylek Havada Kaldı* başlıklı öyküde bu değere altı yerde rastlanılmıştır. Bütüncede sevgi değeri insan, çocuk, kardeş, doğa ve hayvan sevgisi etrafında şekillenmiştir. Suzan Albek sevgi değerini daha çok hayvan sevgisi değeri ile aktarırken onları korumanın onlarla beraber yaşamının önemini de okuyucuya sezdirmiştir.

Çalışmada incelenen bütüncede güçlü bir sevgi bağı bulunmaktadır. Bu değer aile sevgisi ve arkadaşlık değerlerinde de ön plana çıkarılmış; okuyucuya sevginin güzelliği ve beraberinde tüm güzellikleri getirdiği aktarılmak istenmiştir.

1.2. MİLLÎ DEĞERLER

Millî ve manevi değerler çocuğun eğitimi konusunda çok fazla önem teşkil etmektedir. Günümüzde millî değerlerimiz ve kültürümüz yeterince benimsenip sahip çıkılmadığı için çocuklarımızı yetiştirirken bu değerler doğrultusunda olmaya daha fazla gayret ve hassasiyet göstermeliyiz. “Değerler eğitimi, çocukların kendilerine ve topluma yararlı olacak temel değerleri psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kazanmalarını amaçlamaktadır. Değerler eğitimi sorumluluk, sevgi ve karakter eğitimi desteklerken, insani değerleri kazandırmayı, kendisiyle ve çevresiyle barışık bireyler yetiştirmeyi, toplumsal düzeni korumayı kapsar” (Aydın ve Gürler, 2012: 3).

1.2.1. Geleneklere Bağlılık

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 920) gelenek “Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon” şeklinde tanımlanmıştır.

Gelenek ve görenekler bir kültür bağı oluşturmaktadır. Bu kültür bağı da toplumun bir arada ve beraberlik içinde yaşaması anlamına gelmektedir. Bir toplum ancak gelenek ve göreneklerine sahip çıkarsa varlığını korumuş olur.

Hökeleli'ye göre (2011: 104) günümüzde nesiller arasında büyük mesafeler oluşmuştur. Genç kuşak ile yetişkin kuşak arasında yeterli ve doyurucu iletişim imkânları ortadan kalkmıştır. Yetişkin ve yaşlı kuşağın gençler üzerindeki manevi otoritelerinin zayıflaması ve silinmesi sonucu yaşlıların “değersiz” olarak görüldüğü kanaatindedir. Bu da onlar tarafından gençlere geleneksel değerlerin aktarılmasını engellemekle kalmayıp yaşlıların geleneksel değerlerin sembolü (modeli) olarak görülmelerinden dolayı, onların temsil ettikleri değerleri de değersiz hâle getirdiğini belirtir. Gençler, çoğu zaman aile ve akraba ilişkilerinden kopuk, dar bir arkadaş çevresi içerisinde hayatlarını sürdürmektedir. Gençlerin yetişkinlerle ortak tecrübe paylaşımı ve dayanışması yok denecek kadar az olduğu için yetersiz toplumsallaşma pek çok gencin hayatında telafisi çok zor olan olumsuz sonuçlara yol açacaktır. Toplum olarak millî ve manevi geleneklerimizi çocuklara sevdirmeli ve benimsetmeliyiz. Aksi durumda, kendine ve içinde yaşadığı kültürün gelenek ve değerlerine yabancılaşmış bir gençlikle karşı karşıya kalmamız kaçınılmazdır.

“Okulun karakter eğitimi, küreselleşmenin tesirlerine karşı da bir araç olarak algılanır: Baskın kültürlerle ait unsurları sınırları kaldırarak her an ve her yerde etkin kılan küreselleşmeye karşı yerel çevrelerin kendi duyarlılıklarını korumaları için de gereklidir. Yerel kültüre sahip çıkmayan toplumlarda küreselleşmenin Batılılaşma hareketine yol açmasıyla, Batı kültürünün yerel dil, müzik, sanat, giyim yaşam biçimlerinde kaçınılmaz etkilerinin kültürsüzleşmeye yol açtığı görülür”(Sevinç, 2006: 225).

Toplumun varlığını ve birliğini korumak, toplumun kültürel değerlerini yaşatmak, toplumda birlik ve beraberliği sağlamak, geleceğe dönük toplumun kendini yaşatması açısından gelenek ve görenekler önemlidir. Bu nedenle de çocuklarımıza geleneklerimizi öğretmeli ve sürdürmeleri konusunda onlara duyarlılık kazandırmalıyız.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında başları örtülü olan kadınlarımız geleneğimizden gelen değerlerle örtülerini düzeltirler:

“Kadınlar başlarına örtmelerini iyice çektiler.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.15).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında kadınlar ve erkekler başka odada oturarak misafir edilmektedirler:

“Olan biteni, nasıl kaçtıklarını sordu, öğrendi. Kadınlar başka odaya dolmuşlar, çocuklar avluda kalmışlardı. Evden çıkan bir delikanlı atları ahıra çekti.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.39).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında saatte akrep ve yelkovanın olmamasını uğursuzluk getireceği inancı bir gelenek hâline gelmiş, kullanılmamaya dikkat edilmiştir:

“Hüseyin kemerinden saati çıkardı. Kapağını açtı. Saatin ne akrebi vardı ne yelkovanı. -Bak saatin akrebi ile yelkovanı düşmüş arabanın sarsıntısından. Ben gene kuruyorum ama. Tık tık işliyor bak! Hüseyin saati tuttu Gülbahar’ın kulağına. Gülbahar geri çekildi:

-Ay... Bırak o saati. Ninem akrepsiz, yelkovansız saat uğursuzluk getirir der. Yola çıkmadan bizim duvar saatimizin de akrebi, yelkovanı düşmüştü. Savaş çıktı sonra, evimizi bırakıp göçtük işte.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.42).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında bizlerde var olan giden yolcunun ardından su dökme geleneği değerine şöyle yer verilmiştir:

“Adem ağa dizginleri aldı eline. Saffet oturdu yanına. Avlunun kapıları açıldı ardına kadar. Araba ağır ağır çıktı. Ev sahipleri arkalarından kovalarla su döktüler, su gibi akıp kolaylıkla gitsinler diye.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.63).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında kadınlar ve erkekler başka odada oturarak misafir edilmektedirler:

“O akşam gene bir bayram oldu Adem ağanın evinde. Komşular toplandılar Adem ağanın büyük oğlu İstanbul dan gelmiş diye. Kadınlar bir odada, erkekler bir odada.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.124).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında düğün geleneklerine şöyle yer verilmiştir:

“Harman sonunda Gülizar’ın düğünü oldu. Tam Şakir efendinin avlusuna yemek kazanları kurulmuş, kuzular kızartılmıştı ki, iki yağız atın çektiği güzel bir araba durdu kapının önünde. Mavi Hoca ile Rıfat indiler içinden. Düğün sahipleri koşuştular, başköşeye buyur ettiler. Haber bütün Beypazarı’na yayıldı:

Osman’la Gülizar’ın düğününe ünlü bilgin Mavi Hoca gelmiş. Hem de koca bir altın takmış Gülizar’ın boynuna. Düğüne bereket gelmiş, pilavlar, kuzular yenmiş yenmiş, bitmemiş, yeniden dolmuş kazanlar.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.139).

Aynı romanın devamında düğün yemeği geleneği ve gelinin kıyafetlerine dair adetlerimiz şu şekilde yer alır:

“Düğün günü kararlaştırıldı ama bir gelinlikle bitmiyordu iş. Törelere göre, gelinin, düğünden bir gün önce sırmalı kadife giymesi gerekirdi. “Ah annemin sırma işlemeli eski zaman elbiseleri olsaydı şimdi” diye hayıflanırken Adem ağanın karısı, kapı çalındı. Açtılar. Elinde bir bohça tutan genç bir çocuk sordu:

-Hemşire Emine Hanım’ın evi burası mı?

“Evet” dediler. Çocuk bohçayı bıraktı.

- Bunu Nevşehirli Satılmış çavuş yolladı hemşire hanıma, dedi. Bohçayı bıraktı, gitti. Bohçayı açıp baktılar ki ne görsünler? Vişne çürüğü kadife üstüne, altın sırmayla işlenmiş bir esvap! Görülmemiş güzellikte. Düğün arifesi giydirdiler Gülbahar' a. Oldu bir dünya güzeli! Düğün günü pilav kazanı kuruldu arka bahçeye. Başladı konuklar gelmeye. Önce Mavi Hoca. Koca bir altın taktı Gülbahar'ın boynuna. Gülizar'inkinin aynısı.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.184).

“Gece gelen’in Ak Unu” isimli eserde evlenenler için çeyiz hazırlama geleneği ön plana çıkarılmıştır:

“Babam o altınlarla beni everecek. Kurşunlu camiinin yanındaki Hacıların gara gözlü gızını alacak bana, İstanbul’a gidip çeniz düzecek, dedi Veli. (Gece gelen’in Ak Unu, s.8).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde *Sarı Mehmed ile Çoban* öyküsünde eşkıyaların sakladığı değerli eşyaların bulunduğu çuvalın bulanların olduğu görüşünde olunması geleneklerin sürdürülmesini göstermektedir:

“Koca çuvala koca sandığı meydana indirdiklerinde kara sakallı ihtiyar:
-Bunlar hırsızlık malıdır, hayretmez, sahipleri kimse verelim dedi. Zeynep bacı itti herkesi, geçti sandığın başına:
-Yo... Yo... Olmaz öyle şey... Nereden bulacaksınız hangisi kimin malı? Yıllar yılı eşkıya biriktirmiş bunları. Çoktan ölmüştür sahipleri. Hem törelerimize göre: ‘Balık Tutanın, Gömü Bulanın.’dır dedi. Köylüler Zeynep Bacı’ya hak verdiler.”(Yeşilkaya Çiftliği, s.71-72).

Tablo 14. *Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Geleneklere Bağlılık Değerinin Dağılımı*

Değer: Geleneklere Bağlılık (9)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	7	15,39,42,63,124,139,184
Gece gelen’in Ak Unu	1	8
Hayvanlar Konuşurlar mı?		
Yeşilkaya Çiftliği	1	71,72
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Bütüncede *geleneklere bağlılık* değerine dokuz yerde rastlanılmıştır. Bu değer bütüncede geçmişte dikkat edilen giyim-kuşam, inançlar, çeyiz ve düğün hazırlıkları, töreler boyutunda yer almıştır. Edebî eserler, hayata ayna tutarak bir toplumun bünyesinde barındırdığı yaşam biçimlerini, gelenek, görenek ve değerlerini gelecek nesillere aktarır. Böylelikle farklı türlerdeki edebî eserlerin toplumun kültürünü, geleneklerini ve değer birikimini yansıtıcı bir işlev üstlendiği görülmektedir. Değerin en

fazla işlendiği *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında ise bu işlev örf ve adetleri yerine getirme boyutuyla etkin rol almıştır.

1.2.2. Komşuluk

Komşu kavramı, Eski Türkçe *konuş-* "karşılıklı konaklamak" fiilinden +I son ekiyle türetilmiştir. Bu sözcük Eski Türkçe *konşı* sözcüğünden evrilmiştir.

Ailemizden sonra en yakın sosyal çevremizi komşular meydana getirir. İyi veya kötü günlerimizde şartlar, en yakın çevre ile temas hâlinde bulunmayı gerektirir. Komşularımıza karşı tatlı sözlü, güler yüzlü olmalı, onlarla karşılaştığımızda selamlaşmayı, hal hatır sormayı, neşe ve kederlerini paylaşmayı ihmal etmemeliyiz. Bu değerimiz Türk kültürünün en önemli unsurlarındandır. Fakat değişen yaşam koşullarında ve apartman hayatında komşuluk ilişkilerinin eskisi gibi olmadığı çok açıktır, birçok çocuk bu değeri görmeden, bilmeden yetişmektedir. Hızlı şehirleşme ve şehir yapılaşmasının olumsuz sonucu olarak aynı apartmanda yaşadıkları hâlde tanışmayan, yardımlaşma ve dayanışma içinde olmayan insanlar bulunmaktadır. Bu değerimiz çocuklara kitaplar üzerinden gösterilmeli, sosyal çevrede önemi kavratılmalıdır.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında göç ederken arkalarından gelen komşularının oğlu Bulgar Panoyot onları gidecekleri yol için uyarır. Fakat öncesinde korkmalarına anlam veremeyen Saffet komşularından kötülük beklememektedir:

“Saffet üzümünü yerken şöyle dedi:

-Niye o kadar korktuk sanki? Hepsi komşularımız.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.18).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda ülkelerinden göç eden aileyi komşuları karşılar:

“Köyde bir kalabalık karşıladı gelenleri. Çoban, önceden köye dönmüş iki araba yabancı geldiğini söylemişti. Köylüler merakla çıkmışlardı yola. Adem ağa, amcası Çakır ağanın evini sordu. Köyün sonunda koca tahta kapılı bir ev gösterdiler. Arabalar takır takır girdi koca kapıdan avluya.

-Bizim avluya benziyor burası, dedi çocuklar. Günlerdir hiç konuşmayan nine azıcık atkısını araladı, şöyle bir baktı, tekrar örtündü.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.37).

Tablo 15. *Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Komşuluk Değerinin Dağılımı*

Değer: Komşuluk (2)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	2	18,37
Gezegelen'in Ak Unu		

Tablo 15 (Devam). *Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Komşuluk Değerinin Dağılımı*

Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Komşuluk değeri, komşuya olan güven ve en yakınımızda olan komşuların yardım eli uzatan kimseler olmaları açısından ele alınmış ve bütüncede iki yerde bu değere rastlanılmıştır. Komşuluk ilişkilerine dair yazarın iletileri zayıf kalmıştır.

1.2.3. Misafirperverlik

“Misafir sözcüğü, Türkçede yol almak, yola çıkmak ve sefere çıkmak anlamına gelmektedir. Arapçada yolcu anlamındaki misafir kelimesi Türkçede konuk karşılığında kullanılır”(Atalay, 1998: 384). Arap dilinde bu manada daha çok *dayf* kelimesi geçer. Aynı kökten türeyen *dıyafe* (ziyafet) misafir ağırlama, konuklara ikramda bulunma demektir. İslam öncesi göçebe Arap toplumunda, çölün çetin şartlarında yolculuk yapan kimselerin misafir edilip ihtiyaçlarının karşılanması hayati bir önem taşıdığından misafirperverlik şeref ve asaletin gereği sayılmış.

Bu kavram sözlükte konukseverlik ile karşılanmaktadır. Konuksever olma durumu ise “Konuklarına iyi davranan, onları iyi ağırlayan ve kendisine konuk gelmesinden hoşlanan, misafirperver” olarak açıklanır (TDK, 2011: 1476).

Misafirperverlik günümüzde unutulmaya yüz tutmuş en önemli değerlerimizden biridir. Geçmişte bir eve misafirin gelmesi bereket, misafir kabul etmek ve ağırlamak şeref olarak kabul edilir, misafirin ettiği duanın kabul olacağına inanılırdı. Misafirlik sadece adet ve gelenek değil, erdemli bir davranış olarak kabul edilirdi. Misafire saygı ve hoşgörü Türk halk kültürünün önemli değerlerinden biridir. Misafir ve ev sahibi ilişkisinde saygı, karşılama-uğurlama ve hoşgörü önemlidir. Misafirin rahat edebilmesi için her türlü çaba gösterilir, gelen misafire karşılık beklenmeden ikramlarda bulunulur, hizmet edilir.

Günümüzde evinden ayrılmış, yeni aileler kurmuş olanlar için akrabalık ilişkilerini sürdürmek ancak misafirlikle mümkündür. Misafirlik kültürümüzün en önemli öğelerinden birisidir. İnsan, hayatını başkalarıyla paylaştıkça insanlığını hissedebilir. Misafirliğe gitmek veya misafir ağırlamak aynı zamanda, gündelik hayatın

sıkıntılarını bir nebze de olsun unuttuğumuz, nefes aldığımız zamanlar demektir. Neşe içinde yapılan sohbetlerin, karşılıksız, içten gelen ikramların, geniş dostlukların aracısıdır.

Komşular birbirleriyle tanışmak, insani ilişkilerini geliştirmek için misafirliği bir vesile olarak görürler. Bu vesilenin taşıyıcıları küçük çocuklardır, hep öyle olagelmıştır. “Bir mâniniz yoksa anneler size gelecek” diye komşu kapılarına yollanan çocuklar, bugüne kadar birçok dostluğun başlangıcı olmuştur.

Cömertlik ve misafirperverlik Türk kültür hayatının önemli bir parçası olduğundan geçmişten günümüze kadar edebî eserlerde de yerini bulmuştur: “Dede Korkut Hikâyeleri’nde ‘Er malına kıymayınca adı çıkmaz.’, ‘Oğul babadan görmeyince sofraya çekmez’ sözü geçer” (Ergin, 2005: 16). Türk kültüründeki bu misafirperverlik ve gözü tokluk günümüze kadar farklı adlar ve şekillerde gelmiştir. Misafirlik kültürümüzün yaşatılması insanlar arasındaki dostluk ve kardeşlik duygularını pekiştirecektir. Bu nedenle bu değeri gelecek nesillere aktarmak çok önemlidir.

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı eserde dünya gezisine katılan çocuklar güzel arkadaşlıklar kurarlar birbirlerini ülkelerinde ağırlamak için çağırırlar. Böylelikle eserde misafirperverlik değeri ön plana çıkar:

“Vakit, öğleyi geçmişti. Colorado kanyonunu yoğun bir sis kaplıyordu. Kayalar görünmez olmuştu.

— Acıktık. Dönelim artık! Dedi Tung.

Son bir kez kanyona bakarak geri döndüler. Cipe doğru yürüdüler. Binmeden önce A-B-C, Tom’a teşekkür ettiler. Tung da onlara katıldı:

— Tom, gerçekten çok güzel bir gezi oldu. Sen de Japonya’ya gelersen biz de seni gezdiririz. Adresini vermeyi unutma. Mektuplaşalım.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.135).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı eserde Uluslararası Araştırma Kurumunun düzenlediği geziye katılan Aydın ile diğer ülkelerden gelen çocuklar güzel dostluklar kurarlar, birbirlerini kendi ülkelerine davet ederler:

“- Tom, bizi çok güzel gezdirdin. Bu kaya parçası sana armağanımız olsun.

Tom lav parçasının üstüne oturdu. Elini cebine attı:

-Aydın, benim de sana bir armağanım var.

-Teşekkür ederim Hoşça kal! Hoşça kal! Sen de Türkiye’ye gel. Bizde de çok görülecek şey var.

Tung, Tom’un önünde eğildi:

-Hoşça kal Tom! Japonya’ya bekliyoruz!” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.148).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” romanında volkan patlamasının sonucu gazdan etkilenen çocuklar yardım için onlara misafirperverliklerini gösteren köyü düşünürler. Köylüler gezi esnasında çocukları sıcakkanlı karşılamış ve onlarla ilgilenmişlerdir:

“İsterseniz köyden yardım alıp yukarı çıkabilirim. Ne dersiniz? Dedi. Bugün biz köyde dolaştık. Bir düğün varmış. Aso dağından indiğimizi söyleyince bizi tanrı misafiri gibi karşıladılar. Akşama kadar bırakmadılar.

- Bana da ipek bir mendil ve yelpaze armağan ettiler, dedi Bettina.”(Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 214).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda bu değeri Alpu’da yaşayanların yeni gelen aileyi sıcakkanlılıkla karşılamasıyla görmekteyiz:

“ Avluda tavuklar, kazlar, ördekler kaçıyordu. Tek katlı evden kadınlar, çocuklar çıktılar, gelenleri karşıladılar, içeride oturan Hacı Çakır ağanın yanına götürdüler.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s. 37).

Aynı romanın devamında Hacı Çakır Ağa’nın evinde uzun süre kalan Adem Ağa çekinmesine karşı Çakır Ağa misafirperverliğini göstermektedir:

“Pek yük olduk size. Biz de evimizi barkımızı bir bulsak. Diyordu. Hacı Çakır ağa bu sözler üzerine Estağfurullah! Estağfurullah diyordu durmadan.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.39).

Romanda Adem Ağa şehre gidip çiftliğin yerini öğrenir, muhtar evinde aileyi konuk eder böylelikle misafirperverlik değeri şöyle yer alır:

“Karanlık bastıktan sonra vardılar Alpu istasyonuna. Köylüler Adem ağayı istasyonun arkasındaki kahveye buyur ettiler. Hoş beşten sonra biri sordu:

“-Padişah efendimiz size nereyi verdi? Kireççi Çiftliği’ni Adem ağanın yanıtı üzerine bir sessizlik oldu kahvede. Herkes önüne baktı. Sonra yavaşça konuştular:

-Eh Hadi hayırlısı olsun.

Adem ağa ve ailesini o gece yollamadılar çiftliğe. Muhtarın evinde konuk ettiler.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.74-75).

Romanın devamında gazlı sudan sıtma olan çocuklarının tedavisi için Adem Ağa’yı bir adam evine davet eder:

“Buralara sizden önce de göçmenler geldi. Doksan üç harbenden sonra. Hiçbiri barınmadı. Ya gidip Eskişehir’e yerleştiler ya dağlara. Adem ağa iyice şaşırdı, dertlendi. Beyaz sakallı adam şöyle dedi:

-Ben Mihaliççikliyim. Kime sorsan bilir, demirci Ali ağa diye. Al çocuklarını gel bana. Bir çaresine bakarız.

-Sağol, sağol, dedi Adem ağa.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.84)

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında köylülerin misafirperverliği şöyle aktarılmıştır:

“Dişleri çürükmüş ama yürekleri sağlamış o köylülerin. Ellerinden geldiğince ağırladılar konuklarını, soğuk ayranlar içirdiler”. (Çift Püsküllü Uçurtma, s.103).

Aynı romanın devamında konuk kalınan evde ilgi ve alaka misafirperverlik değeri ile ön plana çıkarılmıştır:

“Akşam konuk kaldıkları evde, başı beyaz tülbentli, nur yüzlü bir nine sedirde oturuyordu. Köyün kızları çevresine toplanmışlar, hep beraber ilâhi söylüyorlardı. (Çift Püsküllü Uçurtma, s.106).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Rıfat eğitimi için Mavi Hoca’nın yanında misafir kalır:

“Çiftlikten adamlar çıktılar, buyur ettiler gelenleri. Mavi Hoca, gene upuzun, perdeleri kapalı odanın dibindeki sedirde oturuyordu. Adem ağaya yer gösterdi yanında. Kahve içtiler, konuştular:

-Oğlunuz Rıfat, akıllı çocuk. Akranlarıyla okuyor yanımda. Ayrıca şehirde dükkânımızı bakıyor. Şimdi de çiftlikte her işe koşuyor.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.129).

Romanın devamında oğlu Rıfat için Mavi Hoca ile görüşmeye gelen Adem Ağa orada misafir edilir:

“Gece Mavi Hoca Adem ağanın evinde konuk kaldı. Tertemiz yataklar serildi yere. Üstüne kenarları dantelli, bembeyaz çarşaf lar konuldu.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.140).

“Gece gelen’in Ak Unu” adlı öyküde Hasan Ağa’nın evinin kapısına bırakılan bebek Gece gelen Tanrı misafiri, aileye emanettir. Öyküde değirmencilikle geçinen aile Gece gelen’den sonra daha çok kazanmaya başlarlar. Burada akla “Misafir on kismetle gelir; birini yer, dokuzunu bırakır.” sözü gelmektedir. Aileye emanet edilen bebek sayesinde evin bereketi artmıştır. Zor durumda olan kimsesiz bebeği koruyan aileye iyiliğinin karşılığı kat kat fazla verilmiştir. Bu şekilde öyküde misafirperverlik değeri ön plana çıkmıştır:

“O gün, evde otururlarken dışarıdan tek tük köpek havlamaları ve gitgide yaklaşan nal sesleri duyuluyordu. Birden nal sesleri evin dibinden geliverdi, kapı hızla vuruldu. Hasan Ağa silkinerek ocağın başından kalkıp kapıyı açtığı anda hiç tanımadıkları bir adam atından inmeden onlara seslendi:

-Ağam, bacım Ümmü öldü, bu da sana düştü.

Hasan Ağa şaşırıp kalmıştı. Hiçbir şey soramayan Hasan Ağa ve eşi Gülsüm eğilip atının yere koyduğu bohçaya baktılar. Karanlıkta, çullar içinde pırl pırl iki göz onlara bakıyordu. Gülsüm çocuğu kaptığı gibi girdi içeri, içeride lambanın ışığını açıp çocuğun yüzüne iyice baktılar. Beyaz, ablak yüzlü, mavi gözlü, dört beş yaşlarında bir oğlandı. Ertesi sabah, gün doğarken Hasan Ağa’nın çocukları birer birer uyandılar. Sedirin üstünde uyuyan çocuğa merakla baktılar. Annelerine çocuğun adını, kim olduğunu sorduklarında Gülsüm ana “Ne bileyim, Gece gelen” dedi. (Gece gelen’in Ak Unu, s. 1-2-3).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *Leylek Leylek Havada Kaldı* başlıklı öyküde leyleklerin bacağındaki halkları bulan tüm çocuklar bilim kurulunun toplantısına katılır, Almanya’da Hans onları misafir eder:

“Zugulugubamba, Selim ve Gülsüm bir gün Hans’ın evinde konuk oldular. Hep beraber kırlarda gezdiler. Eski istasyon binasının bacasındaki Yamukkanat’ın doğduğu yuvaya gidip gördüler.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s. 42).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı öyküde misafirperverlik değeri şöyle ön plana çıkarılmıştır:

“Ali ağa misafirlerini akşama dek ağırladı. Ayranlar, sütler içildi, cevizli çiçekler yenildi.” (Yeşilkaya Çiftliği, s. 21).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı öyküde tarlaları almaya gelen kişileri öğrenen Ali Ağa’nın eşi buna karşı çıkar ancak eğer niyetlerinden vazgeçerlerse misafirleri

ağırlamaya devam edeceğini söyler. Burada durum ne olursa olsun misafirperverlik geleneğimizin korunduğunu görmekteyiz:

“- Haydi bakalım toplayın kağıtlarınızı kalemlerinizi. Misafir iseniz başımızın üstünde yeriniz var, yok alıcıysanız, hemen düşün yola.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.21-22).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde yer alan *Kolsuz Usta* öyküsünde herkes imkânı ölçüsünde evlerinde misafirleri ağırlamaktadır, bu değere şöyle yer verilir:

“Kolsuz Ustayı, komutanı arkadaşlarıyla beraber görmeye gelmiş.” diye bir söz yayılmaya başlamıştı ortalığa. Herkes gücüne göre misafirleri ağırlamaya çalışıyordu. Kapılar açılıyor, köyün kızları, gelinleri ellerinde ayran tepsileriyle koşuyorlardı önlerine. (Yeşilkaya Çiftliği, s.40).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodan Sencer dayının Merdan’a emanet ettiği kitabı ustaya ulaştırırlar. Merdan ile Adem’in kim olduğunu öğrenen usta ve eşi çocukları kötü karşıladıkları için pişman olurlar ve onları ağırlamak için uğraşırlar. Misafirperverlik değerine şu şekilde yer verilir:

“Usta ile Cangaloz (Karşılıklarına geçerek): Aman Adem, akıllı Adem, güzel Adem, biz ettik sen etme!

Adem : Hah şöyle... Önce Cangaloz Hanım,
O oklavayı atsin bakalım!

Usta : Haklısın oğlum, özür dileriz... Böyle mi karşılanır bu kadar uzak yoldan gelen yolcular? Yakışır mı törelerimize? Hoş geldiniz evimize! Cangaloz! Yer göster misafirlerimize! (Adem kitabı Merdan’a verir, Merdan kitabı ustaya uzatır.)” (Tarih Düşü, s.49).

Tablo 16. Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Misafirperverlik Değerinin Dağılımı

Değer: Misafirperverlik (17)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	3	135, 148, 214
Çift Püsküllü Uçurtma	8	37, 39, 74-75, 84, 103,106, 129, 140
Gece gelen’in Ak Unu	1	1,2,3
Hayvanlar Konuşurlar mı?	1	42
Yeşilkaya Çiftliği	3	21, 22, 40
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	1	49
İlk Öğrencilerim	-	

Bütüncede *misafirperverlik* değerine on yedi yerde rastlanılmıştır. İncelenen bütüncede misafiri güler yüzle karşılama, onlara ikramlarda bulunma, evinde olanı misafiriyle seve seve paylaşma, geleneklerde Türklerin misafirperver millet oluşu, arkadaş olduğu herhangi bir kimseyi evinde ağırlamaktan kaçınmayıp bundan mutluluk

duyma boyutlarıyla ele alınmıştır. Misafirperver insanın ön planda tutulması, sıklıkla bu değerlerin aktarılması okuyucuya olumlu iletiler sunmuştur.

1.2.4. Vatan (Yurt) Sevgisi

Yurt sözcüğü Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 2617), “1. Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, vatan 2. Memleket” olarak açıklanmaktadır. Millet sözcüğü ise (2011: 1683), “1. Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus. 2. Bir yerde bulunan kimselerin bütünü, herkes. 3. Benzer özellikleri olan topluluk” olarak açıklanmaktadır. Yurt ve millet sevgisi birbiriyle ilişkili kavramlardır, her ikisi de kişinin aidiyet duygusundan ileri gelmektedir. Yurtsever kavramı Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 2618) “Yurdunu, milletini büyük tutkuyla seven, bu uğurda her türlü özveriye katlanan (kimse) vatansever, vatanperver olarak tanımlanmıştır.

Vatan, bir kimsenin doğduğu ve yaşadığı, siyasal ve duygusal yönden bağlı olduğu toprak parçasını; ruhun özlemini duyduğu asıl ve gerçek âlemi ifade eden sosyoloji, siyaset ve tasavvuf terimi olarak ifade edilmektedir. Sözlükte “yerleşmek, bir yeri yurt edinmek, kendini bir şeye alıştırmak” anlamındaki “vatn” kökünden türeyen vatan klasik sözlüklerde ve edebî metinlerde “kişinin doğduğu, yerleştiği, barındığı ve yaşadığı yer” manasına gelmektedir (Çağrı, 2012: 563).

Vatanseverlik sadece üzerinde yaşanan toprağı değil aynı zamanda milletini, devletini, bayrağını, marşını kısacası geçmişten bugüne milletin sahip olduğu bütün manevi ve kültürel değerleri sevmek; onları koruyup kollamaktır. Vatansever insanlar tarihi ve kültürel geçmişlerine sahip çıkarak milletin kaderinde önemli rol oynayan büyüklerini tanır. “Vatanımı en çok seven vatanına en çok hizmet edendir” diyen Mustafa Kemal'in vurguladığı gibi vatansever insanların en belirgin özelliklerinden biri de vatanını yüceltmek için çalışmalarıdır.

Vatan sevgisi ve tarih şuuru, genç nesillere aileden başlayarak toplumda verilmekle beraber esas olarak okullarda öğretilir. Yurdumuz, evimiz ve atalarımız bizi korumak için tarih boyu canlarını vermiş milyonlarca şehidi simgeler. Biz de vatanımızı korumak ve gelecek nesillere aktarmakla yükümlüyük. Yazarımız da eserlerinde sıklıkla bu değerimizi işlemiş, okuyucularına vatan sevgisinin önemini şu bulgularda aktarmıştır:

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı eserde Aydın, Araştırma Kurulunun düzenlediği dünya gezisi için bindiği uçaktan dışarıyı seyrederken vatan sevgisi ön plana çıkarılmıştır:

“ Hava yolu Doğu Anadolu dağlarının üstünden geçmekteydi. Bulutların arasından denizin üstündeki adalar gibi dağların dorukları görünüyordu Aydın, aşağısını seyrederken kendi kendine mırıldandı:

-Benim her yanı ayrı güzel yurdum! Benim güzel yurdum!

Uçak gitgide yükseliyordu. Az sonra altlarında pamuk gibi bembeyaz bulutlardan başka bir şey görmez oldular.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.32).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında savaştan dolayı yurtlarını kaybeden Adem Ağa'nın üzüntüsünde vatanına olan sevgiyi görmekteyiz:

“Duymadın mı kahvede, harp yeniden başladı, 1913 yılı girdikten sonra. Düşman burnumuzun dibinde. Yollar asker kaçakları, muhacirlerle dolu. Bir yere gidemezsin, geceleyn duymuyor musun top seslerini? Dedi. Adem ağa üzgündü: Desene gitti bizim Rumeli elden, bir daha göremeyeceğiz yerimizi yurdumuzu. Ne Rumelisi? Düşman Çatalca'ya yaklaşmış, neredeyse İstanbul gidecek elden. Gerçekten kanlı savaşlar oluyordu Trakya'da.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.47).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında savaştan dolayı yurtlarını kaybedip Eskişehir'e göç eden ailedeki ninenin evine, yurduna olan özlemde de vatan sevgisi ön plana çıkmaktadır:

“Bir daha göl kenarındaki evimizi göremeyeceğiz. Unut artık orayı. Burada onun gibi bir ev yaparız bir gün. Ben unuturum. Burası da güzel. Hem bizim yurdumuz. Kimse kovamaz buradan bizi. Ama ninem unutmuyor. Hep ah evim! Saray gibi, iki katlı evim! Diyor. Üzüntüsünden hiç çıkmıyor yataktan.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.52).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında askerlerimizin yokluk içinde aç ve kalın giysileri olmadan vatanımız için canları pahasına savaşması aktarılarak vatan sevgisi değeri şöyle yer almıştır:

“Enver Paşa daha ordumuz hazır değilken, askerlerin kışlık giysisi yokken emir vermiş saldırın diye. Hepsi kırılmışlar, dağlarda donup kalmışlar. Darmadağın olmuş doksan bin kişilik ordu. Yaralananları, sağ kalanları trenlere doldurup geri yolluyorlarmış. İstanbul' dan gelen tren de güneye sağlam asker taşıyormuş. İyice kızışmış her cephe savaş. Bu sözleri duyan Adem ağa çıkardı ahırdan atını arabasını. Karısı örttü başına atkısını. Baktılar ki Beypazarı'ndan, köylerinden kimin oğlu askere gitmişse koşmuş atını arabaya ya da eşeğine binmiş, sepet sepet yiyecekler yüklenmiş, hepsi iniyorlar akın akın tren yoluna doğru; kar, yağmur, çamur demeden, oluk oluk, Alpu'dan öte Sarıköy istasyonuna. Asker anaları, babaları dizildiler demiryolunun iki yanına, beklettiler. Kara tren geldi durdu önlerinde. Kolları, bacakları, başları sarılı askerler sarktılar kapılardan. Ekmek, su, tütün dediler. Bekleşenler ne varsa ellerinde verdiler.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.134).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Kurtuluş Savaşı'nda katılan milletimizin ve askerlerimizin vatan sevgisi değeri şöyle işlenmiştir:

“Biz harbe girince İngiltere, Fransa en güçlü savaş gemilerini getirip dizmişler Çanakkale Boğazı önüne. Bu gemilerin bir topları varmış ki hedefini hiç şaşırma-
mış. Dümdüz edermiş vurduğu yeri. İşte bu gemiler boğazın iki yakasında siperlerde yatan askerlerimizin tepesine günlerce mermi, bomba yağdırmışlar. Eh, artık kimsede can kalmamıştır bizim karşımıza çıkacak, haydi şimdi karaya askerlerimizi çıkaralım demişler, oysa pek yanılmışlar. Oradaki Osmanlı askerlerinin başında bir kumandan varmış: Mustafa Kemal. Düşman sahile askerini çıkarmaya başlayınca bir emir vermiş ‘Evlatlarım’ demiş ‘Canınızı vereceksiniz, bir adım ilerletmeyeceksiniz düşmanı.’ Kendisi de elinde silahıyla geçmiş başlarına. Öyle bir saldırmışlar ki karaya çıkanlara, bir adım ilerletmemişler. Düşman bu kez başka bir yerden askerlerini karaya çıkarmayı denemiş. Gene püskürtmüş bizimkiler.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.144).

Aynı romanın devamında Mustafa Kemal Paşa meclisteki temsilciler ile vatanımızı kurtarmak için çalışmalar yapar ve böylece vatan sevgisi değeri ön plana çıkarılmıştır:

“Çanakkale’de düşmanın önünü kesen Mustafa Kemal Paşa Samsun’ a çıkmış. Erzurum da, Sivas’ ta vatanını seven, akli eren kişileri bir araya toplamış, nasıl kurtaralım yurdumuzu diye çare düşünmeye başlamışlar.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.146).

Romanda vatani düşmanın elinden kurtarmak için gençler gönüllü olarak savaşa katılıp cephede savaşır:

“Mustafa Kemal Paşanın buyruğuyla yeni bir savaşa katılacaklar! Kurtuluş Savaşı’na. Ülkenin her yanı düşman işgalinde. Yunanlılar geçen yıl, yani 15 Mayıs 1919 da İzmir’ i işgal ettiler. Durmadan ilerliyorlar Anadolu’nun içine doğru. Trakya ‘da düşman işgalinde. Hüseyin ağabeyden niye haber çıkmadığını anlamadın mı? Hepsi dağlarda, çete savaşındalar. Bizim Susuz Müsellimler, Çakır amcanın torunları, hepsi ...”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.151).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında yaşı küçük olan Saffet savaşta asker olarak yer alamaz ama vatani için savaşta kullanılacak topu tüfeği yapmaya, askerlere destek olmaya seve seve gönüllü olur:

“Bu sözleri dinleyen Saffet’ in güm güm vuruyordu yüreği.
-Ben de katılırım, ben de. Ama hiç silah almadım elime. Ancak demir döverim.
İyi ya... Bize de o gerekli. Askerin silahları tamir olacak, top, kama yapılacak. Bütün zanaatkarları çağırıyor Mustafa Kemal Paşa.
Saffet dimdik fırladı yerinden:
-Giderim, istediğinden iyisini yaparım o işlerin!”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.151).

Aynı romanın devamında vatan için milletimiz fedakârlıklar yapıp orduya destek olmaktadır:

“Ankara’ya gittim. Gazi Mustafa Kemal Paşa’yı gördüm. Kumandanları ile beraber askerlerini teftiş ediyordu. Her yer subay dolu. Cephane, top, tüfek bekliyorlar savaşmak için. Kızlar merakla sordular:

-Nereden gelecek ki cephaneye?
-Biz taşıyacağız. Nerede bir depo, nerede silah kalmışsa, boşaltıp kaçıracağız Ankara’ya. Yeni bir ordu kurdu Gazi Paşa, ben de o ordudanım artık.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.161).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında vatan sevgisi içindeki milletimiz, kadınlarımız çocuklarımız hepsi birlikte cephaneye mermi taşımaktadır:

“1921 yılı. Karanlık, soğuk ocak ayı. Düşman Bursa yönünden geldi, dizdi askerlerini İnönü cephesine. İsmet Paşa’nın emrinde kıyasıya dövüştü bizim askerler. Telgraflar çatır çatır işledi:

“- Cephane bekliyoruz! Cephane! Tahta direklere bağlı telgraf telleri vın vın öterek haberi iletiler Ankara’ ya “Cephane! Cephane!”. Kadınlar, çocuklar kağınlara mermileri yükleyerek aşırıldılar dağlardan, yetiştirdiler bizim askerlere.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.164-165).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde “Kolsuz Usta” başlıklı öyküde fedakarca vatani için hizmetlerde bulunan subay ve gaziye yer verilerek vatan sevgisi değerine yer verilmiştir:

“Kolsuzun ilk gittiği ev, Savunma Bakanlığında çok önemli bir görevi olan kurmay subayındı. 1914’ten 1918’e kadar bütün cephanelerde yarışmış olan bu subay, akşam üzeri yorgun ve düşünceli evine döndüğünde, karısı kapar kapamaz fısıldadı:

-Kolsuz asker geldi. Çağrılmışsın.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.31).

Aynı öyküde savaşta gazi olan Kolsuz Usta vatanına hizmet etmeye devam etmektedir:

“Kolsuz Usta geldi, durdu karşılarında. Tek elinde kurmay subayın elini yakalayıp, öptü, başına koydu.

-Nasıl tanımam Ahmet Usta, yola çıkmadan da karşılaştık ya. Nasılsın?

-Sağ ol komutanım, görüyorsunuz işte.

-Ya, yazık olmuş, gitmiş kol. O becerikli el, kol. Ne kadar yararın olmuştu bize!

-Böyle oldu komutanım, kol gitti. Ustalık kaldı. Kolsuz Usta oldu adım. Ne yapalım şimdi de ayaklarımızla yararlı oluyoruz vatana.” (Yeşilkaya Çiftliği, s. 39)

“Kolsuz Usta” başlıklı öykünün devamında Kurtuluş Savaşı kazanılır, Cumhuriyet ilan edilir, vatanını kaybetmeyen halk çok sevinir:

“Dışarıda Cumhuriyet’in ilanını kutlamak için toplar atılıyordu. Topların her gümbürdeyişinde Mustafa yerinden sıçırıyor, bağırıyordu:

-Bu Mustafa Kemal Paşa için...

Güm ...güm... güm...

-Bu düşmanı denize döken orduları için...” (Yeşilkaya Çiftliği, s. 47).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde yer alan *Sarı Mehmed ile Çoban* öyküsünde köy eşkıyalar tarafından esir alınmıştır. Murat Paşa ordusuyla beraber vatanını kurtarır:

“Kalenin burcundan bir gözcü bağırdı avaz avaz:

-Toplanın! Toplanın! Murat Paşa yardım almış, geliyor üstümüze!

Kara Ahmed’in eşkıyaları kaçmaya başladı. Sonunda kırıldı gitti yol kesen, can alan, yakan, yıkan Celali Eşkiası...

Sarı Mehmed'le Çoban küçük sürüyü önlerine katarak döndüler köylerine. Murat Paşa'nın ordusunun eşkıyayı yendiği haberini alan köylüler bayram etti.”(Yeşilkaya Çiftliği, s. 67)

“Düş Makinesi” adlı eserde Osmanlı İmparatorluğu hakkında konuşan Ahmet ve Elif üzerinden vatan sevgisi değeri şu şekilde ön planda olmuştur:

“Elif: Ne güzel bir uygarlıkmiş! Güçlü, düzenli bir devlet kurmuş Osmanlılar.

Ahmet: Dört bir yandan saldırıp parçalamışlar koskoca imparatorluğu.

Elif : İyi ama imparatorluk çöktü diye bu ülkenin halkı da yok olmadı ya!

Ahmet :Elbette yok olmadı; gene çalışıp çabalayan, sapasağlam bir ulus vardı ülkemizde. (Bu sırada elinde sepetle bir şeyler toplayan kadın girer. Bir baştan bir başa geçer. Arkasından çapa yapan kadın eğilip kalkarak geçer.)

Elif :Doğru... Tohum eken, ekin biçen, sığır güden köylüler... (Bir çoban çocuk elinde kavalıyla girer.)

Ahmet: Kentlerde oturanlar da var... Okuyanlar, yazanlar... (Öğrenci kıyafetinde bir genç çocuk kolunda kitabıyla girer, ötekilerin yanına gider.) Elif: Ya yıllar boyu sınırlarda çarpışanlar? (Elinde tüfeğiyle bir asker ve bir subay girer. Hepsi yan yana dizilirler.)

Ahmet: Hepsi bir araya geldiler, vatani kurtarmaya.”(Düş Makinesi, s. 36).

“Düş Makinesi” tiyatrosunda düş makinesinin içine giren çocuklar Kurtuluş Savaşı dönemine giderler, vatan sevgisi değeri şöyle aktarılmıştır:

“Elif: Ya yıllar boyu sınırlarda çarpışanlar? (Elinde tüfeğiyle bir asker ve bir subay girer. Hepsi yan yana dizilirler.)

Ahmet: Hepsi bir araya geldiler, vatani kurtarmaya.

Elif: Bir önder gerekliydi başlarına.” (Düş Makinesi, s.36).

Aynı tiyatronun devamında milletimiz cepheye cephane taşıyacaklarını dile getirerek vatan sevgisi değeri ön plana çıkarılmıştır:

“Askerlerimiz kan verecek, can verecek, bir adım yer vermeyecek!

Asker: Siperlerde savaş başladı, bozkır ayazdı.

Subay Mustafa Kemal Paşa buyruk verdi: (Arkadan bir ses)

-Bu topraklar savunulacak!

İlk kadın, İkinci kadın, Çoban: Mermi taşırım, gülle taşırım kağnılarımınla boş kalmasın Mustafa Kemal Paşa'nın topları, tüfekleri!” (Düş Makinesi, s.37).

Tablo 17. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Vatan Sevgisi Değerinin Dağılımı

Değer: Vatan Sevgisi (17)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	1	32
Çift Püsküllü Uçurtma	9	47, 52, 134, 144,146, 151, 161, 164, 165
Gece gelen'in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	4	31, 39, 47, 67
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	3	36, 36, 37
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Suzan Albek'in millî mücadeleyi anlattığı eserlerinde *vatan sevgisi* değerine on yedi yerde rastlanılmıştır. *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında vatanını sevme, onu korumak ve yüceltmek için hazır olma, gerektiği durumlarda hiç düşünmeden savaşa katılıp millî mücadeleye destek olma, yokluk içinde dahi vatanını düşmandan kurtarmak için gözünü kırpmadan canı pahasına savaşmak vatan sevgisi değeri olarak işlenmiştir. *Yeşilkaya Çiftliği* adlı eserde yer alan “*Kolsuz Usta*” başlıklı öyküde vatanı için fedakârlıklarda bulunan kahramanlar yer alırken *Düş Makinesi* tiyatrosunda da Kurtuluş Savaşı döneminin anlatıldığı sahnelerde vatanseverlik değerine ait üç bulgu tespit edilmiştir. Bunlardan dolayı bütüncede bu değer in iletimi güçlü durumdadır.

1.3. DİNİ DEĞERLER

Hökeleli'ye göre (2003: 138) din duygusu, dinî tecrübe anında hissedilen duygu ve algıların genel adıdır. Buna göre; dinî korku, sevgi, hayranlık, bağlılık, dayanma, güvenme, sığınma, teslim olma, ümit, sabır, şükür, minnettarlık, saygı, hürmet, hü zün, rıza, hayâ gibi duygular, dinî tecrübe içerisinde yer alan önemli duygulardır. Din duygusu, tek bir duygu şekli olmayıp, dinî konular karşısında kişide beliren duyguların genel adı olmaktadır.

Çocuk kendisine anlatılanlara ve duyduklarına itiraz etmeden ve şüphe duymadan inanır. Dam'ın yorumuna göre (2011) başlangıçta duygu ağırlıklı ve pasif olan bu inanış daha sonra öğreneceklerinin temelini oluşturarak yerini aktif ve şuurlu bir inanışa bırakacaktır. Bu nedenle ailenin en temel görevlerinin başında çocuğun gelişim dönemine uygun dinî kazanımları edinmelerini sağlamaktır. Çocuk soru sormaya düşkün bir varlıktır. Çocuğun bulunduğu gelişim dönemi göz önünde bulundurularak sorduğu sorulara cevap verilmelidir. Eğer sorunun cevabı bilinmiyorsa bu çocuğa açıkça söylenmelidir. Aksi takdirde küçük çocuklar için anlaşılması zor ve soyut olan bu konulara net olmayan cevaplar verildikçe soru beraberinde soruyu getirecek ve çocuğun inancını olumsuz yönde etkilenmesine yahut kafasının karışmasına sebebiyet verecektir. “ Allah, peygamberler, melekler, cennet, cehennem, şeytan” gibi kavramlar çocuklar için oldukça soyut kavramlardır. Bu ve bunun gibi kavramlar hakkında sorulan sorulara verilen cevaplar çocuğun yaşına, deneyimlerine uygun ve sade olmalıdır. Çocuğun gelişim döneminde yer alan bir diğer özellik ise taklit yoluyla öğrenmedir. Ailesinden birini namaz kılarken, dua ederken gördüğünde ya da “şükür” dediğini duyduğunda onu sorgulamadan taklit eder. Bu taklit yoluyla öğrenme anne babanın rol model olmasıyla ve çocuğun bilişsel gelişimini tamamladığı zaman içerisinde anlamını kavradığında

aldığı kararın tercihiyle şekillenecektir. Burada önemli olan husus ailenin çocuğa yanlış ve eksik yönlendirmelerde bulunmamasıdır.

“Örneğin; çocuğuna karşı otoriter bir tutum benimsemiş anne baba çocuğa dini öğretirken de dini, itaat edilmesi gereken otoritenin koyduğu katı kurallar olarak tanıtacak ve bunu tutumuna yansıtacaktır. Bunun neticesinde çocuk; dini, kendi iç dünyasını anlamlandırıp zenginleştirmesini sağlayan bir unsur yerine taklitle dayanan, şekilsel dini kalıpları gerçekleştirmenin ötesine geçemeyen duygudan ve şuurdan uzak, katı kurallar bütünü olarak algılayabilir ya da bireysel bağımsızlığını kazanıp ailenin otoriter tutumundan uzaklaştığında dinden tamamen uzaklaşma tepkisi de gösterebilir” (Bilecik, 2017: 13).

Bilecik’e göre (2017: 28) dinî konular öğretilirken çok fazla sözlü nasihat ve baskı bireyleri dinden uzaklaştırdığından çocukluk ve ergenlik yıllarından itibaren bireyin yaşına ve algı düzeyine uygun, baskı ve yıldırma olmadan sevgi ve hoşgörü içerisinde, anlamlı bir din eğitimi verilmelidir. Anne baba, dini bütün boyutlarıyla yaşayarak çocuğa örnek olmalıdır.

1.3.1. Allah’a Saygı ve Sevgi

Bir kutsala inanmak insanlar için bir ihtiyaçtır ve insanın olduğu her yerde doğru ya da yanlış bir dinî inanış bulunmaktadır. Sevgilerin en önemlisi Allah sevgisidir. Allah sevgisi, Allah’ı her şeyden çok sevmektir. Allah’ı seven, güzel olan her şeyi sever. İnsanlarla olan ilişkisi sevgi odaklı olur, çıkar odaklı olmaz. Allah’ı seven bütün canlıları sever. İnsanlar arasında ayırım yapmaz. Bu değer ezcümle olarak “Yaratılanı severim, yaratandan ötürü” ile anlatılabilir.

Allah’ı seven, insanlara eli ve dili ile zarar vermez. İman, sevginin en ileri derecesidir. Din hayatın her alanında var olan ve bireyler ya da toplumlar arasındaki ilişkiyi düzenleyen, topluma yön veren bir etkiye sahiptir. Soyut bir kavram olan Allah’ı çocuğa anlatmak güç olabilir ancak kitaplar yoluyla bu kavram somutlaştırılabilir.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında göç halindeki aile yolda tekin bir yerde mola verip dinlenirler. Eşi bu durumdan sızlandığında Adem Ağa dağı aştıktan sonra gerisinin Allah’ın izniyle olacağı inancı içindedir:

“Adem ağanın karısı sızlanıyordu:

- Neden hep böyle kuş uçmaz kervan geçmez yerlerde kalıyoruz? Bildik bir köyde kalsak daha iyi değil mi?

Adem ağa yanıtladı:

-Bildik köy mü kaldı? Şu dağların arkası Bulgarya. Ondan ötesi Allah kerim”. (Çift Püsküllü Uçurtma, s.22).

Romanın devamında at arabasıyla giderlerken arabanın tekerleri çamura saplanır. Nine daima dua etmektedir. Bu esnada tekerler çamurdan çıkıp dönmeye başlayınca çocuklar ninenin dualarının kabul olduğunu düşünürler. Allah’a saygı ve sevgi değeri eserde şöyle yer alır:

“Son kez arabaya dayandıklarında Emine yaklaşıp sordu Rıfat’a:

Hani bana bulutların üzerinde oturan Allah Baba’yı gösterecektin? Rıfat arabayı itti bütün gücüyle:

- Görünmüyor ki! Hem ninem o kadar çağırıyor, yardıma gelmiyor bize.

Rıfat bunu söylerken birden bulutlar yarıldı, koca bir ışık demeti indi üstlerine. Tam o sırada tekerlekler kurtuldu çamurdan, takır takır döndü.

Çocuklar bağıştılar:

-Allah duydu ninemin dualarını! Yardım etti bize!” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.26).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Allah’a olan saygı ve sevgi değeri şöyle aktarılmıştır:

“ Bir de incecik, yüksek minareli camileri gördüler. Rıfat eğildi Emine’ ye:

-Emine bak, mezin ezan okumaya çıkınca minareye, şu beyaz bulutun üstünden Allah baba görünecek. Eğilip mezine gülümseyecek. Ben ninemin dualarından birini okursam, bana da gülümser. Bak, bak. İyi bak şimdi. Mezin çıktı minareye. Elini koydu kulağına. Ulviye hala duydu bu sözleri:

-Sus, sus oğlum. Tövbe de! Kimse göremez Allah’ı. O hepimizi duyar, görür, biz onu göremeyiz.

-Madem Allah her şeyi duyuyor, niye öyleyse mezin o kadar yüksekte sesleniyor ona?

-Sus, sus dedim. Tövbe tövbe. Müezzin Allah’a seslenmiyor, bize sesleniyor.

-Ne diyor? Ben anlamıyor ki.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.66).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında insanları Allah’ın yarattığına, varlığına dair inanca ve Allah’a olan saygıya şöyle yer verilir:

“Mavi Hoca görmeden, işitmeden her şeyi bilir derler çevremdekiler. Cahil oldukları için onların okuyamadıklarını ben okuduğum için kitaplarımda bir giz, bir sihir var sanırlar. Oysa gerçek değil bu.

Allah bize göz vermiş, görelim diye,

Kulak vermiş, işitelim diye,

Akıl vermiş, gördüğümüzü, duyduğumuzu anlayalım diye,

Dil vermiş, bildiğimizi öğretelim diye,

El ayak vermiş, öğrendiğimizi uygulayalım, Çalışalım diye...

Öyle değil mi Rıfat?

Rıfat yanıtladı saygıyla:

-Evet, öyledir Hoca efendi.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.142).

Tablo 18. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Allah'a Saygı ve Sevgi Değerinin Dağılımı

Değer: Allah'a Saygı ve Sevgi (4)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	4	22, 26, 66, 142
Gece gelen'in Ak Unu		
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Dinî değerler içerisinde yer alan *Allah'a saygı ve sevgi* değerine sadece dört yerde rastlanılmıştır. Bu bulguların tamamı ise *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında yer alır. Allah'a saygı ve sevgi değeri eserde tevhid inancı (Allah'ın birliğine ve varlığına inanma), iman, tevekkül, Allah'ın takdirine güvenme boyutlarıyla ele alınmıştır. Bu değer yazarın diğer eserlerinde tespit edilmemesi sebebiyle zayıf kalmaktadır.

1.3.2. Dua

“Arapça bir kelime olan dua, Arapça'da mastar olan “De-A-Ve” kökünden türetilmiştir. Genel olarak; “çağırarak, birini bir şeye sevk etmek, davet etmek, birini bir toplantıya, bir ziyafete ya da merasime çağırarak, birini isimlendirmek, ölünün arkasından ağlamak suretiyle ağıt yakmak ve birini başkasına nispet etmek” anlamlarını taşımaktadır” (Ayas, 2013: 79). Dua sözcüğü Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 720) ise

“1. Yakarış. 2. Tanrı'ya yalvarma, yakarış için söylenen dini metin” olarak tanımlanmıştır.

Dualarında “ben” dili yerine “biz” dilini geliştiren bireyde başkasını da düşünmeyle başlayan bu tutum zaman içinde başkasına öncelik vermeye doğru gelişim gösterecektir. Birey, dua etme adaplarından olan bu durumu benimserse bencillik, kıskançlık, düşmanlık gibi birçok kötü sayılan ahlaki tutumlardan kendini korumuş olur. Dualar, ortamın olduğu zamanlarda içten gelerek kuralsız, şartsız ve samimiyetle yapılmalıdır. Suzan Albek'in bütüncesinde farklı milletlerden olan kahramanların dua ettiklerine şu bulgularda rastlanılmıştır:

“Bizim Gezegenimiz Dünya” isimli romanda dua değerine şöyle yer verilmiştir:

“Bir gün, Bill ile John rastladıkları koca sakallı bir köylüyle konuşurken, yine ateş düşen yeri sordular. İhtiyar korkuyla, dualar mırıldandı.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 55).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” romanında geziye çıkan çocuklar tsunami olduğunda korkarlar ve dua değerine yer verilir:

“Yüksek bir kayalığın tepesine vardıkları zaman büyük dalganın, biraz önce mola verdikleri tepeye yetiştiğini, ağaçları kökünden söküp köpük köpük yayıldığını gördüler. Ağlaşarak yere kapanıp kendilerini koruması için Tanrı’ya yalvardılar.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.181).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda dua değeri şöyle ön plana çıkar:

“Nine başladı dua okumaya. Bir yandan çocukların arkasını sıvazlıyor, Korkmayın yavrularım diyerek duasını sürdürüyordu.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.15).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında dua değerinin sıklıkla nine üzerinden verilmiş olduğunu görmekteyiz:

“Bir daha kızlar yolun kenarında ninelerinin eteklerine sarılıp bekliyorlardı. Nine durmadan dua edip üflüyordu çevresine: Allah yardımcımız olsun Allah yardımcımız olsun.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.25).

Romanda yer alan Çakır Ağa yemek yendikten sonra hanede bereket olması için dua eder:

“Her akşam sofradan kalkarken sarkık beyaz bıyıklarını sıvazlayıp ‘E buffu buf’ diye öksürüyor: Kesenize bereket. Kesenize bereket.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 39).

Aynı romanda Kurtuluş Savaşı sürerken cepheden gelen sesleri duyan nine hem askerler için hem de Allah’ın çocukları koruması için dua etmektedir:

“Nine hep susuyor, uzaktan uzağa top seslerini duydukça, dudaklarını kıpırdata kıpırdata dualar ediyor, üflüyordu çocukların üstüne.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 49).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda İstanbul’a çalışmaya giden Mustafa’nın iş bulabilmesi için dua edilir:

“Araç gerecimizi, tohumumuzu aldık mı toprağı işlemesi bizden.

-Eh, Allah kuvvet versin. Mustafa nerede ya?

-İstanbul’ da indiğimiz yerde, bizim memleketten akranlarını gördü. Burada iyi iş var, para kazanıyoruz demişler. Mustafa ben de kalayım İstanbul’da, biraz para yapayım, size yardımım olur, sonra gelir bulurum sizi dedi.

-İnşallah bulur, inşallah bulur.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 56).

Romanda çocuklar imamın ezanda ne dediklerini anlamazlar, babaları onlara ne dediğini aktarır ve dua değerine şöyle yer verilir:

“-Haydi toplanın! Namaza gelin! Önce elinizi, ayağınızı yıkayın, temiz olun. Yüreğinizi temiz tutun en başta. Dua edin, namaz kılın, diyor.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 67).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda erzakları azalınca ne yiyecekleri konusunda endişelenen Adem Ağa’nın eşi inşallah erzaklar gelir diyerek duada bulunmuş olur:

“Önümüz kış. Ekinimiz yok. Erzağımız azaldı. Ah başımın kara yazısı. Otursaydık ya Çakır ağanın köyünde. Adem ağa kızılıyordu bu yakınmalara:
-Hanım dur bakalım. İlk günler böyle olur. Çok şükür kendi toprağımız var. Çalışır işleriz. Hem Eskişehir de söylediler, siz gidin, biz yollarız arkanızdan tohumluk, erzak, dediler. İnşallah yollarlar, dedi karısı.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.80).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında kaybolan Saffet’i bulup haber eden atlıya Adem ağa duacısı olur. Eserde dua değerine şöyle yer verilir:

“-Ya Saffet? O nerede şimdi? Diye sordu kızlar.
-Hiç merak etmeyin, dedi Adem ağa. Ondan da bir haber çıkar yakında. Sonra atlıya döndü:
-Allah sizden razı olsun. Söyle Mavi Hoca’ya, kalsın Rıfat yanında.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s. 114).

Aynı romanda savaş bitince güzel günler görmek için duada edilir:

“Kendi öz malımız. Bir gün işleyeceğiz elbet göreceksin.
-İşleriz. Sen, ben. Saffet. Küçük evin yanına gerçekten bir kerpiç ev yaparız. Bu ev gibi, kocaman.
-Hele şu savaş bir bitsin, iyi günler göreceğiz inşallah.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.138).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında yaralı askerlere bakan hemşire için güzel dileklerde bulunulur:

“Çok yaralı taşınıyor cepheden Ankara’ya. Bereket versin İstanbul’ dan gelmiş, ak saçlı bir hanım var. Okuma yazma bilen, elinden iş gelen kızları toplamış, hemşirelik öğretiyor doktorların yanında. Onlar bakıyorlar yaralılara. Elleri dert görmesin!”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.168).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *Leylek Leylek Havada Kaldı* başlıklı öyküde kahramanın dua ettiğine şöyle yer verilir:

“On iki yağmur mevsimi yaşamış olan Zugulugubamba, ekim ayının son günü sabah güneş doğarken kalktı, yiyecek torbasını hazırladı. Annesi böcekler ısırmasın diye vücudunu küle ovdu. Zugulugubamba sabah duasını yapıp yola çıktı. Köyleri o mevsim kurak olduğundan, hayvanları bir günlük yola, Nil nehrinin kollarının yayıldığı otlaklara bırakır, kardeşleriyle nöbetleşe hayvanları beklerlerdi.”(Hayvanlar Konuşurlar mı?, s. 29).

“Tarih Düşü” isimli tiyatrodan önce oyuncular ülke için dua edip dilekte bulunurlar:

“Perde kapanmadan önce kızlar ve erkekler: Ülkemize dirlik düzenlik!
Sözcü seyircilere doğru: Hepinize esenlik!” (Tarih Düşü, s. 70).

Tablo 19. Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Dua Değerinin Dağılımı

Değer: Dua (14)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	2	55-181
Çift Püsküllü Uçurtma	10	14, 25, 39, 49, 56, 67, 80, 114, 138, 168
Gecegeleğin Ak Unu		

Tablo 19 (Devam). *Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Dua Değerinin Dağılımı*

Hayvanlar Konuşurlar mı?	1	29
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	1	70
İlk Öğrencilerim	-	

Dua değerine bütüncede on dört yerde rastlanılmış, en çok *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında on ileti olarak tespit edilmiştir. *Bizim Gezegenimiz Dünya* romanında, *Tarih Düşü* tiyatrosunda ve *Hayvanlar Konuşurlar mı?* adlı eserdeki *Leylek Leylek Havada Kaldı* öyküsünde de dua değerine dair bulgular saptanmıştır. Bulgularda dua değeri, zor durumda ve sıkıntılı anlarda Allah'a sığınma, kahramanların kendilerini kötülüklerden koruması için Allah'tan yardım isteme ve Allah'ın ismini anarak iyi dileklerde bulunma boyutlarıyla işlenmiştir.

1.3.3. Sabır

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 1996) “engellemek, hapsetmek; güçlü ve dirençli olmak” anlamlarındaki sabr kelimesinin ahlak terimi olarak “acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç” şeklinde tanımlanmıştır.

Sabır, olacak bir şeyi beklerken mevcut koşullara dayanabilme, kendini tutma, beklerken olumsuz düşünmeme anlamlarına gelir. Kısaca kendini tutma, tahammül, katlanma, dayanma gücü ya da dayanç olarak da ifade edilir. Telaşsızlık ve şiddetsizlik ile karıştırılan bir anlama sahiptir. Çalışkanlık, gayretlilik, kararlılık, tevekkül, metanet, istikrar, umut, sebat gibi kavramlarla da ilgilidir. Genellikle beklenen bir durum karşısında dayanıklı ve gayretli olmaya işaret eder. Tasavvufta, kendini tutma ve nefesine hâkim olma anlamına gelir ve çok fazla önemlidir.

Sabır en büyük erdemlerdendir. Her şeyin bir olgunlaşma zamanı vardır, düşünceler bile zamana ihtiyaç duyar. Önemli olan olumsuzluk ilk geldiğinde sabretmektir. İnsan olumsuzlukla karşılaştığı ilk anda kendini kontrol edemeyip öfkelenirse; sağlıklı düşünüp doğru karar veremez. Kişi olumsuzlukla karşılaştığı ilk anda kendisine hâkim olmalıdır. Öfkeyle söylenecek sözler, alınacak kararlar, yapılacak hareketler sorunu büyütebilir.

İnsanlar her zaman hayattan umduğunu bulamaz. Başına istenmeyen şeyler gelebilir. Bu durumlarda isyan etmemek ve her şeyi Allah'tan bilip “kahrın da hoş, lütfun da hoş” diyerek sabretmek gerekir. Sabır tasavvufta da önemli bir kavramdır. Bu konuda Yunus şöyle der : “Yûnus düşdün bu derde Eyyûb'layın sabreyle / Derde katlanımsızın dermân arzû kılursın” (255/9).

Sonuç olarak sabır, toplumun her bir ferдинin kararlı davranmasını ve güçlenmesini sağlar. Bu nedenlerden dolayı her durumda etkili olan bu erdemin çocuklara kazandırılması çok önemlidir.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında nine çocuklara Osmanlı Devleti'ne dair bilgileri masallaştırarak anlattığında Osman Bey'in sabrı şöyle aktarılmıştır:

“Ne yapsın Osman? Bir iki arkadaşına derdini dökmüş, kimisi kıskanmış, ben alayım o güzel kızı demiş, kimisi öğüt vermiş, git zorla kaçır kızı demiş. Osman dinlememiş bu sözleri, sabretmiş beklemiş. Tam iki yıl. İki yıl sonunda gene bir gün gitmiş Şeyh Edebalı'nın evine, orada yatıya misafir kalmış.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.46).

Tablo 20. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Sabır Değerinin Dağılımı

Değer: Sabır (1)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	1	46
Gece gelen'in Ak Unu		
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

İncelenen bütüncede *sabırlı olma* değerine bir yerde rastlanılmış, bu değer in iletilişinde de uzun süre sabır gösterme, kişinin metanetini koruma boyutu ön planda olmuştur. *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında bir amaca ulaşmak için sabırla beklemek gerektiği mesajı verilmektedir. Ancak yazarın eserleri sabır değerini iletmede yeterli değildir.

1.3.4. Şükür ve Kanaat

Arapça kökenli bir kelime olan kanaat Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 1293) elindeki hoşnut olma durumu, kanıklık, yeter bulma, yetinme, fazlasını istememe, doyum anlamına gelirken; kanaatkârlık elindekiyle yetinme, azla yetinme anlamlarına

gelir. Şükür, Allah'ın vermiş olduğu nimetlerin kıymetini bilmek, alçak gönüllülük gösterip güzel işler yaparak, güzel davranışlarda bulunarak; vermiş olduğu nimetlerden dolayı Allah'a teşekkür etmektir. “Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz.” Bu yüzden elimizdekiyle yetinmeyi bilmeli, açgözlülük yapmamalı ve şükretmesini bilmeliyiz. Elindeki kıymetini bilen insan mutludur. Ama açgözlü insanlar hep hırs ve haset peşinde olduğu için mutlu olmaya vakitleri yoktur. Bu önemli değeri çocuğa aktarırken toplumda rol model olacak insanlar, kitaplarda örnek olacak kahramanlar olmalıdır.

Her şeyin alabildiğince hızla eskidiği günümüz dünyasında insanın kaybettiği huzuru ve sükûneti yeniden bulabilmesi için kanaatkârlık duygusunu bir değer olarak benimsemesi gerekmektedir. Atalarımız yarı aç yarı tok bu vatani kurtardılar ve korudular, kimi zaman ekmek bile bulamadılar, atalarımızın torunları olarak kanaat etmeli, küçümseyip beğenmemelik ederek daha fazlasını istememeliyiz. Bunun için çocuklar ve gençler başta olmak üzere insanımıza kanaatkârlık değerini pekiştiren bir eğitim anlayışı kazandırılmalıdır.

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda göç esnasında yollarını kesen eşkıyalardan kurtulan çocuklar şarkı, türkü söyleyip eğlenirler. Adem Ağa kurtulmalarının üzerine şükreder:

“-Dokunma çocuğa, dedi. Çok şükür kurtulduk ya, gülsün söylesinler azıcık.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.37).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Adem Ağa ev yapacakları toprakları olduğu için şükreder, şükür değerine şöyle yer verilmektedir:

“Adem ağa koynundan bir tomar kâğıt çıkardı, açtı sedirin üstüne. Parmağıyla çizili bir yer gösterdi:

-Bak, işte burası. Eskişehir'den de öte. Alpu köyü.

-U...Eskişehir neresi Burası neresi Pek uzakmış.

-Olsun, uzaklığına uzak ama tren yolunun hemen kenarında. Trenin gittiği yer iyi yerdir. İnşallah öyledir.

Önümüz kış. Ekinimiz yok. Erzağımız azaldı. Ah başımın kara yazısı. Otursaydık ya Çakır ağanın köyünde. Adem ağa kızılıyordu bu yakınmalara:

-Hanım dur bakalım. İlk günler böyle olur. Çok şükür kendi toprağımız var. Çalışır işleriz. Hem Eskişehir de söylediler, siz gidin, biz yollarız arkanızdan tohumluk, erzak, dediler. İnşallah yollarlar, dedi karısı.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.80).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Saffet selde kaybolmuş ve hastalanmıştır, onu bulan adam çocuk iyileştiğinde şükreder:

“Bir gece gözünü açtı Saffet. Kıl çadırın tepesinde pırl pırl parlayan yıldızları gördü. Ertesi sabah kaldırdı başını. Başucunda beyaz sakallı bir dede vardı.

-İyileştin mi oğul? Dedi, elini alına koydu. Saffet gülümsedi:

-Neresi burası? Domaniç yaylası mı? Kara Osman mı getirdi beni buraya?

-Yok oğul Domaniç çok uzak buraya. Burası Yörük Yaylası. Biz yazın burada oturan Yörükleriz. Bize tuz getiren deveçiler bulmuşlar seni. Şükür iyileştin.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.108).

Romanın devamında kaybolan Saffet’in bulunması üzerine şükür değerine şöyle yer verilir:

“Atlı koynundan mühürlü bir mektup çıkardı, Adem ağaya uzattı. Adem ağa bir yandan mektubu okuyor, bir yandan “Şükürler olsun! Şükürler olsun!” diye söyleniyordu. Mektubu bitirince seslendi arkasına:

-Gözümüz aydın! Bulundu çocuklar!

Kızlar, anneleri sevinçle bağıştılar, sarıldılar Ulviye halaya.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.113).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde yer alan *Kolsuz Usta* başlıklı öyküde savaş sonrası komutanla görüşebilen asker şükretmiştir:

“Kolsuz Usta geldiğinde kurmay subayın elini yakalayıp öptü başına koydu.

-Şükür kavuşturana komutanım. Beni tanıdınız ya, Suriye cephesinden Ahmet Usta.

-Nasıl tanımam Ahmet Usta, yola çıkmadan da karşılaştık ya. Nasılsın?

-Sağ ol komutanım, görüyorsunuz işte.

-Ya, yazık olmuş, gitmiş kol. O becerikli el, kol. Ne kadar yararın olmuştu bize!

-Böyle oldu komutanım, kol gitti. Uсталık kaldı. Kolsuz Usta oldu adım. Ne yapalım şimdi de ayaklarımızla yararlı oluyoruz vatana.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.39).

“Düş Makinesi” adlı tiyatrodan dolayı makineyi rahat rahat yapamayan usta onlar gittiklerinde şükreder:

“Hiç rahat yok ki çalışayım... Hele siz de bir şeye dokunun, alimallah... (iki yanına bakınır) oh... Çok şükür gitmişler... (çıkır)” (Düş Makinesi, s.5).

Tablo 21. Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Şükür Değerinin Dağılımı

Değer: Şükür (6)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegelimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	4	37, 80, 108, 113
Gece gelen’in Ak Unu		
Hayvanlar Konuşurlar mı?		
Yeşilkaya Çiftliği	1	39
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	1	5
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim		

Bütüncede *şükür ve kanaat* değerine altı yerde rastlanılmıştır. Allah’a teşekkür etme boyutuyla aktarılan bu değer yazarın eserlerinde daha çok söz kalıpları olarak görülmüştür. Bu bağlamda şükür ve kanaat değeri iletim açısından zayıf kalmaktadır.

1.4. KİŞİSEL DEĞERLER

1.4.1. Alçak Gönüllülük

Alçak gönüllü Türkçe Sözlük'te şu şekilde tanımlanmıştır: “Kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen (kimse) , engin gönüllü, mütevazı, tevazulu” (TDK, 2011: 86). Mütevazı, alçak gönüllü ise bu özelliğe sahip büyüklenmeyen (kimse) demektir. Köken bilimsel sözlükte Arapça “Vaz(d)” aşağı indirme anlamına gelir.

Alçak gönüllü insanlar kendi eksikliklerinin farkındadır, davranışlarında seviyelidirler. Alçak gönüllü insana, toplum içerisinde ayrı bir değer verilir. İnsan, vakar sahibi olmak için kibirden kendini uzak tutmalıdır. İnsan aşırı olmaktan, kendini büyük görmekten ne zaman uzaklaşırsa o zaman karşındakinin duygu ve davranışlarını hissedip içten bir şekilde davranır, huzurlu bir insan olur.

Alçak gönüllü insanda gurur, kibir, kendini beğenmişlik yerine mütevazılık, hakkına rıza gösterme ve başarıyı sadece iç huzur için arzulama vardır. Alçak gönüllü olma kişinin kendini sorgulamasını, eksiklerinin farkında olmasını ve sürekli kendini geliştirmesini sağlar. Aksi takdirde kişide kibirli bir benlik ortaya çıkar. Kibirli insan, toplumsal ilişkilerde sürekli rahatsızlık veren ve kendisinden başkasına saygısı olmayan, kendini önemserken başkalarını küçümsemeye çalışan bir insan demektir.

Edib Ahmed Yükneki “Atebetü'l Hakâyık” adlı eserinde ise “Büyüklenme elbisesini giyindin ise hemen üzerinden çıkarıp at. Halka karşı kibirle göğüs kabarttınsa, dilini hemen düzelt. Allah'ın varlığına ve birliğine inancın belirtisi alçak gönüllü olmaktır. Eğer sen de mümin isen alçak gönüllü ol.” sözüyle kibirli olunmaması konusunda öğütte bulunmuştur.

“Kibir değil vakar sahibi olan, başka bir deyişle bulunduğu konumun, mensubiyetinin gereğinin yapan insan huzurludur” (Uçan, 2018: 156). Vakar sahibi olan insan zaten alçak gönüllüdür. Toplumsal huzurun sağlanması, insanların sağlıklı ilişkiler kurması için sahip olunması gereken başlıca değerlerden biri de alçak gönüllülüktür.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında nine çocuklara Osmanlı Devleti'ne dair bilgileri masallaştırarak anlattığında Şeyh Edebalı'nın kızı ve Orhan Gazi'nin eşi Malhatun'un becerikliliğiyle, sultan olmasıyla büyüklenmeyip her işle ilgilenmesiyle alçak gönüllülük değeri ön plana çıkarılmıştır:

“Bu güzel kız çok da marifetliymiş. Yakın bir kentte oturan bir Yahudi hekimden her türlü şifalı otu kaynatıp ilaç yapmayı, yara sarmayı, hasta bakmayı öğrenmiş. Şeyh kızımı diye oturup boş vakit geçirmemiş. Marifeti güzelliğine güzellik katmış Malhatun’un.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 45).

Tablo 22. *Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Alçak Gönüllülük Değerinin Dağılımı*

Değer: Alçak Gönüllülük (1)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegelimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	1	45
Gece gelen’in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Alçak gönüllülük değeri, en az bulguya sahip değerdir. Bütüncede bir yerde rastlanılan bu değer *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında, padişahın kızının marifetli oluşuyla övünmemesi ve sultanlığıyla büyüklenip kibirli olmaması boyutlarıyla işlenmiştir. Bu bağlamda alçak gönüllülük değerinin Suzan Albek’in eserlerinde çok az yer aldığı görülmüştür.

1.4.2. Cesaret

Türkçe Sözlük’te (TDK, 2011: 455) cesaret “Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven; yüreklilik, yiğitlik, yürek ve göz peklığı” şeklinde tanımlanmıştır.

“Cesaret, kişinin tereddüt etmeden zorluklarla mücadele etmesi, inandığı ve sahip olduğu değerler uğruna hiç korkmadan, yılmadan savaşmasıdır. Bu savaş kişinin biriyle kavga etmek için kullanacağı cesaret duygusu değildir. Cesaretin bir amacı olmalı ve bu amaç olumlu yönde insanlara ve topluma faydalı olacak şekilde kullanılmalıdır. Cesaretin bir değer niteliği taşıması için insana ve insanlığa hizmet eden ve toplum tarafından benimsenen bir çaba olması gerekir”(Kumbasar, 2011: 109).

Hayatın her alanı cesaret gerektiren durumlarda doludur. Dolayısıyla herkesin bu duyguya ihtiyacı vardır. Nitekim cesareti az olan kişiler bir işe girmekte tereddüt eder ve o işi gerçekleştiremez. Yerinde ve zamanında gösterilmeyen ve aklın önüne geçen cesaret tehlikelidir. Bilgi ve tecrübe birikimini kullanarak cesaretli olan kişinin hayatında mutlaka gayret ve umut bulunur.

Cesaretin en önemli özelliği diğer erdemlerin koruyucusu olmasıdır. Cesaretini yitirmiş bir kimsenin davranışı yalan söylemektir; korku yalanı doğurur. Adil, adaletli olmak için doğru olanı yapmak yönünde cesaret göstermektir; cesaret ilerlemenin ön şartıdır.

Tarihimiz cesaretin şanlı örnekleriyle doludur. Çocuklara medeni cesaret göstermeleri, öz güven sahibi olmaları için bu değer aktarılmalı; rol model olabilecek örneklerle onları buluşturmalıyız. Kendimizde olan gücü, yetenekleri, bilgiyi, birikimi, kapasiteyi ne derece bilirsek kendimize güvenimiz o kadar artar. Aynı şekilde sadece kendimize yönelik değil, toplumsal değerlerimize, kültürümüze, tarihimize karşı da bu gücü keşfedecek şekilde bir yaklaşımda bulunmamız gerekir. Çünkü bugün bu güç zaten bizim şanlı tarihimizde, kültürümüzde mevcuttur. Bu yönüyle, toplumu, gençleri, öğrencileri, çalışanları cesaretlendirmek, onların kendilerini, tarihlerini, kültürlerini tanıması, terazinin kendi tarafımıza koyacağımız güç ve cesaretin arttırılmasıyla yakından ilişkilidir. Bu onlarda öz güven yaratacak ve böylelikle onları daha çok cesaretlendirecektir. Suzan Albek kişiye öz güven aşıl原因 bu değerimize eserlerinde şöyle yer vermiştir:

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı eserde geziye katılan çocuklardan Tom’un okuduğu kitapta 1869 yılında Kaliforniya Körfezi’ni araştırmaya çıkan yerbilim uzmanı Wesley Powell’in akıntısı fazla olan nehirde gösterdiği cesaret şöyle aktarılmıştır:

“Howland son kez Powell’e : ‘Bu sonu bilinmeyen tehlikeli yolculuktan vazgeç artık’ diye yalvardıysa da Powell ve arkadaşları dinlemediler. Birer tüfek ve biraz yiyecek verecek Howland kardeşleri ve Bill Dunn’u gün ağarırken bir kıyıya bıraktılar.” (Bizim Gezegenimiz Dünya,s.141).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında çocukların Kurtuluş Savaşı’nda silahlı adamlarla savaşabileceklerini söyleyebilmelerinde cesaret değeri ön plana çıkar:

“Varmış top tüfekleri ama gene de yetmemiş. Ayrıca kumandanları iyi yönetmemiş orduyu. Keşke dedelerimizin kılıçlarını, silahlarını atmasaydık göle! Verirdik bizim askerlere. Saffet söze karıştı: Birer tane saklasaydık biz de savaşırdık. Hem de o silahlı adamları yaklaştırmazdık arabaya. Ben bir savururdum kılıcımı.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.22).

Aynı romanda Hasan düşmanla savaşmak için gece kaçar ve orduya katılır. Burada cesaret değeri şöyle yer alır:

“Erkekler bir araya gelip konuştular. Osmanlı ordusu perişan, dağılıyormuş. İşte şu yanda! Dedi bir delikanlı. Eliyle kuzeyi, Balkan dağlarını gösterdi. Bazı birliklerimiz henüz çekilmemiş. Dağlarda çete savaşı yapıyorlarmış, dedi bir başkası.

Ben duydum Mehmet ağabeyimle konuşurken. Bu gece kaçtı Hasan. Orduya yazılacaktı. Düşmanları yenip hepimizi kurtaracaktı.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.28).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Adem Ağa’yı tehdit eden silahlı adamları kendine güvenip cesaret gösteren Mavi Hoca uyarır:

“Küçük ev duruyor mu tepede diye. Hem de hiç Cevat Bey’ in silahlı adamları karşına çıktı mı diye...

-Bunu da mı biliyorsun sen? Bir daha görünmediler, iki yıldır. Mavi Hoca haber saldı Cevat Bey’ e. Adem ağayı rahat bıraksın dedi.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s. 137).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodaki Ali ile Ayşe iki kardeşdir. Selden kaçtıkları esnada gök gürültüsünden korkan Ayşe’ye abisi Ali korkmaması için cesaretlendirmek istediğinde bu değer ön plana çıkar:

“Ali : Korkma artık, gel şu ağacın altına sığınalım.” (Çakmaktaşı, s.2).

Aynı tiyatronun devamında diğer çocuklar dere ve bataklığa gidince yalnız kalacak olan Ayşe cesaretliliğini şu sözlerle gösterir:

“Hasan: Ben usul usul şuradan gideyim. Yok kuruyorsa gelir alırım seni. Al şu kavalla kebeci. (Kebesini ve kavalını Ayşe’ ye verir. Ayağındaki çarıkları çıkarır, sırtına asar. Sahnede çamur varmış gibi ihtiyatla basa basa pilotların geldiği taraftan çıkar.)

Ali: Ben de gideyim. Dereyi geçip kuru bir yere çıkarsam, döner seni alırım. Hem belki bir yardım bulurum. Ama sen burada korkmaz mısın?

Ayşe: Niye korkacaktım? Uvi Uvi gelir şimdi arkadaşlarıyla.” (Çakmaktaşı, s.28)

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodaki çocukların söylediği şarkıda cesur sözler yer alır:

“Şarkı söylerler. (Çok canlı bir müzik eşliğinde)

Söyleyin bizleri sorana,

Lalalalalalalalalalalalalla

Kendine güveni olana

Lalalalalalalalalalalalalla” (Çakmaktaşı, s.59).

“Düş Makinesi” adlı tiyatrodaki Elif yazıcıbaşı yazı yazarken unuttuğu yerleri söyler. Yazıcıbaşı çocukların yalnızca sesini duyar ama onları göremez. Elif, onları görmedikleri için bundan daha çok cesaret alır ve kahramanlık gösterir, bu durum şöyle ön plana çıkarılmıştır:

“Kral :Yaz bakalım yazıcıbaşı! Ben krallar kralı! Güçlü, şanlı, külahlı Hitit kralı! Ateş yutan, Alev saçan, Krallar kralı! Antlaşmaları bozan, Sınırlarımıza saldıran Mitannilere savaş açıyorum!

(Yazıcı elindeki demirle levhayı kazıyarak yazmaya uğraşır.) Ben krallar kralı... (Elif sürünerek tahtın arkasından çıkar, yazıcının yanına gelir.)

Yazıcı :Kralı... Sonra neydi?

Elif: Kralı, güçlü, şanlı...

Ahmet :(Tahtın arkasından seslenir) Elif! Çıldırıyor mu? Gel buraya!

(Elif yazıcıya yaklaşır, koluna dokunur, yazıcı kolunu kaşır, tekrar yazar.) Külahlı Hitit kralı! (Elif iyice cesaretlenir, diğerlerinin arasında dolaşmaya başlar. Birisinin başından şapkasını çeker, adam şapkasını düzeltir.” (Düş Makinesi, s.9).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodaki karanlıkta Adem üstüne doğru uçan koca kanatlı kuştan korkmaz ve cesaretlilik gösterir:

“Gork! Gork! Gork! (Adem geri kaçarken tekrar cesaretlenir.)

Adem :Kuşmuş. Ne var korkacak!

Gork! Gork!

Adem :(İleri fırlayarak) Sus koca kuş! Senden mi korkacam! (Kuş kanatlarını gererek Adem’ in önünü kesmeye uğraşır.)

Adem: Kaç yolumdan koca kuş! Yoksa ayırırım bacaklarını! (Adem kuşu itip gürültüyle içeri atlar. İçeride bir patırtılar olur. Az sonra değirmenin penceresinden bir ışık yayılır. Adem elinde bir ışık kaynağı Bir mum, bir fener ya da bir çıra ile görünür, pencereden atlar.)” (Tarih Düşü, s.15).

Tablo 23. Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Cesaret Değerinin Dağılımı

Değer: Cesaret (9)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	1	141
Çift Püsküllü Uçurtma	3	22, 28, 137
Gece gelen’in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	3	2, 22, 59
Düş Makinesi	1	9
Tarih Düşü	1	15
İlk Öğrencilerim	-	

Cesaret, cesur olma değerine bütüncede dokuz yerde rastlanılmıştır. *Bizim Gezegenimiz Dünya ve Çift Püsküllü Uçurtma* romanlarında cesaretlilik örneği gösterilirken *Çakmaktaşı* adlı tiyatrodaki selden kaçıp ormanda kaybolan çocukların burada karşılaştıkları zorluklara cesurca karşı koymaları, *Tarih Düşü* tiyatrosunda ise Adem’in Merdan’ı korumak için kahramanlık göstermesi cesaretine dayandırılmıştır. Her eserde tespit edilmeyen bu değeri iletim açısından orta seviyede kalmıştır.

1.4.3. Çalışkanlık

Türkçe Sözlük’te (TDK, 2011: 487) çalışkanlık sözcüğü, “çalışkan olma durumu, faaliyet” olarak tanımlanmaktadır. Çalışkan ise “gayretli, çalışmayı seven, faal” şeklinde ifade edilmektedir.

Çalışkanlık bir ülkeyi refah seviyesine kavuşturacak en önemli değerlerden biridir. Ülkenin tüm insanları bu bilinçte olursa o ülke muhakkak ilerleme gösterecektir. Mustafa Kemal Atatürk çalışkanlığın önemini şu sözleriyle vurgulamıştır: “Çalışmadan, yorulmadan, öğrenmeden rahat yaşamının yollarını aramayı itiyat haline getirmiş

milletler, evvela haysiyetlerini, sonra hürriyetlerini ve daha sonra istikballerini kaybetmeye mahkûmdurlar.” Çalışarak birçok kişiye faydalı ve örnek olabiliriz. Çalışan insanı örnek alan kimseler gelişir, toplama faydalı olur. Bunun için çalışmaya, çalışkan olmaya devam etmeliyiz. Çalışmayı seven kişi azimli ve kararlı olur. Başarıya doğru kararlı adım atmak, çalışkan kişilerin en belirgin özelliklerinden biridir. Ayrıca çalışmak insanın manevi yönünün de gelişmesini sağlar. Çalışanlar atıl durumda olmadıkları için kötü düşüncelerinde esiri olmaz. Voltaire’nin “Çalışmak bizi şu üç büyük beladan kurtarır: Can sıkıntısı, kötü alışkanlıklar ve yoksulluk” sözü de bu durumu desteklemektedir. Suzan Albek’in eserlerinde çalışkanlık değeri ile ilgili şu bulgular tespit edilmiştir:

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda bilim adamlarıyla dünya gezisine çıkan çocuklar gezilerde gözlem yapacakları yerler hakkında araştırma yapıp birlikte çalışırlar:

“Arkadaşlar! Hemen konumuza girelim: Yanardağımıza. Daha önce konuştuğumuz gibi hazırlıklı olursak gezimizin bu son günlerinde ödev vermezler bize.

Kurt: Sözün kısası, konuyu bilelim, açık vermeyelim.

Tung: Bilmediğimizi de biliyormuş gibi görünelim!

Bettina: Öyle şey olmaz. En iyisi güzelce çalışalım hep beraber. Ben yanardağın oluş nedenini bilmiyorum.

Aydın: İyi ya işte. Biz de buraya bunun için toplandık. Bilenler bilmeyenlere öğretsin diye.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.197-198).

“Gece gelen’in Ak Unu” adlı öyküde Gece gelen kardeşleriyle beraber ailesine yardım etmekte, tembellik etmeyerek her işte gönüllü olarak çalışmaktadır:

“Ötekilerle beraber her işe koşuyor, hayvanlara bakıyor, harmana gidiyordu.”(Gece gelen’in Ak Unu, s.3).

“Gece gelen’in Ak Unu” adlı öyküde çalışkanlık değeri şu şekilde yer alır:

“Cumhuriyetten çok önceki yıllardı. Köylerde okuma, yazma bilen pek azdı. Gece gelen bir yandan pazar hesabını verir bir yandan da ondan eski yazı ve sayıları öğrenmeye çalışır, bulduğu kağıt parçasının üstüne kargacık burgacık bir şeyler karalardı.” (Gece gelen’in Ak Unu, s.3).

“Hayvanlar Konuşurlar mı” adlı eserde *Eşeğin Bildiği Var* başlıklı öyküde Hasan Ağa tarlasına gidip işini yapar, evin geçimini sağlar. Öyküde çalışkanlık değeri şöyle yer alır:

“Hasan Ağa bütün gün çalıştı, yıkılan çiftleri onardı, ağaçları budadı. İkinci vakti eşeğin semerini vurup çıktı yola.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.19).

“Hayvanlar Konuşurlar mı” adlı eserde *İşe Giden Martılar* başlıklı öyküde 4/A sınıfının öğretmeni çocuklara yazın neler yaptıklarını sorar. Çocukların verdiği cevaplarda çalışkanlık değeri şöyle vardır:

“Hasan, köye gitmiş, harman kaldırmış. Cengiz, bakkalın yanına çırak girmiş, para kazanmış. Hüseyin, babasıyla pazarda sebze satmış.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?,s.24).

“Hayvanlar Konuşurlar mı” adlı eserde *İşe Giden Martılar* başlıklı öyküde Aydın’ın ödevini yapıp sorumluluğunu yerine getirmesi çalışkanlık değerini ön plana çıkarır:

“Öğretmen öğrencilere yazın gittikleri yerleri ve gözlemlerini anlatmalarını ödev olarak verdi. Aydın ödevini yazdı.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.25).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan *Leylek Leylek Havada Kaldı* öyküsünde Hans’ın ödevini yapması çalışkan bir öğrenci olduğunun göstergesidir:

“Almanya’da Münih’in kuzeyinde bir ilçede yaşayan Hans, bir akşam derslerini bitirdikten sonra, televizyonun karşısına oturdu.”(Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.33).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı öyküde Ali Ağa’nın çalışkanlığı açıkça belirtilir. Bu değer öyküde şöyle yer alır:

“Ali ağa çalışkan adamdı. Büyük oğluyla birlikte toprağından çıkan kromu işletmesini bildi. Yararlı yatırımlar yaptı. Selim de okulunu bitirdikten sonra onlara katıldı.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.24).

Aynı öykünün sonunda tembel bir çocuk olan Selim haylazlığı bırakır ve çalışkan biri olur babasına yardım eder:

“Uyuşuk” adı unutuldu. “Kromcu Selim” diye anıldı her yerde. Çok para kazandı Selim ama altında oturup düşler kurduğu işde ağacını hiçbir şeye değişmedi. (Yeşilkaya Çiftliği, s.24).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodaki çocukların repliklerinde hayvanlarında görev bilincinde oldukları aktarılmıştır, çalışkanlık değeri şu şekilde ön plana çıkarılır:

“Ayşe: Nerede bizim hayvan dostlarımız?
Ali: Onlar gün doğmadan işbaşı yaptılar. Yiyecek arayamaya çıktılar.” (Çakmaktaşı, s.40).

Aynı tiyatrodaki çocukların söyledikleri şarkıda çalışkanlık değeri ön plana çıkar:

“Şarkı söylerler. (Çok canlı bir müzik eşliğinde)
Söyleyin bizleri sorana,
Lalalalalalalalalalalalla
Kendine güveni olana
Lalalalalalalalalalalalla
Elele verip uğraşana
Bolluk, yiyecek, giyecek,
Durmadan çalışmak gerek
Lalalalalalalalalalalalla” (Çakmaktaşı, s.59).

“Düş Makinesi” adlı eserde ülke içinde savaşta olsa halkın emek harcadığına değinen yazar çalışkanlık değerine şu şekilde yer vermiştir:

“Ahmet: Ne çok ordular, kumandanlar gelip geçiyor bu ülkeden!

Elif : Hep dövüşen adamlar! Ya bu ülkenin halkı nerede? Ne yapıyor onlar?

Telepinu: Onlar mı? İşte bak!

(İki köylü kadın sahneye girer. Birinin kolunda bir sepet vardır. Bir şeyler toplayarak sahneyi bir baştan bir başa geçer. İkinci kadın, eğilip kalkarak, çapa yapar gibi geçer.)

Telepinu: Ben yağmur gönderiyorum. Onlar da ekıyor, biçiyor, yiyeceklerini çıkarıyorlar topraktan.

Elif: Öyleyse bir yandan savaş, Bir yandan pişer aş.” (Düş Makinesi, s.22).

Tablo 24. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Çalışkanlık Değerinin Dağılımı

Değer: Çalışkanlık (12)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	1	197-198
Çift Püsküllü Uçurtma	-	
Gecegele'nin Ak Unu	2	3,3
Hayvanlar Konuşurlar mı?	4	19, 24, 25, 33
Yeşilkaya Çiftliği	2	24, 24
Çakmaktaşı	2	40, 59
Düş Makinesi	1	22
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Bütüncede *çalışkanlık* değerine on iki yerde rastlanılmıştır. Bu değer en çok *Hayvanlar Konuşurlar mı?* adlı eserde yer almıştır. *Yeşilkaya Çiftliği* adlı öykü kitabında yer alan aynı isimli öykünün teması çalışkanlık olmasına rağmen eserde sadece iki bulgu mevcuttur. Yazar, sorumluluklarını yerine getiren, derslerine çalışkan ve ödevlerini yapan, aile geçimine katkıda bulunmak için işte çalışkan kahramanlara yer vererek ve çalışkanlığın övülüp bundan kişinin mutluluk duyduğunu belirterek okuyucuya bu değeri kazandırmaya çalışmıştır. Bütüncede yer alan kahramanların bu özellikleriyle okuyucuya iyi bir rol model olduğu kanısına varılır. Sonuç olarak incelenen bütüncede çalışkanlık öne çıkan bir değerdir.

1.4.4. Duyarlılık

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 729) duyarlılık; “Duyarlı olma durumu, duygunluk, duyarlık, hassaslık” şeklinde ifade edilmektedir. Kişinin çevresinde yaşanan olay ve olgulara karşı kayıtsız kalmaması gerekir. Duyarlı olmak etrafımızdaki sorunları kendi sorunumuz gibi algılayıp ona yapabileceğimiz yardımı yapmaktır. Toplumsal duyarlılık, çevremizde ve dünyada yaşanan olumsuzluklara karşı toplum olarak tepki koymak ve sorumluluk almaktır. “Görmedim, duymadım, bilmiyorum” anlayışı toplumların yok olmasına sebep olur. Toplumsal bir varlık olan insan, çevresine ve çevresinde olan olaylara karşı duyarlı olmak durumundadır.

Duyarlılık kişinin insanlığı ile alakalıdır. İnsan canına kıymet veren, toplumsal bilinci benliğine kabullendiren, vicdan ve merhamet muhakemesini iyi bilen her insan duyarlıdır. Bu bağlamda çocuklarımızı duyarlı bir insan olarak yetiştirmek en önemli ilkelerimizden olmalıdır.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında eğitilmiş olan Mavi Hoca Rıfat ile ilgilenip eğitimini üstlenmesi ve ailesini de düşünerek onları haberdar etmesi duyarlılık göstergesidir:

“Adem ağa açıkladı mektubu: Saffet ile Rıfat selden sonra Mavi Hoca'nın kardeşinin çiftliğine sığınmışlar. Saffet bizi aramaya çıkmış. Dönmeyince Mavi Hoca akrabalarıyla birlikte Rıfat'ı da götürmüş Eskişehir'e, evine. Çocuk güven altındadır, izin verirsiniz kalsın burada, okuma yazma öğrensin, diyor.

-Sağ olsun, sağ olsun. Ne mübarek adammış. Çocuğu korumuş, bize de haber salmış merak etmeyelim diye, dedi Ulviye hala.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.113).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında kadınlar savaşta yokluk içinde savaşan askerleri düşünerek onlara ayaklarını sıcak tutacak çoraplar örerler:

“1915 yılı. Savaş başlamakla durmaz ya yaşam. Araba tekerleğine çember gerek. Köylüye kazma kürek. Atlara nal, kapılara kilit. Saffet, Mustafa'nın yerine gene girmişti demirci dükkânına. Körükledi ateşi, eğdi büktü demiri, iyice usta oldu bu işte. Kızlar, kadınlar yazdan biriktirdikleri koyun yünlerini eğirdiler, beş şişle çorap ördüler. Belki karlar içinde dövüşen askerlere bir götüren olur, dediler.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.134).

Aynı romanın devamında askerlere bakacak onlarla ilgilenecek daha çok hemşireye ihtiyaç vardır. Gönüllü olarak hemşirenin kızları eğitmesi duyarlılık değerini ön plana çıkarır:

“Çok yaralı taşınıyor cepheden Ankara'ya. Bereket versin İstanbul' dan gelmiş, ak saçlı bir hanım var. Okuma yazma bilen, elinden iş gelen kızları toplamış, hemşirelik öğretiyor doktorların yanında. Onlar bakıyorlar yaralılara.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.168).

“Düş Makinesi” adlı tiyatroda kadının cephede yokluk içinde savaşan askerleri düşünerek onlara fanila, çorap örmeyle duyarlılık değeri şöyle yer alır:

“Üşümesin Kemal Paşa'mızın askerleri;
Fanila öreyim sırtlarına, çorap öreyim ayaklarına.
Bütün gizli dağ yollarını bilirim.”(Düş Makinesi, s.37).

Tablo 25. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Duyarlılık Değerinin Dağılımı

Değer: Duyarlılık (4)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	3	113, 134,168

Tablo 25 (Devam). *Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Duyarlılık Değerinin Dağılımı*

Gecegele'nin Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	1	37
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Duyarlılık değeri, millî mücadele temasında değerlendirilecek olan *Çift Püsküllü Uçurtma* romanı ve *Düş Makinesi* tiyatrosu ile ön plana çıkmıştır. Bu değere bütüncede dört yerde rastlanılmıştır. *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında Mavi Hoca Rifat'ın eğitimini üstlenerek duyarlılık göstermiştir. Her iki eserde de cephede savaşan askerlere yardımda bulunma, onları düşünerek sorumluluk alma boyutlarıyla işlenen bu değer dayanışma değeriyle birbirini tamamlamaktadır. Ancak ilgili değerın ileti bakımından zayıf kaldığı görülmüştür.

1.4.5. Fedakârlık

Fedakârlık, kişinin başkasını zor durumdan kurtarmak veya başkasının bir yoksunluğunu gidermek için gösterilen özveri, kendinden, zamanından, ihtiyaçlarından feragat etmesidir. Fedakârlık, Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 857), "1. Özveri, 2.Özverililik, özverili davranmak, 3. Azlığına katlanmak, az oluşu ile yetinmek, vazgeçmek" olarak açıklanmaktadır. Fedakârlık ile yardımseverlik birbiriyle yakın kavramlardır. Fedakârlığın farkı birine yardım ederken kendini bir şekilde yoksun bırakma, kendinden vazgeçmedir veya bir şeyin yokluğuna katlanmaktır.

Güven (2014: 102) ise insanın kıskançlık, öfke, hırs, kibir gibi kötü düşüncelerden vazgeçmesinin gerçek fedakârlık olduğunu belirtir. Ona göre kişi bu duygulardan vazgeçtiği ve bunları kontrol altına aldığı takdirde hem sağlıklı bir kişilik hem de nitelikli bir toplum oluşacaktır.

Fedakârlık kendi benliğini unutup başkaları için çabalamaktır. Fedakâr insan ruhunu bencillikten arındırabilmiş, insan olmanın erdemini içselleştirebilmiş insandır. Manevi olgunluk fedakârlığı da beraberinde getirir. Diğer değerlerle de ilişkili olan bu değere sahip kişi karşısındaki kişilere yardım elini uzatmaktan çekinmeyen, cömert, yardımsever ve alçak gönüllü kimsedir.

Fedakârlık sevginin doğal bir sonucudur. Fedakârlık insanlar arasındaki sevgi bağlarını güçlendirir. Sevdiğimiz insanlar, vatanımız veya varlıklar için kimi zaman hayatımızdan vazgeçeriz, kimi zaman vaktimizden feragat ederiz. Fedakâr olan yüce gönüllü atalarımızda vatanını, bayrağını ve milletini tehlikelerden korumak gibi ulvi gayeler uğruna kendi istek ve beklentilerinden hatta canından bile vazgeçmeyi göze almıştır. Vatan sevgisi fedakârlık ile bir bütündür. Vatanı için canından fedakârlık ederek millî mücadeleye destek veren büyüklerimizin torunları olarak fedakâr bir nesil yetiştirmeliyiz. Bu nedenle Türk milletinin önemli dayanak noktaları olan millî ve evrensel değerlerin çocuklara ve gençlere aktarılması çok önemlidir. Millî mücadele ruhunu, birlik ve beraberliğin savaşın kazanılmasındaki rolünü ve vatan için yapılan fedakârlıkları benimseyen öğrencilerin devlete ve topluma karşı sorumluluklarının bilincinde olmaları en önemli kazanım olacaktır.

Özgecilik kavramının unutulmaya başladığı günümüzde iyilik yapmak maksadıyla kendi arzularından vazgeçmeyi yani fedakârlık yapmayı, çocuklarımıza öğretmek ve bu durumu çocuklarımızın benimseyip davranışa dönüştürmesini sağlamak ailelerin ve eğitimcilerin önemli bir görevidir. Kitaplarda da fedakâr kahramanlara yer verilmeli, çocuklar bu değerle buluşturulmalıdır.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında ihtiyar ninenin Alpu’ya götürülmesi zor olacağından dolayı bakımı için Adem Ağa’nın eşinin teklifte bulunması fedakârlık barındırır:

“O gece Adem ağa karısıyla da uzun uzun konuştu ne yapacaklarını. Nine hastaydı. Onu götüremezlerdi. Fakat Çakır ağanın evinde herkesin işi başından aşkındı. Kim bakacaktı nineye? Karısı Adem ağaya, Ulviye ile çocukları Saffet ve Rıfat’ı da bırakmayı önerdi.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.59).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında ailesi için çalışan Adem Ağa’nın fedakârlığı şöyle ön planda olur:

“Saz kesmekten elleri kanamış, derileri yüzülmüştü.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.79).

Atalarımızın bizim için çektikleri sıkıntılar ve yaptıkları fedakârlıklar Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasını sağlamıştır. Ülkemizin kurtuluşunun millî mücadelemiz sayesinde gerçekleştiğini her Türk çocuğu ve genci bilmeli, bunu düşünerek yaşamalıdır. Bu aziz vatanın kıymetini bilmeli ve bu uğurda şehit olanları saygıyla anmalıdır. “Çift Püsküllü Uçurtma” romanında askerlerimizin yokluk içinde aç ve kalın giysileri olmadan vatanımız için canları pahasına savaşması aktarılarak fedakârlık değeri ön plana çıkarılmıştır:

“Enver Paşa daha ordumuz hazır değilken, askerlerin kışlık giysisi yokken emir vermiş saldırın diye. Hepsi kırılmışlar, dağlarda donup kalmışlar. Darmadağın olmuş doksan bin kişilik ordu. Yaralananları, sağ kalanları trenlere doldurup geri yolluyorlarmış. İstanbul dan gelen tren de güneye sağlam asker taşıyormuş. İyice kızışmış her cepheye savaş. Bu sözleri duyan Adem ağa çıkardı ahırdan atını arabasını. Karısı örttü başına atkısını. Baktılar ki Beypazarı’ndan, köylerinden kimin oğlu askere gitmişse koşmuş atını arabaya ya da eşeğine binmiş, sepet sepet yiyecekler yüklenmiş, hepsi iniyorlar akın akın tren yoluna doğru; kar, yağmur, çamur demeden, oluk oluk, Alpu dan öte Sarıköy istasyonuna. Asker anaları, babaları dizildiler demiryolunun iki yanına, beklettiler. Kara tren geldi durdu önlerinde. Kolları, bacakları, başları sarılı askerler sarktılar kapılardan. Ekmek, su, tütün dediler. Bekleşenler ne varsa ellerinde verdiler.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.134).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan *Leylek Leylek Havada Kaldı* başlıklı öyküde Zugulugumbamba ailesine yardım için erkenden kalkıp nöbetleşe abisiyle hayvanları beklemesiyle fedakârlık değeri ön plana çıkar:

“On iki yağmur mevsimi yaşamış olan Zugulugubamba, ekim ayının son günü sabah güneş doğarken kalktı, yiyecek torbasını hazırladı. Annesi böcekler ısırmasın diye vücudunu küle ovdu. Zugulugubamba sabah duasını yapıp yola çıktı. Köyleri o mevsim kurak olduğundan, hayvanları bir günlük yola, Nil nehrinin kollarının yayıldığı otlaklara bırakır, kardeşleriyle nöbetleşe hayvanları beklerlerdi. Sıra Zugulugubamba’ydı, Kentten oraya gelecek olan ağabeyi ile inekleri bekleyecekti.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.29-30).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde yer alan *Kolsuz Usta* başlıklı öyküde Kurtuluş Savaşı’nda halkın ve askerlerin yaptığı fedakârlıklar şunlardır:

“Gece yolculuğu sakıncalıydı. Savaş yıllarının getirdiği yoksulluk sonucu birçok eşkıya çeteci türemişti ülkede. Geceleri ıssız dağlarda ateşler yanar, tepeden tırnağa silahlı adamlar sağa sola ateş ederlerdi. Bunlara hiç görünmemek hep sinmek zorundaydılar. Kafile kalabalıklaştığı için daha çok dikkat çeker olmuşlardı. Bu nedenle, arabayı geri yolladıktan sonra ayrıldılar. Bir an önce Bolu’ya varmak çabasındaydılar. Oysa yol engebeli dağların doruklarını küme küme kar bulutları içindeydi. Geceleyecekleri köye varamadan sert bir tipi sardı dört yanlarını.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.41).

Aynı öyküde vatanımız için fedakârlık yapanları ön plana çıkarılarak bu değerinin önemi vurgulanmıştır:

“-Tık tık... Tık tık... tık. Bugün 29 Ekim 1923, Cumhuriyet ilan edildi. Dışarıda Cumhuriyet’in ilanını kutlamak için toplar atılıyordu. Topların her gümbür deyişinde Mustafa yerinden sıçırıyor, bağırıyordu:
Bu Mustafa Kemal Paşa için...
Güm ...güm... güm...
-Bu düşmanı denize döken orduları için...
Güm ...güm... güm...
-Bu dağları yaya geçip komutanları Ankara’ ya yollayan Kolsuz Usta için...
Güm ...güm... güm...
Kolsuz Usta gülümsedi hafife, sonra döndü Mustafa’ya:
-Bu da Mustafa Kemal Paşa’nın yardımına gelenleri Hoyrat çetesinin önünden kaçırın kahveci kırağı için.” (Yeşilkaya Çiftliği, s. 47).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde yer alan *Sarı Mehmed ile Çoban* öyküsünde eşkiyalar köylülerin yiyeceklerini ve hayvanlarını çalar. Bu duruma çare bulması için Sarı Mehmed padişahın huzuruna gönderilir, eserde fedakârlık değeri şöyle yer alır:

“Gün geldi ne kesilecek tavuk kaldı ne de ekmek bile yapılacak bir un. Derenin iri balıkları bile görünmez tutulmaz olmuştu artık. Köy halkı düşünüp taşınıp sonunda dediler ki:

-En gencimiz Sarı Mehmed. Varsın Paşa’mıza halimizi anlatsın. Köy açlıktan kırılıyor, gidenlerden bir haber yok, aman bir çare desin. Hemen dediklerini yaptılar. Sarı Mehmed’in eline kalın bir sopa verdiler. Ayağına sağlam çarık giydirdiler, selâmetlediler. Mehmed dağ bayır yürüdü.”(Yeşilkaya Çiftliği, s.58-60).

Tablo 26. *Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Fedakârlık Değerinin Dağılımı*

Değer: Fedakârlık (7)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	3	59, 79, 134
Gece gelen’in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	1	29 - 30
Yeşilkaya Çiftliği	3	41, 47, 58 - 60
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Fedakârlık değerine yedi yerde rastlanılmıştır. Bütüncede geçim sıkıntısı yaşayan ailelerin yer alması, millî mücadele döneminde yokluk içinde askerlerin vatanları için cephede savaşmaları, kahramanları fedakârlıkta bulunmaya itmiştir. Yazar, halkın ve küçük çocukların vatanı korumak için fedakârlık göstermelerini anlatarak bu değerın önemine dikkat çekmiştir. Ancak bulguların bazı eserlerde yer alması sebebiyle fedakârlık değerinin sınırlı sayıda olduğu görülmüştür.

1.4.6. Kararlılık

Türkçe Sözlük’te (TDK, 2011: 1322) kararlılık; “kararlı olma durumu, istikrar.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Kişiyi başarıya götürececek yollardan biri de kararlılık ve inançtır. İnsanlar amaçlarını gerçekleştirmek için emin ve kararlı adımlarla ilerlerse hem başarılı olacak hem de toplum tarafından takdir edilecektir.

Kararlı olmak gayret, inanç ve sabırla daha da kuvvet bulur. Eylem de ısrarlı davranarak gayret göstermiş, yapılacak şeyin doğruluğundan ve gerekliliğinden emin

olarak inanmış ve eylemi gerçekleştirirken karşılaşılan sorunlara, acıya ve zamana karşı dayanıklılık göstererek sabretmiş olunur.

Çocuklar kendi başlarına hareket etmeye başladıkları andan itibaren seçim sürecine girer. Bu dönemde anne babalara çok büyük görev düşmektedir. Ailelerin çocuklara seçim yapabilme özgürlüğü vermeleri gereklidir. Çocukluktan beri hangi yemeği ne kadar yiyebileceğinin kararı dahi kendisine bırakılmayan bir kişinin, yetişkin olduğu zaman kararlar almakta güçlük çekmesi olağandır. Çocuğa doğru yerde doğru zamanda özerklik tanınmalı; girişken, öz güven sahibi biri olmasına zemin hazırlanmalıdır. Bu durumun zıddı bir ortamda büyüyen kişiler, çoğunlukla kararsızlık yaşar, önemli kararları bile bir büyüğüne bırakır, kendisi yerine kararları bir başkasının vermesini bekler. Kararsız olan kişiler hayatlarında bocalar, çoğu zaman ne yapacaklarını bilemezler. Çocukların gayretli, sabırlı ve inançlı olmalarında bu değerın önemi yadsınamaz. Suzan Albek'in eserlerinde tespit edilen kararlı duruşlar şöyledir:

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Hüseyin Gülbahar ile nişanlanmakta kararlı olduğunu şöyle gösterir:

“Nişanlı dururduk sen on beşine gelinceye kadar. İstersen beni şimdi nişanlın bil. Gülbahar kıpkırmızı kesilmiş, iyice eğilmişti dizlerinin üstüne. Hüseyin elini kemerine soktu. Bir şey çıkardı: Bak, bu büyükannemin yüzüğüymüş. Zümrüt hem. Çok değerli imiş. Annem verdi. Al, tak parmağına. Nişanımız olsaydı annem takacaktı zaten sana. Al hadi! Gülbahar baktı usulca yüzüğe. Batan güneşin ışığı vurdu, yemyeşil parladı taş. Hüseyin geçirdi yüzüğü Gülbahar'ın parmağına.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.33).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Adem Ağa kaybolan Saffet'i bulmak için yola çıkacaktır. Demirci Ali Ağa kötü hava koşullarından dolayı Adem Ağa'yı uyarır. Ancak Adem Ağa kararlıdır, bu değer romanda şu şekilde yer alır:

“Bir gece konuştular demirci Ali ağayla:
-Güz geldi, bu dağlar yol vermez. Yağmur bir inerse selden geçilmez.
-Vazgeç Alpu'ya inmekten Adem ağa!
-Yok, olmaz. Gidip bulacağım Saffet'i. Elbet bir bilen vardır nerede olduğunu.
-Eh öyleyse, sen bilirsin.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.115).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Adem Ağa ve Saffet varacakları yolu bulamayınca Saffet pes ederken babası gitmekte kararlıdır:

“Atlar yoruldu, terledi, kişnediler. Bir ulu kestane ağacının altına çekti Adem ağa arabayı. Saffet pek sıkıntılıydı:
-Baba dönelim istersen, ben bilemedim yolu, dedi.
-Neden o? Bu kadar yol geldik. Elbet varacağız sonunda.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.127).

Yine aynı romanda Kurtuluş Savaşı bittikten ve kötü zamanlar geçtikten sonra Adem Ağa toprağını işlemekte ısrarcıdır. Burada kararlılık değeri şöyle yer alır:

“Cumhuriyetimizi de kurduk. Geçti başına Gazi Paşa, şimdi sıra geldi toprağımızı işlemeye, dedi. Evdekiler şaşakaldılar bu söze:

-Aman Adem ağa, ne diyorsun? Toprağımız dediğin o bataklık mı? Bataklık dediğin kurutulur. İşlemezsen senin olmaz o toprak. O kış Adem ağayı zor tuttular evde. Bahar gelince hazırladı arabasını. Saffet’ le Rıfat önüne geçmek istediler:

-Aman baba ne yapıyorsun? Bu yaşında, hem de arabayla çıkılır mı yola?

-Neden çıkılmazmış? O yolları bilirler Akdoğan’la Sarıperçem.

-Akdoğan’ la Sarıperçem öleli yıllar oldu. Bunlar Mavi Hoca’ nın verdiği atlar.

-Olsun. At değil mi? Hepsi bir.

-Ne yapacaksın tek başına oralarda? Bizim işimiz var, memuruz. Gelemeyiz ki seninle.

-Niye tek başıma olacaktım? Alpu köylüleri var ya. Ankara’ da işleri oldukça uğruyorlar bana. Şimdi de ben onlara gidiyorum. Evelallah çiftliği kurarız el birliğiyle. Saffet ‘le Rıfat ne söyledilerse durduramadılar Adem ağayı. Bindi arabasına tuttu Kireççi Çiftliği’nin yolunu.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.185-186).

“Gece gelen’in Ak Unu” adlı öyküde Ali değirmeni satın almak için istikrarlı bir şekilde Veli’yi ikna etmeye çalışır ve kararlılığı amacına ulaşmasını olumlu yönde etkiler:

“Böyle söylene söylene döndü Ali fırın evine. Ama sonunda razı etti Veli’yi.” (Gece gelen’in Ak Unu, s.11).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodaki tek başına ormanda kalan çocuklar çalışıp yardımlaşarak bir köy kurarlar. Onları evlerine götürecek olan avcıya karşı çıkıp kararlılıkla kurdukları köyde kalacaklarını söylerler:

“Avcı: Merhaba çocuklar! (Çocuklar avcının yanına giderler.) Hoş geldiniz köyümüze!

Avcı: Hoş bulduk! Hoş bulduk! Vay canına! Siz mi kurdunuz bu köyü?

Çocuklar: Tabi biz kurduk ama yardımcılarımız da var.

Avcı: Ben de sizi götürmeye gelmişim. Bahar geldi, yollar açıldı, köyler, kentler yeniden kuruldu.

Ayşe: Bizi götüreceksiniz? Ama nereye?

Avcı: Yerinize, yurdunuza!

Ali : (Kesinlikle) Bizim yerimiz, yurdumuz burası.” (Çakmaktaşı, s.46).

Aynı tiyatronun devamında köye çocukları almak için avcıdan sonra pilot ve yardımcısı gelir. Çocuklar aynı kararlılıkla onlarla dönmeyeceklerini söyler:

“Ali : İşlerimizi tamamlarız, güzün geliriz okula.

(Çocuklar elele tutuşurlar, siyah şapkalı adamın karşısına geçerler.)

Hep bir ağızdan: Sayın bayım! Kusura bakmayın, Güzün geliriz okula.

Siyah şapkalı (Biraz düşünür, sonra güler yüzle): Sizi zorla götüreceğim değilim. Zaten haklısınız. Okullar erken bırakır tarlada çalışan çocukları.” (Çakmaktaşı, s. 58).

Tablo 27. Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kararlılık Değerinin Dağılımı

Değer: Kararlılık (8)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	4	33, 115, 127, 185 - 186
Gece gelen’in Ak Unu	1	11
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	

Tablo 27 (Devam). *Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kararlılık Değerinin Dağılımı*

Yeşilkaya Çiftliği	1	14
Çakmaktaşı	2	46, 58
Düş Makinesi		
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Bütüncede *kararlılık* değerine sekiz yerde rastlanılmış; eylemde ısrarlı davranma ve gerçekleştirmek istediği işte veya amacında karşılaşılan sorunlara acıya ve zamana karşı dayanıklılık gösterme, seçimlerinde ve aldığı kararlarda istikrarlı tavır sergileme boyutlarıyla işlenmiştir. Suzan Albek'in eserlerinde kararlı kahramanlarla sıklıkla karşılaşılmaması ve kahramanların birbiriyle olan diyaloglarında bunun yansıtılması okuyucuya olumlu iletiler sunmuş, kararlılık değerini ön plana çıkarmıştır.

1.4.7. Sorumluluk

Sorumluluk Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 2142) “Kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet” olarak tanımlanmaktadır.

Sorumluluk sahibi insan, başkalarının haklarına saygı gösteren, kendi davranışlarının sonucunu kabullenen; kendi üzerine düşen görevleri zamanında, en iyi şekilde yerine getirendir.

Sorumluluk sahibi çocuklar yetiştirirken yine en önemli görev başta anne babalar ve eğitimcilere düşmektedir. Çocuk ilk önce evde sonrasında ise okulda yerine getirmesi gereken sorumluluklar olduğunun farkına varır. Bu değerini başarıyla kazanılması için anne baba ve öğretmenler bilinçli şekilde çocukta sorumluluk duygusu oluşturabilmelidir. Çocuğa küçük yaşlarda verilen sorumluluk, beceri ve davranış alışkanlığı kazandırmaya yöneliktir. İleriki yaşlarda verilen sorumluluk ise onun görevleridir.

Küçük yaştan itibaren çocuklara yaşına ve becerisine uygun sorumluluklar verilmelidir. Çocuğu hayatta başarılı ve mutlu kılacak, öz güvenini sağlayacak sorumluluklar verilmelidir. Çocuğun sorumluluğu; ders çalışmak, okula gitmek, sınavlara hazırlanmak, verilen ödevleri yapmak ile sınırlı olmamalıdır. Çocuğun nasıl yaşanabileceği konusunda örnek olabilecek bir modele ihtiyacı vardır. Nasıl yaşanacağını bilmeyen anne babaların çocuklarına verdikleri öğütler ve uyguladıkları kurallar çocuğun ileriki yaşamı için gerekli olan rehberliği sağlayacak nitelikte olmaz.

Buna karşılık sorumluluklarını bilinçli ve gönüllü bir şekilde yerine getiren anne babaların çocukları yaşama etkin bir şekilde katılmaktan çekinmez ve sorumluluk almaktan da kaçınmazlar.

Kişinin bir diğer sorumluluk alanı kendisidir. Başkalarına karşı sorumluluklarımız olduğu kaçınılmaz bir gerçek olmakla birlikte, bazen bunu kendimize karşı sorumluluklarımızı görmek için kullanmakta sorumsuzluktur. İnsanın kendisine karşına sorumluluk duygusu, kendisine emanet olarak verilen bedenine, aklına ve malına bilinçli bir şekilde zarar vermemesini içerir. Bu bağlamda sağlık, temizlik ve beslenme kurallarına uymak, malı ve zamanı israf etmemek gerekmektedir. İnsanın bir diğer sorumluluk alanı da çevreye karşıdır. Çevreye karşı sorumluluk içerisinde doğal kaynakları israf etmeme, doğayı koruma, hayvanlara ve bitkilere zarar vermeme, çevreyi kirletmeme vardır.

*“Zamanı geçersen, beylik işinde
Ardından tutamaz, uçan kuş bile.” (Beyit 2094: 178)*

Yusuf Has Hacib, bu beyitinde sorumlulukları üstlenmeden rahatlıkla geçen zamanın asla tekrar getirilemez olduğunu, sorumlulukları zamanında, ertelemeyen yerine getirmenin önemini vurgulamıştır.

Mensubiyet mesuliyet gerektirir. Mesuliyet kelimesinin kökü sualdir. Kişi herhangi bir yere mensup ise oradan gelecek suallere de cevap verebilmeli, gereğini yerine getirebilmelidir. Ne kadar büyük sorumluluklar üstlenirsek o kadar büyük suallere, o kadar zor sorulara hazır olmalıyız.

Çocukların yetişkin olduklarında sorumluluklarını yerine getiren vatandaşlar olabilmeleri için çocuklara bu değer aşılanmalıdır. Çocuklara hem yerine getirebilecekleri sorumluluklar vererek hem de onları bu değeri yansıtan edebî eserlerle karşılaştırarak çocukların sorumluluk bilincine sahip olmaları sağlanabilir.

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda Aydın gezide verilen ödevi yapmış, sorumluluğunu yerine getirmiştir:

“Okado bir süre kağıtları okudu. Sonra Aydın’ a döndü:
-Sizi kutlarım. İstedğim gibi bir ödev bu, dedi.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.189).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Adem Ağa evini geçindirmekle görevli olduğunun bilincindedir. Romanda bu değere şöyle yer verilir:

“Ben topraksız, sürsüz olamam Çakır amca! Biz kalabalığız. Burada çayır, tarla dar. Kusura bakma. Ben birkaç gün sonra Mustafa’yla tekrar giderim Tekirdağ’a.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 53).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Çakır Ağa’nın evinde misafir kalan aile Alpu’daki Kireççi Çifliği’ne yerleşecektir. Romanda sorumluluk değeri şu şekilde yer alır:

“Gurbet yolları göründü gene göçmenlere. Çakır ağa çok kaygılıydı. Bir akşam sordu Adem ağaya:

-Bu yıl ekinin yok, hayvanın yok. Önümüz kış. Nasıl bakacaksın bu kadar çocuğa?
-Ben de düşünüyorum, dedi Adem ağa. Mehmet’i, Hüseyin yanına istiyor. Bana yardım etsin diyor.
-Nasıl gideceksiniz bu kadar yolu? Yükünüz ağır. Trenle de gidilir ama ben atsız, arabasız ne yaparım orada? İyisi mi ağır ağır gideriz arabayla.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 53).

Aynı romanda Rıfat çalışmak için erkenden kalkar yola çıkar:

“Ertesi gün karanlıkta kalktı Rıfat. Torbasına biraz peynirle iki yufka koydu, dürttü Gülizar’ı:

-Haydi geliyor musun?
Gülizar kalktı, örtmesini aldı, çıktılar dışarı.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.80).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında kahramanlarımız Kireççi Çiftliği’nde ailecek evlerini yaparlar, herkesin bir görevi vardır. Sorumluluk değeri şöyle ön plana çıkarılmıştır:

“Ertesi sabah erkenden el arabasıyla iki kez kerpiç taşıdılar ağacın altına. Önce evin yerini çizdiler: Şurası iki oda. Bir mutfak, helâ. İkinci katta iki oda, ortada sofa. Önce çapraz direkler dikteler, kapı pencere yerlerini boş bırakıp kalan yerleri kerpiçle doldurdular. Çalılardan kestikleri ince çubuklarla ikinci katın tabanını yaptılar. Çatıyı çalılarla örtüp, üstünü çamurla sıvadılar. Üç günde bitti ev. Kimse görmesin diye sazlarla kapadılar üstünü.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 85).

Romanın devamında ailedeki herkesin görevi belirtilerek sorumluluk değerine yer verilir:

“Adem ağa yollardayken Saffet evin erkeği oluyordu. Sabah erkenden iş başı. Demirci körüğünü şişirip şişirip pof puf üfletiyor ateşin üstüne. Sonra, örse ateşte kıpkırmızı olmuş demiri koyuyor. Bir ustası vuruyor, bir Saffet. Akşam yorgun argın dönerken, eve ne gerekiyorsa hepsini alıyordu. Kadınlar hiç çarşıya çıkmazdı o kasabada. Akşama kadar evin işini yapar, ekmek yoğurur, yemek pişirir, sonra oturup dikiş diker, iş işlerler, çorap örerlerdi.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.120).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında çocuklarda evin işlerinde ellerini taşın altına koyar ve aileye yardımcı olurlar, sorumluluklarını gocunmadan yerine getirirler:

“Saffet, demirci ocağının karşısında ter döktü, durmadan çalıştı, çabaladı, baktı eve, henüz on bir yaşındayken. Çok yoruldu ya buna karşın pazuları güçlendi, demir gibi oldu, boyu uzadı. Kızlar da boy attı selvi gibi. Hele Gülizar ablasını geçti. Onlar da çalıştılar durmadan, komşulara dikiş dikteler, bir sap ipliği ziyan etmediler. Ulviye hala

ile anneleri büyük konakların böreğini, ekmeğini pişirdiler, ne yapıp ne edip zar zor kışı geçirdiler.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.123).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Mavi Hoca’nın yanında kalan Rıfat’ın işlerde sorumluluk alması şöyle aktarılır:

“Adem ağaya yer gösterdi yanında. Kahve içtiler, konuştular:

-Oğlunuz Rıfat, akıllı çocuk. Akranlarıyla okuyor yanımda. Ayrıca şehirde dükkânımıza bakıyor. Şimdi de çiftlikte her işe koşuyor.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 129).

Aynı romanda evin sorumluluğu üstünde olan Adem Ağa savaşa yardım için gideceğinde ev ile kim ilgilenecek diye endişelenir. Bu durumda aslında sorumluluğundan kaynaklıdır.

“Adem ağa uzun uzun düşündü, bıyıklarını sıvazladı: Ben yeniden yollara düşünce n’ olur bu evin hali? Başlarında erkek olmadan? Saffet de gidince?” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.151).

“Hayvanlar Konuşurlar mı” adlı eserde *İşe Giden Martılar* başlıklı öyküde Aydın’ın ödevini yapmasıyla sorumluluk değeri ön plana çıkarır:

“Öğretmen öğrencilere yazın gittikleri yerleri ve gözlemlerini anlatmalarını ödev olarak verdi. Aydın ödevini yazdı.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.25).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan “Leylek Leylek Havada Kaldı” öyküsünde Hans’ın ödevini yapması sorumluluğunu yerine getirdiğini göstermektedir:

“Almanya’da Münih’in kuzeyinde bir ilçede yaşayan Hans, bir akşam derslerini bitirdikten sonra, televizyonun karşısına oturdu.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.33).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodan ormanda tek kalan çocuklar orasını kendi yaşam alanları hâline getirirler ve herkes görevlerini yerine getirip çalışmaktadır. Eserde sorumluluk değeri şöyle yer alır:

“Perde açıldığında çocukların her biri bir iştedir. Uvi uvi bir kulübenin çatısında dolaşır, ağaçlarını düzeltir. Ali elinde bir taş baltayla çitin kenarına bir şey çakar. Çoban Hasan, taş bir el değirmeni çevirir. Ayşe kulübenin önünde kütüğe oturmuş saz örer.” (Çakmaktaşı, s.44).

Aynı tiyatronun devamında her çocuk sorumluluklarının farkındadır ve davet ettikleri öğrencilerinde sorumlulukları olacağını belirtmişlerdir:

“Ali: Biz bir şey düşündük de Bilmem ne dersiniz? Madem ki okullar tatil olacak yakında, sizin çocuklar gelsin buraya.

Ayşe: Güzün hep beraber gideriz okula.

Pilot yardımcısı:(Atılır) Yok yok! Olmaz. Taşıyamayız o kadar çocuğu buraya. Siyah şapkalı: (Pilot yardımcısına biraz çıkışarak) Neden bu kadar sertsiniz? Her şeye hayır dersiniz? Durun hele bir düşünelim. (Elleri arkasında aşağı yukarı dolaşır, kendi kendine konuşur.) Niye olmasın? Pekâlâ olur Yazın bir geziye götürmeyecek miydiniz onları? Buraya gelirler işte.

(Çocuklara döner.) Olur olur ama nerede barındıracaksınız onları?

Ali: Nerede mi barındırırız onları? Biz nerede barındık? Onlar da bizim gibi kendi evlerini kendileri yaparlar.

Siyah şapkalı: Ama ne yer ne içerler?

Ayşe: Fırınımız var. Ekmek pişirmeyi öğrenirler.

Ali: Balık tutmayı öğrenirler su samurundan.

İhtiyar: (Bastonuna dayanarak yaklaşır) Bizim çoban Hasan Her sabah süt getirir obadan.

Siyah şapkalı: Doğru söylüyorsunuz çocuklar. Hepsi öğrensinler kendi işlerini kendileri yapmayı. Gidelim, hazırlığımızı yapalım. Okullar kapanır kapanmaz göndeririz çocukları. Haydi hoşça kalın!”(Çakmaktaşı, s.60).

“Düş Makinesi” adlı tiyatrodaki Ali Usta bir makineyle ilgilenirken çocuklar yanına gelir, çocukları başından savmaya çalışan Ali Usta ve çocuklar arasında geçen konuşmada çalışkanlık ve sorumluluk değerine şu şekilde yer verilir:

“Ali Usta :Herkes çalışıyor da siz niye duruyorsunuz benim başımda? Haydi, çabuk gidin evinize, dersinizi çalışın.

Ahmet: Biz çalıştık dersimizi.

Elif :Ben hepsini bitirdim. Matematik, Türkçe, Tarih...

Ali Usta (çaresizlikle) :Git bir daha oku tarihi. Belki iyi öğrenmemişindir. Elif: Öğrendim... Öğrendim... Bak anlatayım istersen. Günümüzden iki bin yıl önce... (Düş Makinesi, s.3).

“Düş Makinesi” adlı tiyatrodaki saat geç olunca çocuklar evlerine dönmek isterler.

Telepinu’ya sorumluluklarını belirterek bu değer işlenmiştir:

“Telepinu: Bırakmam sizi, hani gelecektiniz benimle?

Elif: Gelemeyiz, vaktimiz yok.

Telepinu: Ben neyiniz yoksa bulurum size. Ama anlamadım nedir o vakit dediğiniz.

Elif: Vakit mi? Şey... Zaman demek. Akşam olunca annemiz babamız döner eve. Bizim de o vakit evde olmamız gerek.

Telepinu (gülerek) :A, bu muydu vakit dediğiniz? Akşam olurken sabah yapıveririm yeniden, olur biter.” (Düş Makinesi, s.16).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodaki Adem kardeşine bakmakla görevlendirilmiştir.

Tiyatrodaki sorumluluk değeri şu şekilde vardır:

“Merdan :(Güler) Sus, sus! Ne bilgisiz çocuksun sen! Hiçbir şeyden anlamıyorsun.

Adem: Bilgisizliğim doğru. Anam hocaya yollamadı beni. On tane kardeşim var. Hep bakarım onlara, her işi yaparım evde.”(Tarih Düşü, s.8).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodaki Merdan Sencer dayının emanet ettiği kitabı korumakla sorumludur ve bunun bilincindedir:

“Adem: (Düşünür) Ay Kitabı versek bizim koca kuşun gagasına götürmez mi dersin şaşkın ustaya? Bizim koca kuş pek akıllı bir kuş. (Çocuklar kuşun başını çıkardığı yerden hızla dalar, kaybolurlar. Sahne kararır.)

Merdan :O nasıl söz? Bana emanet edileni nasıl veririm bir kuşun gagasına? Gider, kendim elimle teslim ederim.” (Tarih Düşü, s.39).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde Mahmut okuldan kaçmış ve okulda dolaşan söylentilere göre onu babası kaçırmıştı. Öğretmen duyduklarından hareketle ne müdürü

ne de Mahmut'un babasını dinler devamlı Baba Konçaroğlu'nu suçlamaya devam eder. Müdür, Mahmut'un okuldan kendisinin kaçtığını onların sorumluluklarının kendilerinde olduğunu belirterek sorumluluk değerine dikkat çeker:

“-Mahmut kendi kaçtı. Korkudan sanırım. Bunun sorumluluğu da okul müdürü olan bana ve o gün nöbetçi olan size düşer. Ayrıca okuldan kaçan bir öğrenciyi cezalandırmamak da bir suç oluşturur. Onun için bir daha bu konuyu açmayalım sayın öğretmen.” (İlk Öğrencilerim, s.52).

Tablo 28. *Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Sorumluluk Değerinin Dağılımı*
Değer: Sorumluluk (18)

ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	1	189
Çift Püsküllü Uçurtma	8	53,53,80,85,120,123,129,151
Gece gelen'in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	2	25,33
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	2	44, 60
Düş Makinesi	2	3, 16
Tarih Düşü	2	8, 39
İlk Öğrencilerim	1	52

Bütüncede *sorumluluk değerine* on sekiz yerde rastlanılmıştır. Kahramanlar sorumluluk bilincinde olma, görevlerini yerine getirmeye özen gösterme, emanet edilene layıkıyla sahip çıkma davranışlarıyla bu değerini önemini gözler önüne sermektedir. Ayrıca yazar eserlerinde öğrenci olan kahramana yer veriyorsa muhakkak verilen ödevleri yerine getirdiğini de olay örgüsü içinde belirterek çocuklara bu bilinci kazandırmaya çalışmıştır. *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında ve *Hayvanlar Konuşurlar mı?* adlı öyküde bu değer aileye ve doğaya karşı sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütüncede sorumluluklarını hakkıyla yerine getiren kahramanlara sıkça yer verilmesinden ve bu değeri kazandıracak nitelikte olmalarından dolayı eserlerin sorumluluk değeri bakımından yeterli olduğu kanaatine varılmıştır.

1.4.8. Söz Vermek / Sözünde Durmak

Söz vermek, “Bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek” iken sözünde durmak “Verdiği sözü yerine getirmek, verdiği sözden dönmemek, verdiği sözü tutmak”tır (TDK, 2011: 2154). Verilen sözü yerine getirmek (ahde vefa), erdemli insanda bulunması gereken en önemli özelliklerden biridir. İnsana toplum içerisinde saygın bir yer kazandıran olumlu tavır ve davranışlarıdır. İnsan verdiği her sözden sorumludur, verilen her söz insana sorumluluklar yükler. Verilen sözün tutulmaması, kendisine söz

verilen kişinin zarar görmesine, planlarının bozulmasına ve hayal kırıklığına sebep olabilir. Kişinin verdiği sözde durmaması insana saygınlığından çok şey kaybettirir, toplum içerisindeki güvenilirliğini azaltır. Bilinmelidir ki iyi insanlar makam ve mevkilerini kaybetse bile toplum nazarındaki değerini kaybetmezler. Çünkü genel olarak insanlar kılık kıyafetlerine göre karşılanır, tavır ve davranışlarına göre uğurlanır; önemli olan insanların tutum ve davranışlarına yansıyan erdemlerdir.

Emanete ihanet etmekte sözünde durmamakla ilişkilidir. Eğer bir kişi kendisine emanet edilene sahip çıkmazsa karşı tarafın güvenini yerle bir eder. “Güven hem içte hem de dışta olmalıdır. İçte olanına iman, dışta olanına ise eman denir. İman, emandan ayrılmaz; bütündürler. Bir yerde eman yok ise, imanlarda sıkıntı var demektir. Kişi güvenilir olmadan iman kemâle ermez. İman tamamıyla olunca da eman kendiliğinden ortaya çıkar. Eman imana; iman da verilen söze sadakatle varlığını korur. Sadakat, doğruluktur. Dürüst olmayı gerektirir. Dürüstlüğü bozan en açık gösterge ise, yalan sözdür” (Dönmez, 2016: 97). Emanet sadece somut varlıklarla sınırlı değildir, anlatılan bilgiler, paylaşılan sözlerde emanettir; iki kişi arasında kalmalıdır. Bu sebeple bir kimsenin bize güvenip paylaştığı sırları da bir başkasına anlatmak sözünde durmamak, emanet edilen sözlere sadakat göstermemektir. En önemlisi bize inanan ve güvenen bir insanı hayal kırıklığına uğratmaktır. Çocukların her zaman verdikleri sözleri tutmaları, toplum içerisinde güvenilir kimse olarak anılmaları çok önemlidir. Çocukluktan bu şekilde yetişmeye başlayan kişi yetişkinliğinde de sözüne sadık kalır. Eserlerde de bu değerimiz yansıtılmalı, üzerinde durulmalıdır.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Hasan Kurtuluş Savaşı’nda askerlere destek olmak için gece gizlice kaçır. Bunu bilen Mehmet ailesine söylemez. Burada sözünde durma değerine şöyle yer verilir:

“Annesi aldı Mehmet’i yanına:

-Hasan’ın kaçacağını biliyordun da niye söylemedin a çocuk? Dedi.

-O benim arkadaşım. Hem kan kardeşim. Söyler miyim hiç? Dedi Mehmet.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.29).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında sözünde durma değerine şu şekilde yer verilir:

“Abla, Adem baba neler almış çarşıdan. Hani hiç parası yoktu biz kaçarken? Çakır amca ödünç vermiş. Kesesi para dolu. Sakın kimseye söyleme.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.74)

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan *Hayvanları Seven Çocuk* adlı öyküde sözünde durma değeri şöyle öne çıkarılır:

“Konrad kendini köpeğin nefesinden, kenelerinden koruyacağı konusunda verdiği söze kesinlikle güvenilir yaşa gelince, annesi eve bir köpek almaya razı oldu; ama iş bu kadarla kalmadı.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.7)

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan *İşe Giden Martılar* öyküsünde sözünde durma değeri şu şekilde yer alır:

“Birkaç gün sonra gazetede okuduğunu, Kâğıthane’deki çöplüğün kaldırılmış olduğunu söyledi. Çok merak ettim çöp kalkınca orası nasıl oldu, arkadaşlarım nerede oynuyor diye. Babam beni bir gün oraya götüreceğine söz verdi. Güneşli bir pazar sabahı gittik Kağıthane’ye. Çöplüğün yerine kocaman bir park yapılmıştı.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.22).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan *İşe Giden Martılar* öyküsünün devamında söz verme değerine yer verilir:

“Öğretmenleri onları güzel bir havada hem adaya hem Kağıthane’deki parka götüreceğine söz verdi.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.23).

“Düş Makinesi” adlı tiyatrodaki sözünde durmanın önemi şöyle yer alır:

“Evliya Çelebi: Bir dileğin varsa söyle!

Yabancı: Sağol Evliya Çelebi... Bir dileğim yok ama benim hekimlik sırlarımı orada sakın kimseye söyleme!” (Düş Makinesi, s.30).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodaki Merdan’ın dayısı kente gidip birisini görecektir ancak yeğenini yanında götürmez. O gelene kadar dikkat etmesi için yeğeninden söz alır, böylelikle söz verme değeri ön plana çıkarılmış olur:

“Genç adam :Yalnız, burası su başı. Gelen giden çok olur. Sakın kimseye konuşma. Nereden gelip, nereye gittiğini sorarlarsa cevap verme. Haydi, hoşça kal!
Merdan: Güle güle dayı sen hiç merak etme.” (Tarih Düşü, s.3).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodaki Merdan ile Adem yolda giderken kitaptan söz açılır.

Çocukların konuşmalarında sözünde durma değeri şöyle yer alır:

“Merdan : İşte biz o şaşkın ustaya bu büyük gizem kitabını götürüyorduk Sencer dayımla. Sonra dayım kente gitti, bir daha dönmedi. Şimdi kitap bana emanet. Ne yapıp yapıp, yerine götürmem gerek.

Adem : Doğru, götürmek gerek. Ben de düşerim senin peşine, gelirim kuzu kuzu, arkamdan da değirmenin koca kuşu.”(Tarih Düşü, s.29).

Aynı tiyatronun devamında emanet edilen kitabı teslim etmek için uzun yol yürüyen çocuklardan Adem yorulunca ortaya bir teklif atar, bu teklife Merdan’ın verdiği cevap ile sözünde duran bir çocuk olduğu görünür:

“Adem: (Düşünür) Ay! Kitabı versek bizim koca kuşun gagasına götürmez mi dersin şaşkın ustaya? Bizim koca kuş pek akıllı bir kuş. (Çocuklar kuşun başını çıkardığı yerden hızla dalar, kaybolurlar. Sahne kararır.)

Merdan: O nasıl söz? Bana emanet edileni nasıl veririm bir kuşun gagasına? Gider, kendim elimle teslim ederim.” (Tarih Düşü, s. 39).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodan Merdan ile Adem zorlu mücadelelere rağmen kitabı koruyup emaneti sahiplerine ulaştırırlar. Verilen emanete sahip çıkmakta sözünde durma değeri ile ilişkilidir. Bu değer tiyatrodan şöyle yer alır:

“Adem: Ama nasıl buldunuz bizi?
Sencer dayı: Zaten ben bulmuştum giz taşının izini.
Geçtiğimiz yerlerde.
Çinlilerin, halıların üstünde,
Kılıçların parıltısında
Gördüm giz taşının yedi rengini
Dedim, Merdan iletmiş emanetleri yerine.” (Tarih Düşü, s.70).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde dersin konusu hayvanlardır. Öğretmen pazartesi günü için öğrencilerden okula besledikleri hayvanı getirmesini ister. Öğrencilerden Mehmet Ali de söz vermiş, sınıfa sürpriz yapacaktır. Burada bu değer şöyle yer alır:

“Pazartesi sabahı abla çocukları sınıfa yerleştirmiş, kapıda bekliyordu.
-Doğru mu çocukların söyledikleri? Dedi.
Çocuklar dayanamamış, ablaya dana konusunu çitlatmışlardı. Oysa “Kimseye söylemeyin, okula sürpriz olsun” demiştim onlara.
-Evet, doğru. Dana gelecek. Hem Mehmet Ali sözünü tutan çocuktur, dedim. Kürsüye geçtim.” (İlk Öğrencilerim, s.70).

Tablo 29. Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Söz Vermek ve Sözünde Durmak Değerinin Dağılımı

Değer: Söz Vermek ve Sözünde Durmak (11)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	2	29, 74
Gecegeleğin Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	3	7, 22, 23
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	1	30
Tarih Düşü	4	3, 29, 39, 70
İlk Öğrencilerim	1	70

Bütüncede *sözünde durma* ve *söz verme* değerine on bir yerde rastlanılmıştır. Bu değer bulgularda verilen sözü yerine getirme, söze emanet gibi sahip çıkma, bir kişinin sırrını kimseye paylaşmama, onunla ilgili bildiğini başkasıyla anlatmama boyutlarıyla ele alınmıştır. *Tarih Düşü* adlı tiyatrodan bu değeri ön plana çıkaran yazarın eserlerinin sözünde durma ve söz verme değeri bakımından yeterli iletiye sahip olduğu görülür.

1.4.9. Tutumluluk

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 2393) tutumlu; “aşırı harcamalardan kaçınan, idareli, muktesit” şeklinde ifade edilmektedir. Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 2393) tutumluluk ise “tutumlu olma durumu” şeklinde tanımlanmaktadır.

Tutumluluk adından da anlaşılacağı gibi sahip olduğu imkânları iyi değerlendirmek ve tasarruflu olup geleceği düşünmektir. Hayvanlar dahi geleceğini düşünmektedir. Mesela arılar kışa hazırlık için bal yapar, tilkiler kış için önceden avladıklarını belli bir yere gömer ve kışın da bunları yiyerek hayatta kalır. Sincaplar ise topladıkları palamutların bir kısmını yerken büyük bir kısmını ağaç kovuğundaki yuvalarında depolarlar. Böylece kışın aç kalmazlar. Sahip olduklarımızı değerlendirmeli, elimizde olan imkânları, zamanı, parayı, malı israf etmeden doğru şekilde kullanmamız gerekmektedir.

Çocuklar tüketici olarak ekonomiye yönelik pek çok faaliyetin içinde bulunmaktadır. Aile yaşantısı içinde de çocuklar alınması istedikleri bir şey olduğunda anne babalarının onlara verdikleri dönütler ile ekonomiye yönelik kavramları öğrenmeye başlarlar. Çocukların cep harçlıkları ekonomik harcamaların önemli bir göstergesidir.

“Çocuklara gelişim düzeyine uygun pek çok konuda olduğu gibi ekonomiye yönelik konularda da bilgi verilmesi gereklidir. Çünkü ekonomi yaşamımızın bir parçası durumundadır, bu nedenle de ekonomik durumların çocuklar tarafından doğru algılanması ve yetişkinlik döneminde uygun tavır ve davranışlar geliştirmeleri açısından önemlidir. Özellikle ilköğretim döneminden başlayarak çocuklara evde ve okulda başlangıçta basit sorumluluklar vererek alışveriş yapmalarını sağlama, para kullanmayı ve tasarruf etmeyi öğretme gibi bazı önemli becerileri kazandırmaya yönelik yaklaşımlarda bulunmanın faydaları kaçınılmazdır. Özellikle tüketim çılgınlığı yaşanan ülkemizde bu değerlerin kazanılması ve çocukluktan başlayan bir eğitim gerekli hâle gelmiştir” (Bayhan, Yükselen ve Kaysılı, 2007: 11). Bu bağlamda hem anne baba tarafından uygulanacak yaklaşımların hem de okullarda verilecek destekleyici eğitsel programların, kitaplarda çocuğa tutumluluğu aşıl原因an iletilerin yararı daima göz önünde bulundurulmalıdır.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Hasan sofradan kalktıktan sonra ekmeği yanına almıştır. Burada tutumluluk değeri ön plana çıkarılır:

“Arta kalan bir yarım ekmeği Hasan gizlice soktu koynuna.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.26)

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında çocuklar anneleri ekmek yaparken un ile oynarlar. Anneleri bir süre sonra unun israf olmaması için onların oynamalarına izin vermez, böylelikle tutumluluk değeri yer alır:

“Anneleri un vermez oldu artık. Ziyan ediyorlar diye. O zaman çocuklar erik, kayısı ağaçlarının çatlaklarından sızan sarı, topak zamkları topladılar, bir kabın içinde, ateşte eritip, zamkların en kuvvetlisini elde ettiler: Adı ballı zambak. İyi yapışmasına yapıştıyordu da ballı zambak, bazen de yanlış yere yapıştıyordu. Örneğin, ninenin tülbendinin kenarına. Ya da kızların eteğine, bazen de kedinin kuyruğuna.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.54).

Aynı romanın devamında artan kumaş parçalarından oyuncak bebeğe elbise yapılması ile tutumluluk değerine yer verilir:

“Bitişik odada kızlar, teyzeler, halalar yazlık başörtülerinin kenarına renk renk oyalar yapmışlar, Hüseyin’in gönderdiği basmadan giysiler dikmişlerdi. Kalan parçalardan da Alime’ye çeşit çeşit, kırmalı, karpuz kollu, pilili entariler yapıldı, süslendi kız. Çocuklar günlerce uğraştıktan sonra bitti uçurtmalar. Rıfat’ın ki kendi boyunda. Sarı, kırmızı, mavi kâğıttan tarafında ikişer püskül. Öbür uçurtmalar daha küçük. Ama olsun, her çocuğun bir uçurtması var. Tümü yedi tane.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.54).

Tablo 30. *Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Tutumluluk Değerinin Dağılımı*

Değer: Tutumluluk (3)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	3	26, 54, 54
Gecegecen’in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Tutulmuş olma değerine sadece *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında üç yerde rastlanılmıştır. Tutumluluk romanda kalanı atmama, onları farklı şekilde değerlendirme şeklinde ele alınmıştır. Fakat bu değeri iletmede yazarın eserleri zayıf kalmıştır.

1.5. AHLAKİ DEĞERLER

“İnsanın doğruyla yanlış ayırabilmesi gerçeği diğer varlıklara karşı olan düşünsel üstünlüğünün ispatı iken yanlış yapabiliyor olması gerçeği de yapamayan herhangi bir varlık karşısındaki ahlaki yetersizliğinin kanıtıdır” (Twain, 2020: 110).

Toplumların var olabilmesi için düzen, düzen olabilmesi içinde kurallar gereklidir. Törelere, ahlak kuralları, değerler kuşaklar boyunca deneme, yanılma ve eleme yöntemleriyle seçilir.

1.5.1. Adalet/ Adil Olma

Adalet; doğru, dürüst, dengeli anlamlarına gelen a-d-l kökünden gelen Arapça bir sözcüktür. Bu kavram Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 24) “yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe”, “hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme”, “bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları” ve “herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk” olarak dört farklı şekilde tanımlanmıştır. Hökelekli (2011: 40-43), adalet ve hakkaniyetin bir gereği olarak her bireyin çabaları, becerileri, yetenekleri ve katkıları ölçüsünde hak ettiğini alması gerektiğini ifade etmiştir. Adalet; adaletsizlik duygusunu ortaya çıkaran nedenleri yok ederek ve aksaklıkları, sorunları düzelterek sağlanabilir.

Adil olmak, herkese eşit davranmak değil, herkese hak ettiğini vermektir. “Adalet, hak dağıtımında ve ilişkilerde bir ölçüt, bir ilke gerektirir. Bu ilke eşitliğe indirgenmeden, bireyler arasında belli bir hak dağılımı, denklik ya da karşılıklıktan yana değildir. Toplumsal hak ve imkânlardan herkesin eşit ölçüde yararlanması adalettir. Fakat çaba gösterenlerin göstermeyenlerden daha fazlasını hak ettiği de bir gerçektir. Bu anlamda ‘hakkaniyet’ kelimesi, adaletin eş anlamlısı ve hatta özellikle mükemmelleşmiş halidir. Hakkaniyet adaletin zirvesidir”(Hökelekli,2011: 42). Adalet aynı zamanda bir vicdan meselesidir. Vicdan kişiyi kendi ve diğer insanların davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iterken adalet bir insanın davranışının ahlaka uygun olup olmadığını inceler ve belirler.

Mevlânâ adalet için “Adalet taksimcidir, bölüşülecek şeyleri o bölüştürür. Fakat şaşılacak şey şu ki bunda ne cebir vardır ne de zulüm!” demiştir. Ona göre adalet, adil olarak hesap kitap yapmadan, eziyette bulunmadan, haksızlığa yol açmadan işin gereğini yere getirmedir.

Adil olmak, insanların hak ve hukuku gözeterek herhangi bir konuda hüküm vereceği zaman tarafsız olmasıdır. Yakınları aleyhine dahi olsa adaletten sapmaz. Şahitliğini gizlemeyerek ölçüde, tartıda, hesap ve kitapta doğru olur. Olay ve durumlara menfaat ile değil, doğruluk ve adaletten yana olarak yaklaşır. “Adil olma değerinin diğer önemli bir unsuru da, her işte liyakate yani işin ehline verilmesine dikkat etmektir.

Eğer bir toplumda liyakate önem verilmez, işler ehliyeteye göre dağıtılmaz, hak edene hakkı verilmez, hak etmeyenler önemli mevkilere getirilirse, o toplumda huzursuzlukların, çatlakların ve sorunların oluşması son derece doğaldır” (Nazıroğlu vd., 2016: 184).

Her kurum ve yapının bir parçası olması gereken adalet, asıl amacı insan yetiştirmek olan eğitim kurumlarında ön planda tutulması gereken bir olgudur. İnsanlar, çoğunlukla okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar hayatının büyük bir bölümünü eğitim kurumlarında geçirmektedir. Bu nedenle insanın yetiştirildiği bir yerde sağlıklı bir düzenin olması şarttır. Bu düzenin sağlıklı olarak sürdürülmesini sağlayacak en önemli unsurlardan birisi de adalet olgusunun var olmasıdır. Bu bağlamda aileden sonra insanın şekillenmesinde rol oynayan eğitim kurumlarında ve bu kurumların yönetiminde adalet olgusunun önemi, her daim adaletli uygulamanın ve davranışların sergilenmesi ile gösterilmelidir. Hökelekli’ ye göre (2011: 43) adaletin var olmadığı yerde ya değerler değer olmaktan çıkar ya da hiçbir değer taşımaz.

Adalet güçlü ile zayıf, iyi ile kötü, mazlum ile zalim arasındaki dengeyi sağlamak açısından çok önemlidir. Çocuk ailesinde adil olmayı bir değer olarak benimsedikten sonra eğitim yaşantısında ve toplum içerisinde de bu değeri pekiştirecek unsurlar ile karşılaşmalı, kitaplarla da içselleştirebilmelidir.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında aile göç ederken Rıfat yanına uçurtmasını almıştır. Annesi uçurtmayı bırakmasını istediğinde kardeşinin de oyuncak bebeğini bırakmasını isteyerek her ikisine de adil yaklaşılması beklenilmektedir:

“Az sonra, bir elinde sarı yünden örgülü saçlı bebek, öteki elinde iki yanı püsküllü koskoca bir uçurtmayla döndü Rıfat. Bebeği Emine’nin eline tutuşturup yürüdü arabaya doğru. Annesi telaşla bağırdı arkasından:

-Rıfat! Rıfat! Bırak o uçurtmayı!

-Neden bırakayım? Emine bebeğini götürüyor, ben de uçurtmamı götürürüm. Annesi tuttu çekti uçurtmayı. Bu kez Rıfat attı kendini yere, yapıştı uçurtmasına:

-Bırakmıyacam işte! Emine bebeğini bıraksın, ben de bırakırım.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.7).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında adalet değeri, barışta adalet olması gerektiği vurgusuyla şu şekilde ön plana çıkarılır:

“Köşede tahta kaşıklar, testiler, çömlerler satılıyordu. Kolları, başı açık bir kadın, başka bir dilde avaz avaz bağıırıyordu:

Tahta bardağımı aldı, parasını vermedi! Kara Osman arkasında adamlarıyla uzun kollarını sallaya sallaya geldi Pazar yerine, sordu kadına:

-Kim aldı tahta bardağımı da parasını vermedi?

- İşte! İşte şu adam!

Kara Osman'ın adamları yakaladılar satıcı kadının parasını vermeyeni. İki değnek vurdular. Adam bıraktı elinden bardağı. Tahta bardak yuvarlandı tangur tungur aşağıya, kadının yanına kadar.

'Savaşta güçlü, barışta adaletli' diye bir ses geldi Saffet'in kulağına. 'Ninemin sesi' dedi". Çift Püsküllü Uçurtma, s.178).

"Çift Püsküllü Uçurtma" romanının sonunda adil olanın çalışarak emek harcayarak elde etmek olduğu şu şekilde vurgulanır:

"-Mustafa! Kentte oturup, çiftlikten hazır para gelsin diye bekleyecek misin? Pancarı çapaladın mı? Suladın mı? Emek verdin mi? Emek vermeyince senin değil o çiftlik. Hüseyin dede güldü:

-Doğru. Kim sürerse tarlayı, O alır parayı...

-Öyleyse gidelim sulayalım, çapalayalım tarlaları, dedi Mehmet." (Çift Püsküllü Uçurtma, s.193).

"Hayvanlar Konuşurlar mı?" adlı eserde *Hayvanları Seven Çocuk* başlıklı öyküde adil olma değeri şöyle yer alır:

"Korkunç sesler çıkararak dövüşen köpeklerden yenilgiye uğrayan birden durur ve can damarının attığı boynunu düşmanına uzatır. Yenen köpek ise patisini kaldırarak sanki "Tamam!" der. "Yenildin, artık dokunmam sana!" Yenik düşün usulca kuyruğunu bacaklarının arasına alır, sıvışır oradan. Eğer o sırada siz olanları seyrediyorsanız, güçlü köpek size doğru dönecek ve sıcak, kahverengi gözleriyle şöyle diyecektir:

"Gördün mü insanoğlu, ben savunmasız olana saldırmam!" (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.12).

"Yeşilkaya Çiftliği" adlı öyküde Ali Ağa eşinin arsasını ona sormadan noterden gelen adamlara satacaktır. Bunu öğrenen kadın bu adaletsizliğe karşı çıkar, bu değer öyküde şöyle yer alır:

"-Efendi, sen benim babamdan kalma mallarımı nasıl satıyormuşsun? Onlarda çocuğun hakkı var! Ali ağa bir şey diyemedi. Eşi, misafirlere dönüp:

-Haydi bakalım toplayın kağıtlarınızı kalemlerinizi. Misafir iseniz başımızın üstünde yeriniz var, yok alıcıysanız, hemen düşün yola." (Yeşilkaya Çiftliği, s.21).

"Yeşilkaya Çiftliği" adlı öyküde *Sarı Mehmed ile Çoban* başlıklı öyküde Mehmed ve çobanın değerli eşyaların olduğu çuvalı köye getirmeleri üzerine ihtiyarın söylediği adalet değerini ön plana çıkarır:

"Yanı başındaki ağacın kovuğunu açtılar, ağır sandığı çekip çıkardılar Sonra pınarın yanını kazdılar. Şangur şungur eden çuvalı buldular. Böylece eşkıyaların kaçmadan önce, bir gün tekrar dönüp bulmak umuduyla gömdükleri hazineyi ellerine geçirmiş oldular. Hepsini kağına yükleyip köye döndüler.

Koca çuvala koca sandığı meydana indirdiklerinde kara sakallı ihtiyar:

-Bunlar hırsızlık malıdır, hayretmez, sahipleri kimse verelim dedi." (Yeşilkaya Çiftliği, s.71).

"Düş Makinesi" adlı eserin dördüncü perdesinde Osmanlı elçisi iki adım yürür, durur. Tercümanı ve arabulucular efendilerine kaç adım attıkları hakkında onları

bilgilendirir. Arabulucu ve tercümanlar arasında tartışma başlar. Ahmet ile Elif olanları şaşkınlıkla seyrederek. Burada adil olma değeri şu şekilde ön plana çıkartılmıştır:

“Arabulucu :(Hayır, iki adım! Olmaz, dört adım geri! Katiyen! Üç adım ileri! Dört adım! Altı adım! İki adım!)

Ahmet: Evliya Çelebi, neler oluyor? Anlatsana! Neden böyle adım adım ilerliyorlar?

Elif: Bir şey anlamadım bundan. Açıklar mısın bize?

Evliya Çelebi (sahnenin önüne ilerler): Eyvah gene Bağdatlı sihirbazın büyüü tuttu galiba Bir sorular soruyorlar bana. Neyse anlatayım, bir yandan da yazayım. (Defterini açar, hem yazar, hem konuşur.)

- Efendim, burada, orta mil de Nemse çasarı ile Osmanlı padişahının elçileri karşılaşıyorlar. Padişahımız ve Nemse çasarı çok güçlü imparatorlardır. Birbirlerine karşı küçük düşmek istemezler. Oysa orta mile ilk varan elçi küçük düşmüş, baş eğmiş olur. Bu yüzden her ikisi de aynı anda milin dibine varmayı isterler. İşte bu yüzden uğraşyoruz.” (Düş Makinesi, s. 33).

Tablo 31. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Adil Olma Değerinin Dağılımı

Değer: Adil Olma/ Adalet (7)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	3	7, 178, 193
Gecegelemin Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	1	12
Yeşilkaya Çiftliği	2	21, 71
Çakmaktaşı		
Düş Makinesi	1	33
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Bütüncede *adil olma* değerine yedi yerde rastlanılmıştır. Adil olma değeri hak ettiğini verme , eşitliği sağlama, barışta adaleti benimseme, tarafsızlık, ölçüde ve hesapta doğru, hakkaniyetli olma boyutlarıyla işlenmiştir. Bu değerle ilgili bütüncede yeterli ileti mevcut değildir.

1.5.2. Cömertlik

“Cömertlik, Farsça “civanmerd” kelimesinden türetilerek dilimize geçen bir kelimedir. Bu bağlamda sözcüğün anlamı, israf ve cimrilik durumunun dengelenmesidir” (Zengin, 2017: 75). Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 471) “Para ve malını esirgmeden veren, eli açık, selek, semih, ahi, bonkör” olarak tanımlanmaktadır. Cömertlik genelde maddiyatla ilgili konularla ilişkilendirilir. Bu anlamda cömertlik, ne har vurup harman savurmaktır ne de cimrilik etmektir. Cömertlik, orta yolu bulmaktır. Cömert olmak, bencilliği yenebilmeyi gerektiren bir özelliktir. “Bencil ve egoist bir insan adil olamayacağı, başkalarına karşı sevgi ve saygı besleyemeyeceği gibi cömert de

olamayacaktır. Çünkü başkalarıyla iletişim kurup bir şeyler yapmaya ve dayanışma içerisine girmeye çalışıldığında bencillik duygusu buna engel olacaktır. Bu nedenle tüm değerlerde olduğu gibi cömertlik de belli bir olgunluğa kavuşan insanlarda görülecektir” (Tepe vd., 2014: 132).

“Cömertlik; kültürümüzde övülen bir özelliktir ve çocuğa da tavsiye edilmektedir. Gerçekten cömert insan, yaptığı iyiliğin karşılığında teşekkür bile beklemez, beklediği tek şey yaptığı yardımın işe yaramasıdır. O, verdiği zaman daha özgürleşir, daha bilgeleşir; çünkü vermenin bir hizmet olduğunu bilir, diğerleriyle anlamlı bir ilişki içinde olan insanların birbirlerine hizmet etmesi gerektiğinin bilinci içinde verir” (Cüceloğlu; 1999: 78).

Sözlüklerde kişinin malını, parasını harcama hususunda eli açık olması, başkalarıyla paylaşmaması, esirgmeden vermesi, sehâvetli olmak, ikram/kerem sahibi, yardımseverlik gibi anlamlara gelen cömertliği Edip Ahmet Yükneki eserinde şöyle anlatmıştır :

*“Tabiatların en iyisi ve adetlerin ayıplanmayan
Cömertliktir; bil ki, hasislik (bunların en) çirkinidir.
Ellerin en kutlusu veren eldir:
Alıp da vermeyen el ellerin kutsuzudur” (Arat, 1992: 91).*

Yazar yardımseverliği, insan tabiatının ve geleneklerinin en doğru olanı ve en sevileni şeklinde belirtmiştir. Buna karşı cimriliği ise insanın doğasına aykırı ve ayıplanması gereken bir özellik olarak anlatmıştır.

Cimrilikten sıyrılıp diğer insanlara yardımda bulunmak ve onların güvenini, sevgisini kazanmak hem daha kolay hem de insanlığın erdemliliğine daha uygun düşmektedir. Bunun içindir ki küçük yaşlardan itibaren çocuklarımıza cömert olma eğitimini vererek onların diğer insanlarla empati kurmalarını, paylaşımında bulunmalarını sağlamalıyız.

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı eserde Adem Ağa kendisine yardımda bulunan kişiye erzak yardımında bulunmayı ihmal etmez, eserde bu değer şöyle aktarılır:

“Saffet’ i Ali ağanın yanına çırak verdi. Kendisi de kış bastırmadan birkaç kez gitti geldi. O köye tuz, öbürüne yağ, bir ötekisine kil sabunu, gaz. Her geçişinde Arap dedeye bir tas pekmez götürmeyi unutmadı.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.120).

“Çift Püsküllü Uçurtma” adlı romanda maddi durumu iyi olan Mavi Hoca, Adem Ağa’ya cömert davranarak yardımda bulunur:

“Arabada iki küçük keçi meleşiyordu. Biri siyah biri kahverengi. Mavi Hoca koydurtmuştu. Bunlar sizin keçileriniz, kızlara götürün diye.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.130).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodaki hayvanlara bir arada yaşayan çocukların tiyatro metninde su samuru ve ayı üzerinden cömertlik değerini şu şekilde görmekteyiz:

“Ayşe: Abi gel bak ne güzel! O sırada ayı ağzında koca bir dalla içeri girer. Ali ile Hasan ona doğru koşarlar.)

Ali :Galiba yiyecek getirdi bize ayı (Ayı etraflarında dolaşır, hepsi telaşla bir şeyler koparır yemeğe başlarlar. Kunduz tekrar girer, daha küçük bir kütük getirir. Dikine koyar, üstüne çıkar, oturur. Çocukları seyrederek)

Ayşe: (Elindeki armutu kunduza atarak) Al! Bu da sana!” (Çakmaktaşı, s. 19).

“Tarih Düşü” tiyatrosunda Merdan ile Adem yolda giderken bir köylü kızını denk gelirler, kız onlara ikramda bulunur, cömertlik değerine şu şekilde yer verilir:

“Köylü kızı – Nereye gidersiniz acele acele? Buz gibi su doldurdum, gelin, için birer tas.

(Adem ile Merdan şaşkınlıkla birbirlerine bakarlarken köylü kızı bir tas uzatır.)

Köylü kızı - Haydi, için için!”(Tarih Düşü, s.22).

“Tarih Düşü” tiyatrosunda Merdan ile Adem köylü kızının ikram ettiği suyu içerken arkalarından bir çoban seslenir ve cömertlik değeri bir kez daha ön plana çıkarılır:

“Merdan ile Adem seyircilere arkaları dönük olarak suyu içerler. O sırada gene kalın ses ve koyun melemeleri duyulur. Üstünde kepeneğiyle bir çoban koşarak gelir.)

Çoban :Durun hele! Durun hele! Bağırır dururum arkanızdan!

Adem : A... A... Sen miydin o bağırın?

Çoban :He ya... Taze süt sağdım, kaynattım. Bir tas içmeden gitmeyin!

Adem ile Merdan : Sağ ol! Sağ ol!” (Tarih Düşü, s.22).

Tiyatronun devamında bir köylü kadın kucağında dürülü bir peşkirle girer.

Cömertlik değeri ön plana çıkarılır:

“Köylü kadın : Durun delikanlılar! Ünleyip dururum da neden ses vermezsiniz?

Köylü kadın : Kavakların dibinden. Sabah erkenden kalktım, taze ekme yaptım, geldim yolun kenarına oturdum, gurbete giden garip yolculara vereyim diye.

Adem : A... A... Nereden ünledin teyze?

(Bohçasını açar, çocuklara birer ufak ekme ya da yufka uzatır.)

Alın, alın, sıcak sıcak alın birer tane!

Merdan :Eline sağlık teyze! (Ekmeği alır)” (Tarih Düşü, s.22).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde yer alan “Dana” başlıklı anıda Mehmet Ali, civcivlerini çok seven Barış’a cömertçe davranış sergiler:

“Barış neden çıkmıyorsun kümeden?

-Çok seviyorum civcivleri!

-Peki öyleyse cumartesi günü birkaç tanesini sana verelim, evine götür, bak onlara.

Olmaz diye başını salladı Barış.

-Annem titiz. İstemez evde. Ben köpek, kuzu, kedi de beslemek istiyorum ama annem apartmanda olmaz diyor. Çok acıdım bu annesi titiz, evi bahçesiz çocuğu. Mehmet Ali bir çözüm buldu:

-Barış, sen şimdi çık kümeden, ben yazın seni bizim çiftliğe götürürüm. Tavuklarını yemini sen verirsin, kuzuları güdersin.

Barış'ın azıcık yüzü güldü.”(İlk Öğrencilerim, s.76).

Tablo 32. *Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Cömertlik Değerinin Dağılımı*

Değer: Cömertlik (7)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	2	120, 130
Gecegeleğin Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?		
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	1	19
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	3	22, 22, 22
İlk Öğrencilerim	1	76

Cömertlik değerine bütüncede yedi yerde rastlanılmıştır. Bütüncede yer alan kahramanlar eli açık, başkalarını düşünen ve onlara imkânları ölçüsünde yardım eden kimselerdir. Yardımlaşma ve paylaşma değeriyle de birbirini tamamlayan cömertlik değeri yazarın eserlerinde yeterli iletiye sahip değildir.

1.5.3. Empati

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 729) empati kelimesini karşılayan duygudaşlık, “Aynı duyguları paylaşma, empati; kendini duygu ve düşüncede başkasının yerine koyabilme” olarak ifade edilmiştir. İnsanların birbirini anlamasını sağlayan empatinin eksikliği sonucunda insan ilişkilerinde iletişim sorunlarının ortaya çıkması olağandır.

Günümüzde insanlığın karşılaştığı problemlerin temelinde bulunan nedenlerden birisi de empati becerisini kullanma konusunda yetersizlik olmasıdır. Empati insanların birbirini anlamasında önemli bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Empati, çoğu iletişim problemlerinin doğmasına engel olduğu gibi yaşanan çatışmaların en az zarar verici biçimde çözümlenmesine de imkân sağlamaktadır.

“Karşımızdaki insanlara empatik tepki vermenin başlıca iki yolu vardır: Yüzümüzü/bedenimizi kullanarak onu anladığımızı ifade etmek ve sözlü olarak onu anladığımızı ifade etmek. Empatik tepki vermenin en etkili yolu, herhalde bu ikisini birlikte kullanmaktır. Bir sıkıntımız olduğunda, bizimle konuşan kişi, dostça bir

gölümsemeyle kolumuza dokunup sıkıntımızı sözelleştirirse, örneğin ‘son günlerde çok bunalmışsın’ derse, rahatladığımızı hissedebiliriz”(Dökmen, 1994: 137-138).

Empatinin her düzeyde kişilik gelişimi için yaşamsal önemi vardır. Empati kişiyi, kişilik de değerleri yüceltir. “Edebiyat yapıtları, okurlarını insana özgü çeşitli duygularla ve değerlerle buluşturmak, onların farklı duygularını harekete geçirmek yoluyla okurlarını duyarlılık eğitiminden geçirir. Duyarlılık eğitimi, bireyin diğer insanların yaşadıkları acılara, haksızlıklara duyarsız kalmamasını sağlar. Duyarlılık eğitiminden geçmiş insanların fazlaca olduğu bir toplumda ise huzurlu, mutlu ve adil bir yaşam sürülebilir” (Aslan, 2017: 2).

Çocuk, kendisi için yaratılmış eserlerde, kendi yaşamından izler bulur. Edebî eserde yazılan ve anlatılanla kendi yaşamı arasında karşılaştırmalar yapıp bağlantı kurar. Böylece çocuk edebî eserden hareketle kendini kahramanın yerine koyar, onun ruh hâlini, dünya görüşünü ve yaşadıklarını anlamaya çalışır. Bu durum, çocukta empati becerisinin gelişmesine olanak sağlar. Bu bağlamda empati bir davranış hâline getirilmeli, çocuklarda bu davranışın gelişmesi için rol model olunmalı, uygun eserlerde empati değeri ile çocuklar karşılaştırılmalıdır.

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda geziye katılan Aydın’ın köpeği Aydın’ın peşinden gitmiştir fakat bunu kardeşi Engin bilmemektedir. Ağabeyine bunu anlatacağı vakit onun üzüleceğini düşünerek çekine çekine söylemiştir. Burada Engin’in empati yaptığını görmekteyiz:

“Geminin kalkmasına az kalmıştı. Makinelerin sesleri, çanlar duyulmaya başlamıştı. Aşağı inerlerken Engin, merdivenlerin ortasında durdu:

- Ağabey, sana bir şey söyleyeceğim ama üzülme...
- Neymiş o? Söyle bakalım, üzülmem!
- Bobim Mika sen gideli ortada yok.
- Biliyorum. Mika Bakû’de. İskelede.
- Ne? Ne diyorsun? Bakû... a... a...

Engin şaşkın şaşkın bir şeyler söylemeye uğraşırken Metin Toprak, kolunda koca bir meyve sepetiyle merdivenleri çıktı. – Haydi, kalkıyoruz çabuk olun! Dedi.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 77-78).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında at arabasıyla Eskişehir’e doğru yola çıkan Adem Ağa ve ailesi arabanın arkasında türküler söylüyorlardı. Bu arada birini hatırlatacak türkü söylenmemeye dikkat edilerek empati değeri şöyle ön plana çıkarılmıştır:

“-Arabaya binince yeniden coştular, bir türkü tutturdular çocuklar: Bize bu ayrılık Mehmet! Pek yaman oldu! Aman aman Susun, susun, dedi Gülbahar. Mehmet türküsü söylemeyin, ağlar Ulviye halam. Hani nasıl Hassan türküsünü söyleyince ağlıyordu

Değirmenci dayının karısı? Mustafa türküsü söylemeyelim annem ağlar, dedi Emine. Rıfat ekledi: Hüseyin türküsü söylemeyelim Gülbahar ağlar. En iyisi hiç türkü söylemeyelim.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.65).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı romanda *Hayvanları Seven Çocuk* adlı öyküde Doktor Lorenz yüksek çam ağaçları ile çevrili şatosunda kışın şöminesinde çıtır çıtır yanan odunların ateşin seyrederek , yazın Tuna kıyılarının yeşil çayırlarında dolaşarak, bir yandan da hekimlik mesleğini sürdürerek mutlu olabilirdi. Oysa o, çevresindeki hayvanları gözleyerek pek çok soruna çözüm arar. Yazar, Doktor Lorenz’in aradığı çözümlerde empati değerine şöyle yer verir:

“Hayvanlar bizim gibi sözcüklerle konuşmadıklarına göre, sevgilerini, kızgınlıklarını, isteklerini nasıl dışarıya vururlar? Belirli olay ve durumlarda nasıl davranırlar? Hayvanın akıllısı aptalı olur mu? ...” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.4).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde *Kolsuz Usta* adlı öyküde komutanı ile karşılaşan Gazi Ahmet Usta arasında geçen diyalogda empati değerine şu şekilde yer verilir:

“-Şükür kavuşturana komutanım. Beni tanıdınız ya, Suriye cephesinden Ahmet Usta.
-Nasıl tanımam Ahmet Usta, yola çıkmadan da karşılaştık ya .Nasıl
-Sağ ol komutanım, görüyorsunuz işte.
-Ya, yazık olmuş, gitmiş kol. O becerikli el, kol. Ne kadar yararın olmuştu bize!
-Böyle oldu komutanım, kol gitti. Ustalık kaldı. Kolsuz Usta oldu adım. Ne yapalım şimdi de ayaklarımızla yararlı oluyoruz vatana.”(Yeşilkaya Çiftliği, s. 39).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde *Kolsuz Usta* adlı öyküde askerler geceleyecekleri köye varamadan sert tipi dört yanlarını sarar. Sığınacak bir yer ararken yamaçta yanan ışığı görürler. Kahveye girer ısınırlar. Öykünün devamında empati değeri şöyle ön plana çıkarılır:

“Kahveciye geceleyecek bir yer olup olmadığına sorduklarında kahveci ürkek ürkek cevap verdi:
-Yolunuza gitseydiniz daha iyi ederdiniz asker ağalar, efendiler.
-Sonra dışarıya baktı camdan.
-Bu tipide nasıl salayım siz dışarı?
Kahveci bunu söylerken şöyle bir göz attı köşede oturanlara, sonra alçak sesle:
-Arkada bir samanlık var. Gün ağarıncaya dek kalırsanız orada, dedi.”(Yeşilkaya Çiftliği, s. 41).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodan çobanı köpeğinden ve sürüsünden yel ayırır. Çoban telaşla kuzularını, koyunlarını yitirdiğinden yakınırken Ali ile Ayşe onu yatıştırmaya uğraşırlar. Çobanla empati kurdukları empati değeri şu şekilde yer alır:

“-Dağdan iniyordum sürümle, Karabaş da yanımdaydı. Birden bir yel çıktı savurdu beni bir yana. Gözümü açtım ki her yanım kararmış, ne köpek var ne sürü!”(Yeniden telaşlanır, bağırp çağırılmaya başlar.) Yitirdim kara gözlü kuzularımı, koyunlarımı! Karabaş! Karabaş! Koca çopur, yer yarıldı dibine mi battın? Ali ile Ayşe çobanın peşinden koşar, yatıştırmaya uğraşırlar.” (Çakmaktaşı, s.4).

Aynı tiyatronun devamında çakal sesine benzettikleri bir mırıltı duyunca çocuklar ağacın arkasına saklanırlar. O esnada orman çocuğu sahneye gelir ve konuşmayı bilmeyen çocuğu sıkıştırınca Ayşe onlara müdahale eder ve empati değeri tiyatro metninde şu şekilde yer alır:

“Ayşe: Zavalıcık, ne kadar korkmuş, titriyor (Orman çocuğu garip sesler çıkarır, kendini kurtarır, ayağa kalkar.)

Çoban: Dur, dur bakalım O kadar kolay kaçamazsın.

Ali :Kimsin? Nesin? Konuşsana!

Ayşe: Görmüyor musunuz? Konuşmak bilmiyor, bırakın çocuğu!

Çoban: Bizim Karabaş bile söylenen lafı anlar, hav hav der, kuyruğunu sallar. Nesin sen böyle len? (Orman çocuğu başını sallar, garip sesler çıkarır, ağzını açıp kapar.) Ayşe: Rahat bırakın çocuğu! Bak bir şey söylemek istiyor. (Orman çocuğunun yanına yaklaşır. Elini tutar.)” (Çakmaktaşı, s.5-6).

“Çakmaktaşı” tiyatrosunda acıkan çocukların arasında geçen diyalogda empati değerine şöyle yer verilir:

“Ali: (Sahnenin önüne gelir) Çok keyifli bizim ayı.

Çoban: Karnı tok galiba

Ayşe: Oysa ben açlıktan ölüyorum.

Ali :Ben de Hasan ın yağlı kuzularından biri olsaydı şimdi

Çoban: Ne? Ne olacakmış benim yağlı kuzularıma?

Ali: Keser, yerdik!

Çoban: Ben kestirir miyim sana yağlı kuzularımı? Çok acıktınsa kunduzu kes ye.

Ayşe: Arkadan su samurunu (Uvi uvi kulak kesilir, yanlarına gelir, kızgın sesler çıkarır.)

Uvi uvi : Ho Ho Yo Yo!

Ali: Gördün mü nasıl kızdı Uvi uvi? Hem biz kunduzla su samurunu yersek.

Çoban: E? Ne olurmuş yersek?

Ali: Ayı da bizi yer o zaman.” (Çakmaktaşı, s.15).

Yine aynı tiyatrodan avcı ve çocuklar arasında geçen konuşmada avcı çocuklarla şu şekilde empati kurmuştur:

“Ali ile Ayşe: Aman avcı, yaman avcı Torbası dolu avcı, Hoş geldin! Hoş geldin!

Avcı: Hoş bulduk! Hoş bulduk! Ne arıyorsunuz siz burada?

Hepsi birden : Selden kaçtık! Yalnız kaldık, açıkta kaldık!

Avcı: Zavalıcıklar Zavalıcıklar Karnınız da açtır.

Hasan: Eh Pek tok sayılmaz.” (Çakmaktaşı, s.20).

Tiyatrodan ayı ağzında meyve yüklü koca bir dal ile sahneye girer. Öteki taraftan su samuru ile kunduz çok büyük bir yumurtayı, dikkatle yuvarlaya yuvarlaya sahnenin ortasına getirirler. Arkalarından Uvi uvi sırtında koca bir demetle girer. Avcıyı görünce demeti atar, evin arkasına saklanır. Bu esnada empati değeri ön plana çıkartılır:

“Ali :(Avcıya) Gördün mü ne yiyip ne içtiğimizi avcı amca? Hiç zahmet edip tavşanları ürkütme, kuş yuvalarını bozma.

Avcı: Doğru Haklısın Sizin köyü bir dolaşayım bari.” (Çakmaktaşı, s.47).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodan Merdan ile Adem kitabı ve yedi renkli giz taşı düşmanları atlatarak ustaya ulaştırırlar. Burada empati değerine şöyle yer verilir:

“Usta : Sağ olun, sağ olun! Bize büyük iyilik ettiniz!
Herhalde bunu getirmek için büyük zorluk çektiniz!
Adem : Günlerce yürüdük saklana gizlene!
Merdan : Giz kitabıyla yedi renkli taşı almak için düşmanlar adam koydu peşimize.”
(Tarih Düşü, s.55).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde Halil öğleden sonraki derslerde uyurdu. Öğretmen onu sıraya başını dayamış, kollarını yana sarkıtmış, horul horul uyurken gördüğünde sıra arkadaşı Semih’i uyandırmaması için tembihler. Burada empati değerine şöyle yer verilir:

“Semih, horultudan başının ağrıdığını bahane ederek uyandırmak istiyordu Halil’i. ‘Sakin uyandırma’ diye tembih ettim. O kafayla ne öğrenecekti ki çocukcağız? Uyandırmak bir yana yanındakileri Halil’in uykusunu korumakla görevlendirdim.” (İlk Öğrencilerim, s. 9).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde Bediz minnacık, kırmızı tenekte oyuncak otomobiliyle öğretmeni sınıfa arkasına dönüp tahtaya yazı yazarken oynuyor, tebeşiri bırakıp önüne döndüğünde duruyordu. Öğretmen kırt kırt kırt diye sesin nereden geldiğini merak ediyordu. Bir gün hızlıca sınıfa döndüğünde sesin oyuncaktan geldiğini anladığında empati değerine şu şekilde yer verilir:

“-Oğlum, madem otomobille oynamak istiyor canın, şunun lastik tekerleklisini getirsene, kırt kırt kaç gündür kulaklarımı yırttı, dedim. Azıcık korkusu geçti.” birden ağzına doldurur. Bazen de ikram olsun bir iki tanesini belli etmeden benim cebime koyar.” (İlk Öğrencilerim, s.19).

“İlk Öğrencilerim” adlı anı türündeki kitapta öğretmenin sınıftaki öğrencilerle olan diyalogun devamında çocukların yatılı okulda oyuncaklarını özlediklerini Pazar günü yıkandıkları için oynamaya vakit kalmadığını öğrenir. Bunun üzerine çocukların pazartesi günü okula en sevdiği oyuncakları getirmesini ister. Öğretmenin tekrar öğrencileriyle empati kurması şu şekilde yer alır:

“ O akşam eve dönerken bir hafta boyunca okulda kapalı kalan, evlerini, oyuncaklarını özleyen öğrencilerimi düşündüm hep. Kendi kendime derste canı sıkılan çocuğun şiirini okudum.” (İlk Öğrencilerim, s. 20).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde yer alan *Kar* başlıklı anıda Tamay karın yağmasıyla memleketi Van’ı çok özlemiş, duygulanıp ağlamıştı. Onu ve diğer öğrencileri mutlu etmek için öğretmen onları bahçeye kar oynamaya çıkarır. Anının devamında empati değerine şöyle yer verilir:

“Kar bir hafta kalkmadı yerden. Tamay ağlamasın diye kar şarkısını söylemedik.” (İlk Öğrencilerim, s. 25).

Tablo 33. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Empati Değerinin Dağılımı

Değer: Empati (15)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	1	77 - 78
Çift Püsküllü Uçurtma	1	65
Gece gelen'in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	1	4
Yeşilkaya Çiftliği	2	39, 41
Çakmaktaşı	5	4, 5 - 6, 15, 20, 47
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	1	55
İlk Öğrencilerim	4	9, 19, 20, 25

Empati değerine yazarın *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında ve tiyatro eserlerinde rastlanılmış, on beş bulgu tespit edilmiştir. Yazar *Çakmaktaşı* ve *Tarih Düşü* adlı tiyatrolarda bu değer sayesinde kahramanların birbirini anladığını ve bunun insan ilişkilerinde iletişimi olumlu yönde geliştirdiğini, çatışmaları azalttığını ortaya koymuştur. Tiyatro üzerinden insanı insana insanla ve insanca tanıtmanın göz önünde bulundurulduğu görülür. Bu bağlamda empati değerinin tiyatrolar üzerinden kazandırılmaya çalışılması da değer etkiliğini artıracaktır.

1.5.4. Güvenilirlik

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 1012) güvenilir; "Güven duygusu veren, güvenilen, itimatlı" şeklinde tanımlanmaktadır. Hayatı boyunca, davranışlarında ve yaşamında doğruluğu kendine ilke edinen insanlar toplumda güvenilir insan olarak kabul görür. Toplumda güvenilir insan olarak bilinen kişilerin sözlerine değer verilir, kendilerine saygı gösterilir. İnsanların yaşadığı toplumda, tutarsız davranışları; yalan söylediğinin açığa çıkması, verdiği sözden dönmesi, emanete hıyanet etmesi, menfaatini ön plana alması, insanlarla çıkar odaklı ilişki kurması kişinin toplumdaki güvenilirliğini azaltır. Güvenilirlik, konuşulan söze göre değil, kişinin davranışlarına göre kazanılır. Toplumu bir arada tutan ilkelerden biri karşılıklı güven ilişkisidir, şüphenin olduğu yerde huzur olmaz. Çocuklarımızı da güvenilir insanlar olarak yetiştirmeli onların doğruluktan şaşmamalarını sağlamak için özen göstermeliyiz. Suzan Albek'in eserlerinde güvenilirlikle ilgili tespit edilen bulgular şunlardır:

"Bizim Gezegenimiz Dünya" adlı eserde gezide sönmüş volkanlarda araştırma yapan öğrencilerden Aydın Tung'a güvenir ve çantasını ona emanet eder :

“Aydın, çantasını Tung’a uzattı:

-Bu sende kalsın. Dikkat et! Fotoğraf makinem ve bütün gezi notlarım içinde.

-Sen merak etme, ben buradan ayrılmayacağım.

Tung bunu söyleyerek Aydın’ın çantasını özenle ayağının dibindeki kayanın üstüne koydu.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.209).

Aynı romanın devamında güvenilirlik değerinin önemi şöyle ifade edilir:

“-Tung, bizde emanet edileni korumak çok önemlidir. Sizde öyle değil midir?

-Bizde de öyledir. Sen yine dua et. Sonradan Mikio o kayanın sıcaklığını ölçtü. Kaç derece çıktı biliyor musun? 400 derece.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.216).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında göç eden aileyi eski komşuları Panoyot gidecekleri yol ile ilgili uyarır, diğer yolda eşkıyaların olduğunu söyler. Eserde güvenilirlik değeri şöyle yer alır:

“Oradan yol ikiye ayrılıyor, biri kıvrıla kıvrıla dağa doğru yükseliyor, öteki dere boyunca uzanıyordu. Yol ağzında çektiler dizginleri. Adem ağa bir Değirmenci dayının bir Mustafa’nın yüzüne baktı. Panayot’un söylediğine inanalım mı gibilerden.

Adem ağa çok düşünceliydi. Ya bu bir tuzaksa? Kimseden ses çıkmıyordu.

Adem ağa Değirmenci dayıya döndü:

- İsterseniz ayrılalım. Siz istediğiniz yoldan gidin. Ben Mustafa’nın sözüne güvenirim, dedi, aldı dizginleri eline.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.19-20).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Hasan Mehmet’e güvenir ve ona sakladığı hançerini gösterir:

“Hasan ile Mehmet uzaklaştılar Saffet ‘ten. Mehmet, kimseye söyleme, bende bir tane uzun hançer var. Sakladım üstümde. Hi! N’olur göstereyim! N’ olur Hasan! Hasan eğildi, Mehmet in kulağına bir şey söyledi.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 22).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Hasan Kurtuluş Savaşı’nda askerlere destek olmak için gece gizlice kaçır. Bunu bilen Mehmet ailesine söylemez. Burada güvenilirlik değeri şöyle öne çıkar:

“Annesi aldı Mehmet’ i yanına:

-Hasan’ın kaçacağını biliyordun da niye söylemedin a çocuk? Dedi.

-O benim arkadaşım. Hem kan kardeşim. Söyler miyim hiç? Dedi Mehmet.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.29).

Yine aynı romanda Gülbahar kardeşine güvenir ve ona gizli tutulan bir şeyi söyler:

“Abla, Adem baba neler almış çarşıdan. Hani hiç parası yoktu biz kaçarken? Çakır amca ödünç vermiş. Kesesi para dolu. Sakın kimseye söyleme.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.74)

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Adem Ağa çevresi tarafından güvenilen kimsedir. Eşeğin parasını veremediği için endişelenmiştir. Burada güvenilirlik değeri şöyle ön plana çıkar:

“Ya bu adamcağızın eşeğini nasıl geri vereceğim? Tasalanma, o eşeğin parası zaten verildi.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.155).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde *Kolsuz Usta* başlıklı öyküde askerler Ankara’da toplanıp savaş için hazırlıklar yapacaklardır. Gizli şekilde buluştuklarında güvenilirlik değeri şu şekilde ön plana çıkar:

“Yine ayrı arabalara binerek ıssız bir semtte, etrafta çam ağaçlarıyla çevrili eski bir köşke vardılar. Kapı kendiliğinden usulca açıldı. Ev sahibi genç bir kadındı. Hiçbir soru sormadan hizmet ediyordu onlara. Kurmay subay ve arkadaşı için en önemli sorun kimliklerini saklamaktı. Her ikisi de ordunun tanınmış insanlarındandı.”(Yeşilkaya Çiftliği, s.33).

“Yeşilkaya Çiftliği *Sarı Mehmed ile Çoban* öyküsünde köyde kalan insanlar Mehmed’e emanet edilir ve ona güvenilir:

“Köyün gençleri geldiler, dizildiler caminin dibine. Paşa’nın çavuşu hepsini giydirdi, savaş için donattı. En arkadan köyün garibi, anasız babasız Sarı Mehmed ortaya geldi. Çavuş ona da bir kılıç verdi. Kılıç Mehmed’in belinden kaydı düştü. Hançer verdiler. Avucunu kesti, ok mindanını deldi. Zavallı Mehmed ne yapacağını bilemedi. Çavuş baktı olmayacak, çekti Mehmed’i bir kenara:

-Sen kal burada oğlum. Köyünde yaşlıları, çocukları, kadınları, gözet, dedi.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.58).

“Düş Makinesi” adlı eserde Selçuklulara dair bilgi verirken güvenilirlik değeri şöyle ön plana çıkarılmıştır:

“Elif: Uzak Asya bozkırlarından gelip, Yurt kurdular Anadolu’da.

Ahmet: Kutulmuş oğlu Süleyman... Elif (haber verir gibi) Anadolu Selçuklu Devletini kurdu!

Ahmet: Bilgili, uygar insanlardı Selçuklular.

Elif: Bizans’la bazen savaştılar, bazen barış kurdular.

Ahmet: Hep mertçe davrandılar dostlarına, düşmanlarına.” (Düş Makinesi, s. 25).

“Tarih Düşü” adlı eserde Adem ile Merdan’ın arkadaşlıklarında güvenilirlik değeri şöyle ön plana çıkar:

“Adem: Ya o koca kitabında neler var gösterir misin bana Merdan?

Merdan: (Birden elini beline götürür, bağırır) Kitabım! Kitabım nerede?

Adem: (Telaşla koşarak daha önce yere bırakmış olduğu kitabı alır, Merdan’a uzatır) Al, burada işte kıymetli kitabın!

Merdan: (Kitabı elinde evirip çevirerek) Nasıl gitmiş bu kitap oraya?

Adem: Kuş almış olmalı Merdan Kuş da senin gibi okumaya meraklı demek (Adem uzaklaşır, arkasını döner, bir şey diyemez.)

Merdan: Haydi doğruyu söyle. Mademki arkadaş olduk seninle, yalansız dolansız arkadaş olalım, birbirimize güvenimiz olsun.

Adem: Şey Kızma Merdan, sen uyurken bakayım dedim o kara kitabın içinde ne var diye.

Merdan: Açık sözlü olsan, bana sorsan daha iyi değil mi?

Adem : Bağışla kusurumu. Ama ne sordumsa hiç cevap vermedim, çattın kaşını.” (Tarih Düşü, s.26).

“Tarih Düşü” adlı tiyatronun devamında güvenilirlik değeri şu şekilde yer alır:

“Adem (Düşünceli): Dur azıcık. Bir şey daha diyeceğim sana Hani kardeş olacaktık seninle?

Merdan: Sen istemedin ki!

Adem: Korkuyordum senden o zaman. Şimdi inandım, büyücü olmadığını anladım.”(Tarih Düşü, s.29).

Aynı tiyatrodan Merdan’a emanet edilen kitabı teslim etmek için uzun yol yürüyen çocuklardan Adem yorulunca ortaya bir teklif atar, bu teklife Merdan’ın verdiği cevap ile güvenilirlik değeri ön plana çıkarılır:

“Adem : (Düşünür) Ay... Kitabı versek bizim koca kuşun gagasına götürmez mi dersin şaşkın ustaya? Bizim koca kuş pek akıllı bir kuş.

Merdan: O nasıl söz? Bana emanet edileni nasıl veririm bir kuşun gagasına? Gider, kendim elimle teslim ederim.”(Tarih Düşü, s.39).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde yer alan *Lodos* başlıklı öyküde çocuklar gece yatakhanece lodostan dolayı pencerelere dalga vurduğunu hatta balıkların dahi geldiğini söylerler, öğretmen okul çıkışı bunu düşünürken aslında onlara güvendiği öne çıkar:

“Gerçekten pencerelere kadar çıktı mı acaba dalgalar? Ben de artık çocukların her dediğine inanıyorum” derken suların getirdiği yosunlara basmışım.” (İlk Öğrencilerim, s.16).

Tablo 34. Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Güvenilirlik Değerinin Dağılımı

Değer: Güvenilirlik (14)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	2	209, 216
Çift Püsküllü Uçurtma	5	19-20, 22, 29, 74, 155
Gece gelen’in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	1	25
Yeşilkaya Çiftliği	2	33, 58
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	3	26, 29, 39
İlk Öğrencilerim	1	10

Güvenilirlik, yazarın üzerinde durduğu sık rastlanan değerler içerisinde. İncelenen bütüncede on dört yerde rastlanılan bu değer, karşılıklı güven, emanet edileni koruyacak emin insan olarak bilinme, kendisine anlatılan sırrı kimseyle paylaşmama, yalan söylememe, dürüstlükten ödün vermeme boyutlarıyla işlemiştir. Suzan Albek kahramanların yalnızca diyaloglarında değil tutum ve davranışlarında da bu değeri ön plana çıkarmış; güvenilirliğin insanın yaptıklarıyla söyledikleri arasında tutarlı olması koşulu ile gözler önüne sermiştir. *İlk Öğrencilerim* adlı eserde yer alan *Lodos* başlıklı anıda, öğretmenin çocuğun masumiyetine güvenerek şakalarına, olağanüstü hikâyelerine inanabileceği fakat çocuğun söylediği yalanı inkar etmesiyle o güveni

sarsabileceği aktarılmıştır. Bu değer altı eserde görülmüş; güvenilir bir kimse olmanın insanları birbirine yaklaştırması, karşı tarafın güvendiği birine içini açması, sırrını paylaşması ve onların sırlarını dedikodu yapmaması iletileriyle yazar bu değeri sunmuştur. Dolayısıyla yazarın eserlerinde güvenilirlik değeri dikkat çeken değerlerden biridir.

1.5.5. Kanaatkârlık

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 1293) kanaatkâr; “Azla yetinen, elindeki ile yetinen, kanık, kanaatli, yetingen” şeklinde belirtilmektedir. Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 1293) kanaatkârlık ise “Kanaatkâr olma durumu, kanaatlilik, kanıklık, yetingenlik” şeklinde tanımlanmaktadır.

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere kanaat, verilene razı olmak ve elde olanla yetinmek demektir. Ele geçen şey az olduğu zaman üzülme, çok olduğu zaman sevinme, kanaat anlayışına uygun değildir. Kanaat sahibi, her iki durumda da hâlimden memnun olmalıdır.

“Sağlık, mal-mülk, para, şöhrat, güzellik, makam ve taraftar gibi insana güç kazandıran her aracın ölümle beraber sona erecek olması, doyumsuz insan için tam bir bunalımdır. Bu nedenle kanaatkârlık bir nevi ruh sağlığının teminatıdır” (Nazıroğlu vd., 2016: 217).

Kısmete razı olmak olarak da tanımlanan kanaat, çalışmayıp tembellik yapmak demek değildir. Kısmette olanı elde etmek için de çalışmak gerekir. Kanaat, gereken çalışmayı ve gayreti gösterdikten sonra ele geçen şey az da olsa ona razı olmaktır.

Kişi elindekinin kıymetini bilirse mutlu ve huzurlu olur. Açgözlülük ve hırs kanaatkârlığın tam zıttı duygulardır. Toplum tarafından tasdik edilmeyen bu duyguları barındıran kişi yanlış davranışlarda bulunur. Çocukların yanlış ve uygun bulunmayan duygu ve tutumların içerisinde bulunmaması için onlara kanaat etmenin önemi aşılmalıdır.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Adem Ağa ev yapacakları toprakları olduğu için şükreder, hanımının aksine o elindeki ile yetinmeyi bilir:

“Adem ağa koynundan bir tomar kâğıt çıkardı, açtı sedirin üstüne. Parmağıyla çizili bir yer gösterdi:

-Bak, işte burası. Eskişehir'den de öte. Alpu köyü.

-U...Eskişehir neresi Burası neresi Pek uzakmış.

-Olsun, uzaklığına uzak ama tren yolunun hemen kenarında. Trenin gittiği yer iyi yerdir. İnşallah öyledir.

Önümüz kış. Ekinimiz yok. Erzağımız azaldı. Ah başımın kara yazısı. Otursaydık ya Çakır ağanın köyünde. Adem ağa kızılıyordu bu yakınmalara:

-Hanım dur bakalım. İlk günler böyle olur. Çok şükür kendi toprağımız var. Çalışır işleriz. Hem Eskişehir’de söylediler, siz gidin, biz yollarız arkanızdan tohumluk, erzak, dediler. İnşallah yollarlar, dedi karısı.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.80).

“Gece gelen’in Ak Unu” adlı öyküde köyde yaşayan Gece gelen şehirde yapılan ekmeği bilmez, yufka ekmeği ile yetinirlerdi. Burada kanaatkârlık değeri şöyle yer alır:

“Köprübaşına vardığında mis gibi bir ekmeğin kokusu geldi burnuna. Baktı köşedeki fırının camekânında koca koca ekmeğin dizilmişti. Hiç yememişti ekmeğin böylesini. Köyde Gülsüm Ana saçın üstünde yufka ekmeğini pişirir, dürer ellerine verirdi.” (Gece gelen’in Ak Unu, s.4).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde yer alan *Kolsuz Usta* başlıklı öyküde tek kolunu kaybeden Kolsuz Usta bu durumdan yakınmaz aksine kanaat eder:

“Kolsuz Usta geldiğinde kurmay subayın elini yakalayıp öptü başına koydu.

-Şükür kavuşturana komutanım. Beni tanıdınız ya, Suriye cephesinden Ahmet Usta.

-Nasıl tanımam Ahmet Usta, yola çıkmadan da karşılaştık ya. Nasılsın?

-Sağ ol komutanım, görüyorsunuz işte.

-Ya, yazık olmuş, gitmiş kol. O becerikli el, kol. Ne kadar yararın olmuştu bize!

-Böyle oldu komutanım, kol gitti. Uсталık kaldı. Kolsuz Usta oldu adım. Ne yapalım şimdi de ayaklarımızla yararlı oluyoruz vatana.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.39).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodan Hasan ayının getirdiği armutları kapamayınca beğenmez ve bunun üzerine Ali’nin sözüyle kanaatkârlık değeri ön plana çıkarılır:

“Hasan: Zaten mozalaktı ayının armutları.

Ali: Kozalak, mozalak Karnını doyurdun ya sen ona bak!” (Çakmaktaşı, s. 19).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatronun devamında Ali ormandan gitmek isteyince Ayşe karşı çıkar. Bunun üzerine kanaatkârlık değerine şu şekilde yer verilir:

“Ayşe: Nasıl olur abi? Duymadın mı pilotun söylediklerini? Her yanımız bataklık, dere.

Ali: Ne olur dereyse? Avcı, dereyi yüzerek geçerim, dedi. Demek yüzülmüş dere.

Hasan: Ne dedin? Ne dedin? Amanın kardeşim, sana güle güle. Ben yüzmem bilmem, boğulurum dere.

Ayşe: Ben de gelmem. Hem niçin gidecekmiz buradan? Daha iyi yer mi bulacağız? Hem Uvi Uvi var, ayı var, kunduz, su samuru var burada.” (Çakmaktaşı, s.26).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde *Bahçe Nöbeti* adlı anıda derste meslekler ve büyüyünce ne olacaklarını konuşan öğrencilerden Turgay bazı meslekleri küçümsemektedir. Öğretmenimizin verdiği mesajda kanaatkârlık değeri yer alır:

“-Halil kuklacı olur, Temel balıkçı.

Niye olmasın? Bunlar da gerekli. Önemli olan işini özenerek, severek yapmak.” (İlk Öğrencilerim, s.60)

Tablo 35. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kanaatkârlık Değerinin Dağılımı

Değer: Kanaatkârlık (6)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	1	80
Gece gelen'in Ak Unu	1	4
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	1	39
Çakmaktaşı	2	19, 26
Düş Makinesi		
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	1	60

Bütüncede *kanaatkârlık* değerine altı yerde rastlanılmış; değer küçük ve az şeylerle mutlu olabilme, kişi kötü sonuçlarla karşılaşsa dahi Allah'a şükredebilme, elindeki kıymetini bilme boyutlarıyla işlenmiştir. Fakat değer bütüncenin tamamında rastlanılmaması sebebiyle yeterli iletiye sahip değildir.

1.5.6. Pişmanlık ve Özür Dilemek

Pişman kavramı Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 1929) “Yaptığı biri için veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen, nadim” olarak tanımlanmıştır. Yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek ise özür dilemektir. Toplumsal ilişkilerde bireylerin birbirlerine karşı işlemiş olduğu kusurların telafi edilmesinde ve bozulan ilişkilerin düzeltilmesinde pişmanlık duymanın, utanıp özür dilemenin ahlaki bir değer olarak anlam ve önemi büyüktür. Her insanın hata yapabileceğini kabul etmesi, pişmanlığını bir şekilde göstermesi özür dilemenin bir erdem olarak ortaya çıkmasında etkin rol oynar. Kişinin hatalı olabileceğini kabul etmesi, kendisini kimseden üstün görmemesi gerektiğini öğretir, bireye tekrar hata yapmama konusunda istek ve irade uyandırır. Özür dilemek kişiyi, dürüst olmaya yönlendirdiği gibi başka insanlara değer vermenin, saygılı olmanın gerekliliğini anlatır. İyi ve erdemli insan hiç hatalı davranışta bulunmayan değil, işlediği hatadan dolayı pişman olan, utanç duyan ve özür dileyen ya da o hatayı affettirme yollarını arayan, hatasından dönen kimsedir.

Mücahit'e göre (2019: 1189-1208) özür dilemek aslında sadece bir sorumluluk üstlenmek değil, insanın kendine güveninin de bir göstergesi, vicdani bir muhasebe ve bir anlamda kişinin kendi kendini yargılamasıdır. Kişinin başkalarına, topluma ve çevresine karşı hata yaparak suçlu duruma düşmüş olabileceğini kabullenmesi ve bu durumda mağdurdan özür dilenmesi gerekliliği, çocuğa küçüklükten ailede

öğretilmelidir. Çocuk ailesinde ve çevresindeki insanları model alarak hata yaptığında özür dilemeli, kendisine karşı hata yapılan ve özür dilenilen durumlarda affedici olabilmelidir.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Kurtuluş Savaşı’na destek olmak için Hasan gece kaçar. Saffet bunu söylemeyip ailesini meraklandığı için pişman olur ve utanır:

“Mehmet ağabeyim Hasan ı ele vermediğine iyi etti değil mi Mustafa ağabey? Dedi Rıfat. Mustafa başını okşadı Mehmet’in. Pek gururlandı Mehmet. Saffet’ in başı yerdeydi. Utanıyordu azıcık laf taşıdığı için. Mustafa onun da gönlünü aldı: Saffet Hasan’ın kaçtığını haber vermeseydi, bütün gün onu arayacak, yolumuzdan kalacaktık.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.131).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *Eşeğin Bir Bildiği Var* başlıklı öyküde Hasan Ağa eşeğinin yamacı geçmemesinden dolayı diretmesine çok öfkelenmişti. Sonrasında toprak kayınca eşeğinin onu kurtardığını anlar çok üzülür. Pişmanlık değerine şöyle yer verilir:

“Toprağın kayacağını bütün hayvanlar anladı da ben anlamadım. Toprağın altında kalacaktım, canımı sen katardın benim akıllı eşeğim” dedi. Eşek, kulaklarını oynattı, usul usul çaldı çingırağı. Hasan Ağa, bindi üstüne dehledi. (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.15).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *Seni Isıran Köpek* adlı öyküde Ahmet köpek Tümtüm’ün mektubuna cevap verir. Köpek Tümtüm mektupta izin almadan bahçeye girmesinin yanlış olduğunu söylemişti, Ahmet’in cevap olarak yazdığı mektupta ise pişmanlık değerine şu şekilde yer verilir:

“Mektubunu aldım. Söylediklerinde çok haklısın. Suç bende. Zaten babam da söyledi bunu. Bir daha öyle davranmam.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.55).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı öyküde Ali ağa, oğlu Halim’den tarlaların olduğu yerde krom olduğunu öğrenince noter ve arkadaşlarının neden tarlalarını almak için o kadar ısrar ettiklerini anlar, burada pişmanlık değeri şu şekilde ön plana çıkarılır:

“-Ben de yok yere ananeni ve Selim’i harpaladım. Tüh! Ne avanak adammışım! Bir de uyuşuk derler bu koca oğlana deyip, döndü. Selim’i bağrına bastı.”(Yeşilkaya Çiftliği, s.24).

“Çakmaktaşı” adlı eserde çocukları almadan giden pilot tekrar köye gelir. Çocuklara üzgün olduğunu dile getirerek büyüklerin de özür dileyebileceğini şöyle ifade eder:

“Pilot: Hayır, yanlış. Değil burası. (Düğmeleri kurcalar.) Kuzey PH ZH BC Otuz beş, kırk beş, elli beş. (Tekrar ters yüzü döner.) Hay Allah! Ne oluyor böyle? (Birden kendini çocukların karşısında bulur.) A! Çocuklar siz misiniz? Hepsi birden Biziz, biziz. Selin ortasında bırakıp gittikleriniz.

Pilot :Kusura bakmayın çocuklar, yoktu başka çaremiz. (Sahnenin yanına gider, elini sallar.) Gelin, tamam, burası.” (Çakmaktaşı, s.54).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodan Merdan ve Adem ile alay eder ve bunun üzerine üzölen Merdan Adem’in gönlünü almaya çalışmasıyla pişmanlık değeriinin ön planda olduğunu görmekteyiz:

“Adem : Bunu bilmeyecek ne var? Kuş dilinde gork, gork, nereye nereye demek. (Kuş gene bağıırır) Bak işte...

Merdan : (Alaycı) Demek sen kuş dilini de biliyorsun... Kuş dili, çeşme dili, koyun dili, kavak dili...

Adem: Hıh... Eğlen bakalım benimle... Garip, yalnız buldun diye. (Kuşa dönerek) Gel koca kuşum gidelim biz seninle!

(Kuş kanatlarını çarpar.)

Merdan: (Adem’in gönlünü almaya çalışarak) Yok kardeşim, eğlenmiyorum seninle. Çok yordum seni... Ama bir yerimize varalım...” (Tarih Düşü, s.25).

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodan Merdan ve Adem kitabı ustaya ulaştırdıklarında hoş karşılanmazlar. Çocuklara karşı hata yapan Usta ve Cangoloz pişman olur ve çocuklardan özür dilerler:

“Merdan: Buyur usta kitabımı! Çok uzak yerden getirdim onu.

Usta: İyi ama kimsin sen? Nasıl buldun beni?

Merdan : Ben Merdan,

(Cangaloz girer, ortada ellerini çırpar) Hu! Hu!

Sencer dayımla çıktım yola Bağdat’tan.

(Arkadan gürültüler, madeni sesler gelir. Bir yandan iş giyiminde, önleri meşin önlüklü 4 genç ellerindeki bıçak ya da kılıçları birbirine sürterek ritmik hareketlerle girerler. Bir yana dizilirler. Öte yandan, hafif bir müzik eşliğinde dört genç kız ellerindeki ufak bakır tepsilere vurarak, ritmik hareketlerle girerler, karşı yana dizilirler. Ortada Şaşkın Usta sedirin üstünde sallana sallana kitabını okur.)

Usta :Sencer mi? Şimdi anladım işi. O ülkenin en yiğit, en cesur kişisi!

Merdan : (Adem’i göstererek) Bu da yol arkadaşım, kardeşim, Değirmencinin torunu Adem, Her sesi işiten, söyleneni belleyen Adem!

Cangaloz : Kusura bakmayın, bilmedik kim olduğunuzu. Buyurun, buyurun, hoş geldiniz!”(Tarih Düşü, s.49).

Aynı tiyatrodan Adem ile Merdan daha önceki perdede karşılaştıkları sultanın kızları Gevher ve Gülümser ile tekrar karşılaşırlar ve burada pişmanlık ve özür dileme değeri şöyle ön plana çıkarılır:

“Gevher : A... A... Siz misiniz?

Gülümser :Eflatun pınara giderken gördüklerimiz...

Adem : Biziz ya, biziz.

Merdan : Hor görüp eğlendikleriniz!

Gülümser : Ya siz! Ya siz! Bize neler dediniz?

Adem : Bizi zindana attırmak istediniz.

Gevher : Biz mi? Biz mi?

Merdan :Siz ya...

Gülümser : Ay Gevher, nasıl yaptık bu işi?

Gevher : Çok pişmanız, özür dileriz.

Adem : Biz de özür dileriz.

Merdan : Unutalım olanları!” (Tarih Düşü, s.56).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde Mahmut okuldan kaçmış ve okulda dolaşan söylentilere göre onu babası kaçırmıştı. Öğretmenden duyduklarından hareketle ne müdürü ne de Mahmut’un babasını dinler devamlı Baba Konçaroğlu’nu suçlamaya devam eder. Müdür, Mahmut’un okuldan kendisinin kaçtığını söyler. Olaylar böyle sürerken yazar pişmanlık değerini şöyle ön plana çıkarır:

“Müdürün bu açıklamasıyla Baba Konçaroğlu’na karşı olan öfkem geçti. Bu kadar yanıltığım, tek yanlı düşündüğüm için kendime kızmaya başladım.”(İlk Öğrencilerim, s. 52).

Tablo 36. Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Pişmanlık ve Özür Dileme Değerinin Dağılımı

Değer: Pişmanlık ve Özür Dileme (9)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	1	131
Gecegelelen’in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	2	15, 55
Yeşilkaya Çiftliği	1	24
Çakmaktaşı	1	54
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	3	25, 49, 56
İlk Öğrencilerim	1	52

Pişmanlık ve özür dileme değerine bütüncede on yerde rastlanılmıştır Bütüncede kahramanlar yaptıkları hataların farkında olurlar ve karşıdaki kişiden gönül almaya çalışırlar. Pişmanlıklarını özür dileyerek dile getiren kahramanlar üzerinden özür dilemenin erdemli bir davranış olduğu ön plana çıkarılmıştır. Bütüncede hatalı davranışta bulunan kişi kendine öz eleştiride bulunur ve kişinin yaptığı hatayı telafi etme isteğinde vicdani bir hesaplaşma, utanç ve mahcubiyet yatmakta olduğu görülmektedir.

1.5.7. Temizlik ve Düzen

Temizlik, her türlü kir, pislik, mikrop, bakteri, kötü söz ve davranışlardan arınmak için yapılan uygulamalar; beden, çevrenin, kalbin, söz ve davranışlarımızın maddi ve manevi her türlü kirlilikten arındırılmasıdır.

Temizlik alışkanlığı küçük yaşta ailede başlar. Anne ve babanın çocuklarına örnek olması ve çocuklarına güzel alışkanlıklar kazandırması gerekir. Çocuğa küçük yaştan itibaren odasını temiz tutma, eşyalarını temiz kullanma, düzenli olma, yemekten

önce ellerini yemekten sonra ellerini ve ağzını yıkama alışkanlığı kazandırılmalıdır. Temizlik dilimizde ve konuşmalarımızda da yerini bulmalıdır. Çocuğun örnek olmayan davranışlarda bulunmasına ve sözlerinde küfür ve argo kelimeler kullanmasına izin verilmemelidir. Çocuklara yaşantımızla doğru rol model olup rehberlik yapmalıyız, ne olumsuz durumlara şahit olmalarına ne de onların kötü sözler söylemesine göz yummalıyız.

İnsanın gönlünün, içinin temiz olması da maddi temizlik kadar önemlidir. İnsanın yaptığı işlerin temiz olması için gönlü temiz olmalıdır. Bu düşüncüyü Kutadgu Bilig’de yer alan şu beyitte desteklemektedir:

“Eğer bey olmazsa, titiz sakınan.

Pislenir görünüş, eylem her zaman.” (Beyit 1987: 170)

Çocuğun içinde yaşadığı ailenin bir kuralı, düzeni varsa ve çocuk büyüklerinden bir nizam ve intizam görüyorsa onun hayatı, evi ve dış çevresi de düzenli olarak devam eder. Aksi takdirde bu durum onların ruhlarına işler, evden aldığı uyumsuzluğu ve düzensizliği gittiği yere götürür ve hep huzursuzluk kaynağı olur. Bir insanın çocukluktan itibaren düzenli bir hayata alıştırılması gelecekte alacağı sorumlulukları tam olarak yerine getirmesi açısından da etkili bir unsurdur. Bu nedenle çocuklara küçük yaşlardan itibaren temizlik ve düzen alışkanlığı kazandırmaya son derece hassasiyet gösterilmelidir.

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Eskişehir’e göç eden aile mola verdiklerinde temizlenirler, eserde temizlik ve düzen değerine şöyle yer verilir:

“-Hemen arabaları çektiler yolun kenarına. Atları çözüp boyunlarına saman torbalarını taktılar. Eşyaları, yaygıları serdiler çalıkların üstüne kurusun diye. Anneleri Gülbahar, Gülizar ve Emine’nin saç örgülerini çözdü, taradı. Sarı saçlar altın gibi parıldadılar güneşin altında. Emine koynundan bez bebeğini çıkardı:

-Oh neyse hiç ıslanmamış benim Alime’m! Dedi. O da bebeğinin yünden saç örgülerini çözüp yeniden ördü. Erkek çocuklar, ayakkabılarındaki çamurları sopalarla temizlediler, sonra oyuna daldılar.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.26).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında temizlik ve değeri şöyle ön plana çıkarılmıştır:

“Az ötedeki yalağa atları sulamaya götürmek Mehmet’e düştü. Yalağın başında üç beş koyunu ile bir çoban duruyordu. Arabadakiler de inmiş, ellerini yüzlerini yıkamaya gelmişlerdi.” (Çift Püsküllü Uçurtma ,s. 37).

Aynı romanın devamında oyuncak bebeğin yıkanmasıyla temizlik değerine yer verilir:

“Emine, Alimesi elinde gelmişti suyun başına. Bebeğin yüzünün boyaları akmış, saçları kopmuştu. Rıfat çekti aldı bebeği: Bu da çamur bebek olmuş. Ver yıkayayım, dedi. Bebeği daldırırverdi yalağa. O zaman bebek yok oldu, bumburuşuk bir bez ve yün yumağı oluverdi.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.38).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında temizlik değeri şu şekilde yer alır:

“Çakıllarını yaya yaya akan Sakarya Nehri’nin kıyılarında atları suladılar, ellerini, yüzlerini, ayaklarını yıkadılar.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.70).

Aynı romanın devamında evin temiz olduğunun belirtilmesiyle temizlik değerine dikkat çekilir:

“Evi tertemizdi Adem ağaların. Pencerelerine örtü perdeler asmışlar, arkadaki bahçeyi düzeltip kışlık lahana, soğan, havuç ekmişlerdi.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.121).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında temizlik ve değeri şu şekilde ön plana çıkarılmıştır:

“Gece Mavi Hoca Adem ağanın evinde konuk kaldı. Tertemiz yataklar serildi yere. Üstüne kenarları dantelli, bembeyaz çarşaf konuldu.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.140).

“Hayvanlar Konuşurlar mı? “adlı eserde *İşe Giden Martılar* öyküsünde temizlik değeri şöyle yer alır:

“Elleri yüzleri tertemiz, yanakları kıpkırmızıydı çocukların. Üstlerinde güzel giysiler, beyaz pantolonlar vardı.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.19).

“Hayvanlar Konuşurlar mı? “adlı eserde *İşe Giden Martılar* öyküsünün devamında temizlik ve düzen değeri şöyle aktarılır:

“Ayşe ile Döne saçlarının örgülerini çözdüler, suda ıslattılar, altın gibi parladı saçları. Ellerini, yüzlerini yıkadılar, çini mavi gözleri çıktı ortaya.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.20)

Aynı öyküde temizlik değeri bir kez daha ön plana çıkarılır:

“Temel, Murat, Ayşe, Mahmut ve Döne’yi salıncakta sallamırken gördüm. Hepsinin giysileri, elleri, yüzleri tertemizdi.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?,s.22).

“Hayvanlar Konuşurlar mı? adlı eserde yer alan *Seni Isıran Köpek* adlı öyküde temizlik değeri şu şekilde ön plandadır:

“Ahmet ellerine baktı, toptan kapkara olmuşlardı.

‘Elimi yıkayıp geliyorum!’ dedi.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?,s.52).

“Yeşilkaya Çiftliği” eserinde temizliğin önemi şöyle ifade edilmiştir:

“Çocukların yüzüne baktılar:

-Kir pas içinde yüzünüz gözünüz. Ananız hiç yıkamaz mı sizi? dediler.”(Yeşilkaya Çiftliği, s.70).

Tablo 37. *Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Temizlik ve Düzen Değerinin Dağılımı*

Değer: Temizlik ve Düzen (11)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	6	26, 37, 38, 70, 121, 140
Gecegelelen'in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	4	19, 20, 22, 52
Yeşilkaya Çiftliği	1	70
Çakmaktaşı	-	
Düş Makinesi	-	
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Bütüncede *temiz olma* değerine on bir yerde rastlanılmış; el yüz temizliğine dikkat etme, saçımıza ve kıyafetlerimize özen gösterme, yaşadığımız yeri ve eşyaları temiz tutma, kirli paslı kimseleri yadırgama boyutlarıyla bu değer yansıtılmıştır. Neticede bütüncede yer alan kahramanların hem beden hem elbise temizliğine önem verdikleri, evlerini ve kullandıkları eşyaları temiz tuttıkları görülmüş; temiz olma değeri ön plana çıkarılmıştır.

1.5.8. Umut

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 2417) umut “Olması beklenen veya olacağı düşünülen şey, ümit”; “ummaktan doğan güven duygusu” olarak tanımlanmıştır.

“Umut, olumlu gelişmelerle beraber bir çıkış yolu olduğuna ilişkin inanç ve planların başarılacağı öngörü olarak tanımlanmaktadır” (Üngüren ve Ehtiyar, 2009 : 2097). Umut, Çelikel ve Erkorkmaz'a (2008: 123) ‘ummaktan doğan güven duygusu’ tanımıyla geleceğe yönelik olarak olumlu beklentilere sahip olma duygusunu çağrıştırmaktadır. Bu sayede umut insana gelecekte karşılaşılabileceği olumsuz yaşantılarla baş edebileceği duygusunu verir, ruh sağlığını olumlu etkiler görüşünü savunurlar.

Aileler; belirledikleri hedefler, zorluklara karşı bakış açıları ve sorunlarla baş etme yöntemleriyle çocuklarda umudu modelleştirir. Bu durumda ailenin veya öğretmenlerin umut düzeyinin yüksek olması çocuğun umutlu olmasını kolaylaştırır. O nedenle ailelerin ve öğretmenlerin çocuklarla iletişimi bu konuda çok önemlidir.

Ayrıca eğitimin her kademesinde umut düzeylerinin artırılmasına ve gerçekçi umut beslemeleri, gerçekçi hedefler oluşturmaları ve hedefleri başarmak için çaba

göstermelerini sağlamaya yönelik ders içi etkinlikler ve konuşmalar özyeterlik inançlarına önemli katkıda bulunacaktır. Umutlu düşüncenin geliştirilmesi çocuğun yaşamının her alanında bireye yardımcı olacak, motivasyonunu yüksek tutmasını sağlayacaktır.

Umudun geleceğe dönük olumlu beklentiler içerdiği, hayata anlam kattığı, gerçekleşme olasılığı olan amaçlar belirlemenin önemli olduğu, umut etmenin pasif bir bekleyiş olmadığı, amaçlara ulaşmak için mutlaka çaba göstermek gerektiği, özellikle de zorluklar karşısında bireyin kendine güvenerek bu çabasını devam ettirmesinin umut için önemli görüldüğü belirlenmiştir.

Eğitim sistemizde kendine inanan, umudunu yitirmeyen öğrenciye, ayaklarını yere daha sağlam basan, neden - sonuç ilişkisi kurup bu doğrultuda problemlere çözüm önerisi getirebilen, çalışkan, iyimser ve umutlu bireylere ihtiyaç vardır.

Zorluklar karşısında pes etmememiz gerektiğini Mustafa Kemal Atatürk şu sözleriyle vurgulamıştır: “Umutsuz durumlar yoktur, umutsuz insanlar vardır. Ben hiçbir zaman umudumu yitirmedim.” diyor. Gerçekten her zorluğu fırsata çevirebilme ihtimalimiz vardır, yeter ki üzerinde yeterince düşünebilelim ve sorunlarla ilgili farklı stratejiler geliştirebilelim. Başarı yolculuğunda ne kadar çok engelle karşılaşırsak, yolculuk sonundaki zafer sevinci de bir o kadar yüksek olacaktır.”

Geçmişte veya günümüzde, çok büyük zorluklar atlamış, mücadele dolu yıllar geçirmiş ama pes etmek nedir bilmemiş ve başarıya ulaşmış, ün kazanmış kişilerin biyografilerini okumak veya geliştirici eserlerden beslenmek de bizi güçlendirecektir. Umut değerine dair yazarımız Suzan Albek’in eserlerinde şu bulguları saptamaktayız:

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Adem Ağa kışın bir an önce bitmesini ve savaşa rağmen Tekirdağ’ a gitmek istiyordu.

“ - Ah şu karlar bir erise de Tekirdağ’a insem ne olacak, bizim durumumuz anlasam, diyordu. Birkaç kez, azıcık güneş görünce atları arabana koşmaya kalktı, önledi Çakır ağa.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.47).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında savaştan dolayı tüm aile farklı yerlere dağılmıştı. Gülsüm ana oğlu cepheye giden Mustafa’yı çok özliyordu ancak yine de yaşadığından umutluydu. Bu değere eserde şöyle yer verilmiştir:

“- Darmadağın olduk, darmadağın. Annemi, Rukiye’yi bıraktık. Mustafa’m İstanbul’ da. Görecek miyiz bari onu?”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.63).

Romanda Alpu'daki çiftliğine gidip bir türlü işleyemeyen Adem ağa yine de umut içerisindedir. Bu değere şöyle yer verilir:

“.... Çok şükür. Orası bizim toprağımız. Kendi öz malımız. Bir gün işleyeceğiz elbet göreceksin.”

-İşleriz. Sen, ben. Saffet. Küçük evin yanına gerçekten bir kerpiç ev yaparız. Bu ev gibi, kocaman.

-Hele şu savaş bir bitsin, iyi günler göreceğiz inşallah.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 137)

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Osmanlı savaşta yenilince halk kara kara düşünüyordu. Toprakların kaybedilmesinin üzüntüsü içerisinde olan halk Atatürk'ün çalışmaları üzerine umutlanmaya başlar. Burada umut değeri şöyle ön plana çıkarılır:

“Çok kötü günler göreceğiz diye kaygılanırken yaşlı kişiler, bir umut doğdu 1919 yılında: Çanakkale’ de düşmanın önünü kesen Mustafa Kemal Paşa Samsun’ a çıkmış. Erzurum’da, Sivas’ ta vatanını seven, akli eren kişileri bir araya toplamış, nasıl kurtaralım yurdumuzu diye çare düşünmeye başlamışlar. (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 146)

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Eskişehir- Kütahya Savaşı’nda yenen halk gelecekte de umutluydu. Zafer inancı içindeydiler. Yazar bu umudu şöyle göstermiştir:

“Eylülde top sesleri duyulmaz oldu Ankara dan. Düşman çekildi Sakarya Nehri’ nin batısına. Başladılar kaçmaya. Yenildik ama şimdilik! Çıkmayacağız girdiğimiz topraklardan dedi kumandanları. Yerleştiler Eskişehir yöresine. Türk kumandanları: ‘Yendik ama kovalamayacağız şimdilik. O gün de gelecek’ dediler.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 170).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Adem Ağa Kurtuluş Savaşı’ndan galip çıkıp zafere ulaşacaklarının umudu içerisindedir:

“ Ah! Zafer! Zafer! Dedi Adem ağa. Rıfat kalemini çıkardı, güzel yazısıyla Zafer yazdı uçurtmanın bir köşesine. Çocukları aldı yanına, çıktılar Ankara’ nın kalesine. Saldılar ipi, uçurtma hışırdayarak yükseldi, yükseldi, bir yel esti batından Zafer sallandı Ankara Kalesi’ nin üstünde. (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 175).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodaki ıssız köyde tek başlarına kalan çocuklar oraya gelen dedeyi Nuh baba zannederler, onları götüreceği umudu içinde olurlar:

“Çocuklar: (Hep bir ağızdan) Nuh baba! Nuh baba! Sakalı uzun baba! Yalvarırız sana, Bizi gemine alsana!

İhtiyar: Durun çocuklar durun! Ne gemisi? Hangi gemi?

Çoban: Bizi kurtaracak gemi.

Ali: Pırıl pırıl, çam ağacından koca bir gemi.

Ayşe: Uvi uvi yi de alırsız değil mi?

Çoban: Kunduzu da Su samurunu da Ayıyı da.

Ali : Tabi, tabi, hepsini alacak Nuh baba.” (Çakmaktaşı, s. 17).

Aynı tiyatrodaki tek başlarına ıssız yerde kalan çocukların umutla beklediklerini şu cümlelerden anlamaktayız:

“Ayşe: Kuzum avcı, bizi de götür gittiğin yere.

Avcı :Nasıl götüreyim sizi? Yollar geçit vermez. Her yer çamur, köprüyü sel aldı. Dereyi yüzerek geçmem gerek. Hemen gitmezsem bir daha dönemem. (Avcı uzaklaşır.)
Ali: İyi ya işte kalırsın bizimle.” (Çakmaktaşı, s. 20).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodaki aralarında geçen diyaloglarda çocukların hâlâ umutlu olduklarını, okuyucuya/izleyiciye umut değerinin aktarılmak istendiğini görmekteyiz:

“Ayşe :Sahi ne kadar çok geçirdi uçaklar! Ali Ah şimdi bir uçak olsa!
Çoban: Gelse yanımıza konsa!
Ayşe: Alsa bizi uçursa (Uzaktan uzağa bir motor gürültüsü duyulur. Gitgide yaklaşır.)
Ali (Yukarı bakarak) Duyuyor musunuz?
Ayşe: Bir motor sesi! (Ayağa fırlarlar)
Ali :Yaşasın! Kurtulduk bu kez!” (Çakmaktaşı, s. 20-21).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodaki pilot ve yardımcısı sahneye girerler. Pilotun elinde bir alet, ötekinin elinde not defteri ve kalem vardır. Pilot ve çocukların arasında gerçekleşen sohbette umut değerini şu şekilde yer alır:

“Pilot Merhaba çocuklar!
Yardımcı: Merhaba çocuklar! (Çocuklar etraflarını sararlar.)
Hepsi birden: Merhaba! Merhaba! Ali Nasıl bildiniz burada olduğumuzu?
Pilot: Keşfe çıktık sel bölgesinin üstünde. Yardımcı Çok kötü bir yerde kalmışsınız. Her yanınız dere, bataklık. Küçük bir ada olmuş burası.
Ayşe: Neyse ki geldiniz. Götürsünüz bizi buradan.”(Çakmaktaşı, s.23).

Yine aynı tiyatronun ikinci perdesinde Hasan ile Ayşe umudunu keserken Ali hâlâ umutludur:

“(Hasan ve Ayşe) : Yardım umduk,
Ondan, bundan,
O dedi olmaz,
Bu dedi olmaz,
Hepsi de gitti, Umudumuz yitti .
Ali :Yok Yok Bir umut var daha.
Ayşe ile Hasan Ne? : Neymiş o?
Ali : Buradan kaçmak.
Ayşe: Nasıl olur abi? Duymadın mı pilotun söylediklerini? Her yanımız bataklık, dere.
Ali: Ne olur dereyse? Avcı, dereyi yüzerek geçerim, dedi. Demek yüzülürmüş derede.”
(Çakmaktaşı, s.25).

“Düş Makinesi” adlı eserin üçüncü sahnesinde askerin şu repliği ile umut değerine dikkat çekilmiştir:

“Asker: Anadolu ordusunun ilk eri,
Kuva-i Milliye kalpağı başında
Geldi yazıldı otuz dokuz yaşında
Şanlı ordusuna bağımsızlığı.
Geçti bir umut yıldızı gibi önümüzden” (Düş Makinesi, s. 37).

Tablo 38. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Umut Değerinin Dağılımı

Değer: Umut (12)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezenimiz Dünya	-	
Çift Püsküllü Uçurtma	6	47, 65, 147, 146, 170, 175
Gece gelen'in Ak Unu	-	
Hayvanlar Konuşurlar mı?	-	
Yeşilkaya Çiftliği	-	
Çakmaktaşı	5	17, 20, 20 - 21, 23, 25
Düş Makinesi	1	37
Tarih Düşü	-	
İlk Öğrencilerim	-	

Umut değerine, yazarın *Çakmaktaşı* ve *Düş Makinesi* tiyatrolarında ve *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında olmak üzere on iki yerde rastlanılmıştır. *Çakmaktaşı* adlı tiyatrodaki ıssız bir ormanda tek başlarına kalan çocuklar birilerinin yardıma geleceği ve onları ormandan götüreceği umudu içerisindeyler. *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında ise Adem Ağa savaşın bir gün biteceği ve satın aldığı çiftliği işleyebileceği ümidinde iken *Düş Makinesi* adlı tiyatrodaki Cumhuriyet'in ilan edileceğine olan inanç ve umut eserinde yer alan şiir üzerinden aktarılmıştır. Bu bağlamda umut değeriyle ilgili sayıca fazla bulgu olsa da değer az sayıda eserde ele alınmıştır.

1.5.9. Yardımlaşma ve Paylaşma

Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 2535) yardım, "1.Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet." şeklinde ifade edilmektedir. Türkçe Sözlük'te (TDK, 2011: 2536) yardımseverlik, "hayırseverlik" şeklinde belirtilmektedir.

Yardımlaşma toplumdaki bireyler arasındaki ilişkileri güçlendiren ve birlikteliği kuvvetlendiren, aynı zamanda bireyler arasındaki saygı, sevgi ve hoşgörüyü de pekiştiren, toplumlarda huzurun oluşmasını sağlayan bir değerdir. Karatekin, Ekşi, Işılak, vd. (2012: 14) tarafından yardımseverlik "hesap kitap gözetmeden başkası için bir şey yapmak; sahip olduğu güç ve imkânları başkalarının iyiliği için kullanmak; bir kimsenin sıkıntısını gidermek, o kişiye karşılaştığı güçlüklerde yardımcı olmak, yüküne omuz vermek, yükümlülüklerini paylaşmak; güç duruma düşenin güçlüğüne istekle, içten, göğsünde hiçbir sıkıntı hissetmeksizin gidermek" şeklinde tanımlanmıştır.

Yardımseverlik duygusunu ve davranışını tetikleyen duygular çoğunlukla bir şeye duyulan sevgi ve acıma hisleridir. Hoşgörü içerisinde sevgi, saygı, barış gibi

değerleri de barındıran bir kavramdır. Sonuç olarak hoşgörölü bireylerin yardımsever oldukları da söylenebilir. Buradan hareketle birçok değerle yakın anlam ilişki içerisinde olan yardımlaşmanın cömertlik, fedakârlık, merhamet, sosyal sorumluluk, gönüllük, paylaşma ve iş birliği boyutları olduğu gibi diğerkâmlık ve hoşgörü değerleriyle de ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Yardımlaşmanın birey ve toplum üzerinde psikolojik ve manevi olarak birçok faydası vardır. Yardımlaşma birbirimizi sevip saymamıza, zorluklarla baş etmemize, kendimizi güvende hissetmememize, birbirimizi anlamaya yarayan empati yeteneğimizi geliştirmemize, kıskançlık, haset ve cimrilik gibi duygulardan kurtulmamıza katkı sağlayan toplumsal bir değerdir. Yapılan yardımın en güzeli ise hiç kimseye göstermeden gizli gizli yapılan yardımdır. Zor durumda olan insanlara yardımcı olurken onların onurlarını da düşünmek gerekir.

Dayanışma, insanların ortak ihtiyaçlarını temin etmesi ve ortak düşman gibi tehlikelere veya doğal afetlere (yangın, sel, deprem, kuraklık vb.) karşı güçlerini birleştirerek mücadele etmesidir.

Toplumunu ilgilendiren tehlikelere karşı insanların tek yürek, tek bilek ve tek kalp olması belaların savuşturulmasını, zararın en aza indirilmesini ve mücadelede başarıya ulaşılmasını sağlar. “Bir elin nesi var, iki elin sesi var” ile “Birlikten güç doğar” sözleri yaşanan tecrübelerin sonunda söylenmiş sözlerdir. İnsanlar toplum içinde birlikte yaşamının gereği olarak dayanışma ve yardımlaşmayı, birlikte iş yapmayı öğrenirler. İnsanlar dayanışma sayesinde daha çabuk ve daha çok iş yapabilir. Toplum olarak birlik ve beraberlik içerisinde olmalı bu değer çocuklarımıza da kazandırılarak dayanışma içerisinde yaşanılmalıdır.

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı eserde dünya gezisinde araştırma yapan öğrencilerden Bettina düştüğünde arkadaşları ona yardım eder. Burada yardımlaşma değeri şu şekilde yer alır:

“Bettina, gökyüzüne doğru konuşurken önündeki çukuru görmemiştir. Çamurun içine yuvarlandı. Arkadaşları hemen yardımına koştular. Aydın, Bettina’yı kolundan tutup kalkmasına yardım ederken ayağına sert bir şey takıldı.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.38).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda Uluslararası Araştırma Kurumunun düzenlediği gezideki ekip üyeleri gemide iken samyeli güverteyi çamur ve kumla

kaplar, güverteyi temizlemek için tüm arkadaşlar birbirlerine yardımcı olur. Böylelikle yardımlaşma değeri ön plana çıkarılır:

“Hepsi birden salondan çıktılar. Merdivenlerden ilk yukarı çıkan Bettina bir çığlık attı:
– A! A! Ne olmuş buraya böyle?
Güverte kalın bir toz, kum ve çamur katmanıyla kaplanmıştı. Okoda üzüntüyle söylendi:
– Gördünüz mü gemimizin halini!
Aydın gülmeye başladı. Atio, Butio ve
Atio, Butio, Cutio eğilmişler, ellerini zeminin üstünde gezdiriyorlardı:
– Ne kadar da güzel parlatmıştık tahtaları, şimdi ne olacak?
Okodo bu sözü duymuştu :
- Bugün güverte görevi sizin. Tekrar temizleyeceksiniz. Başa çıkamazsanız belki arkadaşlarınız size yardım ederler, dedi.
Aydın, Mikio ve Bettina da bu sözü duydular. Hep bir ağızdan:
-Elbette, elbette yardım ederiz! Dediler.”(Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 91).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda gezi esnasında bazı araştırmacılar yolda kalır, burada yardımlaşma değeri şu şekilde yer alır:

“Yolda kalan yerbilimciler ellerini kollarını sallayarak işaret verdiler. Hiçbiri durmadı. Az sonra ağır ağır yaklaşan büyük bir kanyon onları görünce yavaşladı, önlerinde durdu. İri yarı şoför yere atladı:
-Selam! Bir şey mi oldu?
Tom cevap verdi:
-Arıza. Dün gecedен beri buradayız.
İri yarı şoför kamyonundan bir çelik bir ip çıkardı. Cipe bağladılar. Kamyon cipi çeke çeke yola koyuldu.”(Bizim Gezegenimiz Dünya, s.131).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı romanda gezi esnasında yolda kalan araştırmacılara kamyoncudan sonra başkaları da yardımcı olur, bu değer eserde şöyle yer almaktadır:

“Tom yola çıkmak üzere olan arabadaki genç karı kocayla konuşmaya başladı:
-Arkadaşlarımızın çok acele işleri var. Acaba onları da alabilir misiniz?
-Ancak üç kişi yerimiz var. İsteyenler gelsinler.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s. 137).

“Bizim Gezegenimiz Dünya” adlı eserde gezide yoğun gazdan dolayı bayılan Bettina’ya arkadaşları yardımcı olur:

“Aydın’la Kurt, Bettina’ tın başına ıslak mendil koydular, kendine gelmesi için uğraştılar. Fakat Bettina yürüyecek halde değildi. Kurt onunla beraber kalmak zorundaydı.” (Bizim Gezegenimiz Dünya, s.206).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında paylaşma değeri şu şekilde yer alır:
“Adem ağa da dizginleri gevşetmiş, rahatlamıştı. Kadınlar arabalardan çocuklara börek, çörek, sepetten üzüm uzatıyorlardı.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.18).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında göç esnasında çamurdan dolayı at arabası ilerlemez. Arabadakilerin hepsi bir olup arabayı iterler. Burada yardımlaşma değeri şu şekilde ön plana çıkar:

“Şimşekler çaktı, gök gürledi. İki arabaya sıkışmış olan çoluk çocuk, hısım akraba, iyice sokuldular birbirlerine, yorganları, yaygıları örttüler üstlerine. Gene de iliklerine kadar ıslandılar. Ertesi sabah da sürdü yağmur. Selli yağdı, ip gibi yağdı, ahmak ıslatan yağdı. Çocuklar arabalara inip bindikçe, çamura bulaştırdılar her yanı. Yol gitgide kayganlaşıyor, atlar güçlkle ilerliyordu. Çoğu kez tekerlekler balçığa saplanıyordu. O zaman hepsi birden inip itiyorlardı arabaları.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.25).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında paylaşma değeri şu şekilde yer alır:

Yerdeki balçığı dört köşe kesip aralarına otlar serptiler. Ellerini tepsi gibi yapıp sundular kızlara:

“-Haydi yağlı börek! Otlu börek! İsteyen yok mu yağlı, otlu börekten?” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.26)

Aynı romanda Çakır Ağa'nın evinde misafir olan aile çiftliğe gidecek olduklarında Çakır ağa yardımlaşma değerini şu sözleriyle dikkat çeker:

“Yarın götüreceğim bizimkileri. Çok iyilik ettin bize. Sağol Çakır ağa!
-Estağfurullah! Estağfurullah! Dedi Çakır ağa. Kalsanız da olurdu. Harp gene başlayacak gibi. Bizim büyük torunu askere alırlar. Bize yardım edersiniz önümüzdeki mevsim. Tarlada, bahçede.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s. 40).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında nine çocuklara Osmanlı Dönemi'nde yaşananları anlatır. Anlattıklarında yardımlaşma ve paylaşma değeri şu şekilde yer alır:

“Sultan Osman yazları yaylaya çıkarken değerli eşyalarını, halılarını, komşusu ve dostu Bilecik tekfuruna bırakmış. Yayla dönüşü de ona yaptıkları peynirden, yoğurtların en iyilerinden, balların en güzel kokulu olanlarından getirmiş. Babası Ertuğrul Bey'den öğrenmişmiş bu iyilik bilirligi. Gene bir yaz, Domaniç yaylasına çıkmaya hazırlanırken arkadaşı Köse Miha! gelmiş yanına koşa koşa. Bilecik beyinin ona düşman olduğunu, başka beylerle birleşip onu öldürmek istediğini haber vermiş.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.48).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında yardımlaşma ve paylaşma değeri şu şekilde yer alır:

“Arabacı tekrar seslendi:

-Ha Durun, karnınız açtır sizin.

Açtı torbasını, iki büyük yufka çıkardı, içlerine iki topak peynir koyup ellerine verdi.

-Sağol! Sağol! Uğurlar ola! Dedi Rıfat'la Saffet.

Arabacı atlarını kırbaçlayıp uzaklaştı. Çocuklar bir ağacın altına oturup iştahla yediler ekmeklerini.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.92).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında sele yakalanan çocuklardan Rıfat hasta olmuştur. Onu evine Mavi Hoca almış ,çocukla ilgilenmiştir. Yardımlaşma değeri eserde şu şekilde aktarılır:

“Rıfat gözlerini kapadı, uyuyuverdi. Çok ıslandık selden, diye Saffet söze başlarken yanındaki genç adam çekti kolunu:

-Hiç anlatma, Hoca Efendi bilir zaten, dedi. Saffet'i aldı yanına, bitişik odada sıcak bir tarhana çorbası içirdi. Rıfat üç gün ateşler içinde yandı. Başına sirkeye batırılmış tülbent koydu, elini ayağını tuzla ovdu, Rukiye hanım.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.100).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında yardımlaşma ve paylaşma değeri şöyle yer alır:

“Trenler Osmanlı İmparatorluğu’nun her bir köşesinden durmadan asker götürdüler; yaralı, yenik, umutsuz askerleri geri getirdiler. Savaş uzadıkça kıtlık başladı. Ne şeker ne lambalarda yakacak gazyağı ne yeterli yiyecek vardı. Adem ağa mal taşıyamaz oldu köylere. Çekildi evine. Bir akşam hızla çalındı kapısı. Açtılar, baktılar bir komşu. Arabasından bir çuval un, birkaç dolu teneke, bir top kumaş indirdi: Adem ağa, bunları sana gençten biri Alpu’ ya getirmiş. Ne zamandır dururmuş muhtarda. Ben gidince verdiler bana, dedi. Yükü aldılar içeri. Un çuvalının kenarına yapışık yeşil kâğıtta belli belirsiz Tekirdağ yazısını okudular. Hüseyin gelmiş ya da yollamış olmalı bunları, dedi Adem ağa karısına.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.145).

Aynı romanda yardımlaşma ve paylaşma değeri şu şekilde ön plana çıkarılır:

“Emine Rıfat’a yalancıkdan para verip börek aldı, Alimesinin karnını doyurdu, sonra dizinin üstünde sallayıp uyuttu. Kadınlar sepetleri, torbaları çıkarttılar ortaya. Çalı çırpıyla ateş yakıp çorba pişirdiler. Ekmek azalmış, değirmencinin unları ziyan olmuştu. Sepetteki üzümler ezilmiş, suları akmıştı. Gene de ne varsa hepsini iştahla yediler.”

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Hasan ailesine erzak yardımında bulunmuştur:

“Araba yüklüydü. Bir bir indirdi çocuklar çuvalları. İki çuval dolusu un. Lambalara gaz. Kadınlara, kızlara bir top çiçekli basma. Çakır amcaya tütün. Çaya şeker. Çocuklara renk renk ince kâğıtlar, dört tane uzun çita. Daha neler, neler.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.150).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında paylaşma değeri şöyle yer alır:

“Etraftan koşuştular çobanlar! Hiç böyle güzel şey görmemişlerdi! Tepenin ardındaki uzak köyden çocuklar geldiler.

-Ta bizim köyden göründü. N’olur verin, bir kez de biz uçuralım! Dediler. Rıfat verdi ipi çocukların eline.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.155).

Aynı romanda savaşta farklı cephelerde çatışan eski komşu olan Hasan ve Panayot ölmek üzere iken yardımlaşma değeri ön plana çıkar:

“Bir ses duydu yanı başındaki çalılıktan. Yabancı bir dilde bir şeyler söyledi biri inleyerek: Su Ne olur bir parça su Hasan anladı yabancı askerin dilini. Gültümsedi: Ben bu dili bilirim. Balkanlardan Su N’olur su diye tekrarladı ses.

Hasan doğruldu azıcık, onun diliyle sordu:

-Panayot sen misin? İnledi yabancı asker:

-Hı Su..

-Panayot niye geldin buraya? Ne güzel yerler bıraktık size. Koca değirmen, tarlalar, bağlar. Su Adem amcam küfesiyle bıraktı üzümleri bağda. Almadın mı? Üzüm dedi asker. Ellerini uzattı, bir üzüm salkımını almak istercesine. Hasan belinden matarasını çıkarmaya uğraştı, yapamadı. Gene sordu:

-Panayot niye geldin buraya? Burası bizim vatanımız. Askerin elleri düşmüştü yere. Hasan bir soluk aldı, tekrar düştü sırtüstü. Eli çarptı yabancı askerin buz gibi eline. İki kişi yan yana, hiç kıpırdamadan, pırıl pırıl yıldızlara bakıp kaldılar.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.170).

Romanda halk cepheye olan askerlere yardım etmiş cepheye, kağınlara mermi taşımışlardır:

“Bütün yaz Adem ağının evindekiler var güçleriyle çalıştılar. Emine yoruldu, terledi hastanede, Saffet silah imalathanesinde, Rıfat Meclis ‘te. Sade onlar mı yorulan? Bütün Anadolu insanları Karadenizliler İnebolu’ ya gemilerle cepheye taşıdılar, boşalttılar. Kastamonulular arabalarla taşıdılar Ankara’ ya. Köylü kadınlar getirip dizdiler kağınlara. Cepheye cepheyi taşımak için. Birlikler güneye, batıya doğru yürümeye başladılar. Gizli bir emirle. Gece yürüdüler, gündüz dinlendiler. Hiç görünmeden cepheye varıp düşmanı ansızın bastırmak için. (Çift Püsküllü Uçurtma, s.175).

“Çift Püsküllü Uçurtma” romanında Adem Ağa ve ailesi savaş bittikten sonra toprağını işlemeye başlar. Komşuların ve ailesinin yardımıyla çiftliği yaptılar:

“Adem ağa elinde kazma kürek, Alpu köylülerle gece gündüz çalıştı, su yolları açtı. Bir avuç toprak kuruttu ancak. Bereket versin, yardım geldi Ankara 'dan. Makineler, işçiler sazlığın yarısını kuruttu verdiler. Çıktı ortaya koskoca bir tarla. Ağustosta Saffet’ le Rıfat yetiştirtiler, bayram demediler, tatil demediler, balçık kardılar, kerpiç kesip güneşte kuruttular. Sivrisinekler rahat verirler mi hiç? Bulut gibi geldiler sazlığın üstünden. Ankara’ ya tel çekildi, hemşire Emine ilaç yetiştirsin! Kutu kutu ilaçla çıkageldi Emine. Dağıttı çiftliktekilere. Alpu köylülere. Hepsi dirildiler. Sarıldılar kazma küreğe. Üç yıl içinde bitti uzun çiftlik yapıları.” (Çift Püsküllü Uçurtma, s.187).

Yine aynı romanda yardımlaşma değeri şu şekilde bulunur:

“Biz de emekli olunca çiftliğe yerleşip yardım edeceğiz Adem babamıza, dediler Saffet ‘le Rıfat.”(Çift Püsküllü Uçurtma, s.188).

“Gece gelen’in Ak Unu” adlı öyküde Gece gelen kardeşleriyle beraber çalışıp ailesine yardım etmektedir:

“...Fakat Gece gelen uslu, sessiz bir çocuktur. Ötekilerle beraber her işe koşuyor, hayvanlara bakıyor, harmana gidiyordu.” (Gece gelen’in Ak Unu, s.2).

“Gece gelen’in Ak Unu” adlı öyküde şehirde değirmende çalışır. Kazancını paylaşır hediyeler alır, eserde paylaşma değeri şöyle yer alır:

“Gece gelen bütün yaz şehre geldi, gitti, kazancıyla ayağına yeni çarık aldı, Ayşe abasına güllü basma, çocuklara leblebi şeker götürdü.” (Gece gelen’in Ak Unu, s.5).

Aynı öyküde değirmende çalışan Veli hesabı yapamayınca Gece gelen ona yardım eder:

“Ne biçim şehir çocuğusun sen , daha üçle üçü toplayamıyon, ver bana çabucamdak yapıverem sana , dedi.” (Gece gelen’in Ak Unu, s.7).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde *İşe Giden Martılar* öyküsünde kayalıklara tırmanmakta ve kurdukları hayal oyununda zorluk çeken çocuklar birbirlerine yardımcı olmuşlardır:

“Birbirimize tutunarak, kayalardan yukarı tırmandık, kırmızı toprakla ağaç aradık. Döne’nin kollarına tuz birikmiş, ağırlaşmıştı. O yüzden güçlükle uçuyordu. Ben yardım ettim ona. Kağıthane’ye vardığımız zaman kollarımızın hiç gücü kalmamıştı.

(Hayvanlar Konuşurlar mı?, s.21).

“Hayvanlar Konuşurlar mı?” adlı eserde yer alan *Leylek Leylek Havada Kaldı* öyküsünde Zugulugubamba kardeşleri birbirlerine yardım ederi beraber çalışırlar. Burada yardımlaşma değeri şu şekilde yer alır:

“Köyleri o mevsim kurak odluğundan, hayvanları bir günlük yola, Nil nehrinin kollarının yayıldığı otlaklara bırakır, kardeşleriyle nöbetleşe hayvanları beklerlerdi. Sıra Zugulugubamba’ydı, Kentten oraya gelecek olan ağabeyi ile inekleri bekleyecekti.” (Hayvanlar Konuşurlar mı?, s. 30).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde “Kolsuz Usta” adlı öyküde Usta savaşa destek olmak için Ankara’da meclis kuracak olan Mustafa Kemal’e yolcu taşır. Yardımlaşma ve paylaşma değeri şöyle yer alır:

“Kolsuz Usta bir yaylı araba bulmuştu. Arabacı iki güçlü atıyla dağları aşır Adapazarı ovasına indirecekti yolcuları. Köy kadınları bütün gece hamur tahtalarının başından kalkmamış, yolluk pişkin yufkalar, cevizli çörekler yapıp dolmuşlardı heybelere.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.40).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde *Kolsuz Usta* adlı öyküde askerler geceleyecekleri köye varamadan sert tipi dört yanlarını sarar. Sığınacak bir yer ararken yamaçta yanan ışığı görürler. Kahveye girer ısınırlar. Burada yardımlaşma değeri şu şekilde yer alır:

“Kahveciye geceleyecek bir yer olup olmadığını sordular. Kahveci ürkek ürkek cevap verdi:
-Yolunuza gitseydiniz iyi ederiniz asker ağalar, efendiler.
Sonra dışarıya baktı camdan,
-Bu tipide nasıl salayım siz dışarı?
Arkadaki samanlığa yerleştirdi onları.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.41).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde yer alan” *Kolsuz Usta* başlıklı öyküde Ankara yolcularına baskın yapılacağı haberi verilerek yardımlaşma değeri şöyle yer alır:

“-Amanın ağalar, durman düşün yola. Düzceli çeteci Hoyrat’a haber salındı. Bu gece baskın yapacaklar, kesecekler hepinizi. Bizim köye kadar ben öncülük ederim size.” (Yeşilkaya Çiftliği, s. 44).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde yer alan” *Kolsuz Usta* başlıklı öyküde kahveci Ankara yolcularına yardımcı olur. Yardımlaşma değeri şu şekilde bulunur:

“-Haydin ağalar, yolunuz açık olsun! Hakkınızı helal edin. Sizi kaçırdım diye beni sağ komalar artık buralarda.
Şaşırdı kaldılar Ankara yolcuları:
-Ne duruyorsun öyleyse Mustafa, gel sen de bizimle Ankara’ya.
Bu söz üzerine kuş oldu uçu kıvancından Mustafa.” (Yeşilkaya Çiftliği, s. 45).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı eserde yer alan” *Kolsuz Usta* başlıklı öyküde halk Mustafa Kemal ve askerlere yardım etmek için birlik olur. Bu değer eserde şöyle yer alır:

“Bolu’dan Ankara’ya Beypazarı üzerinden varacaklardı. Burası da güvenliydi. Beypazarı’na uzanan sarp yamaçlar, derin vadilerin başını Geyve’ de Ali Fuat Paşa tutmuştu. Mustafa Kemal’in okul arkadaşı, savaş arkadaşı Ali Fuat Paşa! Her sabah şafak sökerken, fişeklerini, filintasını kuşanır, atına atlar, bu yörede kuş uçurtmazdı Ali Fuat Paşa. Dağ başında bekleyen atlıları, yolcuları gözetir, sağ salim ulaştırırlardı Ankara’ya. Bir aya yakın bir süre önce yoldan çıkanlar, böylece kol kol vardılar oraya. Hepsini tek tek karşıladı Mustafa Kemal Paşa.” (Yeşilkaya Çiftliği, s. 45).

“Yeşilkaya Çiftliği” *Sarı Mehmed ile Çoban* öyküsünde köyde kalan insanlar Mehmed’i padişahın huzuruna gönderirken onun ihtiyaçlarını gidererek yardımda bulunurlar:

“Gün geldi ne kesilecek tavuk kaldı ne de ekmek bile yapılacak bir un. Derenin iri balıkları bile görünmez tutulmaz olmuştu artık. Köy halkı düşünüp taşınıp sonunda dediler ki:

-En gencimiz Sarı Mehmed. Varsın Paşa’mıza halimizi anlatsın. Köy açlıktan kırılıyor, gidenlerden bir haber yok, aman bir çare desin. Hemen dediklerini yaptılar. Sarı Mehmed’in eline kalın bir sopa verdiler. Ayağına sağlam çarık giydirdiler, selâmetlediler.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.58).

“Yeşilkaya Çiftliği” adlı öyküde *Sarı Mehmed ile Çoban* başlıklı öyküde Mehmed ve çobanın bulduğu değerli eşyalar ile köye ve köyde yaşayan ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunulur. Burada yardımlaşma ve paylaşma değeri şu şekilde ön plana çıkar:

“-Ey Gamsızlar! Gömü bizim, biz de köyün. Bu malı harcayalım köyün yararına.

Bütün köyün gönlü hoş buldu bu sözden. Ak sakallı dedeye ortaya geldi:

-Ama unutmayalım ülkemizi eşkiyadan temizleyen Murat Paşa’mızı! dedi.

Sarı Mehmed’ le Çoban Murat Paşa’nın armağanını gönderdiler. Derenin üstüne kemerli köprü yaptırıp adını “Çoban köprüsü” koydular, köyün orta yerine mermer döşeli, mermer kurnalı bir hamam yaptırıldılar. Sarı Mehmed “Gören Bilen Hamamı” dedirtmek için çok uğraştı ama başaramadı “Tavukkesen Hamamı” kaldı hamamın adı.

Büyük işler bitince herkesin gönlünü etmeye geldi sıra. Zeynep Bacı’ya en besilisinden kırmızı inek, koyun isteyene koyun, keçi isteyene keçi, kaz isteyene kaz, ördek isteyene ördek. İnekler, öküzler dağda kaybolmasın diye boyunlarına tondur tondur öten ağır çanlar. Koyunların keçilerin boyunlarına çın çın eden ziller.

Kızlara ipek bohçalar, çocuklara renkli şeker, köyün hocasına beyaz sarık.” (Yeşilkaya Çiftliği, s.74-75).

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodan ormanda bir arada yaşayan hayvanlar ve çocuklar buldukları yiyecekleri paylaşır, eserde paylaşma değeri şöyle yer alır:

“Ali: Galiba yiyecek getirdi bize ayı (Ayı etraflarında dolaşır, hepsi telaşla bir şeyler koparır yemeğe başlarlar. Kunduz tekrar girer, daha küçük bir kütük getirir. Dikine koyar, üstüne çıkar, oturur. Çocukları seyredir.

Ayşe: (Elindeki armutu kunduzun atarak) Al! Bu da sana!

(Kunduz kütükten inmeden armudu kapar. Ali az ötedeki ayıya, ayı Uvi uvi ye bir armut atar. Yerde oturan Hasan kapmaya uğraşır, kapamaz. Müzik eşliğinde bir ortada sıçan oyunu sürer. Hasan vazgeçer, sahnenin önüne doğru gelir.)

Hasan: Zaten mozalaktı ayının armutları.

Ali: Kozalak, mozalak Karnını doyurdun ya sen ona bak!”(Çakmaktaşı, s.19).

Aynı tiyatronun devamında hayvanlar tutukları balıkları ve buldukları meyveleri aç olan çocuklarla paylaşır. Paylaşma değeri şöyle vurgulanır:

“Ali: Hay yaşa çoban! Ne akıllısın sen! Dere balık doluydu. Olta yapalım, balık tutalım. (O sırada su samuru ağzından kocaman bir karton balıkla girer, Ayşe'nin yanında durur.)

Ayşe: Boşuna uğraşmayın balık geldi bile! (Su samurunu okşar.)

Ali: A! A! Koca bir alabalık!

Ayşe: Haydi pişirelim. (Hepsi ateşin üstüne eğilirler. Su samuru çıkar.)

Hasan: Ama burası kalabalık Yeter mi bir alabalık? Uvi uvi Alabalık, kalabalık. (Su samuru girer, ağzında tekrar bir balık vardır.)

Ayşe: Gene geldi alabalık, herkese bir tane. (Balığı alır.) Bu Hasan ın! (Su samuru hep gider gelir, balık getirir. Çocuklar bağırır.) Bu kunduzun! Bu Ayşe'nin! Bu Ali'nin! (O sırada ayı ağzında koca bir dalla girer.) Bu da hom hom ayının! (Ayı ağzındaki dalı Ayşe'nin kucağına bırakır, çocukların arasında oturur, o da balığını yer.)

Ayşe: (Meyve dalını alır eline) Bakın, bakın! Ayı meyve getirmiş bize! (Çocukların eline atarmış gibi yapar) Bu sana! Bu da sana (Çocuklar meyveyi havadan tutarlar.) Sağol ayı! Çok yaşa koca hom hom!

Ali: Oh, ne güzel doyduk! Ne iyi balıkçıymış su samuru!”(Çakmaktaşı, s.37-38).

Çakmaktaşı adlı tiyatrodanda ormanda kalan çocuklar kendilerine orada kalacak ev yapmaya başlarlar. Yardımlaşarak Çakmaktaşı Köyü'nü kurarlar:

“Ali: (Sahnenin ortasına gelir) Önce planı çizelim. (Elinde bir sopayla yere büyük bir kare çizer, dolaşır. Ötekiler seyrederek.) Şuraya bir direk. Uvi uvi (Büyük bir sığı alır, gelir) İşte direk.

Ayşe: (Yaklaşır) Şuradan itelim. Uvi uvi İtelim, itelim.

Ali: (Yerde daha yatan Hasan' a doğru gider, eğilir) Hasan, kalk artık gel yardıma! Uvi uvi : Hasan yardıma!

Hasan: (Esner, öbür yanına döner, sonra kalkar kebesinin üstüne oturur, gözlerini ovuşturarak) Bu ne patırtı? Ne oluyor burada?

Ali: Görmüyor musun? Yapı başladı.

Hasan: Yapı mı? Ne yapısı?

Ayşe: Ev. Köy. İstersen bir de çiftlik.

Hasan: Durun, durun ben de geliyorum yapıya!

Ali: Bir taş al gel, şu direkleri çakalım.

Uvi uvi: Çakalım! Çakalım! (Hepsi ellerine birer taş alırlar. Direklere vurmaya başlarlar.)” (Çakmaktaşı, s.43).

“Çakmaktaşı” tiyatrosunda çocukları götürmeye gelen avcı onların aç olduğunu düşünerek iyilik etmek ister. Yardımseverlik değerine şu şekilde yer verilir:

“Hasan :Sen gel hele biraz otur avcı.

Avcı: Yok! Yok! Hiç oturmuyayım. Gidip size biraz av bulayım. Ne yer ne içersiniz burada?” (Çakmaktaşı, s. 47).

Tiyatronun devamında yardımlaşma ve paylaşma değeri şu şekilde ön plana çıkar:

“Avcı bunu söylerken sahnenin bir yanından başında sazdan şapkası ile ayı girer. Ağzında meyve yüklü koca bir dal vardır. Öteki taraftan su samuru ile kunduz çok büyük bir yumurtayı, dikkatle yuvarlaya yuvarlaya sahnenin ortasına getirirler. Arkalarından Uvi uvi sırtında koca bir demetle girer.” (Çakmaktaşı, s.47)

“Çakmaktaşı” adlı tiyatrodaki çocuklar söyledikleri şarkıda birlik olup yardımlaşmanın önemine dikkat çeker:

“Şarkı söylerler. (Çok canlı bir müzik eşliğinde)
Elele verip uğraşana
Bolluk, yiyecek, giyecek,
Durmadan çalışmak gerek
Lalalalalalalalalalalalalla”(Çakmaktaşı, s.59).

“Düş Makinesi” adlı tiyatrodaki çocuklar görünmediklerini bildikleri için kucağındaki levhayla ayağa kalkmaya uğraşan yazıcıya Ahmet ile Elif yaklaşırlar, levhanın ucundan tutarlar. Yazıcı kalkar, levhayı sırtına alır. Burada yardımseverlik değerini şöyle yer verilmiştir:

“Yazıcı: Şunu götüreyim haberciye, atları hazırlasın... (Levhanın ağırlığıyla tekrar çöker.) Hay Tanrım! Haber ağır. Savaş haberi bu, kolay mı taşımak? Düşüyorum işte! (Çocuklar tekrar yardım ederler, bu kez yazıcı levhayı kolunun altına alır, çocuklar arkadan tutarlar. Yazıcı rahatlar, bir elini bırakır, önemli bir iş yapmışçasına seyircilere doğru bakar. Tam o sırada çocuklar levhayı bırakır, yazıcı tekrar düşer. Gene yardım ederler, levhanın arkasına geçerek sıkı sıkı tutarlar. Yazıcı önce bir elini bırakır, sonra iki elin, kollarını sallayarak ilerler. Çocuklar levhanın arka tarafında olduklarından levha kendi kendine yürüyormuş gibi görünür.” (Düş Makinesi, s.11)

“Tarih Düşü” adlı tiyatrodaki çocukların üstüne Cangaloz köpek salınca Adem içeri giremez, Merdan duvardan atlarken Adem’e elini uzatır ve yardımseverlik değerine şöyle yer verilir:

“Merdan :Gel, omuz ver bana!
Adem : Ne? Omuz mu vereyim? Ya köpek?
Merdan : Sus konuşma, ha gayret...
Adem : Dı... dı... dı... Lop diye düşecen köpeğin ağzına. (İçeriden köpek havlaması duyulur.)
Merdan :Ne yapalım, beni yemez ya!
(Merdan duvarın üstüne çıkar)
Adem : Ya ben? N’olacağım ben?
Merdan :Ver elini! Ben çekerim seni!
(Merdan Adem’i çeker, ikisi birden paldır küldür içeri yuvarlanırlarken kara giysili hızla yandan girer, iki yanına bakar. Sahne kararır.)” (Tarih Düşü, s.45-46).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserdeki *Yıldız Parkı* anısında pantolonun lastiği kopan öğrencisine yardım eden öğretmenimiz, öğrencilerine de örnek olmuştur:

“-Ali nerede? Hiç görünmüyor.
-Öğretmenim pantolonunun lastiği kopmuş, saklanıyor.
Seslendim. Utana sıkıla geldi. Arkama büzüldü. Pantolonunu aldım, saçımın çıkardığım tokayla lastiğe geçirmeye koyuldum. Sırtım çok ısınmıştı. İyice yaslanmıştı bana Ali.” (İlk Öğrencilerim, s.86).

“İlk Öğrencilerim” adlı eserdeki *Yıldız Parkı* anısında öğrenciler arkadaşlarına yardım eder ve bu değer şöyle ön plana çıkar:

“-Kim eksik? Nerede bunlar? Dedim.

Bir çalının arkasından Mehmet Ali’nin başı görüldü:

-Öğretmenim, Tamay’ın pantolonunu giydireyoruz! Dedi.

Murat uzandı aradan:

-Çalının üstüne sermiştik kurusun diye. Çekmiş pantolon!

Koştum o yana. Tamay yere oturmuş, bumburuşuk pantolonun içine girmeye uğraşiyor, Mehmet Ali ile Murat bacaklarından çekiyorlardı. Pantolonun belini iki yanından birer karış yırttım, sığıdı içine Tamay.” (İlk Öğrencilerim, s.88).

Tablo 39. *Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Yardımlaşma ve Paylaşma Değerinin Dağılımı*

Değer: Yardımlaşma ve Paylaşma (41)		
ESER	FREKANS	SAYFA
Bizim Gezegenimiz Dünya	5	38, 55, 131, 137, 1206
Çift Püsküllü Uçurtma	15	18, 25, 26, 40, 48, 92, 100, 145, 150, 155, 170, 175, 187, 188
Gece gelen’in Ak Unu	3	2, 5, 7
Hayvanlar Konuşurlar mı?	2	21, 30
Yeşilkaya Çiftliği	7	40, 41, 44, 45, 45, 58, 74 -75
Çakmaktaşı	6	19, 37- 38, 43, 47, 47, 59
Düş Makinesi	1	11
Tarih Düşü	1	45
İlk Öğrencilerim	2	86, 88

Suzan Albek’in eserlerinde en fazla yer alan değer olan *yardımlaşma ve paylaşma* değerine dair kırk bir bulgu tespit edilmiştir. Bu değere incelenen bütüncenin tümünde rastlanılmıştır. *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında yer alan on beş bulguda dayanışmanın birlik beraberlik getirdiği, elindekini başkalarıyla paylaşmanın sevgi bağı güçlendirdiği, yardımlaşmanın hem maddi hem manevi olarak yapıldığı görülmüştür. Yazar bütüncede birbirine yardım eli uzatan kahramanlara yer vererek okuyucuya bu değeri özendirmeye olanak sağlamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

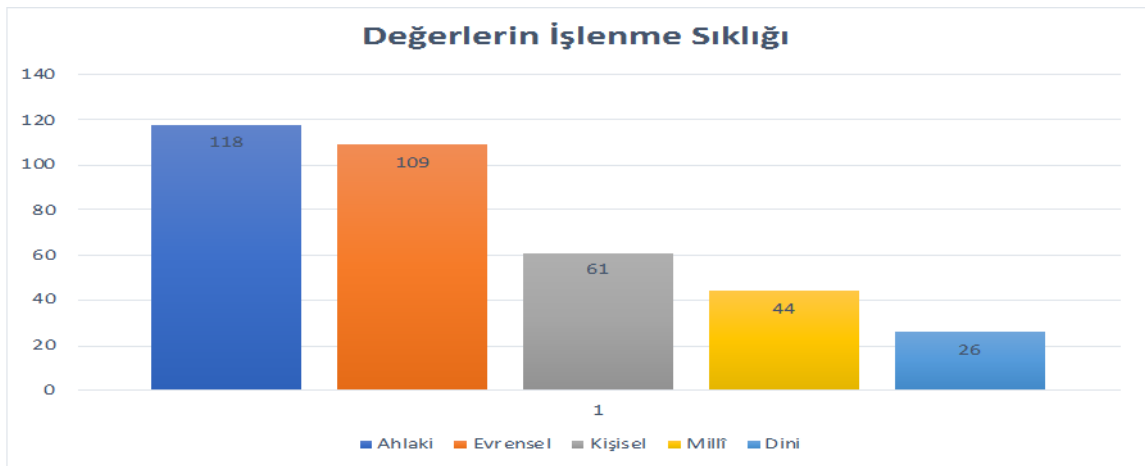
Araştırmanın örneklemini çocuk edebiyatı kitapları arasından seçilen üç öykü, iki roman, bir anı, üç tiyatroluk bütüncü oluşturmuştur. Suzan Albek'in dokuz eseri belirlenen 36 değeri içermesi bakımından incelenmiş; inceleme sonucunda 36 değerın tamamının olduğu tespit edilmiştir.

Bütüncüde *saygı, sevgi, aile sevgisi, arkadaşlık, iyilikseverlik, merhamet, hoşgörü, doğruluk ve dürüstlük, barış, özgürlük, vatan sevgisi, misafirperverlik, komşuluk, geleneklere bağlılık, Allah'a saygı ve sevgi, dua, şükür, sabır, alçak gönüllülük, cesaret, çalışkanlık, duyarlılık, fedakârlık, sorumluluk, tutumluluk, söz vermek, kararlılık, adil olma, güvenilirlik, kanaatkârlık, temizlik ve düzen yardımlaşma ve düzen, empati, pişmanlık ve özür dileme, umut, cömertlik* değerleri incelenmiştir.

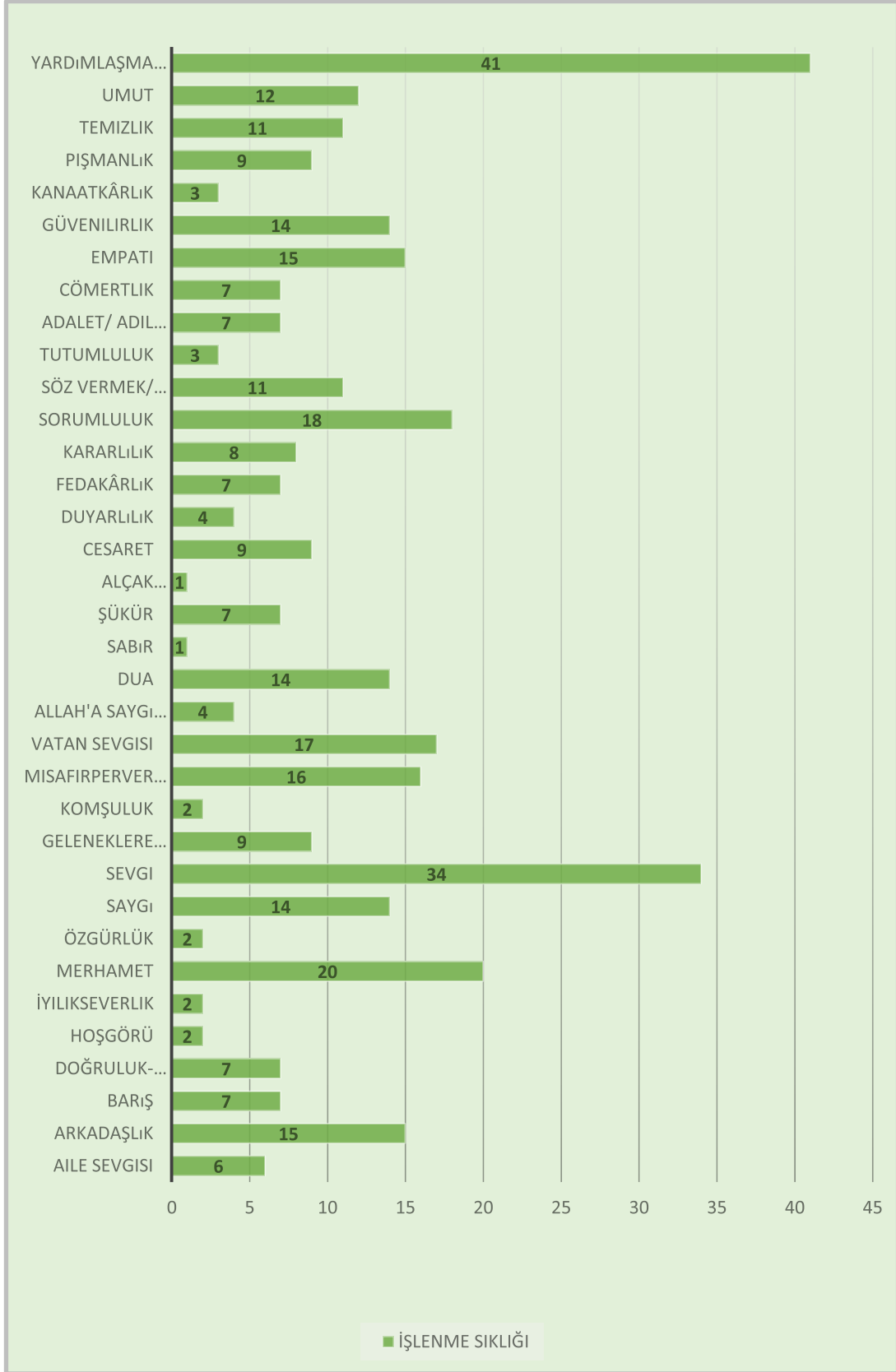
Değerler evrensel, millî, dini, kişisel ve ahlaki değerler olmak üzere beş grupta sınıflandırılmıştır. Bu değerlerin incelenen bütüncüde görülme sıklığı fazladan aza doğru Şekil 1'de gösterilmiştir:

- 1.Ahlaki
- 2.Evrensel
- 3.Kişisel
4. Millî

Şekil 1. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Değerlerin İşlenme Sıklığı

Şekil 2. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Değerlerin İşlenme Sıklığı

Bütüncede yer alan değerlerin bir kısmının Türkçe eğitiminde değer aktarımı için yeterli olduğu görülürken bazı değerlerin yeterince işlenmediği tespit edilmiştir.

Şekil 2’de görüldüğü gibi inceleme sonucunda eserlerde en çok rastlanılan değer *yardımlaşma ve paylaşmadır*. Bu değeri sırasıyla *sevgi, sorumluluk, merhamet* izlerken incelenen eserlerde en az yer alan değerlerin iki yerde rastlanılan “ *özgürlük, hoşgörü, komşuluk*” ile sadece bir defa tespit edilen “ *sabırlı olma ve alçak gönüllülük*” olduğu görülmüştür.

Değer çeşitliliği bakımından eserler en çoktan en aza doğru şöyle sıralanmaktadır:

Çift Püsküllü Uçurtma (143), Hayvanlar Konuşurlar mı? (46), Çakmaktaşı (53), Yeşilkaya Çiftliği (35), Tarih Düşü (28), Bizim Gezegenimiz Dünya (34), İlk Öğrencilerim (24), Düş Makinesi (19), Gece gelen’in Ak Unu(13).

Bulguların toplamının metin türüne göre dağılımı ise şu şekilde tespit edilmiştir:

Roman: 159 bulgu

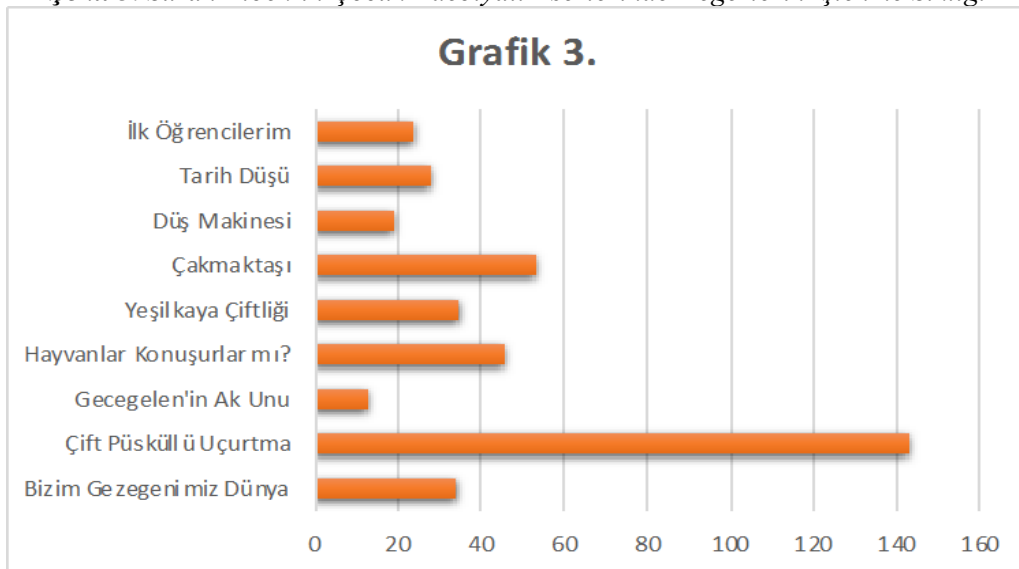
Öykü : 94 bulgu

Tiyatro : 88 bulgu

Anı: 24 bulgu

Anlatmaya bağlı edebî metinlerden roman türünde değerlere ait bulgu fazla tespit edilirken öykü türünde daha az bulguya rastlanılmıştır. Göstermeye bağlı edebî metinlerden tiyatro türü ise bulgu bakımından yeterlidir.

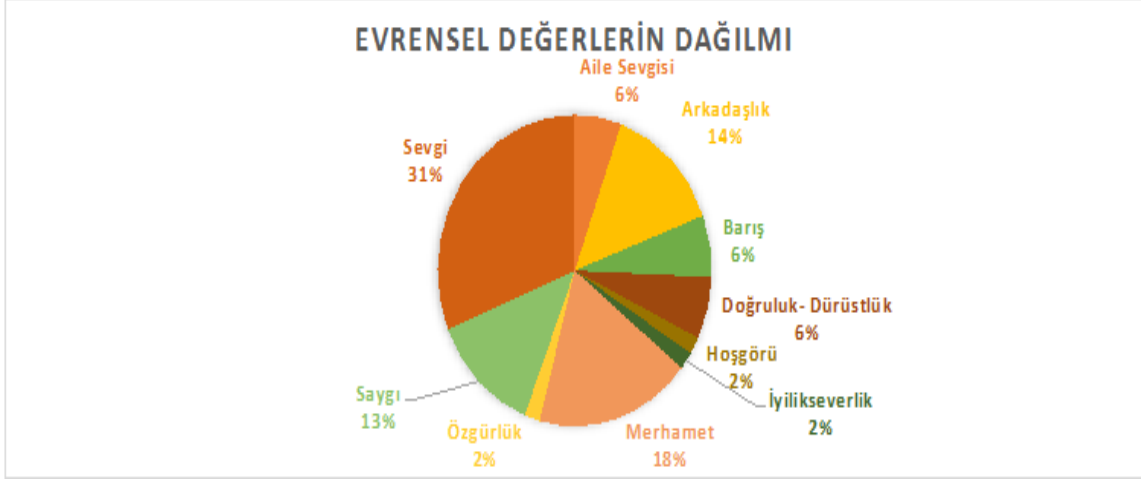
Şekil 3. Suzan Albek’in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Değerlerin İşlenme Sıklığı

Şekil 3’te görüldüğü üzere değer çeşitliliği bakımından *Çift Püsküllü Uçurtma* romanı ilk sırada yer alırken *Gece gelen’in Ak Unu* öyküsü en az değeri içermektedir. Her iki eserde de en çok rastlanılan değer *yardımlaşma ve paylaşma* değeridir.

2018 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda temalar kısmında kazandırılmak istenen bazı değerlere yer verilmiştir. Bu temalar içerisinde; Erdemler, Millî Kültürümüz ve Vatandaşlık başlıklarında bazı değerlerden bahsedilmiştir. Adı geçen bu değerler: dayanışma, arkadaşlık, sevgi, yardımlaşma, aile birliği, adaletli olma ve sorumluluktur. Bu değerler Suzan Albek'in özellikle romanlarında en çok işlenen değerlerdendir.

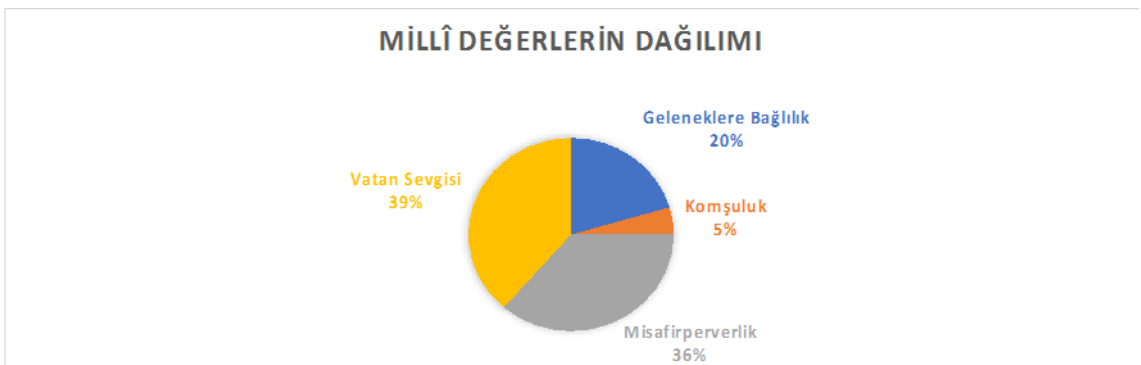
Şekil 4. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Evrensel Değerlerin Dağılımı

Evrensel değerlerin dağılımında Şekil 4'te görüldüğü üzere en fazla rastlanılan değer *sevgi* iken en az tespit edilen değerler *hoşgörü*, *özgürlük* ve *iyilikseverlik*dir. Sevgi değerini işleme sıklığı bakımından en fazladan en aza doğru sırasıyla şu değerler takip eder:

Merhamet, arkadaşlık, saygı, doğruluk - dürüstlük, aile sevgisi, hoşgörü, özgürlük ve iyilikseverlik.

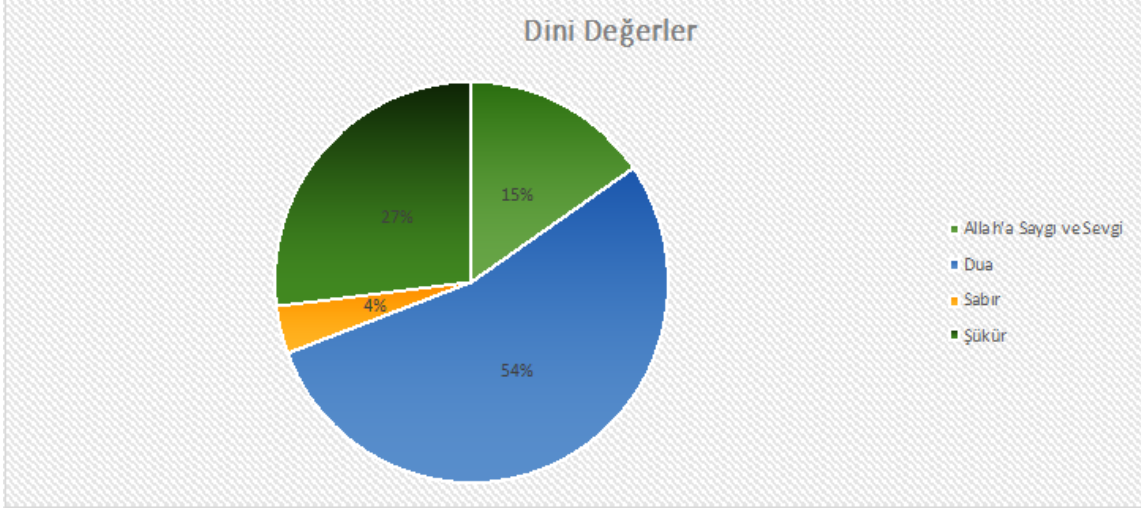
Şekil 5. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Millî Değerlerin Dağılımı

Şekil 5'ten de görüldüğü gibi bütüncede millî değerlerin işlenme sıklığı en fazladan en aza doğru şu şekilde sıralanmaktadır:

Vatan sevgisi, misafirperverlik, geleneklere bağlılık ve komşuluktur.

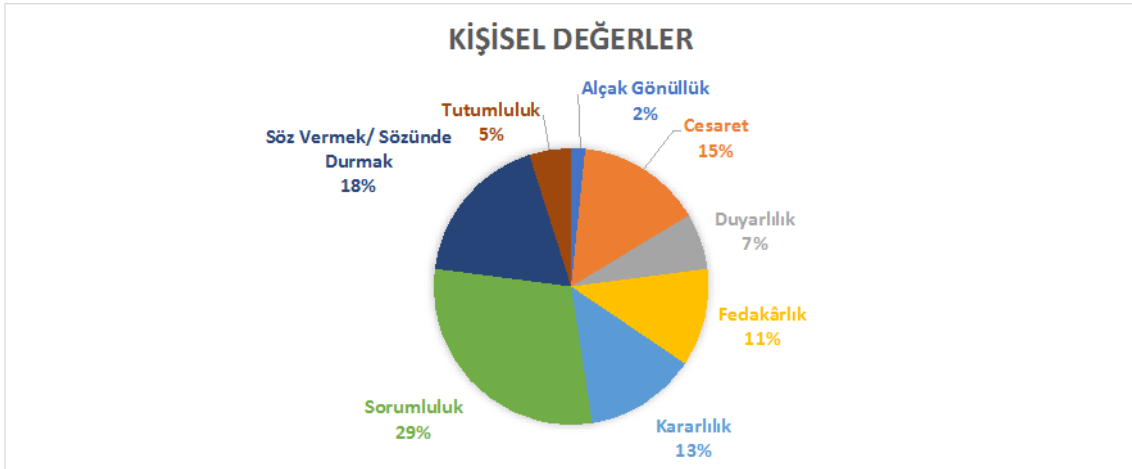
Şekil 6. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Dini Değerlerin Dağılımı

Şekil 6'da dinî değerlerin dağılımında dua değeri en çok görülürken sabır değeri bir yerde görülmüştür. Dinî değerler işlenme sıklığı bakımından en fazladan en aza doğru şu şekilde sıralanır:

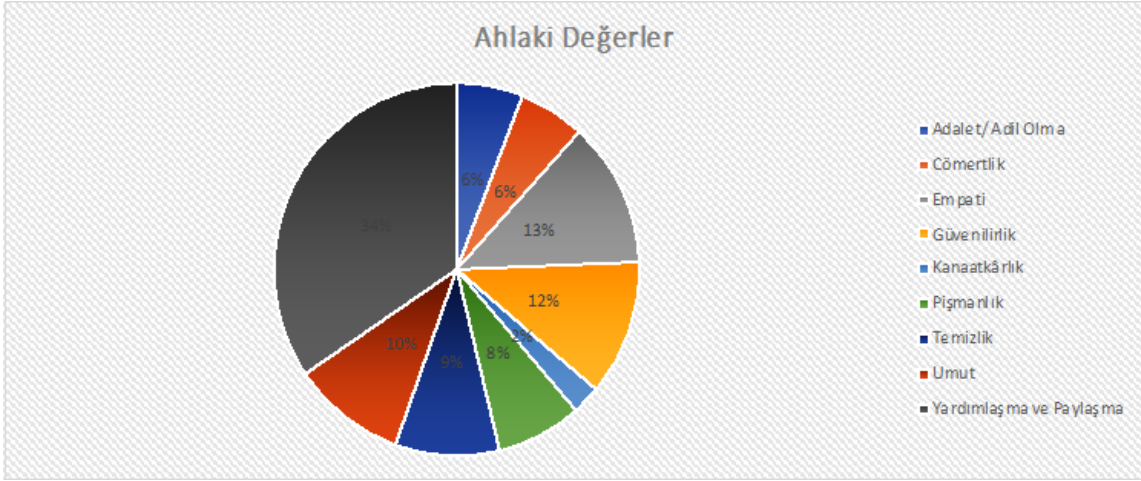
Dua, şükür, Allah'a saygı ve sevgi, sabır.

Şekil 7. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kişisel Değerlerin Dağılımı

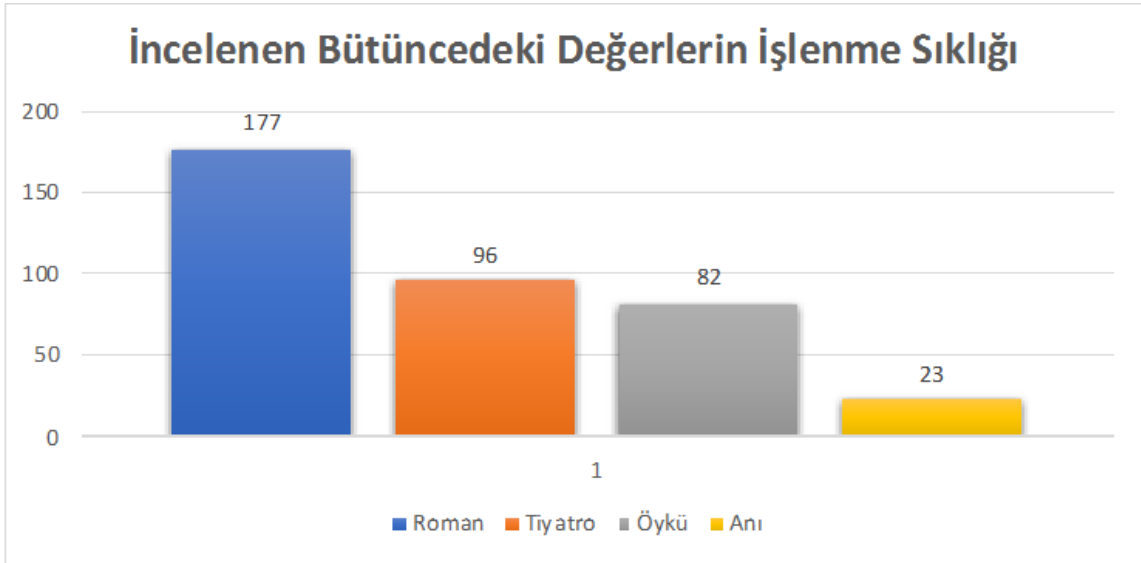
Şekil 7'de kişisel değerler dağılımının grafiğini yorumladığımızda *sorumluluk* değeri en fazla görülen değerdir. Bu değeri sırasıyla *söz vermek/ sözünde durmak*, *cesaret*, *kararlılık*, *fedakârlık*, *duyarlılık* ve *tutarlılık* izlemiştir. En az görülen değer ise *alçak gönüllüktür*.

Şekil 8. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Ahlaki Değerlerin Dağılımı

Şekil 8'de ahlaki değerlerin dağılımında bütüncede en fazla görülen değerimiz olan *yardımlaşma ve paylaşma* yer alır. Bu değeri sırasıyla *empati*, *güvenilirlik*, *umut*, *temizlik*, *pişmanlık*, *adalet/ adil olma*, *cömertlik* izler. En az görülen değer ise *kanaatkârlıktır*.

Şekil 9. Suzan Albek'in Çocuk Edebiyatı Eserlerinde İncelenen Değerlerin İşlenme Sıklığı

Sonuç olarak Suzan Albek'in eserleri ileti sayısı ve içeriği göz önünde bulundurulduğunda *yardımlaşma*, *sevgi*, *sorumluluk*, *merhamet*, *arkadaşlık*, *saygı*, *güvenilirlik*, *umut*, *empati*, *misafirperverlik*, *çalışkanlık*, *iyilikseverlik*, *söz vermek*, *temizlik*, *pişmanlık*, *cesaret*, *geleneklere bağlılık*, *kararlılık*, *şükür* değerleri için yeterli bulunurken; *cömertlik*, *barış*, *doğruluk* ve *dürüstlük*, *fedakârlık*, *adalet*, *aile sevgisi*, *Allah' saygı ve sevgi*, *duyarlılık*, *tutumluluk*, *kanaat*, *özgürlük*, *hoşgörü*, *komşuluk*, *alçak gönüllük*, *sabır* değerleri açısından yeterli görülmemiştir. Kültürümüze baktığımızda

dikkat çeken en önemli hususlardan birisi sevgi, saygı, hoşgörü ve yardımseverlik gibi ahlaki değerlerin ön plana çıkmasıdır. Sahip olduğumuz millî ve manevi değerler topluma kavgayı, acımasızlığı, cimriliği, sorumsuzluğu değil; hoşgörüyü, cömertliği, çalışkanlığı, sabırlı duyarlı ve merhametli olmayı telkin etmektedir. Kendi kültürümüzden süzülüp gelen bu değerlere sahip çıkıldığında toplumda, huzur ve mutluluk hakim olacaktır. Ancak bu değerlerden uzaklaşıldığında da toplum hayatı huzur ve sükûnetten kargaşa ve huzursuzluğa doğru sürüklenecektir.

Bu çalışmadan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

1. Değerler çocuklara ve gençlere evde anne baba, okulda öğretmen kanalıyla aktarılmaktadır. Bu nedenle çocuklara ahlaki kararlar alma ve iyi davranışlar sergileme konusunda aileler ve öğretmenler gereken ilgiyi göstermelidir.
2. Değerler eğitimini gerçekleştirebilmek için edebî eserlerin önemi arka plana atılmamalı, çocuklara okuma sevgisi ve okuma alışkanlığı kazandırmak için gerçekleştirilen okuma saatlerinde verimli etkinlikler yapılmalıdır.
3. Kendine özgü nitelikleriyle insanları yönlendiren ve toplumsal hayatı etkileyen değerler eğitimi müfredata ders olarak eklenmelidir. Ayrıca Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar değerler eğitimi açısından zenginleştirilmelidir.
4. Çocuklar yaşama dair tecrübelerini ve toplum içerisindeki değerleri sadece kendi deneyimleriyle değil onlara sunulan edebî eserlerle de oluştururlar. Bunun için Türkçe dersinde, okuma metinleri değerleri aktarmaya uygun olmalıdır.
5. Kitaplarda veya tiyatro metinlerinde öne çıkan değerleri öğrencilerin dramaya aktarmalarına rehberlik edilmelidir. Böylece role bürünen veya doğaçlama yaparak canlandırmada bulunan öğrenci değerleri içselleştirebilecek ve yaşayarak öğrenmenin kalıcılığı sağlanacaktır.
6. Çocukların nitelikli eserlerle buluşması için uzman kişiler tarafından incelenen kitaplardan değerler eğitimi serisi oluşturulmalıdır. Okuma saatlerinde seri içerisinde yer alan bir kitap okutulup daha sonra üzerinde tartışarak öğrencilerin kitapta tespit ettiği erdemli davranışlar ve değerler üzerinde konuşulmalıdır.
7. Okullarımızda daha çok çocuğun bilişsel açıdan yeterli seviyeye gelmesinin önemsendiği fakat ahlak ve karakter gelişimine fazla önem verilmediği bir

eğitim-öğretim tarzı sürüp gitmektedir. Bu tek taraflı yetiştirme sisteminin sakıncalarını ortadan kaldırmak ve öğrenci davranışlarında meydana getirdiği olumsuzluklarının önüne geçmek için değerler eğitimi konusunda öğrencilere rehberlik edecek öğretmenler yetiştirilmelidir. Bundan dolayı eğitim fakültelerinde değerler eğitimine dair dersler okutulması, görevde olan öğretmenlere ise bu konuda hizmet içi kurs ve seminerler verilmesi faydalı olacaktır.

8. Günümüzde sosyal medya kullanımı değer oluşturma sürecinde etkili rol oynamaktadır. Çocuklar değerleri sosyal medya üzerinden yaşamaya ve algılamaya başladıklarından dolayı medya okuryazarlığı dersi ile öz benliğini ve değerlerini yitirmeden teknolojik gelişmelere uyum sağlayan bireyler yetiştirilmelidir.
9. Aynı zamanda değerler eğitimi ve medya ile ilgili ailelere seminerler verilmelidir. Aileler medya ve iletişim araçlarının kullanımı konusunda bilgilendirilirse çocuklar doğru şekilde yönlendirilir ve bilinçli kullanım artar.
10. Öğretmenlerin ve ailelerin değerleri telkin noktasında söyledikleri ve davranışları tutarlı olmalı, değerleri yaşayarak çocuklara örneğ olmalıdırlar.
11. Çocukların ve gençlerin okuduğu kitaplar aile ve öğretmenler tarafından denetlenmeli, toplumun değerlerine aykırı ve kötü alışkanlıklara özendirecek eserlerle karşılaşmaları engellenmelidir. Çocuklar ve veliler doğru eser seçimi konusunda bilinçlendirilmelidir. Ayrıca toplumu ciddi anlamda etkileyen ve yönlendiren kitle iletişim araçlarının da bu amaca uygun yayınlar yapması gerekir.
12. Çocuklarımızın millî değerlerimizi edinmesini sağlayacak ve onları alışkanlığa, yardımseverliğe, fedakarlığa itecek değerler barındıran Bizim Gezegelimiz Dünya romanı ve Yeşilkaya iftliği öykü kitabı 100 Temel Eser içerisine dahil edilmelidir. Drama alışmaları değerleri aktarmada önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda yazarın çakmaktaşı, Tarih Düşü ve Düş Makinesi tiyatroları sahnelenmeye devam etmeli veya çocuklarla beraber bir tiyatro ekibi oluşturulup bu oyunlar okul müsamerelerinde sunulmalıdır.

13. Çocuk edebiyatı ödülleri olan yazarımız hakkında yeterli bilgiye sahip olunmadığı tespit edilmiştir. Çocuk edebiyatına katkıları fazla olan öğretmen kökenli değerli yazarımız eserleriyle ön plana çıkarılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (2006). *Değişen Dünya Değişen Değerler*, İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Akbaba Altun, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-18.
- Akbaş, O. (2004). *Değer Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar (4-5.Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Aksakal, M.S. (2020). *Nurettin Topçu'nun Türkiye'nin Maarif Davası İsimli Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Aktaş, Ş. (1984). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Birlik Yayınları.
- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Akyüz, E. (2014). Çocuk Edebiyatı Yapıtları ve Eşduyum Eğilimi. *International Journal of Language Academy*, 2(4), 385-402.
- Akyüz, M. (2019). Sanatsal Bir Uyarın Olarak Çocuk Tiyatroları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1164-1178.
- Akyüz, Y. (2016). *Türk Eğitim Tarihi* (29. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Alabaş, R. (2018). Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Journal Of Modern Turkish History Studies 18(36), 55-87.
- Albek, S. (1974). *Bizim Gezegenimiz Dünya*. İstanbul: Koza Yayınları.
- Albek, S. (1974). *Gece gelen'in Ak Unu*. İstanbul: Arkin Kitabevi.
- Albek, S. (2003). *Hayvanlar Konuşurlar mı?* İstanbul: Çınar Yayınları.
- Albek, S. (2013). *Yeşilkaya Çiftliği*. İstanbul: Şimşek Yayınları.
- Allport, G. W., Vernon P. E. ve Lindzey, G. (1960). *Study of Values*, Boston: Houghton Mifflin. akt. E. Güngör (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar: Ahlak Psikolojisi, Ahlaki Değerler ve Ahlaki Gelişme*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Alpöge, G. (2003). "Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Katkısı". *Çocuk Çocuk*, (24), 32-33.
- Altınova, B. (2003). Kavram Kargaşası Çerçevesinde Edebî Bir Tür Olarak "Hatıra". *Türkbilig*, (6), 3- 12.
- Arıcı, A. F. (2016). *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aslan, C. (2014). Türkiye'de Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Duyarlı Konuların (Sensitive Issues) Ele Alınışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım. *Eleştirel Pedagoji*, 32, 51- 56.
- Aslan, C. (2017). *Örnek Eğitim Durumlarıyla Türkçe -Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*. Ankara: Anı.
- Atalay, B. (1998). *Divânü Lûgat'it-Türk Tercümesi*, C. I, Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ateş, F. (2013). *Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve Uygulamalarına Yönelik Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Avcı, S., Yüksel, A. (2013). Öykü Temelli Öğrenme Yaklaşımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. *Sakarya University Journal of Education*, 3(2), 21-35.
- Ay, İ. (2009). *Muallim Naci, Ahmet Rasim ve Halide Nusret Zorlutuna'nın Anı Türündeki Eserlerinin Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri ve Başlıca Temaları* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Ayas, M. (2013). Dua Öğretiminin Etkileri ve Değerler Eğitimine Katkıları, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2) içinde (73- 96). Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Matbaası.
- Ayaydın Y., Ayaydın H.Y. (2018). Sosyal Medyanın Değer Oluşturma Sürecindeki Rolünün Öğrenci Görüşleriyle İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 57-89.
- Aydın M. Z., Gürler Ş. (2012). *Okulda Değerler Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aydın, H. (2010). “Dini-Felsefi Temelleri Işığında Farabi'nin Ütopyası”. *Kader Kelam Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 123 - 150.
- Aydın, M. (2010). *Din felsefesi*. İzmir: İzmir İlâhiyat Vakfı Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2008) *Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2015). *Eğitim Psikolojisi* (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Bağcı Ayrancı, B. (2018). Türkçe Eğitimi Açısından “Rafadan Tayfa: Her Notadan” “Hapşuu” İsimli Çocuk Tiyatrolarının Değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(11), 179- 186.
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 109-146.
- Balat, G. U., Dağal, A. B. (2006). *Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi Etkinlikleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Balay, R., Kaya, A. (2014). Eğitim Fakültesinde Okuyan Öğretmen Adaylarının Ahlaki Değer Yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 7- 45.
- Baltacıoğlu, İ.H. (2006). *Tiyatro*, İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları
- Barin,Ö. (2019). *Üzeyir Gündüz'ün Çocuk Kitaplarındaki Eğitsel Değerler* (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Baş, B. (2013). Çocuk Edebiyatı. A. Güzel ve G. Karatay, (Ed.), *Türkçe Öğretimi El Kitabı* içinde (469-520). Ankara: Pegem Akademi.
- Bastem, N. (2018). *A. Vahap Akbaş'ın Çocuk Eserlerinin Eğitsel Değerler Bakımından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Beyatlı, Y.K. (1989). *Aziz İstanbul*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Bilecik, S. (2017). Anne Baba Tutumlarının Bireylerin Din Algısına Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(33), 7-38.
- Bilgen, S. (2019). *Değerler Eğitimi Açısından Kutadgu Bilig* (Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bingöl, U. (2019). Bir Kavram ve Bir Edebî Tür: İroni ve Roman. *Mecmua*, (8), 125-134.
- Boyacı, S. (2016). *Türkçe Eğitiminde Çocuk Romanları (2000-2015)* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bozkurt, E. (2015). “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Örgün Eğitim Kurumlarında Ahlâk Eğitimi”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, June 91-120.
- Bridge, B. (2003). *Siz Olsaydınız Ne Yapardınız? “Etik Değerler Eğitimi”*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Bülbüloğlu, E. (2018). *Umut, Algılanan Stres ve Baş Etme Tutumlarının Psikolojik Belirtilerdeki Yordayıcı Rolünün İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Büyükdüvenci, S. (1991), “Değer Kavramı ve Aileyi Ayakta Tutan Değerler”, *Türk Aile Ansiklopedisi* içinde, 1, (320-325), Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu.
- Coşkun, E., Taş, S. (2008). Ders Kitaplarına Metin Seçme Açısından Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 59-74.
- Çağrı, M. (2012). Vatan, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 42. cilt içinde (563-564). İstanbul: TDV Yayınları.
- Çanakçı, P. (2015). *Çocuk Korosunda Şarkı Söyleyen Çocuklar İle Söylemeyen Çocukların Umut Düzeylerinin Karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelikel, F.Ç. ve Erkorkmaz, Ü. (2008). Üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler ve umutsuzluk düzeyleri ile ilişkili etmenler. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 45, 122-9.
- Çelikten, F. (2019). *Nezihe Meriç’in Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg’in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77.
- Dam, H. (2011). Çocukluk Dönemi Din Eğitimi. *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* (Ed. M. Köylü). Ankara: Nobel Yayınları.
- Demir, T., Özdemir B. (2013). Türkçe Eğitiminde Karagöz / Gölge Oyunları ile Değer Öğretimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 57-89.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15, 69-88.
- Deveci, H., Ay, T. S. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 167-181.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayını.
- Dilidüzgün, S. (2003). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Dilmaç B., Ekşi H. (2012). Öğretmenlerin Sahip Oldukları Değerlerin ve Özgeci Davranışlarının Mesleki Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(23), 65-82.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlâki Olgunluk Ölçeği İle Eğitimin Sinanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B., Ertekin, E., Yazıcı, E. (2009). Değer Tercihleri ve Öğrenme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi . *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 27-47.
- Doğan, D.M. (1981). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Birlik Yayınları.
- Doğan, H. (1997). Mesleki ve Teknik Eğitimin Yeniden Yapılandırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30(1), 1-36.
- Doğan, İ. (2004). Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu. *Değerler Eğitim Uluslararası Sempozyumu*, Değerler Eğitimi Merkezi, 26-28 Kasım 2004, İstanbul.
- Dökmen, Ü. (2000). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dönmez, S. (2016). “Dede Korkut Kitabı” Nokta-i Nazarından “Dürüstlük, Sözünde Durma, Mütevazılık ve Merhamet” Erdemlerine Felsefî Bir Bakış. *İlahiyat Akademi*, (3), 89-100.
- Düzgün, Ş. A. (1996). *Din Birey ve Toplum*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsanî Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.

- Ekşi, H., Katılmış A. (2016). *Uygulama Örnekleriyle Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ekşi, H. , Katılmış, A. (2015). *Karakter Eğitimi El Kitabı* (4. Baskı)Ankara: Nobel Yayınları.
- Emek, A. (2010). Hikâye Türündeki Metinlerde Yer Alan Türkçe veya Edebiyat Öğretmeni Karakterinin İlköğretim Programındaki Eğitim Değerleri Bakımından İncelenmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 297-319.
- Enginün, İ . (2006). Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-222.
- Erbilgin, Z. (2019). *Cumhuriyet Dönemi Anı/ Hatıra Metinlerinden Eğitim ve Öğretime Bakış* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ercan, R. (2014). Öğretmenlerde Çocuk Sevgisi. *Electronic Turkish Studies*, 9(8), 435-444.
- Erdal, K. (2019). Çocuk Oyunlarında Değerler Eğitimi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 53-59.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Ergin, M. (2003). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Erkek, H. (2016). *Çocuk ve Gençlik Tiyatrosu*, İstanbul: Opus Yayınları.
- Ersoy, A.Ö. ve Bayraktar, S. (2014). Okul Öncesi Dönemde Çocuk Edebiyatı Kavramı ve Çocuk Kitaplarının Özellikleri. A. Turla (Ed.). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Hedef Yayınları.
- Ertürk, A. (2017). *Edip Ahmet B. Mahmud Yükneki'nin Atabetü'l Hakayık Adlı Eserinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Esmer, Y. (1998). *Ahlaki Değerler ve Toplumsal Değişme*. Ankara: TÜBA Yayınları.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1995). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İstanbul: Sosyal Yayınları
- Fındıkoğlu, Z. F. (2013). Yunus Emre. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (51), 227-270.
- Fichter, J. (1996). *Sosyoloji Nedir?* (3. Baskı), (N. Çelebi Çev.). Ankara: Atilla Kitabevi.
- Fuat, M. (2010). *Tiyatro Tarihi*, (3. Baskı), İstanbul: MSM Yayınları.
- Gander, M. .1. & Gardiner, H. VV. (1988). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Yayına haz. Bekir Onur). Ankara: İmge Kitapevi.
- Geçtan, E. (1983). *İnsan Olmak*. İstanbul: Metis Yayınları
- Girgin, Y. (2011). Cumhuriyet Dönemi (1929-1930,1949,1981) Ortaokul Türkçe Öğretimi Programlarının İçerik Genel ve Özel Amaçlarıyla Karşılaştırmalı Gelişim Düzeyi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 11-26.
- Gökçe B. (2008). *Gülten Dayıoğlu'nun Çocuk Öykülerinde Değer Eğitimi ve Öykülerin Türkçeye Katkısı* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Gökşen, E.N. (1966) *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, İstanbul: Okat Yayınevi.
- Gönen, M. ve Balat, G. (2002). Çocuk Kitaplarına Yeni Bir Yaklaşım: İnternette Resimli Çocuk Kitapları. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 16(2), 163-170.
- Güfta, H., Kan, O. (2011). İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Dil İle İlgili Kültür Öğeleri Açısından İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 239-256.

- Güleryüz, H. (2002). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Güneş, S. (ed.) (2008). *İnternet Kullanımı ve Aile Araştırması*. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürel, Z., Temizyürek, F. ve Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.
- Güven, S. (2013). İlköğretim Ders Programlarının Öğrenciye Kazandırılması Hedeflenen Değerler Açısından İncelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 355-374.
- Güzel, A., Karatay, H. (Ed.) (2014). *Türkçe Öğretimi El Kitabı* (2.baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Hökelekli, H. (2003). *Din Psikolojisi* (5. baskı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hökelekli, H. (2007). Çocuk ve Gençlerde Şiddet Olgusu ve Önlenmesine Yönelik Öneriler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 61-78.
- Hökelekli, H. (2007). Kendini Bilmek ve Kendini Kontrol Etmek, *Değerler Eğitimi Merkezi Bülteni*, 1, (69-75).
- Hökelekli, H. (2008). *Ölüm, Ölüm Ötesi Psikolojisi ve Din*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Hökelekli, H. (2009). *Çocuk Genç Aile Psikolojisi ve Din*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Hökelekli, H. (2011). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kale, N. (2003). *Nasıl Bir İnsan Nasıl Bir Öğretim?* Ankara: Ütopya Yayınları.
- Karadüz, A. (2008). İlköğretim Okulları Türkçe Dersi Kitaplarında Millî ve Kültürel Değerler (384-390). *Türk Halkları Edebiyatı II. Çocuk Edebiyatı Kongresi, 13-15 Kasım 2008*, Bakü: Azerbaycan Kafkas Üniversitesi Yayınları.
- Karakaya, Z. (2006). Çocuk Felsefesi ve Çocuk Eğitimi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6(4), 23-37.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Basın Yayın.
- Kardaş, M., Cemal, S. (2017). Değerler Eğitimi ve Türkçe Öğretiminde Değer Eğitimi Üzerine Yapılan Araştırmalara İlişkin Kaynakça Denemesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 383-412.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda Değer Eğitimi ve Hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109 .
- Kaşkaya, A., Duran, T. (2017). İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 417-441.
- Kavaklı, T. (2019). *Mavisel Yener'in Masal Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. (3. Baskı). Ankara: Engin Yayınları.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., Aksoy Ö. (2012). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. (9. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kaya, M. (2007). Okuma yazma öğretiminde çocuk edebiyatının öğretim amaçlı kullanımındaki yöntem ve teknikler. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (04-06 Ekim 2006)*, *Bildiriler Kitabı* (117-122). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Kaya, M., Erdem, İ. (2020). Çocuk Edebiyatı Eserlerinin 7. Sınıf Öğrencilerinin Empati Becerisinin Gelişimine Etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 79-114.
- Kaya, R. (2010). Tarihin Hayat Bulma Alanı: Tiyatro. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(15), 238-252.
- Kaygana, M., Yapıcı, Ş., Aytan, T. (2013). Türkçe Ders Kitaplarında Değer Eğitimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(7), 657-669.
- Kaymakcan, R., Kenan, S., Hökelekli, H., Arslan, Ş., Zengin, M. (Ed.). (2007). *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri Kitabı* İstanbul: DEM Yayınları.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Y. (2016). Değerlere Genel Bir Bakış: Tanımı, Özellikleri, İşlevi ve Sınıflandırılması. M. Köylü, (Ed.). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi içinde* (19-52). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keskin, Y.Z. (1997). *Nebevî Hoşgörü*, İstanbul : Timaş Yayınları.
- Kıbrıs, İ. (2000). *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Kocabıyık, O.O. (2014). Benlik ve Ahlaki Kimlik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(27), 261-280.
- Koçak, Ş , Dönmez, S. (2018). Kutadgu Bilig’de Çocuk Eğitimi. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 6(15) , 145-192.
- Kolaç, E., Karadağ, R. (2012). Türkçe Öğretmeni Adaylarının “Değer” Kavramına Yükledikleri Anlamlar ve Değer Sıralamaları. *İlköğretim Online*, 11(3), 762-777.
- Köksal, Ü. (1992). *Oyun Yazarı Gözüyle Çocuk Tiyatrosu*, ASSİTEJ Seminer Bildirisi.
- Köylü, M. (Ed.). (2016). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü’nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kurudayıoğlu, M., Soysal, T. (2016). Cumhuriyet Dönemi İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Söz Varlığının Geliştirilmesi Açısından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(4), 559-598.
- Kuşdil, M.E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Kuyumcu, N. (2011). Eğitimde Tiyatro ve Gençlik Tiyatrosu. *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, 0(16), 84-98.
- Küçük, S. (2015). İlk Türkçe Çocuk Dergileri ve “Çocuklara Mahsus Gazete”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0(24), 221-257.
- Küsgülü, Ü. (2014). *Üniversite Öğrencilerinin Mutluluk, Umut ve Narsizm Düzeylerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Lickona, T. (1991). Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility, New York: Bantam Books akt. Y. Keskin (2016), Değerlere Genel Bir Bakış: Tanımı, Özellikleri, İşlevi ve Sınıflandırılması. M. Köylü, (Ed.). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi içinde* (19-52). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Lickona, T. (1991). Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility, New York: Bantam Books akt. Y. Keskin (2016), Değerlere Genel Bir Bakış: Tanımı, Özellikleri, İşlevi ve Sınıflandırılması. M. Köylü, (Ed.). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi içinde* (19-52). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Maden, S. (2010). Türkiye’de Çocuk Tiyatrosu Düşüncesi ve Öz Tiyatro. *Education Sciences*, 5(3), 234-246.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2005). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2006). *Türkçe 6-8. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*.
- Meydan, H. (2018). *Toplumsal Bütünleşmede Değerler ve Eğitimi III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi (Bildiriler Kitabı)*. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.
- Mutçalı, S. (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul : Dağarcık Yayınları.
- Mücahit, M. (2019). Ahlâki Bir Değer Olarak Özür Dileme ve Özür Etiği. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23(3), 1189-1208.
- Nacaroğlu, D. (2018). “Değerler Eğitiminde Bir Paydaş Olarak Medyanın Rolü”. H. Meydan, (Ed.), *Toplumsal Bütünleşmede Değerler ve Eğitimi III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (53- 65). Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.
- Nazıroğlu, B., Gün, A., Kılıç, A. Ş., ve Kaya, F. (2016). Temel Ahlaki Değerler. M. Köylü, (Ed.), *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi* içinde (181-259). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Nutku, Ö. (2006). *Oyun, Çocuk, Tiyatro*, İstanbul: Özgür Yayınevi.
- Oğuzkan, F. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oğuzkan, F. (2001). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oğuzkan, F. (2004). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oğuzkan, F. (2010). *Çocuk Edebiyatı*. (8. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık
- Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk Edebiyatı*. (10. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Okurlar A. (2010). *Cumhuriyet Dönemi Türk Çocuk Tiyatrosu (1923-1950)* (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Orakçı, A , Arhan, S. (2019). 2018 Yılı Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı İle Türkçe Ders Kitaplarında Roman Türünün Yeri. *Millî Eğitim Dergisi*, 48(1), 149-176.
- Özay, Ş. (2019). *Çocuk Edebiyatı Açısından Ülker Köksal’ın Romanlarında Değerler Eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Özdemir, E. (1972). “Anı ve Anı Dilimiz Üzerine”. *Türk Dili Dergisi*, (246), 398-402.
- Özenç, E.G. & Orhan-Karsak, H.G. (2019). İlkokul Birinci ve İkinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Milli ve Kültürel Kavramlara Yer Verilme Durumu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 349-379.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Özkırımlı, A. (1982). *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Özlem, D. (2002). Değerler Sorununda Nesnelcilik/Mutlakçılık ve Öznelcilik/Rölativizm Tartışması Üzerine. Ş. Yalçın (Dü.), Bilgi ve Değer: *Muğla Üniversitesi Felsefe Bölümü Sempozyum Bildirileri* içinde (282-312). Ankara: Vadi Yayınları.
- Öztürk, Z. (2005). Onbeşinci Yüzyıl Şairlerinden Akşemsettinzade Hamdullah Hamdi’nin Yusuf ve Zeliha mesnevisinde İşlenen değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 41-72.
- Parlatır. İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.

- Rokeach, M. (1973). *The Nature Of Human Values*, New York: The Free Press. akt. N.Bilgin (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Sağır, A. ve Eraslan, H. (2019). Akıllı telefonların gençlerin gündelik hayatlarına etkisi: Türkiye’de üniversite gençliği örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17),48-78.
- Samurçay, N. (2008). Çocuk Psikolojisi Açısından Tiyatro. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 26 (26), 7-38.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 73-88.
- Sayar, K., Aysun S. (2011). “Ahlaki Bir Lider Olarak Öğretmen”. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 19, 10-12.
- Schwartz, H. Shaloom. (1992). “Universals in the Content and Structure of Values: Theory and Empirical Tests in 20 countries”. In M. Zanna Ed. *Advances in Experimental Social Psychology*, New York: Academic Press, Sayı:25, 1-65. akt. M. E. Kuşdil ve Ç. Kağıtçıbaşı (2000). Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Schwartz, H. Shaloom. (1992). “Universals in the Content and Structure of Values: Theory and Empirical Tests in 20 countries”. In M. Zanna Ed. *Advances in Experimental Social Psychology*, New York: Academic Press, Sayı:25, 1-65. akt. M. E. Kuşdil ve Ç. Kağıtçıbaşı (2000). Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763-780.
- Sever, S. (1995). Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler. *ABECE Eğitim Ekin ve Sanat Dergisi*, 107, 14-15.
- Sever, S. (2005). 2004 Öğretim Programında Türkçe Öğretimi Anlayışı. *Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu*. Kayseri.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2015). *Çocuk ve Edebiyat*. (8. baskı). İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sevinç, M. (2006). *Evensel ve Yerel Değerlerin Eğitime Yansımaları* (205-239). (Ed. Yurdağül Mehmedoğlu ve Ali Ulvi Mehmedoğlu) Küreselleşme Ahlak ve Değerler. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Sırakaya, C. (2018). *Muzaffer İzgü'nün 1970-80 Yılları Arasında Yayınladığı Yedi Öykü Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Şirin, M. (1998) *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Sivrikaya, T. , Eldeniz Çetin, M. (2018). Öykü Yazma Stratejisinin Kaynaştırma Öğrencilerinin Öykü Yazma Becerilerine Etkisi. *Education Sciences*, 13(1) , 1-18 .
- Solmaz, B., Tekin, G., Herzem, Z., & Demir, M. (2013). İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Bir Uygulama. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7(4), 23-32.
- Soykan, Ö. N. (1996, Ekim). Eğip Bükmeyen Bir Eğitim Nasıl Olanaklıdır? Sözel Bildiri, *Türkiye II. Eğitim Felsefesi Kongresi*, Van.
- Şen, E. (2009). *1980'den Günümüze Çocuk Edebiyatı Alanında Yazılmış Yerli Çocuk Tiyatrosu Metinlerinin Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

- Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığı'nun 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitimde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şengül, M. (2018). Çocuk Edebiyatı Bağlamında Gülten Dayıoğlu'nun Fadiş Romanı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35(1), 72-84.
- Şirin A., Ulaş E. (2015).Ortaokul Öğrencilerinin Öznel İyi Oluş Düzeyleri İle Karakter Eğitimi Uygulamaları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(30), 279-307.
- Şirin, M. R. (2000), Çocuk Edebiyatı Nedir? M.R. Şirin, (Ed.). (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* içinde (9). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M.R. (2012). *Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyat Ders Notları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü (2008-2012).
- Tahiroğlu, M., Aktepe V. (2015). Değerler Eğitimi Yaklaşımlarına Göre Geliştirilen Etkinliklerin Demokratik Algı ve Davranışlar. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(30), 309-345.
- Tarhan, B. (2010). *Çocuk Tiyatrolarında İçerik Analizi: Ankara Devlet Tiyatrosu Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tarhan, N. (2019). *Değerler Psikolojisi ve İnsan, Güzel İnsan Modeli*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, S., Bacanlı, H. (2016). İlkokuldan Üniversiteye Umut Kavramının Tanımlanması Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4 (2), 86-112 .
- Tay, B., Yıldırım K. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılması Amaçlanan Değerlere İlişkin Veli Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(3), 1501-1542.
- Tayfur, A. (2008). Ataç ve Tiyatro. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (24), 225-238 .
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. (11. baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Tepe, H., Bayrak, M, Yavral M, Şişman, S., ve Tüzün, M. (2014). *Değerler Eğitimi için Bir Kılavuz Denemesi* (Ed.: Nermin Yavral), Uluslararası Şeffaflık Derneği, İstanbul.
- Tezcan, M. (2018). *Değerler Eğitimi Sosyolojik Yaklaşım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Turunç, S. (11 Kasım 2010). Akyaka'da Bir Suzan Albek Yaşamıştı, *Gökova Akyaka Kültür ve Sanat Derneği Bülteni* <http://akyakakultursanat.com/ic/BÜLTEN/18.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2019).
- Twain, M. (2020). *İnsan Nedir?* (12. baskı). (çev. Esra Damla İpekçi). İstanbul: Dedalus Kitap.
- Uçan, H. (2006). Edebiyat Eğitimi, Estetik Bir Hazzın Edinimi, Okumanın Alışkanlığa Dönüştürülmesi ve Yazınsal Kuramlar. *Milli Eğitim Dergisi*, 25-40.
- Uçan, H. (2014). Pedagoji ve İdeoloji Bakımından Edebiyat Eğitimi. *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 29, 40-46.
- Uçan, H. (2015). *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*. İstanbul: İz Yayınları.
- Uçan, H. (2015). *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim (Kuram-Uygulama, Çözümleme Örnekçeleri)*. İstanbul: İz Yayınları.
- Uçan, H. (2005). “Çocuk Kadar Saf, Temiz Olabilmek / Kalabilmek.” *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 18-23.
- Uçan, H. (2017). *Görmek/Göstermek*. İstanbul: İz Yayınları.
- Uçan, H. (2018). Bir Değer Yargısı Olarak ‘Vakar’ ve ‘Kibir’ Bağlamında Güray Süngü'nün ‘Kibir’ Adlı Öyküsünün Göstergebilimsel Çözümlemesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 155-164.
- Uçan, H. (2018). *Edebiyat Bilimi Kuramsal Yazılar*. İstanbul: İz Yayınları.
- Uçan, H. (2021). *Mutlu Faniler*. İstanbul: İz Yayınları.

- Uludağ, Z. (2005). Savater'e Göre Eğitim ve Özgürlük. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 89-110.
- Uluğlar, B. (2006). *1918–1928 Yılları Arası Türk Edebiyatında Hatıra Türü* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2018). *Değerler Eğitimi*. (5. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uslucan, F. (2005). Okuma Alışkanlığının Kazandırılmasında Çocuk Edebiyatının Rolü, *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 104(105), 33-41. Ankara: Hece Yayınları.
- Uzuner Yurt, S. (2016). Aytül Akal'ın Gökyüzünde Balonlar Adlı Öykü Kitabının Söz Varlığı. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 425-444.
- Ülken, H. Z. (1965). *Değerler, Kültür ve Sanat*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2001). *Bilgi ve Değer*. (2. Baskı). İstanbul: Ülken Yayıncılık.
- Ünal, C. (1981). *Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No:301, Eğitim Psikolojisi.
- Ünalın, Ş. (2010). *Dil ve Kültür*. (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Üngüren, E., Ehtiyar, R. (2009). Türk ve Alman öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması ve umutsuzluk düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Turizm eğitimi alan öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 4(14), 2093-2127.
- Yalçın, A., Aytaş, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalnız, A., Yıkılmaz, Y. (2019). “Değerler Eğitimi Kavramı Olarak Dürüstlük ve Dürüstlük Ölçeği (DÖ) Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(34), 649-666 .
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi: Eğitimde Yeni Ufuklar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2016). *Değerler Eğitimi: Eğitimde Yeni Ufuklar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, H., Taflan, S., Çolak, S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 107-120.
- Yapıcı, A., Kayıklık, H. (2005). Ruh Sağlığı Bakımından Öz Saygı Kaygı ile İlişkisi: Çukurova Üniversitesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9), 177-206.
- Yavuz, D. (2019). Çocuk Edebiyatı ve Kültürel Semboller. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* , 6(4), 175-184 .
- Yavuzer, H. (1995). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, D. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (19) , 499-522 .
- Yazıcı, K. (2014). *Medya ve Değerler*. Turan, R., & Ulusoy, K. (Ed.) Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi (141-190). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yazım Kılavuzu. (27. Baskının Tıpkıbasımı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2015). *Her Şey Ailede Başlar Uygulamalı Aile Değerler Eğitimi Kitabı*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Yılmaz, O. (2016). Kurgusal Nitelikli Çocuk Kitapları ve Karakter Eğitimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(3), 311-325
- Yumru D. (1999). *Bir Anlatı Türü Olarak Anı*. (Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Yüksel, H. (2007). Anlatısal Metinler ve Kısa Öykü. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 153-174.

- Yürüşen, M. (1998). *Çeşitlilikten Özgürlüğe Çok Kültürlülük ve Liberalizm*. Ankara: LDT Yayınları.
- Zengin, A. Yaşar ve Zengin, N. (2007). *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*. (1. Baskı). İstanbul: Truva Yayınları.

EKLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Ek 1: Suzan Albek'in Çalışmada Kullanılan Eserlerinin Özeti.....	218
Ek 2: Prof. Dr. Erdem Albek İle Röportaj.....	335
Ek 3: Suzan Albek'in Çakmaktaşı Adlı Çocuk Tiyatrosunun Basında Eleştirisi	338

EKLER

Ek 1: Suzan Albek'in Çalışmada Kullanılan Eserlerinin Özeti

1.BİZİM GEZEĞENİMİZ DÜNYA

Aydın, ders yılı boyunca sınıf birinciliğini kimseye kaptırmadı. Yıl sonuna doğru bir gün Lise Müdürü Aydın'ın sınıfına girdi; bütün çocuklar ayağa kalktılar. Müdür, elindeki kâğıtlara göz atarak konuşmaya başladı:

Uluslararası bir araştırma kurumu önümüzdeki yaz tatilinde bir Japon gemisiyle dünya gezisi düzenlemiş. Bu geziye okulumuzdan Aydın Özbilen'e bir çağrı var. Bütün başlar Aydın'a döndü. Aydın kıpkırmızı oldu. Müdür sözünü sürdürdü:

Bu mektupla benden Aydın Özbilen hakkında bilgi isteniyor. Aydın Özbilen'in sınıfta iyi bir arkadaş ve bütün derslerini çok severek çalışan bir öğrenci olduğunu biliyorum. Bu geziye katılmasını onaylıyorum.

Sınıfta bir alkış koptu. Aydın ayağa kalktı, arkadaşlarına başıyla selâm verdi. Sonra müdürün yanına giderek teşekkür etti.

5 Haziran sabahı beyaz bir gemi limana girdi. Siyah bacasının üstünde büyük, sarı bir yuvarlak vardı. Burnunda "Fuji-Yama" yazıyordu.

Aydın, annesi, babası, kardeşi ve kendisini geçirmeye gelen arkadaşlarıyla vedalaştı, gemiye bindi. FUJİ-YAMA, Karadeniz'de dört günlük bir yolculuktan sonra Batum'a vardı. Orada hiç kalmadılar. Kendileri için tutulmuş özel bir uçakla, Musul'a gitmek üzere havalandılar. Hava yolu Doğu Anadolu dağlarının üstünden geçmekteydi. Bulutların arasından denizin üstündeki adalar gibi dağların dorukları görünüyordu. Aydın, aşağısını seyrederken kendi kendine mırıldandı:

- Benim her yanı ayrı güzel yurdum! Benim güzel yurdum! Uçak gitgide yükseliyordu. Az sonra altlarında pamuk gibi bembeyaz bulutlardan başka bir şey görmez oldular .

Ektepte yer alan John ile Bill'e "Londra Kraliyet Sismoloji Enstitüsü"nden bir çağrı geldi. İki birden çantalarını kaptıkları gibi çağrıldıkları yere gittiler. Onlara: "Siz, nedeni bilinmeyen çok büyük bir doğa olayının tanıklarısınız. Bizim aletlerimiz olay sırasında Sibiry'a'dan yayılan deprem dalgalarını kâğıda geçirdi. Başka bir şey

öğrenemedik” dediler. Bill ile John’un bütün anlattıklarını en küçük ayrıntılarına kadar not ettiler. Onlar da çok mutlu olarak küçük şehirlerine geri döndüler.

1 Temmuzda, Fuji-Yama, Boğaz’dan geçecekti. Engin, gece hemen hemen hiç uyumadı, saat birde kalktı, giyindi. Sabretti, babasını gereksiz yere uyandırmadı. Saat ikide babası da kalktı, hazırlandı. Hemen arabayı garajdan çıkarıp hızla Anadolu Hisarı’na indiler. Ortalık henüz aydınlanmamıştı. Pırıl pırıl ışıklı büyük yolcu gemileri, uzun tankerler, küçük bir kılavuz gemisinin ardına takılıp ağır ağır Boğaz’dan geçiyorlardı.

Engin telaş içindeydi. “Ya Fuji-Yama daha önce geçtiyse? Saat kaç oldu? Aydın bana sabaha karşı üç ile dört arasında geçeceğiz diye yazmıştı. Nerede kaldı bu gemi?” diye babasına durmadan soru soruyordu. Gemi tam geçerken direğinin tepesinde bir ışık, şimşek çakar gibi üç kere yandı söndü. Baca aydınlandı, sarı yuvarlağı göründü. Engin avaz avaz bağırarak elini, kolunu sallamaya başladı:

Engin’le babasının sesi tepelerde uzaklaşırken üç kere, kalın kalın düdüğünü öttürdü.

-Sanki ne olurdu, sabah geçselerdi de ağabeyimle dayımı görseydik!

Babası Engin’in elinden tuttu:

- Olur mu çocuğum? Bu gezi programlı. Nereye kaçta varacakları hesaplı. Ağabeyini çok mu özledin sen?

Engin hiç sesini çıkarmadı. Alacakaranlıkta görünmez olan gemiye bir süre daha baktı. Sonra arabaya binip eve döndüler.

O esnada Aydın ile dayısı arasında da şu konuşma geçer:

Aşağı yukarı Anadolu Hisarı’nın önünden geçerken Engin’le babamın sesini duyar gibi oldum. Orada mıydılar acaba? Işıkla işaret verdiğimizizi görmüşler midir?

-Aydın, neredeyse ağlayacaksın. Çok mu özledin kardeşini? Aydın hiç sesini çıkarmadı. Kamaralarına indiler.

FUJİ-YAMA pırıl pırıl bir güneş altında, Marmara’da ilerliyordu. Öğleden sonra yolcular güvertede toplanmışlardı. Karşı sahilde Kapıdağ Yarımadası belirmişti. Aydın ailesini görmeden İstanbul’dan geçişinin verdiği üzüntüyü unutmuştu. Kendi ülkesinde

olmanın kıvancı içinde arkadaşlarına çevrelerinde gördüklerini açıklıyordu. Yanında duran Tung elini uzattı ve sordu:

- Kapıdağ'ın karşısındaki şu beyaz lekeli tepe nedir?

- Tung'un gösterdiği yönde Marmara Adası. Üstündeki lekeler de şey... şey...

Neydi acaba o beyaz lekeler? Aydın'ın bir türlü aklına gelmiyordu. Aydın bunu düşünürken Mikio bir soru attı ortaya:

- Hem bu küçük denizin adı Marmara hem de adanın. Anlamı nedir Marmara sözcüğünün?

Kurt söze karıştı:

-Marmara, Marmar... Marmor... Marmor, bizim dilimizde beyaz, sert bir taşın adıdır.

Aydın'ın kafası birden aydınlandı:

- Mermer, mermer! Adanın üstünde gördüğünüz o beyaz lekeler mermer ocakları.

Tung tekrar sordu:

-Çok mu çıkar sizin ülkenizde marmar?

Aydın güldü:

-Marmar değil, mermer. Çok vardır bizde. Çok da kullanılır.

-O sırada Metin Toprak yanlarına gelmişti:

En büyük mermer ocakları bu bölgededir. Hem bu ocaklar binlerce yıldır kullanılıyor. Eski çağlarda buradan çıkarılan mermerden büyük heykeller, tapınakların sütunları yapılır; Akdeniz ve Karadeniz ülkelerine taşınırdı.

Metin Toprak, çevresindeki oluşumunu şöyle anlattı:

- Biliyorsunuz toprakların, taşların aşınması sonucu pek çok birikinti denizin dibine çöküyor. Bunların arasına denizlerde yaşayan yumuşakçaların sert kalker kabukları da karışıyor, dipte bir deniz çamuru oluşuyor. Eğer bu bol kalkerli çamur, alttan çok yüksek ısıda bir katman tarafından ısıtılırsa sertleşip mermer oluyor.

Kurt ekledi:

-Biliyorum, yerkabuğunda böyle yer yer çok yüksek ısıda ocaklar var. Belki magma fişkirmaları... Bunlar yakınlarındaki kayaları değişime uğrattıyor.

-Mermer de bir değişim kayası öyleyse!

-İçindeki o çizgiler, damarlar da deniz çamuruna karışmış hayvanların izleri.

Hepsi yakınından geçtikleri adayı seyrediyorlardı. Yüksek tepelerdeki mermer ocakları güneşin altında bembeyaz parlıyorlardı.

Sabahleyin gemi İzmir Körfezi'ne girerken Aydın sevinç içindeydi. Bu uzun gezide İzmir'e uğramak program dışıydı. Annesi ve Engin' de gelmiş Aydın ve dayısıyla görüşmüşlerdi, Aydın ailesini arkadaşlarıyla tanıştırmıştı. Aydın, bir yandan Engin'in sorularına karşılık veriyor, bir yandan da geçtikleri yerler hakkında misafirlerine bilgi veriyordu.

- İçinde bulunduğumuz Batı Anadolu Bölgesi'nde çok deprem olur. Çok şiddetli yıkıcı depremler... Geçen yıl Gediz'de oldu. Okado bu konuyla çok ilgiliydi;

- Elbette olacak Aydın! Çünkü yurdunuz Orta Asya, İran, Irak üstünden gelip Balkanlar'a geçen Deprem Kuşağı üstünde. Depremleri hiçbir zaman önleyemezsiniz. Fakat bizim Japonya'da yaptığımız gibi esneyebilen yapılar kurmalısınız.

Bu konuşma sürerken Efes'e varmışlardı. Bu eski çağ şehrinin anıtlarını, tapınaklarını uzun süre gezdikten sonra gemi tekrar yola çıktı. FUJI-YAMA Yunanistan'da hiç durmadan Korint Kanalı'ndan geçti, İtalya'ya doğru yol aldı. Mesina Boğazı'nı geçtikten sonra kuzeye yöneldiklerinde Aydın, ilk kez bir etkin volkan gördü.

Aydın her gittiği yerden anı olarak bir taş alıyordu. Kanyon'da olanları anlattı:

- Kanyon'dan dönüşte çok ilginç bir volkanik bölgeden geçtik. Her yanda donmuş lavlar vardı. Lavların içinde de hep bir yana dizilmiş demir parçacıkları. O lavlardan bir örnek almak istedim. Koparamayınca o büyük kayayı aldık. Ama gümrükçüler geçirmede. Neyse ki son dakikada bir küçük parça koparabildim.

Aydın koşarak kamarasına indi. Çantasından lav parçasını alıp geldi. Kurt el fenerini yaktı. Taşı uzun uzun incelediler. Büyüteçle baktılar.

Aydın, Kardeşi Engin' e dünyanın oluşumu ve kıtalar hakkında bilgilerini mektupta anlatır:

Gezegelimiz Dünya, uzaydaki toz ve gaz taneciklerinin bir araya gelmesinden oluşmuş. Yani başlangıçta soğukmuş. Yaşı dört buçuk milyar. “Dünyanın dört buçuk milyar yaşında olduğunu nasıl bulmuşlar?” diye soracaksın. En eski kayalardaki uranyumun kurşuna dönüş süresini hesaplayarak bulmuşlar bu sayıyı. Bazı bilgiler dünyamıza düşen meteoritlerin de dört buçuk milyar yaşında olduğunu ve dünya ile aynı kökenden geldiklerini söylüyorlar. Ama çok kesin değil bu.

Dünyanın yapısı şöyle: Yerkabuğu – Ara katman – Çekirdek. Biliyorsun dünyamızı çeviren atmosfer gazlardan oluşmuş. Yani, hafif şeylerden. Yerkabuğunda ise ara katmana göre daha hafif madenler var. Derine inildikçe madenlerin yoğunlukları artıyor. Neden? Bil bakalım! Bilemeyeceğine göre ben anlatayım: Dünya oluştuğu zaman yerçekimine uyarak ağır olan madenler derine iniyor. Hafif olanlar yükseliyor. Bu olay hep böyle sürüp gidiyor. Buna göre altın ve demir derinlerde. Belki de ara katmanda altın kuşakları var. Ne dersin? En yoğun madenler çekirdekte toplanmış. Demir ve nikel. Bunu kimse gözüyle görmedi elbet. Yalnız Dünya’ya düşen göktaşlarının çekirdeklerinin demir ve nikel olduğunu biliyoruz. Bu bir kanıt sayılır.

Aydın ve ekibine depremler ve sismograf ile ilgili araştırma ödevi verilir, Aydın’ın cevapları hocaları tarafından beğenilir.

YERBİLİMCİLER uzun bir yolculuktan sonra, Aso yanardağına pek uzak olmayan bir köye yerleşmişlerdi. Geceyi orada geçirdikten sonra güneş doğarken sırtlarında çantaları, ellerinde baston ve kazmalarıyla dağa tırmanmaya başladılar. Öğrencilerin çeşitli görevleri ve ona göre aletleri vardı. Aydın ve Mikio kraterden çıkan volkan gazlarını özel tüplere dolduracaklardı. Kratere girebilmek için oksijen tüpü ve gaz maskesi taşıyorlardı. Diğer öğrenciler kraterin çevresindeki donmuş lavlardan örnekler alacaklardı. Yanardağın yamaçları engebeliydi. Ayaklarında çok sağlam dağ ayakkabıları olduğu halde yürümekte güçlük çekiyorlardı. Ayrıca pek çoğu volkandan çıkan gazdan dolayı mide bulantısı ve baş ağrısından şikâyet ediyordu.

23 EYLÜL 1973 GÜNÜ, Metin Toprak’la Aydın Özbilen, Tokyo’dan ayrılıyorlardı. Kurt, Bettina ve Emilia van Loon da onlarla aynı uçakta İstanbul’a gelecekler, oradan Frankfurt’a geçeceklerdi.

O sabah erkenden Okado ve Japon öğrenciler havaalanına gelmişlerdi.

Uçağa giriş kapısının önünde toplanan öğrenciler birbirlerine mektup yazacaklarına söz verdiler. Adresleri yeniden gözden geçirdiler. Kurt ile Bettina onları

gelecek yaz Emilia van Loon ile Avrupa nehirlerinde botla yapacakları geziye çağırıldılar. Tung yavaş yavaş şarkılarını söylemeye başlamıştı. Diğerleri de ona katıldılar.

“Dünya bizim gezegenimiz,

Her yerini gezeriz,

Altını üstüne getiririz.”

Hepsi üç ay boyunca beraber gezip eğlendikleri arkadaşlarından ayrıldıkları için üzgündüler. Şarkının sonunu getiremediler.

Aydın, Kurt ve Bettina arkadaşlarının tekrar ellerini sıkıp son anda uçağa koştular. Tung, Mikio, Atio, Butio, Cutio uzun süre arkalarından el salladılar.

Uçak havalandı. Az sonra, Japon adaları dumanları tüten yanardağlarıyla bulutların altında görünmez oldu.

24 EYLÜL günü Özbilenler, Aydın’ı havaalanından alıp eve geldiklerinde hava kararmıştı.

2. ÇİFT PÜSKÜLLÜ UÇURTMA

Savaşta yenildiklerini öğrenen Adem Ağa ve ailesi toparlanmaya başlamış, yanlarına sadece yiyecek ve giyecek almak için hazırlıklara girişmişlerdi. Yabancı askerler arabaları didik didik aradıkları için yanlarında ne değerli eşya ne hançer, kılıç bulunmamalıydı. Atlar arabalara koşulduğunda şafak söküyordu neredeyse. Mehmet, Saffet, Rıfat büyüklere yardım ediyor, erzak çuvallarını iki arabaya bölüştürüyorlardı. Her iki arabaya yataklar serilmiş, üstüne yastıklar bohçalar konmuştu. Gülbahar, Gülizar, Emine kışlıklarını üst üste giymişler, tulumbanın yanında bekliyorlardı. Anneleri evi son bir kez dolaşp çıkmıştı ki, Emine bağırdı birden:

-Bebeğim, sarı saçlı bebeğim Alime nerede?

-Sus! Sus! Bohçadadır bebeğin. Ben bulurum yolda, dedi annesi.

Emine kanmadı:

-Bebeğim! Bebeğim Alime’yi isterim!

Adem Ağa öfkeleni. “ Haydi bulun şunun bebeğini de verin eline!” Rıfat, hiç Emine’den yana bakmıyor, arabanın arkasında bir şeyler yapıyordu. Rukiye teyze birden anladı işi:

-Gene Rıfat saklamış olmasın kızın bebeğini?

Gülbahar ile Gülizar bir ağızdan bağırdılar:

-O yapmıştır, o yapmıştır teyze! Rıfat! Rıfat!

Az sonra, bir elinde sarı yünden örgülü saçlı bebek, öteki elinde iki yanı püsküllü koskoca bir uçurtmayla döndü Rıfat. Bebeği Emine'nin eline tutuşturup yürüdü arabaya doğru. Annesi telaşla bağırdı arkasından:

-Rıfat! Rıfat! Bırak o uçurtmayı!

-Neden bırakayım? Emine bebeğini götürüyor, ben de uçurtmamı götürürüm. Annesi tuttu çekti uçurtmayı. Bu kez Rıfat attı kendini yere, yapıştı uçurtmasına:

-Bırakmıyacam işte! Emine bebeğini bıraksın, ben de bırakırım. Mustafa Ağabey yetişti, çekti uçurtmayı. Renk renk püsküller uçuşturdu havada. Rıfat iyice bastı yaygarayı. Tam o sırada Saffet koşu koşu çıktı evden:

- Anne! Ninem yukarıda yüklüğün içinde oturuyor, o gelmiyor mu bizimle?

-“Ne? Sahi, nine yok ortada!” diye bağırdı herkes. Mustafa koştu yukarı. Nine eski zamandan kalma işlemeli esvabını giymiş, başına çiçekli yazmasını bağlamış, yanında bastonuyla yatakların bulunduğu yüklüğün içinde bağdaş kurmuş oturuyordu. Mustafa dikildi başına:

-Nine kalk! Gidiyoruz!

-Nereye gidiyormuşuz? Ben evimi bırakıp bir yere gitmem!

-Nine haydi!

Dışarıdan Adem ağa öfkeyle sesleniyordu:

-Çabuk olun, ortalık ağardı! Mustafa çekti nineyi kolundan, nine bastonunu savurdu, “Bırak beni! Bırak diyorum sana! Niye gidecekmışiz sanki?” Sırtına sopayı yiyen Mustafa bağırdı:

-Of! Vurma nine! Yolda anlatırım sana niye kaçtığımızı. Haydi hop!

Mustafa ninesini kucakladığı gibi bir solukta indirdi merdivenleri. Nine, bastonunu savura savura bağırp çağırırken arabanın üstünde buluverdi kendini. Herkes yerleşmişti. Kızlar sokuldular ninelerine. Değirmenci dayı, karısı, küçük kızı Melek arabaya yerleşmişlerdi. İki oğlu Hüseyin ile Hasan arabanın yanında bekliyordular. Yeni

gelenlerle selamlaştılar. Kamçılar şakladı. Üç araba arka arkaya dağ yolunu tuttular. Gün doğarken aşağıda dar boğazın girişinde karaltılar seçiliyordu. Yaklaşınca, karaltılar, silahlı adamlar oldu. Hem de tepeden tırnağa silahlı. Bellerinde sıra sıra fişeklikler, ellerinde uzun tüfekler, başlarında gözlerine kadar indirilmiş yün başlıklar vardı. Arabalar yaklaşınca bir silah patladı, “Dur! Dur!” diye bağırdı biri. Çocuklar sıçrayarak uyandılar. Kadınlar başlarına örtmelerini iyice çektiler. Nine başladı dua okumaya. Bir yandan çocukların arkasını sıvazlıyor, “Korkmayın yavrularım” diyerek duasını sürdürüyordu. Adem Ağa arabayı durdurmuştu. İndi, gitti adamların yanına. Mustafa, Değirmenci ,Hüseyin gittiler arkasından. Silahlı adamlarla konuştu, kemerlerinden kâğıtlarını çıkarıp gösterdiler. Silahlı adamlar arabaların yanına geldiler. “İnin aşağıya!” dediler. Kadınlar, çocuklar indiler, çömeldiler yolun kenarına. Adamlar bir bir indirdiler yorganları, yatakları, bohçaları. Didik didik aradılar. Yiyecek sepetlerinde ne varsa döktüler tozun içine. Ellerindeki bıçaklarla yatakları kesip içini yere silktiler. Değirmencinin arabasındaki un çuvallarını indirdiler, boşalttılar. Sıra geldi herkesi aramaya. Adamlar kadınların örtmelerini çektiler, baktılar boyunlarına altınları var mı diye. Emine ile Gülizar annelerinin eteklerine sımsıkı yapışmış, Gülbahar gene iki kat olmuş, yere kapanmıştı. Adem Ağa yaklaştı adamların yanına:

-Söyledim size, ne silah var ne para ne de altın.

-Koyunlarını ne yaptın? Satmadın mı yola çıkmadan önce?

-Hepsi duruyor avluda. Bağda üzümleri küfesiyle bıraktım. Gidin, alın. Sizin olsun. Bırakın bizi geçelim. Yolun kenarında duran Rıfat birden az ötede duran genç bir çocuğa doğru koştu:

-Panayot! Panayot! Sen ne yapıyorsun burada? Biz gidiyoruz. Ben uçurtmamı da götürüyorum. Panayot, hiç yanıt vermeden dönüp arkasını uzaklaşmıştı. Rıfat kalakaldı orada. Sordu Saffet’e:

-Bu bizim Panayot değil miydi? Hani komşu bağdan. Beraber uçurtma uçururduk. Saffet bir şey söyleyemedi. Rıfat koştu arabaya. Darmadağınık eşyaların arasından çıkardı parça parça olmuş uçurtmayı, attı yere, bir tekme vurdu, kırdı iyice çitaları. Henüz yedi yaşındaydı ama kötü bir şeyler olduğunu, gezmeye gitmediklerini anlamıştı. Silahlı adamlar birer birer uzaklaştılar. Kadınlar, çocuklar, eşyaları, yiyecekleri yeniden yüklediler arabalara. Hiç konuşmadan bindiler. Adem Ağa, atladı yerine söylene söylene:

-Hepsi de tanıdık, komşu. Serez pazarına beraber inerdik. Ne oldu bunlara böyle? Ne kötülük ettik onlara sanki?

Boğazı geçip ovaya inince derin bir soluk aldılar arabadakiler. Adem ağa da dizginleri gevşetmiş, rahatlamıştı. Kadınlar arabalardan çocuklara börek, çörek, sepetten üzüm uzatıyorlardı.

Arkadan bir gelen vardı Hepsi durup arkaya baktılar. Siyah bir nokta gitgide yaklaşıyordu.

-“Binin! Binin arabalara! Kaçalım!” diye bağıştılar. İkinci arabayı kullanan Mustafa karşı çıktı:

-Hiç yararı yok. Nasıl olsa yetişir. Bizim yükümüz ağır. Beklesek daha iyi olur. Gerçekten az sonra yetişti atlı. “A! A! Bu bizim Panayot!” dedi çocuklar. Panayot doğru gitti Adem Ağa’nın yanına:

-Adem Ağa kusura bakma.

-Ne var ne istiyorsun?

- Şey... Diyecektim ki... Dağ yoluna sapmayın. Deli Zora’nın çetesi orada. Sağ geçirmezler sizi. Dereyi izleyin daha iyi. Adem Ağa hiç yanıt vermedi. Panayot döndü Saffet’e:

-Bizim bağda düdüğünü bırakmışsın. Tut!

Kemerinden uzun bir düdük çıkardı, attı Saffet’e. Sonra çevirdi atının başını, geldiği gibi dört nala uzaklaştı. Arabalar ağır ağır kalktılar. Az sonra vardılar derenin kenarına. Oradan yol ikiye ayrılıyor, biri kıvrıla kıvrıla dağa doğru yükseliyor, öteki dere boyunca uzanıyordu. Yol ağzında çektiler dizginleri. Adem Ağa bir değirmencinin bir Mustafa’nın yüzüne baktı. Panayot’un söylediğine inanalım mı gibilerden. Dağ yolunun üstünde, ta uzakta, iki araba ağır ağır ilerliyordu. Dere boyundan yolu çok uzatırız, dedi Değirmenci Dayı. Mustafa, “ Biz Panayot’un dediği yoldan gidelim. Niye yalan söylesin?” dedi. Adem Ağa çok düşünceliydi. Kimseden ses çıkmıyordu. Adem Ağa değirmenciye döndü:

-“İsterseniz ayrılalım. Siz istediğiniz yoldan gidin. Ben Mustafa’nın sözüne güvenirim.” dedi, aldı dizginleri eline. Değirmenci kalakaldı orada. Hüseyin ile Hasan seslendiler:

- Haydi baba, düşünme. Ne gelirse başımıza beraber gelsin. Ayrılmayalım birbirimizden.

O akşam ufak bir çamlığa çektiler arabaları. Her yan sessizdi. Ama bir tedirginlik vardı hepsinde. Mustafa elinde bir çakıyla yerdeki çam kütüğüne bir şeyler kazıyordu. Epey uğraştı, sonra, tak diye çakısını kapadı. Çocuklar geçtiler çam kütüğünün karşısına, heceleyerek okudular: “Teşrinevvel 1912”

Bir hışırtı duyuldu o sırada ağaçların arkasından. Çocuklar ürkerek kaçtılar. Birdenbire nereden geldikleri belli olmayan iki silahlı adam görüldü. Hüseyin çıktı önlerine. Adem Ağa yürüdü arabaya doğru. Mustafa sordu:

-Ne istiyorlarmış baba?

-Üç araba fazlaymış bize. Birini bırakın diyorlar. Bırakacağız çaresiz. Haydi boşaltın arabanın birini. Akdoğan ile Sarıperçem’i verme baba. En güçlü onlar. Benim atları ver. İkinci araba boşaltıldı sessizce. Yataklar, yorganlar atıldı yere. Saffet yaklaştı Mustafa ağabeyine:

-Acaba Panayot mu haber verdi geldiğimizi bu adamlara? Tuzak mı kurdular bize?

-“Sanmıyorum. Dağ yolundan da gitseydik buraya inecektik. Hem önümüzden dağ yoluna çıkan iki arabanın da buradan geçmesi gerekirdi. Görünürlerde yoklar.” dedi Mustafa. Hüseyin ve Mustafa aldılar dizginleri.

Hüseyin atını kamçılarken söylendi kendi kendine:

-Teşrinevvel Balkan Savaşı. Yenildik, yenildi koskoca Osmanlı ordusu.

Az sonra yolun ucunda bir araba görüldü, yaklaştı, durdu yanlarında. “Bunlar da bizim gibi göçenlerden. Korkmayın!” dedi Adem Ağa. Yeni gelenler de onlar gibi bir arabaya dolmuş kaçıyorlardı Osmanlı’ya doğru. Erkekler bir araya gelip konuştular. Osmanlı ordusu perişan, dağılıyormuş. Bazı birliklerimiz henüz çekilmemiş. Dağlarda çete savaşı yapıyorlarmış, dedi bir başkası. Hasan ile Mehmet büyüklerin arasına karışmış dinliyorlardı söylenenleri. Hasan sordu:

-Ne yanda imiş acaba bizim askerler?

-Şu yanda. Kırcaali’ye doğru. Bu geceyi bir geçirsek baskına uğramadan. Yarın tutarız Dimetoka yolunu. Ah Meriç’i bir geçsek, dedi Adem Ağa.

“Sakın Edirne yoluna girmeyin” dedi yeni gelenler. Oraya yaklaşıyormuş düşman bir koldan. Sonradan gelenler vedalaşıp bindiler arabalarına. Hasan ile Mehmet bir köşeye çekilmiş fısıl fısıl konuşuyorlardı. Sonra hepsi toparlandılar. Mustafa, nineyi kucakladı, koydu arabaya. Karanlık bastıktan sonra, dağ yamaçlarında yavaş yavaş ilerlerlerken hep top, tüfek sesleri duydular arabadakiler. Tepelerin arkasında kızıl alevler yükseliyordu. Geç vakit bir dere yatağında durdular. Geçirdiler orada geceyi. Gün doğarken değirmencinin karısının sesiyle uyandılar:

-Hasan! Hasan! Neredesin oğlum? Gece nöbet tutup, sabaha karşı azıcık arabada uykuya dalmış olan Hüseyin atladi yere. Önce sağa, sola, çalılıarın arasına baktı. Geldi Adem Ağaların arabasına, sordu:

-Hasan’ı gören var mı? Kimse bilmiyordu Hasan’ın nerede olduğunu. Değirmenci ,Adem Ağa, Mustafa indiler, dolaştılar her yanı. Yok! Yok! Çocuklar uyanmış, yorganın altından başlarını çıkarmışlardı. Saffet, Mustafa’nın çekti kolunu:

-Mustafa Ağabey, ben biliyorum Hasan’ın nerede olduğunu. Mehmet itti Saffet’i:

-Sus, karışma her şeye. Bir şey bildiğin yok. Saffet üsteledi:

-Ben duydum Mehmet ağabeyimle konuşurken. Bu gece kaçtı Hasan. Orduya yazılacaktı. Düşmanları yenip hepimizi kurtaracaktı. Hem hançeri de var. Gösterdi Mehmet ağabeyime. Tüfek atmasını da biliyor. Değirmenci Dayı, Adem Ağa duymuşlardı Saffet’in söylediklerini. Annesi aldı Mehmet’i yanına:

-“Hasan’ın kaçacağını biliyordun da niye söylemedin a çocuk?” dedi.

-“O benim arkadaşım. Hem kan kardeşim. Söyler miyim hiç?” dedi Mehmet.

-“Oh olsun öyleyse! Hak ettin tokadı!” dedi annesi. Mehmet pişman değildi.

Hüseyin hâlâ arıyordu kardeşini. Yamaca doğru tırmanıyor, elini gözünü siper edip uzaklara doğru bakıyordu. Değirmenci dayının karısı da ağlayıp çığırdı.

Düşmanı atlatıp Meriç Nehri’ni geçtikten sonra Çakır Ağa’nın evine gittiler. Tek katlı evden kadınlar, çocuklar çıktılar, gelenleri karşıladılar, içeride oturan Hacı Çakır Ağa’nın yanına götürdüler. Çok yaşlıydı Çakır Ağa. Gene de yeğeni Ademi tanıdı. Olan biteni, nasıl kaçtıklarını sordu, öğrendi. Kadınlar başka odaya dolmuşlar, çocuklar avluda kalmışlardı. Evden çıkan bir delikanlı atları ahıra çekti. Günler geçti, atlar iyice dinlendi, bakıldı, tüyleri parladı yeniden. Hüseyin’e çok uzun geliyordu bu konukluk.

Arada bir atları arabaya koşuyor, çıkıp gidip günlerce görünmüyor, sonra bir akşam çıkageliyordu. Kimseyle konuşmuyordu. gizlice nişanlandığı Gülbahar ile bile. Gülbahar da nereye gittiğini soramıyordu Hüseyin'e. Son kez bir hafta görünmedi Hüseyin. Hepsi telaşa düştü. Sonra bir gece döndü geldi.

-“Tekirdağ'da bir un değirmeni var. Orada iş buldum. Ufak bir ev tuttum. Yarın götüreceğim bizimkileri. Çok iyilik ettin bize. Sağ ol Çakır ağa!” dedi.

- Çakır ağa:

-Estağfirullah, kalsanız da olurdu. Harp gene başlayacak gibi. Bizim büyük torunu askere alırlar. Bize yardım edersiniz önümüzdeki mevsim. Tarlada, bahçede.

Bir köşede onları dinleyen Mehmet söze karıştı:

-Bizi almazlar mı askere? Şey Çakır Amca? Beni, Mustafa ağabeyimi? Hüseyin ağabeyimi? Yok. Sen bir kere küçüksün. On üç var mısın?

Mehmet sıraladı:

-On dördüme gireceğim bu kış. Mustafa ağabeyim on sekiz, Gülbahar on üç, Gülizar on iki, Saffet on, Emine ile Rıfat yaşıt, yedi yaşındalar.

Kanlı savaşlar oluyordu Trakya'da. Kahveye çıkanlar hep kötü haberlerle geliyorlar, kuzeyden gelen top sesleri gitgide yaklaşıyordu. Çocuklar bu seslere alışmışlar, umursamıyorlardı artık savaşı. Ninenin anlattıkları onları altı yüz yıl geriye götürmüştü. Nine Osmanlı Devleti'nin kurulduğu yılları, Ertuğrul Bey'i, Sultan Osman'ı, Orhan Beyi, Malhatun'u, Nilüfer gelini uzun uzun anlatıyordu çocuklara.

Bahar gelince Adem Ağa tabuyu almıştı. “Eskişehir'den de ötede Alpu köyü, Kireççi Çiftliği adı. Arazisi geniş, kırk dönüm. Binaları hazır. Bak burada bile belli. Araç gerecimizi, tohumumuzu aldık mı toprağı işlemesi bizden” diye anlattı. Mustafa İstanbul'da indiğimiz yerde, bizim memleketten akranlarını gördü. Burada iyi iş var, para kazanıyoruz demişler. Mustafa ben de kalayım İstanbul'da, biraz para yapayım, size yardımım olur, sonra gelir bulurum sizi demişti. Yola çıkmadan üç gün önce Mehmet'i, Tekirdağ'a giden bir komşunun arabasına bindirip yolladılar Hüseyin'in yanına yardıma. Mayısın son günü, gün doğarken kalktılar ev halkı. Adem ağa Saffet ile beraber atları arabaya koştu. Erzak çuvalları, tenekeler, çömlükler, atların yemi yüklendi. Rıfat özenle bohçaların üstüne yerleştirdi uçurtmasını. Kızlar yatağında oturan

ninelerine dönüp dönüp sarıldılar. Nine hiç sesini çıkarmıyordu. Rukiye teyze bakacaktı ona. Gülbahar okşadı ninesinin yanaklarını:

-Çiftliğimize yerleşince babam gelip alacak seni nine, dedi.

Kadınlar birbirlerine sarılıp ağlaştılar. Çocuklar Çakır Ağa'nın elini öptüler. Herkes vedalaştı. Eskişehir'e vardıklarında muhtarın evinde konuk oldular. Sabah erkenden yola düştü Adem Ağa ailesiyle birlikte. Muhtar atına bindi, önlerine düştü. Üç çeyrek saat yol gittiler, bir tepeyi aştılar, vardılar bir sazlığa. Sazlığı dolanınca, toprağı çatlak çatlak, tepsi gibi dümdüz bir yere geldiler. Ne bir ağaç ne bir yeşillik vardı üstünde. Bir yıkık duvar, birkaç kalas. İşte o kadar. İşte geldik, dedi Muhtar. Adem Ağa kalakaldı:

-Yanlı olmasın? Kireççi Çiftliği'ne mi geldik?

-He ya, Kireççi Çiftliği. Arazin geniş. Bu sazlıklar, arkadaki tepeler, şu yandaki kırmızı kayalıklar hep senin. Arkada sıra sıra yükselen çıplak tepeler vardı. Adem Ağa bir türlü inanamıyordu çiftliğin orası olduğuna:

-Bana ahır, çiftlik binası hazır demişlerdi.

-Sen yaparsın. Sen yaparsın, dedi muhtar. Ben sana köyden bir iki alet göndereyim. Haydi bana müsaade. Muhtar atının başını çevirdi, uzaklaştı. Çocuklar indiler arabadan. Hep bir olup çalıştılar çabaladılar ahırı yaptılar, atları içeri aldılar. Bir kulübe ördüler kendilerine. Ahırın önüne sııklarla bir çardak kurdular. Tahtaları çakıp bir sıra yaptılar altına. Saffet çakısını çıkardı, sordu:

-Baba tarih kaç? Yazayım şuraya. Adem ağa düşündü:

-Bin üç yüz kaç bakayım. Yok yok, öyle değil, dedi Saffet. Serez'deki mektepte okuduğumuz gibi.

-Hı Haziran 1913. Saffet çardağın ön direğine kazıdı tarihi.

Bir zaman sonra çiftliğin bulunduğu yer bataklık olduğu için sineklerden geçilmiyordu, çocuklar sıtma olmuş yatak döşek yatıyordu. Mihaççıklı köylü onu ve ailesini yanına çağırılmış burada yaşanmaz demişti. Ertesi sabah gün doğarken Adem Ağa atları arabaya koştı. Arabanın içine yataklar serildi. Hastalar yattılar. Ulviye Hala çocuklara sıkı sıkı tembih etti, uzaklara gitmeyin diye. Araba çıktı yola. Tam ahırdan içeri girmişlerdi ki koca koca damlalar inmeye başladı saçaklı kara buluttan. Yağmur bütün gün yağdı, gitgide hızlandı, hızlandı. Ahırın iki yanından seller indi. Hiç dışarı

çıkamadı çocuklar. Hayvanların arasına büzülüp oturdular. Saz kulübenin çatısı çökmüş. Her şey çamur içinde; bohçalar, sandıklar, erzak torbaları...Yerle bir oldu ahırın önündeki çardak. Yalnız ahır dayandı bütün gece yağın yağmura, oluk gibi inen sellere. Sabaha karşı duvarlar da indi birdenbire. Saffet suların üstünde yüzen bir kalasa tutundu, çekti Rıfat'ı. Tahta kaydı suların üstünden aşağıya doğru. Bir ara keçinin başı geçti Rıfat'ın eline, sonra karıştı sulara. Saffet'in boynuna sıkı sıkı sarılan Rıfat keçiler, kuzular meleşiyorlar diye bağırdı. Koca bir dalga yuvarlandı üstlerine. Öyle bir yağmur bastırdı ki göz gözü görmez oldu. Üstlerine seller, çakıl taşları indi tepelerden. Yolu çamur kapladı. Arka tekerlekler saplandı içine. Adem Ağa istediği kadar şaklatsın kamçıyı, hepsi itsinler arabayı, boşuna. Kıpırdıyamadı atlar. Yağmur durup bir köyden yardım geldiğinde, bir gün bir gece geçmişti, Adem Ağa çiftlikten ayrılalı. Gün doğarken bin bir zahmetle vardılar Mihaliççik'a.

Çocuklar sarıldılar keçinin boynuna. Ortalık ağarmıştı. Seller yanlarından akıp gidiyordu. Bir kara nokta gördüler yamacın karşı ucunda. Koştular, koştular. Keçi de arkalarından. İki atlı bir arabanın yanında buldular kendilerini. Arabası ağır bir yükte dolu, yaşlı bir arabacıydı bu. Islanmamak için başına kalın bir kilim örtmüştü. “Nereye gidiyorsunuz bu yağmurda?” diye bağırdı çocuklara. “Evimizi sel yıktı, kaçtık” dedi Saffet. Arabacı keçiyi aldı yanına. Çocuklar çıktılar arabadaki ağır çuvalların arasına.

-Ananız babanız nerede sizin? Yaylaya gittiler. Gelip bizi alacaktı babamız, dedi Saffet.

-Yaylaya mı? Hangi yaylaya?

-Domaniç, dedi Rıfat. Saffet düzeltti:

-Yok Domaniç değil. Başka cıklı bir yer.

- Çatacık mı? Ha Benim yolum da orası. Haydi çabuk! Örtün çuvalların üstünü. Islanmasın haşhaşlar. Siz de girin altına. Haydi deh!

Rıfat ile Saffet yaygının altına girdiler, sıkıştılar çuvalların arasına. Acı, ağır bir koku geldi burunlarına. Derin bir uykuya daldılar.

-Kalkın! Haydi kalkın! Durdu rahmet. Çocuklar gözlerini ovuşturarak doğruldular. Buradan ötesi Çatacık. Benim daha çok yolum var. Siz inin, şurada bir köy var, sorarsınız yolunuzu, dedi arabacı.

Demirci Ağa Adem Ağa'yı beklemiş gelmeyince Sündiken dağlarına dönmüştü bunu öğrenen Adem Ağa geri Alpu'ya döndüğünde olanları köylüden duydu hemen çocukları aramaya koştu. Çocuklarsa yanlış gittikleri yerde denk geldiği kişilere babalarını soruyordu. Adem Ağa Alpu dönüşü, Saffet ile Rıfat'ı bulamadığını söyleyince:

-Benim çocuklarım abdal mı selin önünde dikilip kalsınlar? Kaçmışlardır. Hem ben dün gece gördüm düşümde. Ala bir atın sırtına binmişler, yel gibi geliyorlardı bu dağlara doğru, dedi Ulviye Hala. Bu söz üzerine kızlar ve anneleri ferahlamışlardı biraz. Oysa Adem Ağa çok kaygılıydı, uzun bıyıklarını çiğniyor, söyleniyordu kendi kendine:

-Düşman önünden kaçırırım, bütün Rumeli'den geçirdim de kendi yurdunda yitirdim öksüz kuzularımı...

Saffet ile Rıfat selden sonra Mavi Hoca'nın kardeşinin çiftliğine sığınırılar. Saffet ailesini aramaya çıkar. Dönmeyince Mavi Hoca akrabalarıyla birlikte Rıfat'ı da Eskişehir'e, evine götürmüş. "Çocuk güven altındadır, izin verirsiniz kalsın burada, okuma yazma öğrensin." diye haber yollayıp merak etmemelerini söylemiş.

Adem Ağa bir gün istasyonda Saffeti görür gibi olur arkasından koşarken Saffet trenin kalabalığında gözden yitmişti. Tam hareket memuru elindeki yuvarlak işareti kaldırmış, kampana çalmıştı ki iki çuval arasında yakaladı Saffet' i, çekti abasından. Tren hızlanırken, attı kucağında Saffet ile kendini yere. Silkelenip bindiler arabaya. Saffet yüzü koyun yumuldu. Adem Ağa sordu:

-Niye bindin trene? Beni görmedin mi? Saffet'in hiç sesi çıkmıyordu. Ben seni aramak için geldim nerelerden. Saffet başını kaldırdı:

-Ya Rıfat? Rıfat' ı aramadın mı? Adem Ağa hafifçe gülümsedi:

-Hı Rıfat. Saffet' i çekti yanına oturttu, elini omzuna koydu. Haydi gidelim bizim Kireççi Çiftliği'ne.

Saffet oturdu küçük evin yanına, eğildi penceresinden baktı, sonra başını dizlerine dayayıp bir ağlama tutturdu. Adem ağa geldi yanına, başını okşadı Saffet'in:

-Niye ağlıyorsun? Alime'nin evi Rıfat ile beraber yapmıştık. Hı Rıfat. Saffet daha da arttırdı ağlamasını:

-Rıfat'ı yitirdim. Onu dağda bir çiftliğe bıraktım. Orada bir renk hoca vardı.

-Bir renk hoca mı?

-Evet, şey, Mavi Hoca. Kocaman sarıklı. Korkunç bir adam. Görmeden her şeyi bilirmiş. Yeni ay doğmadan gel, kardeşini al, dedi bana. Geç kaldım. Sonra gittim baktım ki çiftlik kapalı. Kimse yok. Alapınar da herkese sordum, kimse bilemedi Rıfat'ın nerede olduğunu.

-Hı Rıfat. Alpu' ya inerken, çiftliğin yanaşmasını gördüm. Rıfat' ı Mavi Hoca Eskişehir'e götürdü dedi. Sen de bunun için mi biniyordun Eskişehir trenine?

- Evet, gidip bulacaktım Rıfat'ı. Mavi Hoca kaçırdı onu. Keçimi de vermedi. Öh, öh Sakallı keçi. Adem ağa oturdu Saffet' in yanına:

-Üzülme oğlum. Biz haber aldık Mavi Hoca'dan. Rıfat'ın rahatı çok iyi. Saffet birden kesti ağlamayı:

-Niye baştan bunu söylemedin bana Adem baba?

-E ...Ne yapalım, sen beni göre göre trene atlayıp arkandan koşturur musun? Ben de böyle eğlenirim seninle işte.

-Hı Rıfat, Hı Rıfat diye.

Saffet bunu söyleyerek atıldı Adem babasının kucağına, öptü yanaklarından. Adem Ağa taşıdığı mallardan kazandığı parayla bir küçük ev kiraladı Beypazarı'nda, çoluğunu çocuğunu yerleştirdi. Saffet i Ali Ağa'nın yanına çırak verdi. Kendisi de kış bastırmadan birkaç kez gitti geldi. O köye tuz, öbürüne yağ, bir ötekisine kil sabunu, gaz. Her geçişinde Arap Dede'ye bir tas pekmez götürmeyi unutmadı. Adem Ağa yollardayken Saffet evin erkeği oluyordu. Sabah erkenden iş başı. Demirci körüğünü şişirip şişirip pof puf üfletiyor ateşin üstüne. Sonra, örse ateşte kıpkırmızı olmuş demiri koyuyor. Bir ustası vuruyor, bir Saffet. Akşam yorgun argın dönerken, eve ne gerekiyorsa hepsini alıyordu. Kadınlar hiç çarşıya çıkmazdı o kasabada. Akşama kadar evin işini yapar, ekmek yoğurur, yemek pişirir, sonra oturup dikiş diker, iş işlerler, çorap örerlerdi. Pencerelerine örtü perdeler asmışlar, arkadaki bahçeyi düzeltip kışlık lahana, soğan, havuç ekmişlerdi. Hiç sokağa çıkmıyorlardı ama herkes tanıyordu Adem Ağa'nın kızlarını, Altın saçlı kızlar, hamarat kızlar diye ün salmışlardı. Bir de kızın birinin, bir parmağı sakatmış, hep bez sarılı gezermiş, dediklerine göre.

1914 Nisanı. Kar kalkar kalkmaz Adem ağa arabasını tamir etti. Atları çıkardı ahırdan. Beypazarı'ndan siparişleri aldı. Bir akşamüzeri hepsi bahçede çapa yaparken

bir şingirtı geldi kulaklarına. Koşular kapının önüne. Karşıdan bir araba yaklaşıyordu. Atlar Akdoğan'la Sarıperçem. Yelelerini savura savura geliyorlar. Ama arabayı süren Adem Ağa değil. Genç bir adam. Kızlar koşuştular sokağa. Hepsi bir şey geçirdi aklından. Hele Gülbahar! “Mustafa! Mustafa'm!” diye bağırdı anneleri. O akşam gene bir bayram oldu Adem Ağa'nın evinde. Komşular toplandılar Adem Ağa'nın büyük oğlu İstanbul'dan gelmiş diye. Kadınlar bir odada, erkekler bir odada. Mustafa annesine, kardeşlerine armağanlar; babasına da bir gazete ve tütün getirmişti İstanbul'dan. Herkes toplanınca aldı eline gazeteyi, yaşlı adamlar, sakallarını sıvazlayarak, okuma yazma bilmeyen gençler Mustafa o kara kara yazıları nasıl söküyor diye şaşarak ama hepsi de sessizce, saygıyla dinlediler: Balkanlarda karışıklık! Gençlerden biri sordu:

-Balkanlar neresi? Adem Ağa anlattı:

-Rumeli vaktiyle Osmanlı ordusu güçlüyken zapt etmiş oraları. Gel gör ki düzen bozulup ordu zayıflayınca bir bir elden çıkmış Balkan ülkeleri. Biz de malımızı mülkümüzü orada bırakıp kaçtık Anadolu'ya. Genç çocuk tekrar sordu:

-Neden zayıflamış ki şanlı Osmanlı ordusu? Adem Ağa'nın komşusu Şakir Efendi yanıtladı:

-Avrupalılar ilimde ilerlemiş, yeni icatlar yapmışlar. Biz geri kalmışız. Topları, tüfekleri, hep yenilemiş, buhar makinasıyla işleyen gemi, şimendifer yapmışlar bir de üstelik. Biz yetişememişiz onlara.

Mustafa boş gezmedi Beypazarı'nda. Mayıs başında Adem Ağa ile Saffet Rifat'ı aramaya çıktı. Yolu bulamayınca ümidi kesilen Saffet upuzun yattı çayırın üstüne, derin bir uykuya daldı. Güneş alçalıp hava serinleyince Saffet açtı gözünü. Üstünde masmavi bir gök. Gökte iki yana oynayan bir şey. Saffet ovaladı gözlerini. İki yana oynayan şey kuş değil. Kırmızı, sarı, mavi renkli. Altında saçak saçak bir kuyruk. Saffet fırladı yerinden:

-Baba! Bak! Bak! Mavi gökte uçan alçaldı, alçaldı, tepelerinde sallandı. İki püskül bir yanda, iki püskül öte yanda.

“Uçurtma! Çift püsküllü uçurtma.” diye bağırdı Saffet.

“Bu kadar dolaştım, hiç görmedim bu dağlarda uçurtma!” dedi Adem ağa.

- Rıfat'ın uçurtması! Başka kimse bilemez burada çift püsküllü uçurtma yapmayı.

Hemen atladılar arabaya. Uçurtmayı izleyerek, dolandılar ormanı. Önlerinde geniş bir toprak yol açıldı. Gökyüzünde uçurtmanın ipi belirdi. Bir tepeyi dönüverince, önlerine çıkıverdi kalın duvarlar arkasındaki çiftlik binası. Uçurtma hışırdıya hışırdıya alçaldı, indi duvarların ardına. Daha araba çiftliğe varmadan, kapının iki kanadı ardına kadar açıldı. Atlar yavaşlayarak girdiler içeri. Çift püsküllü uçurtma bir duvara dayanmış duruyordu. Avlunun orta yerinde de ipini saran Rıfat. Adem Ağa kenara çekti arabayı. İndi, bağrına bastı öksüz kuzusunu. Arkasından Saffet sarıldı kardeşine. Çiftlikten adamlar çıktılar, buyur ettiler gelenleri. Mavi Hoca, gene upuzun, perdeleri kapalı odanın dibindeki sedirde oturuyordu. Adem Ağa'ya yer gösterdi yanında. Kahve içtiler, konuştular:

-Oğlunuz Rıfat, akıllı çocuk. Akranlarıyla okuyor yanımda. Ayrıca şehirde dükkanımıza bakıyor. Şimdi de çiftlikte her işe koşuyor. Adem ağa pek gurur duydu bu sözlerden:

-Gene isterseniz kışın kalsın yanınızda. Yalnız bu kez götürsem, annesi görse Mavi Hoca izin vermedi:

-Rıfat henüz okumayı tam sökemedi. Şimdi giderse, tekrar baştan başlar. Ben yarım iş sevmem. Türkçe, Arapça iyice okuyup yazmayı öğrensin, ondan sonra gider. Adem ağa karşı çıkamadı bu söze. O gece Adem Ağa ile Saffet konuk kaldılar çiftlikte. Yola çıkarken Rıfat Ben de geleyim sizinle demedi. Pek değişmiş, incelmış, düşünceli bir çocuk olmuştu.

Hüseyin'den mektup gelmişti. 1914 kışında ninenin öldüğünü yazıyordu. Kendi annesinin ve babasının da öldüğünü yazdıktan sonra şöyle diyordu:

“Cihan Savaşı çıktıktan sonra Tekirdağ'da bir tümen kuruldu. Bu yıl bir yarbay getirildi tümenin kumandanlığına, adı Mustafa Kemal. Savaşa katılınca, bu tümenle, Balkan Savaşı yenilgisinin utancını yeneceğiz dedi. Bu söz üzerine bütün gençler askere yazıldı. Bizim Mehmet de yaşını büyütüp yazıldı. Zaten değirmen işini hiç sevmiyordu. Gözü hep askerlikteydi. Kardeşim Hasan gibi. Ben de yazılmak istedim askere, almadılar. Sen askere un yetiştireceksin, dediler. Değirmenin sahibi öldü. Bütün hisseyi ben aldım. Şimdi değirmenin tümü benim. Onun için değirmenin başında kalmak zorundayım. On dokuzuncu tümen kumandanı Mustafa Kemal, askerlerini iyice

yetiştirdikten sonra, İstanbul'dan gelen emir üzerine Gelibolu'ya götürdü. Düşman Çanakkale' den saldırırsa onlar savunacaklarmış.” Herkese ayrı ayrı selâm yazıyordu Hüseyin.

Harman sonunda Gülizar'ın düğünü oldu. Mavi Hoca Adem ağanın evinde konuk kaldı. Yatmadan önce, Mavi Hoca, Şakir Efendi, Adem Ağa uzun uzun konuştular, yanlarına Saffet ile Rıfat' ı da aldılar. Saffet' in Mavi Hoca' dan korkusu geçmişti artık. Adem babasına sordu:

-Acaba görmeden, işitmeden, oturduğu yerden nasıl bilirmiş her şeyi? Sorsak ayıp olur mu? Konuşmanın kuralları vardır. Pat diye söze girilmez, kimsenin lâfi kesilmez, el kol sallanmaz, esnenmez, yerli yersiz gülünmez. Adem Ağa bilirdi bu kuralları. Sırası gelince konuştu:

-Ne iyi ettiniz de geldiniz Hoca Efendi! Nasıl da bildiniz tam şu günlerde düğünümüz olduğunu?

-Bunda bilinmeyecek ne var? Harman sonu olur düğünler. Tarlasında ürünü olan harmanını yapar, buğdayını doldurur çuvallarına, götürür satar değirmene. Bir bölümünü de kendine ayırır. Buğdayın, arpanın parası ile düğün tedariki görür. Hem herkes ekin biçerken, yağmur yağmadan harmanımı kaldırayım diye durmadan çalışırken olur mu düğün? İşler bitip herkes bir oh deyince çalınır davullar.

-Doğru, doğru, dedi oturanlar.

-Doğa yasası bu, dedi Şakir Efendi. Savaşta bile bir yanda askerler dövüşür, kırılır, bir yanda sanki hiç bir şey olmamış gibi tohum ekilir, ekin biçilir, düğün yapılır: Bir yanda savaş Bir yanda kaynar aş.

-Doğru, doğru, dediler odadakiler. Savaş sözü açılınca, Mustafa'sını andı Adem Ağa. Mavi Hoca'ya sordu:

-Ya nasıl bildiniz oğlum Mustafa' nın Sarıkamış'ta şehit olduğunu? Askerlik şubesinde öğrendim. Hem şehit babası olduğunuz için madalya verecekler size. Saffet cesaretini topladı:

-Kusura bakmayın Hoca Efendi, bir soru da ben soracağım size, sizin çiftliğinize ilk geldiğimizde nasıl bildiniz Rıfat'ın hasta olduğunu?

-Tir tir titriyordu çocuk. Bir sessizlik oldu, Mavi Hoca yeniden söze başladı:

-Bunları niye sorduğunuzu biliyorum. Mavi Hoca görmeden, işitmeden her şeyi bilir derler çevremdekiler. Cahil oldukları için onların okuyamadıklarını ben okuduğum için kitaplarımda bir giz, bir sihir var sanırlar. Oysa gerçek değil bu. Allah bize göz vermiş, görelim diye, kulak vermiş, işitelim diye, akıl vermiş, gördüğümüzü, duyduğumuzu anlayalım diye, dil vermiş, bildiğimizi öğretelim diye, el ayak vermiş, öğrendiğimizi uygulayalım, çalışalım diye... Mavi Hoca sürdürdü sözünü:

- Memlekette olup bitenlerle ilgileniyor musunuz? Duydunuzsa Çanakkale’de nisan ayından beri kanlı çarpışmalar oluyor. Mustafa Kemal çıkartmıyor düşman askerini karaya. Mavi Hoca uzun uzun anlattı Çanakkale Savaşlarını, Osmanlı Devleti’nin nasıl karışıklık içinde olduğunu. Birkaç gün dinlendikten sonra, Mavi Hoca Rıfat’ ı da yanına alarak döndü çiftliğine.

1919 yılında: Çanakkale’de düşmanın önünü kesen Mustafa Kemal Paşa Samsun’a çıkmış. Erzurum’da, Sivas’ta vatanını seven, akli eren kişileri bir araya toplamış, nasıl kurtaralım yurdumuzu diye çare düşünmeye başlamışlar. Bir haber yayıldı Beypazarı’nda: Adem Ağa’ya bir kez konuk gelen, Eskişehirli Mavi Hoca var ya, yanındaymış Mustafa Kemal Paşa’nın. Sivas’taki toplantıya o da katılmış. Mustafa Kemal Paşa Ankara’ya gelmiş. O günden sonra Beypazarı’na, Bolu Dağı’ndan, Nallıhan’dan eli bıçaklı, omzu fişekli bilmedikleri adamlar indiler. Adem Ağa evine kapandı güzden. Geçti oturdu köşeye. Kızları canı sıkılmasın diye çorap örmeyi öğrettiler babalarına. Pek güzel becerdi Adem Ağa bu işi. Çorabın orta yerine kırmızı iplikle gül bile kondurdu. Akdoğan ile Sarıperçem arka arkaya öldüler bir gün. Adem Ağa istese de bir yere gidemezdi artık. Ta ki bir gece Rıfat atlarla gelip babasından orduya yardım etmesi için gelene kadar evde vakit geçiren Adem Ağa artık milletvekili, gazeteci ve öğretmenleri gizlice Ankara’ya götürecekti. Tren yolu İngilizlerin kontrolündeydi. Mustafa Kemal Paşa’nın buyruğuyla yeni bir savaşa katılacaklar! Kurtuluş Savaşı’na. Ülkenin her yanı düşman işgalinde. Yunanlılar geçen yıl, yani 15 Mayıs 1919’da İzmir’i işgal ettiler. Durmadan ilerliyorlar Anadolu’nun içine doğru. Trakya’da düşman işgalinde. Askerin silahları tamir olacak, top, kama yapılacak. Bütün zanaatkarları çağırıyor Mustafa Kemal Paşa. Saffet de onların arasına katılır. Adem Ağa iyi giyimli, okumuş, halli kişileri hep belirli bir yere kadar taşıdı. Bir gün bir haber yayıldı Beypazarı’na: Mustafa Kemal Paşa, İstanbul’ dan ve diğer illerden gelen milletvekilleri ile Büyük Millet Meclisi’ni açmış. Adem Ağa “Meğer ben milletvekili taşımışım” diye için için sevinir. Bir gece ansızın 1912 yılında savaşa katılan Hasan

gelir, bunca yıl neler yaptığını anlatır, aileyle hasret giderir. Ahmet Usta Saffet ile beraber Ankara'ya imalathanesini taşır. Gece gündüz çalışırlar. Bir iş çıkarıyor ki Saffet, gören şaşırıyor. Ünü yayıldı bütün Ankara'ya. Rıfat Meclis' te Mavi Hoca'nın yanında çatır çatır yazı yazıyor. Aylar sonra Adem Ağa ve ailesi Rıfat ve Saffet'in yanına Ankara'ya taşınır. Sakarya Savaşı'ndan sonra hastanelerde yaralı asker çok olunca Emine hemşire olarak çalışıp yardımcı olmaya başlar. Bütün Anadolu insanları Karadenizliler İnebolu'ya gemilerle cephaneye taşıdılar, boşalttılar. Kastamonulular Ankara'ya arabalarla taşıdılar. Köylü kadınlar kağınlarını getirip dizdiler. 31 Ağustos 1922'de zafer haberi yayılır. 2 Eylül 1922'de Eskişehir, 9 Eylül 1922'de İzmir düşmandan kurtulur. 26 Ağustos 1922'de Büyük Taarruz başladı, gürledi toplar. Kocatepe'de Mustafa Kemal Paşa, ordusunun başında, kalpaklı, çizmeli. Savaş planını gözden geçiriyor dağın tepesinde Düşman işgali sırasında Ankara'ya göçenler geri dönmüş, Mavi Hoca'nın evi yeniden dolmuştu. Hüseyin iki yıllık tutsaklığından kurtulmuş, dokuz yıl sonra ailesinin yanına döner ve onu bekleyen Gülbahar'la evlenirler. 29 Ekim 1923'te Gazi Mustafa Kemal Paşa, yeni yönetimin adını koydu, Cumhuriyet! Ankara Kalesi'nden toplar gürledi. Bayraklar asıldı her yana. Ellerinde meşalelerle çoluk çocuk bütün Ankaralıları sokağa döküldü Yaşasın Cumhuriyet! Yaşasın Cumhuriyet! Adem ağa atlarını, arabasını çıkardı, doldurdu evdekileri, bütün gece Ankara'yı bir uçtan bir uca dolaştırdı. Eskişehir'e gidip Kireççi Çiftliği'ni kurdular, Emine sivrisinekler için hastaneden ilaç gönderdi. 1933 yılında Eskişehir'e şeker fabrikası kuruldu. Mustafa Kemal Atatürk açılış törenine geldi. Adem ağa Alpu'dan, Saffet ile Rıfat Ankara'dan koştular. Atatürk'ün yanına geldiler, durdular. Atatürk onları tanıdı. Kurtuluş Savaşı sırasında Ahmet Usta'nın harp imalathanesinde Saffet'in nasıl çalıştığını gözleriyle görmüştü. Rıfat'ı Meclis'ten Adem Ağa'yı ününden tanırdı. Romanın sonunda yıllar sonrası anlatılır. Gülbahar nine olmuş, torunlara ninesi gibi masal anlatır. Her bir toruna ailedeki büyüklerin adları verilmişti. Hepsi Kurtuluş Savaşı anılarını dinlerken gelecekle ilgili anı kurarlar.

3.GECEGELEN'İN AK UNU

Güz gelmiş, havalar iyice serinlemişti. Gece erkenden bastırıyor, sokaklarında kimse görünmüyordu. Köyün girişindeki ilk ev Hasan Ağa'nındı. O gün, evde otururlarken dışarıdan tek tük köpek havlamaları ve gitgide yaklaşan nal sesleri duyuluyordu. Birden nal sesleri evin dibinden geliverdi, kapı hızla vuruldu. Hasan Ağa silkinerek ocağın başından kalkıp kapıyı açtığında hiç tanımadıkları bir adam atından

inmeden onlara seslenip kardeşi Ümmü'nün öldüğünü, çocukları dağıttığını ve bohçayı işaret edip onunda onlara düştüğünü söyleyip kaybolup gider. Hasan Ağa şaşırıp kalmıştı. Hiçbir şey soramayan Hasan Ağa ve eşi Gülsüm eğilip atının yere koyduğu bohçaya baktılar. Karanlıkta, çullar içinde pırl pırl iki göz onlara bakıyordu. Gülsüm çocuğu kaptığı gibi girdi içeri, içeride lambanın ışığını açıp çocuğun yüzüne iyice baktılar. Beyaz, ablak yüzlü, mavi gözlü, dört beş yaşlarında bir oğlandı.

Ertesi sabah, gün doğarken Hasan Ağa'nın çocukları birer birer uyandılar. Sedirin üstünde uyuyan çocuğa merakla baktılar. Annelerine çocuğun adını, kim olduğunu sorduklarında Gülsüm Ana "Ne bileyim, Gece gelen" dedi.

Büyük kız çocuktan pek hoşlanmıştı, ona bakmak ablası olma heyecanı içindeydi. Sahiden de hep baktı ona. Gece gelen uslu, sessiz bir çocuktur. Ötekilerle beraber her işe koşuyor, hayvanlara bakıyor, harmana gidiyordu. Her yıl harman sonunda buğday çuvalı eşeklere yüklenir, derenin başındaki değirmene götürülürdü. Değirmene varır varmaz çocuklar su kenarına yayılır, söğüt dallarından düdük yapar, savaklara ayaklarını daldırır, akşama dek oynarlardı. Gece gelen, aralarında hiç karışmazdı. Hemen usulca değirmenin içine girer, o koca değirmen taşlarının dönüşüne, ortadaki oluktan akan buğdaylara bakardı. Akşama kadar, üstü başı, saçları, kirpikleri, kepekten, undan, bembeyaz olur, masmavi gözleri ortaya büsbütün çıkardı. Çocuklar onun bu hâline gülmekten yerlere yatarlardı o ise hiç aldırılmaz, Ayşe abasıyla köye dönerdi.

Cumhuriyetten çok önceki yıllardı. Köylerde okuma, yazma bilen pek azdı. Gece gelen bir yandan Hasan Ağa'ya pazar hesabını verir, bir yandan da ona eski yazı ve sayıları öğrenmeye uğraşır, bulduğu kâğıt parçalarının üstüne kargacık burgacık şeyler kararlardı.

Yıllar geçmiş Gece gelen on üç, on dört yaşlarına gelmişti. Aklı fikri kasabadan ötede, büyük şehirdeydi. Hasan Ağa'nın gönlünü edip bir sabah eşiği eyerlediler, süzme torba yoğurdunu, yumurta sepetini, topak Mihallıç peynirlerini yüklediler, torbasını ağzına koydular, Gece gelen'i selâmetlediler.

Sora sora Odunpazarı'ndaki Hüseyin Çavuş'un dükkanını buldu. Eşiğinin önüne biraz saman serip, hemen oracıkta kıvrılıp uyuyuverdi.

Ertesi gün şehrin pazarıydı. Gece gelen erkenden kalktı, bütün gün bir yandan malını sattı, bir yandan da duvarın dibinde aşık oynayan kendi akranı çocukları seyretti.

Hüseyin çavuşun oğlu Veli hesaplamaları hızlıca yapamayınca ona yardım etti, böylece iki çocuk yakın arkadaş oldular. Gece gelen bütün yaz şehire geldi, gitti, kazancıyla ayağına çarık aldı, Ayşe abasına güllü basma, çocuklara leblebi şekeri götürdü.

Kış geldiğinde Gece gelen köye dönecekken Hüseyin Çavuş ve Veli onu salmadı, hesapları tutar bize yardımcı olursun, dediler. Gece gelen böylece şehirli oldu. Bir gün Gece gelen, Veli'nin babasının altınlarıyla değirmen kurmayı teklif eder. Veli kabul etmez. Günler, aylar, yıllar geçer. Veli ile Gece gelen delikanlı oldular. Hüseyin Çavuş öldü. Bütün altınlar, dükkan Veli'ye kaldı. Yine soğuk bir kış gecesi Gece gelen Veli'yi ikna etmek için uğraşır. Veli adın yok sanın yok, un değirmeni satın almaya kalkışıyorsun deyince Gece gelen “Senin adın Veli benimki olsun Ali! Ali-Veli un değirmeni!” diyerek Veli'yi sonunda razı etti.

Tenekeyle altını verip aldılar koca değirmeni. Ali yılmadan gece gündüz çalıştı. Eskiyen makinelerin yerine yenilerini getirtti. Böylece değirmen fabrika oldu. Ali Gece gelen de ünlü bir fabrika sahibi oldu. Veli'yi Hacıların kara gözlü kızıyla evlendirdi. Hasan Ağa ile Gülsüm Ana da gelip çocuklarıyla Akarbaşı'na yerleştiler. “Ali-Veli Un Değirmeni” de gitgide kalabalıklaşan koca şehirin ve çevresindeki illerin fırınlarına çuval çuval un yerleştirdi. Böylece tüm evlere çıtır çıtır kabuklu has ekmek, torbayla ak un girdi.

4. HAYVANLARI SEVEN ÇOCUK

İlk öyküde Avusturya' da, Konrad adlı küçük bir çocuk, her gün annesine köpek almaları için yalvarır, annesi de hep itiraz eder. Yıllar sonra , Konrad kendini köpeğin nefesinden, kenelerinden koruyacağı konusunda verdiği söz kesinlikle güvenilir yaşa gelince annesi eve köpek almaya razı olur; ama iş bu kadarla kalmaz. Viyana'daki küçük apartmanı yavaş yavaş çeşitli hayvanlar doldurur: Sincap, kedi, maymun, papağan, hatta yavru bir timsah!

Hayvanları bu kadar seven, sevmekle kalmayıp onların davranışlarını dikkatle izleyen bu çocuk, yıllar sonra Nobel Tıp Ödülü'nü alan (1973) Doktor Konrad Lorenz' dir.

Konrad Lorenz, kent dışında büyük bir bahçeyle çevrili bir eve taşındıktan sonra artık bütün hayvanları rahatça her yana yerleşirler.

Köpeklerin dostlukları, sahiplerine bağlılıkları onları tüm hayvanlardan ayırır. İkinci Dünya Savaşı çıkıp , Doktor Lorenz askere alınca köpeği Stasi için kötü günler başlar. Konrad Lorenz izinli olarak eve döndüğünde Stasi öyle delice bir sevince kapılır.

Konrad Lorenz kazlarıyla ünlüdür. Yıllarca yabanıl kazları inceler, bunun için onlarla beraber gezmeye çıkar, beraber suya girer, filmlerini çeker, “Kazlı Adam” olur adı.

Çevresindeki hayvanları gözleyerek pek çok soruna çözüm arar. Konrad hayvanlar üzerine yaptığı ilginç gözlemlerde, yaşlı biri genç iki kurt kıyasıya dövüşür. Parlak tüylü genç kurt çok güçlü, dişleri sivri, pırıl pırıldır; ama yaşlı kurt nasıl dövüşüleceğini çok iyi bilir. Genç kurdu çeşitli oyunlarla yora yora bir çitin köşesine sıkıştırır. Artık genç kurt için kurtuluş umudu yoktur. Birden umulmadık bir şey olur. Genç kurt birden bire durur, kendini savunmaktan vazgeçer ve boynunu yaşlı kurdun ağzına uzatır. Bunun üzerine yaşlı kurt genç kurdu ısırmasın; çünkü karşısındaki yenilgiyi kabul etmiş ve aman dilemiştir.

Öykünün sonunda şöyle bir pasaj yer alır:

Bu olayı hepimiz, bir gün sokakta izleyebiliriz. Korkunç sesler çıkararak, dövüşen köpeklerden yenilgiye uğraya birden durur ve can damarının attığı boynunu düşmanına uzatır. Yenen köpek ise patisini kaldırarak, sanki “Tamam, yenildin artık dokunmam sana! ”der. Yenik düşen ise usulca kuyruğunu bacaklarının arasına alır, sıvışır oradan. Eğer orada olanları seyrediyorsanız, güçlü köpek size doğru dönecek ve sıcak kahverengi gözleriyle söyle diyecektir: “Gördün mü insanoğlu, ben savunmasız olana saldırmam!”

4.1. BİZ İNSANLAR VE HAYVANLAR

Orta Avrupa ülkelerinden birinde bir sabah işçiler, çoktan beri terkedilmiş bir kömür ocağını tamir etmek için yeraltı asansörüne binerler. Asansörün göstergesi iki yüz metreye vardığı bir madenci koskoca bir ayak izi görür ve bağırır. Diğer madenciler yukarıdan sızan suların bıraktığı izler olduğunu söyler, telaş yapmazlar.

Genç işçi sesini çıkarmaz ama akşamleyin asansörler yukarıya çıkarken, aynı yerde hem ayağa hem pençeye benzeyen izin beş iri parmağını bir bir sayar. Eve dönünce gördüklerini karısına anlatır, ikisi de “Demek masallarda dinlediğimiz yeraltı canavarları gerçekten yaşamışlar.” der. Daha sonraki günlerde başka işçilerde dev ayak izlerini görür. Bu haber ülkenin her yanına hızlıca yayılır. Pek çok meraklı kimse

canavarların ayak izlerini görmek için kömür kuyusuna indiler, fotoğraflar çektiler. Bu izleri ve fotoğrafları gören bilginler, bu ayak izlerinin günümüzden iki milyon yıl önce yaşamış olan Dinosorus' a ait olduğunu söylediler. Bu haberi okuyanlar çok şaştılar. “Tonlarca ağırlıktaki bu hayvan yeraltında nasıl yaşamış, nasıl yiyecek bulmuştu acaba?” diye sorarlar.

Bilginler, “Hiç yeraltında olur mu? Yeraltında gördüğümüz maden kömürleri, jeolojik çağlarda yeryüzündeki büyük ormanlar değil miydi?” Bunlar çeşitli doğa olayları, depremler, su baskınlarıyla milyonlarca yıl boyunca toprak altında kalıp, kömürü oluşturdular. Bunların arasında da o çağlarda yaşayan o iri hayvanların fosilleri şekillendi.” diye cevaplar.

Bu dev hayvan kalıntılarına yalnız maden ocaklarında değil, bataklıklarda, kalker kum katmanlarında da rastlanıyordu. Kanguru gibi arka ayakları üzerinde yürüyen dev ‘İguanodon’ var, boyları yirmi metreyi geçen omurgalıların, ‘Aktinodon’ adını verdikleri timsaha benzer hayvan izlerine rastlıyorlardı.

Okullarda, müzelerde bu konuları öğrenen, bir bacağı iç insan boyutundaki iskeletleri seyreden çocuklardan masallara inananlar şöyle diyordu: ”İşte bunlar masallardaki grenlerin dövuştükleri devler! Ağızlarının ateş püskürteni kuyrukları ile dalgaları döven devle. Bu devi öldüren prens devin mağarada hapsettiği güzel prensesi kurtarır.”

Öğretmen bu masalsever çocuklara “Hayır, bu dev gibi hayvanların yaşadıkları çağlarda yeryüzünde insan yok .” der. Dünyada hayatın nasıl oluştuğunu anlatmak için öğretmenler tahtaya resimler çiziyor, çizgi filmler gösterir.

Üçüncü zamanda ise, memeli hayvanlar ortaya çıkar. Gitgide büyürler, boynuzlu, hortumlu hayvanlar, mastadonar, gergedanlar, filler, su aygırları, sıcak, nemli ortamlarda dolaşırlar. İlk atlar yelelerini savura savura çayırlarda koşar. Daha sonra insanlar yaratılır. Ne saklanabileceği kabuktan evi, ne maymunlar gibi vücudunu örten kılları, ne filler, su aygırı gibi kalın bir derisi vardır. Avını parçalamak için sivri tırnakları , boynuzları, uzun dişleri de yok. Buna karşın , Tanrı ona çevresindeki canlılarda olmayan bir armağan vermiş: Sağlam bir kutu içine koyduğu beyin.

Bilim, doğa ve fen olayları türündeki bu hikayeyi yazar "Tanrı bu değerli hazinesiyle salıvermiş insanı yeryüzüne. Hem de dağları buzulları kaplarken sürekli yağmurlar yağarken. Bilginlerin dördüncü zaman dediği dönemde” cümlesiyle bitirir.

4.2. BU EŞEĞİN BİR BİLDİĞİ VAR

Hasan Ağa Güneybayırdaki bağına bahçesine gitmek için eşeğiyle birlikte köyün alt yanındaki yamacın dibinden geçen dar yolu izledi. Öteki köylüler kullanmazlardı o yolu. Her zaman çamurlu olduğundan hayvanların ağıyı kayardı. O gün her yer çamur içindeydi. Hasan Ağa'nın eşeği zorlukla yürüyor, ayağını havaya kaldırıp yeri yoklaya yoklaya ilerliyordu. Hasan Ağa bütün gün bahçesinde çalıştı, yıkılan çitleri onardı, ağaçları budadı. İkinci vakti eşeğin semerine vurup çıktı yola. Gün batarken tam yamacın dibine varmışlardı ki, yukarıdan iki iri tavşan yıldırım gibi yola indiler, aşağıdaki dereye doğru gözden yittiler. Eşek zınk diye durdu, Hasan Ağa şaşkınlıkla kaldı, söylendi. Eşek dikti kulaklarını, kımıldamadı yerinden, Hasan Ağa indi yere, dürtükledi, çekti zor bela yürüttü eşeği. Öbür gün yine dönerken o yolu kullanan Hasan Ağa'nın eşeği yine zınk diye durdu. Yolun üstünde bir kirpi, yavrularını takmış peşine, ağır ağır dereye iniyordu. Eşeği yamaçtan geçiremeyince yüklendi semeri evine vardı. Akşam eşek gelmiş, alniyla sahurun kapısına vuruyordu. Hasan Ağa eşeğinin bu halini, hele kederli gözlerini görünce unutuverdi öfkesini, hayvanın sırtını okşadı, içeri alıp önüne samanı koydu. Ertesi gün işini yaparken eşeğin sözünü dinler oldum diye söyleniyor, neden eşeğin tavşandan, kirpiden korktuğunu sorguluyordu. Dönecekleri vakit hava kötülemişti, yolda iken daha yamacın dibine varmadan , bir sürü tavşan hızla bayırdan aşağı indi. Eşek yine duraklar, önlerinden koskoca bir kaplumbağa ağır ağır iner , az ötede köstebek yuvasından fırlar. Eşek yürümüyordu. Yamaca da epey bir yol vardı, yağmur hızlanmıştı. Hasan Ağa bu işin içinde bir iş olduğunu düşündü, bu kadar hayvanın hepsi bayırdan aşağı koşuşuna hayret ederken eşek kulaklarını dikti, çingırağını salladı. Eşeğini yürütmek için diller döktü ama eşek hiç oralı olmaz. Eşeği bırakıp düştü yola, her yana alacakaranlık basmış, durgunluk çökmüştü. Hasan Ağa'nın üstüne bir dermansızlık geldi . Nerdeyse varıyordu yamacın dibine ama içi hiç rahat değildi. Hasta masta olmasın diye dönüp baktı. onu gören eşek koca ağzını açtı, iri dişlerini göstere göstere öyle sesler çıkardı ki ağladı sanki!

Hasan Ağa bir koşuda hayvanın yanına geri döner. Tam yuları alacağı zaman, kayaların dibinden bir gümbürtü kopar, ayağının altında toprak zangır zangır titrer. Hasan Ağa eşeğinin boynuna sarılır yumulup kalır. Gürültü kesilip gözünü açtığına ne yol vardı ne iz! Yolun üstüne bütün yamaç yıkılmış, her yer çamura batmıştı. Toprak dere olmuş, bayırdan aşağı tavşanların, köstebeğin, kirpilerin, kaplumbağaların kaçtığı yöne akmıştı.

Hasan Ağa eşeginin kara gözlerini öper. “ Toprağın kayacağını bütün hayvanlar anladı da ben anlamadım. Toprağın altında kalacaktım, canımı sen kurtardın benim akıllı eşğim.” der. Eşek kulaklarını oynatıp usul usul çingırağını çalar. İki köy öteden dağı dolanarak eve varmak için yola koyulurlar ve hikaye burada biter.

4.3. İŞE GİDEN MARTILAR

Okullar açılınca 4/A sınıfının öğretmeni öğrencilere yaz tatilinde neler yaptığını sorar, Aydın işe giden martıları anlatacak iken zil çalar ve öğretmen bu konuyu ödev olarak verir. Aydın’ın kardeşi doğduğu için o yaz hiçbir yere gidememişlerdir. Apartmanın yedinci katından oturan Aydınların evinin penceresinden tüm gökyüzü görünür. Her sabah 8.30- 9.00 arası deniz yönünden sıra sıra kuşlar kuzeye doğru gidiyorlar. Annesine her sabah böyle nereye gittiklerini soran Aydın’a annesi “Her sabah, aynı saatte, aynı yöne doğru gittiklerine göre işe gidiyor olmamalıdır.” der. Kuzeybatı yönünde uçan kuşlar Kağıthane’ de iş bulmuş olabileceklerini söyler.

Bir pazar sabahı, martılar geçtikten hemen sonra Aydın babasıyla Okmeydanı’na gider, oradan Kağıthane’ye inerler. Oraya vardıklarında martılar iş yerini bulmuşlardı. Bir derenin kenarındaki çöp yığınlarının etrafındaki kuşlar sebze kabuklarını, hayvan derilerini yiyorlar, birbirlerinin gagasından koparıyorlardı. Eve gittiklerinde annesine kuşların evini soran Aydın’ a annesi “Güneydoğu’ya doğru uçan kuşların evinin Büyükkada, Heybeli, Kınalı, Burgaz adaları var, oradadır.” der.

Martıların yuvasını çok merak eden Aydın kuş olup kanatlarını çırpa çırpa yanlarına gitmeyi ister. Ertesi sabah ağaca çıkar ve kuşlar gibi uçtuğunun hayalini kurar.

Bir gün düş oyununu oynarken Ayşe ile Döne elele tutuşup koşa koşa gelirler. Ayşe bir kayanın tepesindeki martı yuvasında parlak bir şey görmüş, çıkıp bakmışlar, çalı çırpının içinde altın bir zincir bulmuşlar. Ucunda renk renk boncukları olan zinciri Ayşe boynuna takmış. Ayşe’nin abisi Mahmut haber vermeden kayboldukları için Ayşe’ye çok kızar. Aydın ağlayan Ayşe’yi susturabilmek için ağlarsa uçamayacağını söyler.

Bir süredir pencerenin önünden geçmeyen martıları merak edince babasıyla Aydın yine Kağıthane’ ye gider. Çöplüğün yerini kocaman bir çocuk parkı almıştı.

Öğretmen Aydın’ın ödevini okuduğunda sınıftakiler Kağıthane’deki parka gitmek, martıların yuvalarını görmek ister, öğretmenleri onları parka götüreceğine dair söz verir.

4.4. LEYLEK LEYLEK HAVADA

Almanya’ da Mönih’in kuzeyinde bir ilçede yaşayan Hans, bir akşam derslerini bitirdikten sonra, televizyonun karşısına oturan Hans , çocuklar için olan izlenceden leyleklerin ülkelerine artık gelmedikleri için eski leylek yuvalarını görenlerin onlara haber vermeleri isteğine tanık olur. O günden sonra bacalarda, kırlarda, ağaçlarda hep yuva aradı. Bir gün terk edilmiş bacada iki leylak görür ve hemen verilen telefon numarasını arar. Ona çok teşekkür ederler ve yirmi sekiz gün, yani yavrular yumurtadan çıkıncaya kadar yuvayı gözlemesini ama yumurtaların üstünde oturan ana leyleği, yiyecek getiren baba leyleği hiç rahatsız etmemesini, yumurtalara elini sürmemesini tembih ettiler. Ardından kırk beş gün satmasını, gene ana leylekle baba leyleği ürkütmemesini söylediler. Hans her gün okuldan çıktıktan sonra kestane ağacının tepesinde bir ağaca yerleşiyor, hiç ses çıkarmadan yuvayı gözlüyordu. Kırk beş gün geçince Hans telefon eder ve evinin adresini isterler. Gelen kuş uzmanları maden halkaya ilçenin adını, yavruların yumurtadan çıktığı tarihi, Almanya’ dan kodunu kazıdı, bir de numara verdi. Sonra Hans’la beraber eski istasyona gidip leylakların bacalarına halkaları takarlar. Ancak baba leylek yoktu ve üstelik geldiğinde de geniş kanatlarını uzmanın başında dolanıp gözlüğünün kenarına gagasını taktığı gibi havalanır.

Ağustos’un ilk haftasında kuzey ve kuzeydoğu ülkelerinden yola çıkan leylekler, belirli yerlerde döne döne bir araya toplandılar, en yaşlı ve en güçlü leyleği önder seçip, arkasından güneye doğru yöneldiler.

On iki yağmur mevsimi yaşamış olan Zugulugubamba, ekim ayının son günü sabah güneş doğarken kalkar. Annesi böcek ısırmasın, sülükler yapışmasın diye vücudunu külle ovdu. Zugulubamba sabah duasını yapıp yola çıktı. Köyleri o mevsim kurak odluğundan, hayvanları bir günlük yola, Nil nehrinin kollarının yayıldığı otlaklara bırakır, kardeşleriyle nöbetleşe hayvanları beklerlerdi. Sıra Zugulugubamba’ydı, Kentten oraya gelecek olan ağabeyi ile inekleri bekleyecekti. O gün ağacın tepesinde sallanan beyaz türlü bir leylek görür tırmandığında leyleğin ölmüş olduğunu fark eder ülkede leylekler kutsal hayvanlardı. Yerliler yıl o mevsimde başlarının üstünden geçen bu kuşların, atalarının ruhlarını taşıdıklarına inanırlardı. Leyleğin bacağındaki halkayı görünce, Zugulugubamba’nın kendisine gökyüzünden haberci olarak indiğini düşündü, hiç kucağından indirmedi. Halkayı kentteki büyücü Muliamba’ya okutur, halkada “H. Wolf- Grüns ALMANYA- 93-18” yazıyordu.

Daha sonra belgesel çekmeye gelen beyaz adamalardan öğrenir ki, halka onun kimliği idi. Eskiden leyleklerin ülkeye çok geldiğini fakat fabrikalar kurulunca zehirli dumanlardan dolayı kuşlar, balıklar, böcekler ölünce kuşlar artık gelmeyi bırakmışlardı. Tek tük gelenlerin de bacaklarına halkalar takarak nereye gittiklerini anlamaya çalışıyorlardı. Beyaz adam, o halkada yazan adrese mektup yazmasını söyler ve yazı yazmayı bilmeyen Zugulumbamba yerine beyaz adam zarfa Hans Wolf'un adresini ve Zugulugubamba'nın adresini yazar :

Habanumba'nın oğlu Zugulugubamba

Tongalaga kabilesi- Cuba- Sudan

Zarfin içindeki kağıda, halkayı taşıyan leyleğin ağaca takılıp öldüğünü yazarlar.

Hans'a zarf ulaştığında leyleğin öldüğünü öğrenir ve çok üzülür. Sonra kuş uzmanlarına haber verir. Han günlerce Zugulugubamba'nın yaşadığı sıcak ülkenin düşünüyü kurar, ona mektup yazar.

Eskişehir' de yatılı okulda okuyan Selim, cuma akşamı otobüsle köyüne dönerken leyleklerin geldiğini görür. Babası "Uğurdur uğur, yıllardır buralara leylek gelememişti." der. Kardeşi Gülsüm'le yuvadaki leyleklerin bacağındaki halkaları bulurlar. Selim halkadaki işaretlerin ne anlama geldiğini çözmeye çalışır. Bir gün köye gelen tarım mühendisine sorduklarında kuşun nereden geldiğini anlamak için takıldığını öğrendiler. Wolf'a mektup yazdıktan sonra aynı dili konuşmadıkları fark edip mektubun altına evlerini, damdaki leylek yuvasını ve leylekleri gösteren çok güzel bir resim yaptı. Mektubu postaladılar Münih'te çalışan Kuşbilim Kurumunda çalışan Türk mektubu Almanca'ya çevirdi. Gözlemlere devam eden Hans, Zugulugubamba ve Selim mektuplaşıp haberleşmeye devam ederler.1 Eylül'de Almanya' da olacak olan Kuşbilim Kurumunun toplantısına üçü de katılır ve Münih'te buluşup tanışırlar. Kuşbilim Kurumuna dünyanın pek çok ülkesinden gençler, çocuklar çağırılmıştı. Bazıları bacağı halkalı kuşlar bulmuş, kuruma haber vermiş, diğerleri de yaralı kuşlara bakmış, yavruları korumuş ya da onların nasıl yaşadıklarını incelemiş, kuruma yazmışlardı.

Zugulugubamba, Selim ve Gülsüm bir gün Hans'ın evinde konuk oldular. Hep beraber kırlarda gezdiler. Eski istasyon binasının bacasındaki Yamukkanat'ın doğduğu yuvaya gidip gördüler.

Ayrılacakları gün hepsi üzgündü. Hans, Selim ve Gülsüm birbirlerine hep mektup yazacaklarına söz verdiler. Hans, “ Bir gün kesinlikle sizlerin ülkelerine geleceğim” dedi. Havaalanına onları geçirmeye geldi. Alanın önündeki bir parkta, öğrencilerden kurulu bir orkestra, kuşsever çocukları bekliyordu. Bütün çocuklar, gençler, uçak saatleri gelinceye kadar , türküler, şarkılarla coştular, hepsinin öğrenmiş olduğu “ Eğer bütün dünyanın çocukları” şarkısını söylerler.

4.5. SENİ ISIRAN KÖPEK

Ahmet’in ilkokulu bitirdiği yıl Ahmet ve ailesi bayram tatilinde yıllardır özlemine çektikleri Türkiye’nin güney kıyılarına geziye çıkmayı kararlaştırırlar. Bayram sabahı erkenden yola çıkarlar. Araba vapuru ile Yalova, oradan Bursa, Balıkesir üstünden ver elini İzmir! Oradan Bodrum, Marmaris, Fethiye! Ahmet’in kıvancından içi içine sığmıyordu. Yolda giderken Ahmet’in babası biraz dinlenmek için yol kenarındaki bir bağın önünde mola verir. Ahmet hemen top ayakkabılarını ayağına geçirir, topunu alıp yol kenarına iner. Koşup oynar, uyuşukluğunu giderir. Çok tüylü sarı bir köpek, tahta bahçe kapısının arkasında yatıyordu. Annesi seslendiğinde ellerini yıkamak için tulum baya gitmek üzere bahçeye girer. Bahçe kapısını açar açmaz sarı tüylü köpek hırlayarak ok gibi yerinden fırlar ve Ahmet’in bacağına dişlerini geçirir. Bir bağırsık kopar, bağ evinden kadınlar koşuşur, üzümcü köpeği ensesinden tutup öteye fırlatır. Ahmet’in annesi ve babası yanıt koştuklarında bir de görürler ki Ahmet’in bacağına beş tane sivri diş izi dizilmiş. Üzümcü Ahmet’in bacağına tulum baya yıkadıktan sonra tentürdiyot sürdüler. Hiç kimseye saldırmayan köpeğin neden Ahmet’ e saldırdığını düşündüler. Köpeğin kuduz olabileceği ihtimaline karşı hemen bir kente varıp kuduz aşısı olması gerekiyordu. Bayram nedeniyle o gün aşı yapılmıyordu, babası tatil yönünden değil eve doğru yol almıştı. Geri dönecekleri için sızlanan Ahmet’e abisi Murat “ Kırk sekiz saat içinde aşıya başlamak gerek, iğne olacaksın” dediğinde Ahmet ağlamaya başlar.

Bunun üzerine annesi bir öneride bulunur:

“Eğer o köpek kuduzsa, on- on beş gün içinde hastalanır , ölür. Değilse o kadar iğne gerekmez. Üzüm aldığımız yere tekrar uğrayalım adresimizi bırakalım. Üzümcü bize köpeğin durumunu yazar, sen de ona göre iğne olursun.”

Üzüm aldıkları yere vardıklarında, üzümce gene üzüm satıyordu, sarı köpek ortada yoktu. Hemen adreslerini bırakıp İstanbul’a doğru yollarını sürdüler. Ahmet

kuduz aşısı olmaya başladıktan üç gün sonra köpek Tümtüm'den mektup alır. Ahmet'ten onu ısırıldığı için özür diler. Bahçeye girdiğinde ondan ,çivili ayakkabılarından korktuğu ve bahçeye girmeden önce üzüm satan sahibiyile selamlaşp üzümcüden izin almadan girdiği için Ahmet'in dost olduğunu anlayamadığını söyler. Hasta olmadığını söyleyen köpek “İstersen bize gel, kurallara uygun davran, dost olalım” diye mektubunu sonlandırır.

Ahmet Tümtüm'e mektubunda köpeğe hak verdiğini, bir daha öyle davranmayacağını belirtir. Suçunu kabullense de güney kıyılarında tatil yapamadıkları için köpeğe kızar. Köpeğe kuduz olmadığından emin olmak için birtakım sorular sorar. Hikâye Tümtüm'ün Ahmet'in sorularını yanıtladığı mektupla sona erer.

5. YEŞİLKAYA ÇİFTLİĞİ

Adını etrafına serpilmiş sivri yeşil kayalardan alan “Yeşilkaya Çiftliği” Ali Ağa'nın karısına dedelerinden kalmıştı. Ali Ağa'nın karısı küçük oğlu Selim'in doğumundan beri kötürümdü. Oğlu Halim Ankara'da okuyordu, Selim ilkokulu bitirmişti, yazın çiftliğin avlusundaki iğde ağacının altına oturur, başkalarının çalıştığını seyrederek, kışın içeride ağabeyinden kalma kitapları okumakla vakit geçirirdi. Çiftlik işleriyle uğraşmazdı, gönülsüz gittiği işlerde de ya tavukları ya keçileri kaçıtır ya da odun kesmeye gittiğinde baltayı ağaçta unutur gelirdi. Bunlardan dolayı adı “uyuşuğa” çıkmıştı.

O yaz yeşil kayaların bulunduğu bölgede yabancı üç atlıya denk gelmişti. Selim'in içine bir korku düşmüştü ertesi sabah sivri kazmayı eşeğin heybesine koyup yola çıktı. Yeşil kayalara varınca kayaların sağına sola vurdu kan ter içinde kaldı, sonunda kayaların arasında koca bir yarık buldu. Kazmasını oraya sokup, koca koca taşları koparmayı başardı. Geç vakte kadar uğraşıp bir torba dolusu yeşil taş topladı. Dönerken yolda bir gün önce yolda gördüğü atlılardan birine denk geldi ve Selim' in elindeki torbayı hırsla kaptı, Selim'i korkutarak uzaklaştı. Evdeki kimseye bir şey söyleyemeyen Selim, çoban Ahmet'e olanları anlattı. Sabah birlikte aynı yere gittiler. Ahmet bir taraftan ona yardım etti bir taraftan gözcülük yaptı. Torbayı doldurup köye döndüler.Şehre gitmeyi pek sevmeyen Selim o gün babasıyla gitmeye istekli göründü. Şehre varınca babası notere gitti, Selim de babasına anlatmadan doğru postaneye gitti, torbayı Ankara' ya abisine postaladı.

Akşam dönerlerken Selim pek kıvancıydı, pek canlıydı. O uyuşuk Selim gitmiş yerine kıpır kıpır bir çocuk gelmişti. Buna karşın babası durgun, düşünceliydi. Sık sık cebinden kağıtlar çıkarıyor, okuyordu.

Selim ile babası şehirden döndükten birkaç gün sonra öğle üzeri çiftliğe noter ve üç kişi geldi. Şehirden gelenler Ali Ağa'nın çorak tarlalarına ve yeşil kayaların bulunduğu yere yüksek bir fiyat veriyorlardı. Ali Ağa bir türlü imzayı atamıyordu, tam atacağı vakit ise içeri odadan bir gürültü ve bağırışma duyuldu. Sofanın kapısı ardına kadar açıldı, masanın etrafındakiler ayağa fırladılar. Ali Ağa'nın yıllardır odasından çıkamayan kötürüm eşi, iki bastona dayanmış kapıda dikiliyordu. Ali Ağa'ya :

-Efendi, sen benim babamdan kalma mallarımı nasıl satıyormuşsun? Onlarda çoluk çocuğun hakkı var.

Ali Ağa bir şey diyemedi. Eşi, misafirlere dönüp:

- Haydi bakalım toplayın kağıtlarınızı kalemlerinizi. Misafir iseniz başımızın üstünde yeriniz var, yok alıcıysanız, hemen düşün yola.

Alıcılar başları önlerinde evden çıkıp gittiler.

Birkaç gün sonra Selim'in ağabeyi Halim beklenmedik bir anda çıka geldi.

Selim' in gönderdiği taşları “Maden Araştırma” da baktırılmış, krom olduğunu öğrenmişti. Bu sözler üzerine Ali Ağa noter ve arkadaşlarının o tarlaları almak için neden o kadar üstüne düştüklerini anlayıverdi. Ali Ağa çalışkan adamdı. Büyük oğluyla birlikte toprağından çıkan kromu işletmesini bildi. Yararlı yatırımlar yaptı. Selim de okulunu bitirdikten sonra onlara katıldı.

“Uyuşuk” adı unutuldu. “Kromcu Selim” diye anıldı her yerde. Çok para kazandı Selim ama altında oturup düşler kurduğu işde ağacını hiçbir şeye değişmedi.

5.1. KOLSUZ USTA

Kolsuz Usta 1920 yılının Mart ayında İstanbul'a geldiğinde her yan düşman askerleriyle doluydu. I. Dünya Savaşı'nda yenilgimizin sonucunda 16 Mart'ta İstanbul işgal edilmişti. Dev yapılı simsiyah Afrikalı askerler, sarıklı, sihirbaz gibi Hintliler, Fransızlar, İngilizler meydanlarda dolaşıyorlardı.

Sokağın başında bir asker, sokakta oynayan sarışın çocuğun başını okşuyordu. Ahmet Usta şaşırıp kaldı orada. Kendi kendine söylendi.

Kolsuzun ilk gittiği ev, Savunma Bakanlığı'nda çok önemli bir görevi olan kurmay subayındı, kurma subay akşam eve döndüğünde eşine ufak bir yiyecek paketi hazırlatıp evdekilerle vedalaşıp yola koyuldu. Ayrı arabalara binerek, ıssız bir semtte, etrafı çam ağaçlarıyla çevrili eski bir köşke vardılar. Kapı kendiliğinden usulca açıldı, ev sahibi genç bir kadındı. Hiçbir soru sormadan hizmet ediyordu onlara. Kurmay subay ve arkadaşı için en önemli sorun kimliklerini gizlemektir.

Öbür gün başka erlerde yola çıkıp vardıkları köyde köy muhtarı onları evlerinde ağırladı. akşam Kolsuz Usta geldiğinde kurmay subayın elini yakalayıp öptü başına koydu.

-Şükür kavuşturana komutanım. Beni tanıdınız ya, Suriye cephesinden Ahmet Usta.

-Nasıl tanımam Ahmet Usta, yola çıkmadan da karşılaştık ya. Nasılsın?

-Sağ ol komutanım, görüyorsunuz işte.

-Ya, yazık olmuş, gitmiş kol. O becerikli el, kol. Ne kadar yararın olmuştu bize!

-Böyle oldu komutanım, kol gitti. Ustalık kaldı. Kolsuz Usta oldu adım. Ne yapalım şimdi de ayaklarımızla yararlı oluyoruz vatana.

Kolsuz Usta bunları söyledikten sonra az ötedeki köyüne buyur etti yolcuları. Ertesi gün bir şenlik havası vardı köyde. "Kolsuz Ustayı, komutanı arkadaşlarıyla beraber görmeye gelmiş." diye birer söz yayılmaya başlamıştı ortalığa. Herkes gücüne göre misafirleri ağırlamaya çalışıyordu. Kapılar açılıyor, köyün kızları, gelinleri ellerinde ayran tepsileriyle koşuyorlardı önlerine. Kolsuz Usta bir yaylı araba bulmuştu. Arabacı iki güçlü atıyla dağları aşıp Adapazarı Ovası'na indirecekti yolcuları.

Köy kadınları bütün gece hamur tahtalarının başından kalkmamış, yolluk pişkin yufkalar, cevizli çörekler yapıp dolmuşlardı heybelere.

Kurmay subay ve arkadaşları geceleyecekleri köye varamadan sert bir tipi sardı dört yanlarını. Kendilerini yol üstündeki kahveden içeri attılar. Kahveciye geceleyecek bir yer olup olmadığını sordular. Kahveci ürkek ürkek cevap verdi:

-Yolunuza gitseydiniz iyi ederdiniz asker ağalar, efendiler.

Sonra dışarıya baktı camdan,

-Bu tipide nasıl salayım siz dışarı?

Arkadaki samanlığa yerleştirdi onları.

- Öyle emme ağalar, padişah da düşmanla bir olmuş.

Yunan orduları İzmir'i, Aydın'ı, Manisa'yı almış. Her yanı yakıp yıkıp zulmü yapıyorlarmış Müslüman halka. Hiç sesini çıkarmıyormuş padişah. Büzülmüş oturuyormuş sarayında.

Ankara yolcularını uğurlayan Mustafa :

-Haydin ağalar, yolunuz açık olsun! Hakkınızı helal edin. Sizi kaçırdım diye beni sağ komalar artık buralarda.

Şaşırdı kaldılar Ankara yolcuları:

-Ne duruyorsun öyleyse Mustafa, gel sen de bizimle Ankara'ya.

Bu söz üzerine kuş oldu uçtu kıvancından Mustafa.

Bolu'dan Ankara'ya Beypazarı üzerinden varacaklardı. Burası da güvenliydi. Beypazarı'na uzanan sarp yamaçlar, derin vadilerin başını Geyve' de Ali Fuat Paşa tutmuştu. Mustafa Kemal'in okul arkadaşı, savaş arkadaşı Ali Fuat Paşa! Her sabah şafak sökerken, fişeklerini, filintasını kuşanır, atına atlar, bu yörede kuş uçurtmazdı Ali Fuat Paşa. Dağ başında bekleyen atlılar, yolcuları gözetir, sağ salim ulaştırırlardı Ankara'ya. Bir aya yakın bir süre önce yoldan çıkanlar, böylece kol kol vardılar oraya. Hepsini tek tek karşıladı Mustafa Kemal Paşa.

Bütün yorgunluklarını unuttular. Üç yol sürecek Bağımsızlık Savaşı başlıyordu. Hepsi koştu görevinin başına.

...Tık tık... Tık tık... tık. Bugün 29 Ekim 1923, Cumhuriyet ilan edildi.

Dışarıda Cumhuriyet'in ilanını kutlamak için toplar atılıyordu. Topların her gümbürdeyişinde Mustafa yerinden sıçırıyor, bağırıyordu:

Bu Mustafa Kemal Paşa için...

Güm ...güm... güm...

-Bu düşmanı denize döken orduları için...

Güm ...güm... güm...

-Bu dağları yaya geçip komutanları Ankara' ya yollayan Kolsuz Usta için...

Güm ...güm... güm...

Kolsuz Usta gülümsedi hafife, sonra döndü Mustafa'ya :

Bu da Mustafa Kemal Paşa'nın yardımına gelenleri Hoyrat çetesinin önünden kaçıran kahveci kırağı için.

Güm ...güm... güm...

Telgraf aralıksız işliyor, yurdun dört kösesine mutlu haberi iletiyordu. Haberi alan öğretmenler, coşkuyla ayağa kalkıyor, öğrencilerine bildiriyorlardı:

Cumhuriyet ilan edildi. Türkiye Devleti'nin hükümet şekli Cumhuriyet'tir.

İlk Reisi Cumhur, Gazi Mustafa Kemal Paşa.

Çocuklar hep bir ağızdan bağırişiyorlardı:

Yaşasın Cumhuriyet! Yaşasın Gazi Mustafa Kemal Paşa!

5.2. SARI MEHMED İLE ÇOBAN

Dağların ötesinde yüksek bir kalede halkın koruyucusu, ülkenin soylu kişisi Murat Paşa otururdu. Hasat zamanında Murat Paşa'nın adamları köylülerin ürününden pay almaya gelirdi. Gamsızlar köyünün halkı vergi almaya gelenleri sevinçle karşılarlar, meyvelerin en güzellerini, başakların en dolgunlarını, hayvanların en besilisi olanlarını seçer, Paşa'ya yolarlardı. Sonra kalan ürünü kağnılara, eşeklere yükleyip tepedeki köye götürürlerdi.

Günlerden bir gün, Zeynep Bacı'nın kırmızı ineği akşamüzeri köye dönmedi. Herkesin ineği sağıldı, sütler kaynayıp bakraçlara yoğurtlar mayalandı, Zeynep Bacı karanlık basıncaya kadar kağnının önünde bekledi durdu. Yeğeni Sarı Mehmed'i yanına aldı ineği aramaya çıktı dağlara.

Ertesi akşam da muhtarın koca tekesi dönmedi köye. Çobanın her gün tek tek sürüsünden hayvanlar eksiliyordu. Gamsızlar köyünü korku sardı. Bir sabah Zeynep Bacı köy meydanına attı kendini:

-Amanın kıran girmiş bağıma, bahçeme yetişin diye! çığırışa çığırışa.

Ondan sonra kim vardıysa bahçesine eli boş döndü. Her şey ezilmiş, kırılmış, yolunmuştu. Ağza atılacak ne bir meyve kalmıştı ne ot!

Gamsızlar köyü gamlılar köyü oldu artık. Bir sabah ezan vakti muhtar atını eyerledi.

-Varıp kasabadan bir haber sorayım, nedir bu işin aslı, diye düştü yola. Gidiş o gidiş oldu, bir daha dönmedi muhtar.

Satılmış Ağa ile karısı buğdaylarını eşeklere yükleyip değirmene öğütmeye gittiler. Onlar da dönmediler geriye. Yalnız köpekleri döndü akşam topallaya topallaya. Herkesin yüzüne baktı durdu hayvan. Havladı, uludu, inledi, dili olsa söyleyecek olanları...

-Varalım Paşa'mıza. Anlatalım bunları. Canımızın, malımızın güveni kalmadı. Biz her yıl verdik vergimizi. O da yollasın askerlerini, korusun bizi.

Bu sözlerden sonra Murat Paşa'nın askerleri yıldırım gibi geldiler köy meydanına. Davulcu çıktı ortaya, vurdu güm güm:

Murat Paşa'nın buyruğu var! Dinleyin! Güm! Güm! Ülkeyi eşkıya sardı. Yol kesiyor, can alıyor, her yeri yağmalıyor! Celali eşkıyası! Yolkesen Kara Ahmet!

Yaşlılar sakallarını sıvazladılar:

Yolkesen Kara Ahmet mi? Duyduk yıllar önce ... EşkİYaların en kanlısı Yolkesen Kara Ahmet! Haydi durmayın! Davranın! Eli kılıç tutan herkes gelsin bu yana!

Köyün gençleri geldiler, dizildiler caminin dibine. Paşa'nın çavuşu hepsini giydirdi, savaş için donattı. En arkadan köyün garibi, anasız babasız Sarı Mehmed ortaya geldi. Çavuş ona da bir kılıç verdi. Kılıç Mehmed'in belinden kaydı düştü. Hançer verdiler. Avucunu kesti, ok mindanını deldi. Zavallı Mehmed ne yapacağını bilemedi. Çavuş baktı olmayacak, çekti. Mehmed'i bir kenara:

-Sen kal burada oğlum. Köyünde yaşlıları, çocukları, kadınları, gözet, dedi.

Gün geldi ne kesilecek tavuk kaldı ne de ekmek bile yapılacak bir un. Derenin iri balıkları bile görünmez tutulmaz olmuştu artık. Köy halkı düşünüp taşınıp sonunda dediler ki:

-En gencimiz Sarı Mehmed. Varsın Paşa'mıza halimizi anlatsın. Köy açlıktan kırılıyor, gidenlerden bir haber yok, aman bir çare desin. Hemen dediklerini yaptılar. Sarı Mehmed'in eline kalın bir sopa verdiler. Ayağına sağlam çarık giydirdiler, selâmetlediler.

Mehmed dağ bayır demedi yürüdü. Ulaştığı kale Murat Paşa'nın sanmıştı ki Kara Ahmed'in kalesi çıkmıştı. Yolkesen Kara Ahmed' e kendini Tavukkesen Sarı Mehmed diye tanıtmıştı.

Mehmed'in birden aklı başına geldi, başladı kaçmaya... Kulağının dibinde bir ok vınladı, saplandı yere.

Mehmed kaleden uzaklaştıktan epeyce sonra Gamsızlar köyünün kaybolan çobanı ile rastlaştılar. Kara Ahmed'in adamları sürüsüyle birlikte çobanı kaçırmıştı. Murat Paşa'yla savaş ettiler, Paşa yenildi, kaçtı adamlarıyla diye çoban, Sarı Mehmed'e olanları anlattı.

Akşama yakın Kara Mehmed'in adamları kaleden çıkar etrafı kolaçan eder deyince Sarı Mehmed hayvanların postlarının altına saklandı.

-Ah Zeynep Bacı'mın kırmızı ineği! Ah muhtar emmimin koca tekesi! Ah köyümün kara gözlü kuzuları! Hepinizi mi yedi yahu eşkıyalar? diye söylene inleye sabahı zor etti.

Gün doğdu, ortalık ışıldı. Çobanla Mehmed tam aşağı inelim derken, bir de baktılar ki, ovanın ucunda koskoca bir ordu. Pırıl pırıl parlayan kılıçlarını savura savura dört nala kaleye doğru geliyorlar. Kalenin burcundan bir gözcü bağırdı avaz avaz :

-Toplanın! Toplanın! Murat Paşa yardım almış, geliyor üstümüze!

Kara Ahmed'in eşkıyaları kaçmaya başladı. Sonunda kırıldı gitti yol kesen, can alan, yakan, yıkan Celali Eşkîyası...

Sarı Mehmed' le Çoban küçük sürüyü önlerine katarak döndüler köyelerine. Murat Paşa'nın ordusunun eşkıyayı yendiği haberini alan köylüler bayram etti.

Günlerden bir gün Sarı Mehmed' le Çoban Zeynep Bacı'nın kağnisına binip köyden çıkıp gittiler. Kalenin karşısında, üstünde tünedikleri ulu çınarı buldular. Yanı başındaki ağacın kovuğunu açtılar, ağır sandığı çekip çıkardılar. Sonra pınarın yanını kazdılar. Şangur şungur eden çuvalı buldular. Böylece eşkıyaların kaçmadan önce, bir gün tekrar dönüp bulmak umuduyla gömdükleri hazineyi ellerine geçirmiş oldular. Hepsini kağniya yükleyip köye döndüler.

Koca çuvala koca sandığı meydana indirdiklerinde kara sakallı ihtiyar:

-Bunlar hırsızlık malıdır, hayretmez, sahipleri kimse verelim dedi. Zeynep bacı itti herkesi, geçti sandığın başına:

-Yo.. Yo.. Olmaz öyle şey... Nereden bulacaksınız hangisi kimin malı? Yıllar yılı eşkıya biriktirmiş bunları. Çoktan ölmüştür sahipleri. Hem törelerimize göre:

- “ Balık tutanın, gömü bulanındır.” dedi. Köylüler Zeynep Bacı’ya hak verdiler.

Sarı Mehmed’ le Çoban da pek sevindiler, bir ağızdan seslendiler:

-Ey Gamsızlar! Gömü bizim, biz de köyün. Bu malı harcayalım köyün yararına.

Bütün köyün gönlü hoş buldu bu sözden. Ak sakallı dedeye ortaya geldi:

-Ama unutmayalım ülkemizi eşkıyadan temizleyen Murat Paşa’mızı! dedi.

Sarı Mehmed’ le Çoban Murat Paşa’nın armağanını gönderdiler. Derenin üstüne kemerli köprü yaptırıp adını “Çoban köprüsü” koydular, köyün orta yerine mermer döşeli, mermer kurnalı bir hamam yaptırıldılar. Sarı Mehmed “Gören Bilen Hamamı” dedirtmek için çok uğraştı ama başaramadı “Tavukkesen Hamamı” kaldı hamamın adı.

Büyük işler bitince herkesin gönlünü etmeye geldi sıra. Zeynep Bacı’ya en besilisinden kırmızı inek, koyun isteyene koyun, keçi isteyene keçi, kaz isteyene kaz, ördek isteyene ördek. İnekler, öküzler dağda kaybolmasın diye boyunlarına tondur tondur öten ağır çanlar, koyunların keçilerin boyunlarına çın çın eden ziller takılmış. Kızlara ipek bohçalar, çocuklara renkli şeker, köyün hocasına beyaz sarık verilmiş.

6. ÇAKMAKTAŞI

(Müzik eşli çocuk oyunu)

KİŞİLER (Giriş sırasıyla) :

AYI

KUNDUZ

SU SAMURU

İHTİYAR (NUH BABA) : Çağ dışı giyimli

AVCI

PİLOT

PİLOT YARDIMCISI

SİYAH ŞAPKALI (MÜDÜR)

ÇOCUKLAR :

Ali: On iki, on üç yaşlarında

Ayşe: Daha küçük, Ali' nin kardeşi, Ali'yle aynı yaşlarda. Saf fakat esprili.
Oyunda her yaptığına gülünen kişi.

Orman çocuğu: Çok çevik. Hareketlere bir pandomim havası verir.

TEKNİK AÇIKLAMA : Perde II, s ve Perde III, s deki hayvan figürleri iki şekilde gösterilebilir. Projeksiyonla veya doğrudan doğruya karton figürlerle. Projeksiyon da iki şekilde kullanılabilir: Sabit diyapozitif gösterme ile ya da gölge oyunu şeklinde ışık kaynağı önünden figür geçirilerek olabilir. Bu ikinci durumda figür hareket ettirilebileceğinden daha ilginç olabilir. Projeksiyon olanağı bulunmazsa figürler boyalı kartondan kesilip doğrudan sahnenin yanından veya arkasından bir sopa ucunda oynatılarak gösterilebilir.

PERDE I

(Perde açıldığında sahnenin ortasında kalın gövdeli kuru bir ağaç görülür. Rüzgâr sesi ve uzaktan gök gürültüleri duyulur. Sahne loştur. Arada aydınlanır. Ali ve Ayşe başlarının üstünde bir şey tutarak koşa koşa girerler.)

Ali: Oh! Kuru bir yere geldik galiba. (Üstünü silkeler)

Ayşe: Neresi kuru? Her yerden seller akıyor. Ay! Gene şimşek çakıyor. (Başını kollarının arasına saklar.) Çok korkuyorum!

Ali: Korkma artık, gel şu ağacın altına sığınalım.

Ayşe: Gelmem, gelmem, şimşek düşer oraya.

Ali: Peki, gelme, ne istersen yap! İslan orada. (Ağacın altına gider, çömelir.)

Ayşe : (Şaşkın ve korkulu) Ne yapacağız şimdi abi? Nasıl döneceğiz evimize?

Ali: Ne evi? Ev kaldı mı sanki? Seller her şeyi silip süpürdü.

Ayşe: (Yaklaşır) Nerede yatacağız öyleyse? Ya kurt gelirse?

Ali : Kurt mu? Hiç canlı var mı ortada? Bir kuş sesi, bir hışırtı duyuyor musun? (Başını uzatır, dinler.) Sade su çağılması, gök gürültüsü, rüzgâr. (Rüzgârın uğultusu işitilir.)

Ayşe: (Kuşkuyla dinleyerek) Sahi öyle Selleri getiren, evimizi yıkan deli rüzgâr.

Bir süre ağacın altında birbirlerine sokulup sessiz otururlar.)..

Ali: Dur bakayım! Duyuyor musun?

Ayşe: Neyi? Ne var?

Ali : Sus Sus Dinle bak! (Uzaktan hafif hafif kaval sesi duyulur, ses yaklaşır) Kaval Kaval sesini duyuyor musun?

Ayşe: (Başı kollarının arasında konuşur) Rüzgâr ıslık çalıyor, başka bir şey duymuyorum. (Kaval sesi yaklaşır, Ayşe başını kaldırır, dinler) Dur Dur Haklısın. Bir kaval sesi var.

(Ali ayağa kalkar, iki yanına bakınırken, sırtında kebesi, elinde kavalı ile çoban çocuk girer. Şaşkın bir halde koşuşur, kavalını çalar, seslenir.) Karabaş! Karabaş! Neredesin? Sakallı tekem neredesin? (Çocukları görür, onlara doğru koşar) Sürümü gördünüz mü? Köpeğimi gördünüz mü?

(Ayşe ile Ali çobanın yanına gider, kollarından tutarlar.) :Ne sürüsü? Hangi sürü?

-Biz de buraya yeni geldik, bir şey görmedik.

-(Çoban biraz sakinler, çocuklara bakar.) Dağdan iniyordum sürümle, Karabaş da yanımdaydı. Birden bir yel çıktı savurdu beni bir yana. Gözümü açtım ki her yanımda kararımış, ne köpek var ne sürü! (Yeniden telaşlanır, bağırıp çağırmaya başlar.) Yitirdim kara gözlü kuzularımı, koyunlarımı! Karabaş! Karabaş! Koca çöpür, yer yarıldı dibine mi battın?

-Ali ile Ayşe çobanın peşinden koşar, yatıştırmaya uğraşırlar.) Dur kardeşim dur, köpeği, koyunu düşünecek sıra mı? Bak biz de yersiz, yurtsuz kaldık. Nasıl dönerim çiftliğe? Anam döver beni.

Ali :(Alaycı) Çiftliğin yolunu bulursan dönmemezlik etme.

Ayşe : Görmüyor musun? Her yeri su bastı. Bağırıp çağırmayı bırak da gel şuraya. (Çoban kendine gelir, çocuklarla beraber ağacın altına gider.)

Çoban: Demen Demen! N'apıcaz şimdi? (Kebesini yere atar, üçü de otururlar, hafif hafif kavalını çalmaya başlar, çocuklar ağır ağır şarkı söylerler: (Müzik eşliğinde) Ne oldu böyle? Ne oldu? Her yanımız göl oldu Evler, köyler yok oldu.

Çoban: (Kavalı bırakır) Sakallı keçilerim! Yağlı koyunlarım! Hepsi birden boğuldu! Ne oldu böyle? Ne oldu? Her yanımız göl oldu. Şarkı mırıltıya dönüşür, kaval hafiflerken ansızın bir hayvan bağırtısı duyulur. Çocuklar korkuyla yerlerinden sıçrarlar.)

Ayşe: Ay! Anneciğim. Bu ne?

Çoban: Çakal sesi Kaçın (Hepsi birden ağacın arkasına saklanırlar.

Orman çocuğu atlayarak sahnenin ortasına gelir. Üstünde bir hayvan postu vardır. Saçları uzundur. Çevik hareketlerle dört ayak üstünde sıçrar. Yerleri koklaya koklaya ağaca doğru yaklaşır. Çoban çocuk elinde sopayla fırlar, orman çocuğunun üstüne çullanır. Bir boğuşma olur. Çoban, orman çocuğunu yatırır, sopasını kaldırıp vuracakken Ali ile Ayşe koşarlar.)

Ayşe: Dur! Dur! Vurma!

Ali :Vurma. Hayvan değil, çocuk bu .

Ayşe: Zavallıcık, ne kadar korkmuş, titriyor (Orman çocuğu garip sesler çıkarır, kendini kurtarır, ayağa kalkar.)

Çoban: Dur, dur bakalım O kadar kolay kaçamazsın.

Ali :Kimsin? Nesin? Konuşsana!

Ayşe: Görmüyor musunuz? Konuşmak bilmiyor, bırakın çocuğu!

Çoban: Bizim Karabaş bile söylenen lafi anlar, hav hav der, kuyruğunu sallar. Nesin sen böyle len? (Orman çocuğu başını sallar, garip sesler çıkarır, ağzını açıp kapar.)

Ayşe: Rahat bırakın çocuğu! Bak bir şey söylemek istiyor. (Orman çocuğunun yanına yaklaşır. Elini tutar.)

Orman çocuğu: Küçük çocuk! Küçük çocuk! (Yere yatar, uyur gibi yapar, sonra birden sıçrar) Çan Çan Çan! (boynunu iki yana sallar)

Ali: Ne diyor bu?

Ayşe: Küçük bir çocuk varmış, boynuna çan takmışlar.

Çoban: Hadi oradan kız! Çocuğun boynuna çan asılır mı?

Ayşe: Ya kimin asılır?

Çoban: Keçinin boynuna, koyunun, ineğin boynuna.

Orman çocuğu: Çan Çan (Dört ayak üstünde yürür) Lap Lap.

Çoban: Bir de devenin boynuna (Orman çocuğu çobana sürünür, başını sallar.)

Ali : Söyleneni anlıyor. Bir küçük çocuk varmış Bir de deve.

Orman çocuğu: (Bağırarak) Ho!... Ho!... Paldır küldür Paldır Küldür. (Bir yerden düşer gibi yapar, yerlerde yuvarlanır.)

Ayşe: Anladım, anladım. Çocuk devenin üstünde imiş, düşmüş uyurken.

Ali : Öyle olmalı .

Orman çocuğu: Ho!.. Ho!... Hu!... Hu!... Musu!... Musu!... Hu!... Hu!...
(Ağlama taklidi yapar) Hi! Hi!

Ayşe: Düşünce ağlamış zavallıcık.

Orman çocuğu: Ana! Baba! Dede! Hu! Hu! Musu! Musu!

Ali : Seslenmiş herkese, ana, baba, dede diye. (Orman çocuğu bağıra bağıra uzaklaşır.) Çan Çan Musu (Döner, sahnenin ortasında yere yatar, hareketsiz kalır.)

Ayşe: Kaldı çocuk tek başına.

Çoban: Bazen bir kuzu sürüden ayrılır, kalır dağbaşında. Sesi kısılıncaya kadar bağırır, bağırır, bağırır, duymazsak bitiktir işi.

Ayşe: (Korkuyla) Ne olur? Ne olur duymazsanız?

Çoban: Kurt gelir, yer kuzuyu. (Orman çocuğu konuşulanı dikkatle dinler, kurt sözünü duyunca bağırır) Uuuuuuuu. Uvvvvvvvv Uvvvvvvvvvv (Ayağa kalkar, korkmuş gibi yapar.)

Ali :Kurtlar, çakallar bağırınca korkmuş çocukçağız. (Orman çocuğu ağacın yanına gider, tırmanır gibi yapar.)

Ayşe: Vahşi hayvanlardan korunmak için ağaca tırmanmış. (Orman çocuğu başını sallar, hepsinin aralarından dolaşır, sürtünür.)

Ali :Bakın, anlaştık artık (Orman çocuğunun elini tutar) Korkma! Gel yanımıza.
(Hep beraber ağacın altına giderler. Sahne yavaş yavaş kararır.)

Ayşe: Gece oluyor, nerede yatacağız?

Ali :Karyola kuracak değiliz. İşte böyle. (Yere uzanır)

Çoban: (Ayşe'ye) Al sen bunun üstüne yat. (Kebesini uzatır)

Ayşe: (Koklar) Öf Keçi kokuyor bu.

Çoban: Eh, ver öyleyse. (Kebeyi yere yayar, üstüne oturur.)

Ayşe: Kızma çoban, kızma. Sahi, senin adın ne? (Yanına oturur)

Çoban: Hasan. Ya bu deveden düşenin adı ne ki?

Orman çocuğu: Uvi Uvi

Ayşe: Uvi Uviymiş adı. Benim adım Ayşe. Abiminki Ali (Çoban Hasan usul usul kavalını çalmaya başlar. Ali doğrulur.

Kaval eşliğinde Ali ve Ayşe selden kaçan Çoban Hasan Ormanda yaşayan Uvi Uvi yaban asan kavalı bırakır:

Hepsi birden Ali ile Ayşe! Evleri nerede? Ana baba nerede? Taştı dere Yel üfürdü Su götürdü Yalnız kaldık hepimiz.

Ayşe : Yalnız, yapayalnızız. Kim kurtaracak bizi?

Ali: Eski çağlarda olsaydık!

Ayşe: N'olacaktı eski çağlarda olsaydık?

Ali : Nuh baba kurtarırdı bizi.

Çoban: Kimmiş Nuh baba?

Uvi Uvi: (Tekrarlar) Nuh ba ba

Ayşe: A! A! Bilmiyor musun Nuh babayı?

Çoban: Ben Ali Baba'yı bilirim.

Ali :Hangi Ali Baba'yı? Çoban Çiftliği olan Ali Baba'yı.

Ali :Bırak şimdi çiftliği, Ali Baba'yı. Nuh baba olsaydı .

Çoban: Peki, söylesene kim bu Nuh baba? Buralarda mı oturur?

Uvi Uvi :Nuh ba ba

Ali : İnsanları, hayvanları sellerden kurtaran Nuh baba.

Ayşe: Abi anlatsana! (Ali nin etrafına toplanırlar)

Ali: Binlerce yıl önce, bir tufan olmuş. Sel basmış her yanı.

Çoban: Şimdiki gibi mi?

Ali : Evet, şimdiki gibi. Daha da fazla. Nuh baba bir gemi yapmış. İnsanlardan, hayvanlardan bir çift almış, yiyecek de doldurmuş gemisine. Uzun süre suların üstünde dolaşmış. (Esner, ağaca dayanır) Of yorulmuşum...

Çoban: Peki, sonra? Sonra ne olmuş? Uvi Uvi Sonra? Sonra?

Ayşe: Dur ben anlatayım. Sonra, seller çekilmeye başlamış. Nuh'un Gemisi Ağrı Dağı'nın tepesine oturmuş. Bir bir çıkmışlar gemiden.

Ali: (Başını kaldırır) Böylece Dünya yeniden hayvanlarla, insanlarla dolmuş.

Çoban : Ne güzel masalmış!

Ali : Ne masalı? Gerçek bu. Gemi hâlâ duruyor dağın üstünde. Çam ağacından pırıl pırıl bir gemi.

Çoban: Deme len, deme Keşke gelse Nuh baba!

Ayşe: Ah! Ne olur gelse! (Esner) Uyuyalım artık (Hepsi uzanırlar. Işık iyice hafifler.)

Bir süre sonra Uvi uvi usulca kalkar, çocukların üstüne eğilir. Uyuyup uyumadıklarına bakar. Sahnenin bir tarafına gider, hafif hafif sesler çıkarır. Kunduz ve su samuru kılığında girmiş iki çocuk yumuşak adımlarla girerler. Uvi uvi ye sokulurlar. Sonra çocuklara yaklaşırlar, etraflarında dolaşırlar.

Ayşe ile Ali ye yaslanıp uyurlar. Uvi uvi gelip başlarını okşar, sonra sahenin öbür tarafına gider. Gene hafif hafif sesler çıkarır. Ayı kılığında bir çocuk sessizce girer. Ön ayaklarını Uvi uvi nin omuzlarına dayar. Sonra çocukların çevresinde dolaşır, patalarıyla yoklar, çobanın sırtına yaslanarak uzanır. Çoban kımıldar.)

Çoban (uykusunda konuşur): Karabaş! Karabaş! Geldin mi? Ayı Hom Hom (Çoban ın yüzünü yalar.)

Çoban: Karabaş! Karabaş! Rahat dur! Rahat dur diyom sana! (başını okşar)

Ayı: Hom Hom

Çoban: Karabaş! Getirdin mi sürüyü? Hain seni! Beni darda bırakıp kaçarsın, şimdi sokulursun di mi?

Ayı: Hom Hom Çoban Karabaş! Git öteye! Soluyup durma yüzüme! (Ayıyı iyice iter, ayı homurdanarak Ayşe nin üstüne düşer.)

Ayşe :Ay! Anneciğim! Kim var orada?

Ayşe :Abiciğim, yetiş! (Ayıyı üstünden itmeye çabalar) (Ali ayağa kalkar. Su samuru ile kunduz sıçrar, konuşmaya başlarlar.)

Çoban: Geldi mi? Geldi mi Nuh baba? (Ayağa kalkar) Karabaş! Karabaş! Şimdi buradaydın, nereye gittin gene?

(Karşısında Ayıyı görür) Amanın! Nasıl büyüdün böyle? N oldu sana Karabaş?

Ali (şaşkın bakar) :Ayşe kaç! Vahşi hayvanlar sardı bizi! (Uvi uvi çevrelerinde dolaşır, onları yatıştırmaya uğraşır.) Uvi uvi

Ayşe, Ali ,Hom hom Kardeş Çocuk Çoban (Ayşe ile Ali ye)

Durun! Durun! Beni de alın! Nuh babanın hayvanları çullandılar üstüne! Uvi uvi Uvi uvi uvi Hom Hom Kardeş (Bu kargaşalık içinde çocuklar bir yana kaçışır. Kunduz ve su samuru da yok olur. Ayı sahnenin ortasında şaşkın durur. İki yanına bakar. Uvi uvi yanına gelir, ne yapalım der gibi bir jest yapar. Ayı patalarını Uvi Uvi' nin omuzlarına koyar.) (Bir süre geçer. Işık aydınlanırken bozuk bir şekilde çalınan kaval sesi duyulur. Ayı gene sahnenin ortasında ayaktadır. Elindeki kavalı evirir, çevirir, çalmaya uğraşır. Yanına yaklaşan Uvi Uvi kavalı çeker, o da çalmaya uğraşır. O sırada çoban Hasan sahnenin bir yanından başını uzatır, seyircilere söyler:)

Ali: Sus Ayşe! Ne oluyor?

Bakın hele, bakın hele! Kıracaklar kavalımı! (Usul usul ayıya yaklaşır, korkar, tekrar kaçar. Ayının arkasından gelir, kavalını almak için elini uzatınca Uvi uvi birden elini tutar.)

Çoban :Bırak beni koca tavşan! Uvi uvi Hom hom, iyi kardeş (Çobanı ayıya yaklaştırmaya uğraşır)

Çoban: (Yumuşar) Üşüştürdün hayvanları başımıza, ödüm kopayazdı korkudan! (Uvi uvi ayının patasını çobanın omzuna koyar. Ayı çobanın yüzünü yalar.)

Çoban: İyi İyi Anladım. Ver haydi kavalımı. (Kavalımı alır.) Böyle çalacaksın işte (Biraz çalar) (Uvi uvi kavalı alır, çalmaya uğraşır.)

Çoban: (Kavalı tekrar alır) Len Uvi uvi ne beceriksizsin! Ancak zıplamayı bilirsin. Deliklerine bas, deliklerine! (Sahnenin öbür yanından Ali ile Ayşe başlarını uzatırlar.) Ali :Duyuyor musun Hasan ın kavalını?

Ayşe: Duyuyorum, duyuyorum, bizi çağırıyor olmalı.

Ali : Haydi gidelim öyleyse .

Ayşe :Gitmem, o koca ayı orada.

Ali :Bak ne uslu duruyor ama. Kaval çalmasını öğreniyor Hasan dan.

Ayşe: Korkuyorum, sen git önce.

Ali : E Gel diyorum, söz dinle. (Ayşe'yi zorla kolundan çeker. Sahnenin ortasına doğru itişe kakışa gelirler. Uvi uvi onlara doğru koşar.) Uvi uvi : İyi Kardeş, Hom hom...

Çoban (Ayşe'nin elini tutar, ayının yanına getirir. Ayşe çekingen, ayının kürkünü okşar.)

Ali: Merhaba hom hom ayı! (Ayı ona döner, patasını omzuna atar.) Ali ve Ayşe çobana doğru şarkıyla:

Ne vardı bu kadar korkacak?

Kavalımı bırakıp kaçacak?

(Çoban aynı melodiyi kavalla tekrarlar)

Ayşe ayının kürkünü okşar Ayının kürkü ne sıcak! Pataları yumuşak yumuşak!
Hepsi birden (Müzikle) :

Hom hom ayı, dost ayı, Su samuru, kunduz arkadaşı,

Gelin çocuklar konuşalım,

Dost ayıyla anlaşalım.

(Kunduz ve su samuru sahneye girerler. Çoban önde kavalını çalarak yürür, arkasından kuyruk halinde ayı, Ali, Ayşe, Uvi uvi, kunduz, su samuru sahneyi dolaşırlar. Ayı bir köşeye çöker, su samuru, kunduz, Uvi uvi yanına giderler.)

Ali: (Sahnenin önüne gelir) Çok keyifli bizim ayı.

Çoban: Karnı tok galiba

Ayşe: Oysa ben açlıktan ölüyorum.

Ali :Ben de Hasan ın yağlı kuzularından biri olsaydı şimdi

Çoban: Ne? Ne olacakmış benim yağlı kuzularıma?

Ali: Keser, yedik! Çoban Ben kestirir miyim sana yağlı kuzularımı? Çok acıktınsa kunduzu kes ye.

Ayşe: Arkadan su samurunu (Uvi uvi kulak kesilir, yanlarına gelir, kızgın sesler çıkarır.)

Uvi uvi : Ho Ho Yo Yo

Ali: Gördün mü nasıl kızdı Uvi uvi? Hem biz kunduzla su samurunu yersek.

Çoban: E? Ne olurmuş yersek?

Ali: Ayı da bizi yer o zaman. (Hepsi ürkek ürkek çevrelerine bakarlar)

Ayşe: A! A! Nereye kaçıyor ayı? (Uzaktan gürültüler duyulur.) Tok Tok Tok Tok (Kunduz ve su samuru ayının arkasından kaçarlar. Uvi uvi dört ayak üstünde havayı koklar) Uvi Uvi! Uvi! (Sıçrayarak kaçar)

Çoban: Niye ürktü bunlar böyle?

Tok Tok Tok

Ali :Susun, susun Bir gürültü var.

Tok Tok Tok (Ses gittikçe yaklaşır.)

Ayşe ile Ali: Nedir bu, kim acaba? (Korkuyla birbirlerine yaklaşır, sesin geldiği tarafa bakarlar.)

Çoban: Şey Şey olmasın sakın? (Sahneye yere kadar uzun sakallı, garip giyimli, başı külâhlı bir ihtiyar elinde sopayla girer.

Çocuklar: (Bağırarak) Nuh baba! Nuh baba! Nuh baba! (Sevinçle ihtiyarın etrafını alır, ellerini tutarlar.)

İhtiyar: (Şaşkın bakınır) A! A! Tövbe, tövbe. Nedir bunlar?

Çocuklar: Hoş geldin! Hoş geldin Nuh baba!

İhtiyar :Hoş bulduk! Hoş bulduk! İn misiniz? Cin misiniz? Kimsiniz siz?

Çocuklar :Yalnızız, karnımız aç, evimiz yok. İhtiyar Yoksa siz de selden mi kaçtınız? Ali Evet, evet Nuh baba. Her yanımız su. Kaldık burada.

İhtiyar :Vah! Vah! Ne yapsak?

Çocuklar: (Hep bir ağızdan) Nuh baba! Nuh baba! Sakalı uzun baba! Yalvarırız sana, Bizi gemine alsana!

İhtiyar: Durun çocuklar durun! Ne gemisi? Hangi gemi?

Çoban: Bizi kurtaracak gemi.

Ali:Pırlıl pırlıl, çam ağacından koca bir gemi.

Ayşe: Uvi uvi yi de alırsız değil mi?

Çoban: Kunduzu da Su samurunu da Ayıyı da.

Ali : Tabi, tabi, hepsini alacak Nuh baba.

İhtiyar :(Seyircilere bakar) Ne diyor bu çocuklar?

İhtiyar: (Çocuklara döner) İyi ama bir yanlışlık var bunda. Gemi felan yok ortada. Yolum uzun, vakit dar, Hepinizi nasıl götüreyim? Bırakın beni gideyim! Bırakın beni gideyim! (Çocuklar ihtiyarın eteklerine yapışır.)

Ayşe: Olmaz, olmaz Nuh baba!

Ali: Bizi de al Nuh baba!

Çoban: (Seyircilere doğru) Bu ne biçim Nuh baba? (İhtiyar kendini çocukların elinden kurtarmaya uğraşır, eteklerini çeker, sonunda kurtulur, bastonuna dayana dayana uzaklaşır)..

Çoban: Gitti sizin Nuh baba!

Ali: Almadı bizi, kaldık burada.

Ayşe: (Telaşla) Haydi durmayalım, koşalım arkasından!

Ali :Niye koşacakmışız arkasından?

Ayşe: Ya ne yapalım?

Ali :Nerede Uvi uvi ile orman arkadaşları? Onları arayalım.

Çoban: Gidip yiyecek bulalım.

(Tam çıkacakları sırada, sahnenin yanından bir gürültü duyulur. Sahnenin yan tarafında Hasan, yerde bir kütüğü yuvarlaya yuvarlaya getiren kunduzla burun buruna gelir. Kunduz dişlerini göstererek çobana hırlar. Çoban Hasan geri döner. Kunduz kütüğü sahnenin ortasına kadar götürür. Arkadan Uvi uvi girer, zıplayarak kütüğün üstüne çıkar, oturur. Ayşe, Uvi uvi'nin yanına koşar.)

Ayşe: A! A! Ne güzel, kunduz oturacak yer buldu bize! (Uvi uvi'nin yanına oturur. Hafif hafif sallanır.)

Ayşe: Abi gel bak ne güzel! O sırada ayı ağzında koca bir dalla içeri girer. Ali ile Hasan ona doğru koşarlar.)

Ali: Galiba yiyecek getirdi bize ayı (Ayı etraflarında dolaşır, hepsi telaşla bir şeyler koparır yemeğe başlarlar. Kunduz tekrar girer, daha küçük bir kütük getirir. Dikine koyar, üstüne çıkar, oturur. Çocukları seyreder

Ayşe: (Elindeki armutu kunduzla atarak) Al! Bu da sana!

(Kunduz kütükten inmeden armudu kapar. Ali az ötedeki ayıya, ayı Uvi uvi ye bir armut atar. Yerde oturan Hasan kapmaya uğraşır, kapamaz. Müzik eşliğinde konuşmasız bir Ortada sıçan oyunu sürer. Hasan vazgeçer, sahnenin önüne doğru gelir.)

Hasan: Zaten mozalaktı ayının armutları.

Ali: Kozalak, mozalak Karnımı doyurdun ya sen ona bak!

Çoban :Ah bizim köyün avcısı olsa!

Ayşe: Ne yapardı sizin köyün avcısı?

Çoban: (Seyircilere doğru) Her sabah çıkardı ava Tüfegini çevirir havaya (Tüfek tutuyormuş gibi bir hareket yapar, kolunu havaya kaldırır.) Bir sağa, pat! Pat! Bir sola, pat! Pat!

(Hasan'ın hareketleriyle eşzamanlı olarak gerçekten tüfek sesleri duyulur. Hepsi şaşırır, birbirlerine bakarlar. Ayı kütüğü sallanır, hepsi düşerler. Kunduz kaçır, Uvi uvi yerleri dinler. Çoban kollarını indirir, garip garip ellerine bakar.)

Ali: Ne oluyor? Ne yapıyorsun Hasan?

Hasan: (Şaşkınlıkla) Hiç Hiçbir şey yapmıyorum Şöyle anlatıyordum, bizim avcının nasıl tüfek attığını. (Tekrar tüfek tutar gibi yapar.) Pat! Pat! Pat! (Uvi uvi, ayı kaçır. Elinde çok eski bir tüfekle bir avcı girer. Yanında torbası asılıdır. Havaya bakar.)

Çoban: (Karşılar) Hoş geldin avcı!

Ali ile Ayşe: Aman avcı, yaman avcı Torbası dolu avcı, Hoş geldin! Hoş geldin!

Avcı: Hoş bulduk! Hoş bulduk! Ne arıyorsunuz siz burada?

Hepsi birden : Selden kaçtık! Yalnız kaldık, açıkta kaldık!

Avcı: Zavallılıklar! Zavallılıklar! Karnınız da açtır.

Hasan: Eh Pek tok sayılmaz.

Avcı: Benim de aç. Ne zamandır dolaşıyorum. Ne bir kuş ne bir tavşan!

Çoban: Gördün mü işi? Nasıl da güvendimdi!

Avcı :Hemen gideyim buradan, karanlık basmadan.

Ayşe: Kuzum avcı, bizi de götür gittiğin yere.

Avcı :Nasıl götüreyim sizi? Yollar geçit vermez. Her yer çamur, köprüyü sel aldı. Dereyi yüzerek geçmem gerek. Hemen gitmezsem bir daha dönemem. (Avcı uzaklaşır.)

Ali: İyi ya işte kalırsın bizimle.

Avcı: Kalır mıyım sizinle? Ne yararım var size?

Ayşe :Gitme avcı! Gitme!

Avcı : (Üzüntüyle) Bırakın çocuklar gideyim, Her yana haber edeyim, Bir çare bulup geleyim. (Çocuklardan kendini kurtarıp koşa koşa çıkar.)

Ali :O da gitti, kaldık gene. (Hepsi kütüğün üstüne otururlar. Başlarını ellerine dayarlar.)

Ayşe :Ne yapacağız bu gece?

Çoban: Güneş batınca anam yakardı ocağı çiftlikte...

Ali: Ne kadar aydınlıktı bizim kentte sokaklar!

Ayşe: Sokaklarda insanlar .

Ali :Tepemizde uçaklar

Ayşe :Sahi ne kadar çok geçirdi uçaklar! Ali Ah şimdi bir uçak olsa!

Çoban: Gelse yanımıza konsa!

Ayşe: Alsa bizi uçursa (Uzaktan uzağa bir motor gürültüsü duyulur. Gitgide yaklaşır.) Ali (Yukarı bakarak) Duyuyor musunuz?

Ayşe: Bir motor sesi! (Ayağa fırlarlar)

Ali :Yaşasın! Kurtulduk bu kez!

Hasan: Dur hele, dur hele. Ya buraya inmezse?

Ali: İşaret verelim. Çabuk seslenelim! (Başları yukarıda, ellerini kollarını sallar, bağırlar.) Buradayız! Buradayız! Hey! Hey! Buraya, buraya! Sağa doğru! (Motor sesi gitgide yaklaşır.) İniyor, iniyor uçak! (Sahnenin yan tarafına doğru koşarlar, el sallarlar, bağırlar.) Buradayız! Buradayız!

(Pilot ve yardımcısı girerler. Pilotun elinde bir alet, ötekinin elinde not defteri ve kalem vardır.) Pilot Merhaba çocuklar! Yardımcı Merhaba çocuklar! (Çocuklar etraflarını sararlar.)

Hepsi birden: Merhaba! Merhaba! Ali Nasıl bildiniz burada olduğumuzu?

Pilot: Keşfe çıktık sel bölgesinin üstünde.

Yardımcı: Çok kötü bir yerde kalmışsınız. Her yanınız dere, bataklık. Küçük bir ada olmuş burası.

Ayşe: Neyse ki geldiniz. Götürsünüz bizi buradan.

Pilot: Dur küçük, acele etme. Sinyal verelim önce. (Elindeki aletin düğmelerini çevirir.) Alo Alo Ph Bc ZH Burası kuzey otuz beş derece. Bir kuru ağaç iki yanı dere. Alo? Alo? (Aletin düğmelerini kurcalar.) Hay Allah çalışmıyor bu makine. Alo! Alo! Hu! Hu! Kimse yok mu? (Makineyi sallar) Gördünüz mü işte?

Yardımcı :(Çocuklara) Kaç kişisiniz siz burada? Not alalım bari.

Ali : Ben Ali, kardeşim Ayşe.

Çoban: Ben Hasan, çoban Hasan. (Çocuklar umutlu, sevinçlidirler. Yardımcı hep yazar.)

Ayşe: Bir de orman çocuğu var.

Hasan : Kunduz, su samuru, ayı.

Yardımcı (Yazar): Kunduz, su samuru Ayı Vay! Epeyce kalabalıksınız!

Ayşe: Haydi binelim. Uçak nerede?

Pilot : Dur kızım, nereye? Zaten indik çamurun içine. Uçağımız iki kişilik. Kalkamayız sizi alırsak.

Ali : Ne? Ne? Kurtarmayacak mısınız bizi?

Pilot : Kusura bakmayın ama alamayacağız sizi.

Yardımcı: Not aldık, yazdık isminizi. Haber vereceğiz gerekli yerlere.

Pilot: O da uçak yerine varırsa!

Yardımcı: Çok umutlanmayın, en iyisi başınızın çaresine bakın. (Bir gürültü duyulur.)

Pilot: Duydunuz mu? Gök gürlüyor. Hemen kaçalım. Yardımcı Haydi hoşçakalın? (Çıkarlar)

(Çocuklar kalırlar. Uzaklaşan uçağın gürültüsü duyulur. Çocuklar havaya bakar, uçağın gidişini izlerler.) (Perde İner)

PERDE II

(Aynı yer. Perde müzikle açılır. Ali, Ayşe, çoban Hasan kütüklerin üstünde otururlar. Şarkı söylerler.) (Orkestra eşliğinde) (Müziksiz) (Müzik kesilir)

(Hasan la Ayşe) :

Ali :Yok Yok Bir umut var daha.

Ayşe ile Hasan Ne? : Neymiş o?

Ali : Buradan kaçmak.

Yardım bekledik

Ondan, bundan,

Sakalı uzun Nuh babadan...

Yardım bekledik

Ondan, bundan, Tüfeği eski avcıdan...

Yardım bekledik

Ondan, bundan, Keşfe çıkan uçaktan...

Pilotun telsizi çalışmaz, Uçağı küçük yolcu almaz.

Yardım umduk,

Ondan, bundan,

O dedi olmaz,

Bu dedi olmaz,

Hepsi de gitti, Umudumuz yitti .

Ayşe: Nasıl olur abi? Duymadın mı pilotun söylediklerini? Her yanımız bataklık, dere.

Ali: Ne olur dereyse? Avcı, dereyi yüzerek geçirim, dedi. Demek yüzülürmüş derede.

Hasan: Ne dedin? Ne dedin? Amanın kardeşim, sana güle güle. Ben yüzmek bilmem, boğulurum derede.

Ayşe: Ben de gelmem. Hem niçin gidecekmişiz buradan? Daha iyi yer mi bulacağız? Hem Uvi uvi var, ayı var, kunduz, su samuru var burada.

Ali: Onlar alışık burada yaşamaya. Uvi uvi beraber büyümüş ayıyla. Ne zamandır da yoklar ortada.

Ayşe: Bize yiyecek bulmaya gitmişlerdir.

Ali :Pek o kadar da güvenme.

Hasan: O kunduzla ısınamadım nedense.. Hırlıyor dişlerini göstere göstere.

Ayşe: İkiniz de yanılıyorsunuz. Onlar bizim dostumuz.

Ali: (Hep Ayşe'yi kandırmaya uğraşarak) Hem yağmur yeniden başlarsa (Gök gürültüsü duyulur.) Hem de başlayacak gibi baksana.

Hasan: Aman, aman, ne yaparız başlarsa?

Ali: İki yanımızdaki dereler taşar, yükselir, yükselir.

Hasan: (Korkuyla) Boğuluruz hepimiz burada! Ay! Ay! Ne yapsak?

Ayşe: Uvi uvi gibi yaparız. Ağaçlara tırmanırız. Ya da belki yeniden gelir Nuh baba.

Ali :(Alaylı) Bekle sen, gelir Nuh baba.

Hasan: Ne dediler gökten inenler? (Pilotun taklidini yapar) Kimseye umut bağlamayın, başınızın çaresine bakın! En iyisi ...

Ayşe: En iyisi burada kalmak.

Hasan: Yok, yok En iyisi bataklıktan yürüyüp gidelim. Belki rastlarınız yıkılmamış bir köye. Belki Karabaş da dolaşıyordur oralarda.

Ayşe : Ay! Ay! Gitmem ben, bataklık çeker insanı.

Hasan: Ben bilirim karda, çamurda dolaşmayı. Şöyle basarsın çamura (Ayaklarını kaldıra kaldıra tarif eder.) Yoklaya Yoklaya..

Ali :Yüzmek daha iyi. Olmazsa döneriz geriye.

Ayşe: Ne derede yüzerim. Ne bataklığa girerim. Gidin siz!

Ali : Canım bir deneme.

Hasan: Bir deneme Ya bataklık, ya dere. Sen benimle gel Ayşe! (Ayşe nin bir kolundan Ali tutar, bir kolundan Hasan. Çekerler.)

Ali :Sen yüzme bilirsin, gel Ayşe!

Hasan : Hiç korkma, düş peşime. Gideriz kıyıdan kıyıdan Çamurlara batmadan.
Ayşe: Siz çıldırdınız mı? Bırakın diyorum size! (Kendini kurtarmaya çalışır, Hasan kolunu bırakır.)

Ali :Hadi Ayşe, inat etme.

Ayşe: (Yalvarır) N olur abi, bırak beni. Hele sen bir dene. Dere geçilecek gibiye ben de gelirim. Şimdilik kalayım burada.

Hasan: Ben usul usul şuradan gideyim. Yok kuruysa gelir alırım seni. Al şu kavalla kebeyi. (Kebesini ve kavalını Ayşe ye verir. Ayağındaki çarıkları çıkarır, sırtına asar. Sahnede çamur varmış gibi ihtiyatla basa basa pilotların geldiği taraftan çıkar.) Ali Ben de gideyim. Dereyi geçip kuru bir yere çıkarsam, döner seni alırım. Hem belki bir yardım bulurum. Ama sen burada korkmaz mısın?

Ayşe: Niye korkacakmışım? Uvi uvi gelir şimdi arkadaşlarıyla.

Ali : Haydi hoşça kal öyleyse. (Sahnenin kenarında ayakkabılarını çıkarır. Avcının gittiği taraftan çıkar. O sırada Uvi uvi nin sesi duyulur.) Uvi Uvi! (Zıplayarak girer. Sağına soluna bakar.) Hasan! Ali! Nerede? Nerede?

Ayşe: Ali yüzüyor derede. Kaldık biz seninle. (Ayı, su samuru, kunduz girerler. Hepsi kütüğün yanına kümelenirler. Ayı yerde kavalı görür. Alır, çalmaya uğraşırken, ışık hafifler.) (Işık açılırken bir kuş sesi duyulur.) Guguk! Guguk! Guguk! (Ayşe yerinden fırlar, ağaca doğru gider.) Nereden çıktı bu kuş? Hiç yoktu buralarda Guguk! Guguk! Guk! Guk! Guk!

Ayşe: Sanki bir şey söylüyor gibi Bir haber mi getirdi acaba?

(Uvi uvi de Ayşe nin yanına yaklaşır, dinler. Ayı, su samuru, kunduz ayağa kalkıp dolaşmaya başlarlar. Dışarıdan bir patırtı duyulur, hayvanlar çıkarlar. Sahneye, bir yandan Ali, bir yandan Hasan, düşe kalka girerler. Ortada karşılaşırlar.)

Ali: Bırrrr Bırrrr... Ay donuyorum! Hasan Bırrrr Bırrrr...Battım, çamur içindeyim! (Ayşe koşar.) Ne oldu? Nedir bu haliniz? (Ali ile Hasan hiç etraflarına bakmazlar, karşılıklı titreşir dururlar.)

Ayşe : İyi ki gelmemişim sizinle (Kebeyi alır, üstlerine örter.) Peki, ne oldunuz böyle? (Uvi uvi gelir, karşılarına oturur.)

Hasan: Sorma, sorma Usul usul attım ayağımı (Gene çamurda yürür gibi ayaklarını kaldıra kaldıra yürür.) Bir bastım, Vrak! Vrak! Sıçradı bir kurbağa! Öteki ayağımı bastım, Vrak! Bir kurbağa daha! Vrak! Vrak! Vrak! (Müzik eşliğinde hızlı bir tempoyla zıplamaya başlar.) Vrak! Vrak! Kurbağa dolu bataklık! (Hasan ın girdiği tarafta projeksiyon, büyük bir kurbağa aksettirir.)

Ayşe: Ne zararı var? Seni yemez ki kurbağa!

Hasan: (İğrenerek) Ihhh Her yanımda vıcık vıcık Sıçradı kurbağa, ezildi kurbağa, koynuma girdi kurbağa! Bırrrr Bırrrr

Ayşe: Zavallı Hasan! Sonra, sonra ne oldu? (Projeksiyon söner.)

Hasan: Sonra, battıkça battım batağa. Bir de baktım, önümde bir şey çırpınır Bir koca leylek. Açmış koca kanatlarını, gerilmiş önüme. Gagasını batağa daldırır, çıkarır, daldırır, çıkarır. Amanın ne arar bu uzun gaga? (Projeksiyon bir leylek resmi aksettirir.)

Ali : Korkak! Leylek seni yiyecek değil ya!

Hasan: Sen öyle san. Leyleğin gagasında koca bir yılan. Uzun mu uzun! Yeşil mi yeşil! (Projeksiyonda uzun bir yılan görülür.)

Hasan: Kurtulup leyleğin gagasından, atılmaz mı bana doğru! Döndüm ters yüzü, koş koşabilirsen! Arkamda yılan. Onun arkasında leylek (Tekrar düşe kalka koşmaya başlar, gülünç hareketler yapar. Korkuyla arkasına bakar. Ali, Ayşe, Uvi uvi gülüşürler.)

Ayşe: Ya sana ne oldu abi, sana?

Ali: (Yüzer gibi yapar) Yavaşça girdim suya Akıntı aldı götürdü beni aşağıya doğru Ayşe: Yüzsene geriye Ali Yüzemiyorum ki rahatça. Her yanım balık dolu. Alabalık, yassı balık, uzun balık Hepimiz yuvarlandık, kayalara çarpa çarpa (Projeksiyonda su içinde balıklar görülür.)

Ayşe:Gördün mü? Bilmediğin suda yüzülür mü?

Ali: Çok çabaladım, kulaç attım, akıntıdan kurtulayım diye Neyse, durgun bir yere geldim, azıcık sırtüstü dinlendim. Sonra başladım yeniden yüzmeye. Tam karşı sahildeki sazlara elimi uzattım ki

Güm (Uvi uvi oturduğu kütüğün üstünden atlar, kütük devrilir. Güm Ayşe Ay! Korktum. Ne oldu sazlara elini uzattığın zaman?

Ali: Bir koca kaplumbağa Güm diye atladı suya. Arkasından bir daha, bir daha, bir daha Hasan Ne olmuş sanki? Küçücük, zararsız hayvandır kaplumbağa (Projeksiyon yayvan, büyük bir su kaplumbağası aksettirir.)

Ayşe: Akıllı! Bu su kaplumbağası. Sonra abi? Anlatsana!

Ali : Takur tukur dolaşıyorlar dört yanımda. Döneyim dedim, döndürmezler; itiş, kakış, az kalsın boğuluyordum.

Hasan: Tam yuvalarına düşmüşsün, kızmışlar sana.

Ali :Ama ne kızmak! Sırtına bindim en kocamanının, batıverdi suya. Bir başkası bindi benim sırtıma. Tam o sırada bir kütük geçti yanımdan, tutundum, kurtardım canımı. Uzun süre dolaştım suların ortasında. Bırrr Bırrr Bırrr (Yeniden titremeye başlar.)

Ayşe: Ah zavallicım, canını kurtardın ama hasta olacaksın. Ne yapsak? Nasıl ıtsak sizi? (Uvi uvi hızla sahneden çıkar.)

Ayşe : Gelin şu kebenin altına.

(Hasan ile Ali kebenin altına girerler, birbirlerine sokulurlar.)

Ayşe sahnenin önüne gelir, şarkı söyler: Çevremizde sular çağıldar, İçinde yüzer balıklar. Doğada bütün canlılar, Kımıl kımıl kımıldar. Leylek, yılan, kurbağa Yuvasını kurmuş batağa. Evini taşır kaplumbağa. Hepsi doğaya uymuşlar; Yiyecek, içecek bulmuşlar.

Hasan: İyi ama leyleğin upuzun gagası var avlanmak için.

Ali: Ayının da kürkü var ısınmak için. (Titrer) Bırrr Bırrr!

Hasan : Kaplumbağanın evi var sırtında Ali (Düşünceli) Bir biz miyiz açıkta kalan?

Ayşe: Bizim de aklımız var.

Hasan: Aklımız olsaydı girer miydik dereye, batağa?

Ali :Yok, yok Hasan. Ayşe doğru söylüyor. Bizim de aklımız var kendimizi korumak için. Dur bakalım, düşünelim azıcık .

Hasan: Peki, öyleyse sen düşün, ben ısınayım. Ver şu kebeyi (Dışarıdan sesler duyulur.) Çak Çak Çak (Uvi uvi elinde tuttuğu iki taş kuvvetle birbirine vurarak girer.) Çak! Çak! Çak! Ali Ne oluyor Uvi uvi? (Uvi uvi nin yanına gider. Taşlara bakar.) (Uvi uvi hiç sesini çıkarmaz, elindeki taşları vura vura çevrelerinde dolaşır.)

Ayşe: Bir şey demek istiyor Uvi uvi Uvi uvi (Aynı jest) Çak! Çak! Çak!

Hasan: Uvi uvi biz donuyoruz, bırak oyunu!

Ali :Ne oyunu Hasan, gel bak bakalım, sizin köyde var mıdır bu taştan?

Hasan: (Ayağa kalkar, Uvi uvi nin yanına gelir) Dur, dur hele koca tavşan! (Uvi uvi nin elindeki taşlara merakla bakar.) Şey Bildim, çakmaktaşı bunlar.

Ali: Ne? Çakmaktaşı mı? Şu kıvılcım çıkarıcı sert taş! Ayşe Kıvılcım mı? Kıvılcım ateş demek Yaşasın, ateş yakacağız ateş!

Hasan:(Koşar) Ateş, ateş!

Ali: Anladınız değil mi? Çakmaktaşıyla ilk insanlar gibi yakacağız ateşi.

Uvi uvi (Hep taşları vurarak tekrarlar) Ateş! Ateş! Ateş! (Sahneye kunduz girer, ağzında bir kuru dal vardır. Ortaya bırakır.)

Ayşe: Kunduz da yakacak getirdi. Yetmez bu ama. Haydi, biz de gidip kuru dal toplayalım.

Ali: Kunduzun peşinden gidelim, o bilir yerini.

Hasan: Kav bulalım, kav, kav.

Ayşe: Nedir o kavkav?

Hasan: Kavkav değil kav. İncecik çıtır çıtır ağaç kabuğu. Çabucak tutuşur kıvılcımdan. (Çocuklar kunduzun arkasından çıkarlar. Uvi uvi yere çömelir. Durmadan taşları birbirine vurur.) Çak! Çak! Çak! Çak!

(Çocuklar ve kunduz durmadan girer çıkarlar. Ortaya kuru dallar, yapraklar yığarlar. Etrafına halka olup çömelirler. Şarkı söylerler. Çak çak çakmak! Çak çak çakmak! Bir yığın yaprak Çak çak çakmak! (Ritmik ve sabırsız) Ateşi yaksak Isınsak, kurusak, Çak çak çakmak! Çak çak çakmak! (Şarkı kesilir. Sade taşın sesi duyulur) Çak Çak Çak! (Hepsi baş başa verirler. Birden ortada bir alev belirir. Çocuklar sevinçle çığlık atarlar.) Yandı! Yandı! Yandı! Ali Kıvılcım tutuşturdu kavı. Uvi uvi! Uvi uvi! (Hepsi ateşe ellerini uzatırlar.)

Ali: Oh! Isındım bile.

Hasan: Oh! Oh! Kurudu çamurum.

Ayşe: Ne güzel ısındık bir de karnımız doysa! (Bir süre sessiz kalırlar.)

Ali: Ne aklıma geldi gene biliyor musunuz?

Ayşe: Ne geldi abi?

Ali : Hasan ın yağlı kuzuları Olsa da şu ateşte kızartıp yesek!

Hasan: Gene mi benim yağlı kuzularım? Hani senin aklın çok işe yarardı Ali? Olmayan kuzuyu düşüneceğine başka yiyecek şey bul.

Ayşe : Doğru ama ne bulsun? Senin bataklığın kurbağalarını mı?

Hasan: Yo...Kendi girdiği derenin balıklarını.

Ali : Hay yaşa çoban! Ne akıllısın sen! Dere balık doluydu. Olta yapalım, balık turalım. (O sırada su samuru ağzından kocaman bir karton balıkla girer, Ayşe nin yanında durur.)

Ayşe: Boşuna uğraşmayın balık geldi bile! (Su samurunu okşar.)

Ali: A! A! Koca bir alabalık!

Ayşe: Haydi pişirelim. (Hepsi ateşin üstüne eğilirler. Su samuru çıkar.)

Hasan: Ama burası kalabalık Yeter mi bir alabalık? Uvi uvi Alabalık, kalabalık.
(Su samuru girer, ağzında tekrar bir balık vardır.)

Ayşe: Gene geldi alabalık, herkese bir tane. (Balığı alır.) Bu Hasan ın! (Su samuru hep gider gelir, balık getirir. Çocuklar bağışırlar.) Bu kunduzun! Bu Ayşe nin!
Bu Ali nin! (O sırada ayı ağzında koca bir dalla girer.) Bu da hom hom ayının! (Ayı ağzındaki dalı Ayşe nin kucağına bırakır, çocukların arasında oturur, o da balığını yer.)

Ayşe: (Meyve dalını alır eline) Bakın, bakın! Ayı meyve getirmiş bize!
(Çocukların eline atarmış gibi yapar) Bu sana! Bu da sana (Çocuklar meyveyi havadan tutarlar.) Sağol ayı! Çok yaşa koca hom hom!

Ali: Oh, ne güzel doyduk! Ne iyi balıkçıymış su samuru! (Hasan birden ayağa kalkar.) Kavalım, kavalım Ayşe nerede benim kavalım?

Ayşe: (Çevresine bakınır) Bilmem ki Buradaydı.

Hasan: Hom homun işidir bu. (Ayının yanına gider.) Kuzum ayı, canım ayı, ver şu kavalımı!

(Ayı ayağa kalkar. Kütüğe doğru gider. Sakladığı yerden kavalı çıkarır, önce kendi öttürür, bir süre Hasan la çekişirler, sonunda Hasan kavalını alır, ateşin başına gelir. Hafif hafif çalmaya başlar, çocuklar orkestra eşliğinde şarkı söylerler.) (Uvi uvi şarkıyı tek tek kelimelerle tekrarlar: Su samuru! Pençe!

Becerikli su samuru

Becerikli su samuru

Bir pençe atar,

Balığı da yakalar.

Kunduzun huyu

Kunduzun huyu

Hareketle) Uvi uvi

Ayı! Ayı!

Meyve! Meyve!

Keser biçer odunu

Keser biçer odunu

Hom hom ayı, dost ayı

Hom hom ayı, can ayı,

Nereden buldun meyveyi,

Nereden buldun meyveyi okşar.)

Koyunlarımın çanları tongurdardı ağılda)

Işık iyice hafifler, çocuklar siluet halinde görünürler (Şarkı bir mırıltıya dönüşür.
Işık hafifler, çocuklar uzanırlar.)

Ali : Ayşe, uyudun mu Ayşe?

Ayşe :Ne var? Ne istiyorsun? Çok yorgunum.

Ali: Bir şey unuttuk. Ateşi söndürmeyelim. Başında nöbet tutmak gerek.
Hepimiz uyursak söner ateş.

Ayşe: Çobana söyle, ben uyudum bile .

Ali :Hasan! Hasan!

Hasan: (Sıçrar) Ne var gene? Ali Ateşi kim bekleyecek?

Hasan : Sahi len Söndürmeyelim ateşi. Önce ben nöbet tutarım, sonra seni uyandırırım.

Ali: Haydi iyi geceler öyleyse.

Hasan: (Kendi kendine konuşur) Sürüleri otlaklara çıkardığımız zaman, geceleri çiftliğe dönmezdik. Ateş yakardık dağ başlarında. Karabaşım da gelir, dizime koyardı başımı (Su samuru Hasan a sokulur, Hasan usul usul başını Işık hafif hafif açılırken kuşun sesi duyulur. Guguk! Guguk! Guguk! Guguk!

Ali :(Yerinden fırlar) Haydi çabuk, işbaşı! Guguk! Guguk! Guguk! Guguk!

Ayşe: (Uyanır, gerinir) Günaydın guguk kuşu!

Uvi uvi :(Sıçrayarak kalkar) Günaydın! Günaydın!

Ali: Hasan, kalk işbaşı!

Hasan: (Kebesinin içinden) Hangi işin başı? Ben bekledim, söndürmedim ateşi.
Ayşe: Nerede bizim hayvan dostlarımız?

Ali :Onlar gün doğmadan işbaşı yaptılar. Yiyecek arayamaya çıktılar.

Hasan :(Kalkmaya üşenerek) İyi ya işte Bize de getirirler. Azıcık daha uyuyayım ben.

Ayşe: Abi, bırak uyusun. Biz gelelim seninle. Şimdi ne yapacağımızı söyle.

Ali: Sen demedin mi buraya yerleşelim diye? Öyleyse evimizi kuralım.

Uvi uvi: (Neşeyle) Ev Ev!

Ayşe : Nasıl ev?

Uvi uvi : Nasıl ev?

Ali : Canım işte, ağaçtan, yapraktan birer küçük ev.

Ayşe: Sonra da birer bahçe. Bahçeye fırın, fırına baca.

Ali : Dur, o kadar acele etme. Önce en önemlisi, dört duvar bir çatı.

Ayşe: Bir pencere, bir kapı.

Uvi uvi :Çatı, pencere, kapı.

Ali : (Düşüne düşünce gezinir) Önce direkleri dikelim.

Ayşe: Hangi direkleri?

Ali : Kunduzun kesip biçtiği direkleri..

Ayşe: Sahi, kunduz dereye set yapmak için keser o koca koca dalları değil mi? Ne de keskin dişleri var!

Ali : (Düşünceli) Öyle ya Dereye set yapar kunduz. Bize de yardım eder, yıkılan köprüyü yeniden yaparız.

Uvi uv: i Köprü! Köprü!

Ayşe: Yaşasın! Ne iyi olur! Belki de bir gün Hasan ın kuzuları gelirler pıtır pıtır köprünün üstünden Belki de Ali Bırak düş kurmayı da gidelim kunduzu bulalım. (Üçü çıkarlar.)... (Kunduz düzgün bir dalı yuvarlaya yuvarlaya girer. Arkasından Ali, Ayşe kucaklarında dallarla girerler. En arkadan ayı omzunda kalın bir kütük taşıyarak girer. Arkadan kütüğü Uvi uvi tutar. Ritmik bir müzik eşliğinde hepsi hiç konuşmadan gidip gelirler.)

Ali: (Sahnenin ortasına gelir) Önce planı çizelim. (Elinde bir sopayla yere büyük bir kare çizer, dolaşır. Ötekiler seyrederek.) Şuraya bir direk. Uvi uvi (Büyük bir sırıği alır, gelir) İşte direk.

Ayşe: (Yaklaşır) Şuradan itelim. Uvi uvi İtelim, itelim.

Ali: (Yerde daha yatan Hasan' a doğru gider, eğilir) Hasan, kalk artık gel yardıma! Uvi uvi :Hasan yardıma!

Hasan: (Esner, öbür yanına döner, sonra kalkar kebesinin üstüne oturur, gözlerini ovuşturarak) Bu ne patırtı? Ne oluyor burada?

Ali : Görmüyor musun? Yapı başladı.

Hasan: Yapı mı? Ne yapısı?

Ayşe: Ev Köy İstersen bir de çiftlik.

Hasan: Durun, durun ben de geliyorum yapıya!

Ali: Bir taş al gel, şu direkleri çakalım.

Uvi uvi: Çakalım! Çakalım! (Hepsi ellerine birer taş alırlar. Direklere vurmaya başlarlar.)

Tak Tak (Konuşma olmadan bir çalışma içinde perde kapanır.)

PERDE III

(Etrafı çitlerle çevrili üç kulübe. Dere tarafında yapraklardan yapılmış üç yuva: Ayının, kunduzun, su samurunun. Arkada tahta bir köprü, bahçede bir fırın görülür. Perde açıldığında çocukların her biri bir iştedir. Uvi uvi bir kulübenin çatısında dolaşır, ağaçlarını düzeltir. Ali elinde bir taş baltayla çitin kenarına bir şey çakar. Çoban Hasan, taş bir el değirmeni çevirir. Ayşe kulübenin önünde kütüğe oturmuş saz örer. Perde müzikle açılır, çocuklar bir yandan işlerini sürdürür bir yandan şarkı söylerler.)

Kunduzdan öğrendik köprü yapmayı

Su samuru verdi balıktan payı

Ateşi bulduk, çak çak çak!

Alet yaptık, tak tak tak!

Kuşlar uçtu tepemizde

Buğday bitti bahçemizde

Ektik, biçtik, öğüttük, eledik,

Aradık, bulduk, kazdık, çaktık,

Bir köy kurduk, çak çak çak

Evimizi bulduk, tak tak tak Hasan (Elindeki değirmeni çevirerek kendi kendine konuşur)

İyi, iyi ama sürüm olsaydı şurada!

Kuzularım, koyunlarım meleşseydi!

Ayşe: (Sazını örerek kendi kendine) Hepinize terlik, çarık, başlık

(Ayı girer, Ayşe nin yanına yaklaşır.)

Ayşe: Gel bakalım ayıcığım Ne haber? Ayı Hom hom!

Ayşe: İstersen sana da yaparım. (Elindeki örülü sazı ayının başına koyar.) Ayı Hom hom (Ayı başındaki sazla seyircilere doğru döner, sonra dışarı kaçar. Ayşe arkasından koşar.)

Ayşe: Getir onu Hom hom ayı! O senin değil!

Ali :(Elindeki büyük bir tahtayı evin önünde bir direğe çakar, yana çekilip okur) Çakmak Köyü Bizim köyün adı çakmak köyü.

Çoban Hasan: Niye çakmak köyü oluyormuş?

Ali Ya ne köyü olsun?

Hasan Çoban köyü olsun, kuzu köyü olsun, Karabaş köyü olsun

Ali Dur kızma, Uvi uvi çakmak taşını bulup ateşi yakmasaydı, biz burada yaşayabilir miydik? Bu köyü kurabilir miydik? Ya soğuktan donacaktık ya hayvanlar parçalayacaktı bizi. (O sırada Uvi uvi birden evin çatısından atlar. Sağı solu dinler, kulağını yere yapıştırır.)

Ayşe: (Koşarak girer) Bir sesler var çocuklar! (Uvi uvi sığrayarak kaçar.) Hasan Bu Uvi uvi de bir ses duydu mu hemen kaçar. Hâlâ kendini tavşan sanıyor. (Dışarıdan tüfek sesleri gelir.)

Ali: Ne oluyor? Gel Ayşe, görünmeyelim. (Eve girerler.) (Çoban Hasan da kaçır.) (Sahne boştur. Avcı girer, bakınır.)

Avcı: Yanlış geldim galiba (Tahtayı okur.) Çakmak Köyü Allah Allah! Nereden çıktı bu köy? Hey!!! Kimse yok mu?

(Hasan kulübeden başını uzatır.) : A! Sen misin avcı? Buradayız, burada.

Ali ile Ayşe de (Başlarını uzatırlar): Merhaba avcı! Merhaba!

Avcı: Merhaba çocuklar! (Çocuklar avcının yanına giderler.) Hoş geldiniz köyümüze!

Avcı: Hoş bulduk! Hoş bulduk! Vay canına! Siz mi kurdunuz bu köyü?

Çocuklar: Tabi biz kurduk ama yardımcılarımız da var.

Avcı: Ben de sizi götürmeye gelmişim. Bahar geldi, yollar açıldı, köyler, kentler yeniden kuruldu.

Ayşe: Bizi götüreceksiniz? Ama nereye?

Avcı: Yerinize, yurdunuza

Ali :(Kesinlikle) Bizim yerimiz, yurdumuz burası.

Hasan :Sen gel hele biraz otur avcı.

Avcı: Yok! Yok! Hiç oturmuyayım. Gidip size biraz av bulayım. Ne yer ne içersiniz burada?

(Avcı bunu söylerken sahnenin bir yanından başında sazdan şapkası ile ayı girer. Ağzında meyve yüklü koca bir dal vardır. Öteki taraftan su samuru ile kunduz çok büyük bir yumurtayı, dikkatle yuvarlaya yuvarlaya sahnenin ortasına getirirler. Arkalarından Uvi uvi sırtında koca bir demetle girer. Avcıyı görünce demeti atar, evin arkasına saklanır.)

(Su samuru ile kunduz kaçarlar. Hasan bıraktıkları yumurtayı kucaklar, yavaş yavaş evin arkasına götürür.)

Ali :(Avcıya) Gördün mü ne yiyip ne içtiğimizi avcı amca? Hiç zahmet edip tavşanları ürkütme, kuş yuvalarını bozma.

Avcı: Doğru Haklısın Sizin köyü bir dolaşayım bari.

Ali :Biz gezdirelim seni. (İşaret eder.) Burası bizim ev. (Köprüyü gösterir)
Köprüyü onardık.

Ayşe :Tarlamız var öteki yakada. (Hep beraber, konuşa konuşa çıkarlar.).
(Dışarıdan gürültüler gelir, Uvi uvi evin arkasından çıkar, yerleri koklar.) Çan Çan Tok
Tok Çan Çan (Uvi uvi kaçmak üzereyken Nuh baba elindeki sopayı vura vura girer.
Karşısında Uvi uvi yi görünce irkilir.)

İhtiyar : A! A! Bu da ne? Uvi uvi Uvi! Uvi! Uuuuuu! (İhtiyar Uvi Uvi yi tutmak
için elini uzatır Uvi uvi bir sıçrar, kaçır.) Bu da nesi? Çakal gibi bağırdı, tavşan gibi
kaçtı Ya çocuklar nerede? Hu! Hu! Hu! (Başını kaldırır, evleri görünce şaşırır.) A! A!
Ot gibi ev bitmiş burada! (Tahtanın önüne eğilir, okumaya uğraşır) Ça Ka Ma Ma

(Ali girer)

Ali : Çakmak köyü. Çakmak köyüne hoş geldin Nuh baba!

İhtiyar : Hoş bulduk, hoş bulduk! Azıcık şaşırdım da ! (Hasan la Ayşe girer)

Neler olmuş burada?

Ali: Eh, kalmadık açıkta. Nuh baba Neyse, ben de geldim sizi bu kez götürmeye.
İki deve getirdim.

Ayşe : A! A! Ne devesi?

Ali : Senin develerin mi var Nuh bana?

İhtiyar: İnanmıyor musunuz? İşte şuracıkta(Girdiği yana projeksiyon büyük bir
aksettirir.) Çan Çan Çan

İhtiyar: Ya, ya Neye şaştınız o kadar?

Ayşe : Şey Biz senin gemin var sanıyorduk da!

İhtiyar: Sürüm de otluyor çayırdı.

Hasan: (Bağırarak) Ne? Ne sürüsü? Keçilerin, koyunların var mı Nuh baba?

İhtiyar: Elbette ya, elbette ya! (Aynı yerde projeksiyon uzun boynuzlu, sakallı
bir keçi gösterir.) (Çingirak sesleri duyulur.) Çın Çın Çın

Hasan: (İlk perdedeki gibi bağıra bağıra koşmaya başlar) Amanın! Amanın!
Koca teke! Sakallı teke! Kavalım, kavalım nerede? (Kavalını bulur, çala çala çıkar)

Ali ile Ayşe: Hasan! Hasan! Dur! Gel buraya! (Hasan dinlemez çıkar)

İhtiyar : Bırakın, bırakın çobanı, gitsin sürülerinin yanına. Siz de gelin haydi. Binin develerin üstüne gidelim obaya.

Ayşe: Ben korkarım, binmem deveye.

İhtiyar: Develerin üstüne yumuşak minderler koydum. Güzel kilimler örttüm. Yavaş yavaş sürerim. (Ayşe ile Ali birbirlerine bakarlar)

Ayşe: Abi, ne dersin bu işe?

Ali: Nuh baba bizim köyü görsün bir kere (İhtiyara döner) Gel şöyle, azıcık otur dede!

İhtiyar: Eh, ben azıcık oturayım, siz de düşünün, taşının. (Ağaç kütüğüne oturur, sopasına dayanır.) (Hasan kavalını çalıp oynayarak içeri girer.) Koskoca sürü Kuzular... Kara gözlü Keçiler...

Ali: Hasan, bırak şimdi keçileri, gel azıcık buraya! Ayşe sen de gel! (Üçü sahnenin önüne giderler, fısıldaşırlar.)

Ali: Dinleyin. (Çan sesleri duyulur.) Çan Çan Çan Çan Ayşe Develer Üstlerinde kilimler Şey, abi, anladım aklına geleni.

Hasan: Ne anladınsa bana da söyle hele! (Kulağını uzatır.)

Ali : Hasan düşünsene Bu ihtiyar Nuh baba değil, dede.

Hasan : (Başını kaşır, elindeki kavalı evirir, çevirir.) Kimin dedesi? (Birden anlar) Bildim, bildim! (Uvi uvi nin ilk sahnedeki taklidini yapar.)

Paldır Küldür Çan Çan Ana Baba Dede! Uvi uvi! Hah, tamam! Bu dede, o dede.

İhtiyar :(Seslenir) Neler konuşuyorsunuz orada? Neymiş o Ubi ubi, kubi kubi? Ali Susun, şimdi bir şey söylemeyin. (Üçü ihtiyarın yanına giderler.)

Ayşe: Bizi götürmek istiyorsun ama Nuh baba, biz bu kadar değiliz ki!

Ali: Bir de Uvi uvimiz var.

İhtiyar: Ubi ubiniz şu çakal gibi bağırın, tavşan gibi sıçrayan mı?

Ali, Ayşe, Hasan : Evet, evet, o.

İhtiyar: Eh, alırsız o garibi de.

Ali : Peki, senin çocukların, torunların yok mu Nuh baba?

İhtiyar :Hiç sormayın onu. Çocuklarım büyüdü, dağıldı o yana bu yana. Bir torunum vardı, Musa. Yıllar önce... Bırakın, deşmeyin yaramı. (Ali, Ayşe, Hasan birbirlerini dürterler. Nuh babaya yalvarırlar.)

Ali: Anlat, anlat! Ne oldu Musa ya Nuh baba?

Hasan : Sürünü güdeyim, gözünü seveyim anlat Nuh baba!

İhtiyar: Bir güz, yayladan ovaya göçerken, gece vakti ürktü bizim develer. (Dışarıdan çan sesleri duyulur.) Musacık uyuyordu devenin üstünde. Dört beş yaşlarında var yoktu çocukcağz (İhtiyar ayağa kalkar, tarif eder.) Azgın deve savurdu çocuğu bir yana, yükleri bir yana. Çocuklar Sonra? Sonra?

İhtiyar: (Yerine oturur) Sonra bulamadık yavrucağı. Uçuruma yuvarlandı, derede boğuldu dediler. (Çocuklar heyecanla ayağa kalkarlar)

Hasan: Gözün aydın ola, gözün aydın ola Nuh baba!

İhtiyar: Neden? Neden gözüm aydın ola? Ne var ki?

(Çocuklar ihtiyarı dinlemeden köprüye doğru koşarlar): Avcı amca! Avcı amca! (Avcı koşarak gelir) : Ne var? Ne oluyor? (İhtiyara döner) Hayırlar ola dede?

Ali: Avcı amca, çabuk Uvi uvi yi bul getir bize!

İhtiyar: Bu Ubi ubi ile derdiniz ne?

Avcı: O tavşan çocuk mu Ubi ubi? Uyuyor az ötede.

Hasan: Sakın ürkütmeyin, kaçmasın. Usulca alıp gelelim. (Avcı önde, çocuklar arkada, ayaklarının ucuna basa basa çıkarlar) Uvi! Uvi! (Dışarıdan sesler gelir) Doğru dur tavşan! (Uvi uvi nin bir kolundan Hasan, bir kolundan avcı tutmuş olarak gelirler. Uvi uvi kaçmak için çabalar.)

Ayşe: Korkma Uvi uvi! Ne olur dur biraz yerinde. (İhtiyarın karşısına gelip dururlar.) Ali Bak bakalım Nuh baba, bu çocuk benziyor mu Musa ya? (İhtiyar elini uzatır, Uvi uvi nin yüzünde gözünde gezdirir, Uvi uvi hareketsiz kalır.)

İhtiyar: Gel bakalım benimle. (Uvi uvi nin elini tutar, seyircilere arkalarını dönüp evlere doğru giderler. En dipte karşılıklı otururlar. Konuşmaları duyulmaz.)

Ayşe: (Ali ye) Ya yanıldıksa?

Avcı: Peki ne oluyor? Hiç anlamadım bu işi!

Ali :Gel anlatayım sana avcı amca. (Avcıyla beraber bir köşeye giderler.

Hasan yere çömelir, kavalını çalmaya başlar.)

Ali: Yıllar önce, bir güz Yayladan ovaya göçerken (Sesi hafifler, dışarıdan gene çan sesleri duyulur.)...

(Hiç konuşma duyulmaz. Hepsi az önceki pozdadır. Birden pilot elindeki telsiz vericisiyle, hızlı adımlarla girer. Hiçbir yere bakmadan dümdüz evlere doğru yürür.) PH BC... ZH... ZH... Kuzey, Otuz beş derece. Bir kuru ağaç. İki yanı dere. Tamam burası. (Birden evin önündeki direğe çarpar. Başını kaldırır. Çocuklar gülüşerek seyrederler.)

Pilot: Hayır, yanlış. Değil burası. (Düğmeleri kurcalar.) Kuzey PH ZH BC Otuz beş, kırk beş, elli beş. (Tekrar ters yüzü döner.) Hay Allah! Ne oluyor böyle? (Birden kendini çocukların karşısında bulur.) A! Çocuklar siz misiniz?

Hepsi birden Biziz, biziz. Selin ortasında bırakıp gittikleriniz.

Pilot :Kusura bakmayın çocuklar, yoktu başka çaremiz. (Sahnenin yanına gider, elini sallar.) Gelin, tamam, burası. (Pilot yardımcısı ve siyah şapkalı, resmi giyimli bir kişi girerler.)

Siyah şapkalı: Nerede? Nerede çocuklar? (Çocuklar bir köşeye toplanmışlardır. Hiç ses çıkarmazlar.)

Pilot: (Hafifçe) Buradalar .

Pilot Yardımcısı: Ben hepsini yazmıştım deftere, durun bulayım. (Defteri karıştırır.) Ayşe: (Öne doğru bir adım atarak) Hoş geldiniz!

Siyah şapkalı :(Çocuklara doğru döner, heyecanla) Hoş bulduk! Hoş bulduk! Ne yaptınız? Ne ettiniz? Kışı nasıl geçirdiniz?

Ali: Çalıştık, çabaladık.

Ayşe: Evimizi yaptık.

Hasan: Ektik, biçtik, beslendik.

Siyah şapkalı :İyi ettiniz. İyi ettiniz (Duraklar) Biz de sizi almaya geldik.

Ali: Bizi almaya mı geldiniz?

(Ayşe ile Hasan a döner, ne yapalım der gibi bir jest yapar.) (Üçü elele tutuşarak geri geri giderler.) Biz gitmeyiz, biz gitmeyiz, burası bizim yerimiz. (Nuh baba ve Uvi

uvi elele çocukların yanına gelirler. O sırada kunduz, su samuru, ayı arka arkaya sahneye girip çocukların etrafını sararlar. Avcı kucağında tüfeğiyle yerde bağdaş kurmuş, olanları seyrederek.)

Ayı: (Ayağa dikilir) Homur Homur!

Pilot :Eyvah! Çatallaştı iş!

Siyah şapkalı: (Pilota ve yardımcısına dönerek) Siz dememiş miydiniz, o çocuklar orada açtır, çıplaktır diye?

Pilot: Öyle ama Şey

Siyah şapkalı: (İhtiyara) Peki dede, sen ne dersin bu işe?

İhtiyar: Bilmem ki ne diyem İsterseniz bırakın çocukları yerinde. Yakına kurdum obamı. Gelir gider, kollarım onları.

Avcı: Ben de buralardayım. Arada bakarım.

Siyah şapkalı :(Evlere doğru gider, Pilot ve yardımcısı da yanına giderler) Şöyle bir gezelim evleri (Evlere bakar gibi yaparak usul usul konuşurlar, çocukların yanına dönerler.

Siyah şapkalı, çocuklara yaklaşırken ayı göğüsler.) Homur Homur

Ayşe: Hom! Hom! Doğru dur! (Ayıyı kenara çeker.)

Siyah şapkalı: (Düşünceli ve yumuşak bir sesle)- Çocuklar, sizi kutlarım. Böyle güzel bir köy kurmayı başarmışsınız. Burada oturmak hakkınız. Yalnız, siz hepiniz okul çağındasınız. Benim yönettiğim yurttaki sizin gibi kimsesiz kalmış çocuklar var. Hepsi okuyorlar. Sizin de onlara katılmanız gerek.

İhtiyar : Bu doğru işte.

Avcı: Bence de öyle.

Hasan : Yine suya düştü bizim sakallı teke!

Pilot yardımcısı :(Elindeki defteri karıştırarak) Hah! Buldum işte! Ali, Ayşe, Çoban Hasan, Uvi uvi İhtiyar Uvi uvi değil, Musa. Pilot yardımcısı (Deftere yazarak) Uvi uvi Musa, kunduz, su samuru, ayı Emir aldık, hepsi gelecek okula! (Herkes gülmeye başlar.)

Hasan: Hah Hah Hah Kunduz, su samuru, ayı Uvi Uvi İki deve

Ali : Onlar da mı gelecek okula?

Pilot yardımcısı: (Deftere bakarak) Hepsi, hepsi okula! (Kunduz, su samuru, ayı korkmuş gibi yaparlar, sıraya girer, omuzları düşük, hemen çıkarlar.)

İhtiyar: (Avcıya döner) Biz de mi gideceğiz okula?

Pilot yardımcısı: (Gayretle) Burada kim varsa, hepsi, hepsi gelecek okula!

(İhtiyar ile avcı şaşkınlıkla birbirlerine bakarlar)

Avcı: (İhtiyara) En iyisi ben sıvışayım buradan. (Tüfeğini alır, çıkar.)

Siyah şapkalı: (Pilot yardımcısına) Dur, dur, yavaş ol azıcık! (Pilot yardımcısının gülünç durumu gergin havayı yumuşatır.)

Ali :Yalnız bir yanlışlık var bu işte Önümüz yaz. Okullar neredeyse kapanacak, burada işimiz çok (Çocuklar canlanır, hep bir ağızdan konuşmaya başlarlar.)

Hasan: Arkada bağımız, ekinimiz var.

Ayşe: Ateşimiz var ocakta, söndürmeyiz.

Ali: Koca bir yumurta getirdi su samuru ile kunduz.

Ayşe :Sıcacık duruyor otların arasında.

Uvi Uvi : Sıcacık Sıcacık

Hasan: Bakalım ne çıkacak içinden? Nasıl gideriz görmeden?

Ali : İşlerimizi tamamlarız, güzün geliriz okula.

(Çocuklar elele tutuşurlar, siyah şapkalı adamın karşısına geçerler.) Hep bir ağızdan Sayın bayım! Kusura bakmayın, Güzün geliriz okula.

Siyah şapkalı: (Biraz düşünür, sonra güler yüzle) Sizi zorla götüreceğim değilim. Zaten haklısınız. Okullar erken bırakır tarlada çalışan çocukları.

Pilot ve yardımcısı: Nasıl olur? Ne diyeceğiz şimdi? (Çocuklar neşeyle dağılırlar. Ayşe bahçe kapısından içeri girer. Eline saz örgüsünü alır, Hasan taş değirmenin başına geçer. Ali eline baltasını alır. Uvi uvi dama tırmanır. Tamire başlar. Şarkı söylerler.) (Çok canlı bir müzik eşliğinde) Söyleyin bizleri sorana, Lalalalalalalalalalalalla

Kendine güveni olana

Lalalalalalalalalalalalalla

Elele verip uğraşana

Bolluk, yiyecek, giyecek,

Durmadan çalışmak gerek

Lalalalalalalalalalalalalla

Siyah şapkalı. Peki, öyleyse biz gidelim. Hoşçakalın. Bir şey söylemeyecek misiniz bizim yurttaki çocuklara?

Ayşe: Şey ...Selâm söyleyin.

İhtiyar :(Kütüğe doğru gider) Azıcık şurada dinleneyim.

(Tam çıkacakları sırada Ali elinden baltayı bırakır, seslenir):

Bir dakika, bir dakika bekler misiniz? Biraz dinlenmez misiniz?

(Siyah şapkalı ve diğerleri dururlar. Ali Ayşe nin yanına gider, Musa damdan atlar. Hasan yaklaşır. Bir süre konuşurlar.)

Ayşe (Pilot ve yardımcısına) : Buyrun, buyrun şöyle.

Ali :Biz bir şey düşündük de Bilmem ne dersiniz? Madem ki okullar tatil olacak yakında, sizin çocuklar gelsin buraya.

Ayşe: Güzün hep beraber gideriz okula.

Pilot yardımcısı :(Atılır) Yok, yok! Olmaz. Taşıyamayız o kadar çocuğu buraya. Siyah şapkalı: (Pilot yardımcısına biraz çıkışarak) Neden bu kadar sertsiniz? Her şeye hayır dersiniz? Durun hele bir düşünelim. (Elleri arkasında aşağı yukarı dolaşır, kendi kendine konuşur.) Niye olmasın? Pekâlâ olur Yazın bir geziye götürmeyecek miydiniz onları? Buraya gelirler işte.

(Çocuklara döner.) Olur Olur ama nerede barındıracağız onları?

Ali: Nerede mi barındırırız onları? Biz nerede barındık? Onlar da bizim gibi kendi evlerini kendileri yaparlar.

Siyah şapkalı : Ama ne yer ne içerler?

Ayşe : Fırınımız var. Ekmek pişirmeyi öğrenirler.

Ali : Balık tutmayı öğrenirler su samurundan.

İhtiyar: (Bastonuna dayanarak yaklaşıp) Bizim çoban Hasan Her sabah süt getirir obadan.

Siyah şapkalı: Doğru söylüyorsunuz çocuklar. Hepsi öğrensinler kendi işlerini kendileri yapmayı. Gidelim, hazırlığımızı yapalım. Okullar kapanır kapanmaz göndeririz çocukları. Haydi hoşçakalın!

Pilot ve yardımcısı :Hoşçakalın! Hoşçakalın! Çocuklar Sağ olun, sağ olun, güle güle! Güle güle!(El sallayarak geçirirler.

Hasan hafif hafif bir önceki sahnenin melodisini çalarken sahne kararır.) (Sahne aydınlanırken ayak patırtıları ve neşeli sesler işitilir. Çocuklar evlerin etrafında çalışırlar. İhtiyar yoktur. Sahneye kız ve erkek çocuklar dolarlar.)

Ali, Ayşe, Hasan, Musa: Hoş geldiniz, hoş geldiniz!

Gelenler: Merhaba! Merhaba! Hoş bulduk! Hoş bulduk!

(Ayı, su samuru, kunduz, yuvalarının arkasından çekine çekine başlarını çıkarırlar.) Merhaba dost ayı! Merhaba kunduz! Selâm su samuru! Günaydın Hasan! Guguk! Guguk! Guguk! Ali Haydi iş başı! Haydi, iş başı! (Hepsi işe koyulurlar. Bir yandan hafif hafif şarkı başlar.)

(Yeni gelenlerin bir kaçının elinde melodika ve mandolin vardır. Çalar ve hep birden şarkı söylerler) :

Kendine güveni olana

Lalalalalalalalalalalalla

Elele verip uğraşana

Lalalalalalalalalalalalla

Bolluk, yiyecek, giyecek,

Durmadan çalışmak gerek

Lalalalalalalalalalalalla

Lalalalalalalalalalalalla

(Ali gene elindeki taş baltayla bir şeyler çakmaktadır. Kenara çekilir. Direğe çakılı tahta tabela görülür. Şarkı sürer.)

ÇAKMAK ÇOCUKLAR KÖYÜ (Perde kapanır) Günaydın Uvi uvi Musa!

Günaydın Ali!

Günaydın Ayşe!

Günaydın! Günaydın çocuklar! (Yeni gelenler ellerindeki torbaları, çantaları bir kenara bırakırlar. O sırada ayı omzunda koca bir kütükle bir baştan bir başa sahneyi geçer. Arkasından kunduz dümdüz bir dalı ağzında getirir. Kuş sesi duyulur.)

7. DÜŞ MAKİNESİ (İKİ PERDELİK MÜZİKLİ ÇOCUK OYUNU)

ELİF :On, on bir yaşlarında, çok konuşan, meraklı bir kız çocuğu.

AHMET: Elif in bir iki yaş büyük ağabeyi, daha sakın, ölçülü.

Ali Usta : Çocukları seven, babacan bir kişi.

Telepinu : On beş, on altı yaşlarında, uzun boylu, çevik, çok neşeli.

Evliya Çelebi : Osmanlı çağının simgesi.

(Hitit Kralı, koruyucular, hizmetkârlar, yazıcı, Frigya ve Lidya Kralları, terzi, Makedonya Kralı İskender, iki köylü kadın, küçük krallar, askerler, kara korsan, Arap Bacı, yabancı hekim, Avusturya elçisi, Osmanlı elçisi, tercümanlar, arabulucu, nöbetçiler, tutsaklar, nöbetçi Mehmet Çavuş, örgülü saçlı kız, bir asker, bir subay, çoban, öğrenci)

BİRİNCİ PERDE SAHNE I

(Perde açılmadan önce çekiç sesleri, gıcırtilar duyulur. Perde açıldığında ortada füzeye benzer, küçük bir merdiveni olan bir araç görülür. Ali Usta işçi tulumuydur. Elindeki aletlerle bu araç üstünde çalışır.) Ali Usta (kendi kendine) Hah... Bu da oldu (Ahmet ile Elif yavaşça sahneye girer, Ali Ustaya yaklaşırlar)

Ali Usta (çalışmasını sürdürerek) Vida... Şimdi ışıklara bakalım. (Makinenin içine girer. Bir kırmızı bir sarı ışık yanar, söner. Ali Usta tekrar dışarı çıkar.)

Elif : Ali Usta bir de ben basayım o ışık düğmesine ne olur

Ali Usta :Çekil evladım, senin anlayacağın şeyler değil bunlar!

Ahmet: Ben anlarım Ali Usta, bir kerecik gireyim şunun içine!

Ali Usta :(çalışarak) Olmaz diyorum oğlum, kaçın ayağımın altından! Şu kardeşini de al başımdan.

(Elif o sırada küçük merdivene tırmanır, aracın kapısından seslenir.)

Elif : Hu! Hu! Ali Usta!

Ali Usta (telaşlanarak): Elif! İn oradan aşağı! Çabuk in diyorum sana!

(Elif aracın içine girer.)

Ali Usta : Sakın hiçbir şeye dokunma! Patlar sonra, çabuk in! (Merdivene çıkar, Elifi kolundan tutar, aşağıya indirir.)

Elif : Ay! Dur Ali Usta! Kolumu acıttın.

Ahmet: Elif! Git buradan. Kızdırdın Ali Ustayı, haydi git eve! (Elifi hafifçe iter)
Ali Usta beni çalıştırır yanında.

Ali Usta: Hayır! Hayır! Seni de istemiyorum! Gidin buradan diyorum size! Sizin ananız babanız yok mu size sahip olacak?

Ahmet: Var, olmaz olur mu? Ama ikisi de çalışıyorlar.

Ali Usta: Peki... Abiniz yok mu size söz geçirecek?

Elif: O da çalışıyor Ali Usta.

Ali Usta (gitgide öfkelenerek avaz avaz bağırır): Ya teyzeniz? Halanız? Amcanız? Dayınız? Konunuz komşunuz? Kiminiz varsa, hepsi de mi çalışıyorlar?

Ahmet (soğukkanlılıkla): Öyle Ali Usta.

Ali Usta :Herkes çalışıyor da siz niye duruyorsunuz benim başımda? Haydi, çabuk gidin evinize, dersinizi çalışın.

Ahmet: Biz çalıştık dersimizi.

Elif :Ben hepsini bitirdim. Matematik, Türkçe, Tarih...

Ali Usta (çaresizlikle) :Git bir daha oku tarihi. Belki iyi öğrenmemişsindir. Elif: Öğrendim... Öğrendim... Bak anlatayım istersen. Günümüzden iki bin yıl önce...

Ali Usta (elleriyle kulaklarını kapatarak): Bir bu eksikti! Sus! Sus!

Elif: Günümüzden iki bin yıl önce Anadolu da... Ali Usta Sus! Sus diyorum sana! İstemem tarih marih...

Elif (zorla dinletmeye uğraşarak) :İki bin yıl önce Anadolu da güçlü bir krallık

Ahmet :Elif, sus dedik sana!

Elif :Anadolu da güçlü bir krallık vardı... Adı...

(Ali Usta eline koca bir demir alır, çocukları kovalar, aracın etrafında dönerler)

Elif (bir yandan söylenir) :Krallığın adı...

Ahmet: Ali Usta gideriz buradan ama hiç olmazsa şu aracın adını söyle.

Elif :Sahi Nedir? Nedir bunun adı? Söylersen gideriz.

Ali Usta (durur, iki elini beline koyar): Aracın adı mı Şey... (düşünür) Şey...
Düş... Düş makinesi... Tamam mı? Haydi, şimdi gidin başımdan! Ahmet: A! A! Düş makinesi mi? O da ne demek?

Elif: Eğleniyorsun sen bizimle... Biz de gitmeyiz.

Ahmet :Yoksa uzay aracı mı demek istedin Ali Usta?

Ali Usta: Yok canım, haydi uzatmayın, Düş makinesi işte. (Tekrar kızmaya başlar) haydi gidin artık!

Ahmet: Kızma Ali Usta, gidiyoruz işte. (Çocuklar çıkarken yan taraftan bir ses duyulur.) Ali Usta! Ali Usta! Müşteri geldi, azıcık gel atölyeye!

Ali Usta (söylenerek uzaklaşır) :Hiç rahat yok ki çalışayım... Hele siz de bir şeye dokunun, alimallah... (iki yanına bakınır) oh... Çok şükür gitmişler... (çıkır)

Elif: (Yan taraftan başını uzatır) Gitmiş... Ahmet! Ahmet! Gel! Gitmiş Ali Usta... (Ahmet girer. İki elele tutuşarak hiç konuşmadan usul usul araca yaklaşır, içine girerler. Birden bir vınlama duyulur, aracın kapısı çat diye kapanır, sahne kararırken, kırmızı, yeşil, sarı, mor ışıklar yanıp sönmeye başlar.)

SAHNE II

(Sahne aydınlanırken ortada yüksek bir yerde, taştan bir taht görülür. Ahmet ile Elif aynı kıyafette, çevrelerine bakarak girerler.)

Elif :Neredeyiz acaba?

Ahmet :Bilmem ki...

(O anda gürültüler gelir. Kral giysili bir kişi bağırarak girer.) Of! Yanıyorum! Of! Of! Hoh! Hoh! (Kral sahnenin ortasına kendini atar, yerlerde yuvarlanır. Adamları arkasından koşarlar. Ahmet ile Elif kaçır, tahtın arkasına saklanırlar.)

Kralın koruyucusu: Aman koşun, bir şey oldu kralımıza! Adamlar Çabuk! Hekimleri, büyücülerini, bakıcıları, falcıları çağırın buraya!

Kral: Hoh! Hoh! Alev yutturdular bana! Yanıyorum! (Adamları kralı yerden kaldırırlar) Çabuk su getirin! (İki yandan ellerinde testilerle iki kişi koşarlar. Sahnenin tam ortasında çarpışırlar, testiler kırılır. Adamlar yerlere yuvarlanırlar, kral kızar.)

Kral :Beceriksiz adamlar! Yakalayın şunları! Atın zindana!

Koruyucu: Yelpazecibaşı nerede? Yelpazeci! Yelpazeci!

(Elinde bir dalla yelpazeci girer. Kral ağzını açar. Yelpazeci elindeki dalı sallar.)

Kral :Hoh! Hoh! Azıcık ferahladım... Hoh! Hoh! Ay gene başladı, yanıyorum!

Koruyucu: Çabuk şerbetçibaşayı çağırın! En soğuk şerbetini getirsin... Adamlar (koşarlar) Şerbetçi! Şerbetçi! (Elinde bir cam sürahi ile bir adam girer, krala doğru ilerler.)

Kral: Getir! Getir! Ölüyorum! (Şerbetçi sürahiyi kralın ağzına doğru eğer. Kral birkaç yudum alır, sonra yerinden fırlar, içtiklerini püskürtür.

Ahmet ile Elif tahtın arkasından başlarını çıkartıp merakla bakarlar.)

Kral: Öf! Pöf! Bu ne biçim şerbet? Zehir bu zehir! (Tekrar ortada dönmeye başlar) Hepinizi zindana attıracağım!

Koruyucu :Çağırın çeşnicibaşayı, şerbetçibaşayı, aşçıbaşayı! Öğrenelim kim yaptı bu işi!

Adamlar :Öğrenelim, öğrenelim, kim yaptı bu işi! (Herkes kralın etrafına toplanır, yelpazeci ağzını yelpazeler, kralın öfkesi biraz yatıştır.)

Kral: Of! Ay! Öldüm... Alev çıktı kulaklarımdan... Oysa ne çok işim vardı bugün! (Adamlardan biri bir adım ilerler) Düşmanlarımız bütün antlaşmaları bozmuşlar, sınırlarımıza saldırmışlar!

İkinci adam :Kervanları soymuşlar, ekinleri yakmışlar!

Kral: Ne? Ne? Öyle mi yapmışlar? Çabuk çağırın yazıcıbaşayı!

(Adamlar koşuşur. Kalın bir taş levhayı kolunun altında güçlkle taşıyan yazıcı içeri girer. Kralın önünde bağdaş kurar oturur. Bir elinde ucu sivri bir demir çubuk vardır.)

Kral :Yaz bakalım yazıcıbaşı! Ben krallar kralı! Güçlü, şanlı, külâhlı Hitit kralı! Ateş yutan, Alev saçan, Krallar kralı! Antlaşmaları bozan, Sınırlarımıza saldıran Mitannilere savaş açıyorum!

(Yazıcı elindeki demirle levhayı kazıyarak yazmaya uğraşır.) Ben krallar kralı...

(Elif sürünerek tahtın arkasından çıkar, yazıcının yanına gelir.)

Yazıcı :Kralı... Sonra neydi?

Elif: Kralı, güçlü, şanlı...

Ahmet :(Tahtın arkasından seslenir) Elif! Çıldırın mı? Gel buraya!

(Elif yazıcıya yaklaşır, koluna dokunur, yazıcı kolunu kaşır, tekrar yazar.) Külâhlı Hitit kralı! (Elif iyice cesaretlenir, diğerlerinin arasında dolaşmaya başlar. Birisinin başından şapkasını çeker, adam şapkasını düzeltir. Ahmet de ortaya çıkar, dört ayak üstünde dolaşarak kralın adamlarının bellerindeki kılıçlara dokunur, eteklerini çeker. Adamlar sağa sola bakınır, kaşınır, zıplarlar. Bir kargaşalık olur.)

Kral: Ne oluyor orada?

Kralın koruyucusu (Adamlara) :Bu ne saygısızlık! Krallar kralına karşı! Yazıcı (mırıldanır) :Krallar kralı...

(Elif ile Ahmet sahnenin önüne gelirler)

Ahmet :Ben anlamadım bu işi. Bizi görmüyor adamlar.

Elif :Sahi görmüyorlar, nasıl oluyor bu?

Ahmet :Dur bakayım... Neden görmüyorlar? Anladım... Biz bu çağdan değiliz de ondan görmüyorlar.

Elif: A... Doğru... Konuğuz biz burada.

Kralın koruyucusu: Susun! Susun! Kim konuşuyor hiç utanmadan kralımızın karşısında?

(Adamlar birbirlerine bakarlar.) Konuşma! Sen konuşma! Sus! Sus!

Elif :Sus! Sus! Seslerimizi duyuyorlar.

Ahmet: Nasıl iş bu? Bizi görmüyorlar ama seslerimizi duyuyorlar.

Elif (iki elini ağzına dayar) Hu! Hu! Ses yankılanır Hu! Hu!

Yazıcı (tekrarlar): Hu! Hu!

Ahmet :Anladım şimdi... Ses dalgaları kalıyor havada. Dikkatli olalım. Elif (tekrar seslenir): Hu! Hu!

Yazıcı :Savaş açıyorum... Hu! Hu!

Kralın koruyucusu (yazıcıya) :Kes sesini, bitir işini!

Yazıcı : Bitti. Nokta. (Elindeki demiri bastırır) Hu! Hu!

Kral (ayağa kalkar) : Çabuk iletin düşmanlara bildirimini. Toplayın cesur askerlerimi!

(Kral arkasında adamlarıyla çıkar.) (Yazıcı kucağındaki levhayla ayağa kalkmaya uğraşır, gülünç hareketler yapar. Ahmet ile Elif yaklaşır, levhanın ucundan tutarlar. Yazıcı kalkar, levhayı sırtına alır.)

Yazıcı: Şunu götüreyim haberciye, atları hazırlasın... (Levhanın ağırlığıyla tekrar çöker.) Hay Tanrım! Haber ağır. Savaş haberi bu, kolay mı taşımak? Düşüyorum işte!

(Çocuklar tekrar yardım ederler, bu kez yazıcı levhayı kolunun altına alır, çocuklar arkadan tutarlar. Yazıcı rahatlar, bir elini bırakır, önemli bir iş yapmışçasına seyircilere doğru bakar. Tam o sırada çocuklar levhayı bırakır, yazıcı tekrar düşer. Gene yardım ederler, levhanın arkasına geçerek sıkı sıkı tutarlar. Yazıcı önce bir elini bırakır, sonra iki elin, kollarını sallayarak ilerler. Çocuklar levhanın arka tarafında olduklarından levha kendi kendine yürüyormuş gibi görünür. Yazıcı gene seyircilere doğru bakarak böbürlenir, sonra birden akli başına gelir, levhaya tekrar sarılır. Tam sahnenin çıkışına yaklaşırken, gürültüler, gülmeler, zil sesleri duyulur. Güzel giyimli, ince uzun bir çocuk yüksek bir yerden sahnenin ortasına atlar. Ahmet ile Elif levhayı bırakıp tahtın arkasına kaçarlar.)

Yeni gelen :Hişşt! Pist! Yazıcı!

Yazıcı : Kim o? Gene kim çağırıyor beni?

Yeni gelen : Ben. Buraya bak! Çabuk gel yanıma!

Yazıcı: A... Kimsin sen? Şey birine benziyorsun ama...

Yeni gelen: Kimsem kimim. Otur bakayım şuraya! (Tahtı gösterir)

(Yazıcı tahta doğru ilerler.)

Yeni gelen : Al levhanı da!

(Yazıcı hipnotize edilmiş gibi söylenenleri yapar. Tahta oturup kucağına levhayı alır.)

Yeni gelen: Oku bakalım şimdi yazdıklarını!

(Yazıcı öksürür, okumaya başlar.) Ben Krallar Kralı!

Güçlü, şanlı, külâhlı Hititler Kralı! (Sesini yükseltir, kralı taklit eder.)

Ateş yutan,

Alev saçan

Krallar kralı! Hu! Hu!

Yeni gelen : O hu hu da nesi?

Yazıcı : Kralın sesi.

Yeni gelen :Peki devam et!

Yazıcı: Antlaşmaları bozan, sınırlarımıza saldıran Mitannilere savaş açıyorum!
Hu! Hu!

Yeni gelen: Gene mi hu hu?

Yazıcı: Ne yapalım, öyle dedi kralımız. Hu hu lu savaş bu.

Yeni gelen: Al bakalım şu çivini eline, düzelt yazdıklarını.... sınırlarımıza saldıran Mitannilere savaş açmıyorum! Hu! Hu!

Yazıcı (yerinden kalkmaya uğraşarak) : Yok! Yok! Olmaz! Yapamam, öldürtür kral beni!

Yeni gelen :Dediğimi yap, korkma sen!

Yazıcı: Olmaz diyorum. Hem kimsin sen? (Yeni gelen eliyle bir hareket yapar, gök gürültüsü duyulur. Şimşek çakmış gibi bir ışık yanar, söner.) Yazıcı (elleriyle kendini korumaya uğraşarak) :

Hi... Anladım şimdi. Aman... Nerede şu çivi? (Belinden çivisini çıkarır, heceleyerek yazdıklarını düzeltir) Mitannilere savaş açmıyorum... Hu hu. Yeni gelen: Oldu şimdi... Çabuk al götür bunu habercilere!

(Yazıcı telaşla tahttan kalkar, düşe kalka sahneden çıkar.)

Yeni gelen (tahtın arkasına doğru seslenir): Hu! Hu! Haydi, şimdi siz de çıkın ortaya!

(Ahmet ile Elif bir an başlarını çıkarır, sonra tekrar saklanırlar.)

Yeni gelen (yaklaşarak neşeli bir sesle): Gelin canım, bir şey yapmam size!

(Ahmet ile Elif tahtın arkasından çıkıp, çekine çekine yaklaşırlar. Yeni gelen çevrelerinde dolaşır, zıplar, çocukları şaşırtır.) Hu! Hu! Hu!

Ahmet : Anlamadım nasıl gördü bizi!

Yeni gelen: Nasıl mı gördüm? İşte böyle! (Eliyle iki gözünü işaret eder.)

Elif: İyi ama kimse görmemişti bizi öyle gözleriyle.

Yeni gelen :Ben görürüm.

Elif :Neden görürmüşsün? Neden korkuttun yazıcıyı? Adın ne senin?

Yeni gelen: Ne yapacaksınız adımı?

Ahmet: Biz her şeyin, herkesin adını bilmek isteriz.

Elif: Söylemezsen gideriz.

Yeni gelen (önlerini keser): Durun! Durun öyleyse!

(Sahnenin ortasına gelir, çevik hareketlerle hem dans eder, hem şarkı söyler.)
Benim adım Telepinu! Pinu pinu, Telepinu!

Tanrıların çocuğu, Pinu pinu, Telepinu!

Elif (Ahmet'e): Duydun mu? Tanrıların çocuğuymuş. Onun için gördü bizi.

Ahmet :Şimdi anladım yazıcının neden o kadar korktuğunu...

Elif: Sahi... (Telepinu' ya döner) :Ne olacak yazıcının hali şimdi? Yanlış yazdı diye ya kral onu öldürtürse?

Telepinu: Korkma sen, O na da bulurum bir çare.

Ahmet: Ya savaş? Savaş olmayacak mı şimdi?

Telepinu :Elbet olmayacak. Mitanniler büyük kral kendilerini bağışladı diye çok sevinecekler, armağanlarla gelecekler buraya. Şölenler, şenlikler olacak.

Elif: Ne güzel, biz de seyreder, eğleniriz.

Telepinu :Bir de nöbetçileri sarhoş ettim mi o zaman görün siz eğlenceyi... hah hah!

Ahmet :Sarhoş mu edersin nöbetçileri? Ama nasıl?

Telepinu: Nasıl mı? Çok kolay. Bak şuradaki mağaralarım şarap dolu. (Eliyle arka tarafı gösterir.) Her bir nöbetçinin önüne bir testi... Hah hah! Hah!

Elif: Ne muzip çocuksun sen! Başka ne marifetlerin var? Anlat bakalım! (Telepinu tekrar dansa başlar) :

Benim adım Telepinu! Pinu pinu, Telepinu!

Ben severim oyunu.

Kralın yemeğine biber koyan,

Şerbetine sirke katan,

Testileri kırdıran,

Benim, benim, Telepinu,

Ben severim oyunu. Telepinu

Haydi, gelin öyleyse!

Ahmet : Daha anlat, neler yaparsın söyle!

Telepinu: Canım isterse kar yağdırırım yazın,

Çiçek açtırırım kış ortasında. (Ahmet ile Elifi ellerinden tutar.)

Kandırırım çocukları,

Koştururum ceylanları,

Geyikleri, tavşanları,

Bir o yana, bir bu yana. (Üçü beraber dans ederler.)

Ahmet (birden durur): Elif, geç oldu, gidelim artık!

Telepinu: Bırakmam sizi, hani gelecektiniz benimle?

Elif: Gelemeyiz, vaktimiz yok.

Telepinu: Ben neyiniz yoksa bulurum size. Ama anlamadım nedir o vakit dediğiniz.

Elif: Vakit mi? Şey... Zaman demek. Akşam olunca annemiz babamız döner eve. Bizim de o vakit evde olmamız gerek.

Telepinu (gülerek): A, bu muydu vakit dediğiniz? Akşam olurken sabah yapıveririm yeniden, olur biter. Haydi, gelin çıkalım bulutların üstüne, bakın neler göstereceğim size. (Üçü elele tutarlar) Haydi bir, iki, üç, hop... Elif :Biz de severiz oyunu.

Benim adım Telepinu! Pinu pinu, Telepinu! Tanrıların çocuğu, Pinu pinu, Telepinu! Ben severim oyunu. (Çıkarlarken Ahmet birden durur.)

Ahmet :İyi ama... Ya Düş makinesini bulamazsak sakladığımız yerde?

Elif: Korkma, Telepinu bizi götürür istediğimiz yere. (Sahne kararır)

SAHNE III

(Çağ değiştiğini belirten mor, sarı, yeşil, kırmızı ışıklar yanıp söner, sahne aydınlanır. Buluta benzer yüksek bir yerde oturan Ahmet ve Elif ve ortalarında Telepinu görülür. Telepinu Ahmet ve Elifin omuzlarına ellerini koymuştur. Neşeyle konuşurlarken garip bir müzik duyulur. Kral giyimli bir kişi elleriyle iki yandan başını tutarak sahneye girer. Ürkek ürkek çevresine bakınır.)

Elif: A! A! Kim bu? Ahmet Neden başını tutuyor öyle?

Telepinu: Susun, susun. (Kral giyimli ortaya doğru ilerler.)

Elif : Hu hu! (Kral ürker, sahnenin öbür ucuna kaçar.)

Ahmet: Başlama hu hu ya Elif, bir şeyden korkuyor bu adam.

Elif : Ama neden?

Telepinu: Azıcık bekleyin, görürsünüz.

(Kral ürkek, ürkek dolaşırken, karşıdan ufak tefek bir kişi girer. Elinde iki kulak şeklinde çıkıntılı olan kırmızı bir başlık vardır. Kral ona doğru koşar, ellerini indirir. Terzi elindeki başlığı birden kralın başına giydirir, kral sevinir. Kollarını açarak seyircilere bakar.)

Telepinu: Midas! Ey güçlü Frigya Kralı Midas! (Kral sesi dinler. Başını yükseltir.)

Telepinu: Bu dağların, ormanların, taşın toprağın, mağaraların, akarsuların sahibi, Büyük Kral Midas! (Midas daha da gururlanarak ağır ağır sahnenin öbür ucuna yaklaşırken terzi arkasından zıplayarak ilerler. Bir yandan da parmaklarıyla başına iki kulak işareti yapar.)

Telepinu: Bu güzel başlık ne kadar yakıştı ünlü kralımızın kulaklarına! Yaşasın Midas! Uzun kulaklı Midas! (Kral Midas bunu duyunca telaşlanır, o yana bu yana koşar.)

Telepinu :Midas! Uzun kulaklı Midas! Ahmet Neden uzun kulaklı Midas? Telepinu Bilmiyor musunuz (Krala doğru sesini yükselterek) neden uzun kulaklı Midas?

Elif: Ben okumuştum. Bir tanrıyı kızdırmış, onun için.

Telepinu: Evet, öyle. Tanrı da onun başının iki yanına eşek kulakları koyuverdi işte. Böylece Eşek kulaklı Kral oldu Midas. Hah! Hah! Hah! (Kral Midas şaşkın bir halde çıkar. Arkasından terzi soytarlıklar ederek müzik eşliğinde çıkar.) (Ahmet, Elif ve Telepinu şarkı söylerler)

Ah Midas! Vah Midas!

Uzun kulaklı Midas!

Koskoca ülkenin kralı, Kulaklarını saklamalı.

Ah Midas!

Vah Midas!

(Midas ın çıktığı yönden gürültüler duyulur. Ahmet, Elif ve Telepinu susarlar. İki kişi sırtlarında ağır torbalar taşıyarak sahneye girerler. Torbaları yere bırakarak, çok yorulduklarını belirten hareketler yaparlar. Az sonra zengin giysili bir kişi girer. Azametle ortada dolaşır.)

Telepinu : Kresus! Kresus! Lidyanın mutlu kralı Kresus! Bu dünyada senden zengin kim var? (Kresus gururlanır, gülümser.)

Ahmet: Çok mu zengin bu kral?

Telepinu :Dünyanın en zengin kralı. İlk altın para basan kral (Kresus kemerinden iki küçük torba çıkarır. Adamlarına verir. Adamlar torbaları alır, eğilerek çıkarlar.)

Telepinu: Kresus! Kresus! Nehirlerinden pul pul altın akan Kresus! Bu dünyada seni yenebilecek bir güç var mı? (Kresus gene gülümser, gururlanır.)

Elif (Telepinu' ya): Bu kadar zengin bir krala kimse karşı koyamaz sanırım.

Telepinu: Dur bakalım... Dur bakalım... Neler olacak görelim... (Bu sırada dışarıdan ayak sesleri gelir. Başları miğferli iki asker ellerinde mızraklarla girerler.)

Telepinu: Kaç Kresus! Kaç! Persler geliyor!

Ahmet ile Elif: Kaç Kresus kaç! Persler geliyor! (Kresus kaçmak ister, öbür taraftan karşısına gene iki asker çıkar, mızraklarıyla yolunu keserler. Kresus geri döner. Altın torbalarının yanına gelir. Onları askerlere vermek ister gibi bir jest yapar. Askerler Kresus' u yakalar, ortalarına alıp götürürler.)

Telepinu: Gördünüz mü olanları?

Elif: Kresus... Dünyanın en zengin kralı...

Ahmet :Neye yaradı paraları? (Çocuklar konuşurken sahneye bir kumandan girer. Belindeki kılıcı tutarak biraz ilerler, durur.)

Elif :A! A! Gene uzun yüzyıllar geçti galiba. Kimdir bu?

Ahmet: Neden duruyor öyle? Adı ne bu kumandanın Telepinu?

Telepinu: Bilmiyor musunuz? Makedonya kralı Büyük İskender! (İskender tekrar iki adım ilerler, durur, dinler.)

Elif: Benim bildiğim, hiç yenilgiye uğramayan, cesur bir kumandandır İskender. Neden ilerlemiyor?

Telepinu: İlerleyemiyor, büyük bir engel var önünde çünkü.

Ahmet: Nedir o engel?

Telepinu: Gordion Düğümü... Kördüğüm. Onu çözmeden bir adım ileriye gidemez.

Ahmet :Ne olacak öyleyse? Nasıl açılacak yollar? Ta Hindistan a kadar?
Telepinu: İskender! Yenilmez kumandan İskender! Yolun uzun, bekleme! Çek kılıcı!
Bir vuruşta kes düğümü! Olsun, bitsin!

Ahmet ile Elif: Haydi İskender! Cesur İskender! Çek kılıcı! Kes düğümü! İlerle!

(İskender çocukların temposuna uyarak kılıcını çeker, ritmik hareketlerle havada savurur, bir savaş dansı yapar. Müzik kesilince birden kılıcı hızla indirir, sahneden koşarak çıkar.)

Ahmet: Ne çok ordular, kumandanlar gelip geçiyor bu ülkeden!

Elif : Hep dövüşen adamlar! Ya bu ülkenin halkı nerede? Ne yapıyor onlar?

Telepinu: Onlar mı? İşte bak! (İki köylü kadın sahneye girer.

Birinin kolunda bir sepet vardır. Bir şeyler toplayarak sahneyi bir baştan bir başa geçer. İkinci kadın, eğilip kalkarak, çapa yapar gibi geçer.)

Telepinu: Ben yağmur gönderiyorum. Onlar da ekıyor, biçiyor, yiyeceklerini çıkarıyorlar topraktan.

Elif: Öyleyse bir yandan savaş, Bir yandan pişer aş.

Telepinu: Elbette, aç oturacak değil ya insanlar!

Ahmet: Susun, susun! Gelenlere bakın! (Sahnenin bir yanından gene kral giysili dört kişi birbirlerini itip kakıp, yuvarlanarak girerler. Yere eğilirler. Ellerindeki tebeşirlerle sek sek oyunu gibi kareler çizerler. Her biri bir karenin içinde durur. Fakat gene de birbirlerini iterek yer kapmaya uğraşırlar.)

Elif: Telepinu, ne yapıyor bunlar?

Ahmet: Sanki köşe kapmaca oynuyorlar!

Telepinu :Bunlar güçsüz krallar; Toprakları bölüşüyorlar.

Telepinu (Krallara döner): Doğru durun krallar! Başınıza gelecek var! (Krallar karelerin içinde hareketsiz kalırlar.)

Elif: Pek de korkaklar! (Ahmet, Elif, Telepinu şarkı söylerler)

Küçük güçsüz krallar! Hepsi de korkaklar! (Krallara doğru) Doğru durun krallar! Başınıza gelecek var! (Krallar korkuyla birbirlerine sokulurlar. Dışarıdan gittikçe yaklaşan ayak sesleri duyulur.)

Rap... Rap... Rap... rap rapa rap rap... Telepinu İşte geliyor Romalılar! (Romalı kılığında, elleri mızraklı askerler girer. Birbirlerine sokulmuş olan kralların etrafını sararlar. O sırada Telepinu usulca sahneden çıkar. Romalı askerler küçük kralları götürürler. Ahmet ile Elif boş kalan sahneye gelirler.)

Ahmet: Gittiler... Kavga bitti.

Elif (iki yanına bakarak): Peki ama Telepinu ne oldu? Telepinu! Telepinu!
(Ahmet ile Elif her tarafa koşuşur, Telepinu'yu ararlar.)

Elif: Hu! Hu! Telepinu! Telepinu! Neredesin?

Ahmet: Elif, boşuna arama. Telepinu çok uzaklarda sanırım.

Elif :Nasıl olur? Az önce buradaydı. (ağlamaklı bir sesle) Telepinu! Telepinu!
Pinu pinu Telepinu! (Perde iner)

İKİNCİ PERDE SAHNE I

(Gene çağ değiştiğini belirten kırmızı, sarı, mor, yeşil ışıklar yanar söner. Sahne aydınlanırken kapalı perdenin önünde, setin kenarında seyircilere karşı oturmuş olarak Elif ile Ahmet görülür.)

Ahmet: Çok uzak çağlarda dolaştık düş makinesiyle...

Elif: Çok yoruldum... Neredeyiz, hangi çağdayız bilmiyorum...

Ahmet :Ben biliyorum. Romalılar... Sonra Bizans ve... (Arkadan at nalı gürültüleri gelir. Ahmet yerinden fırlar) ve Türkler girdi Anadolu ya!

Elif :Evet, şimdi anladım (Seyircilere doğru heyecanla) Uzak Asya bozkırlarından gelip, Yurt kurdular Anadolu da.

Ahmet: Kutulmuş oğlu Süleyman... Elif (haber verir gibi) Anadolu Selçuklu Devletini kurdu!

Ahmet: Bilgili, uygar insanlardı Selçuklular.

Elif: Bizans la bazen savaştılar, bazen barış kurdular.

Ahmet: Hep mertçe davrandılar dostlarına, düşmanlarına.

Elif : Köprüler, kervansaraylar, medreseler kurdular ülkenin her yanına. Ahmet (sakinleşerek): Ama... Sonra gene akınlar oldu Anadolu ya.

Elif : Yıprandı Selçuklu Devleti. Ahmet (tekrar coşarak) Derken... İlk bağımsız Osmanlı beyliği kuruldu bir uçta.

Elif: Bin iki yüz doksan dokuz yılında, Domaniç yaylasında...

Ahmet :Söğüt bucağında Elif Osmanlı devleti güçlü bir çınar gibi kök saldı, uzattı dallarını dört bir yana.

Ahmet: Üç kıta ya yayılan koskoca bir imparatorluk doğdu. (Osmanlı kıyafetiyle, elinde siyah kaplı büyük bir defter tutan bir kişi telaşla perdenin önünden geçer. Ahmet ile Elif ayağa fırlar.)

Elif : Kimdi o geçen? (Aynı kişi ikinci kez perdenin önüne çıkar.)

Ahmet : Gidelim peşinden! (Ahmet ile Elif geçen kişinin arkasına takılır, perdenin arkasına geçerler. Tekrar perdenin önüne çıktıklarında karşı yönden korsan kıyafetinde bir kişi önlerini keser.)

Korsan: Merhaba Evliya Çelebi, gidiş nereye?

Elif ile Ahmet (seyircilere doğru): Evliya Çelebi imiş. Tevekkeli durmadan geziyor.

Evliya Çelebi : Merhaba Kara Korsan! Sizin ülkeye gidiyoruz, sefere.

Kara Korsan: Demek Venedik'e!

Evliya Çelebi : Evet, öyle. Ordularımız karadan kuşattı sizin kenti. Biz de donanmayla yola çıkıyoruz. Haydi, işim acele, yolunu kesme! (Arkasında Ahmet ve Elif azıcık ilerler, sonra durur.)

Evliya Çelebi (Kara Korsana): İstersen gel seni de götürüyüm, kaç yıldır tutsaksın burada. Kaptanıderya ya söyler, kurtarırım seni.

Kara Korsan: Yok! Yok! İstemem! Burada rahatım yerinde. Yalnız selâm söyle akrabalarım! Venedik limanında signor Marco del Togliatti, Cakamo, Coppo, Simini, Romani, Julietta, Maria, Mirini, Rimi, miri... Riri. (Kara Korsan durmadan söylenirken, Evliya Çelebi Ahmet ve Elif ile tekrar perdenin arkasına geçer. Yeniden ön tarafa geçtiklerinde bir Arap kadın önlerini keser.)

Arap Bacı: Selâmünaleyküm Evliya Çelebi, yolun nereye?

Evliya Çelebi : Aleykümselâm Gülpenbe Bacı! Yolumuz güneye.

Arap Bacı : A! A! Yoksa bizim memlekete mi?

Evliya Çelebi: İyi bildin Gülpenbe Bacı. Afrika ya. Önce Mısır a, sonra daha öteye, Sudan a... Arap Bacı Ne iyi! Ne iyi! Ben yetmiş yıl önce gelmişim Sudan dan İstanbul a. Bütün akrabalarım orada. Mongamonga, Hombaçomba, Kikimoka (Bacı

bunları söylerken bir yandan dans etmeye başlar.) Evliya Çelebi Yeter Gülpenbe Bacı, bitir sözünü de gideyim. Arap Bacı (dansını sürdürerek) Zombizamba, Lulu Lumba...

Evliya Çelebi: Haydi haydi, ne diyeceğim onlara?

Arap Bacı: Ne mi diyeceksin? Dur bakayım... (tekrar dans ederek saymaya başlar) Konga monga, Lulu Lumba kabilelerine benden selâm et.

Evliya Çelebi: Baş üstüne Gülpenbe Bacı! Söylerim, hiç merak etme. (Arkasında Ahmet ve Elif ile tekrar perdenin arkasına geçer. Gene hızla perdenin önüne geldiklerinde, Evliya Çelebi yerdeki bir mindere oturur. Ahmet le Elif de iki yanına oturur.)

Evliya Çelebi: Of... Dinleneyim biraz. Hem artık gördüklerimi yazayım. (Evliya Çelebi defterini açar, belinden hokkasını, tüy kalemini çıkarır, yazmaya başlar.)

Evliya Çelebi: Efendim... Allah'ın izniyle, nice seferler eyleyip, nice kaleler kuşatıp, bütün Rumeli eyaletlerini vergiye bağladıktan sonra, Ramazan ayının üçüncü günü döndük İstanbul' a. Üç ay kaldık, kalmadık ki, ferman çıktı, ayağımızın tozuyla haydi Bağdat a. Bağdatın orta yerinde bir sihirbaz gördük ki...

Elif (merakla) : Ne yapıyordu o sihirbaz?

Evliya Çelebi: Ne mi yapmıyordu o sihirbaz? (iki tarafına bakar.) Ah! İşte; Kimseler duymasın, o sihirbaz büyüledi beni. O gün bu gündür, kimse yokken sesler işitiyorum, kendi kendime konuşuyorum. Evet... Ne diyordum? Bağdat ta nice defalar edip, tekrar geldik İstanbul' a. Zira, yıllardır, askerlerimiz Nemse kralının ordularıyla serhatlerde çarpışır. Nemse kralı Bec kalesinde...

Elif: O da kim? (gülür) Nemse kralıymış! Hiç duymamıştım!

Evliya Çelebi : Nemse kralı mı? Efendim, şey...

Elif : Söyle Evliya Çelebi! O kral nerenin kralı? Nerede Bec kalesi?

Ahmet : Sus Elif! Şaşırtma Çelebi yi! (Evliya Çelebi eteklerini toplayarak kalkar, tam çıkacağı sırada karşı taraftan o çağın Avrupalı giyiminde gözlüklü bir kişi karşısına çıkar.)

Yabancı: Uğurlar ola Evliya Çelebi, gene mi sefere?

Evliya Çelebi: Hayır cerrahbaşı, bu kez sefere değil, sulh etmeye. Sizin memlekete gidiyoruz. Elli araba, beş yüz at, üç yüz yüklü deve, iki yüz katır, on fil, kırk

deve kuşu, üç aslan ile... Gidip samur kürkümü giyeyim, sorgucunu takayım. Soğuktur sizin ülke.

Yabancı: Haydi güle güle!

Evliya Çelebi: Bir dileğin varsa söyle!

Yabancı :Sağol Evliya Çelebi... Bir dileğim yok ama benim hekimlik sırlarımı orada sakın kimseye söyleme! (Evliya Çelebi, Ahmet ve Elif bir yandan, yabancı öte yandan çıkarlar. Perde açılır.)

Evliya Çelebi : Şaşırmak mı? Hiç şaşırmam ben. Bütün gördüklerimi aklımda tutarım. Sonra bir bir yazarım. Yazdığımı bilirim. Ama ah şu Bağdatlı sihirbaz yok mu? Gene büyülendim galiba... Sesler geldi kulağıma. Efendim, Nemse kralı, yani Avusturya kralı. Bec kalesi de Viyana da. Elif Hah, şimdi anladım.

Evliya Çelebi :Ha... Anladın mı? İyi... Nemse kralı aman diliyor, barış istiyormuş. Onun için gene çıkacağız yola.

SAHNE II

(Sahnenin ortasında, alanı ikiye bölecek şekilde, karşılıklı destek üstünde duran uzun bir sırik bulunur. Sahnenin girişinde bir yanda Osmanlı elçisi, yanında tercümanı ve Evliya Çelebi vardır. Karşı tarafta, dipte Avusturya elçisi, tercümanı ve arabulucu bulunur. Ahmet ile Elif Osmanlıların tarafında sahnenin kenarında otururlar.) (Evliya Çelebi ile Tercüman, Osmanlı elçisinin karşısında eğilirler.)

Efendim, Nemse çasarının elçisi karşıya geldi. (Karşı taraftaki tercüman ve arabulucu, Avusturya elçisini selamlar.) Osmanlı elçisi karşınızda, lütfen bir adım ilerleyiniz. (Avusturya elçisi sırtına doğru bir adım ilerler, durur. Tercümanı karşıya koşar, Osmanlı elçisine selam verir.) Efendim, Nemse çasarının elçisi bir adım yürüdü, siz de bir adım yürüyünüz. (Osmanlı elçisi bir adım yürür, durur. Osmanlı tercümanı diğer tercümanla beraber koşup Avusturya elçisini selâmlarlar.) Osmanlı elçisi bir adım yürüdü, siz de iki adım yürüyünüz. (Avusturya elçisi iki adım yürür, durur. Tercümanı karşıya koşar.) Nemse çasarı elçisi dört adım yürüdü. Siz de dört adım yürüyünüz. Osmanlı tercümanı Hayır efendim, Nemse elçisi dört adım yürümedi, iki adım yürüdü. Siz de iki adım yürüyünüz. (Osmanlı elçisi iki adım yürür, durur. Tercümanı karşıya koşar) Tercüman Efendim, Osmanlı elçisi altı adım yürüdü, siz de altı adım yürüyünüz. (Avusturya elçisi altı adım yürür, sırtına yaklaşır. Arabulucusu telaşla koşar.) Arabulucu

Aman ekselans, ne yapıyorsunuz? Çabuk dört adım geriye gidiniz. Osmanlı elçisi bu kadar yürümedi. (Arabulucu ve tercümanlar arasında tartışma başlar.) Hayır, iki adım! Olmaz, dört adım geri! Katiyen! Üç adım ileri! Dört adım! Altı adım! İki adım! (Ahmet ile Elif olanları şaşkınlıkla seyredeler.) Ahmet : Evliya Çelebi, neler oluyor? Anlatsana! Neden böyle adım adım ilerliyorlar?

Elif: Bir şey anlamadım bundan. Açıklar mısın bize?

Evliya Çelebi (sahnenin önüne ilerler): Eyvah gene Bağdatlı sihirbazın büyüü tuttu galiba Bir sorular soruyorlar bana. Neyse anlatayım, bir yandan da yazayım. (Defterini açar, hem yazar, hem konuşur.) Efendim, burada, orta mil de Nemse çasarı ile Osmanlı padişahının elçileri karşılaşıyorlar. Padişahımız ve Nemse çasarı çok güçlü imparatorlardır. Birbirlerine karşı küçük düşmek istemezler. Oysa orta mile ilk varan elçi küçük düşmüş, baş eğmiş olur. Bu yüzden her ikisi de aynı anda milin dibine varmayı isterler. İşte bu yüzden uğraşyoruz.

Elif: Ha... Anladım şimdi... (Bu sırada tercümanların tartışması kesilir, iki elçi aynı anda sırtın dibine gelirler. Birbirlerine ellerini uzatırlar.) Nemse elçisi Siz Osmanlı padişahının elçisisiniz! Osmanlı elçisi Siz de Nemse çasarının vekilisiniz! Padişahımızın şartlarına göre barışı kabul ettiniz mi? Nemse elçisi, tercüman, arabulucu Ettik! Osmanlı elçisi Öyleyse ahitnameyi yazalım. (Uzun kâğıt ruloları açılır. Tü kalemlerle yazılar yazılır. Bu arada bir yandan davul, bir yandan borazanlar çalınır.) Arabulucu Şimdi gelemim tutsakların değiştirilmesine... (Her iki yandan nöbetçiler arasında kadın ve erkek tutsaklar girer.) Tercüman Başlayın! Bir sizden, bir bizden. (Avusturya tarafından ve Osmanlı tarafından bir tutsak koşarak gelirler. Birbirlerini selâmlayarak orta milin altından geçerler. Aynı değişim birkaç kez tekrarlanır. En son Avusturya tarafından bir kadın tutsak karşıya geçer. Osmanlı nöbetçinin yanında örgülü sarı saçlı bir kız durmaktadır.) Avusturya tercümanı Haydi son kalan! Bekliyoruz! (Örgülü saçlı kız nöbetçisinin yüzüne bakar, tereddütle birkaç adım atar.) Arabulucu Elçimizi bekletmeyin çabuk! (Örgülü saçlı kız sırtına yaklaşır, sonra nöbetçisine döner)

Mehmet Çavuş! Kalırsam beni İstanbul a götürür müsün?

Nöbetçi Mehmet Çavuş Elbet götürürüm. (Örgülü saçlı tutsak geriye döner. Bir iki adım yürürken karşıdan seslenirler.) Haydi çabuk! Geç bu yana! Örgülü saçlı Mehmet Çavuş, seninle İstanbul a gelirim bana deniz kenarında ev tutar mısın?

Mehmet Çavuş: Elbet tutarım. (Örgülü saçlı kız tam Mehmet Çavuş un yanına varırken karşıdakiler bağırır.) Yakalayın! Tutun getirin şunu!

Örgülü saçlı kız tekrar sırığa doğru koşar, durur sorar) Mehmet Çavuş, seninle İstanbul a gelirim, deniz kenarında oturursam, bana sırmalı elbise alır mısın? Mehmet Çavuş Elbet alırım. Karşıdakiler Tutun şu kızı kolundan, getirin bu yana! (Avusturyalı nöbetçi sırığın üstünden uzanarak kızı yakalamak ister. Bir çekişme olur. Örgülü saçlı kız kaçar, Mehmet Çavuş un yanına gider. Bu sırada Evliya Çelebi olanları bir yandan seyretmekte, bir yandan yazmaktadır. Her iki taraf, elçiler, tutsaklar ve nöbetçiler müzik eşliğinde ayrı yönlerden çıkarlar. Sahne kararır. Çağ değişimini gösteren mor, kırmızı, yeşil, sarı ışıklar yanar, söner. Ahmet ile Elif sahnenin kenarında seyircilere doğru otururlar.)

SAHNE III

(Elif ile Ahmet seyircilere doğru konuşurlar) Elif Ne güzel bir uygarlıkmiş! Güçlü, düzenli bir devlet kurmuş Osmanlılar. Ahmet Dört bir yandan saldırıp parçalamışlar koskoca imparatorluğu.

Elif : İyi ama imparatorluk çöktü diye bu ülkenin halkı da yok olmadı ya!

Ahmet :Elbette yok olmadı; gene çalışıp çabalayan, sapasağlam bir ulus vardı ülkemizde. (Bu sırada elinde sepetle bir şeyler toplayan kadın girer. Bir baştan bir başa geçer. Arkasından çapa yapan kadın eğilip kalkarak geçer.)

Elif :Doğru... Tohum eken, ekin biçen, sığır güden köylüler... (Bir çoban çocuk elinde kavalıyla girer.)

Ahmet: Kentlerde oturanlar da var... Okuyanlar, yazanlar... (Öğrenci kıyafetinde bir genç çocuk kolunda kitabıyla girer, ötekilerin yanına gider.)

Elif: Ya yıllar boyu sınırlarda çarpışanlar? (Elinde tüfeğiyle bir asker ve bir subay girer. Hepsi yan yana dizilirler.)

Ahmet: Hepsi bir araya geldiler, vatani kurtarmaya.

Elif : Bir önder gerekliydi başlarına.

(Ahmet ile Elif sahnede yan yana dizilmiş olanların iki tarafına geçerler.) Asker Anadolu ordusunun ilk eri, Kuva-i Milliye kalpağı başında Geldi yazıldı otuz dokuz yaşında Şanlı ordusuna bağımsızlığı. Geçti bir umut yıldızı gibi önümüzden;

(*Arkadan bir ses*) : Merhaba asker! Merhaba!

(*Hepsi birden*) : Merhaba Mustafa Kemal Paşa!

Subay, İlk kadın, Öğrenci: Beş Ağustos günü Ankara' da

Seçtiler Mustafa Kemal Paşa'yı Başkumandan.

Kurt bacağı dolaklı, başı kalpaklı

Paşaların paşası, Anadolunun paşası

Halkın Mustafa Kemal Paşası!

Kalpağına doğru kalkmış sağ eli

Selâmlıyor hepimizi.

Subay: Yol gösteririm keşif kollarına! Batı cephesinin otuz üç sayı, saat üç emri var: (*Arkadan bir ses*) :Askerlerimiz kan verecek, can verecek,

Bir adım yer vermeyecek!

Asker: Siperlerde savaş başladı: Bozkır ayazdı.

Mustafa Kemal'in omuzlarında pelerin

Mavi ışıltısında seherin

Sağ elinde Kuvay-i Milliye bastonu

Vurdu toprağa

Işdı tanyeri. Taarruz başlamış olmalı.

(Konuyla ilgili bir müzik duyulur. Sahnedekiler koşarak dağılırlar. Müzik sürer.)

(Bu sahnedeki şiirin yazarı: Dr. Ceyhun Atuf Kansu)

Hepsi birden :Kardeşçe, vatandaşça, insanca

Paşaların paşası,

Anadolunun güzel paşası!

Subay Mustafa Kemal Paşa buyruk verdi (*Arkadan bir ses*) :Bu topraklar savunulacak! *İlk kadın, İkinci kadın, Çoban*:

Mermi taşırım, gülle taşırım kağnılarımla

Boş kalmasın Mustafa Kemal Paşa'nın topları, tüfekleri!

Üşümesin Kemal Paşamızın askerleri;

Fanila öreyim sırtlarına, çorap öreyim ayaklarına.

Bütün gizli dağ yollarını bilirim.

SAHNE IV

(Kırmızı, mor, yeşil, sarı ışıklar yanar söner. Sahne aydınlanırken ortada düş makinesi görülür. Elif ile Ahmet makinenin dibinde sessiz otururlar. Elif in dizinin üstünde açık bir kitap vardır. Ali Usta söylenerek girer.)

Ali Usta: Rahat bırakmazlar ki çalışayım. (Çocukları görür) A! A! Siz burada mısınız daha? Hiç sesiniz çıkmıyor. Elif Yorulduk Ali Usta. Ali Usta Oturduğunuz yerde mi yoruldunuz? Sizi tembeller. Ahmet Burada değildik, çok uzaklarda dolaştık.

Ali Usta :Çok uzaklarda mı dolaştınız? (Alay ederek) Bak bak bak. Neyle gittiniz o kadar uzaklara? Ahmet Senin düş makinenle. Ali Usta (birden telaşlanır) Ne? Benim makinemle mi?

Elif: Evet Ali Usta. Senin makinenle çok uzak yıllara gittik. Binlerce yıl geriye.

Ahmet :Bu topraklar üstünde neler olmuş, kimler gelmiş, geçmiş gördük.

Ali Usta :Neler söylüyorsunuz siz? Elif Hititler, Frigyalılar, Lidyalılar, Romalılar... Ahmet Daha yakın çağlarda Selçuklular, Osmanlılar.

Elif: En sonra da Bağımsızlık Savaşımız.

Ali Usta (yaklaşarak) :Hı... Anladım... Bütün bunları şu kitapta okumuşsunuz siz.

Ahmet: İnan ki değil Ali Usta! Gerçekten gördük hepsini.

Elif: Dostlar edindik geçmiş çağlarda. Değil mi Ahmet? Nasıl arkadaş olduk Telepinu'yla?

Ahmet: Ne iyi çocuktu! Ya Evliya Çelebi? Nasıl gezdirdi bizi?

Ali Usta (şaşkınlıkla): Hele bir bakayım şu makineye! (Makinenin içine girer. Az sonra başını çıkarır.) Bütün yakıtı bitirmişsiniz! Nasıl yaptınız bu işi? Bu makine gitmez ki geriye!

Ahmet: Biz gittik işte. Geri vitese taktık. Bir zarar yapmadık ki!

Ali Usta (bir yandan makineyi kurcalayarak) : Doğru bir zarar yapmamışsınız.

Elif : Öyleyse tekrar binelim!

Ahmet: Geçmişini öğrendik, şimdi de geleceğe gidelim!

Ali Usta (azıcık düşünür): Durun bakayım... Ben de denemek istiyorum zaten makineyi...

Elif : Yaşa Ali Usta! Haydi gidelim!

Ali Usta: Azıcık bekleyin, yakıt getireyim. (Ali Usta çıkar, elinde bir bidonla geri döner, çocuklar yardım eder, bir yanından makineye yakıt doldururlar.)

Ahmet Ali Usta binelim mi? Ali Usta Eh... Binin bakalım, biraz dolaşalım. Ahmet Haydi çabuk, Elif! (Elif ile Ahmet aracın merdivenlerini çıkarlarken seyircilere el sallarlar. Ali Usta da biner. Müzik duyulur. Ahmet ile Elif şarkı söylerler.) Yurdumuzu sevelim Geçmişini bilelim Bilelim ki önümüzü görelim. Haydi gidelim, Haydi gidelim! Göklere, yıldızlara, aya Gidelim iyiye, doğruya Haydi gidelim! İleriye, geleceğe Haydi gidelim, haydi gidelim! (Kırmızı, yeşil, mor ışıklar yanıp sönerken perde iner.

8. TARİH DÜŞÜ (Müzikli, danslı çocuk oyunu)

KİŞİLER :

MERDAN : On beş, on altı yaşlarında, ağırbaşlı, az konuşan, akıllı bir çocuk.

ADEM : Aynı yaşlarda Keloğlan tipi. Birinci perdede köylü giysili ve gülünç hareketli. Sağlığının yanında zeki ve becerikli olduğu gözden kaçmaz.

CEVHER ve GÜLÜMSER : Çağlarının minyatürlerinde görüldüğü gibi, süslü giysili, saçları özenle taranmış.

KOCA KUŞ : Oyunda ağırlığı olan bir kişi niteliğindedir. Çapraz bir tahtaya geçirilmiş kanatlar ve bir baş ya da ele geçirilmiş kumaş kukla şeklinde sunulabilir.

CANGALUZ : Anadolu da çocukları korkutan yaşlı kadın örneği. Üstünde şalvar, başında yollu peştamal bulunur.

DİĞER KİŞİLER : (Giriş sırasıyla) Sencer dayı, Demir adamlar, Köylü bir kadın, Köylü kızı, Kara ip adam, Dadı, Muhafızlar, Baş usta (Şaşkın usta), İşlikte çalışan kızlar ve erkekler, Sözcü, Tembel kardeşler, Yarışmacılar, Değirmenci dede, Davulcu.

TEKNİK BİLGİ Dekor konusunda: Birinci perde, üçüncü sahnedeki kavaklar, çeşme, koyun, Karagöz oyunundaki göstermelikler gibi, kartondan oyulmuş, derinliği olmayan figürler olarak tasarlanmıştır. En son sahnede, uçurtma, kuklalar ve balığın salonda seyircilerin başları üstünde asılı olarak kalabilmesi için, sahneden salonun dibine çekilmiş basit bir makara sistemiyle işleyebilen birkaç tel hazırlanabilir. Gene aynı sahnede başlarının üstünde tepsilerle geçenler, eski düğün adetlerinde armağan taşıyanlar olarak düşünülebilir. Giysilerin XI ve XII yüzyıl Türk giysileri olması gerekir. Son sahnedeki Neslihan ile Gülfidan geleneksel Anadolu kuklalarıdır. (Bkz: Metin And Oyun ve Büğü. S.253)

BİRİNCİ PERDE SAHNE I

(Uzakta çevresi surlarla çevrili bir ortaçağ kenti görülür. Sahnede bir su değirmeni vardır. Merdivenleri, kapısı, yan tarafında çarkı görülür. Perde açılırken sahnenin önünde on dört, on beş yaşlarında iyi giyimli bir çocukla, genç bir adam konuşmaktadırlar.)

Genç adam :Neyse, biraz dinlendik. Şimdi sen beni burada bekle. Ben kente gidip birini göreceğim.

Merdan: Ben de beraber gelsem olmaz mı dayı? (Kuşkuyla iki yanına bakar.)

Genç adam: Hayır Merdan, sen kal. Yolumuz uzun, boşuna yorulma. Ben ata atlar, hemen işimi bitirir dönerim.

Merdan: Peki, dayı.

Genç adam :Yalnız, burası su başı. Gelen giden çok olur. Sakın kimseyle konuşma. Nereden gelip, nereye gittiğini sorarlarsa cevap verme. Haydi, hoşça kal! Merdan Güle güle dayı, sen hiç merak etme.

(Genç adam biraz uzaklaşır, sonra tekrar geri döner.)

Genç adam :Hı Bak şu sende kalsın. (Yanında asılı heybeden kalın, siyah kaplı bir kitap çıkarır, Merdan a verir.) Kentin çarşısı kalabalıktır, bir çarpan olur. Ha Şunu da al. (Boynundan, gömleğinin içinden ufal bir meşin torba çıkarır. Merdan ın boynuna asar, gömleğinin içine sokar.)

Merdan: (Kara kaplı kitabı kuşağının içine yerleştirerek) Peki, ama bu nedir dayı? (Boynundaki küçük torbayı yoklar) Hiç görmemiştim sende.

(Genç adam ürkek ürkek çevresine bakar, sus işareti yapar. Sonra Merdan ın kulağına eğilir, bir şeyler anlatır. Merdan başını sallayarak anladığını belirtir. Genç adam uzaklaşır. Dışarıdan nal sesleri duyulurken Merdan sessizce arkaya çekilir, değirmenin basamaklarına oturur. Az sonra değirmenin arkasından bir takırtı gelir, Merdan ayağa fırlar.)

Merdan: Kim var orada? (Tekrar bir tıkırtı olur. Merdan değirmenin arkasına doğru seslenir.)

Merdan: Kim var diyorum orada? (Değirmenin arkasından kalın, boğuk bir ses gelir.)

Bem Bem Bem (Merdan elini beline atıp hançerini çeker, değirmenin yanına geçer.)

Merdan: Erkeksen çık ortaya

Bem bem! (Değirmenin arkasından kırmızı takkeli bir baş görünür, kaybolur.)
Bem Bem (Merdan o yana atılır, bir boğuşma olur, Merdan kırmızı takkeliyi sürükleyerek ortaya getirir.)

Merdan: Gel bakayım buraya! Sen miydin o kalın sesli? (Kırmızı takkeli incecik, titrek bir sesle cevap verir.)

Bem ya Bem ya Merdan Niye bağırdın öyle?

Kırmızı takkeli : Seni korkutup kaçırayım diye. Ay Ay Bırak yakamı! (Merdan çocuğu bırakır. Çocuk çömelir, sızlanır.) Of Of Niye saldırdın üstüme öyle? Öleyazdım. Ay Of !

Merdan: (Hançerini beline sokarak) Ne arıyorsun burada Bem bem? Kırmızı takkeli: Adım Bem bem değil. Adem.

Merdan: Peki, Adem. Ne yapıyorsun burada? Sana soruyorum!

Adem: (Oturduğu yerde ağlamaya başlar) Hü Hü Merdan Of nasıl çocuksun sen? Sus da ne olduğunu anlat!

Adem: (Sümüğünü çekerek susar) Anam saldı beni buralara. (Tekrar ağlamaya başlar) Ah anam, zalim anam!

Merdan: Of Gene başladı. Sus! Sus! Anlat hadi! (Yanına oturur)

Adem: Anam dedi ki! Git kocaoğlan, ben bakamam artık sana hü hü !

Merdan : Aman başlama gene hü hü ye! Sonra ne oldu? Adem Git dedenin değirmenine, çalış da boğazını doyur, dedi anam.

Merdan: (Değirmeni göstererek) Bu mu senin dedenin değirmeni? (Adem başını sallar)

Merdan: İyi ya, daha ne istiyorsun? Gelmişsin işte dedenin değirmenine! Adem: Ama dedem yok ki içinde! Her yanı aradım, yok dedem!

Merdan: Seslen bakalım! Belki uyuyordur deden!

Adem :Sahi (Koşarak değirmenin merdivenlerini çıkar) Dede! Dede! Bem geldim! Aç kapıyı aç! (Bir sessizlik olur.) Adem Dede! Dede! Güzel oğlun sana yardıma geldi! Aç kapıyı! (Değirmenden bir kuş sesi gelir.)

Gork! Gork!

Adem: (Korkuyla geri çekilir) Bu da nesi? Amanın Değirmenin kapısına kilit asılmış. Dedem gitmiş buradan. (Merdivenden iner) Çarkı da dönmüyor Dedem gitmiş buradan! (Gene kuş sesi işitilir.)

Gork! Gork!

Adem: (Panik halinde oraya buraya koşarak) Bem ne yaparım şimdi? Dede! Dede!

Merdan: (Adem in omzuna elini koyarak) Dur, dur! Konuşma öyle! Belki işi vardır, kente gitmiştir deden. Neredeyse gelir. Bak benim Sencer dayım da gitti kente, şimdi gelecek. (Merdan Adem i yatıştırmaya uğraşırken bir gürültüler gelir. Bir kadın ve bir erkek paldır küldür sahneye girerler.) Merdan: Ne var? Ne oluyor? Neye kaçıyorsunuz öyle? (Kadın yere düşmüş olan bohçasını alarak bağıra bağıra kaçar.) Demir adamlar! Demir adamlar geliyor! Kaçın! (Kadın sahneden çıkar, Merdan arkadaki adamın önünü keser)

Merdan: Ne oldu? Bize de söyleyin! Adam Eski kenti düşman sardı. Herkesi tutsak aldı. Kaçın! Kaçın! (Koşarak çıkar) (Adem ile Merdan şaşkın, ortada kalırlar. Adem kulağını yere koyar dinler.)

Adem: Kaçalım, geliyorlar!

Merdan: (Adem in elinden tutar) Gel saklanalım!(Değirmenin arkasına saklanırlar. O sırada dışarıdan gıcırtilı sesler duyulur. Sahneye Ortaçağ şövalyesi

kılığında zırhlar giymiş iki kişi girer. Ellerindeki mızrakları yere vurarak güçlükle ilerlerler. Değirmenin önüne gelip her tarafa bakarlar. Tam çocukların saklandığı yerin önünde dururlar. Mızraklarını birbirlerine vurarak, pantomim gibi bir savaş oyunu oynarlar. Sonra öteki yana gene ağır, gülünç hareketlerle çıkarlar. Değirmenin arkasından önce dört ayak üstünde yürüyerek Adem çıkar.)

Adem: Bır Amanın Sahi Demir adam Elinde demir sopa

Merdan: (Yanına gelerek) Neler söylüyorsun? Demirden adam olur mu hiç?

Adem: Olur ya, görmedin mi?

Merdan: Bunlar Haçlılar, kuzeyden geliyor, güneye iniyorlar.

Adem :Bır Haç, kaç, kuç, dıdı dı dı

Merdan :(Güler) Sus, sus! Ne bilgisiz çocuksun sen! Hiçbir şeyden anlamıyorsun.

Adem: Bilgisizliğim doğru. Anam hocaya yollamadı beni. On tane kardeşim var. Hep bakarım onlara, her işi yaparım evde. Ah anam, zalim anam! Niye kovdun beni evden? Gördün mü başıma gelenleri? Hü Hü Merdan: Aman aman başlama gene zalim anam diye. Şimdi ne yapacağız? Dayım kente gitmişti gelmedi.

Adem: Ya dedem? Ya benim güzel dedem? O nerede? Ah dedem, vah dedem! Beyaz sakallı dedem! Öldün mü yoksa? Hü Hü!

Merdan: (Adem in ağlamasını keserek) Bırak şimdi ah vahı. Ne yapacağız onu düşünelim.

Adem: Düşünelim. (Durur) Nasıl olur düşünelim?

Merdan :(Yere oturarak) Önce sesini kesersin Sonra Böyle, benim gibi yaparsın. (Elini şakağına götürerek bir şey çeviriyormuş gibi yapar.

Adem Merdan ı taklit ederek yere karşısına oturur, yavaş yavaş söylenir.) Adem :Önce sesini kes Hup! Tımbırtıp! (Ağzını kapar, abartarak elini şakağına götürür, kurar gibi yapar.)

Merdan: Akşam oluyor Dayım dönmedi. Belki de hiç dönmeyecek. Burada geceyi geçiririz, sonra sen köyüne dönersin.

Adem: (Yerinden fırlar) Ne köye mi? Bem dönmem köye!

Merdan: Ama neden? Özlemedin mi zalim ananı?

Adem :Köy ta ötede. Eski kentin ardında. Demir adamlar yakalar beni. Merdan: Ne yapacaksın öyleyse?

Adem: Gelirim seninle. Sen nereye gidersen bem de oraya. (Birden duraklar) A Sahi kimsin sen?

Merdan: Ben mi? Şey Senin gibi bir Ademim.

Adem: Adem mi? Başka adın yok mu senin?

Merdan: Senin var mı başka adın?

Adem: Var ya Benim adım koca kulaklı Adem.

Merdan: Benimki de Merdan.

Adem: Aman Merdan, canım Merdan! N olur bırakma beni! (Merdan ın eteğine yapışır.)

Merdan: Peki, öyleyse Bu geceyi dedenin değirmeninde geçirelim, yarın sabah çıkarız yola. (Değirmenin basamaklarına doğru ilerlemek ister, Adem paçasına iki eliyle yapışır.)

Adem: Yo Yo Bem girmem oraya! Kapısına kilit asılmış.

Merdan : Pencereden gireriz.

Adem: Olmaz! Olmaz! (İki eliyle Merdan ı geri çeker) Değirmenin çarkı durmuş, bacası tütmüyor, ocağı sönmüş dedemin!

Merdan: (Kendini Adem in elinden kurtarmaya uğraşarak) Yeniden yakarız öyleyse!

Adem: Yo Yo Ocak sönünce bir kez, yanmaz artık. Küllerin üstüne cinler, şeytanlar gelir oturur. Böyle Böyle (Eliyle başına boynuz, arkasına kuyruk işareti yapar. O sırada değirmenin içinden patırtılar ve bir kuş sesi gelir.) Gork! Gork!

Merdan: Bırak beni! Bıktım senin bu saçma sapan sözlerinden! Hem bilgisizsin hem korkak!

Adem: (Ellerini kulaklarına götürerek) Hem de koca kulak!

Merdan (Güler, öfkesi geçer) :Peki. Gönlün olsun, eşiğin dibinde uyuyalım bu gece. (Adem değirmenin arkasından ufak bir çıkın alır gelir, uzanır, yanına koyar,

Merdan gizlice boynundaki torbacığı yoklar, kara kaplı kitabını belinden çıkararak başının altına koyar. Işık hafifler.)

SAHNE II

(Aynı yer. Sahneye mavi bir ışık yayılır. Ortada iki ayak ya da dört ayak üstünde yürüyen hayvanlar dolaşır. Önce kenarlardayken yavaş yavaş uyuyan çocuklara yaklaşırlar. Bazıları iki tahtanın birbirine çarpılması gibi bir ses çıkarır, bazıları çocuk viyaklaması gibi. Hayvanların kesin olarak ne olduğu belli olmaz.)

Tak! Tak, tukarak! Viyuk viyuk! Vak vak! (Adem yerinden doğrulur, kulak kabartır.)

Adem: Aa! Bu da ne? Merdan! Merdan! Duydun mu? (Merdan dan ses çıkmaz, Adem dürter.)

Adem :Merdan, Merdan kalk! Kalk! (Merdan söylenerek öteki yanına döner, Adem yerinden kalkar, sağa sola koşar, hayvanlar kaçırlar. Adem uzanır, az sonra hayvanlar tekrar çıkar, gene çocuklara yaklaşırlar. Tam Adem in yanında bir tanesi bağırır.)

Viyuu Viyuu !

Adem: (Merdan ı dürterek) Merdan! Merdan! Uyan! Hayvanlar uluyorlar. Duymuyor musun?

Merdan :Uf Rahat bırak! Adem (Korkuyla) Uluyorlar Dinle bak! (Uzaktan gene sesler gelir.)

Merdan: Ormandaki hayvanlar bağrışıyorlar. Kapa kulaklarını da duyma, beni de rahat bırak! (Merdan tam yatacakken hayvanların en irisi birden ortaya atlar, çocukların çevresinde dönmeye başlar. Öteki hayvanlar da hem bağırır hem sıçrarlar.)

Merdan: Nedir bunlar? (Ayağa kalkar, ellerini uzatır) Dur şimdi Ben yakalarım onları. (Merdan elleri önde körebe oyunundaki gibi oraya buraya koşarken Adem arkadan beline tutunur, hem saklanmaya uğraşır hem Merdan ın hareketlerini önler.)

Merdan: Bırak! Bırak beni de hakkından geleyim şunların! (Kendini kurtarır, belinden hançerini çeker. O sırada gene bir viyaklama duyulur. Merdan o yana koşar, Adem ortada kalır.)

Adem: Hiii Anladım şimdi Bunlar kurguzlar, kazırganlar! Merdan! Merdan! Gel buraya, gitme! (Merdan ın peşinden koşar, Merdan ı yakalar, gene beline sarılır. Merdan kendini kurtarmaya uğraşır.)

Merdan: Bırak! Yapışma belime! Bak kaçıyorlar, yakalayayım!

Adem: Olmaz! Olmaz! Sakın gitme! Bunlar kurguz ile kazırganlar! Merdan Ne? Ne? Adem Kurguz ile kazırgan, uğursuz hayvanlar.

Merdan: Neler söylüyorsun? Bunlar çakal, tavşan gibi hayvanlar. Fena mı olur bi tavşan yakalasam, pişirsek yesek?

Adem: (Korkuyla) Bunlar kurguz ile kazırgan, yolcuları şaşırtan! Anam dedi ki bana: Sakın kurguz ile kazırganın peşinden gitme, ormana çekerler seni. (Çok yakından bir viyıklama duyulur.

Merdan Adem'in konuşmasından yararlanarak o yana doğru atılır, sahneden çıkar.)

Adem: Merdan! Merdan! Gitme! Gitme! Geri dön! (Adem sahnede yalnız kalır. Ellerini dizlerine vura vura yakınır.)

Amanın Götürdüler Merdan'ı Ah Merdan! Vah Merdan! N'apsam şimdi? N'apsam da Merdan ı kurtarsam? (Elini başına götürür.)

-Hı !Ne demişti Merdan? Düşünelim Hı! Önce sesi keselim Hıp! Tımbırtıp! (Elini şakağına koyar, bir makineyi kurar gibi yapar.) Tamam, çalıştı kafam! Buldum!

Ateş! Işık! Ateş bulmalı, hayvanları kaçırmalı! (Bağırarak sağa sola koşar) Ateş, ışık! Ateş! Işık! Nerede bulsam? Hıh (Gene şakağını kurar) değirmenin ocağı Dedemin ocağı. Belki bir köz, bir kıvılcım kalmıştır ocakta. Değirmene girsem? Ay Dı dı dı Nasıl girsem? (Merdivenlere yaklaşır, korkar geri çekilir.) Hadi Hadi Yürü Adem! (Tam ayağını bir basamağa atar, değirmenin içinden patırtılar gelir. Adem sahnenin öbür yanına kaçır, biraz durur, sonra gülünç, ağır adımlarla tekrar basamaklara varır. İki basamak çıkar, içeriden kuşun sesi gelir.)

Pencereden başını çıkaran kuş, kanatlarını çırparak bağırır.

Gork! Gork! Gork! (Adem geri kaçarken tekrar cesaretlenir.)

Adem :Kuşmuş Ne var korkacak!

Gork! Gork!

Adem : (İleri fırlayarak) Sus koca kuş! Senden mi korkacam! (Kuş kanatlarını gererek Adem in önünü kesmeye uğraşır.)

Adem: Kaç yolumdan koca kuş! Yoksa ayırırım bacaklarını! (Adem kuşu itip gürültüyle içeri atlar. İçeride bir patırtılar olur. Az sonra değirmenin penceresinden bir ışık yayılır. Adem elinde bir ışık kaynağı Bir mum, bir fener ya da bir çıra ile görünür, pencereden atlar.)

Adem: Görün siz şimdi (Elindeki ışığı durmadan sallayarak söylenir.) Yan ışığım yan! Dön Merdan dön! Yan ışığım yan! Dön Merdan dön! (Az sonra Merdan, çıktığı yönden düşe kalka sahneye girer, kendini yere atar. Adem yanına koşar, elindeki ışığı yere koyar.)

Adem: Merdan! Merdan! Aç gözünü aç! Bana bak! Merdan (Başını kaldırır) Ne kadar karanlıktı her yan Derin, kapkara bir kuyu gibi Adem Hi Deme Merdan! Merdan Bir adım daha atsam gidecektim içine. Adem Amanın Sonra? Merdan Sonra bir ışık gördüm. Ufacık bir ışık Durmadan sallanan bir ışık. (Adem yerdeki feneri eline alır, biraz uzaklaşır, elinde sallamaya başlar.)

Merdan :(Ayağa fırlayarak) Geri döndüm, koştum o ışığa doğru. (Adem in yanına gider, elini omzuna koyar.) Beni sen kurtardın ormanın derinliğinden. Gel seninle arkadaş olalım.

Adem :Kardeş mi olalım? Merdan: Evet, istemez misin? Kardeş olalım, hep birbirimizi koruyalım.

Adem: (Düşünceli) Koruyalım

Merdan: İstemiyor musun?

Adem: (İki elini öne doğru uzatır, parmaklarını ayırır. Birer birer saymaya uğraşır) Bir kardeş, iki kardeş, üç kardeş, dört kardeş On kardeş! Hıh! On tane kardeşim var benim! (İki elini Merdan a doğru uzatır.) Tam on tane. Bir de sen, kaç eder? (Düşünür, başını kaşır)

Merdan: (Bozularak) On bir eder. İstersen olmayız. Zorla değil ya!

Adem :Kızma Merdan, n olur kızma. Kardeş olalım ama Azıcık korkuyorum senden. Kimsin sen? Nereden geliyorsun? Hiçbir şey söylemiyorsun.

Merdan: Sırası gelince söylerim. Haydi, şimdi gidelim! (Yerden kara kaplı kitabını alır, beline yerleştirir. Adem ucuna çıkını astığı bir sopayı omzuna vurur, eline feneri alır, tam çıkarlarken Adem sorar)

Adem :Merdan, yolumuz nereye söylesene! (O sırada sahne kararır.)

SAHNE III

(Arkadaki dekorun önüne bir perde çekilmiş, yol izlenimini vermek için sahnenin derinliği azaltılmıştır. Perdenin bir ucunda karton kavak ağaçları dekoru bulunur. Sahneye sabah ışığının ışınları düşerken Merdan ve Adem sahneye giderler.)
(Bir ses yankılanır)

Hu! Hu! Hu!

Adem: (Kulak kabartarak) Merdan duydun mu? (Ses kesilir)

Merdan: (Durup dinleyerek) Ne var? Bir şey duymuyorum.

Ses :(belli belirsiz) Hu! Hu! Hu! Nereye? Nereye?

Adem :Merdan, hiçbir şey duymuyor musun?

Ses :Vu Vu Vu !

Merdan Kavakların tepesinde esen yeli duyuyorum. (İkisi oldukları yerde adım atar gibi yaparken, kavak dekoru hafifçe ortaya doğru kayar)

Ses: (Daha yaklaşır) Hu! Hu! Nereye? Nereye?

Adem :Dinle bak! Bir ses soruyor bize: Nereye? Nereye? Ses Vu Vu Vu

Merdan: (Israrla) Kavakların üstünde esen yel, dalların gıcirtısı, yaprakların hışirtısı

Ses (İyice yakından) Hu! Hu! Nereye? Yolunuz nereye?

Adem: Duydun mu Merdan? Bu yandan geliyor ses, kavaklardan.

Ses: Hu! Hu! Nereye?

Merdan :(Durur) Haklısın Adem. Yel değil, bir seslenen var. Adem Kavaklar, kavaklar soruyor bize, yolunuz nereye diye (Yavaş yavaş kayan kavaklar tam çocukların arkasına gelir.)

Merdan: Bu kadar yol geldim, hiç duymadım kavakların konuştuğunu Adem
:Duy işte, söyleşiyor kavaklar

Ses Hu! Hu! Vu Vu Vu

Merdan: Haydi yürü gidelim! Adem (Arkasına baka baka)

Merdan: inanmıyor söyleştiginize.

Merdan: Kiminle konuşuyorsun öyle? Adem: (Gene kavaklara bakarak) Hoşça kalın kavaklar! (Kavak dekoru yavaşça çocukların girdiği yana doğru kaydırılır ve alınır. Çocuklar oldukları yerde adım atar gibi yaparken, karşı uçtan tek tek koyun, keçi figürleri perdenin önünden çocuklara doğru ilerlerler. Aynı zamanda perdenin arkasından meleşmeleri duyulur.)

Adem: Tongur tongur sürüler Köyümdeki gibi. (Birden durur, dinler) Me Me Nereye? Nereye?

Adem: Merdan, dinle!

Merdan :Ne duydun gene? (Perdenin önünde bir tek iri koyun figürü kalmıştır.)

Adem :Bak ne diyor koca koyun! (Koyun melemeleri ve çingirak seslerinin arkasından kalın bir ses duyulur) Ses Nereye? Nereye? Adem Duydun mu?

Merdan: Koca bir sürü, meleşiyor koyunlar.

Adem: (Perdenin önündeki koyuna bakarak) Yok yok, melemiyor, konuşuyor benimle koca koyun. Kalın ses Durun hele! Durun hele! Nereye?

Merdan: Yorulduk galiba Gerçekten bir ses çalındı kulağıma.

Ses: Durun hele Durun hele (ses melemeler arasında yiter)

Adem: (Merdan ı kolundan çekerek) Merdan! Dur azıcık ne olur gitme!

Merdan :Haydi, haydi! Her sese kulak verme! Yolcu yolunda gerek!

Adem: (Koyuna dönerek) Yağlı koyunum, kabarık yünlü, kara gözlü koyunum, bırakmaz ki söyleşeyim seninle! (Tek koyun yavaşça sahnenin ucuna kaydırılıp alınır. Aksi yönde bir su çağılması işitilir. Perdenin önüne bir çeşme konulur.) İnce bir ses Hu Hu Nereye?

Adem :Merdan! Merdan! İyice duydum bu kez!

Merdan :Ne duydun gene?

Adem :(Merdan ı çeşmeye doğru çekerek) Bak dinle! Ses Gelin! Gelin!.. Merdan Hazinesi dolmuş çeşmenin, çağıl çağıl taşıyor. Ses Buz gibi, şırl şırl suyum, gelin!

Adem: (Çeşmenin karşısına geçer, kollarını açarak) Çeşmem, güzel çeşmem! Sen mi çağırdın beni? (Ses kesilir, çeşmenin arkasından bir gülme duyulur. Merdan da gelir, çeşmenin karşısında durur. O sırada çeşmenin arkasından genç bir köylü kızı görünür, elindeki kovaları yere koyar.)

Köylü kızı :Nereye gidersiniz acele acele? Buz gibi su doldurdum, gelin, için birer tas.

(Adem ile Merdan şaşkınlıkla birbirlerine bakarlar. Köylü kızı bir tas uzatır.)

Köylü kızı: Haydi, için! İçin! (Merdan ile Adem seyircilere arkaları dönük olarak suyu içerler. O sırada gene kalın ses ve koyun melemeleri duyulur. Üstünde kepenegiyle bir çoban koşarak gelir.)

Çoban :Durun hele! Durun hele! Bağırır dururum arkanızdan!

Adem: A A Sen miydin o bağırın?

Çoban :He ya Taze süt sağdım, kaynattım. Bir tas içmeden gitmeyin! (Adem ile Merdan gene arkaları dönük olarak sütü içerler.)

Adem ile Merdan :Sağ ol! Sağ ol!

Arkadan bir ses Hu! Hu! Hu! Delikanlılar! (Bir köylü kadın kucağında dürülü bir peşkirle girer.)

Köylü kadın :Durun delikanlılar! Ünleyip dururum da neden ses vermezsiniz?

Adem: Aa! Nereden ünledin teyze? Köylü kadın Kavakların dibinden. Sabah erkenden kalktım, taze ekme yaptım, geldim yolun kenarına oturdum, gurbete giden garip yolculara vereyim diye. (Bohçasını açar, çocuklara birer ufak ekme ya da yufka uzatır.)

Alın, alın, sıcak sıcak alın birer tane!

Merdan: Eline sağlık teyze! (Ekmeği alır)

Adem: (Ekmeği koklayarak) Oh! Ekmeğin mis gibi sıcacık! Köylü kadın Afiyet olsun, afiyet olsun! Pek yorgunsunuz, nereden gelip nereye gidersiniz?

Adem: (Merdan a dönerek) Merdan söylesene, nereden gelip nereye gideriz?

Merdan: Şey Teyze Uzakta bir ülkeden geliriz. Daha da çok yol var önümüzde.

Köylü kadın, Çoban, Köylü kızı :Haydi uğurlar olsun! Güle güle! Güle güle!

Adem ile Merdan :Sağ olun! Hoşça kalın! (Çoban, köylü kadın, köylü kızı çıkarlar. Adem ile Merdan sahnenin önüne doğru gelirler.)

Adem: Ne güzel doyurdular karnımızı Kalsak ya bu köyde! (Merdan hiç oralı olmaz, Adem söylenir) Hep yürü, hep yürü Nereye gidiyoruz bilsem, neyse Merdan İstersen azıcık dinlenelim

Adem: (Yere oturur, belinden kalın kitabını çıkarır.)

Adem :Nereye varacağımız yoksa bu kitapta mı yazılı Merdan? He? Merdan: (Duymamış gibi) Biraz uzanayım (Kitabı başının altına koyar) (Adem, Merdan ın çevresinde dolanır, uyuyup uyumadığına bakar, sessizce yerde sürünerek burnuyla kitabı aralamaya uğraşır. Merdan biraz kımıldayınca, birden kitabı başının altından çeker, kaçır. Adem elinde kitapla sahnenin kenarına gelir. Kitabı açar, sayfalarını çevirir, sonra baş aşağı eder, tekrar çevirir. Yüzünün ifadesinden ve gülünç hareketlerinden hiç okuma bilmediği bellidir. Hafif ünlemlerle kitabı evirip çevirdikten sonra bir kenara bırakır. Gene Merdan ın başına gider, bu kez Merdan ın boynundaki torbaya elini uzatıp çeker. Tam bir kez daha elini uzatırken, arkadaki siyah perdenin arasından koca kuş görünür, kanatlarını çırparak bağırır.) Gork! Gork! Gork! (Adem korkuyla geri çekilir, Merdan uyanır, yerinden fırlar)

Merdan: Ne var? Ne oluyor? Nereden çıktı bu kuş?

Adem: Değirmenin koca kuşu. Benim peşimden geliyor.

Kuş Gork! Gork! Gork!

Merdan: Sanki bir haber veriyor Adem İııh. Haber maber vermiyor. Merdan: Ne istiyor öyleyse? Bak nasıl çırpıyor kanatlarını! Adem Ne isteyecek? Nereye nereye diye soruyor bize.

Merdan: A, a Nereden bildin öyle dediğini?

Adem: Bunu bilmeyecek ne var? Kuş dilinde gork, gork, nereye nereye demek. (Kuş gene bağırır) Bak işte Merdan (Alaycı) Demek sen kuş dilini de biliyorsun Kuş dili, çeşme dili, koyun dili, kavak dili Adem Hıh Eğlen bakalım benimle Garip, yalnız buldun diye. (Kuşa dönerek) Gel koca kuşum gidelim biz seninle! (Kuş kanatlarını çarpar.)

Merdan: (Adem in gönlünü almaya çalışarak) Yok kardeşim, eğlenmiyorum seninle. Çok yordum seni Ama bir yerimize varalım

Adem: (Çıkar gibi yaparken durur) N olacakmış varınca yerimize? Merdan: Sana okuma yazma öğretirim, her şeyin doğrusunu, gerçeğini belletirim.

Adem: (Merdan a doğru koşarak) Hi Sahi bana okuma yazma öğretir misin? Okur muyum her kitabı?

Merdan : Elbette, görürsün insan dili neler söylemiş.

Adem: Ya o koca kitabında neler var gösterir misin bana Merdan?

Merdan: (Birden elini beline götürür, bağırır) Kitabım! Kitabım nerede? Adem: (Telaşla koşarak daha önce yere bırakmış olduğu kitabı alır, Merdan a uzatır) Al, burada işte kıymetli kitabın!

Merdan: (Kitabı elinde evirip çevirerek) Nasıl gitmiş bu kitap oraya? Adem Kuş almış olmalı Merdan Kuş da senin gibi okumaya meraklı demek (Adem uzaklaşır, arkasını döner, bir şey diyemez.)

Merdan: Haydi doğruyu söyle. Mademki arkadaş olduk seninle, yalansız dolansız arkadaş olalım, birbirimize güvenimiz olsun.

Adem: Şey Kızma Merdan, sen uyurken bakayım dedim o kara kitabın içinde ne var diye.

Merdan: Açık sözlü olsan, bana sorsan daha iyi değil mi?

Adem :Bağışla kusurumu. Ama ne sordumsa hiç cevap vermedim, çattın kaşını.

Sade ben mi? Kurtlar kuşlar, dağlar taşlar soruyor bize Nereye? Nereye? diye (O sırada koca kuş gene arkadan başını çıkarır, bağırır) Gork! Gork! Gork!

Adem: Gördün mü? Koca kuş gene soruyor işte! Merdan (Durur, düşünür) Peki Gel öyleyse, nereye gittiğimizi, niçin gittiğimizi anlatayım da sana için rahat etsin. Arkadaşlığımız daha sağlam olsun. (İkisi beraber sahnenin önüne gelir, otururlar.)

Merdan: Bir kere dinle bakalım çevreyi!

(Adem çevresine bakınır, kulağını yere dayar, dinler.)

Adem: Hiç kimse yok. Bizim koca kuş bile uçmuş, uzaklara gitmiş. Merdan : Uzun yıllar önce

Adem : (Sözünü keserek) Uzun yıllar nedir Merdan? Demin söyleşen kavaklar gibi upuzun bir şey mi?

Merdan: Sus, sözümü kesme! Bizim analarımız, babalarımız, dedelerimiz doğmadan önce

Adem : Ah anam, garip anam! Ah dedem, güzel dedem!

Merdan : Susmazsan anlatmayacağım.

Adem: Peki Merdan, hap hup tımbırtıp! Sustum işte!

Merdan: Uzun yıllar önce Selçuklu Türkleri, savaşa savaşa gelmiş, Anadolu ya yerleşmişler

Adem :Neresiymiş Anadolu?

Merdan : İşte burası. Bizim günlerdir yürüye yürüye vardığımız bu ülke. Adem: (İki eliyle ayaklarını tutarak) Ay amanın Ayacıklarım, paralandı çarıklarım.

Merdan: Bu ülkeye gelince, yeni bir yönetim, yeni bir düzen kurmuşlar. Yeni bir düzen kurulunca, yeni yapılar, yeni kentler, camiler, hanlar, hamamlar yapmak gerekmiş

Adem: İyi İyi Yapsınlar hanları, otursunlar içine. Bizim gibi evsiz barsız dolaşıp durmasınlar böyle.

Merdan : Hani konuşmayacaktın?

Adem: Tımbırtıp! Sustum, anlat Merdan, sonra ne olmuş?

Merdan: Selçuklu beyleri buraya gelirken, yanlarında ustalar, sanatkârlar getirmişler. Bunlar yerli ustalarla elbirliği edip, pek çok yapılar, saraylar kurmuşlar. Sıra gelmiş bunları dayayıp döşemeye Halılar dokumak, çiniler, kazanlar, tabaklar, taslar yapmak istemişler Ama bütün bu işleri en iyi bilen baş usta

Adem :Hıh İşte o baş usta yapsın tabakları tasları, içine koysun çorbayı, içsin höpür höpür Sonra da dokuttuğu halıların üstüne uzansın uyusun mışıl mışıl Ah anamın sıcak tarhana çorbası, ah evimin sıcacık yatağı! Merdan: Gene başladın yakınmaya. Başka bir şey bilmez misin sen? Ah anam, vah anam! Sus da azıcık kafanı çalıştır. Ne dediğimi anla!

Adem: Peki. Sustum! Tımbırtıp! (Elini şakağına koyar, çevirir.) Hah, kafam da çalıştı. Ne yapmış o baş usta Merdan?

Merdan: O baş usta ne yapmışsa, çatlamış, kırılmış, dökülmüş, rengi solmuş

Adem: A! A! Ne biçim usta o? Neden hiçbir yaptığı olmuyor?

Merdan : Neden mi? Her sanatın bir gizi var çünkü. Baş usta o gizlerin yazılı olduğu kitabı, geldiği Bağdat kentinde unutmuş

Adem : Ah şaşkın usta! Vah şaşkın usta!

Merdan: İşte biz o şaşkın ustaya bu büyük gizem kitabını götürüyorduk Sencer dayımla. Sonra dayım kente gitti, bir daha dönmedi. Şimdi kitap bana emanet. Ne yapıp yapıp, yerine götürmem gerek.

Adem : Doğru, götürmek gerek. Ben de düşerim senin peşine, gelirim kuzu kuzu, arkamdan da değirmenin koca kuşu.

Merdan: Haydi öyleyse, düşelim yola!

Adem (Düşünceli) : Dur azıcık. Bir şey daha diyeceğim sana Hani kardeş olacaktık seninle?

Merdan: Sen istemedin ki!

Adem: Korkuyordum senden o zaman. Şimdi inandım, büyücü olmadığını anladım. Ama bir şey daha var.

Merdan : Neymiş o?

Adem:(Merdan'ın boynuna doğru elini uzatarak) Boynunda asılı olan? Nedir o? N'olur Merdan onu da söyle!

Merdan :O mu? Şey (İki yanına bakar, sonra Adem'in kulağına eğilerek bir şeyler söyler. Adem yerinden sıçrayarak sevincini belirtir.)

Adem: Hi Amanın Nasıl şey bu? Patlar mı yoksa? Hi Deme Parlak mı? Hi Ne renk? Hiç görmedim öyle şey.

Merdan :Anladın mı şimdi?

Adem :Yaşa Merdan, akıllı Merdan! Haydi, kardeş olalım seninle!

Merdan :Peki öyleyse Olalım kardeş. Adem Nasıl olalım kardeş?

Merdan: (Adem i karşısına alarak) Kardeş olalım. Adem Olalım! Merdan Birbirimizi koruyalım!

Adem :Koruyalım! (Karşılıklı elele tutuşurlar)

Merdan: Özümüze sözüme güvenelim!

Adem :Güvenelim!

Merdan: Birbirimizi sevelim!

Adem: Sevelim!

Merdan: Beraber gülelim, eğlenelim!

Adem: Gülelim, eğlenelim! (Bundan sonra Adem ve Merdan, pantomim gibi sessiz bir kardeşlik oyunu oynarlar. Sırt sırta verip, tekrar dönüp birbirleriyle selamlaşır, ellerini çapraz tutarlar, yere çömelir, kalkarlar.) (Ayakta ikisi birden ellerini sallayarak) Oldu mu oldu. Adem ile Merdan kardeş oldu! (Ellerini bırakırlar)(O sırada koca kuş arkadaki perdeden başını çıkarır, öter) Gork! Gork! Gork!

Merdan : Gene geldi koca kuş!

Adem : Neşeyle koca kuşa doğru elini sallayarak) Haydi koca kuş düş peşimize! Varıyoruz Selçuklu ülkesine! (Perde Kapanır)

İKİNCİ PERDE

(Perde kapalıyken bir uçtan elinde bir sopayla Merdan görülür. Perdenin arkasından Adem in sesi işitilir) Adem Merdan! Merdan! Beni bekle! (Merdan perdenin önünde bir iki adım atarken arkadan kara giysili, kara bıyıklı, uzun boylu biri çıkar, tam arkasından Merdan ı izler. O sırada Adem gelir. Başını eğerek şaşkınlıkla Merdan ın arkasındaki adama bakar.)

Adem :Merdan! Merdan! Ardında ne var senin? (Sesi duyan kara giysili perdenin arkasına kaçar.)

Merdan :(Hiç başını çevirmeden) Gölgem var, upuzun.

Adem: Hı Öyle mi? (Çıkını düzeltip, sopasını omzuna vururken kara giysili tekrar çıkar, Merdan ı izler.)

Merdan: (Gene şaşkınlıkla bakarak) Merdan! Merdan! Senin gölgen neden bıyıklı? (Kara giysili tekrar kaçar)

Merdan: (Arkasına döner, bir şey göremez) Hı? Ne diyorsun? Gölgem bıyıklı mı? Haydi haydi, düş yola! (Adem tam bir adım atmışken kara giysili, tekrar Merdan ın arkasına düşer. Adem de onun peşinden gelirken kara giysili öksürür.)

Adem: Merdan! Merdan! Senin gölgen öksürür mü? (Kara giysili gene kaçar)

Merdan: Hı? Ne duydun gene? Gölgem öksürür mü?

Adem (İki yanına bakınarak) :Hiç hiç! (Sahnenin öbür ucuna varırlarken kara giysili tekrar çıkar. Tam Merdan ın boynuna doğru iki elini uzatırken Adem sopasını kaldırır, hepsi çıktıkları için sopanın indiği görülmez. Perde açılır.) SAHNE I

(Perde açıldığında uzakta bir saray görülür. Fonun önünde çiçeklerle bezeli ağaçlar görülür. Güzel giysili, süslü iki genç kız çiçek toplarlar, bir yandan da yaşlı bir kadınla konuşurlar.) Yaşlı kadın Sığamadınız koskoca yazlık sarayın bahçesine!

Birinci kız: Ne olur dadıcığım kızma bize. Pınara gitmek istiyoruz!

Yaşlı kadın (Dadı): Ne pınarıymış bu?

İkinci kız :Eflatun pınarmış adı. Pırl pırl kayalarla çevriliymiş dört yanı. Birinci kız: Ayna gibiymiş suları

İkinci kız :Eflatun balıklar oynarmış içinde.

Dadı : Haydi, haydi yürüyün öyleyse! Ya babanız duyarsa bahçeden çıktığımızı? Ya avlanıyorsa buralarda? Ne cevap veririm ben? (Bu konuşma olurken Merdan ile Adem heyecanla konuşarak girerler.)

Adem: Kapkara, upuzun, ip gibi bir adam

Merdan: Öyle mi? Nasıl görmedim ben?

Adem: Peşine düşmüştü, az kalsın boğuyordu seni. Bir indirdim sopayı başına Öldü mü dersin?

Merdan: Bilmem (Birden karşısında kızları görür, irkilir) Sus! Adem, sus! Bak kimler var! Adem A! A! Kim bunlar?

Merdan: (Ademi kolundan çekerek) Sesini çıkarma, gel şuraya.

(Adem ile Merdan sahnenin önüne geçerler, fakat kızlar onları görürler.)

Birinci kız: A! A! Bak Gevher, kim bunlar?

İkinci kız (Gevher): A! Ne biçim şeyler gördün mü Gülümser?

Birinci kız (Gülümser) : Paramparça üstleri başları

Gevher (Yaklaşarak): Hem çıplak ayakları!

Gülümser: (İyice yaklaşarak) Biri çatık kaşlı, asık suratlı!

Gevher: Öbürü koca kulaklı!

Gülümser: Ay ne gülünç şeyler! (İkisi birden gülerler)

Merdan: (Usulca Adem e) Eğleniyorlar bizimle!

Adem: Ne duruyoruz biz de eğlenelim onlarla öyleyse!

Gevher: Dilleri yok, konuşamayacağız yazık!

Gülümser: Pek aptal şeyler Haydi, gel gidelim Gevher!

Adem: Gülümsermiş adı!

Gülümser A! A! Konuşuyor koca kulaklı.

Adem :Elbet konuşurum, ne sandın süpürge saçlı?

Gülümser :Ne diyor duydun mu Gevher?

Merdan :Hıh, Gevhermiş adı, Sözünün hiç yok tadı!

Gevher (Kızarak) :Hallerine bakmadan alay ediyorlar bunlar bizimle!

Gülümser :Bilmiyorlar kimliğimizi.

Gevher: Görmüyorlar mı giysilerimizi?

Merdan: (Eliyle uzaktaki sarayı göstererek) Anladım Bunlar şu sarayın hizmetçileri.

Adem: Kir içinde giysileri!

Gülümser :A! A! Duydun mu Gevher? Hizmetçiymişiz biz!

Adem ile Merdan bir ağızdan Gevher ile Gülümser, Biri ocak temizler, Öbürü mutfak siler. Gevher ile Gülümser, İkisi de tembeller, Aşçıdan dayak yerler. Hah hah hah hah hah hah! (İki kız hem eğlenir, hem kızarlar.) Gevher :Çabuk dönelim saraya, yollayalım muhafızları!

Gülümser: Anlasınlar kim olduklarımızı! (Adem ile Merdan söylenenlere aldırılmaz, şarkılarını sürdürürler.)

Dadı (Telaşla girerek): Gevher! Gülümser! Çabuk gelin! Babanız ava çıkmış, bu yana geliyor!

Gevher: (Korkuyla Gülümser e sokularak) Eyvah! Ne yapacağız şimdi?

Gülümser :Durmamalım, kaçalım!

Arkadan kalın bir ses:

Gevher! Gülümser! Ne yapıyorsunuz orada?

Gevher: Biraz dolaşıyoruz dadımızla.

Gülümser: Çiçek topluyorduk. Özür dileriz, şimdi döneriz saraya.

Kalın ses : İzin almadan benden, nasıl çıkarırsınız dışarıya?

Dadı :Aman, çabuk gidelim! (Kızları önüne katar.) (Gevher ile Gülümser çocukların önünden geçerken dillerini çıkarır, gene alay ederler. Adem geri durmaz, saçlarını çeker. Kızlar Adem i iterler, Adem yere düşerken kahkahalarla gülererek çıkarlar.)

Adem :(Toparlanarak) Sahiden sarayın hizmetçileri mi bunlar Merdan? Pek güzel giysileri.

Merdan: Yok canım, onları kızdırmak için öyle söyledim. Bunlar Sultan ın kızları.

Adem (Şaşkınlıkla): Deme !

Merdan : Gördün ya giysilerini, yürümelerini...

Adem: Bir de alay ettik onlarla, amanın biz ne yaptık böyle?

Merdan: Fena mı ettik? Onların maskarası mı olacaktık?

Adem : Bilmem ki iyi mi ettik kötü mü?

Merdan: Sen dertlenme! Dayım bana derdi ki, Kendini ezdirme, küçük düşme!

Adem İyi ama param parça bizim üstümüz, onlar güzel giysili.

Merdan : Ne fark eder? Bütün insanlar saygıdeğer, Kendini yüceltmeyi bilirse eğer.

Adem: Ne güzel sözler biliyorsun. Merdan, sen benim hem kardeşimsin hem hocam. (Biraz durur) Hı Peki, o bağırın kimdi? (Kalın sesi taklit eder) Gevher! Gülümser!

Merdan : O mu? O da Sultan. Selçuklu Sultanı olmalı .

Adem: Ne? Selçuklu Sultanı mı? Demek geldik Selçuklu ülkesine. Tamam... Yaşasın, bir adım öteye gitmem artık. Vardık yerimize.

Merdan: İyi ama ya kitap?

Adem: (Başını kaşıyarak) Ha sahi kitap...

Merdan :Şaşkın ustayı bulup kitabı vereceğiz, unuttun mu?

Adem: (Düşünür) Ay Kitabı versek bizim koca kuşun gagasına götürmez mi dersin şaşkın ustaya? Bizim koca kuş pek akıllı bir kuş. (Çocuklar kuşun başını çıkardığı yerden hızla dalar, kaybolurlar. Sahne kararır.) Merdan :O nasıl söz? Bana emanet edileni nasıl veririm bir kuşun gagasına? Gider, kendim elimle teslim ederim.

Adem: Of Sızlıyor ayaklarım. Sen gitsen bulsan şaşkın ustayı? Ben burada beklerim. (Biraz düşünür) Hı Belki de gider, Sultanın yazlık bahçesine bahçıvan girerim. Her sabah kızlarına selam veririm, Günaydın Gevher, Günaydın Gülümser! (Adem iki yanına selam verirken, dışarıdan gürültüler duyulur. İki muhafız kızların çıktıkları yönden girerler) Muhafızlar : Nerede bunlar? Nerede bu kılıksızlar? Turalım! Götürüp zindana atalım! (Adem ile Merdan korkuyla geri geri çekilirler)

Merdan :Adem, çabuk kaçalım! (İki çocuk aksi yöne doğru kaçmak isterken, o yönde kara giysili adam görünür, ellerini uzatarak onlara doğru gelir.) Adem (Korkuyla bağırarak) Hi Kara ip adam! Ölmemiş! (Çocuklar bu kez muhafızlara doğru koşarlarken arkadaki perdenin tam ortasından koca kuş başını çıkarır bağırır.)

Gork! Gork! Gork!

9. İLK ÖĞRENCİLERİM

“İlk Öğrencilerim” adlı eserde Suzan Albek Galatasaray Lisesi’nde öğretmen iken yaşanan anıları kaleme almış, yatılı okulda öğrencileriyle olan olayları “1951,Gözlüklü Uçak, Lodos, Konçaroğlu, Kar, Gene Konçaroğlu, Ay Dede, Kaçırma, Rapor, Bakkalcılık, Baba Konçaroğlu, Bahçe Nöbeti, Kış Bitti, Dana, 23 Nisan, Yıldız Parkı, Son” başlıklı metinlerde okuyucuya aktarmıştır. Bu anılardan değerler eğitimine dair bulgu bulunanların özeti şu şekildedir:

9.1. LODOS

Öğretmen sınıfa girdiğinde şaşırır, öğrenciler sessiz ve uyuştu. Birkaçının başını okşayıp burunlarını sildikten sonra ne olduğunu sorduğunda Temel, okulun üstündeki kara bacanın düştüğünü lodostan dolayı yatakhaneinin camına dalganın

vurduğunu hatta içinde balıklar olduğunu bu yüzden de korkuyla uyuyamadıklarını söyler.

Temel Tolga'nın hep ağladığını iddia edince, Tolga "Temel yalan söylüyor, hiç okulun üst katının penceresine dalga vurur m?" diye çıkışır.

Öğretmen sınıfı sustur onlara rüzgarla ilgili bir şiir öğretir, gece yataklarında okurlarsa korkmayacaklarını söyler. Okul çıkışı rıhtıma indiğinde "Gerçekten pencerelere kadar çıktı mı acaba dalgalar? Ben de artık çocukların her dediğine inanıyorum" derken suların getirdiği yosunlara basar. Yosunların arasında parlayan bir şeyler gören öğretmen, dalgaların attığı çeşit çeşit balıkları görünce içinden "Biraz abartmışsın ama haklıymışsın Temel" diye geçirir.

9.2. KAR

Aralık ayında kar yağmaya başlayınca sınıfta kar hakkında konuşulur, şarkılar söylenirken Tamay:

"Öğretmenim ben trenle Van'dan gelirken gördüm o karlı dağları. O küçük tahta evi de gördüm", dedi. Bir hıkladı başladı ağlamaya. Herkes sustu sınıfta. Ne diyeceğini bilemeyen öğretmen içinden "Ah kurbağa gözlü oğlum, kaç aydır hiç sesin çıkmadı da niye özleyiverdin şimdi memleketini?" dedi. Öğretmen, gözleri dolunca çocukları kar topu oynamaya çıkarır. Tamay ağlamasın diye bir daha da kar şarkısını söylemediler.

9.3. BABA KONÇAROĞLU

Eserde yer alan bu anıdaki karakter Mahmut Konçaroğlu, daha önce yurttan kaçmıştı. Onun babası tarafından kaçırıldığı düşünülmüştür bulunduğu hiçbir şey öğrenemeyen müdür ve öğretmen bu anıda gerçekleri öğrenirler.

Bir çarşamba günü öğle üzeri öğretmenler odasında otururken müdür öğretmeni odasına çağırır. Müdürün odasına gittiğinde odada Mahmut'un babası vardı. Müdür Bay Konçaroğlu'nun tarım mühendisi olduğundan, çocuğun babasını hiç tanımadığından söz eder. Öğretmen çocuğun adamları tarafından kaçırıldığını düşündüğü için söz hakkı tanımadan dinlemeden üsteler ve anlaşmazlık yaşarlar. Sonunda suçlamalar karşısında canı sıkılan baba, " Ben Mahmut'u ne kaçırdım ne kaçırtım ne de tehdit ettim. Sadece yasal yollardan yürüdüm. Hafta sonları çocuğumu görmek, tatillerde yanıma almak için mahkemeden karar aldım. Böyle bir hakkım var sanırım." der. Bunun üzerine müdür, "Mahmut kendi kaçtı. Korkudan sanırım. Bunun sorumluluğu da okul müdürü olan bana ve o gün nöbetçi olan size düşer. Ayrıca okuldan kaçan bir öğrenciyi cezalandırmamak

da bir suç oluşturur. Onun için bir daha bu konuyu açmayalım sayın öğretmen” deyince öğretmen tek yanlı düşündüğü için kendine kızmaya başlar. Kaçma işinin aslını öğrenince şubat tatilinde okul ablasıyla beraber Mahmut’un babasının çiftliğine gitmek için anlaşılır.

9.4. DANA

O hafta derslerinin konusu “Çevremizdeki Hayvanlar”dı. Öğretmen çocuklara evlerinde hangi hayvanlar olduğunu sordu. Kafeste kuş, kurutulmuş kelebek, kavanoz içinde arı gibi küçük hayvanları pazartesi okula getirmelerini ister.

Çarşamba günü Mehmet Ali, babasının onları çiftliğe çağırdığını, sarı ineklerinin doğurduğunu, sınıfı alsın gelsin danamızı görsünler dediğini iletir.

Otuz beş çocukla çiftliğe gitmek zor olacağı için, danayı okula getirme kararını verirler. Pazartesi sabahı Mehmet Ali elinde bir karton kutuyla önde, arkada üstü bezle örtülü kocaman bir kafes taşıyan babası göründü. Ali’nin elindeki kutunun üstü delik delikti. İçinden cik cik diye sesler geliyordu. Sarı dana hasta olduğu için onun yerine okula başka hayvanlar getirmişlerdi. Kafesin içinde üç tane beyaz tavşan vardı. Öğretmen ile Mehmet Ali’nin babası konuşurken civciv kutusu devrilmiş, bütün civcivler yerlere saçılmışlardı. On taneydiler. Çocuklar kapıştılar hepsini. Avuçlarının içine alıp okşadılar, öptüler. Barış hepsini kutuya doldurup kümese götürdü ama geri dönmek bilmedi. Zil çaldığında çocuklarla beraber kümese gittiler, civcivleri seyrettiler. Teneffüs bittiğinde Barış’ı sınıfa gelmesi için ikna edemediler. Mehmet Ali civcivlerin birkaç tanesini ona vermeyi teklif eder fakat Barış’ın annesi titiz olduğu için istemeyeceğini söyler. Bunun üzerine Barış yazın çiftlikte istediği hayvanla ilgilenip sevebileceğini duyunca yüzü güler ve çıkar kümesten.

Sınıfa gittiklerinde tavşanlar kafesten çıkmış ortalıkta dolaşıyordu çocuklar onları yemekhaneden getirdikleri havuç ve lahana ile beslediler.

Cumartesi günü onlar için kırmızı gözlü, sessiz dostlarından ayrılmak çok zor oldu. Neyse ki civcivleri vardı. Çocuklar civcivleri büyüttüler, pek çok tavukları ve kırmızı ibikli iki horozları oldu.

9.5. YILDIZ PARKI

Havalar ısılınca çocukların canı ders istemiyordu, öğretmenlerine parka gitmek istediklerini söylerler. Parka gittiklerinde Tamay havuza girmişti, ardından da çocuklar tatlı su balığı diye anılan Kâzım’ın suya girmesini isterler. O esnada koca bir leylek

gelir, havuzun yanına konar. Çocuklar Kâzım'ı unutup sevinçle o yana koşarlar. Tolga leylekler ile ilgili şiir okuyunca diğer çocuklar da birer birer ayağa kalkıp bahar şiirleri okudular. Yusuf'la Savaş, Bediz'in şiirini hiç sevmediler. “Kız Şiiri” dediler. Öğretmenleri “Kız ayakkabısı, erkek ayakkabısı gibi bir ayırım olmadığını erkeklere siz bir erkek şiiri okuyun da dinleyelim ” deyince çocuklar hemen öğretmenin yanından kaçarlardı. Bu arada öğretmen:

-Ali nerede? Hiç görünmüyor, der.

-Öğretmenim pantolonunun lastiği kopmuş, saklanıyor.

Ali utana sıkıla gelir, öğretmenin arkasına büzülür, öğretmeni ise pantolonunu alıp saçından çıkardığı tokayla lastiğe geçirmeye koyulur. Parkta vakit geçirdikten sonra toparlanmaya, öğretmen tüm çocukların bakımını üstlenip tek tek onları derleyip üstlerini başlarını düzelttikten sonra hepsine sıraya sokar.

Ek 2: Prof. Dr. Erdem ALBEK İle Röportaj

Merhaba, nasılsınız?

Teşekkür ederim, çok iyiyim siz nasılsınız?

İyiyim sağ olun, burada sizinle bu görüşmeyi gerçekleştirdiğimiz için çok mutluyum. Bana zaman ayırdığınız için ayrıca teşekkür ediyorum.

Ne demek, annem ile ilgili böyle bir çalışma yapılması beni ve ailemi çok sevindirdi. Umarım faydalı olabilirim.

Muhakkak hocam, izninizle sorulara başlıyorum...

Suzan Albek'in yazarlık hayatına başlaması ve kitapları hakkında neler söylersiniz?

Annem bilgi birikimini aktarmak ve çocuklara faydalı olmak için yazdıklarını çok sevdiği çocuklarla buluşturmak istedi. Bir dönem öğretmenlik yaptığı Galatasaray ve Beykoz Liselerindeki anılarını kaleme aldı, arkeoloji ve tarihe de ilgi duyan annem doğduğu ve çok sevdiği şehir olan Eskişehir'e kendi deyimi ile borcunu ödemek için *Dorylaion'dan Eskişehir'e* adlı kitabı yazmıştır. Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı tarafından 1991 yılında basılan kitap her yönüyle Eskişehir'i tanıtmaktadır. *Gece gelen'in Ak Unu* çocuk öyküsü ile 1973 yılı Arkin Kitabevi Çocuk Edebiyatı ödülünü kazanmıştır. Öyküde annem dedesinin yani büyükdedem Halil Süleyman Çakır'ın Eskişehir'de nasıl değirmenciliğe başladığını anlatmıştır. Aynı şekilde *Çift Püsküllü Uçurtma* romanında Yunanistan'dan ve Bulgaristan'dan Eskişehir'e göç ederken aile büyüklerimizden öğrendiği savaş dönemindeki anıları öyküleştirerek anlatmıştır ancak bu eser bazı aksaklıklar nedeniyle henüz basılamadı. Yakın zamanda bu romanında basılmasını diliyoruz. *Bizim Gezeganimiz Dünya* bir çocuk grubunun yaptığı geziyi anlatır. Çocuklar dünyanın çeşitli yerlerinde gezerlerken oraların coğrafi ve jeolojik özelliklerini de öğrenirler ve maceralar yaşarlar. Bu eser İstanbul Radyosu'nda seslendirilmiştir. *Çakmaktaşı* adlı çocuk tiyatrosu oyunu uzun yıllar Bakırköy Belediye Tiyatrosu'nda oynanmıştır.

Anneniz eserlerini ailenizden ya da yakınlarınızdan birine bittikten sonra basılmadan önce okuyor muydu? Görüşlerini değerlendirdiği birileri var mıydı?

Babamla paylaşırdı, ağabeyimle bana okurdu. Babam görüşlerini dile getirirdi, kendisi de İstanbul Üniversitesi Film Merkezi Sabahattin Eyüpoğlu ile belgesel film

metin yazarlığı yaptılar. Babam Nejat Aziz Albek 1964 ve daha sonraki yıllarda üyesi olduğu Gottingen Bilimsel Enstitüsü'nde incelemeler yaptı. Bu enstitünün bilimsel arşivinin 300 filmlik bölümünü getirerek İstanbul Üniversitesi Film Merkezini kurdu ve bu merkezden müdür olarak emekli oldu. Kendisi Türkiye'nin ilk belgesel kameramanlarından biridir. 2012 yılında TRT Belgesel Yarışmasında Onur ödülüne layık görüldü. TRT bu dönemde babam hakkında bir belgesel çekti. Belgesel hem ödül töreninde hem de TRT Belgesel kanalında yayınlandı. Annem 1969'da "Yufka Ekmeği Yapımı" ve "Çini" filmlerinin metinlerini kaleme aldı. "Çini" filmi 1978 yılında 32. Bilimsel Film Kongresi'nde "ISFA" Şeref Diploması ödülünü aldı. Kurtuluş Savaşından Anılar belgeselinde annem Ceyhun Atıf Kansu'nun şiirini seslendirmişti. Böyle birbirlerine destek oldukları bir hayat sürdürdüler.

Annenizin yazım serüveninde sizi etkileyen, unutmadığınız olay kişi veya durum oldu mu?

Gece gelen'in Ak Unu adlı eseri ile ödül aldığı anda çok mutlu olmuştuk, eserleri İstanbul Radyosu'nda seslendirildiğinde farklı duygular hissediyorduk. *Hayvanlar Konuşurlar mı?* adlı eserinde çocukken Muğla'ya tatile gitmek için yola çıkmıştık o gün beni köpek ısırması bu olaya eserinde yer vermesi talihisiz bir anı da olsa çok hoşuma gitmişti. Öykünün başlığı "Beni Isıran Köpek" tir.

Saygıdeğer yazarımız "Gece gelen'in Ak Unu" adlı eseri ile ödül aldığı anda siz 11 yaşındaymışsınız. O günü hatırlıyor musunuz?

Evet, anımsadığım kadarıyla o gün ödül üç kişi ile birlikte paylaşıldı, ödülü alan diğer isimlerden birisi de Işıl Özgentürk'tü. Tatlı bir sevinçle karşılandı, tabii ağabeyimle birlikte annemle gurur duyduk... Kitapta yer alan resim ve çizimler İlber Altıntaş'a aittir.

Hayat devam eden bir derstir ve sürekli bir şeyler öğreniriz. Nerede, ne zaman, kimden ne öğreneceğimizi bilemeyiz. Peki siz annenizin kitaplarından neler öğrendiniz? Kızınız İnci babaannesinin kitaplarından en çok hangisini seviyor?

Annem öğretmen olduğu için daima öğrencilerine örnek olmak onları güzel yetiştirmek dersten ziyade doğruyu, iyiyi öğretmeye ağırlık verirdi. Zaten bu düşünce ile kitap yazmaya başlamış ben de annemin verdiği terbiyeyi, görgü kurallarını kitaplarını okuyarak pekiştirdim. Ayrıca ağabeyim ve ben yer bilimi ile ilgili babamdan istifade ederek yazdığı *Bizim Gezeğimiz Dünya* adlı romandan dünyamız hakkında

birçok bilgi edindik. Kızım İnci'nin annemin her kitabını severek okuduğunu düşünüyorum.

Not: Prof. Dr. Erdem Ahmet Albek ile bu görüşme 05/03/2020 tarihinde Eskişehir Teknik Üniversitesi Çevre Mühendisliği Fakültesi'nde yüz yüze yapılmıştır.

Ek 3: Suzan ALBEK'in Çakmaktaşı Adlı Çocuk Tiyatrosunun Basında Eleştirisi

ELEŞTİRİ

Bakırköy Belediye Tiyatroları'ndan Bir Çocuk Oyunu **ÇAKMAKTAŞI**

Nihal Kuyumcu

Özellikle ülkemizde Çocuk tiyatrosu denildiğinde nedense sahnedeyken oradan oraya zıplayan tavşanların olduğu, örnek insanların sergilendiği, "diğerlerin fırçası, "yemekten önce ellerini yıka" ya da "öpmeyi koru" gibi çocuklara da bakkirik veren bir ilki öğretimin yer aldığı, parmağın sallandığı ve daima iyilerin kazanacağı oyunlar aklı gelir. Herşey kör götüm parmağına masal doğrudan anlatılır çocuklar anlamaz kayıpsız. Oysa yurt dışında çokça örneğini izlediğimiz çocuğun bizzat yaşadığı sorunlarını sergilendiği oyunların yansara, iletişimsizliği, yalnızlığı çözümler insanın sorunlarını indelleyen konuların yer aldığı çocuk oyunlarının az çocuklar kadar yetişkinlerin de ilgisini çekmekte. Grips oyunlarında karşılaştığımız kendi başlarına bir şeyler yapabilen, ayakları üzerinde durmayı beğenmeyen çocuklar, nedense bizim oyunlarımızda pek yer almaz.

Bakırköy Belediye Tiyatrosu'nun çocuklar için sergilediği "Çakmaktaşı" adlı oyunu yukarıda dile getirdiğimiz sorunlar açısından ele aldığımızda olumlu bir örnek olarak değerlendirebiliriz.

Suzan Albek'in yazdığı, Mert Asutay'ın yönettiği oyunda iki kardeş Ali ile Ayşe kıran fırına ve seller sonucu yollarını kaybeden kendilerini bir ormanda bulurlar. Oradan kurtulmaya çalışırken çoban Hasan'a rastlarlar. Ayi, su samuru, kunduz ve yaban çocuk Uı-Uı ile dost olurlar. Yollarını ararken karşılaştıkları Nuh Dede, Avo ve keşiş uçak ekibinden yardım isterler. Ama hiç kimse yardım etmez/edemez. Kendileri bir çığ yular arayarak dereyi ve bataklık geçmeyi önerir, başaramazlar. Sonunda ormanda kendilerine kulübeli yapar, toprağı ekip biçerler, kasacası yeni bir dünya kurarak orada yaşaymayı öğrenirler.

Her zaman "kurtarı bizi baba" feryatları içinde sorunlarını çözecek bir kahraman arama alışkanlığına sahip bir ülkenin insanları belki böyle oyunlara zaman içinde bu hobi huylarını terk edecekler, kendi ayakları üzerinde durmayı öğeneceklerdir. Çocukların birlerinden bir şeyler bekleme yerine kendilerinin de gayret ederek zorlukları aşabileceklerini görmesi, oyun yazmanın bunu öğretmeden, parmak sallandıran doğai akış içinde gerçekleştirmesini oyunun olumlu yanı olarak değerlendirebiliriz. Yardım bekleyen, arayan çocuklar kendi çabalarıyla yaşamının yollarını bulmuşlar, içinde buldukları zor durumlardan kurtulmuşlardır.

Ancak oyunun bütününe yayılmış olan herşey mantıklı bir yere oturtma çabası oyunun masale bütünlüğünü bozmakta. Örneğin oyunda yer alan tiplerden Uı-Uı, deve üstünde giderken deveden düşerek ormanda kaybolan, hayvanlarla büyü mü o nedenle konuşamayan bir "yabani çocuk". Oyun içinde çocukların, kunduz, su samuru ve ayı arasındaki iletişimde kopuklukları gözlemli. Ezbetle masallarda, olağan dışı kişiler ve olaylar vardır. Ama burada Uı-Uı'ye ormanda bulunmuş ve yabani tavrlarıyla ilgili bazı mantıklı (!) açıklamaları gerçeklik kazandırılmak istenmiş. Bu da masale bütünlüğü bozmuş. Örneğin çocuklar doğrudan hayvanlarla iletişim kurabilirlerdi. Kermaz şapkalı kızı kurtla konuşması kimseli yapılmaz çünkü kendi içindeki masal gerçekliğini korumaktadır. Bir başka tip ise Nuh Dede. Nuh Dede ile Nuh Fıngırcı arasında bir paralellik kurulmuş. Oyunda çocuklar ona kendilerini gemisine almaz için yakarıyorlar ama Nuh Dede söylenilerden bir şey anlamıyor, çünkü o değil. Sonunda onun, Uı-Uı'nın yıllar önce kaybettikleri dedesi olduğunu anıyor. Dede ile torun birbirine kavuşuyorlar. Burada önemli bir başka nokta Nuh Tufanının gerçek bir olay gibi anlatılması. Gerçekliği her zaman tartışılabilir olan bu etσανenin çocuklara gerçekmiş gibi verilmesi ne kadar doğrudur.

Oyuna adını veren "Çakmaktaşı" ormanda işleyen çocuklara eski insanların ateşi nasıl bulduklarını anlatan küçük bir bölümde yer alıyor. Çocuklar için çok ilginç olabilecek olan bu bölüm biraz daha ayrıntılı verilebilirdi.

Kostüm ve dekor yalın bir şekilde oluşturulmuş, müzik ise oyunu tamamlar nitelikte. Oyuncular çocuk ve yetişkinlerden oluşuyordu. Çocuk tiyatrosu da olsa, herne kadar kasta oynanmasa da bu kadar küçük çocuk oyuncuların profesyonel oyunda yer alarak her hafta mutlu bir programla çocukların karşısına çıkması oyuncuların psikolojik durumları açısından incelenmesi gereken ayrı bir konu. Tabii çocuk oyuncuların (özellikle

İkile TV dizilerinde) bu kadar revaçta olduğu günümüzde bu kadar çok yerli bulunabilir. Ama yaygın olan herşeyin doğru olduğunu da kimse iddia edemez.

Seyirciler arasında 3-4 yaşlarından 12-13 yaşlarına kadar çocuklar vardı. Üstelik oyun 3 perde idi. (evet evet yanlış anlamadınız 3 perde) Kele kele da olsa üç perde bir çocuk oyunu için çok fazla. Sahnedeki değişimler, yapılan evler seyircinin karşısında da bir oyun manşetinde verilebilirdi. Genek algilerde gerekse broşürlerde hedef yaş grubu ile ilgili bir bilgi, ne yazık ki tüm çocuk oyunlarında olduğu gibi, yer almıyor. Özellikle ticari kaygıları ikinci planda kalan ödenekli tiyatroların bu çok önemli, olmazsa olmaz kuralını yerine getirip bir hedef altı kitle belirlemesi, oyunlarını ona göre oluşturması ve bunu algilerde duyurması daha doğru bir çocuk tiyatrosu ve çocuk tiyatrosu seyircisi için gerektirir. Eğer böyle olmazsa aynı salonda bu kadar geniş bir yelpazede yer alan çocuk gruplarından birine mullaka hakızlık yapılacaktır. Hiçbirimiz onlara hakızlık yapmak istemeyiz değil mi?

Çakmaktaşı

Tiyatro: Bakırköy Belediye Tiyatroları

Yazan: Suzan Albek

Yöneten: Mert Asutay

Sahne Tasarımı: Aygün Tar

Görsel Tasarım: Gönlü Spahioğlu

Müzik: Tolga Cebi

Koreografi: Ayşeğül Sökmen Yılmaz

İşık Tasarımı: Murat İşpek

Oyuncular: Pelin Güneş/Ecem Özcan/Gizem Körmaz

Anıl Şafak Kaçar/İbrahim İrki

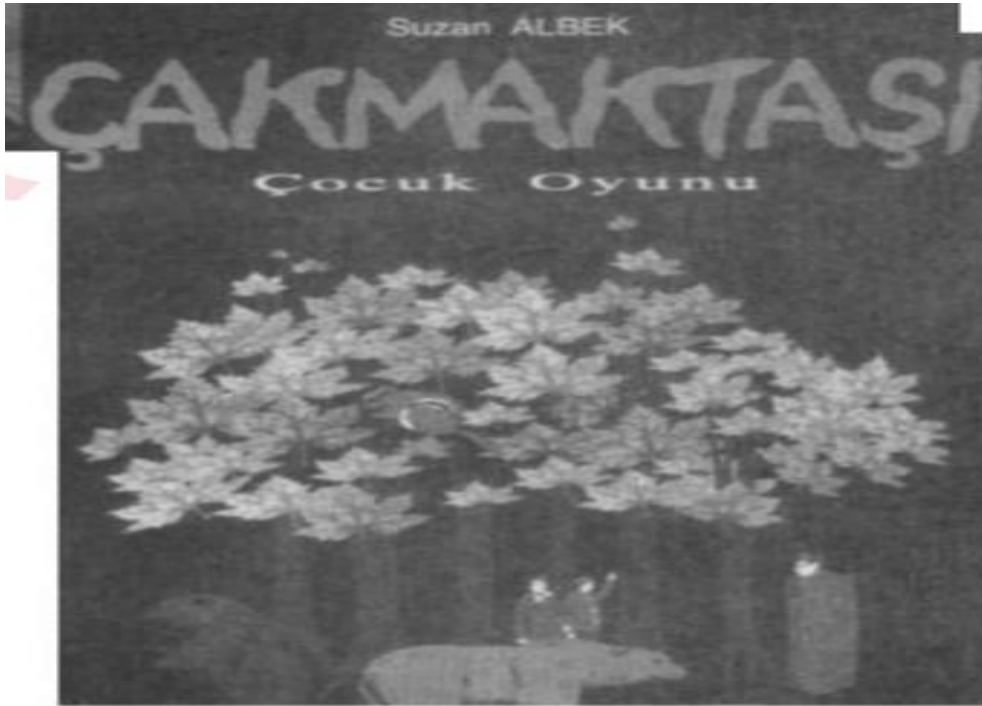
Ahmet Kurt, Begüm Karakaş, Yiğit Tunay, Saima Sekban/Gizem Özcan

Gökay Güler/Doğancan Güler

Erdogan Sıcak, Sait Genay, Mevlüt Atış, Mert Asutay.

Not: Suzan Albek'in Fotoğrafları

Not: "Çakmaktaşı" adlı çocuk oyununun afişi